POLITICA

Aristoteles, Johann Gottlob Schneider

image
not
available

image
not
available

image
not
available

image
not
available

<36635412040014

ARISTOTELIS

POLITICORUM

LIBRI OCTO SUPERSTITES.

Graeca recensuit emendavit illustravit,
interpretationemque latinam
addidit

JO. GOTTLOB SCHNEIDER Saxo.

VOLUMEN I.

FRANCOFURTI AD VIADRUM.
Sumtibus Tabernae Librariae Academicae,
MDCCCIX.

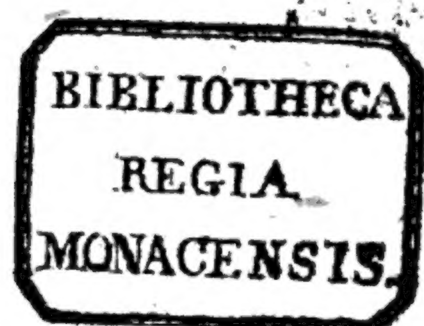

VIRO DOCTISSIMO,

CAR. DIT. HÜLLMANNO,

HISTORIAE PROFESSORI REGIOMONTANO,

ANTEA COLLEGAE CONJUNCTISSIMO,

GENERO DILECTISSIMO,

HANC

ARISTOTELICAM OPERAM SUAM,

TANQUAM AMORIS ET REVERENTIAE PIGNUS,

QUA PERFICIENDA TAM CARI CAPITIS DESIDERIUM LENIRE CONABATUR,

DAT, DONAT, DEDICAT,

EDITOR.

Praefatio Editoris.

Materiam disciplinae politicae et dignitatem Ariſtoteles initio Ethicorum Nicomacheorum explicuit his verbis. Si quis eſt, inquit, rerum agendarum finis, quem ipſum per ſe expetimus, cetera autem omnia propter ipſum, perſpicuum eſt eum in ſummo bono eſſe debere. Huius igitur cognitio maximum ad vitam humanam recte beneque inſtituendam momentum atque uſum habet; atque hunc veluti ſcopum, ſi volumus homin officiis bene fungi, omni modo attingere conandum eſt. Si quaerimus, quid ſit ſummum bonum, cuiusque artis vel doctrinae munus proprium ſit, boni ſummi notionem tradere atque explicare, omnium principem et maximam disciplinam eſſe reperiemus, quaeque ceteris omnibus tanquam architectus fabris atque operis praeſit atque imperet. Haec autem ta lisque politica ſcientia eſſe videtur: quippe quae quibus in civitate opus ſit artibus et diſcipli-

nis, et quam quisque et quousque discere atque exercere debeat civis, definit atque ordinat. Huic etenim omnes atque omnium maxime insignes laudatissimasque animi atque ingenii facultates, velut imperatoriam, oecononicam atque oratoriam artem, subjectas parere videmus. Itaque, cum ea ceterarum practicarum scientiarum opera utatur, et quid agendum quidque omittendum sit, praescribat, finis ejus ceterarum omnium disciplinarum finem in se comprehendere videtur. Hoc vero summum illud bonum est, quod in humanam naturam cadit. Quod si idem est bonum, quod singulis et quod civitati contingit, majus multo et perfectius illud esse debet, quod in civitate licet homini obtinere. Quippe singulis quidem optabilis et magni aestimanda est boni illius acquisitio; si vero nationi alicui et civitatibus idem humana prudentia et legibus consequi contigerit, haec multo major et quasi divina felicitas existimari debet. Atque hoc quomodo possit effici, scientiae politicae propositum est docere.

Sequitur de ratione docendi, quam ait in disciplina politica a summa ἀκριβεία remotam, propter varias et diversas hominum opiniones, et multos errores a prima juventute conceptos, maxime probabili de justo atque honesto disputatione niti et constare. Deinde negat om-

nem hanc inſtitutionem factam eſſe et pertinere ad aetatem juvenilem, quippe quae rerum agendarum imperita paſſionibus animi ut plurimum obſequatur, nec aliquem fructum capere poſſit e doctrina, quae tota non ad cognitionem ſed ad actiones ſpectet. Hanc diſciplinae politicae definitionem hic praemittere placuit, ne lectores nominis communione falſi quaerant in his libris praecepta, qualia hodie politicae ſcientiae doctores tradere ſolent, longe a morali diſciplina remota et diverſa, quam veteres philoſophi a politicis diſputationibus nunquam ſejungendam eſſe cenſuerunt, adeo, ut homo, praeceptis moralibus inſtructus et bene educatus, perfectionem et felicitatem ſummam, quae quidem in hominem cadit, demum in civilem ſocietatem introductus conſequi poſſe illis viſus ſit. Qua de re num rectius illi veteres philoſophi graeci an ſecus ſenſerint, nunc non quaero: ſed illis tantum reſponſum volui, qui, cum Ariſtotelis politicam doctrinam minime deſideriis ſuis ſatisfacere viderent, moraleſque quaeſtiones ubique civilibus diſputationibus immiſtas tractari reperirent, quas a rerum politicarum ſcriptore plane alienas eſſe exiſtimabant, μικροπολιτικὴν eam contumelioſe dicere quam cauſam diverſitatis quaerere maluerunt.

Octo libros Πολιτικῶν ſuperſtites hodie ha-

bemus, cum Nicomacheorum Moralium argumento ordine quaſi non interrupto continuatos et connexos: plures olim ab Ariſtotele ſcriptos fuiſſe vel libri extremi id eſt octavi inſpectio docet, et pluribus in locis earum rerum tractationem promiſit, quas hodie deſideramus. Libro autem ſeptimo novam reipublicae formam deſcribere coepit, quam omnium maxime ad hominis virtutem felicitatemque perficiendam abſolvendamque accommodatam eſſe exiſtimavit. Poſtquam ſingulas partes et veluti membra, quibus ſumma reipublicae tanquam corpus aliquod conſtare ſolet, accurate deſcripſerat, aggreditur omnium primam diſputationem de generatione atque educatione liberorum ad finem reipublicae accommodanda. Non ſolum igitur aetatis nubilis tempora in utroque ſexu diligenter perſequitur, ſed educationem etiam liberorum, quam publicam omnium et communem eſſe voluit, per annos puerilis et juvenilis aetatis et rerum diſcendarum varietatem et tempora accurate pertractat. Hanc vero diſputationem, ad adoleſcentiam civium perductam, ſed nondum abſolutam, abrupit et truncavit temporum injuria: major itaque pars huius novae civitatis damno irreparabili periit.

Liber autem primus enumerat partes, quibus civitas conſtat, et ad quas diſciplina poli-

tica describenda est ita, ut a ceteris disciplinis segregari et distingui possit. Origo igitur civitatis et civilis societatis inquiritur; notio civis explicatur, et de fine civilis societatis disputatur.

Transit hinc ad enarrandas veterum philosophorum et sapientium virorum cogitationes et scriptiones de optimo reipublicae statu, a Platone exorsus, cuius de Republica et de Legibus libros acriter nec sine invidiae atque obtrectationis suspicione atque odio insectatur. A Platone revertitur ad antiquiorum philosophorum scripta de eodem argumento recensenda: tandem quatuor respublicas, quae tum maxime laudibus celebrabantur, et ad comparationem quasi vocabantur, scilicet Lacedaemoniorum, Cretensium, Carthaginiensium atque Atheniensium, singulatim tractat, et per partes sed summatim examinat.

Liber tertius iterum notionem et naturam civitatis investigat, virtutemque civis exquirit. Deinde variae rerum publicarum formae recensentur, notis suis distinguuntur et generatim comparantur. Liber quartus scientiam legislatoriam tractat, deinde varias formas et species politiae proprie sic dictae, democratiae, oligarchiae, aristocratiae et tyrannidis recenset, causasque diversitatis investigat. Adjunguntur praecepta quaedam generatim de legibus fe-

rendis, et postremis capitibus describuntur partes ad constituendam rempublicam praecipue necessariae, scilicet ea quae de summa reipublicae consultat, altera quae judicia exercet, denique magistratus necessarii recensentur, modique varii enumerantur electionis, quibus singulae hae partes diversis rerumpublicarum formis possint accommodari.

Liber quintus totus versatur in mutationibus et conversionibus rerumpublicarum earumque caussis cum generalibus tum formae cuique peculiaribus explicandis, et docet rationes, quibus obviam iri mutationibus, et forma quaeque reipublicae servari possit.

Liber sextus jacit fundamenta legum ferendarum, easque diversis rerumpublicarum formis, praecipue tamen democratiae et oligarchiae, accommodat. Caput postremum magistratus cuique formae peculiares sed necessarios pertractat.

Ex hac partium et librorum descriptione conjicere possumus, quantum novae reipublicae formae, ingenio Aristotelis excogitatae atque explicatae libris postremis, injuria temporum detraxerit. Nec, quod maxime dolemus, ulla ratione licet jacturae huius tam ingentis vel minimam partem e testimoniis veterum scriptorum sarcire. Altum enim et mirabile silentium est apud an-

tiquitatem graecam et romanam de nova Aristotelis republica, cum omnes fere ſcriptores graeci et romani mentione reipublicae Platonicae pleni vel laudibus vel vituperio ejus abundent. Quam ſortem Ariſtotelicorum Politicorum cui cauſae aſſignem, equidem dubius haereo; non deerunt tamen qui in favorem et gratiam Platonis eam interpretentur.

Hactenus de numero atque argumento horum librorum; veniamus nunc ad ordinem et conditionem. De utroque genere multa a multis fuerunt disputata, quorum ſumma huc fere redit. Primum omnium antiquitatis graecae monumentorum communem ſortem hi libri ſunt experti; paſſim enim librariorum ſcriptorum errore vel negligentia fuerunt vitiati et corrupti; lacunas etiam alicubi, velut in extremo libro tertio, manifeſtas deprehendere licet. Deinde ſingularis etiam aliqua operum Ariſtotelicorum fortuna, diu apud heredes Nelei abſconditorum, poſtea ab Apellicone Athenienſi vindicatorum ab interitu, et ab Andronico Rhodio ordinatorum, his etiam Politicis libris damnum attuliſſe et plagas multas inflixiſſe videtur. Certe in ordine et conſecutione eorum jam a primis litterarum graecarum in Italia reſtitutarum temporibus fuerunt viri docti, qui quod reprehenderent, reperiſſe ſibi viſi ſunt. Primus Antonius Scainus auctor

opinionis fuisse videtur, librum septimum cum octavo locum alienum occupasse, eosque ante quartum esse collocandos: quam opinionem in Germania nostra susceptam propagavit argumentisque confirmare sategit H. Conringius. Qua de re disputavimus in annotationibus ad librum tertium extremum et initium quarti libri, ubi professi sumus, eam opinionem nullo idoneo argumento firmatam fuisse, nobisque temerariam et vanam videri. Postea consentientem reperi Gallicum horum librorum interpretem, *Champagne*, qui tamen duobus aliis in locis turbatum a librariis fuisse censuit. Is igitur initio capitis 5 libri sexti verba haec: Ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ τὸ διῃρεῖσθαι καλῶς τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, πόσαι καὶ τίνες καὶ τίνων, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· ita convertit: *La discussion nous conduit naturellement à traiter des autorités constituées, de leur nombre, de leurs espèces, de leurs attributions que nous n'avons fait qu'indiquer précédemment.* Ad quae ita commentatur in annotatione p. 333. Tomi II. *Non seulement Aristote a indiqué ces objets, mais encore il en a traité à fond, comme il le dit lui-même aux chap.* 14. 15 *et* 16. *du livre* 4, *où il a donné la théorie complête des élections, des pouvoirs délibérant, exécutif et judiciaire dans les différentes espèces de gou-*

vernements. Fabricius, Barthelemy, et d'autre ſavans critiques ont penſé qu'il y avoit des transpoſitions dans la politique d'Ariſtote telle que nous l'avons de nos jours. Cette obſervation d'Ariſtote, qu'il n'a pas encore traité la queſtion des magiſtrats, tandis qu'il en a parlé déja d'une maniere très-approfondie, m'a donné lieu de penſer, que les chap, 14, 15, 16 du livre 4, devoient être placés naturellement à la ſuite du chap. 8 de ce livre. En effet, dans le livre 4, Ariſtote examine ſeulement les espèces et les différences des gouvernemens. Il s'arrête là, et ne promet pas d'autres développemens dans cette partie de ſon ouvrage. Au contraire, le ſixième livre eſt conſacré tout entier à examiner les principes des loix qui conviennent aux divers gouvernemens. Or une théorie qui examine d'après quelles baſes les magiſtrats doivent être élus dans toute espèce de gouvernement, appartient eſſentiellement à l'eſprit des loix qui doivent régir chaque eſpèce d'organiſation politique.

Quoique la nature des matières traitées dans le quatrième livre n'ait qu'un rapport éloigné avec les trois derniers chapitres, tandis que leur place naturelle eſt indiquée au livre 6; pour en former le complément, nous n'avons pas cru devoir nous permettre aucun

déplacement dans l'ordre de l'ouvrage, Nous proposons seulement nos conjectures, qui ont besoin de l'assentiment des hommes éclairés.

Huic tamen viri docti conjecturae assentiri equidem non possum. Video enim Philosopho in capitibus illis tribus libri quarti fuisse propositum docere modos varios, quibus tres summae partes rerumpublicarum, consilium nempe publicum, magistratus et judicia, constitui, informari atque eligi possunt, simulque demonstrare, cui reipublicae formae quisque modus maxime accommodatus sit. In capite autem de magistratibus quaestionem de numero necessariorum magistratuum his verbis tetigit: Ἐὰν οὖν ἔχωμεν λέγειν πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν, δεῖ δὲ ὑπάρχειν, ῥᾷον ἄν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι ποίας ἁρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν. Tetigit, inquam, hanc quaestionem Philosophus, sed minime explicuit; statim enim ad aliud argumentum transiit. Paulo postea annotavit peculiares formarum reipublicae magistratus, veluti προβούλους oligarchiae, βουλὴν democratiae, παιδονόμους et γυναικονόμους aristocratiae, Atque hanc postremam distinctionem in libro sexto paucissimis verbis repetiit extremo capite 8: contra vero quaestionem de numero magistratuum necessariorum copiose explicuit per totum illud

caput octavum. Itaque manifeſtum eſt, ordinem horum capitum minime eſſe turbatum, neque apte transponi poſſe, niſi Philoſophum inepte ταυτολόγον facere volueris.

Altera ejusdem viri docti opinio libri octavi initium capiendum cenſet a capite XIV Editionis Conringianae, quam recentiores Editiones ſecutae ſunt. Hanc ipſe in annotatione p. 373 Tomi II. ita explicuit:

Les éditions de la politique d'Ariſtote renferment ce chapitre et les trois ſuivans dans le ſeptième livre. Je me ſuis écarté de la diſpoſition ordinaire de l'ouvrage. J'en dois rendre compte.

1. Ces trois chapitres n'appartiennent en aucune manière au livre ſeptième. Ariſtote l'a employé à organiſer ſa cité ſous le rapport de ſa poſition, de ſon commerce, de ſes fortifications, de ſes édifices et de ſa police. La matiere qu'il traite ici n'a aucun rapport avec ce qui précède, tandis qu'elle eſt intimément liée avec le huitième livre entièrement conſacré à l'éducation.

2. Cette diſpoſition avoit entrainé jusqu'ici une telle confuſion, que Regius, Heinſius, Lambin, ont a peine entrevu le ſens de ce premier chapitre, ils l'ont traduit d'une manière presque intelligible, en faiſant tous leurs efforts

pour le lier avec ce qui précède. Regius a regardé ce chapitre, comme composé de questions isolées, et tenant vaguement au sujet. „Les commandans et obéissans doivent-ils toujours être les mêmes? La fin de la république est la paix et le repos et non la domination.“ Tel est le titre qu'il-lui donne. Heinsius a adopté ce titre, d'après les anciens éditeurs: il s'en est suivi que ce chapitre est dans leurs traductions sans liaison, sans suite, et réellement deplacé. Enfin l'habile critique Fabricius, qui avoit sous les yeux toutes les éditions d'Aristote et surtout celle de Victorius, de Perionius, et de Sylburge, avoit été tellement frappé de l'espèce d'incohérence de ce chapitre, qu'il a pensé qu'il étoit transposé, et qu'il devoit être placé au commencement du livre troisième, où Aristote traite diverses questions de morale et de metaphysique. V. Fabricii Biblioth. Graec. T. 2. p. 175. Je n'ai point dérangé l'ordre des chapitres. Mais embarassé, comme tous ceux qui m'ont précédé dans leurs travaux sur la politique d'Aristote, j'ai cherché une autre solution que celle de Fabricius, et je crois fermement l'avoir trouvée. En commençant le huitième livre par ce chapitre, qui, j'ose le dire, n'a pas été entendu; on reconnoit la méthode d'Aristote, qui a été jusqu'ici

d'offrir

d'offrir à ſon lecteur une queſtion générale au commencement de chacun de ſes livres. Au lieu d'une discuſſion vague, ici ſe préſente une véritable introduction à ſon Traité de l'Education. C'eſt un examen rapide de la ſcience néceſſaire au législateur, qui doit donner des loix ſur cet important ſujet.

C'eſt ainſi qu'il a commencé ſon quatrième livre, en traitant de la ſcience néceſſaire au législateur, qui veut donner un bon gouvernement à une cité.

J'obſerverai encore, contre l'opinion de Fabricius, que ce chapitre ne peut être reporté au livre troiſieme, puisque Ariſtote renvoie au livre ſept, à l'occaſion d'une queſtion dont, dit il, il a déja parlé. Nous en ferons la remarque à la note 5 de ce chapitre.

Scilicet ad verba Capitis 13 libri ſeptimi ſect. 3 haec: ἀλλὰ μὴν ὅτι γε δεῖ τȣ̈ς ἄρχοντας διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀναμφισβήτητον. Πῶς ȣ̃ν ταῦτ' ἔσται, καὶ πῶς μεθέξȣσι, δεῖ σκέψασθαι τὸν νομοθέτην. Εἴρηται δὲ πρότερον περὶ αὐτȣ̃· annotavit Gallus hoc argumentum a Philoſopho tractatum fuiſſe libri ſeptimi capite nono; itaque hoc caput 13 non poſſe transferri ad librum tertium. Verum Fabricius refert Scaini opinionem de libro ſeptimo et octavo ante quartum transponendis; capitis vero 14 libri ſeptimi ſe-

paratim non meminit. Neſcio igitur cui glaucomati Galli errorem tribuendum eſſe putem. Nec major ei fides haberi poteſt de argumento capitis 13 ab Heinſio ignorato, cuius paraphraſis minime obſcure conſilium et ſententiam Ariſtotelis explicuit. Quod attinet ad rem ipſam, nullam equidem mutationis neceſſitatem video. Potuiſſet ſane initium ab eo loco, quem deſignavit Gallus, capere Philoſophus: verum haud improbabilis eſt diſtinctio vulgaris, quae librum octavum eruditioni puerorum atque adoleſcentium dedicavit, cum ſeptimus connubia, gravidarum victum atque infantium nutritionem usque ad annum ſeptimum pertractaſſet.

Hactenus de ordine librorum Politicorum. Obſcuritas, de qua interpretes plerique omnes conqueruntur, duplicem habere mihi videtur cauſam. Prima eſt a genere dicendi conciſo et Laconico, et ratione diſputandi peculiari, quae ſaltuatim progreditur, atque interpoſita ſaepiuscule particula γὰρ multa lectorum cogitationibus ſupplenda transmittit. Huic ante omnia lectorem, magis etiam interpretem, aſſueſcere, atque omnino philoſophiae Ariſtotelicae principia diſputandique methodum perdiſcere oportet. Inprimis, nequis ante perlecta Ethica Nicomachea ad Politica accedat, moneo; ſunt enim tam arcte invicem connexa, ut neutrum volu-

men ſine altero recte intelligi poſſit. Verum plurimis etiam in locis obſcuritatem fecerunt creberrima vitia ſcripturae et verſuum translocationes in alienum locum, quas ſine meliorum Codicum ope indagare ſaepe eſt perdifficile. Tertia cauſa eſt in brevitate notitiarum per ſex poſteriores libros diſſeminatarum, quas raro hodie intelligere vel interpretari licet comparatis hiſtoricorum aliorumve ſcriptorum locis, poſtquam libri illi perierunt, quos Stagirita de rebuspublicis ſibi notis conſcripſerat ad numerum usque centum quinquaginta et octo. Harum omnium originem, formam et fata copioſe enarraverat; itaque ubicunque in his libris comparare eos inter ſe aut exemplo aliquo uti volebat, lectorem eo ablegare et brevitate verborum et mentionis defungi poterat. Huius autem rerumpublicarum graecarum atque exterarum collectionis pauca tantum fragmenta, per varios graecorum ſcriptorum libros diſperſa, ſuperſunt; eaque plerumque Editionibus Ariſtotelicorum operum adjecta leguntur. Quae de Arabica ejus libri verſione ex Herbeloto Fabricius Bibliographiae Antiquariae Vol. II. p. 695 et ex eo Villoiſonus Anecdotor. II. p. 157 narrat, deſiderium ejus apud lectores intelligentes neque augere neque minuere poſſe equidem exiſtimo.

Facile ita apparet, quibus in rebus opera interprêtis atque editoris occupata esse debeat, si munere suo recte fungi velit. Mihi quidem exemplo fuit Petri Victorii diligentia, qui bis hos libros edidit. In priore quidem editione, etiam a Frid. Sylburgio repetita, multa loca correxerat adhibita opera veteris versionis latinae. In altera plures Codices scriptos comparavit, etiam versionis antiquae, omnesque eruditionis suae copias in commentariis additis explicuit. Et codices quidem scriptos parum auxilii ad emendandam orationem vitiosam attulisse fatetur ipse in Praefatione; multo vero majorem fructum tulit e comparatione versionis antiquae, cuius auctor longe antiquiore et fideliore libro scripto, quam sunt plerique omnes hodie superstites codices, usus esse videtur. Praeter Victorianas editiones comparavi etiam reliquas, quas potui nancisci, et contraxi copias omnes, unde aliquid auxilii sperare licebat. Harum vero notitiam per annos digestam separatim ante Commentarios posui, ex qua lectores facile intelligent, quantum id sit, quod futuris interpretibus supplendum reliqui. Studium praecipue posui in verbis et sententiis difficilibus, ambiguis vel obscuris illustrandis atque explicandis; quam ob rem diligentissime versiones latinas veteris interpretis, Aretini, Camerarii, Victorii,

Lambini, Petri Rami, Oberti Giphanii et Heinsii paraphrasin comparavi; recentiores autem contemsi, quoniam pleraeque omnes non e graeco, sed ex Lambiniana versione aut Heinsiana paraphrasi factae sunt; quod inprimis de Schlosseriana vernacula dictum velim, quae doctrinam atque orationem Aristotelicorum librorum omnium pessime deformavit. Etsi vero annotandis interpretum latinorum erroribus satis didicerim, quantum difficultatis habeat interpretatio horum librorum latina et vera, ipse tamen laborem hunc lubenter suscepissem, nisi temporis angustiae, dum liber typis excudebatur, operam meam praecidissent. Interim tamen desideriis virorum doctorum, qui his libris a me emendatis uti volent, praecipue autem votis dilectissimi generi, *Hüllmanni*, satisfaciendum putavi; itaque Lambini versionem a me emendatam, et lectioni emendatae accommodatam textui graeco subjeci, adscriptis capitum et sectionum huius editionis numeris, quo facilius lectores, sicubi haereant, annotationes nostras comparare possint. Lambinum tamen deserui plurimis in locis ab extremo libro tertio, postquam Sepulvedae versionis notitiam habui, quam ut potiorem plerumque secutus sum.

Redeo nunc ad historiam litterariam horum librorum enarrandam, ubi in Petri Victorii ope-

ra egregia ſubſtiteram. Uſum is verſionis antiquae in his libris emendandis jam olim magnopere commendavit his verbis in Praefatione ad alteram Editionem: *me nulla alia re tantopere adjutum in tollendis mendis partibusque quibusdam inſtaurandis horum librorum, et cum olim ipſos emendare ſtudui et nunc cum eosdem declarationibus meis explicare conatus ſum, quam a vetere illa tralatione: quoscunque enim calamo exaratos codices indagare potui, cunctos deteriores mendoſioresque inveni, quam fuerit exemplar, quo illa uſa eſt.* Idem in libris de arte dicendi corrigendis et illuſtrandis primus cum laude verſatus ejusdem verſionis uſum his verbis collaudavit in Praefatione ad alteram editionem anni 1579., quae huc apponere non gravabor, quo melius lectores non ſolum de pretio ejus ſtatuere poſſint, ſed etiam de taedio, quod mihi inter legendum fuit devorandum, exiſtimare. *Sed alio*, inquit, *etiam, quod ejusdem generis eſt, non contemnendo auxilio uſus ſum. Veterem enim tralationem diligenter inſpexi et quam ſcripturam ſuo in exemplari auctor ipſius habuerit, inde cognovi: qui ſane rudis quidem et expers omnis politioris doctrinae manifeſto fuit, negotium tamen hoc cum fide adminiſtravit. Quare cum barbaram illam tralationem in manibus*

haberem, graecum codicem tenere, ac voces ejus sermonis audire mihi videbar. Nam ne verborum quidem ordinem unquam variat, ac singula verba exprimit, saepeque etiam graecis ipsis utitur, cum aut vim eorum non perciperet, aut quomodo uno verbo reddi possent, non videret. Cum autem illa, cuicuimodo est, multis jam ante seculis confecta fuerit, Aristotelis libri tunc integriores emendatioresque erant, qui postea, ut fit, librariorum negligentia cotidie magis deformati sunt. Inveni autem illam plerumque concordem cum optimo libro, de quo supra locutus sum, et quem antiquissimum postea vocabo. Tralationis autem huius quoque ipsius manuscriptos ac satis vetustos libros secutus sum, quos diligenter cum graecis excusis contuli, ac si quid inter ipsos discreparet, animadverti, et omnem denique molestiam hanc patienter tuli et inquinatissimorum verborum fastidium exsorbui, ut optimo ac politissimo scriptori consulerem, ac viderem, si ex faece illa sinceri aliquid purique depromi atque erui conjectura posset.

Excusum typis exemplar versionis an versaverit etiam, Victorius disertis verbis non annotavit; nec usquam enarratam reperi historiam ejus versionis, unde constet, quo primum anno typis fuerit excusa. Equidem in histo-

ria animalium emendanda ad usum criticum adhibui Codicem scriptum Lipsiensem; in Politicis autem duo typis excusa exemplaria tantum comparavi. Habui e Bibliotheca Universitatis nostrae exemplum alterum inscriptum: *Libri Politicorum Aristotelis cum Commento multum utili et compendioso magistri Johannis Versoris.* In fine legitur: *Quaestiones — impressae in alma civitate Coloniensi per Henricum Quentell anno incarnationis Dominicae* 1492 *octavo ydus Martii feliciter finem habent. fol.*

Indidem habui Editionem operum Divi Thomae Aquinatis curatam a Cosma Merolles Antwerpiae 1612 fol. cuius Tomus quintus complectitur expositionem in X libros Ethicorum et in VIII libros Politicorum Aristotelis, *cum antiqua interpretatione eorundem Politicorum adjecta, per sectiones propriis restituta locis, quam olim Divus Thomas exponendo sequutus est.* Haec enim ipsa sunt verba Editoris in titulo proposita. Antiquiorem libri prioris Editionem nec a Panzero nec alibi memoratam reperi. Thomae vero operum extant quidem editiones antiquiores, sed eas nancisci et comparare non potui. Versionis quidem ipsius antiquae conditio in utroque exemplo est admodum diversa; magis tamen depravata est scriptura in Editione Merolliana. Caute igitur agen-

dum mihi fuit in usu scripturae variantis: nec aliter ea sum usus ad corrigendum vel illustrandum contextum graecum, nisi ubi utriusque libri scriptura invariata constat; aliis vero in locis varietatem utriusque exempli adscribendam putavi. Quod si quibusdam in locis verba versionis antiquae adscripsi, ubi nullus eorum usus esse poterat ad contextum illustrandum, id factum sciant velim lectores, quo rectius ipsi mecum, cognito loquendi usu et dictionis genere eo, quod auctor versionis frequentavit, de conjecturis atque emendationibus, quas alibi duxi e verbis interpretis istius, judicare possent. Nec operae me poenitet positae in comparanda hac versione; codicis enim antiquissimi et fidelissimi vices ubique sed inprimis in libro tertio mihi praestitit. Quod si plura et scripta etiam exemplaria ejus consulere et comparare mihi licuisset, fortasse etiam pluribus locis vitiosis certam medicinam adhibere ausus essem. Exempla emendationum ex hoc solo libro ductarum, et certissimarum reperiet lector in his locis, II, 2, 4. II, 7, 4. III, 2, 10. III, 4, 3. III, 5, 3. III, 6, 4. III, 11, 7. IV, 1, 5. IV, 8, 3. IV, 9, 1 et 2. IV, 11, 1 et 8. IV, 13, 1. V, 2, 9. V, 7, 6. V, 8, 6. VII, 6, 4. VIII, 6, 1.

In organo Aristotelis emendando maximum

fructum e comparanda versione vetusta latina a Philippo Venetiis 1481 fol. edita, cuius Codicem scriptum suppeditaverat etiam Bibliotheca Kulenkampiana, percepisse se profitetur Buhle in Praefatione Vol. II, p. VI. Atque utinam tandem in lucem proferatur versio operum Theophrasteorum, quam idem Guilelmus confecit. Latet ea sine dubio in variis Italiae bibliothecis. Notitiam eius debeo uni Gazae, qui in praefatione ad Theophrasti Historiam plantarum ita ait: *Denique singula textus graecae orationis adeo persequemur, ut ne minimum quidem praetermittere videamur, quoad scilicet sine absona et barbara illa Guilelmi interpretis locutione, quaeque graeca latine aliquo pacto exprimi possint.* Hunc enim Gulielmum eundem esse, hominem Brabantimum, cui versionem operum Aristotelicorum debemus, recte suspicatus est J. A. Fabricius in Bibl. Graeca.

Codicem graecum Lipsiensem Bibliothecae Paulinae tractavi anno 1797., eumque comparavi cum libro 8 et secundi cap. 8, sed varietas scripturae ibi reperta, cum Aldina plerumque congruens, deterruit me, quominus totius libri conferendi taedium devorarem. Nec majorem fructum e reliquis scriptis Codicibus perceptum iri spero, si qui aliis latent in bibliothecis, nisi quis forte superest, descriptus ex isto exemplo,

quod Guilelmus de Morbecka vertendo expreſſerat.

De Codice, quem Johannes Argyropulus expreſſit, liquido nemo pronunciabit, niſi qui verſionem ipſam, de qua dubitant viri quidam docti, nactus comparare potuerit.

Aretini Leonardi Codex qualis fuerit, non ſatis apparet e verſione, quae multis in locis veteris interpretis ſcripturam et verba retinuiſſe videtur. Hanc tamen diligentiſſime in locis dubiis comparandam eſſe cenſui.

Camerarii Codex, paucis in locis nominatus et comparatus a poſſeſſore, non multum auxilii praeſtitit ad ſcripturam vitioſam emendandam; tanto majorem opem Politicis Philoſophi emendandis atque illuſtrandis ingenium Camerarii egregium, eruditio accurata et acerrimum judicium attulit.

Lambini Editione invitus carui; quaecunque enim poſui ab ingenio eius profecta, ex Zuingeriana Editione repetii. Qualis liber fuerit, quem Lambinus interdum veteris Codicis nomine appellat, prorſus me latet. Fortaſſe in Praefatione is mentionem libri fecerat, et notitiam accuratiorem poſuerat. Interim ex verſione et annotationibus Lambini, quales in Zuingeriana Editione exſtant, multum me profeciſſe ad orationem Philoſophi vel interpretandam ve

emendandam gratus profiteor. Haud minus debeo diligentiae criticae Oberti Giphanii, qui non ſolum verba interdum bene emendavit, ſed ipſum etiam argumentum exemplis ex hiſtoria graeca et romana petitis copioſe illuſtravit.

Qualem ſe erga Sepulvedam Victorius geſſerat, talem iterum erga Victorium ſe Montecatinus exhibuit, qui raro Victorium omnino nominavit, ubi debebat, rarius etiam cum laude, ubi laudare eum licebat atque oportebat. Sed ipſi Montecatino multo minus ingenii ſcientiaeque graeci ſermonis adfuit quam Victorio; itaque opera eius Politicis non admodum fuit proficua. Quanquam de omni eius opera judicare non auſim; ea enim vidi et legi tantum, quae Italus ad librum ſecundum commentus eſt.

Dan. Heinſius ad emendandam orationem pauculas annotationes ſuppeditavit, exigui ſane pretii: paraphraſi autem, in qua ſibi magnopere ipſe placuit, argumentum librorum Ariſtotelicorum magis perfudit quam illuſtravit. Inſunt tamen, quae non ſine fructu ad illuſtrandum Philoſophum adhibere poſſis.

Conringii major fuit voluntas de Politicis, eorumque argumento et ordine bene merendi, quam graeci ſermonis ſcientia. Hinc Editionis ſuae orationem graecam exaggeravit obeli-

ſcis et ſtellulis, quibus lacunarum ſuſpiciones ſignificarentur, quas fere ubique reperiſſe vir doctus ſibi videbatur. Varietatem lectionis nec curioſe et diligenter collegit, neque accurate judicavit. Argumenta ſingulorum librorum copioſe enarrare conatus eſt in Prolegomenis, ubi Scaini opinionem de libris quarto, quinto, ſexto, ſeptimo et octavo transpoſitis omnibus ingenii viribus connititur affirmare. Cui ut olim Dan. Heinſius aſſentiri dubitaverat, ita Reizius tam plane adhaeſit, ut omni dubitatione rem carere exiſtimaſſe videatur. Mihi quid de tota hac diſputatione videretur, antea dixi.

De Geneſii Sepulvedae, Cordubenſis, qui ante Victorium erat commemorandus, opera judicare in Commentariis niſi ex aliena relatione non potui. Liber enim ipſe ex editione Colonienſi anni 1601 e bibliotheca Guelferbytana mecum ab humaniſſimo et doctiſſimo *Langero* communicatus, ad me perlatus demum fuit menſe Februario huius anni, cum annotationum mearum impreſſio jam ad extremum librum tertium proceſſiſſet. A libro vero quarto inde ſedulo Sepulvedae interpretationem conſului, dum Lambinianam textui graeco accommodare atque emendare conabar. Quicquid autem annotationis vel criticae vel alius generis reperi, quod ad rem pertinere exiſtimarem, id omne

in Addenda contuli. Ipse de interpretatione haec in Praefatione posuit: *Aristotelis de Republica libros non solum e graeco in latinum sermonem veterum et castigatorum exemplarium fidem secutus converti, sed eorum impeditissima quaeque loca brevibus scholiis expediendanda enarrandaque curavi. — Neque vero mihi interpretanti consilium fuit, ut sententias solum more paraphrastis exprimerem, sed ut vetere meo instituto verba etiam, quantum ratio latini sermonis pateretur, consectarer. Nec enim meus esse, dum aliena interpretor, nec in Aristotele exprimendo Ciceronianus magis quam Aristotelicus videri volo. — De editione jam mihi cogitanti nuntiatum est, duas novas interpretationes prodivisse ab interpretibus emissas, qui se tum disertos et utraque lingua peritos, tum diu in philosophia exercitatos esse profiterentur. Quo nomine cum aetati nostrae de tanta felicitate gratularer, ac fore sperarem, ut horum industria me reliquo labore ac edendi cura liberaret, codices nactus coepi diligenter latina cum graecis conferre, ut meo quoque sensu de interpretum diligentia et virtutibus judicarem. Sed ne te teneam, non fuit longe progrediendum, ut statuerem, quantum his interpretationibus tribuendum esse putarem: tantumque abfuit,*

ut me a mearum lucubrationum editione deterrerent, ut ſuerint potius ad edendum cohortatae, exiſtimantem fore, ut noſter hic labor latinis philoſophis tanto magis utilis atque adeo neceſſarius eſſe videatur, cum pleraque loca a nobis illuſtrata expeditaque perſpexerint, in quibus novi iſti interpretes parum, niſi ego magis hallucinor, videntes offenderunt: ac ceteros incurrere neceſſe eſt, qui alterutrum ſecuti fuerint, in tanta ductorum coecitate. Nec ego nunc lapſus commemoro, qui poſſunt exemplaribus impreſſis aſſignari, quae ipſi ſecuti ſunt multis in locis depravata; ſed in quibus nihil eſt tale, quo ſuam culpam transferre queant: quod facile, ut arbitror, perſpiciet, ſi quis paulo modo doctior noſtram cum illorum interpretationibus ad graecam Ariſtotelis quaſi libram examinare et conferre, noſtraque ſcholia legere tanti putaverit. Non dubito Sepulvedam intelligi voluiſſe interpretationes Jac. Ludov. Strebaei Pariſiis anno 1542 proditam, alteramque Joach. Perionii Pariſiis anno 1543 vulgatam typis, qui cum in libris Ariſtotelicis interpretandis Ciceroniani usquequaque et toti videri atque haberi voluiſſent, miris modis deinde de ea laude inter ſe digladiati ſunt. Ipſe quidem neutram interpretationem nanciſci atque inſpicere potui; ſed Perionii operam Lam-

binus multis in locis Ethicorum tam ſevere, et, ut mihi quidem videtur, tam vere judicavit, ut in Politicis interpretationem eius non magnopere deſiderarem. De Strebaei ingenio et doctrina majorem equidem opinionem ſemper habui; verumtamen de interpretatione Politicorum Ariſtotelicorum judicare non auſim, quod, ut eam comparare poſſem, mihi non contigit. Redeo ad Sepulvedam, de cuius ingenio ut non mediocris fuit hominum ſui temporis opinio, ita mihi non vulgarem laudem interpretandis his libris Politicis Ariſtotelis meruiſſe videtur. Jam olim Giphanio optima huius operis verſio Sepulvedae, proxima Lambini viſa fuit, atque ipſe non invitus confiteor, ſi Sepulvedae verſionem prius mihi inſpicere et comparare licuiſſet, eam, utpote brevitate et orationis colore Ariſtotelicae multo ſimiliorem, Lambinianae, verboſitate ſua moleſtae ſaepe et languidae, praetuliſſem, ſimulque multo labore ſuperſedere potuiſſem, quem caſtigandae illi verborum abundantiae impendere debui. Inter reliquas vero Lambiniana verſio mihi omnium maxime et fidelis et elegans viſa eſt. Heinſiana paraphraſis, quanquam oratione eleganti et jucunda lectori blandiatur, ſaepiuſcule tamen ſenſus Philoſophi nimia verborum abundantia obſcuravit, aut lectorem in errorem vel ambigua

gna vel falſa interpretatione inducit. In Sepulveda vero ſtatim praeter fidem diligentiam inprimis accuratam agnovi. Itaque ab extremo libro tertio, Lambino deſerto, plerumque Sepulvedae auctoritatem in interpretatione latina ſecutus ſum. Nec is fuit a critica arte alienus, quam comparandis Codicum ſcriptorum plurium lectionibus et judicandis exercuit. Inſpexit etiam, ſed rarius, antiquam verſionem e graeco factam; ſed omiſit natales et conditionem librorum ſcriptorum annotare.

Paulo poſt allatum Sepulvedae librum notitiam accepi animadverſionum Reiſcianarum, quas vir doctiſſimus mihique amiciſſimus, *Gurlitt*, excerptas e margine Editionis Conringianae publicavit et inſeruit libro vernaculo: *Fried. Aug. Wiedeburgs Philologiſch - paedagogiſches Magazin:* Vol. III. p. 167. *ſeqq.* addito interdum judicio ſuo de ſcriptura locorum a Reiscio tentatorum. Verum paucae admodum ſunt, nec ad librum primum extremum pertingunt, quas inter legendum fudiſſe magis quam meditatus ſcripſiſſe vir egregius videtur. Agnovi tamen vel ſic ingenium ſagaciſſimum viri incomparabilis, qui a prima inde notitia, quae, dum Lipſiae operam dabam litteris graecis, inter nos facta erat, usque ad exitum ex hac vita patris affectum et conſilia mihi Goettingae

et Argentorati versanti repraesentavit; itaque, uti semper immensam Reiscii eruditionem admirabor, ita pia et grata recordatio amoris et meritorum, quibus juventutem meam cumulavit ille, nunquam hunc animum meum nisi cum vita deseret.

Absoluta demum hac disputatione et narratione de operis Aristotelici conditione, argumento, et subsidiis litterariis et criticis, quibus in enarrando eo atque emendando sum usus, recordatio subiit animum Disputationis Buhlianae *de Doctrina civili Aristotelis*, cuius argumentum excerpserunt Notitiae litterariae Goettingenses anni 1797. pag. 185—194. Haec cum typis nondum exscripta inter Commentationes Regiae Societatis Goettingensis publicata sit, operae pretium facturus esse mihi videor, si quae ibi, praeter argumentum librorum Politicorum, de tempore scriptorum, de conditione et ordine disputantur, excerpta huc transtulero. Primum igitur posuit Politica scripta fuisse ab Aristotele annos 55 nato, argumento usus ducto e libri tertii cap. 1. sect. 12, ubi Babylonem captam memoravit Philosophus, quod factum ab Alexandro scimus Olympiadis 112 anno tertio. Verum ibi tempora antiquiora Cyri, captamque ab eo Babylonem respici majore cum veri specie plures interpretes

ſtatuunt, quibuscum ipſe etiam ſentio. Quod cum Buhlius non ignoraret, ſubjecit alium locum libri quinti, ubi Philippi regis Macedoniae caedes memoratur, quae facta fuit, cum Philoſophus annos 49 natus eſſet. Plura temporum veſtigia ſuperſunt in libris Politicis, veluti libri ſecundi capite de republica Cretenſium: *νεωςτί τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον, ὃς πεποίηκε φανερὸν τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων.* Aliud in capite antecedente de republica Lacedaemoniorum, ubi eſt de Ephoris: *καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς Ἀνδρίοις· διαφθαρέντες γὰρ ἀργυρίῳ τινὲς ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν.* Verum haec duo et plura, quae diſperſa per hos libros, ſed obſcuriora etiam, leguntur, explicare et definire ſuo tempore mihi non licuit, cum apud hiſtoriae graecae ſcriptores ſuperſtites altum ſit de rebus iſtis ſilentium.

De conditione atque ordine librorum Politicorum ponam ipſa Excerptoris verba: *Mit der von Conring vorgeſchlagenen Verſetzung der Bücher und Kapitel hat man indeſſen nicht Urſache zufrieden zu ſeyn; ſie beruht meiſtens auf einem Miſsverſtändniſſe einzelner Stellen, nicht auf einer Einſicht* des *Ganzen und ſeiner möglichen, wahrſcheinlich auch vom Verfaſſer gedachten, innern Harmonie. Hr.*

Prof. Buhle hat ſich daher die Conjectur einer andern Anordnung erlaubt, die ſich hier nicht weiter entwickeln läſst.

Addit de aliis quibusdam Ariſtotelis libris politicis mentionem e Diogene Laertio ductam, veluti Τὰ ἐκ τῆς πολιτείας et τὰ ἐκ τῶν νόμων Πλάτωνος; quem utrumque librum hypomnematicum eiusdem argumenti, e Platone excerpti, fuiſſe probabliter cenſet. Tres alios, Alexandro inſcriptos, περὶ βασιλείας, alterum περὶ ἀποικιῶν, tertium περὶ συμβουλίας, memorant ſcriptores antiqui, de quibus nihil praeter titulos commemorare licet.

Eſt mihi in mundo diſputatio de republica Carthaginienſium, quam nemo accuratius deſcripſit, quam Ariſtoteles in his ipſis libris Politicis. Hanc conſcripſeram antea, quam ipſam horum librorum interpretationem publicis uſibus tradendam aggreſſus eram. Multos virorum doctorum errores ibi notaveram, e falſa librorum vulgatorum ſcriptura et prava locorum difficilium interpretatione ortos; quos nunc ſigillatim perſequi ſuosque auctores nominare superſedi, cum copioſam rerum diſputationem volumen commentariorum ſic ſatis ſpiſſum excluderet. Facile tamen viri intelligentes ipſi fontes errorum apertos et perpurgatos animadvertent, ſi noſtras annotationes cum ſcriptoribus

novissimis vernaculis rerumpublicarum graecarum atque exterarum, hosque ipsos comparare cum Aristotele nostro atque inter se voluerint.

Praeterea fragmenta quaedam, excerpta ex historicis antiquis, de rebus Carthaginiensium earumque interiore constitutione latere videntur in Elogio Carthaginis, quod e Codice Msto editum posuit inter *Specimina operum Theodori Metochitae, quae inscribuntur ὑπομνηματισμοὶ καὶ σημειώσεις γνωμικαὶ Janus Bloch* Hauniae anno 1790 publicata, quorum cognitionem debeo Notitiis Goettingensibus litterariis anni 1790 pag. 1310. Librum inspicere ipse non potui.

Diu desideratum librum, quem de Spartana republica scripsit vir doctus, *Manso*, tandem hoc ipso tempore nactus sum, dum haec scribebam et operae in hac ipsa Praefatione typis excudenda occupabantur. Festinandum igitur mihi fuit, ut quicquid bonae frugis ibi repperissem, id ad usum lectorum meorum transferrem, omissis iis omnibus, in quibus dissensum viri docti nullum reperi, aut quae ad rem mihi non pertinere visa sunt. Breviter ad singula loca Aristotelica excerptas viri docti opiniones ponam, iisque judicium meum interponam.

Ad Libri 2 Cap. 6. §. 11. de Lacedaemoniorum republica διὰ τὸ προῖκας διδόναι μεγάλας. Prae-

ter loca allata in annotatione, *Manſo* Spartae I p. 13. appoſuit alium Plutarchi apophtegm. Lacon. p. 849 Reiskii p. 223 Hutten. Πυνθανομένȣ δέ τινος, διὰ τί τὰς κόρας ἐνομοθέτησεν ἀπροίκȣς ἐκδίδοσθαι. Putat autem Ariſtotelem tempora poſteriora reſpexiſſe, ubi mores a legibus Lycurgeis deſciverant.

In loco eo, qui deinceps ſequitur de filia ἐπικλήρῳ a patre inteſtato relicta ὃν ἂν καταλίπῃ κληρονόμον, ȣ̃τος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσι· quartam eamque novam interpretationem poſuit *Manſo* l. c. p. 131. *ſo iſt es auch dem nächſten männlichen Verwandten, der ihn beerben würde, wenn nähmlich keine Tochter vorhanden wäre, erlaubt ſie zu geben, an wen ihm beliebt.* Sed vere hereditatem adire dicitur ab inteſtato is, qui deinde filiam elocat cuicunque lubet. Scilicet is eſt proximus cognatione, ad quem ſacra familiaria cum parte hereditatis transferuntur, quae ne interirent, ſedulo caverunt leges non ſolum Atticae (et ut videtur, Laconicae) ſed etiam Romanae. Ceterum morem ab Ariſtotele taxatum recentioribus demum temporibus in fraudem legis invectum invaluiſſe, antea vero reges ἐπικλήρῳ filiae ſponſum legiſſe poſuit *Manſo* ibi et p. 121, quod quo auctore fecerit, equidem nondum reperi.

Ad libri 5 Capitis 3 ſ. 5. καὶ ἐν Ἄργει οἱ

γνώριμοι εὐδοκιμήσαντες περὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην τὴν πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπεχείρησαν καταλύειν τὸν δῆμον. et ad Cap. 2 ſ. 8. Καὶ ἐν Ἄργει — ἠναγκάσθησαν παραδέξασθαι τῶν περιοίκων τινάς. Hanc caedem Argivorum ſecutam eſſe reipublicae mutationem, arguunt exempla antea et poſt poſita a Philoſopho, eamque ipſam ob cauſam Argivorum caedes et vicini in civitatem aſſumti memorantur. De priore loco ſatis dictum videri poterat in annotatione, ſed video virum doctum, *Manſo*, de republica Argivorum T. II p. 432 tradere quaedam vel potius ſuspicari, quae propius inſpici et diſputari merentur, quia cum diſputatione Ariſtotelica ſunt conjuncta. De poſteriore loco primum dicam. Περιοίκους aſſumtos ponit e civitatibus, Mycenis, Tirynthe; Hyſiis Orneis et Midea deſtructis ab Argivis, auctore Pauſania 8, 27, 1 qui rem ita tradit: καταλύσαντες Τίρυνθα — καὶ εἰ δή τι ἄλλο πόλισμα οὐκ ἀξιόλογον ἐν τῇ Ἀργολίδι ἦν. Factum id ponit Manſo anno 1 Olymp. 79. Verum dubitationem affert locus Thucydidis 5, 67 et ſeqq. qui inter ſocios Argivorum Cleonaeos et Orneatas memorat anno 14 belli Peloponenſiaci id eſt 3 Olympiadis 90. Itaque Pauſaniae narratio falſa eſt, aut mitius interpretari verbum καταλύσαντες oportet. Horum igitur oppidorum incolis in civitatem aſſumtis Argivorum reipu-

blicae mutatus est status, ut e serie orationis Aristotelicae apparet; neque equidem dubito in popularem fuisse mutatum. Hinc autem initia factionum duarum, aristocraticae et democraticae, et frequentissimarum inter eas originem ducit *Manso* p. 435 qui ibidem p. 434 duo genera civium Argivorum statuit, πρεσβυτέρυς, quos vocari ait a Thucydide 5, 52. ipse seniores vel honoratiores interpretatur, et plebem. E genere seniorum post Niciae pacem τὺς χιλίυς λογάδας lectos et a republica contra vicinos hostes, praecipue Lacedaemonios exercitatos fuisse. Hos vero mox democraticum statum reipublicae evertisse ponit cum Diodoro 12, 80. Primum falsum est, post Niciae demum pacem hos χιλίυς λογάδας *A*rgivorum fuisse institutos: nam Thucydides 5, 67. ita tradit: οἷς ἡ πόλις ἐκ πολλῦ ἄσκησιν τῶν ἐς τὸν πόλεμον δημοσίᾳ παρεῖχε. Contra Lacedaemoniorum aggressus hos mille milites lectos atque exercitatos fuisse ab Argivis narrat Pausanias 2, 20, 1. qui ducis eorum Bryantis Argivi lasciviam atque injuriam in plebeii hominis filiam in causa fuisse narrat, ut tota illa manus a plebe pugna facta occideretur. Deinde falsum est hos ipsos mille lectos milites Argivorum a Thucydide 5, 72. πρεσβυτέρυς vocatos esse. Is contra hos mille ait in praelio ad Mantineam commisso partem exercitus

Laconici ſibi oppoſitam viciſſe atque in fugam conjeciſſe. Alterum vero cornu exercitus et media pars, ubi Agis rex Lacedaemoniorum cum equitibus conſiſtebat, προςπεσόντες τῶν τε Ἀργείων τοῖς πρεσβυτέροις καὶ πέντε λόχοις ὠνομασμένοις καὶ Κλεωναίοις καὶ Ὀρνεάταις καὶ Ἀθηναίων τοῖς παρατεταγμένοις ἔτρεψαν. Vides igitur victos πρεςβυτέρȣς opponi victoribus τοῖς χιλίοις λογάσι; itaque diverſi ſunt. An vero iidem ſint, qui πρεςβύτεροι dicuntur, et qui deinceps memorantur πέντε λόχοι, dubitari poteſt. Si tamen articulus appoſitus eſſet καὶ τοῖς πέντε λόχοις, certior eſſet diverſitas.

Originem et conditionem horum mille lectorum paulo apertius arguit locus prior Ariſtotelis, ubi vocantur οἱ γνώριμοι, qui in praelio ad Mantïneam excelluerant, et popularem ſtatum convellere conabantur. Plutarchus tamen in Alcibiade c. 15. diſertis verbis μετὰ τὴν μάχην εὐθὺς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἄργει τὸν δῆμον οἱ χίλιοι. Hinc lux verbis Thucydidis 5, 75 ἦσαν δὲ αὐτοῖς (Lacedaemoniis) πρότερόν τε ἄνδρες ἐπιτήδειοι καὶ βȣλόμενοι τὸν δῆμον τὸν ἐν Ἄργει καταλῦσαι, καὶ ἐπειδὴ ἡ μάχη ἐγεγένητο, πολλῷ μᾶλλον ἐδύναντο πείθειν τȣ̀ς πολλȣ̀ς ἐς τὴν ὁμολογίαν· Patet inde mille lectos Argivorum milites ex optimatium factione fuiſſe; itaque non mirum eos Lacedaemoniis faviſſe,

plebi ſemper infeſtos. Contra οἱ πρεσβύτεροι καὶ πέντε λόχοι plebeii fuiſſe videntur. Ducem Bryantem mille lectorum ex optimatium factione ſimiliter fuiſſe docet argumentum narrationis Pauſaniae. Plura addere nunc non vacat. Sed de pugna ad Mantineam recte monuit Camerarius, priorem eſſe intelligendam, non poſteriorem, duce Epaminonda factam, ut putavit Victorius.

Ad Libri 8 Cap. 4 ſ. 6. οἱ Λάκωνες· ἐκεῖνοι γὰρ ȣ̓ μανθάνοντες ὅμως δύνανται κρίνειν ὀρθῶς, ὥς φασι, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ μὴ χρηστὰ τῶν μελῶν. Contrarium docere viro docto I. p. 169. viſus eſt Heracleotes Chamaeleo apud Athenaeum 4 p. 184 (195 Schw.) ubi ait: Λακεδαιμονίȣς φησὶ καὶ Θηβαίȣς πάντας αὐλεῖν μανθάνειν. Fortaſſe tamen id, quod addit ibi Chamaeleon de Heracleae Ponticae incolis Ἡρακλεώτας τε τȣ̀ς ἐν τῷ Πόντῳ καθ' ἑαυτὸν ἔτι: valet etiam contraria ratione de Lacedaemoniis et Thebanis, ita ut Chamaeleon morem eorum antiquum tradidiſſe videatur. Quae quidem conjectura non improbabilis videbitur ei, qui comparaverit locum noſtri 8 Cap. 6 ſ. 6 de uſu antiquo tibiarum: καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ. Ad quem locum faſſus ſum in annotatione mihi de uſu ludorum ſcenicorum apud Lacedaemonios non con-

ſtare. Reperi tamen poſtea locum in libro *Manſonis* p. 177, ubi de theatro Spartano diſputat, et eo genere ludorum, quod mimis romanis ſimillimum Graeci nomine ſaltationis comprehendere ſolent. Mimi ipſi δεικελικταὶ dialecto Laconica vocabantur. E loco vero Cornelii Nepotis in Praefatione ſect. 4. *Nulla Lacedaemone tam eſt nobilis vidua, quae non ad ſcenam eat mercede conducta* conjecit vir doctus ludos iſtos ſemper a Spartanis viris et mulieribus actos fuiſſe. Quodſi mercede viduae conducebantur, aliae etiam mulieres, quin et viri mercede conducti fuiſſe videntur ab eo, quem Ariſtoteles χορηγὸν more Attico vocavit, ſi quando domeſtica aliqua occaſione invitatus in honorem deorum ludos edere vellet. Locum Ariſtoteles ignoravit *Manſo*.

Atque his quidem, quae ſupra nominavi, ſubſidiis invitus carui; ſi quid autem praeterea ab aliis jam obſervatum aut rectius explicatum omiſi, id omne ut humanae imbecillicitatis communi culpae atque huic meae fortunae, meae ſtatui et bonorum librorum indigentiae quam negligentiae aſſignare malint, lectores oro atque rogo.

Saepiuſcule natare ſine cortice coactus, aliquo procedere viribus meis connixus malui, quam honeſtos conatus votis diuturnis et vanis prorogare, quos mors inopinata poterat ab-

rumpere. Quanquam enim finem illum, quem ab initio semper cogitavi, propter varias caussas attingere mihi non licuerit, vel ita tamen lectionem libri egregii, qui rerum graecarum scriptores vel lecturo vel enarraturo tanquam omnium fidelissimus dux adesse semper debet, et faciliorem et commodiorem reddidisse mihi videor. Quod si aliis item visum fuerit, gaudebo; nec majorem laboris fructum unquam sperare sum ausus.

Denique gratias publice ago et privatim habeo habeboque semper viris doctissimis, *Buttmann*, *Heindorf* et *Barby*, qui scripturae speciminum typographicorum emendandae operam impendere benevole susceperunt. Scribebam Trajecti ad Viadrum ipsis Calendis Maii 1809.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Α.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἐκ τῶν Ἠθικῶν τῶν Νικομαχείων ἐν τῷ Κ.

Παραλιπόντων οὖν τῶν προτέρων ἀνερεύνητον τὸ περὶ τῆς νομοθεσίας, αὐτοὺς ἐπισκέψασθαι μᾶλλον βέλτιον ἴσως, καὶ ὅλως δὴ περὶ πολιτείας, ὅπως εἰς δύναμιν ἡ περὶ τὰ ἀνθρώπινα φιλοσοφία τελειωθῇ. Πρῶτον μεν οὖν εἴ τι κατὰ μέρος εἴρηται καλῶς ὑπὸ τῶν προγενεστέρων, πειραθῶμεν ἐπελθεῖν· εἶτα ἐκ τῶν συνηγμένων πολιτειῶν θεωρῆσαι, τὰ ποῖα σώζει καὶ φθείρει τὰς πόλεις, καὶ τὰ ποῖα ἑκάστας τῶν πολιτειῶν (συνίστησι καὶ λύει), καὶ διὰ τίνας αἰτίας αἱ μὲν καλῶς αἱ δὲ τοὐναντίον πολιτεύονται. Θεωρηθέντων γὰρ τούτων, τάχα ἂν μᾶλλον συνίδοιμεν καὶ ποία πολιτεία ἀρίστη, καὶ πῶς ἑκάστη ταχθεῖσα καὶ τίσι νόμοις καὶ ἔθεσι χρωμένη. Λέγωμεν οὖν ἀρξάμενοι.

...Text statt der alten ein, und das vierte am Ende des 2ten Bandes

Τὸ αὐτὸ Προοίμιον παραφρασθέν.

Ἐπεὶ δ' ἀκόλȣθόν ἐστιν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείχθη, τὸν τῆς ἀρετῆς διδάσκαλον καὶ περὶ τȣ́των (τῆς πολιτικῆς καὶ νομοθετικῆς) διεξιέναι, τῶν προτέρων ȣ̓ πάνυ περὶ νόμων καὶ πολιτείας διερευνησαμένων, βέλτιον ἴσως ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι περὶ τȣ́των, ὡς ἂν ἡ προκειμένη ἡμῖν φιλοσοφία περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὅσα παθῶν καὶ πράξεων τȣ̃ προσήκοντος τυχȣ̃σα τέλȣς μηδενὸς ἐλλείπῃ τῶν εἰς ταῦτα φερόντων. Πρῶτον μὲν ȣ̃ν εἴ τι καλῶς περὶ αὐτῶν εἴρηται τοῖς προγενεστέροις, κατὰ μέρος ἐπελθεῖν πειραθῶμεν· εἶτα συναγαγόντες τὰς πολιτείας θεωρῶμεν ἐν αὐταῖς ἅ τε φθείρει καὶ ἃ σώζει τὰς πόλεις, ἔτι τε τῶν πολιτειῶν ἑκάστην ἃ συνίστησι καὶ ἃ διαλύει, καὶ τίνα μὲν βασιλείαν συνέχει, τίνα δὲ δημοκρατίαν, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστην, καὶ τίνα πέφυκε λύειν. Καὶ μὴν κἀκεῖνο σκοπῶμεν, διὰ ποίας αἰτίας αἱ μὲν τῶν πολιτειῶν καλῶς πολιτεύονται, αἱ δ' ἐναντίως ἔχȣσι. Τȣ́των γὰρ δὴ πάντων θεωρηθέντων, συνίδοιμεν ἂν καὶ ποία πολιτεία ἀρίστη, καὶ πῶς ἑκάστη ταχθεῖσα, καὶ τίσι νόμοις καὶ ἔθεσι χρωμένη τοῖς πολιτευομένοις λυσιτελήσει. Λέγωμεν ȣ̃ν ἀρξάμενοι.

Κεφάλαιον α.

Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ ἦσαν, καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθᾶ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν· τᾶ γὰρ εἶναι δοκᾶντος ἀγαθᾶ χάριν πάντα πράττᾶσι πάντες· δῆλον, ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθᾶ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τᾶ κυριωτάτᾶ πάντων ἡ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχᾶσα τὰς ἄλλας· αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἡ καλᾶμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική. Ὅσοι μὲν ᾶν 2.
οἴονται πολιτικὸν καὶ βασιλικὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν αὐτὸν, ᾶ καλῶς λέγᾶσι· πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομίζᾶσι διαφέρειν ἀλλ᾽ ᾶκ εἴδει τᾶτων ἕκαστον· οἷον, ἂν μὲν ὀλίγων, δεσπότην, ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον, ἂν δ᾽ ἔτι πλειόνων, πολιτικὸν ἢ βασιλικόν· ὡς οὐδὲν διαφέρᾶσαν μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν. Καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ βασιλικὸν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκῃ, βασιλικόν, ὅταν δὲ κατὰ λόγᾶς τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης κατὰ μέρος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν. Ταῦτα δ᾽ ᾶκ ἔστιν ἀληθῆ. Δῆλον δ᾽ 3.
ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοπᾶσι κατὰ τὴν ὑφηγημένην μέθοδον. Ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύνθετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν· ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα μόρια τᾶ παντός· ᾶτω καὶ πόλιν, ἐξ ὧν σύγκειται, σκοπᾶντες ὀψόμεθα καὶ περὶ τᾶτων μᾶλλον, τί τε διαφέρᾶσιν ἀλλήλων, καὶ εἴ τι

τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ ἕκαστον τῶν ῥη-
θέντων. Εἰ δή τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυό-
μενα βλέψειεν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν τούτοις
4. κάλλιστ' ἂν οὕτω θεωρήσειεν. Ἀνάγκη δὴ πρῶτον
συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶ-
ναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄῤῥεν τῆς γενέσεως ἕνε-
κεν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ
ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν, τὸ ἐφίεσθαι
οἷον αὐτὸ τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον. Ἄρχον δὲ
φύσει μὲν καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν· τὸ μὲν
γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾷν ἄρχον φύσει καὶ
δεσπόζον φύσει· τὸ δὲ δυναμενον τῷ σώματι ταῦ-
5. τα ποιεῖν, ἀρχόμενον καὶ φύσει δοῦλον. Διὸ δε-
σπότῃ καὶ δούλῳ ταυτὸ συμφέρει. Φύσει μὲν
οὖν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον· οὐθὲν γὰρ ἡ
φύσις ποιεῖ τοιοῦτον, οἷον χαλκοτύποι τὴν Δελφι-
κὴν μάχαιραν πενιχρῶς, ἀλλ' ἓν πρὸς ἕν· οὕτω
γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλλιστα τῶν ὀργάνων ἕκασ-
τον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ' ἑνὶ δουλεῦον. Ἐν δὲ
τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ δοῦλον τὴν αὐτὴν ἔχει
τάξιν· αἴτιον δ' ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχουσιν, ἀλ-
λὰ γίνεται ἡ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. Διό
φασιν οἱ ποιηταὶ

βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός·

6. ὡς ταυτὸ φύσει βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν. Ἐκ μὲν
οὖν τούτων τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη· καὶ ὀρ-
θῶς Ἡσίοδος εἶπε ποιήσας

οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα· ὁ γὰρ βοῦς ἀντὶ οἰκέτου τοῖς πένησίν ἐστιν. Ἡ μὲν οὖν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἶκός ἐστιν· οὓς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐπιμενίδης δὲ ὁ Κρὴς ὁμοκάπους. Ἡ 7.
δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως ἕνεκεν μὴ ἐφημέρου κώμη. Μάλιστα δὲ κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι· οὓς καλοῦσί τινες ὁμογάλακτας, παῖδάς τε καὶ παίδων παῖδας. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου· ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι διὰ τὴν συγγένειαν. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν, ὃ λέγει Ὅμηρος

θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων·

σποράδες γάρ· καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον ᾤκουν. Καὶ τοὺς θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασὶ βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ, οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν, οἱ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο· ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἴδη ἑαυτοῖς ἀφομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.
Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις 8.
ἤδη, πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, γενομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἕνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. Διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι· τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων· ἡ δὲ φύσις τέλος ἐστίν· οἷον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς

γενέσεως τελεσθείσης, ταύτην φαμὲν τὴν φύσιν εἶ-
ναι ἑκάστȣ, ὥσπερ ἀνθρώπȣ, ἵππȣ, οἰκίας. Ἔτι
τὸ ȣ̔ ἕνεκα καὶ τὸ τέλος βέλτιστον· ἡ δ' αὐτάρκεια
9. τέλος καὶ βέλτιστον. Ἐκ τȣ́των ȣ̂ν φανερὸν, ὅτι
τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ ὅτι ἄνθρωπος φύσει
πολιτικὸν ζῶον· καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ ȣ̓
διὰ τύχην ἤτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρω-
πος· ὥσπερ καὶ ὁ ὑφ' Ὁμήρȣ λοιδορηθεὶς ἀφρήτωρ,
ἀθέμιστος, ἀνέστιος· ἅμα γὰρ φύσει τοιȣ̃τος καὶ πο-
λέμȣ ἐπιθυμητὴς, ἅτεπερ ἄζυξ (ὥσπερ) ἐν πετει-
10. νοῖς. Διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος ζῶον πάσης
μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίȣ ζώȣ μᾶλλον, δῆλον·
ȣ̓δὲν γὰρ, ὥς φαμεν, μάτην ἡ φύσις ποιεῖ· λό-
γον δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζώων. Ἡ μὲν
οὖν φωνὴ τȣ̃ λυπηρȣ̃ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον· διὸ
καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζώοις· μέχρι γὰρ τȣ́τȣ
ἡ φύσις αὐτῶν προῆλθεν, ὥστε αἰσθάνεσθαι τȣ̃ λυ-
πηρȣ̃ καὶ ἡδέος, καὶ ταῦτα σημαίνειν ἀλλήλοις·
ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλȣ̃ν ἐστι τὸ συμφέρον καὶ
τὸ βλαβερόν· ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον.
11. Τȣ̃το γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδι-
ον, τὸ μόνον ἀγαθȣ̃ καὶ κακȣ̃ καὶ δικαίȣ καὶ ἀδί-
κȣ καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν. Ἡ δὲ τȣ́των
κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν. Καὶ πρότερον δὲ
τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστι·
τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τȣ̃ μέρȣς·
ἀναιρȣμένȣ γὰρ τȣ̃ ὅλȣ, ȣ̓κ ἔσται πȣ̀ς ȣ̓δὲ χεὶρ, ε

μὴ ὁμωνύμως, ὥσπερ εἴ τις λέγει τὴν λιθίνην· δια-
φθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη. Πάντα δὲ τῷ ἔργῳ
ὥρισται καὶ τῇ δυνάμει· ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα
οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι, ἀλλ' ὁμώνυμα. Ὅτι μὲν 12.
οὖν ἡ πόλις φύσει πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον· εἰ
γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως τοῖς
ἄλλοις μέρεσιν ἕξει πρὸς τὸ ὅλον· ὁ δὲ μὴ δυνά-
μενος κοινωνεῖν, ἢ μηθὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν,
οὐθὲν μέρος πόλεως· ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός. Φύ-
σει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοι-
νωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν
αἴτιος· ὥσπερ γὰρ καὶ τελειωθὲν βέλτιστον τῶν ζώ-
ων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ
δίκης χείριστον πάντων· χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία
ἔχουσα ὅπλα· ὁ δ' ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται
φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τἀναντία ἐστὶ χρῆσθαι
μάλιστα. Διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ
ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον.
Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς
κοινωνίας τάξις ἐστίν· ἡ δὲ δίκη τοῦ δικαίου κρίσις.

Κεφ. β.

Ἐπεὶ δὲ φανερὸν, ἐξ ὧν μορίων ἡ πόλις συνέστηκεν, ἀνάγκη περὶ οἰκονομίας εἰπεῖν πρότερον· πᾶσα γὰρ πόλις ἐξ οἰκιῶν σύγκειται· οἰκονομίας δὲ μέρη, ἐξ ὧν αὖθις οἰκία συνίσταται· οικία δὲ τέ-

λειος ἐκ δȣ́λων καὶ ἐλευθέρων. Ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς ἐλαχίστοις πρῶτον ἕκαστον ζητητέον, πρῶτα δὲ καὶ ἐλάχιστα μέρη οἰκίας δεσπότης καὶ δȣ̃λος καὶ πόσις καὶ ἄλοχος καὶ πατὴρ καὶ τέκνα, περὶ τριῶν ἂν τȣ́των σκεπτέον εἴη, τί ἕκαστον καὶ ποῖον δεῖ
2. εἶναι. Ταῦτα δ' ἐστὶ δεσποτικὴ καὶ γαμικὴ, (ἀνώνυμον γὰρ ἡ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς σύζευξις) καὶ τρίτον ἡ τεκνοποιητική· καὶ αὕτη γὰρ ἐκ ὠνόμασται ἰδίῳ ὀνόματι. Ἔστωσαν δ' αὗται τρεῖς, ἃς εἴπομεν. Ἔστι δέ τι μέρος, ὃ δοκεῖ τοῖς μὲν εἶναι οἰκονομία, τοῖς δὲ μέγιστον μέρος αὐτῆς· ὅπως δ' ἔχει, θεωρητέον. Λέγω δὲ περὶ τῆς καλȣμένης χρηματιστικῆς. Πρῶτον δὲ περὶ δεσπότȣ καὶ δȣ́λȣ εἴπωμεν, ἵνα τά τε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν ἴδωμεν, κἂν εἴτι πρὸς τὸ εἰδέναι περὶ αὐτῶν δυναίμεθα λαβεῖν βέλτιον
3. τῶν νῦν ὑπολαμβανομένων. Τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ ἐπιστήμη τις εἶναι ἡ δεσποτεία, καὶ ἡ αὐτὴ οἰκονομία καὶ δεσποτεία καὶ πολιτικὴ καὶ βασιλικὴ, καθάπερ εἴπομεν ἀρχόμενοι. Τοῖς δὲ παρὰ φύσιν τὸ δεσπόζειν· νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δȣ̃λον εἶναι τὸν δ' ἐλεύθερον· φύσει δ' οὐθὲν διαφέρειν· διόπερ ȣ̓δὲ δίκαιον· βίαιον γάρ. Ἐπεὶ ȣ̓̃ν ἡ κτῆσις μέρος τῆς οἰκίας ἐστὶ, καὶ ἡ κτητικὴ μέρος τῆς οἰκονομίας· ἄνευ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἀδύνατον καὶ ζῆν καὶ εὖ
4. ζῆν. Ὥσπερ δὲ ταῖς ὡρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεῖα ὄργανα, εἰ μέλλει ἀποτελεσθήσεσθαι τὸ ἔργον, ȣ̔́τω καὶ τῷ οἰκονομικῷ.

Τῶν δ᾽ ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δ᾽ ἔμψυχα· οἷον τῷ κυβερνήτῃ ὁ μὲν οἴαξ ἄψυχον, ὁ δὲ πρωρεὺς ἔμψυχον· ὁ γὰρ ὑπηρέτης ἐν ὀργάνυ εἴδει ταῖς τέχναις ἐστίν. Οὕτω καὶ τὸ κτῆμα ὄργανον πρὸς ζωήν ἐστι, καὶ ἡ κτῆσις πλῆθος ὀργάνων ἐστὶ, καὶ ὁ δοῦλος κτῆμά τι ἔμψυχον, καὶ ὥσπερ ὄργανον πρὸ ὀργάνων πᾶς ὁ ὑπηρέτης. Εἰ γὰρ ἠδύνατο ἕκα- 5.
στον τῶν ὀργάνων κελευσθὲν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν τὸ αὑτοῦ ἔργον, ὥσπερ τὰ Δαιδάλου φασὶν, ἢ τοὺς Ἡφαίστου τρίποδας, οὕς φησιν ὁ ποιητὴς αὐτομάτους θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα, οὕτως αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ, καὶ τὰ πλῆκτρα ἐκιθάριζεν, οὐδὲν ἂν ἔδει οὔτε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν οὔτε τοῖς δεσπόταις δούλων. Τὰ μὲν οὖν λεγόμενα ὄργανα ποιητικὰ ὄργανά ἐστι· τὸ δὲ κτῆμα πρακτικόν· ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς κερκίδος ἕτερόν τι γίνεται παρὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς· ἀπὸ δὲ τῆς ἐσθῆτος καὶ τῆς κλίνης ἡ χρῆσις μόνον. Ἔτι δὲ ἐπεὶ διαφέρει ἡ ποίησις εἴδει καὶ 6.
ἡ πρᾶξις, δέονται δ᾽ ἀμφότεραι ὀργάνων, ἀνάγκη καὶ ταῦτα τὴν αὐτὴν ἔχειν διαφοράν. Ὁ δὲ βίος πρᾶξις οὐ ποίησίς ἐστι· διὸ καὶ ὁ δοῦλος ὑπηρέτης τῶν πρὸς τὴν πρᾶξιν. Τὸ δὲ κτῆμα λέγεται ὥσπερ καὶ τὸ μόριον· τό τε γὰρ μόριον οὐ μόνον ἄλλου ἐστὶ μόριον, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἄλλου. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κτῆμα. Διὸ ὁ μὲν δεσπότης τοῦ δούλου δεσπότης μόνον, ἐκείνου δ᾽ οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ δοῦλος οὐ μόνον δεσπότου δοῦλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐκείνου. Τίς μὲν οὖν 7.

ἡ φύσις τȣ̃ δȣ́λȣ, καὶ τίς ἡ δύναμις, ἐκ τȣ́των δῆλον. Ὁ γὰρ μὴ αὑτȣ̃ φύσει, ἀλλ' ἄλλȣ, ἄνθρωπος δὲ, ȣ̃τος φύσει δȣ̃λός ἐστιν. Ἄλλȣ δ' ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς ἂν κτῆμα ᾖ, ἄνθρωπος ὤν· κτῆμα δὲ ὄργανον πρακτικὸν καὶ χωριστόν. Πότερον δ' ἐστί τις φύσει τοιȣ̃τος ἢ ȣ̓, καὶ πότερον βέλτιον καὶ δίκαιόν τινι δȣλεύειν ἢ ȣ̓, ἀλλὰ πᾶσα δȣλεία παρὰ
8. φύσιν ἐστὶ, μετὰ ταῦτα σκεπτέον. Οὐ χαλεπὸν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θεωρῆσαι, καὶ ἐκ τῶν γιγνομένων καταμαθεῖν. Τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ȣ̓ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων ἐστί· καὶ εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἔνια διέστηκε τὰ μὲν ἐπὶ τὸ ἄρχεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ τὸ ἄρχειν, καὶ εἴδη πολλὰ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐστί· καὶ ἀεὶ βελτιόνων ἡ ἀρχὴ ἡ τῶν βελτιόνων ἀρχομένων, οἷον ἀνθρώπȣ ἢ θηρίȣ· τὸ γὰρ ἀποτελȣ́μενον ἀπὸ τῶν βελτιόνων βέλτιον ἔργον· ὅπȣ δὲ τὸ μὲν ἄρχει, τὸ
9. δ' ἄρχεται, ἔστι τι τȣ́των ἔργον. Ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε, καὶ γίνεται ἕν τι κοινὸν εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτε ἐκ διῃρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· καὶ τȣ̃το ἐκ τῆς ἁπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἀψύχοις. Καὶ γὰρ (καὶ) ἐν τοῖς μὴ μετέχȣσι ζωῆς ἐστί τις ἀρχὴ οἷον ἁρμονίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐξωτερικωτέρας
10. ἐστὶ σκέψεως, Τὸ δὲ ζῶον πρῶτον συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει, τὸ δ' ἀρχόμενον. Δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κα-

τὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει, καὶ μὴ ἐν τοῖς
διεφθαρμένοις. Διὸ καὶ τὸν βέλτιστα διακείμε-
νον καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἄνθρωπον
θεωρητέον, ἐν ᾧ τοῦτο δῆλον. Τῶν γὰρ μοχθηρῶν ἢ
μοχθηρῶς ἐχόντων δόξειεν ἂν ἄρχειν πολλάκις τὸ
σῶμα τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ φαύλως καὶ παρὰ φύ-
σιν ἔχειν. Ἔστι δ' οὖν, ὥσπερ λέγομεν, πρῶτον ἐν 11.
ζώῳ θεωρῆσαι καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν καὶ πολιτικήν.
Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ τοῦ σώματος ἄρχει δεσποτικὴν
ἀρχὴν, ὁ δὲ νοῦς τῆς ὀρέξεως πολιτικὴν καὶ βασι-
λικήν· ἐν οἷς φανερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ φύσιν καὶ
συμφέρον τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυ-
χῆς, καὶ τῷ παθητικῷ μορίῳ ὑπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ
μορίου τοῦ λόγον ἔχοντος· τὸ δ' ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν
βλαβερὸν πᾶσι. Πάλιν ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἄλ- 12.
λοις ζώοις ὡσαύτως· τὰ μὲν γὰρ ἥμερα τῶν
ἀγρίων βελτίω τὴν φύσιν· τούτοις δὲ πᾶσι
βέλτιον ἄρχεσθαι ὑπ' ἀνθρώπου· τυγχάνει γὰρ
σωτηρίας οὕτως. Ἔτι δὲ τὸ ἄῤῥεν πρὸς τὸ θῆλυ
φύσει τὸ μὲν κρεῖττον, τὸ δὲ χεῖρον, τὸ μὲν ἄρ-
χον, τὸ δ' ἀρχόμενον. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀνα-
γκαῖον εἶναι καὶ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων. Ὅσοι μὲν 13.
οὖν τοσοῦτον διεστᾶσιν, ὅσον ψυχὴ σώματος καὶ ἄν-
θρωπος θηρίου, (διάκεινται δὲ τοῦτον τὸν τρόπον,
ὅσων ἐστὶν ἔργον ἡ τοῦ σώματος χρῆσις, καὶ τοῦτ'
ἔστιν ἀπ' αὐτῶν βέλτιστον,) οὗτοι μέν εἰσι φύσει
δοῦλοι, οἷς βέλτιόν ἐστιν ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχήν,

εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις. Ἔστι γὰρ φύσει δȣ̃λος ὁ δυνάμενος ἄλλȣ εἶναι, (διὸ καὶ ἄλλȣ ἐστὶ) καὶ ὁ κοινωνῶν λόγȣ τοσȣ̃τον, ὅσον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἔχειν· τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα ȣ̓ λόγȣ αἰσθανό-
14. μενα, ἀλλὰ παθήμασιν ὑπηρετεῖ. Καὶ ἡ χρεία δὲ παραλλάττει μικρόν· ἡ γὰρ πρὸς τἀναγκαῖα τῷ σώματι βοήθεια γίνεται παρ' ἀμφοῖν, παρά τε τῶν δȣ́λων καὶ παρὰ τῶν ἡμέρων ζώων. Βȣ́λεται μὲν ȣ̃ν ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα διαφέροντα ποιεῖν τὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δȣ́λων, τὰ μὲν ἰσχυρὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, τὰ δ' ὀρθὰ καὶ ἄχρηστα πρὸς τὰς τοιαύτας ἐργασίας, ἀλλὰ χρήσιμα πρὸς πολιτικὸν βίον· (ȣ̃τος δὲ καὶ γίνεται διηρημένος εἴς τε τὴν πολεμικὴν χρείαν καὶ τὴν εἰρηνικήν·) συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ τȣ̓ναντίον, τȣ̀ς μὲν τὰ σώματα ἔχειν ἐλευθέρων, τȣ̀ς δὲ τὰς ψυ-
15. χάς. Ἐπεὶ τȣ̃τό γε φανερὸν, ὡς εἰ τοσȣ̃τον γένοιντο διάφοροι τὸ σῶμα μόνον, ὅσον αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες, τȣ̀ς ὑπολειπομενȣς πάντες φαῖεν ἂν ἀξίȣς εἶναι τȣ́τοις δȣλεύειν. Εἰ δ' ἐπὶ τȣ̃ σώματος τȣ̃τ' ἀληθὲς, πολὺ δικαιότερον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τȣ̃το διωρίσθαι. Ἀλλ' ȣ̓χ ὁμοίως ῥᾴδιον ἰδεῖν τό τε τῆς ψυχῆς κάλλος καὶ τὸ τȣ̃ σώματος. Ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δȣ̃λοι, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δȣλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν.
16. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τἀναντία φάσκοντες τρόπον τινὰ λέγȣσιν ὀρθῶς, ȣ̓ χαλεπὸν ἰδεῖν. Διχῶς γὰρ λέγε-

ται τὸ δουλεύειν καὶ ὁ δοῦλος. Ἔστι γάρ τις καὶ
κατὰ νόμον δοῦλος καὶ δουλεύων· ὁ γὰρ νόμος ὁμο-
λογία τίς ἐστιν, ἐν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα
τῶν κρατούντων εἶναί φασι. Τοῦτο δὲ τὸ δίκαιον
πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ὥσπερ ῥήτορα γράφον-
ται παρανόμων, ὡς δεινὸν, εἰ τοῦ βιάσασθαι δυνα-
μένου καὶ κατὰ δύναμιν κρείττονος ἔσται δοῦλον καὶ
ἀρχόμενον τὸ βιασθέν. Καὶ τοῖς μὲν οὕτω δοκεῖ,
τοῖς δ' ἐκείνως καὶ τῶν σοφῶν. Αἴτιον δὲ ταύτης 17
τῆς ἀμφισβητήσεως καὶ ὃ ποιεῖ τοὺς λόγους ἐπαλ-
λάττειν, ὅτι τρόπον τινὰ ἀρετὴ τυγχάνουσα χορη-
γίας καὶ βιάζεσθαι δύναται μάλιστα· καί ἐστιν
ἀεὶ τὸ κρατοῦν ἐν ὑπεροχῇ ἀγαθοῦ τινος· ὥστε δο-
κεῖν μὴ ἄνευ ἀρετῆς εἶναι τὴν βίαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ
δικαίου μόνον εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν· διὰ γὰρ τοῦ-
το τοῖς μὲν εὔνοια δοκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ'
αὐτὸ τοῦτο δίκαιον, τὸ τὸν κρείττονα ἄρχειν· ἐπεὶ
διαστάντων γε χωρὶς τούτων τῶν λόγων οὔτ' ἰσχυρὸν
οὐθὲν ἔχουσιν οὔτε πιθανὸν ἅτεροι λόγοι, ὡς οὐ δεῖ
τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχειν καὶ δεσπόζειν. Ὅλως 18
δ' ἀντεχόμενοί τινες ὡς οἴονται δικαίου τινὸς, (ὁ γὰρ
νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέα-
σι δικαίαν· ἅμα δ' οὔ φασι· τήν τε γὰρ ἀρχὴν ἐνδέ-
χεται μὴ δικαίαν εἶναι τῶν πολέμων· καὶ τὸν ἀνά-
ξιον δουλεύειν οὐδαμῶς ἂν φαίη τις δοῦλον εἶναι· εἰ δὲ
μὴ, συμβήσεται τοὺς εὐγενεστάτους εἶναι δοκοῦντας
δούλους εἶναι καὶ ἐκ δούλων, ἐὰν συμβῇ πραθῆναι

ληφθέντας. Διόπερ αὑτοὺς οὐ βούλονται λέγειν δού-
λους, ἀλλὰ τοὺς βαρβάρους. Καίτοι ὅταν τοῦτο λέ-
γωσιν, οὐδὲν ἄλλο ζητοῦσιν, ἢ τὸ φύσει δοῦλον, ὅπερ
ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν. Ἀνάγκη γὰρ εἶναί τινας φά-
19. ναι τοὺς μὲν πανταχοῦ δούλους, τοὺς δ' οὐδαμοῦ. Τὸν
αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ εὐγενείας· αὑτοὺς μὲν γὰρ
οὐ μόνον παρ' αὐτοῖς εὐγενεῖς, ἀλλὰ πανταχοῦ νο-
μίζουσι· τοὺς δὲ βαρβάρους οἴκοι μόνον· ὡς ὄν τι τὸ
μὲν ἁπλῶς εὐγενὲς καὶ ἐλεύθερον, τὸ δ' οὐχ ἁπλῶς·
ὥσπερ καὶ ἡ Θεοδέκτου Ἑλένη φησὶ

θείων δ' ἀπ' ἀμφοῖν ἔκγονον ῥιζωμάτων
τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειε λάτριν;

Ὅταν δὲ τοῦτο λέγωσιν, οὐθένι ἀλλ' ἢ ἀρετῇ καὶ κα-
κίᾳ διορίζουσι τὸ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον καὶ τοὺς εὐγε-
νεῖς καὶ τοὺς δυσγενεῖς· ἀξιοῦσι γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνθρώ-
που ἄνθρωπον καὶ ἐκ θηρίων γίνεσθαι θηρίον, οὕτω
καὶ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθόν. Ἡ δὲ φύσις βούλεται
μὲν τοῦτο ποιεῖν πολλάκις, οὐ μέντοι δύναται. Ὅτι
μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καί εἰσιν
20. οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, δῆλον· καὶ ὅτι
ἔν τισι διώρισται τὸ τοιοῦτον, ὧν συμφέρει τῷ μὲν τὸ
δουλεύειν, τῷ δὲ τὸ δεσπόζειν· καὶ δίκαιον καὶ δεῖ τὸ μὲν
ἄρχεσθαι, τὸ δ' ἄρχειν ἣν πεφύκασιν ἀρχὴν ἄρχειν,
ὥστε καὶ δεσπόζειν. Τὸ δὲ κακῶς, ἀσύμφορόν ἐ-
στιν ἀμφοῖν. Τὸ γὰρ αὐτὸ συμφέρει τῷ μέρει καὶ
τῷ ὅλῳ, καὶ σώματι καὶ ψυχῇ· ὁ δὲ δοῦλος μέρος
τι τοῦ δεσπότου, οἷον ἔμψυχόν τι τοῦ σώματος, κε-

χωρισ-

χωρισμένον δὲ μέρος. Διὸ καὶ συμφέρον ἐστί τι, 21.
καὶ φιλία δούλῳ καὶ δεσπότῃ πρὸς ἀλλήλους τοῖς
φύσει τούτων ἠξιωμένοις· τοῖς δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρό-
πον, ἀλλὰ κατὰ νόμον καὶ βιασθεῖσι τοὐναντίον.
Φανερὸν δὲ καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οὐ ταὐτόν ἐστι δεσ-
ποτεία καὶ πολιτική, οὐδὲ πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας αἱ
ἀρχαὶ, ὥσπερ τινές φασιν· ἡ μὲν γὰρ ἐλευθέρων
φύσει, ἡ δὲ δούλων ἐστίν· καὶ ἡ μὲν οἰκονομικὴ μο-
ναρχία· μοναρχεῖται γὰρ πᾶς οἶκος· ἡ δὲ πολι-
τικὴ ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχή. Ὁ μὲν οὖν δε- 22.
σπότης οὐ λέγεται κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ τῷ τοιόσ-
δ' εἶναι· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος.
Ἐπιστήμη δ' ἂν εἴη καὶ δεσποτικὴ καὶ δουλική· δου-
λικὴ μὲν, οἵανπερ ὁ ἐν Συρακούσαις ἐπαίδευεν· ἐκεῖ
γὰρ λαμβάνων τις μισθὸν ἐδίδασκε τὰ ἐγκύκλια
διακονήματα τοὺς παῖδας. Εἴη δ' ἂν καὶ ἐπὶ πλεῖον
τῶν τοιούτων μάθησις, οἷον ὀψοποιϊκὴ καὶ τἄλλα
τὰ τοιαῦτα γένη τῆς διακονίας. Ἔστι γὰρ ἕτερα
ἑτέρων τὰ μὲν ἐντιμότερα ἔργα, τὰ δ' ἀναγκαιότερα,
καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν

δοῦλος πρὸ δούλου, δεσπότης πρὸ δεσπότου.

Αἱ μὲν οὖν τοιαῦται πᾶσαι δουλικαὶ ἐπιστῆμαί 23.
εἰσι· δεσποτικὴ δ' ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ χρηστικὴ δού-
λων· ὁ γὰρ δεσπότης οὐκ ἐν τῷ κτᾶσθαι τοὺς δού-
λους, ἀλλ' ἐν τῷ χρῆσθαι δούλοις. Ἔστι δ' αὕτη ἡ
ἐπιστήμη οὐδὲν μέγα ἔχουσα οὐδὲ σεμνόν· ἃ γὰρ
τὸν δοῦλον ἐπίστασθαι δεῖ ποιεῖν, ἐκεῖνον δεῖ ταῦ-

τα ἐπίστασθαι ἐπιτάττειν. Διὸ ὅσοις ἐξȣσία, μὴ αὐτȣ̀ς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπος λαμβάνει ταύτην τὴν τιμὴν, αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται ἢ φιλοσοφȣ̃σιν. Ἡ δὲ κτητικὴ ἑτέρα ἀμφοτέρων τȣ́των, οἷον ἡ δικαία, πολεμική τις ȣ̃σα ἢ θηρευτική. Περὶ μὲν ȣ̃ν δȣ́λȣ καὶ δεσπότȣ τȣ̃τον διωρίσθω τὸν τρόπον.

Κ ε φ. γ.

Ὅλως δὲ περὶ πάσης κτήσεως καὶ χρηματιστικῆς θεωρήσωμεν κατὰ τὸν ὑφηγημένον τρόπον, ἐπείπερ καὶ ὁ δȣ̃λος τῆς κτήσεως μέρος τι ἦν. Πρῶτον μὲν ȣ̃ν ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερον ἡ χρηματιστικὴ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἐστιν, ἢ μέρος τι, ἢ ὑπηρετική· καὶ εἰ ὑπηρετικὴ, πότερον ὡς ἡ κερκιδοποιϊκὴ τῇ ὑφαντικῇ, ἢ ὡς ἡ χαλκȣργικὴ τῇ ἀνδριαντοποιΐᾳ· ȣ̓ γὰρ ὡσαύτως ὑπηρετȣ̃σιν, ἀλλ' ἡ μὲν τὰ ὄργανα παρέχει, ἡ δὲ τὴν ὕλην· λέγω δε ὕλην τὸ ὑποκείμενον, ἐξ ȣ̃ τι ἀποτελεῖται ἔργον, οἷον
2. ὑφάντῃ μὲν ἔρια, ἀνδριαντοποιῷ δὲ χαλκόν. Ὅτι μὲν ȣ̃ν ȣ̓χ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἡ χρηματιστικὴ, δῆλον· τῆς μὲν γὰρ τὸ πορίσασθαι, τῆς δὲ τὸ χρήσασθαι. Τίς γὰρ ἔσται ἡ χρησομένη τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν παρὰ τὴν οἰκονομικήν; Πότερον δὲ μέρος αὐτῆς ἐστί τι, ἢ ἕτερον εἶδος, ἔχει διαμφισβήτησιν. Εἰ γάρ ἐστι τȣ̃ χρηματιστικȣ̃ θεωρῆσαι, πόθεν χρήματα καὶ κτῆσις ἔσται, ἡ δὲ κτῆσις πολλὰ περιείληφε μέ-

ρη καὶ ὁ πλȣ̃τος, ὥςτε πρῶτον ἡ γεωργικὴ πότερον μέρος τι τῆς χρηματιστικῆς ἢ ἕτερόν τι γένος; καὶ καθόλȣ ἡ περὶ τὴν τροφὴν ἐπιμέλεια καὶ κτῆσις. Ἀλλὰ μὴν εἴδη γε πολλὰ τροφῆς· διὸ καὶ 3.
βίοι πολλοὶ καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσίν· ȣ̓ γὰρ οἷόντε ζῆν ἄνευ τροφῆς· ὥςτε αἱ διαφοραὶ τῆς τροφῆς τȣ̀ς βίȣς πεποιήκασι διαφέροντας τῶν ζώων. Τῶν τε γὰρ θηρίων τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ σποραδικά ἐστιν, ὁποτέρως συμφέρει πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῖς, διὰ τὸ τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα, τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι· ὥςτε πρὸς τὰς ῥαστώνας καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τȣ́των ἡ φύσις τȣ̀ς βίȣς αὐτῶν διώρισεν. Ἐπεὶ δ' ȣ̓ ταὐτὸ ἑκάστῳ ἡδὺ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ἕτερα ἑτέροις, καὶ αὐτῶν τῶν ζωοφάγων καὶ τῶν καρποφάγων οἱ βίοι πρὸς ἄλληλα διεστᾶσιν. Ὁμοίως δὲ τὸ τῶν ἀν- 4.
θρώπων· πολλοῖς γὰρ διαφέρȣσιν οἱ τȣ́των βίοι. Οἱ μὲν ȣ̃ν ἀργότατοι νομάδες εἰσίν· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν ἡμέρων τροφὴ ζώων ἄνευ πόνȣ γίνεται σχολάζȣσιν. Ἀναγκαίȣ δ' ὄντος μεταβάλλειν τοῖς κτήνεσι διὰ τὰς νομὰς, καὶ αὐτοὶ ἀναγκάζονται συνακολȣθεῖν, ὥςπερ γεωργίαν ζῶσαν γεωργȣ̃ντες. Οἱ δ' ἀπὸ θήρας ζῶσιν, καὶ θήρας ἕτεροι ἑτέρας· οἷον οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, οἱ δ' ἀφ' ἁλιείας, ὅσοι λίμνας καὶ ἕλη καὶ ποταμȣ̀ς ἢ θάλατταν τοιαύτην προςοικȣ̃σιν· οἱ δ' ἀπ' ὀρνίθων ἢ θηρίων ἀγρίων· τὸ δὲ πλεῖστον γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς γῆς ζῇ καὶ τῶν ἡμέ-

ρων καρπῶν. Οἱ μὲν ὖν βίοι τοσῦτοι σχεδόν εἰσιν, ὅσοι γε αὐτόφυτον ἔχουσι τὴν ἐργασίαν, καὶ μὴ δι' ἀλλαγῆς καὶ καπηλείας ποςίζονται τὴν τροφὴν, νομαδικὸς, γεωργικὸς, λῃστρικὸς, ἁλιευτικὸς, θηρευτικός. Οἱ δὲ καὶ μιγνύντες, ἐκ τύτων ἡδέως ζῶσι, προσαναπληρῦντες τὸν ἐνδεέστατον βίον, ᾗ τυγχάνει ἐλλείπων πρὸς τὸ αὐτάρκης εἶναι· οἷον οἱ μὲν νομαδικὸν ἅμα καὶ λῃστρικὸν, οἱ δὲ γεωργικὸν καὶ θηρευτικόν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὺς ἄλλυς, ὡς ἂν ἡ χρεία συναναγκάζῃ, τῦτον τὸν τρόπον διάγυσιν.

6. Ἡ μὲν ὖν τοιαύτη κτῆσις ὑπ' αὐτῆς φαίνεται τῆς φύσεως διδομένη πᾶσιν, ὥσπερ κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν εὐθὺς, ὕτω καὶ τελειωθεῖσι· καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν τὰ μὲν συνεκτίκτει τῶν ζώων τοσαύτην τροφὴν, ὡς ἱκανὴν εἶναι μέχρις ὖ ἂν δύνηται αὐτὸ αὑτῷ πορίζειν τὸ γεννηθὲν, οἷον ὅσα σκωληκοτοκεῖ ἢ ᾠοτοκεῖ. Ὅσα δὲ ζωοτοκεῖ, τοῖς γενομένοις ἔχει τροφὴν ἐν αὑτοῖς μέχρι τινὸς τὴν

7. τῦ καλυμένυ γάλακτος φύσιν. Ὥστε ὁμοίως δῆλον, ὅτι καὶ γενομένοις οἰητέον τά τε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν, τὰ μὲν ἥμερα καὶ διὰ τὴν χρῆσιν καὶ διὰ τὴν τροφήν· τῶν δ' ἀγρίων εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τά γε πλεῖστα τῆς τροφῆς καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται ἐξ αὐτῶν. Εἰ ὖν ἡ φύσις μηθὲν μήτε ἀτελὲς ποιεῖ μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ

πάντα πεποιηκέναι τὴν Φύσιν. Διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ Φύσει κτητική πως ἔσται· ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς, ᾗ δεῖ χρῆσθαι πρός τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὡς Φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον. Ἓν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ Φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστὶν, ὃ δεῖ ἤτοι ὑπάρχειν ἢ πορίζειν αὐτὴν, ὅπως ὑπάρχῃ, ὧν ἐστι θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας. Καὶ ἔοικεν ὅ γ' ἀληθινὸς πλοῦτος ἐκ τούτων εἶναι· ἡ γὰρ τῆς τοιαύτης κτήσεως αὐτάρκεια πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν οὐκ ἄπειρός ἐστιν, ὥσπερ Σόλων Φησὶ ποιήσας 8. 9.

πλούτου δ' οὐθὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται·

κεῖται γὰρ, ὥσπερ καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις· οὐδὲν γὰρ ὄργανον ἄπειρον οὐδεμιᾶς ἐστι τέχνης οὔτε πλήθει οὔτε μεγέθει· ὁ δὲ πλοῦτος ὀργάνων πλῆθός ἐστιν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν. Ὅτι μὲν τοίνυν ἐστί τις κτητικὴ κατὰ Φύσιν τοῖς οἰκονόμοις καὶ τοῖς πολιτικοῖς καὶ δι' ἣν αἰτίαν, δῆλον. Ἔστι δὲ γένος ἄλλο κτητικῆς, ἣν μάλιστα καλοῦσι, 10.
καὶ δίκαιον οὕτω καλεῖν, χρηματιστικὴν δι' ἣν οὐδὲν δοκεῖ πέρας εἶναι πλούτου καὶ κτήσεως· ἣν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ λεχθείσῃ πολλοὶ νομίζουσι διὰ τὴν γειτνίασιν. Ἔστι δ' οὔτε ἡ αὐτὴ τῇ εἰρημένῃ οὔτε πόῤῥω ἐκείνης. Ἔστι δ' ἡ μὲν Φύσει, ἡ δ' οὐ Φύσει αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἐμπειρίας τινὸς καὶ τέχνης

γίνεται μᾶλλον. Λάβωμεν δὲ περὶ αὐτῆς τὴν ἀρ-
11. χὴν ἐντεῦθεν. Ἑκάστȣ γὰρ κτήματος διττὴ ἡ
χρῆσίς ἐστιν· ἀμφότεραι δὲ καθ' αὑτὸ μὲν, ἀλλ' ȣ̓χ ὁμοίως καθ' αὑτὸ, ἀλλ' ἡ μὲν οἰκεία, ἡ δ' ȣ̓κ οἰκεία τȣ̃ πράγματος· οἷον ὑποδήματος ἥ τε ὑπόδεσις καὶ ἡ μεταβλητική· ἀμφότεραι γὰρ ὑποδήματος χρήσεις· καὶ γὰρ ὁ ἀλλαττόμενος τῷ δεομένῳ ὑποδήματος ἀντὶ νομίσματος ἢ τροφῆς χρῆται τῷ ὑποδήματι, ᾗ ὑπόδημα, ἀλλ' ȣ̓ τὴν οἰκείαν χρῆσιν· ȣ̓ γὰρ ἀλλαγῆς ἕνεκεν γέγονε. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων κτημάτων. Ἔστι γὰρ ἡ μεταβλητικὴ πάντων, ἀρξαμένη τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τȣ̃ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τȣ̀ς ἀνθρώ-
12. πȣς. Ἧι καὶ δῆλον, ὅτι ȣ̓κ ἔστι φύσει τῆς χρηματιστικῆς ἡ καπηλική· ὅσον γὰρ ἱκανὸν αὐτοῖς, ἀναγκαῖον ἦν ποιεῖσθαι τὴν ἀλλαγήν. Ἐν μὲν ȣ̓̃ν τῇ πρώτῃ κοινωνίᾳ (τȣ̃το δ' ἐστὶν οἰκία,) φανερὸν ὅτι ȣ̓δέν ἐστιν ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' ἤδη πλείονος τῆς κοινωνίας ȣ̓́σης. Οἱ μὲν γὰρ τῶν αὐτῶν ἐκοινώνȣν πάντων, οἱ δὲ κεχωρισμένοι πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέρων, ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὰς μεταδόσεις· καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν ἀλλαγήν· αὐτὰ γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττονται, ἐπὶ πλέον δ' ȣ̓θέν· οἷον οἶνον πρὸς σῖτον διδόντες καὶ λαμβά-
13. νοντες, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιȣ́των ἕκαστον. Ἡ

μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ οὔτε παρὰ φύσιν οὔτε
χρηματιστικῆς ἐστιν εἶδος οὐδέν· εἰς ἀναπλήρωσιν
γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐταρκείας ἦν· ἐκ μέντοι
ταύτης ἐγένετο ἐκείνη κατὰ λόγον· ξενικωτέρας γὰρ
γινομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσάγεσθαι, ὧν ἐν-
δεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν, ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης
ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις· οὐ γὰρ εὐβά-
στακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. Διὸ 14.
πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς
αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐ-
τὸ ὂν εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ
ζῆν, οἷον ὁ σίδηρος καὶ ἄργυρος, κἂν εἴ τι τοιοῦτον
ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ
σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρι ἐπιβαλ-
λόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς· ὁ γὰρ
χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. Πορισθέντος 15.
οὖν ἤδη νομίσματος ἐκ τῆς ἀναγκαίας ἀλλαγῆς
θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς ἐγένετο, τὸ κα-
πηλικὸν, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ἴσως γινόμενον, εἶ-
τα δι' ἐμπειρίας ἤδη τεχνικώτερον, πόθεν καὶ πῶς
μεταβαλλόμενον πλεῖστον ποιήσει κέρδος. Διὸ δο-
κεῖ ἡ χρηματιστικὴ μάλιστα περὶ τὸ νόμισμα εἶ-
ναι, καὶ ἔργον αὐτῆς, τὸ δύνασθαι θεωρῆσαι, πό-
θεν ἔσται πλῆθος χρημάτων· ποιητικὴ γὰρ εἶναι
τοῦ πλούτου καὶ χρημάτων. Καὶ γὰρ τὸν πλοῦτον 16.
πολλάκις τιθέασι νομίσματος πλῆθος, διὰ τὸ πε-
ρὶ τοῦτ' εἶναι τὴν χρηματιστικὴν καὶ τὴν καπηλι-

κήν. Ὅτε δὲ πάλιν λῆρος εἶναι δοκεῖ τὸ νόμισμα
καὶ νόμος παντάπασι, φύσει δ' οὐθὲν, ὅτι μεταθε-
μένων τε τῶν χρωμένων, οὐθενὸς ἄξιον οὔτε χρήσι-
μον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ, καὶ νομίσμα-
τος πλουτῶν πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τρο-
φῆς. Καίτοι ἄτοπον τοιοῦτον εἶναι πλοῦτον, οὗ εὐπο-
ρῶν λιμῷ ἀπολεῖται· καθάπερ καὶ τὸν Μίδαν ἐκεῖνον
μυθολογοῦσι διὰ τὴν ἀπληστίαν τῆς εὐχῆς πάντων
17. αὐτῷ γιγνομένων τῶν παρατιθεμένων χρυσῶν. Διὸ
ζητοῦσιν ἕτερόν τι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χρηματιστι-
κὴν, ὀρθῶς ζητοῦντες· ἔστι γὰρ ἑτέρα ἡ χρηματι-
στικὴ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατὰ φύσιν· καὶ αὕτη μὲν
οἰκονομικὴ, ἡ δὲ καπηλικὴ ποιητικὴ χρημάτων, οὐ
πάντως, ἀλλ' ἡ διὰ χρημάτων μεταβολῆς. Καὶ
δοκεῖ περὶ τὸ νόμισμα αὕτη εἶναι· τὸ γὰρ νόμι-
σμα στοιχεῖον καὶ πέρας ἐστὶ τῆς ἀλλαγῆς. Καὶ
ἄπειρος δὴ οὗτος ὁ πλοῦτος ὁ ἀπὸ ταύτης τῆς χρη-
ματιστικῆς. Ὥσπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν
εἰς ἄπειρόν ἐστι, καὶ ἑκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέ-
λους εἰς ἄπειρον· ὅτι μάλιστα γὰρ ἐκεῖνο βού-
λονται ποιεῖν· τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος οὐκ εἰς ἄπειρον·
πέρας γὰρ τὸ τέλος πάσαις. Οὕτω καὶ ταύτης τῆς
χρηματιστικῆς οὐκ ἔστι τοῦ τέλους πέρας· τέλος δὲ
18. ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρημάτων κτῆσις. Τῆς δὲ
οἰκονομικῆς, οὐ χρηματιστικῆς, ἔστι πέρας· οὐ γὰρ
τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἔργον. Διὸ τῇ μὲν φαίνεται
ἀναγκαῖον εἶναι παντὸς πλούτου πέρας, ἐπὶ δὲ τῶν

γινομένων ὁρῶμεν συμβαῖνον τἐναντίον· πάντες γὰρ εἰς ἄπειρον αὔξȢσιν οἱ χρηματιζόμενοι τὸ νόμισμα. Αἴτιον δὲ τὸ σύνεγγυς αὐτῶν· ἐπαλλάττει γὰρ ἡ χρῆσις τȢ͂ αὐτȢ͂ Ȣ͂σα ἑκατέρα τῆς χρηματιστικῆς· τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστι χρήσεως κτῆσις, ἀλλ' Ȣ̓ κατὰ ταὐτόν· ἀλλὰ τῆς μὲν ἕτερον τέλος (ἡ κτῆσις,) τῆς δ' ἡ αὔξησις. Ὥστε δοκεῖ τισι τȢ͂τ' εἶναι τῆς οἰκονομικῆς ἔργον, καὶ διατελȢ͂σιν ἢ σώζειν οἰόμενοι δεῖν ἢ αὔξειν τὴν τȢ͂ νομίσματος Ȣ̓σίαν εἰς ἄπειρον. Αἴτιον δὲ ταύτης τῆς διαθέσεως τὸ σπȢδάζειν περὶ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μὴ τὸ εὖ ζῆν· εἰς ἄπειρον Ȣ̓͂ν ἐκείνης τῆς ἐπιθυμίας Ȣ̓́σης, καὶ τῶν ποιητικῶν ἀπείρων ἐπιθυμȢ͂σιν. Ὅσοι δὲ καὶ τȢ͂ εὖ ζῆν ἐπιβάλλονται, τὸ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς ζητȢ͂σιν, ὥστ', ἐπεὶ καὶ τȢ͂τ' ἐν τῇ κτήσει φαίνεται ὑπάρχειν, πᾶσα ἡ διατριβὴ περὶ τὸν χρηματισμόν ἐστι· καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς διὰ τȢ͂τ' ἐλήλυθεν· ἐν ὑπερβολῇ γὰρ Ȣ̓́σης τῆς ἀπολαύσεως, τὴν τῆς ἀπολαυστικῆς ὑπερβολῆς ποιητικὴν ζητȢ͂σι· κἂν μὴ διὰ τῆς χρηματιστικῆς δύνωνται πορίζειν, δι' ἄλλης αἰτίας τȢ͂το πειρῶνται, ἑκάστῃ χρώμενοι τῶν δυνάμεων Ȣ̓ κατὰ φύσιν. Ἀνδρείας γὰρ Ȣ̓ χρήματα ποιεῖν ἐστιν, ἀλλὰ θάῤῥος· Ȣ̓δὲ στρατηγικῆς καὶ ἰατρικῆς· ἀλλὰ τῆς μὲν νίκην, τῆς δ' ὑγίειαν· οἱ δὲ πάσας ποιȢ͂σι χρηματιστικὰς, ὡς τȢ͂το τέλος ὂν, πρὸς δὲ τὸ τέλος ἅπαντα δέον ἀπαντᾷν. Περὶ μὲν Ȣ͂ν τῆς τε

μὴ ἀναγκαίας χρηματιστικῆς, καὶ τίς καὶ δι' αἰτίαν τίνα ἐν χρείᾳ ἐσμὲν αὐτῆς, εἴρηται, καὶ περὶ τῆς ἀναγκαίας, ὅτι ἑτέρα μὲν αὐτῆς, οἰκονομικὴ δὲ κατὰ φύσιν, ἡ περὶ τὴν τροφὴν, ὀυχ ὥςπερ αὐτὴ ἄπει-
21. ρος, ἀλλ' ἔχουσα ὅρον. Δῆλον δὲ καὶ τὸ ἀπορούμενον ἐξ ἀρχῆς, πότερον τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐστιν ἡ χρηματιστικὴ ἢ οὔ, ἀλλὰ δεῖ τοῦτο μὲν ὑπάρχειν· (ὥςπερ γὰρ καὶ ἀνθρώπους οὐ ποιεῖ ἡ πολιτικὴ, ἀλλὰ λαβοῦσα παρὰ τῆς φύσεως χρῆται αὐτοῖς, οὕτω καὶ τροφὴν τὴν φύσιν δεῖ παραδοῦναι γῆν ἢ θάλατταν ἢ ἄλλο τι·) ἐκ δὲ τούτων, ὡς δεῖ, ταῦτα διαθεῖναι προςήκει τὸν οἰκονόμον· οὐ γὰρ τῆς ὑφαντικῆς ἔρια ποιῆσαι, ἀλλὰ χρήσασθαι αὐτοῖς· καὶ γνῶναι δὲ τὸ ποῖον χρηστὸν καὶ ἐπι-
22. τήδειον, ἢ φαῦλον καὶ ἀνεπιτήδειον. Καὶ γὰρ ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί ἡ μὲν χρηματιστικὴ μόριον τῆς οἰκονομίας, ἡ δ' ἰατρικὴ οὐ μόριον· καίτοι δεῖ ὑγιαίνειν τοὺς κατὰ τὴν οἰκίαν, ὥςπερ ζῆν ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων. Ἐπεὶ δ' ἔστι μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἄρχοντος καὶ περὶ τῆς ὑγιείας ἰδεῖν, ἔστι δ' ὡς οὔ, ἀλλὰ τοῦ ἰατροῦ, οὕτω καὶ περὶ τῶν χρημάτων ἔστι μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου, ἔστι δ' ὡς οὔ, ἀλλὰ τῆς ὑπηρετικῆς. Μάλιστα δὲ, καθάπερ εἴρηται πρότερον, δεῖ φύσει τοῦτο ὑπάρχειν· φύσεως γὰρ ἐστιν ἔργον τροφὴν τῷ γεννηθέντι παρέχειν· παντὶ γὰρ, ἐξ οὗ γίνεται, τροφὴ τὸ λειπόμενόν ἐστι· διὸ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ χρηματιστικὴ πᾶσιν ἡ

ἀπὸ τῶν καρπῶν καὶ τῶν ζώων. Διπλῆς δ' ἔσης 23.
αὐτῆς, ὥςπερ εἴπομεν, καὶ τῆς μὲν καπηλικῆς, τῆς δ' οἰκονομικῆς, καὶ ταύτης μὲν ἀναγκαίας καὶ ἐπαινȣμένης, τῆς δὲ μεταβλητικῆς ψεγομένης δικαίως, (ȣ̓ γὰρ κατὰ φύσιν ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ἐστὶν·) εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ, διὰ τὸ ἀπ' αὐτȣ̃ τȣ̃ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, καὶ ȣ̓κ ἐφ' ὅπερ ἐπορίσθη· μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν· ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον. Ὅθεν καὶ τȣ̈́νομα τȣ̃τ' εἴληφεν· ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν· ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος· ὥςτε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν ȣ̃τος τῶν χρηματισμῶν ἐστι.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς τὴν γνῶσιν διωρίκαμεν ἱκανῶς, τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν δεῖ διελθεῖν. Πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα τὴν μὲν θεωρίαν ἐλεύθερον ἔχει, τὴν δ' ἐμπειρίαν ἀναγκαίαν. Ἔστι δὲ χρηματιστικῆς μέρη χρήσιμα τὸ περὶ τὰ κτήματα ἔμπειρον εἶναι, ποῖα λυσιτελέστατα, καὶ πȣ̃ καὶ πῶς; οἷον ἵππων κτῆσις, ποία τις, ἢ βοῶν ἢ προβάτων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων· δεῖ γὰρ ἔμπειρον εἶναι, πρὸς ἄλληλά τε τȣ́των τίνα λυσιτελέστατα, καὶ ποῖα ἐν ποίοις τόποις· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλαις εὐθηνεῖ χώραις. Εἶτα περὶ γεωργίας, καὶ ταύτης ἤδη ψιλῆς τε καὶ πε-

φυτευμένης· καὶ μελιττȣργίας καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν πλωτῶν ἢ π τηνῶν, ἀφ' ὅσων ἐστὶ τυγχάνειν βο-
2. ηθείας. Τῆς μὲν ȣ̃ν οἰκειοτάτης χρηματιστικῆς ταῦτα μόρια καὶ πρῶτα· τῆς δὲ μεταβλητικῆς μέγιστον μὲν ἐμπορία· καὶ ταύτης μέρη τρία, ναυκληρία, φορτηγία, παράστασις. Διαφέρει δὲ τȣ́των ἕτερα ἑτέρων τῷ τὰ μὲν ἀσφαλέστερα εἶναι, τὰ δὲ πλείω πορίζειν τὴν ἐμπορίαν. Δεύτερον δὲ τοκισμὸς, τρίτον δὲ μισθαρνία· ταύτης δ' ἡ μὲν τῶν βαναύσων τεχνῶν, ἡ δὲ τῶν ἀτέχνων καὶ τῷ σώματι μόνῳ χρησίμων. Τρίτον δ' εἶδος χρηματιστικῆς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρώτης· ἔχει γὰρ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τι μέρος καὶ τῆς μεταβλητικῆς, ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ἀπὸ γῆς γινομένων ἀκάρπων μὲν, χρησίμων δὲ, οἷον ὑλοτομία τε καὶ πᾶσα μεταλλευτική. αὕτη δὲ πολλὰ ἤδη περιείληφε γένη· πολλὰ
3. γὰρ εἴδη τῶν ἐκ γῆς μεταλλευομένων ἐστί. Περὶ ἑκάστȣ δὲ τȣ́των καθόλȣ μὲν εἴρηται καὶ νῦν, τὸ δὲ κατὰ μέρος ἀκριβολογεῖσθαι χρήσιμον μὲν πρὸς τὰς ἐργασίας, φορτικὸν δὲ τὸ ἐνδιατρίβειν. Εἰσὶ δὲ τεχνικώταται μὲν τῶν ἐργασιῶν, ὅπȣ ἐλάχιστον τῆς τύχης· βαναυσόταται δὲ, ἐν αἷς τὰ σώματα λωβῶνται μάλιστα· δȣλικώταται δὲ, ὅπȣ τȣ̃ σώματος πλεῖσται χρήσεις· ἀγενέσταται δὲ, ὅπȣ ἐλά-
4. χιστον προσδεῖ ἀρετῆς. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἐνίοις γεγραμμένα περὶ τȣ́των, οἷον Χάρητι [τῷ] τῷ Παρίῳ καὶ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Λημνίῳ περὶ γεωργίας καὶ

ψιλῆς καὶ πεφυτευμένης, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοις
περὶ ἄλλων, ταῦτα μὲν ἐκ τούτων θεωρητέον, ὅτῳ
ἐπιμελὲς, ἔτι δὲ καὶ τὰ λεγόμενα σποράδην, δι'
ὧν ἐπιτετυχήκασιν ἔνιοι χρηματιζόμενοι, δεῖ συλλέ-
γειν· πάντα γὰρ ὠφέλιμα ταῦτ' ἐστὶ τοῖς τιμῶσι
τὴν χρηματιστικήν. Οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μι- 5.
λησίου· τοῦτο γάρ ἐστι κατανόημά τι χρηματιστι-
κόν· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι,
τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. Ὀνειδιζόντων γὰρ αὐ-
τῷ διὰ τὴν πενίαν, ὡς ἀνωφελοῦς τῆς φιλοσοφίας
οὔσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν
ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας ἔτι χειμῶνος ὄντος,
εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων ἀῤῥαβῶνας διαδοῦναι
τῶν ἐλαιουργίων τῶν ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων ὀλί-
γου μισθωσάμενον, ἅτ' οὐθενὸς ἐπιβάλλοντος· ἐπει-
δὴ δ' ὁ καιρὸς ἧκε, πολλῶν ζητουμένων ἅμα καὶ
ἐξαίφνης, ἐκμισθοῦντα ὃν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ
χρήματα συλλέξαντος, ἐπιδεῖξαι, ὅτι ῥᾴδιόν ἐστι
πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις, ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ'
ἐστὶ, περὶ ὃ σπουδάζουσι. Θαλῆς μὲν οὖν λέγεται τοῦ- 6.
τον τὸν τρόπον ἐπίδειξιν ποιήσασθαι τῆς σοφίας· ἔ-
στι δὲ, ὥσπερ εἴπομεν, καθόλου τὸ τοιοῦτον χρηματιστι-
κὸν, ἐάν τις δύνηται μονοπωλίαν αὑτῷ κατασκευάζειν.
Διὸ καὶ τῶν πόλεων ἔνιαι τοῦτον ποιοῦνται τὸν πό-
ρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων· μονοπωλίαν γὰρ
τῶν ὠνίων ποιοῦσιν. Ἐν Σικελίᾳ δέ τις, τεθέντος παρ' 7.
αὐτῷ νομισματος, συνεπρίατο πάντα τὸν σίδηρον ἐκ

τῶν σιδηρείων· μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ἀφίκοντο ἐκ τῶν ἐμπορίων οἱ ἔμποροι, ἐπώλει μόνος ȣ̓ πολλὴν ποιήσας ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπὶ τοῖς
8. πεντήκοντα ταλάντοις ἐπέλαβεν ἑκατόν. Τȣ͂τον μὲν ȣ̓͂ν ὁ Διονύσιος αἰσθόμενος τὰ μὲν χρήματα ἐκέλευσεν ἐκκομίσασθαι, μὴ μέντοι γ᾽ ἔτι μένειν ἐν Συρακȣ́σαις, ὡς πόρȣς εὑρίσκοντα τοῖς αὐτȣ͂ πράγμασιν ἀσυμφόρȣς. Τὸ μέντοι ὅραμα Θάλεω καὶ τȣ͂το ταὐτόν ἐστιν· ἀμφότεροι γὰρ ἑαυτοῖς ἐτέχνασαν γενέσθαι μονοπωλίαν. Χρήσιμον δὲ γνωρίζειν ταῦτα καὶ τοῖς πολιτικοῖς· πολλαῖς γὰρ πόλεσι δεῖ χρηματισμȣ͂ καὶ τοιȣ́των πόρων, ὥσπερ οἰκίᾳ, μᾶλλον δέ· διόπερ τινὲς καὶ πολιτεύονται τῶν πολιτευομένων ταῦτα μόνον.

Κεφ. ε.

Ἐπεὶ δὲ τρία μέρη τῆς οἰκονομικῆς ἦν, ἓν μὲν δεσποτική, περὶ ἧς εἴρηται πρότερον, ἓν δὲ πατρική, τρίτον δὲ γαμική· καὶ γὰρ γυναικὸς ἄρχει καὶ τέκνων, ὡς ἐλευθέρων μὲν ἀμφοῖν, ȣ̓ τὸν αὐ-
2. τὸν δὲ τρόπον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ γυναικὸς μὲν πολιτικῶς, τέκνων δὲ βασιλικῶς· τό τε γὰρ ἄῤῥεν φύσει τȣ͂ θήλεος ἡγεμονικώτερον, εἰ μή πȣ συνέστηκεν παρὰ φύσιν, καὶ τὸ πρεσβύτερον καὶ τέλειον τȣ͂ νεωτέρȣ καὶ ἀτελȣ͂ς. Ἐν μὲν ȣ̓͂ν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ταῖς πλείσταις μεταβάλλει τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· ἐξ ἴσȣ γὰρ εἶναι βȣ́λεται τὴν

φύσιν καὶ διαφέρειν μηδέν· ὅμως δὲ, ὅταν τὸ
μὲν ἄρχῃ, τὸ δ' ἄρχηται, ζητεῖ διαφορὰν εἶναι καὶ
σχήμασι καὶ λόγοις καὶ τιμαῖς· ὥςπερ καὶ Ἄμα-
σις εἶπε τὸν περὶ τοῦ ποδανιπτῆρος λόγον. Τὸ
δ' ἄῤῥεν ἀεὶ πρὸς τὸ θῆλυ τοῦτον ἔχει τὸν τρό-
πον. Ἡ δὲ τῶν τέκνων ἀρχὴ βασιλική· τὸ γὰρ
γεννῆσαν καὶ κατὰ φιλίαν ἄρχον καὶ κατὰ πρες-
βείαν ἐστὶν, ὅπερ ἐστὶ βασιλικῆς εἶδος ἀρχῆς. Διὸ
καλῶς Ὅμηρος τὸν Δία προσηγόρευσεν εἰπὼν

πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε

τὸν βασιλέα τούτων ἁπάντων· φύσει γὰρ τὸν βα-
σιλέα διαφέρειν μὲν δεῖ, τῷ γένει δ' εἶναι τὸν αὐτόν·
ὅπερ πέπονθε τὸ πρεσβύτερον πρὸς τὸ νεώτερον,
καὶ ὁ γεννήσας πρὸς τὸ τέκνον. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι 3.
πλείων ἡ σπουδὴ τῆς οἰκονομίας περὶ τοὺς ἀνθρώ-
πους ἢ περὶ τὴν τῶν ἀψύχων κτῆσιν, καὶ περὶ τὴν
ἀρετὴν τούτων ἢ περὶ τῆς κτήσεως, ὃν καλοῦμεν
πλοῦτον, καὶ τῶν ἐλευθέρων μᾶλλον ἢ δούλων. Πρῶ-
τον μὲν οὖν περὶ δούλων ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερόν
ἐστιν ἀρετή τις δούλου παρὰ τὰς ὀργανικὰς καὶ δια-
κονικὰς ἄλλη τιμιωτέρα τούτων, οἷον σωφροσύνη
καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ τῶν ἄλλων τῶν
τοιούτων ἕξεων, ἢ οὐκ ἔστιν οὐδεμία παρὰ τὰς σω-
ματικὰς ὑπηρεσίας. Ἔχει γὰρ ἀπορίαν ἀμφοτέ-
ρως· εἴτε γὰρ ἔστι, τί διοίσουσι τῶν ἐλευθέρων; εἴ
τε μὴ ἔστιν, ὄντων ἀνθρώπων καὶ λόγου κοινωνούν-
των, ἄτοπον. Σχεδὸν δὲ ταὐτόν ἐστι τὸ ζητούμε- 4.

νον καὶ περὶ γυναικὸς καὶ παιδὸς, πότερα καὶ τού-
των εἰσὶν ἀρεταὶ, καὶ δεῖ τὴν γυναῖκα εἶναι σώ-
φρονα καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαίαν, καὶ παῖς ἐστι καὶ
ἀκόλαστος καὶ σώφρων ἢ οὔ; καὶ καθόλου δὲ τοῦτ'
ἔστιν ἐπισκεπτέον περὶ ἀρχομένου φύσει καὶ ἄρ-
χοντος, πότερον ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἢ ἑτέρα. Εἰ μὲν
γὰρ δεῖ ἀμφοτέρους μετέχειν καλοκαγαθίας, διὰ
τί τὸν μὲν ἄρχειν δέοι ἂν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι κα-
θάπαξ; Οὐδὲ γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον οἷόντε
διαφέρειν· τὸ μὲν γὰρ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν εἴδει
5. διαφέρει, τῷ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐδέν. Εἰ δὲ τὸν
μὲν δεῖ, τὸν δὲ μὴ, θαυμαστόν· εἴτε γὰρ ὁ ἄρ-
χων μὴ ἔσται σώφρων καὶ δίκαιος, πῶς ἄρξει κα-
λῶς; εἴθ' ὁ ἀρχόμενος, πῶς ἀρχθήσεται καλῶς;
ἀκόλαστος γὰρ ὢν καὶ δειλὸς οὐθὲν ποιήσει τῶν προσ-
ηκόντων. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἀνάγκη μὲν μετέ-
χειν ἀμφοτέρους ἀρετῆς, ταύτης δ' εἶναι διαφορὰς,
ὥσπερ καὶ τῶν φύσει ἀρχομένων. Καὶ τοῦτο εὐ-
θὺς ὑφήγηται περὶ τὴν ψυχήν· ἐν ταύτῃ γὰρ ἔ-
στι φύσει τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον· ὧν ἑτέ-
ραν φαμὲν εἶναι ἀρετὴν, οἷον τοῦ λόγον ἔχοντος
6. καὶ τοῦ ἀλόγου. Δῆλον τοίνυν, ὅτι τὸν αὐτὸν τρό-
πον ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥστε φύσει τὰ
πλείω ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα. Ἄλλον γὰρ τρό-
πον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει, καὶ τὸ ἄῤῥεν
τοῦ θήλεος, καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει
μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφε-

ρον-

ρόντως. Ὁ μὲν γὰρ δοῦλος ὅλως οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικὸν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον· ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές. Ὁμοίως τοίνυν ἀναγ- 7.
καῖον ἔχειν καὶ περὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ὑποληπτέον, δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὅσον ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἔργον. Διὸ τὸν μὲν ἄρχοντα τελέαν ἔχειν δεῖ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν· τὸ γὰρ ἔργον ἐστὶν ἁπλῶς τοῦ ἀρχιτέκτονος· ὁ δὲ λόγος ἀρχιτέκτων· τῶν δ' ἄλλων ἕκαστον, ὅσον ἐπιβάλλει αὐτοῖς. Ὥστε φανερὸν, ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ 8.
ἀρετὴ τῶν εἰρημένων πάντων, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς, οὐδ' ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη, καθάπερ ᾤετο Σωκράτης, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχικὴ ἀνδρεία, ἡ δ' ὑπηρετική. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἄλλας. Δῆλον δὲ τοῦτο καὶ κατὰ μέρος μᾶλλον ἐπισκοποῦσι· καθόλου γὰρ οἱ λέγοντες ἐξαπατῶσιν ἑαυτοὺς, ὅτι τὸ εὖ ἔχειν τὴν ψυχὴν ἀρετὴ, ἢ τὸ ὀρθοπραγεῖν, ἤ τι τῶν τοιούτων. Πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμοῦντες τὰς ἀρετὰς, ὥσπερ Γοργίας, τῶν οὕτως ὁριζομένων. Διὸ δεῖ, ὥσπερ ὁ ποιητὴς εἴρηκε περὶ γυναικὸς, οὕτω νομίζειν ἔχειν περὶ πάντων,

γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει,

ἀλλ' ἀνδρὶ οὐκ ἔτι τοῦτο. Ἐπεὶ δ' ὁ παῖς ἀτελὴς, 9.
δῆλον, ὅτι τούτου μὲν καὶ ἡ ἀρετὴ οὐκ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τέλειον καὶ τὸν ἡγούμενον. Ὁμοίως δὲ καὶ δούλου πρὸς δεσπότην. Ἐθε-

μεν δὲ πρὸς τἀναγκαῖα χρήσιμον εἶναι τὸν δοῦλον·
ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ ἀρετῆς δεῖται μικρᾶς, καὶ το-
σαύτης, ὅπως μήτε δι' ἀκολασίαν μήτε διὰ δειλί-
10. αν ἐλλείψῃ τῶν ἔργων. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, τὸ
νῦν εἰρημένον εἰ ἀληθές, ἆρα καὶ τοὺς τεχνίτας
δεήσει ἔχειν ἀρετήν; πολλάκις γὰρ δι' ἀκολασίαν
ἐλλείπουσι τῶν ἔργων· ἢ διαφέρει τοῦτο πλεῖστον;
ὁ μὲν γὰρ δοῦλος κοινωνὸς ζωῆς, ὁ δὲ πορρώτερον,
καὶ τοσοῦτον ἐπιβάλλει ἀρετῆς ὅσονπερ καὶ δουλεί-
ας· ὁ γὰρ βάναυσος τεχνίτης ἀφωρισμένην τινὰ
ἔχει δουλείαν. καὶ ὁ μὲν δοῦλος τῇ φύσει, σκυτοτό-
11. μος δ' οὐθεὶς οὐδὲ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν. Φανερὸν τοί-
νυν, ὅτι τῆς τοιαύτης ἀρετῆς αἴτιον εἶναι δεῖ τῷ δούλῳ
τὸν δεσπότην, ἀλλ' οὐ [τὸν] τὴν διδασκαλικὴν ἔχοντα
τῶν ἔργων δεσποτικήν. Διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λό-
γου τοὺς δούλους ἀποστεροῦντες, καὶ φάσκοντες ἐπιτά-
ξει χρῆσθαι μόνον· νουθετητέον γὰρ μᾶλλον τοὺς
δούλους ἢ τοὺς παῖδας. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διω-
ρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον. Περὶ δ' ἀνδρὸς καὶ γυναι-
κὸς καὶ τέκνων καὶ πατρὸς, τῆς τε περὶ ἕκαστον
αὐτῶν ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμιλίας, τί
τὸ καλῶς καὶ μὴ καλῶς ἐστι, καὶ πῶς δεῖ τὸ
μὲν εὖ διώκειν, τὸ δὲ κακῶς φεύγειν, ἐν τοῖς περὶ
12. τὰς πολιτείας ἀναγκαῖον διελθεῖν. Ἐπεὶ γὰρ οἰ-
κία μὲν πᾶσα μέρος πόλεως, ταῦτα δ' οἰκίας, τὴν
δὲ τοῦ μέρους πρὸς τὴν τοῦ ὅλου δεῖ βλέπειν ἀρετὴν,
ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτείαν βλέποντας παιδεύ-

ειν καὶ τὰς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, εἴπερ τι διαφέρει, πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἶναι σπȣδαίαν, καὶ τὰς παῖδας εἶναι σπȣδαίȣς καὶ τὰς γυναῖκας σπȣδαίας. Ἀναγκαῖον δὲ διαφέρειν· αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων· ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοινωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας. Ὥστ', ἐπεὶ περὶ μὲν τȣ́των διώρισται, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐν ἄλλοις λεκτέον, ἀφέντες ὡς τέλος ἔχοντας τὰς νῦν λόγȣς, ἄλλην ἀρχὴν ποιησάμενοι λέγωμεν, καὶ πρῶτον ἐπισκεψώμεθα περὶ τῶν ἀποφηναμένων περὶ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

Τέλος τȣ͂ πρώτȣ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Β.

Κεφάλαιον α.

Ἐπεὶ δὲ προαιρούμεθα θεωρῆσαι περὶ τῆς κοινωνίας τῆς πολιτικῆς, ἡ κρατίστη πάντων τοῖς δυναμένοις ζῆν ὅτι μάλιστα κατ' εὐχὴν, δεῖ καὶ τὰς ἄλλας ἐπισκέψασθαι πολιτείας, αἷς τε χρῶνταί τινες τῶν πόλεων τῶν εὐνομεῖσθαι λεγομένων, κἂν εἴ τινες ἕτεραι τυγχάνουσιν ὑπό τινων εὑρημέναι καὶ δοκοῦσαι καλῶς ἔχειν, ἵνα τό τ' ὀρθῶς ἔχον ὀφθῇ καὶ τὸ χρήσιμον, ἔτι δὲ (ἵνα) τὸ ζητεῖν τι παρ' αὐτὰς ἕτερον μὴ δοκῇ πάντως εἶναι σοφίζεσθαι βουλομένων, ἀλλὰ, διὰ τὸ μὴ καλῶς ἔχειν ταύτας τὰς νῦν ὑπαρχούσας, διὰ τοῦτο ταύτην δοκῶμεν ἐπι-
2. βαλέσθαι τὴν μέθοδον. Ἀρχὴν δὲ πρῶτον ποιητέον, ἥπερ πέφυκεν ἀρχὴ ταύτης τῆς σκέψεως· ἀνάγκη γὰρ ἤτοι πάντας πάντων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἢ μηδενὸς, ἢ τινων μὲν, τινῶν δὲ μή. Τὸ

μὲν ȣ̃ν μηδενὸς κοινωνεῖν, φανερὸν ὡς ἀδύνατον· ἡ γὰρ πολιτεία κοινωνία τις ἐστιν. Καὶ πρῶτον ἀνάγκη τȣ̃ τόπȣ κοινωνεῖν· ὁ μὲν γὰρ τόπος εἷς ὁ τῆς μιᾶς πόλεως, οἱ δὲ πολῖται κοινωνοὶ τῆς μιᾶς πόλεως. Ἀλλὰ πότερον, ὅσων ἐνδέχεται κοινωνῆσαι, πάντων βέλτιον κοινωνεῖν τὴν μέλλȣσαν οἰκήσεσθαι πόλιν καλῶς, ἢ τινων μὲν, τινῶν δ' ȣ̓ βέλτιον; ἐνδέχεται γὰρ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ κτημάτων κοινωνεῖν τȣ̀ς πολίτας ἀλλήλοις, ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τȣ̃ Πλάτωνος· ἐκεῖ γὰρ ὁ Σωκράτης φησὶ δεῖν κοινὰ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι καὶ τὰς κτήσεις· τȣ̃το δὴ πότερον ὡς νῦν, ȣ̃τω βέλτιον ἔχειν, ἢ κατὰ τὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ γεγραμμένον νόμον; Ἔχει δὴ δυσχερείας ἄλλας τε πολ- 3.
λὰς τὸ πάντων εἶναι τὰς γυναῖκας κοινὰς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν φησὶ δεῖν νενομοθετῆσθαι τὸν τρόπον τȣ̃τον ὁ Σωκράτης, ȣ̓ φαίνεται συμβαῖνον ἐκ τῶν λόγων. Ἔτι δὲ πρὸς τὸ τέλος, ὅ φησι τῇ πόλει δεῖν ὑπάρχειν, ὡς μὲν εἴρηται νῦν, ἀδύνατον, πῶς δὲ δεῖ διελεῖν, ȣ̓δὲν διώρισται. Λέγω δὲ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν πᾶσαν, ὡς ἄριστον ὂν ὅτι μάλιστα· λαμβάνει γὰρ ταύτην ὑπόθεσιν ὁ Σωκράτης.
Καίτοι φανερόν ἐστιν, ὡς προϊȣ̃σα καὶ γινομένη 4.
μία μᾶλλον ȣ̓δὲ πόλις ἔσται· πλῆθος γάρ τι τὴν φύσιν ἐστὶν ἡ πόλις· γινομένη τε μία μᾶλλον, οἰκία μὲν ἐκ πόλεως, ἄνθρωπος δ' ἐξ οἰκίας ἔσται· μᾶλλον γὰρ μίαν τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως φαίημεν

ἂν, καὶ τὸν ἕνα τῆς οἰκίας· ὥστ', εἰ καὶ δυνατός
τις εἴη τοῦτο δρᾷν, οὐ ποιητέον· ἀναιρήσει γὰρ τὴν
πόλιν. Οὐ μόνον δ' ἐκ πλειόνων ἀνθρώπων ἐστὶν
ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἴδει διαφερόντων· οὐ γὰρ
γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων· ἕτερον γὰρ συμμαχία
καὶ πόλις· τὸ μὲν γὰρ τῷ ποσῷ χρήσιμον, κἂν
ᾖ τὸ αὐτὸ τῷ εἴδει, (βοηθείας γὰρ χάριν ἡ συμ-
μαχία πέφυκεν·) ὥσπερ ἂν εἰ σταθμὸς πλεῖον ἑλ-
5. κύσει. Διοίσει δὲ τῷ τοιούτῳ καὶ πόλις ἔθνους, ὅ-
ταν μὴ κατὰ κώμας ὦσι κεχωρισμένοι τὸ πλῆθος,
ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες. Ἐξ ὧν δὲ δεῖ ἓν γενέσθαι,
εἴδει διαφέρει. Διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονθὸς σώ-
ζει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς εἴρηται πρότε-
ρον· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις καὶ ἴσοις ἀνάγκη
τοῦτ' εἶναι· ἅμα γὰρ οὐχ οἷόν τε πάντας ἄρχειν, ἀλλ'
ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατά τινα ἄλλην τάξιν ἢ χρόνον.
Καὶ συμβαίνει δὴ τὸν τρόπον τοῦτον, ὥστε πάντας
ἄρχειν, ὥσπερ ἂν εἰ μετέβαλλον οἱ σκυτεῖς καὶ οἱ
τέκτονες, καὶ μὴ οἱ αὐτοὶ ἀεὶ σκυτοτόμοι καὶ τέκ-
6. τονες ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ βέλτιον οὕτως ἔχειν καὶ τὰ
περὶ τὴν κοινωνίαν τὴν πολιτικήν, δῆλον ὡς τοὺς
αὐτοὺς ἀεὶ βέλτιον ἄρχειν, εἰ δυνατόν. Ἐν οἷς δὲ
μὴ δυνατὸν, διὰ τὸ τὴν φύσιν ἴσους εἶναι πάντας,
(ἅμα δὲ καὶ δίκαιον, εἴτ' ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον τὸ
ἄρχειν, πάντας αὐτοῦ μετέχειν,) ἐν τούτοις δεῖ μι-
μεῖσθαι τῷ ἐν μέρει τοὺς ἴσους εἴκειν ὁμοίως τοῖς
ἐξ ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἄρχουσιν, οἱ δ' ἄρχονται πα-

ρᾳ μέρος, ὥσπερ ἂν ἄλλοι γενόμενοι. Τὸν αὐτὸν δὴ
τὸν τρόπον τῶν ἀρχόντων ἕτεροι ἑτέρας ἄρχουσιν ἀρ-
χάς. Φανερὸν τοίνυν ἐκ τούτων, ὡς οὔτε πέφυκε μίαν 7.
οὕτως εἶναι τὴν πόλιν, ὥσπερ λέγουσί τινες· καὶ τὸ λε-
χθὲν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι τὰς
πόλεις ἀναιρεῖ. Καίτοι τό γε ἑκάστου ἀγαθὸν σώ-
ζει ἕκαστον. Ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον
φανερὸν, ὅτι τὸ λίαν ἑνοῦν ζητεῖν τὴν πόλιν οὐκ ἔ-
στιν ἄμεινον. Οἰκία μὲν γὰρ αὐταρκέστερον ἑνὸς,
πόλις δ' οἰκίας· καὶ βούλεταί γ' ἤδη τότε εἶναι πόλις,
ὅταν αὐτάρκη συμβαίνῃ τὴν κοινωνίαν εἶναι τοῦ πλή-
θους. Εἴπερ οὖν αἱρετώτερον τὸ αὐταρκέστερον,
καὶ τὸ ἧττον ἓν τοῦ μᾶλλον αἱρετώτερον. Ἀλλὰ 8.
μὴν οὐδ' εἰ τοῦτο ἄριστόν ἐστι, τὸ μίαν ὅτι μάλι-
στα εἶναι τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ τοῦτ' ἀποδείκνυσθαι φαί-
νεται κατὰ τὸν λόγον, ἐὰν πάντες ἅμα λέγωσιν τὸ
ἐμὸν καὶ τὸ μὴ ἐμόν· τοῦτο γὰρ οἴεται ὁ Σωκρά-
της σημεῖον εἶναι τοῦ τὴν πόλιν τελέως εἶναι μίαν.
Τὸ γὰρ πάντες διττόν. Εἰ μὲν οὖν ὡς ἕκαστος,
τάχ' ἂν εἴη μᾶλλον, ὃ βούλεται ποιεῖν ὁ Σωκράτης·
ἕκαστος γὰρ υἱὸν ἑαυτοῦ φήσει τὸν αὐτὸν, καὶ γυ-
ναῖκα δὴ τὴν αὐτὴν, καὶ περὶ τῆς οὐσίας καὶ περὶ
ἑκάστου δὴ τῶν συμβαινόντων ὡσαύτως. Νῦν δ' 9.
οὐχ οὕτω φήσουσιν οἱ κοιναῖς χρώμενοι ταῖς γυναιξὶ
καὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος
δ' αὐτῶν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πάντες μὲν,
οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν. Ὅτι μὲν τοίνυν παρα-

λογισμός τίς ἐστι, τὸ λέγειν πάντας, φανερόν· τὸ
γὰρ πάντες καὶ ἀμφότερα καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια
διὰ τὸ διττὸν, καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἐριστικοὺς ποιεῖ
συλλογισμούς· διό ἐστι τὸ, πάντας τὸ αὐτὸ λέγειν,
ὡδὶ μὲν καλὸν, ἀλλ᾽ οὐ δυνατόν, ὡδὶ δ᾽ οὐδὲν ὁμο-
10. νοητικόν. Πρὸς δὲ τούτοις ἑτέραν ἔχει βλάβην τὸ
λεγόμενον· ἥκιστα γὰρ ἐπιμελείας τυγχάνει τὸ
πλείστων κοινόν· τῶν γὰρ ἰδίων μάλιστα φροντίζου-
σι, τῶν δὲ κοινῶν ἧττον, ἢ ὅσον ἑκάστῳ ἐπιβάλ-
λει· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἑτέρου φροντίζοντος,
ὀλιγωροῦσι μᾶλλον. Ὥσπερ ἐν ταῖς οἰκετικαῖς δια-
κονίαις οἱ πολλοὶ θεράποντες ἐνιότε χεῖρον ὑπηρε-
11. τοῦσι τῶν ἐλαττόνων. Γίγνονται δ᾽ ἑκάστῳ χίλιοι
τῶν πολιτῶν υἱοὶ, καὶ οὗτοι οὐχ ὡς ἑκάστου, ἀλλὰ
τοῦ τυχόντος ὁ τυχὼν ὁμοίως ἐστὶν υἱός· ὥστε
πάντες ὁμοίως ὀλιγωρήσουσιν. Ἔτι οὕτως ἕκαστος
ἐμὸς λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν ἢ κα-
κῶς ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὢν, οἷον ἐμὸς
ἢ τοῦ δεῖνος· τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ᾽ ἕκαστον
τῶν χιλίων ἢ ὅσων ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ τοῦτο διστά-
ζων· ἄδηλον γὰρ, ᾧ συνέβη γενέσθαι τέκνον καὶ
12. σωθῆναι γενόμενον. Καίτοι πότερον οὕτω κρεῖττον
τὸ ἐμὸν λέγειν ἕκαστον τὸ αὐτὸ μὲν προσαγορεύ-
οντας δισχιλίων ἢ μυρίων, ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ἐν ταῖς
πόλεσι τὸν ἐμὸν λέγουσιν; ὁ μὲν γὰρ υἱὸν αὐτοῦ,
ὁ δ᾽ ἀδελφὸν αὐτοῦ προσαγορεύει τὸν αὐτὸν, ὁ δ᾽
ἀνεψιὸν ἢ κατ᾽ ἄλλην τινὰ συγγένειαν ἢ πρὸς αἵ-

ματος ἢ κατ' οἰκειότητα καὶ κηδείαν αὐτῦ πρῶτον ἢ τῶν αὐτῦ· πρὸς δὲ τύτοις ἕτερον φράτορα ἢ φυλέτην· κρεῖττον γὰρ ἴδιον ἀνεψιὸν εἶναι, ἢ τὸν τρόπον τῦτον υἱόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὐδὲ διαφυγεῖν 13.
δυνατὸν τὸ μή τινας ὑπολαμβάνειν ἑαυτῶν ἀδελφὺς τε καὶ παῖδας καὶ πατέρας καὶ μητέρας· κατὰ γὰρ τὰς ὁμοιότητας, αἳ γίνονται τοῖς τέκνοις πρὸς τὺς γεννήσαντας, ἀναγκαῖον λαμβάνειν περὶ ἀλλήλων τὰς πίστεις. Ὅπερ φασὶ καὶ συμβαίνειν τινὲς τῶν τὰς τῆς γῆς περιόδυς πραγματευομένων· εἶναι γάρ τισι τῶν ἄνω Λιβύων κοινὰς τὰς γυναῖκας· τὰ μέντοι γενόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας. Εἰσὶ δέ τινες καὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἄλλων ζώων, οἷον ἵπποι καὶ βόες, αἳ σφόδρα πεφύκασιν ὅμοια ἀποδιδόναι τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν, ὥςπερ ἡ ἐν Φαρσάλῳ κληθεῖσα δικαία ἵππος.
Ἔτι δὲ καὶ τὰς τοιαύτας δυςχερείας ὐ ῥάδιον εὐ- 14.
λαβηθῆναι τοῖς ταύτην κατασκευάζυσι τὴν κοινωνίαν, οἷον αἰκίας καὶ φόνυς ἀκυσίυς, τὺς δ' ἑκυσίυς, καὶ μάχας καὶ λοιδορίας· ὧν ὐδὲν ὅσιόν ἐστι γίνεσθαι πρὸς πατέρας καὶ μητέρας, καὶ τὺς μὴ πόῤῥω τῆς συγγενείας ὄντας, ὥςπερ πρὸς τὺς ἄπωθεν· ἀλλὰ καὶ πλεῖον συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀγνοὐντων ἢ γνωριζόντων. Καὶ γενομένων, τῶν μὲν γνωριζόντων ἐνδέχεται τὰς νομιζομένας γίνεσθαι λύσεις, τῶν δὲ μὴ, μηδεμίαν. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ κοι- 15.
νὺς ποιήσαντα τὺς υἱὺς, τὸ συνεῖναι μόνον ἀφελεῖν

τῶν ἐρώντων, τὸ δ' ἐρᾷν μὴ κωλῦσαι, μηδὲ τὰς χρήσεις τὰς ἄλλας, ἃς πατρὶ πρὸς υἱὸν εἶναι πάντων ἐστὶν ἀπρεπέστατον, καὶ ἀδελφῷ πρὸς ἀδελφόν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐρᾷν μόνον. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὴν συνȣσίαν ἀφελεῖν δι' ἄλλην μὲν αἰτίαν μηδεμίαν, ὡς λίαν δὲ ἰσχυρᾶς τῆς ἡδονῆς γινομένης· ὅτι δ' ὁ μὲν πατὴρ ἢ υἱὸς, οἱ δ' ἀδελφοὶ ἀλλήλων, μηθὲν οἴεσθαι διαφέρειν. Ἔοικε δὲ μᾶλλον τοῖς γεωργοῖς εἶναι χρήσιμον τὸ κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας καὶ τȣ̀ς παῖδας ἢ τοῖς φύλαξιν· ἧττον γὰρ ἔσται φιλία κοινῶν ὄντων τῶν τέκνων καὶ τῶν γυναικῶν· δεῖ δὲ τοιȣ́τȣς εἶναι τȣ̀ς ἀρχομένȣς πρὸς
16. τὸ πειθαρχεῖν καὶ μὴ νεωτερίζειν. Ὅλως δὲ συμβαίνειν ἀνάγκη τȣ̓ναντίον διὰ τὸν τοιȣ̃τον νόμον, ὧν προσήκει τȣ̀ς ὀρθῶς κειμένȣς νόμȣς αἰτίȣς γίνεσθαι, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ὁ Σωκράτης ȣ̔́τως οἴεται δεῖν τάττειν τὰ περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας· φιλίαν τε γὰρ οἰόμεθα μέγιστον εἶναι τῶν ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν· ȣ̔́τω γὰρ ἂν ἥκιστα στασιάζοιεν· καὶ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ἐπαινεῖ μάλισθ' ὁ Σωκράτης, ὃ καὶ δοκεῖ, κἀκεῖνος εἶναί φησι, τῆς φιλίας ἔργον· καθάπερ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς λόγοις ἴσμεν λέγοντα τὸν Ἀριστοφάνην, ὡς τῶν ἐρώντων διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν ἐπιθυμȣ́ντων συμφῦναι καὶ
17. γενέσθαι ἐκ δύο ὄντων ἀμφοτέρȣς ἕνα. Ἐνταῦθα μὲν ȣ̓̃ν ἀνάγκη ἀμφοτέρȣς ἐφθάρθαι ἢ τὸν ἕνα· ἐν δὲ τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῆ γίνε-

σθαι διὰ τὴν κοινωνίαν τὴν τοιαύτην, καὶ ἥκιστα λέγειν τὸν ἐμὸν ἢ υἱὸν πατέρα, ἢ πατέρα υἱόν. Ὥςπερ γὰρ μικρὸν γλυκὺ εἰς πολὺ ὕδωρ μιχθὲν ἀναίσθητον ποιεῖ τὴν κρᾶσιν, ἔτω συμβαίνει καὶ τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἀλλήλες τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τέτων . . . . διαφροντίζειν ἥκιστα ἀναγκαῖον ὂν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ τοιαύτῃ ἢ πατέρα ὡς υἱῶν, ἢ υἱὸν ὡς πατρὸς, ἢ ὡς ἀδελφὲς ἀλλήλων. Δύο γάρ ἐστιν, ἃ μάλιστα ποιεῖ κήδεσθαι τὲς ἀνθρώπες καὶ φιλεῖν, τό τε ἴδιον καὶ τὸ ἀγαπητόν· ὧν ἐδέτερον οἷόν τε ὑπάρχειν τοῖς ἔτω πολιτευομένοις.
'Αλλὰ μὴν καὶ περὶ τἒ μεταφέρειν τὰ γινόμενα 18.
τέκνα, τὰ μὲν ἐκ τῶν γεωργῶν καὶ τεχνιτῶν εἰς τὲς φύλακας, τὰ δ' ἐκ τέτων εἰς ἐκείνες, πολλὴν ἔχει ταραχὴν, τίνα ἔσται τρόπον· καὶ γινώσκειν ἀναγκαῖον τὲς διδόντας καὶ μεταφέροντας, τίσι τίνας διδόασιν. Ἔτι δὲ καὶ τὰ πάλαι λεχθέντα μᾶλλον ἐπὶ τέτων ἀναγκαῖον συμβαίνειν, οἷον αἰκίας, ἔρωτας, φόνες· ἐ γὰρ ἔτι προςαγορεύεσιν ἀδελφὲς καὶ τέκνα καὶ πατέρας καὶ μητέρας τὲς φύλακας οἵ τε εἰς τὲς ἄλλες πολίτας δοθέντες καὶ πάλιν οἱ παρὰ τοῖς φύλαξι τὲς εἰς ἄλλες πολίτας, ὥςτ' εὐλαβεῖσθαι τῶν τοιέτων τι πράττειν διὰ τὴν συγγένειαν. Περὶ μὲν ἒν τῆς περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας κοινωνίας διωρίσθω τὸν τρόπον τἒτον.

Κ ε φ. β.

Ἐχόμενον δὲ τέτων ἐστὶν ἐπισκέψασθαι περὶ τῆς κτήσεως, τίνα τρόπον δεῖ κατασκευάζεσθαι τοῖς

μέλλȣσι πολιτεύεσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν, πότερον κοινὴν ἢ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν κτῆσιν. Τȣ̃το δ' ἄν τις καὶ χωρὶς σκέψαιτο ἀπὸ τῶν περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας νενομοθετημένων· λέγω δὲ τὰ περὶ τὴν κτῆσιν, πότερον, κἂν ᾖ ἐκεῖνα χωρὶς, καθ' ὃν νῦν τρόπον ἔχει πᾶσι, τάς τε κτήσεις κοινὰς εἶναι βέλτιον καὶ τὰς χρήσεις; οἷον τὰ μὲν γήπεδα χωρὶς, τȣ̀ς δὲ καρπȣ̀ς εἰς τὸ κοινὸν φέροντας ἀναλίσκειν· ὅπερ ἔνια ποιεῖ τῶν ἐθνῶν· ἢ τȣ̓ναντίον τὴν μὲν γῆν κοινὴν εἶναι, καὶ γεωργεῖν κοινῇ, τȣ̀ς δὲ καρπȣ̀ς διαιρεῖσθαι πρὸς τὰς ἰδίας χρήσεις· λέγονται δέ τινες καὶ τȣ̃τον τὸν τρόπον κοινωνεῖν τῶν βαρβάρων· ἢ καὶ τὰ γήπε-
2. δα καὶ τȣ̀ς καρπȣ̀ς κοινȣ́ς. Ἑτέρων μὲν ȣ̓̃ν ὄντων τῶν γεωργȣ́ντων, ἄλλος ἂν εἴη τρόπος καὶ ῥᾴων· αὐτῶν δ' αὑτοῖς διαπονȣ́ντων, τὰ περὶ τὰς κτήσεις πλείȣς ἂν παρέχοι δυσκολίας· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις μὴ γινομένων ἴσων (ἀλλ' ἀνίσων,) ἀναγκαῖον ἐγκλήματα γίνεσθαι πρὸς τȣ̀ς ἀπολαύοντας μὲν ἢ λαμβάνοντας πολλὰ, ὀλίγα δὲ πονȣ̃ντας τοῖς ἐλάττω μὲν λαμβάνȣσι πλείω δὲ πο-
3. νȣ̃σιν. Ὅλως δὲ τὸ συζῆν καὶ κοινωνεῖν τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων χαλεπὸν, καὶ μάλιστα τῶν τοιȣ́των· δηλȣ̃σι δ' αἱ τῶν συναποδήμων κοινωνίαι· σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι διαφερόμενοι ἐκ τῶν ἐν ποσὶ καὶ ἐκ μικρῶν προσκρȣ́οντες ἀλλήλοις. Ἔτι δὲ τῶν θεραπόντων τȣ́τοις μάλιστα προσκρȣ́ομεν, οἷς πλεῖστα προσχρώμεθα πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίȣς. Τὸ μὲν ȣ̓̃ν κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις ταύτας τε καὶ ἄλλας τοιαύτας ἔχει δυσχερείας.

Ὃν δὲ νῦν τρόπον ἔχει καὶ ἐπικοσμηθὲν ἔθεσι καὶ 4.
τάξει νόμων ὀρθῶν, οὐ μικρὸν ἂν διενέγκαι· ἕξει γὰρ
τὸ ἐξ ἀμφοτέρων ἀγαθόν· λέγω δὲ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων
τὸ ἐκ τοῦ κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἰδί-
ας· δεῖ γάρ πως μὲν εἶναι κοινὰς, ὅλως δ' ἰδίας. Αἱ
μὲν γὰρ ἐπιμέλειαι διῃρημέναι τὰ ἐγκλήματα πρὸς
ἀλλήλους οὐ ποιήσουσι, μᾶλλον δ' ἐπιδώσουσιν, ὡς
πρὸς ἴδιον ἑκάστου προσεδρεύοντος· δι' ἀρετὴν δ'
ἔσται πρὸς τὸ χρῆσθαι κατὰ τὴν παροιμίαν κοινὰ
τὰ φίλων. Ἐστὶ δὲ καὶ νῦν τὸν τρόπον τοῦτον ἐν 5.
ἐνίαις πόλεσιν οὕτως ὑπογεγραμμένον, ὡς οὐκ ὂν
ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς καλῶς οἰκουμέναις
τὰ μέν ἐστι, τὰ δὲ γένοιτ' ἄν· ἰδίαν γὰρ ἕκαστος
τὴν κτῆσιν ἔχων τὰ μὲν χρήσιμα ποιεῖ τοῖς φί-
λοις, τοῖς δὲ χρῆται ὡς κοινοῖς· οἷον καὶ ἐν Λακε-
δαίμονι τοῖς τε δούλοις χρῶνται τοῖς ἀλλήλων ὡς
ἰδίοις, ἔτι δ' ἵπποις καὶ κυσὶ κἂν δεηθῶσιν ἐφοδί-
ων ἐν τοῖς ἀγροῖς κατὰ τὴν χώραν. Φανερὸν τοί-
νυν, ὅτι βέλτιον εἶναι μὲν ἰδίας τὰς κτήσεις, τῇ
δὲ χρήσει ποιεῖν κοινάς. Ὅπως δὲ γίνωνται τοιοῦ-
τοι, τοῦ νομοθέτου τοῦτ' ἔργον ἴδιόν ἐστιν. Ἔτι δὲ 6.
καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀμύθητον ὅσον διαφέρει τὸ νομί-
ζειν ἴδιόν τι· μὴ γὰρ οὐ μάτην τὴν πρὸς αὑτὸν ἔχῃ
φιλίαν ἕκαστος. ἀλλ' ἐστὶ τοῦτο φυσικόν· τὸ δὲ
φίλαυτον εἶναι ψέγεται δικαίως. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦ-
το φιλεῖν ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ φιλεῖν·
καθάπερ καὶ τὸ φιλοχρήματον· ἐπεὶ φιλοῦσί γε

πάντες ὡς εἰπεῖν ἕκαστον τῶν τοιȣ́των. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ τὸ βοηθῆσαι φίλοις ἢ ξέ-
7. νοις ἢ ἑταίροις ἥδιστον· ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας ȣ̓́σης. Ταῦτά τε δὴ ȣ̓ συμβαίνει τοῖς λίαν ἓν ποιȣ̃σι τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τȣ́τοις ἀναιρȣ̃σιν ἔργα δυοῖν ἀρεταῖν φανερῶς, σωφροσύνης μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας· ἔργον γὰρ καλὸν ἀλλοτρίας ȣ̓́σης ἀπέχεσθαι διὰ σωφροσύνην· ἐλευθεριότητος δὲ τὸ περὶ τὰς κτήσεις· ȣ̓́τε γὰρ ἔσται φανερὸς ἐλευθέριος ὢν, ȣ̓́τε πράξει πρᾶξιν ἐλευθέριον ȣ̓δεμίαν·
8. ἐν τῇ γὰρ χρήσει τῶν κτημάτων τὸ τῆς ἐλευθεριότητος ἔργον ἐστίν. Εὐπρόσωπος μὲν ȣ̓̃ν ἡ τοιαύτη νομοθεσία, καὶ φιλάνθρωπος ἂν εἶναι δόξειεν· ὁ γὰρ ἀκροώμενος ἄσμενος ἀποδέχεται, νομίζων ἔσεσθαι φιλίαν τινὰ θαυμαστὴν πᾶσι πρὸς ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ὅταν κατηγορῇ τις τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐν ταῖς πολιτείαις κακῶν, ὡς γινομένων διὰ τὸ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν ȣ̓σίαν· λέγω δὲ δίκας τε πρὸς ἀλλήλȣς περὶ συμβολαίων καὶ ψευδομαρτυριῶν κρίσεις, καὶ πλȣσίων κολακείας, ὧν ȣ̓δὲν
9. γίνεται διὰ τὴν ἀκοινωνησίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μοχθηρίαν. Ἐπεὶ καὶ τȣ̀ς κοινὰ κεκτημένȣς καὶ κοινωνȣ̃ντας πολλῷ διαφερομένȣς μᾶλλον ὁρῶμεν ἢ τȣ̀ς χωρὶς τὰς ȣ̓σίας ἔχοντας· ἀλλὰ θεωρȣ̃μεν ὀλίγȣς τῶν ἐκ τῶν κοινωνιῶν διαφερομένȣς, πρὸς πολλȣ̀ς συμβάλλοντες τȣ̀ς κεκτημένȣς ἰδίᾳ τὰς κτήσεις. Ἔτι δὲ δίκαιον μὴ μόνον λέγειν, ὅσων στε-

ρήσονται κακῶν κοινωνήσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἀγα-
θῶν. Φαίνεται δ' εἶναι πάμπαν ἀδύνατος ὁ βίος.
Αἴτιον δὲ τῷ Σωκράτει τῆς παρακρούσεως χρὴ νομί-
ζειν τὴν ὑπόθεσιν οὐκ οὖσαν ὀρθήν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί
πως μίαν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ πάντως·
ἔστι μὲν γὰρ ὡς οὐκ ἔσται προϊοῦσα πόλις· ἔστι δ' ὡς
ἔσται μὲν, ἐγγὺς δ' οὖσα τοῦ μὴ πόλις εἶναι ἔσται χεί-
ρων πόλις. Ὥςπερ κἂν εἴ τις τὴν συμφωνίαν ποι-
ήσειεν ὁμοφωνίαν, ἢ τὸν ῥυθμὸν βάσιν μίαν. Ἀλλὰ 10.
δεῖ πλῆθος ὂν, ὥςπερ εἴρηται πρότερον, διὰ τὴν
παιδείαν κοινὴν καὶ μίαν ποιεῖν· καὶ τόν γε μέλ-
λοντα παιδείαν εἰςάγειν, καὶ νομίζοντα διὰ ταύτης
ἔσεσθαι τὴν πόλιν σπουδαίαν, ἄτοπον τοῖς τοιούτοις
οἴεσθαι διορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἔθεσι καὶ τῇ φι-
λοσοφίᾳ καὶ τοῖς νόμοις· ὥςπερ τὰ περὶ τὰς κτή-
σεις ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ τοῖς συσσιτίοις ὁ
νομοθέτης ἐκοίνωσε. Δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀ-
γνοεῖν, ὅτι χρὴ προςέχειν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ
τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν, εἰ ταῦ-
τα καλῶς εἶχε. Πάντα γὰρ σχεδὸν εὕρηται μὲν,
ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνῆκται, τοῖς δ' οὐ χρῶνται γι-
νώσκοντες. Μάλιστα δ' ἂν γένοιτο φανερὸν, εἴ 11.
τις τοῖς ἔργοις ἴδοι τὴν τοιαύτην πολιτείαν κατα-
σκευαζομένην· οὐ γὰρ δυνήσεται μὴ μερίζων (αὐτὰ
καὶ χωρίζων) ποιῆσαι τὴν πόλιν, τὰ μὲν εἰς συς-
σίτια, τὰ δ' εἰς φρατρίας καὶ φυλάς· ὥςτε οὐδὲν
ἄλλο συμβήσεται νενομοθετημένον, πλὴν μὴ γεωρ-

γεῖν τὺς Φύλακας· ὅπερ καὶ νῦν Λακεδαιμόνιοι ποιεῖν ἐπιχειρῦσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὐδὲ ὁ τρόπος τῆς ὅλης πολιτείας τίς ἔσται τοῖς κοινωνῦσιν, ὔτ' εἴρηκεν ὁ Σωκράτης, ὔτε ῥάδιον εἰπεῖν. Καίτοι σχεδὸν τό γε πλῆθος τῆς πόλεως τὸ τῶν ἄλλων πολιτῶν γίνεται πλῆθος, περὶ ὧν ὐδὲν διώρισται, πότερον καὶ τοῖς γεωργοῖς κοινὰς εἶναι δεῖ τὰς κτήσεις, ἢ καθ' ἕκαστον ἰδίας· ἔτι δὲ γυναῖκας καὶ
12. παῖδας ἰδίυς ἢ κοινύς; Εἰ μὲν γὰρ τὸν αὐτὸν τρόπον κοινὰ πάντα πάντων, τί διοίσυσιν ὗτοι ἐκείνων τῶν Φυλάκων; ἢ τί πλεῖον τοῖς ὑπομένυσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν; ἢ τί μαθόντες ὑπομενῦσι τὴν ἀρχὴν, ἐὰν μή τι σοφίζωνται τοιῦτον, οἷον Κρῆτες· ἐκεῖνοι γὰρ τἄλλα ταὐτὰ τοῖς δύλοις ἐφιέντες μόνον ἀπειρήκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν. Εἰ δὲ, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι, καὶ παρ' ἐκείνοις ἔσται τὰ τοιαῦτα, τίς ὁ τρόπος ἔσται τῆς κοινωνίας; ἐν μιᾷ γὰρ πόλει δύο πόλεις ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ ταύτας ὑπεναντίας ἀλλήλαις· ποιεῖ γὰρ τὺς μὲν Φύλακας οἷον Φρυρύς, τὺς δὲ γεωργὺς
13. καὶ τὺς τεχνίτας καὶ τὺς ἄλλυς πολίτας. Ἐγκλήματα δὲ καὶ δίκαι καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς πόλεσιν ὑπάρχειν Φησὶ κακὰ, πάνθ' ὑπάρξει καὶ τύτοις. Καίτοι λέγει ὁ Σωκράτης, ὡς ὐ πολλῶν δεήσονται νομίμων διὰ τὴν παιδείαν, οἷον ἀστυνομικῶν καὶ ἀγορανομικῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιύτων, ἀποδιδὺς μόνον τὴν παιδείαν τοῖς Φύλαξιν. Ἔτι

δὲ

δὲ κυρίους ποιεῖ τῶν κτημάτων τοὺς γεωργοὺς, ἀπο-
φορὰν φέροντας. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκὸς εἶναι
χαλεποὺς καὶ φρονημάτων πλήρεις, ἢ τὰς παρ' ἐνί-
οις εἱλωτείας καὶ πενεστείας καὶ δουλείας. Ἀλλὰ 14
γὰρ εἴτ' ἀναγκαῖα ταῦθ' ὁμοίως, εἴτε μὴ, νῦν γ'
οὐδὲν διώρισται· καὶ περὶ τῶν ἐχομένων, τίς ἡ τού-
των τε πολιτεία καὶ παιδεία, καὶ νόμοι τίνες.
Ἔστι δ' οὔθ' εὑρεῖν ῥάδιον, οὔτε τὸ διαφέρον μικρὸν,
τὸ ποιούς τινας εἶναι τούτους πρὸς τὸ σώζεσθαι τὴν
τῶν φυλάκων κοινωνίαν. Ἀλλὰ μὴν εἴγε τὰς μὲν
γυναῖκας ποιήσει κοινὰς, τὰς δέ κτήσεις ἰδίας, κἂν
εἰ κοιναὶ αἱ κτήσεις καὶ αἱ τῶν γεωργῶν γυναῖκες,
τίς οἰκονομήσει, ὥσπερ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἱ ἄνδρες
αὐτῶν; Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θηρίων ποιεῖ- 15
σθαι τὴν παραβολὴν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν
τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας οὐδὲν μέ-
τεστιν. Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας ὡς κα-
θίστησιν ὁ Σωκράτης· ἀεὶ γὰρ ποιεῖ τοὺς αὐτοὺς
ἄρχοντας· τοῦτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ
παρὰ τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἤπου γε δὴ
παρά γε θυμοειδέσι καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. Ὅτι
δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ ποιεῖν τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας,
φανερόν· οὐ γὰρ ὁτὲ μὲν ἄλλοις ὁτὲ δ' ἄλλοις μέ-
μικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ χρυσὸς, ἀλλ'
ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς. Φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐθὺ γινομέ-
νοις μίξαι χρυσὸν, τοῖς δ' ἄργυρον, χαλκὸν δὲ καὶ
σίδηρον τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν ἔσεσθαι καὶ γε-

16. ωργοῖς. Ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαίμονα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. Ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων, εἰ μὴ πάντων μερῶν ἤ τινων, ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαιμονεῖν, ὥσπερ τὸ ἄρτιον· τοῦτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ· τὸ δ' εὐδαιμονεῖν ἀδύνατον. Ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαίμονες, τίνες ἕτεροι; οὐ γὰρ δὴ οἵ γε τεχνῖται καὶ τὸ πλῆθος τὸ τῶν βαναύσων. Ἡ μὲν οὖν πολιτεία, περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἴρηκε, ταύτας τε τὰς ἀπορίας ἔχει καὶ τούτων οὐκ ἐλάττους ἑτέρας.

Κεφ. γ.

Σχεδὸν δὲ παραπλησίως καὶ περὶ τοὺς νόμους ἔχει τοὺς ὕστερον γραφέντας· διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπισκέψασθαι μικρὰ βέλτιον· καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περί τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν· διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργούς, τὸ δὲ εἰς τὸ προπολεμοῦν μέρος, τρίτον δ' ἐκ τούτων τὸ βουλευόμενον καὶ κύριον τῆς πόλεως. Περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν, πότερον

δὲ κυρίους ποιεῖ τῶν κτημάτων τοὺς γεωργοὺς, ἀποφορὰν φέροντας. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκὸς εἶναι χαλεποὺς καὶ φρονημάτων πλήρεις, ἢ τὰς παρ' ἐνίοις εἱλωτείας καὶ πενεστείας καὶ δουλείας. Ἀλλὰ 14.
γὰρ εἴτ' ἀναγκαῖα ταῦθ' ὁμοίως, εἴτε μὴ, νῦν γ' οὐδὲν διώρισται· καὶ περὶ τῶν ἐχομένων, τίς ἡ τούτων τε πολιτεία καὶ παιδεία, καὶ νόμοι τίνες. Ἔστι δ' οὔθ' εὑρεῖν ῥάδιον, οὔτε τὸ διαφέρον μικρὸν, τὸ ποιούς τινας εἶναι τούτους πρὸς τὸ σώζεσθαι τὴν τῶν φυλάκων κοινωνίαν. Ἀλλὰ μὴν εἴγε τὰς μὲν γυναῖκας ποιήσει κοινὰς, τὰς δὲ κτήσεις ἰδίας, κἂν εἰ κοιναὶ αἱ κτήσεις καὶ αἱ τῶν γεωργῶν γυναῖκες, τίς οἰκονομήσει, ὥσπερ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἱ ἄνδρες αὐτῶν; Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θηρίων ποιεῖ- 15.
σθαι τὴν παραβολὴν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας οὐδὲν μέτεστιν. Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας ὡς καθίστησιν ὁ Σωκράτης· ἀεὶ γὰρ ποιεῖ τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας· τοῦτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ παρὰ τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἤπου γε δὴ παρά γε θυμοειδέσι καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. Ὅτι δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ ποιεῖν τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας, φανερόν· οὐ γὰρ ὁτὲ μὲν ἄλλοις, ὁτὲ δ' ἄλλοις μέμικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ χρυσὸς, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς. Φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐθὺ γινομένοις μίξαι χρυσὸν, τοῖς δ' ἄργυρον, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν ἔσεσθαι καὶ γε-

16. ωργοῖς. Ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαίμονα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. Ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων, εἰ μὴ πάντων μερῶν ἤ τινων, ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαιμονεῖν, ὥσπερ τὸ ἄρτιον· τοῦτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ· τὸ δ' εὐδαιμονεῖν ἀδύνατον. Ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαίμονες, τίνες ἕτεροι; οὐ γὰρ δὴ οἵ γε τεχνῖται καὶ τὸ πλῆθος τὸ τῶν βαναύσων. Ἡ μὲν οὖν πολιτεία, περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἴρηκε, ταύτας τε τὰς ἀπορίας ἔχει καὶ τούτων οὐκ ἐλάττους ἑτέρας.

Κεφ. γ.

Σχεδὸν δὲ παραπλησίως καὶ περὶ τοὺς νόμους ἔχει τοὺς ὕστερον γραφέντας· διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπισκέψασθαι μικρὰ βέλτιον· καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περί τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν· διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργούς, τὸ δὲ εἰ τὸς προπολεμοῦν μέρος, τρίτον δ' ἐκ τούτων τὸ βουλευόμενον καὶ κύριον τῆς πόλεως. Περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν πότερον

οὐδεμιᾶς ἢ μετέχουσί τινος ἀρχῆς, καὶ πότερον ὅπλα δεῖ κεκτῆσθαι καὶ τούτους καὶ συμπολεμεῖν, ἢ μὴ, περὶ τούτων οὐδὲν διώρικεν ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ τὰς μὲν γυναῖκας οἴεται δεῖν συμπολεμεῖν καὶ παιδείας μετέχειν τῆς αὐτῆς τοῖς Φύλαξι, τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἔξωθεν λόγοις πεπλήρωκε τὸν λόγον, καὶ περὶ τῆς παιδείας, ποίαν τινὰ δεῖ γίνεσθαι τῶν Φυλάκων. Τῶν δὲ νόμων τὸ μὲν πλεῖστον μέρος νόμοι 2.
τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκε, καὶ ταύτην βουλόμενος κοινότεραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι κατὰ μικρὸν περιάγει πάλιν πρὸς τὴν ἑτέραν πολιτείαν. Ἔξω γὰρ τῆς τῶν γυναικῶν κοινωνίας καὶ τῆς κτήσεως τὰ ἄλλα ταὐτὰ ἀποδίδωσιν ἀμφοτέραις ταῖς πολιτείαις· καὶ γὰρ παιδείαν τὴν αὐτὴν καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπεχομένους ζῆν, καὶ περὶ συσσιτίων ὡσαύτως· πλὴν ἐν ταύτῃ φησὶ δεῖν εἶναι συσσίτια καὶ γυναικῶν· καὶ τὴν μὲν χιλίων τῶν τὰ ὅπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακισχιλίων. Τὸ μὲν οὖν περιττὸν 3.
ἔχουσι πάντες οἱ τοῦ Σωκράτους λόγοι καὶ τὸ κομψὸν καὶ τὸ καινοτόμον καὶ τὸ ζητητικὸν, καλῶς δὲ πάντα ἴσως χαλεπόν. Ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν εἰρημένον πλῆθος δεῖ μὴ λανθάνειν, ὅτι χώρας δεήσει τοῖς τοσούτοις Βαβυλωνίας ἤ τινος ἄλλης ἀπεράντου τὸ πλῆθος, ἐξ ἧς ἀργοὶ πεντακισχίλιοι θρέψονται, καὶ παρὰ τούτους γυναικῶν καὶ θεραπόντων ἕτερος ὄχλος πολλαπλάσιος. Δεῖ μὲν οὖν ὑποθέσθαι

4. κατ' εὐχὴν, μηδὲν μέντοι τῶν ἀδυνάτων. Λέγεται
δὲ, ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέ-
ναι τοὺς νόμους, πρός τε τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώ-
πους. Ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προςθεῖναι καὶ πρὸς
τοὺς γειτνιῶντας τόπους, εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον
πολιτικόν· οὐ γὰρ μόνον ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὴν
τοιούτοις χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ὅπλοις, ἃ
χρήσιμα κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ
πρὸς τοὺς ἔξω τόπους. Εἰ δέ τις μὴ τοιοῦτον ἀποδέ-
χεται βίον μήτε τὸν ἴδιον μήτε τὸν κοινὸν τῆς
πόλεως, ὅμως οὐδὲν ἧττον δεῖ φοβεροὺς εἶναι τοῖς
πολεμίοις μὴ μόνον ἐλθοῦσιν εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ
5. καὶ ἀπελθοῦσι. Καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῆς κτήσεως
ὁρᾷν δεῖ, μήποτε βέλτιον ἑτέρως διορίσαι τῷ σα-
φῶς μᾶλλον· τοσαύτην γὰρ εἶναί φησι δεῖν, ὥςτε
ζῆν σωφρόνως, ὥςπερ ἂν εἴ τις εἶπεν, ὥςτε ζῆν εὖ·
τοῦτο γάρ ἐστι καθόλου μᾶλλον. Ἔτι δ' ἐστὶ σω-
φρόνως μὲν ταλαιπώρως δὲ ζῆν· ἀλλὰ βελτίων
ὅρος τὸ σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως· χωρὶς γὰρ ἑκά-
τερον, τὸ μὲν τῷ τρυφᾷν ἀκολουθήσει, τὸ δὲ τῷ
ἐπιπόνως. Ἐπεὶ μόναι γ' εἰσὶν ἕξεις αἱρεταὶ περὶ
τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὗται, οἷον οὐσίᾳ πρᾴως ἢ
ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστι, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευ-
θερίως ἐστίν· ὥςτε καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον πε-
6. ρὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς
κτήσεις ἰσάζοντα τὸ περὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν
μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι τὴν τεκνοποιΐαν

ἀόριστον, ὡς ἱκανῶς ἂν ὁμαλισθησομένην εἰς τὸ αὐτὸ πλῆθος διὰ τὰς ἀτεκνίας ὁσωνῦν γεννωμένων, ὅτι δοκεῖ τῦτο καὶ νῦν συμβαίνειν περὶ τὰς πόλεις. Δεῖ δὲ τῦτ' ὐχ ὁμοίως ἀκριβῶς ἔχειν περὶ τὰς πόλεις τότε καὶ νῦν· νῦν μὲν γὰρ ὐδεὶς ἀπορεῖ διὰ τὸ μερίζεσθαι τὰς ὐσίας εἰς ὁποσονῦν πλῆθος· τότε δὲ ἀδιαιρέτων ὐσῶν, ἀνάγκη τὺς παράζυγας μηδὲν ἔχειν, ἐάντ' ἐλάττυς ὦσι τὸ πλῆθος ἐάντε πλείυς. Μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολά- 7.
βοι τις ἂν ὡρίσθαι τῆς ὐσίας τὴν τεκνοποιΐαν, ὥςτε ἀριθμῦ τινος μὴ πλείονα γεννᾶν. Τῦτο δὲ τιθέναι τὸ πλῆθος ἀποβλέποντα πρὸς τὰς τύχας, ἂν συμβαίνῃ τελευτᾶν τινας τῶν γεννηθέντων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀτεκνίαν, τὸ δ' ἀφεῖσθαι καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι, πενίας ἀναγκαῖον αἴτιον γίνεσθαι τοῖς πολίταις· ἡ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακυργίαν. Φείδων μὲν ὖν ὁ Κορίνθιος, ὢν νομοθέτης τῶν ἀρχαιοτάτων, τὺς οἴκυς ἴσυς ᾠήθη δεῖν διαμένειν καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν· καὶ εἰ τὸ πρῶτον τὺς κλήρυς ἀνίσυς εἶχον πάντες κατὰ μέγεθος· ἐν δὲ τοῖς νόμοις τύτοις τὐναντίον ἐστίν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τύτων πῶς οἰόμεθα βέλτιον ἂν ἔχειν, λεκτέον ὕστερον. Ἐλλέ- 8.
λειπται δὲ τοῖς νόμοις τύτοις καὶ τὰ περὶ τὺς ἄρχοντας, ὅπως ἔσονται διαφέροντες τῶν ἀρχομένων. Φησὶ γὰρ δεῖν, ὥςπερ ἐξ ἑτέρυ τὸ στημόνιον ἐρίυ γίνεται τῆς κρόκης, ὕτω καὶ τὺς ἄρχοντας ἔχειν

δεῖν πρὸς τȣ̀ς ἀρχομένȣς.— Ἐπεὶ δὲ τὴν πᾶσαν ȣ̓σίαν ἐφίησι γίνεσθαι μείζονα μέχρι πενταπλασίας, διὰ τί τȣ̃τ' ȣ̓κ ἂν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τινός; Καὶ τὴν τῶν οἰκοπέδων δὲ διαίρεσιν δεῖ σκοπεῖν, μή ποτ' ȣ̓ συμφέρῃ πρὸς οἰκονομίαν· δύο γὰρ οἰκόπεδα ἑκάστῳ ἔνειμε διελὼν χωρίς· χαλεπὸν δὲ οἰκίας
9. δύο οἰκεῖν. Ἡ δὲ σύνταξις ὅλη βȣ́λεται μὲν εἶναι μήτε δημοκρατία μήτε ὀλιγαρχία, μέση δὲ τȣ́των, ἣν καλȣ̃σι πολιτείαν· ἐκ γὰρ τῶν ὁπλιτευόντων ἐστίν. Εἰ μὲν ȣ̃ν ὡς κοινοτάτην ταύτην κατασκευάζει ταῖς πόλεσι τῶν ἄλλων πολιτειῶν, καλῶς εἴρηκεν ἴσως· εἰ δ' ὡς ἀρίστην μετὰ τὴν πρώτην πολιτείαν, ȣ̓ καλῶς· τάχα γὰρ τὴν τῶν Λακώνων ἄν τις ἐπαινέσειε μᾶλλον ἢ κἂν ἄλλην τινὰ
10. ἀριστοκρατικωτέραν. Ἔνιοι μὲν ȣ̃ν λέγȣσιν, ὡς δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἁπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμιγμένην· διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινȣ̃σιν· εἶναι γὰρ αὐτὴν οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας φασὶ, λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν μοναρχίαν, τὴν δὲ τῶν γερόντων ἀρχὴν ὀλιγαρχίαν, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατὰ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν, διὰ τὸ ἐκ τȣ̃ δήμȣ εἶναι τȣ̀ς ἐφόρȣς. Οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορίαν εἶναι τυραννίδα, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατά τε τὰ συσσίτια
11. καὶ τὸν ἄλλον βίον τὸν καθ' ἡμέραν. Ἐν δὲ τοῖς νόμοις εἴρηται τȣ́τοις, ὡς δέοι συγκεῖσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐκ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος, ἃς

ἢ τοπαράπαν ἐκ ἂν τις θείη πολιτείας ἢ χειρίστας πασῶν. Βέλτιον ἐν λέγεσιν οἱ πλείες μιγνύντες· ἡ γὰρ ἐκ πλειόνων συγκειμένη πολιτεία βελτίων. Ἔπειτ' ἐδ' ἔχεσα φαίνεται μοναρχικὸν ἐδὲν, ἀλλ' ὀλιγαρχικὰ καὶ δημοκρατικὰ, μᾶλλον δ' ἐγκλίνειν βέλεται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν. Δῆλον δ' ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως· τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἱρετῶν κληρωτὲς, κοινὸν ἀμφοῖν· τὸ δὲ τοῖς μὲν εὐπορωτέροις ἐπάναγκες ἐκκλησιάζειν εἶναι, καὶ φέρειν ἄρχοντας, ἤτοι ποιεῖν ἄλλο τῶν πολιτικῶν, τὲς δ' ἀφεῖσθαι, τἔτο δ' ὀλιγαρχικόν. Καὶ τὸ πειρᾶσθαι πλείες ἐκ τῶν εὐπόρων εἶναι τὲς ἄρχοντας, καὶ τὰς μεγίστας ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων. Ὀλιγαρχικὴν δὲ ποιεῖ καὶ τὴν 12.
τῆς βελῆς αἵρεσιν· αἱρἔνται μὲν γὰρ πάντες ἐπάναγκες, ἀλλ' ἐκ τἕ πρώτε τιμήματος· εἶτα πάλιν ἐκ τἕ δευτέρε, εἶτ' ἐκ τῶν τρίτων· πλὴν ἐ πᾶσιν ἐπάναγκες ἦν τοῖς ἐκ τῶν τρίτων ἢ τετάρτων· ἐκ (δὲ τἕ τετάρτε) τῶν τετάρτων μόνον ἐπάναγκες τοῖς πρώτοις καὶ τοῖς δευτέροις· εἶτ' ἐκ τέτων ἶσον ἀφ' ἑκάστε τιμήματος ἀποδεῖξαί φησι δεῖν ἀριθμόν. Ἔσονται δὴ πλείες οἱ ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων καὶ βελτίες, διὰ τὸ ἐνίες μὴ αἱρεῖσθαι τῶν δημοτικῶν, διὰ τὸ μὴ ἐπάναγκες. Ὡς μὲν 13.
ἒν ἐκ ἐκ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας δεῖ συνιστάναι τὴν τοιαύτην πολιτείαν, ἐκ τέτων φανερὸν καὶ τῶν ὕστερον ῥηθησομένων, ὅταν ἐπιβάλῃ περὶ τῆς

τοιαύτης πολιτείας ἡ σκέψις. Ἔχει δὲ καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ἐξ αἱρετῶν αἱρετȣ̀ς ἐπικίνδυνον· εἰ γάρ τινες συστῆναι θέλȣσι καὶ μέτριοι τὸ πλῆθος, αἰεὶ κατὰ τὴν τȣ́των αἱρεθήσονται βȣ́λησιν. Τὰ μὲν ȣ̓͂ν περὶ τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς νόμοις τȣ͂τον ἔχει τὸν τρόπον.

Κεφ. δ.

Εἰσὶ δέ τινες πολιτεῖαι καὶ ἄλλαι, αἱ μὲν ἰδιωτῶν αἱ δὲ φιλοσόφων· πᾶσαι δὲ τῶν καθεστηκυιῶν, καὶ καθ' ἃς πολιτεύονται νῦν, ἐγγύτεράν εἰσι τȣ́των ἀμφοτέρων. Ὀυδεὶς γὰρ ȣ̓́τε τὴν περὶ τὰ τέκνα κοινότητα καὶ τὰς γυναῖκας ἄλλος κεκαινοτόμηκεν, ȣ̓́τε περὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων ἄρχονται μᾶλλον. Δοκεῖ γάρ τισι τὸ περὶ τὰς ȣ̓σίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς· περὶ γὰρ τȣ́των ποιεῖσθαί φασι τὰς στάσεις πάντας. Διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τȣ͂τ' εἰσήνεγκε πρῶτον. Φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι
2. τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν. Τȣ͂το δὲ κατοικιζομέναις μὲν εὐθὺς ȣ̓ χαλεπὸν ᾤετο ποιεῖν, τὰς δ' ἤδη κατοικȣμένας ἐργωδέστερον μὲν ὅμως δὲ τάχιστ' ἂν ὁμαλισθῆναι τῷ τὰς προῖκας τȣ̀ς μὲν πλȣσίȣς διδόναι [μὲν] λαμβάνειν δὲ μή· τȣ̀ς δὲ πένητας μὴ διδόναι [μὲν] λαμβάνειν δέ. Πλάτων δὲ τȣ̀ς νόμȣς γράφων ἄχρι μέν τινος ᾤετο δεῖν ἐᾷν, πλεῖον δὲ τȣ͂

πενταπλασίαν εἶναι τῆς ἐλαχίστης μηδενὶ τῶν πολιτῶν ἐξȣσίαν εἶναι κτήσασθαι, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Δεῖ δὲ μηδὲ τȣ̃το λανθάνειν 3.
τȣ̀ς ȣ̋τω νομοθετȣ̃ντας, ὃ λανθάνει νῦν, ὅτι τὰ τῆς ȣ̓σίας τάττοντας πλῆθος προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλῆθος τάττειν· ἐὰν γὰρ ὑπεραίρῃ τῆς ȣ̓σίας τὸ μέγεθος ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τόν γε νόμον λύεσθαι· καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλȣ̀ς ἐκ πλȣσίων γίνεσθαι πένητας· ἔργον γὰρ μὴ νεωτεροποιȣ̀ς εἶναι τȣ̀ς τοιȣ́τȣς. Διότι μὲν 4.
ȣ̃ν ἔχει τινὰ δύναμιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἡ τῆς ȣ̓σίας ὁμαλότης, καὶ τῶν πάλαι τινὲς φαίνονται διεγνωκότες, οἷον καὶ Σόλων ἐνομοθέτησε, καὶ παρ' ἄλλοις ἐστὶ νόμος, ὃς κωλύει κτᾶσθαι γῆν, ὁπόσην ἂν βȣ́ληταί τις· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ȣ̓σίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύȣσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος ἐστὶ μὴ πωλεῖν, ἐὰν μὴ φανερὰν ἀτυχίαν δείξῃ συμβεβηκυῖαν. Ἔτι δὲ τȣ̀ς παλαιȣ̀ς κλήρȣς διασώζειν· τȣ̃το δὲ λυθὲν καὶ περὶ Λευκάδα δημοτικὴν ἐποίησε λίαν τὴν πολιτείαν αὐτῶν· ȣ̓ γὰρ ἔτι συνέβαινεν ἀπὸ τῶν ὡρισμένων τιμημάτων εἰς τὰς ἀρχὰς βαδίζειν. Ἀλλ' ἔστι τὴν ἰσότητα μὲν ὑπάρ- 5.
χειν τῆς ȣ̓σίας, ταύτην δ' ἢ λίαν εἶναι πολλὴν, ὥστε τρυφᾷν, ἢ λίαν ὀλίγην, ὥστε ζῆν γλίσχρως. Δῆλον ȣ̃ν, ὡς ȣ̓χ ἱκανὸν τὸ τὰς ȣ̓σίας ἴσας ποιῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τȣ̃ μέσȣ στοχαστέον. Ἔτι δ' εἴ τις καὶ τὴν μετρίαν τάξειεν ȣ̓σίαν πᾶ-

σιν, ἐδὲν ὄφελος· μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας ὁμαλίζειν ἢ τὰς ἐσίας· τἔτο δ' ἐκ ἔστι μὴ
6. παιδευομένοις ἱκανῶς ὑπὸ τῶν νόμων. Ἀλλ' ἴσως εἴποι ἂν ὁ Φαλέας, ὅτι ταῦτα τυγχάνει λέγων αὐτός· οἴεται γὰρ δυοῖν τἔτοιν ἰσότητα δεῖν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι, κτήσεως καὶ παιδείας· ἀλλὰ τήν τε παιδείαν, ἥτις ἔσται, δεῖ λέγειν, καὶ τὸ μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν, ἐδὲν ὄφελος· ἔστι γὰρ τὴν αὐτὴν μὲν εἶναι καὶ μίαν, ἀλλὰ ταύτην εἶναι τοιαύτην, ἐξ ἧς ἔσονται προαιρετικοὶ τἔ πλεονεκτεῖν ἢ χρημά-
7. των ἢ τιμῆς ἢ συναμφοτέρων. Ἔτι στασιάζεσιν ἐ μόνον διὰ τὴν ἀνισότητα τῆς κτήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν τιμῶν. Τἐναντίον δὲ περὶ ἑκάτερον· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διὰ τὸ περὶ τὰς κτήσεις ἄνισον, οἱ δὲ χαρίεντες περὶ τῶν τιμῶν, ἐὰν ἴσαι· ὅθεν καὶ

ἐν δ' ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

Οὐ μόνον δ' οἱ ἄνθρωποι διὰ τἀναγκαῖα ἀδικἔσιν, ὧν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς ἐσίας, ὥςτε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ ῥιγἕν ἢ πεινῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσι· ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατρείαν ἀδικήσεσιν. Οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν (μὴ) ἐπιθυμῶσιν, ἵνα
8. χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς. Τί ἐν ἄκος τῶν τριῶν τἔτων; τοῖς μὲν ἐσία βραχεῖα καὶ ἐργασία, τοῖς δὲ σωφροσύνη· τρίτον δ', εἴ τινες βἐλοιντο δι' αὐτῶν χαίρειν, ἐκ ἂν ἐπιζητοῖεν, εἰ μὴ

παρὰ φιλοσοφίας ἄκος· αἱ γὰρ ἄλλαι ἀνθρώπων δέονται· ἐπεὶ ἀδικοῦσί γε τὰ μέγιστα διὰ τὰς ὑπερβολὰς, ἀλλ' οὐ διὰ τἀναγκαῖα, οἷον τυραννοῦσιν, οὐχ ἵνα μὴ ῥιγῶσι· διὸ καὶ αἱ τιμαὶ μεγάλαι, ἂν ἀποκτείνῃ τις οὐ κλέπτην ἀλλὰ τύραννον· ὥστε πρὸς τὰς μικρὰς ἀδικίας βοηθητικὸς μόνος ὁ τρόπος τῆς Φαλέου πολιτείας. Ἔτι τὰ πολλὰ βούλεται κατα- 9.
σκευάζειν, ἐξ ὧν τὰ πρὸς αὐτοὺς πολιτεύσονται καλῶς. Δεῖ δὲ καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας καὶ τοὺς ἔξωθεν πάντας· ἀναγκαῖον ἄρα τὴν πολιτείαν συντετάχθαι πρὸς τὴν πολεμικὴν ἰσχὺν, περὶ ἧς ἐκεῖνος οὐδὲν εἴρηκεν. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς κτήσεως· δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. Διόπερ οὐδὲ τοσοῦτον δεῖ πλῆθος ὑπάρχειν, ὧν οἱ πλησίον καὶ κρείττους ἐπιθυμήσουσιν, οἱ δ' ἔχοντες ἀμύνειν οὐ δυνήσονται τοὺς ἐπιόντας· οὔθ' οὕτως ὀλίγην, ὥστε μὴ δύνασθαι πόλεμον ὑπενεγκεῖν μηδὲ τῶν ἴσων καὶ τῶν ὁμοίων. Ἐκεῖνος μὲν 10.
οὖν οὐδὲν διώρικε. Δεῖ δὲ τοῦτο μὴ λανθάνειν, ὅτι συμφέρει πλῆθος οὐσίας. Ἴσως οὖν ἄριστος ὅρος τὸ μὴ λυσιτελεῖν τοῖς κρείττοσι διὰ τὴν ὑπερβολὴν πολεμεῖν, ἀλλ' οὕτως, ὡς ἂν καὶ μὴ ἐχόντων τοσαύτην οὐσίαν· οἷον Εὔβουλος Αὐτοφραδάτου μέλλοντος Ἀταρνέα πολιορκεῖν, ἐκέλευσεν αὐτὸν σκεψάμενον, ἐν πόσῳ χρόνῳ λήψεται τὸ χωρίον, λογίσασθαι τοῦ χρόνου τούτου τὴν δαπάνην· ἐθέ-

λειν γὰρ ἐλάττω τούτου λαβὼν ἐκλιπεῖν ἤδη τὸν
Ἀταρνέα· ταῦτα διειπὼν ἐποίησε τὸν Αὐτοφρα-
δάτην σύννουν γενόμενον παύσασθαι τῆς πολι-
11. ορκίας. Ἔστι μὲν οὖν τι τῶν συμφερόντων τὸ
τὰς οὐσίας εἶναι ἴσας τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ μὴ
στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μὴν μέγ' οὐδὲν ὡς
εἰπεῖν· καὶ γὰρ ἂν οἱ χαρίεντες ἀγανακτοῖεν ἄν,
ὡς οὐκ ἴσων ὄντες ἄξιοι· διὸ καὶ φαίνονται πολ-
λάκις ἐπιτιθέμενοι καὶ στασιάζοντες. Ἔτι δ' ἡ
πονηρία τῶν ἀνθρώπων ἄπληστον· καὶ τὸ πρῶτον
μὲν ἱκανὸν διωβολία μόνον, ὅταν δ' ἤδη τοῦτ' ᾖ
πάτριον, ἀεὶ δέονται τοῦ πλείονος, ἕως εἰς ἄπειρον
ἔλθωσιν· ἄπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις, ἧς
12. πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν οἱ πολλοὶ ζῶσιν. Τῶν οὖν
τοιούτων ἀρχὴ μᾶλλον τοῦ τὰς οὐσίας ὁμαλίζειν τὸ
τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς τῇ φύσει τοιούτους παρασκευάζειν,
ὥστε μὴ βούλεσθαι πλεονεκτεῖν, τοὺς δὲ φαύλους,
ὥστε μὴ δύνασθαι· τοῦτο δ' ἐστίν, ἂν ἥττους τε ὦσι
καὶ μὴ ἀδικῶνται. Οὐ καλῶς δ' οὐδὲ τὴν ἰσότητα
τῆς οὐσίας εἴρηκε· περὶ γὰρ τὴν τῆς γῆς κτῆσιν
ἰσάζει μόνον. Ἔστι δὲ καὶ δούλων καὶ βοσκημά-
των πλῆθος καὶ νομίσματος καὶ κατασκευὴ πολ-
λὴ τῶν καλουμένων ἐπίπλων. Ἢ πάντων οὖν τού-
των ἰσότητα ζητητέον, ἢ τάξιν τινὰ μετρίαν, ἢ
13. πάντα ἐατέον. Φαίνεται δ' ἐκ τῆς νομοθεσίας κα-
τασκευάζων τὴν πόλιν μικράν, εἴ γ' οἱ τεχνῖται
πάντες δημόσιοι ἔσονται καὶ μὴ πλήρωμά τι παρέ-

ζονται τῆς πόλεως. Ἀλλ' εἴπερ δεῖ δημοσίȣς εἶναι τȣ̀ς τὰ κοινὰ ἐργαζομένȣς, δεῖ, καθάπερ ἐν Ἐπιδάμνῳ τε καὶ ὡς Διόφαντός ποτε κατεσκεύαζεν Ἀθήνησι, τȣ̃τον ἔχειν τὸν τρόπον. Περὶ μὲν ȣ̃ν τῆς Φαλέȣ πολιτείας σχεδὸν ἐκ τȣ́των ἄν τις θεωρήσειεν, εἴ τι τυγχάνει καλῶς εἰρηκὼς ἢ μὴ καλῶς.

Κ ε φ. ε.

Ἱππόδαμος δὲ Εὐρυφῶντος, Μιλήσιος, ὃς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε, καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμε, γενόμενος καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίοτον περιττότερος διὰ φιλοτιμίαν, ȣ̃τως ὥστε δοκεῖν ἐνίοις ζῆν περιεργότερον τριχῶν τε πλήθει καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ [ἔτι δὲ] ἐσθῆτος εὐτελȣ̃ς μὲν ἀλεεινῆς δὲ, ȣ̓κ ἐν τῷ χειμῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τȣ̀ς θερινȣ̀ς χρόνȣς, λόγιος δὲ καὶ περὶ τὴν ὅλην φύσιν εἶναι βȣλόμενος, πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης. Κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν 2.
μυρίανδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην· ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος τεχνίτας, ἓν δὲ γεωργȣ̀ς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμȣ̃ν καὶ τὰ ὅπλα ἔχον. Διῄρει δ' εἰς τρία μέρη τὴν χώραν, τὴν μὲν ἱερὰν, τὴν δὲ δημοσίαν, τὴν δ' ἰδίαν· ὅθεν μὲν τὰ νομιζόμενα ποιήσȣσι πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς, ἱεράν· ἀφ' ὧν δ' οἱ προπολεμȣ̃ντες βιώσονται, κοινήν· τὴν δὲ τῶν γεωργῶν ἰδίαν. Ὠίε-

το δ' εἴδη καὶ τῶν νόμων εἶναι τρία μόνον· περὶ ὧν γὰρ αἱ δίκαι γίνονται, τρία ταῦτ' εἶναι τὸν
3. ἀριθμὸν, ὕβριν, βλάβην, θάνατον. Ἐνομοθέτει δὲ καὶ δικαστήριον ἓν τὸ κύριον, εἰς ὃ πάσας ἀνάγεσθαι δεῖν τὰς μὴ καλῶς κεκρίσθαι δοκȣ́σας δίκας· τȣ̃το δὲ κατεσκεύαζεν ἔκ τινων γερόντων αἱρετῶν. Τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις ȣ̓ διὰ ψηφοφορίας ᾤετο γίγνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἁπλῶς τὴν δίκην· εἰ δ' ἀπολύοι ἁπλῶς, κενὸν, εἰ δὲ τὸ μὲν, τὸ δὲ μὴ, τȣ̃το διορίζειν. Νῦν γὰρ ȣ̓κ ᾤετο νενομοθετῆσθαι καλῶς· ἀναγκάζειν γὰρ ἐπιορκεῖν ἢ
4. ταῦτα ἢ ταῦτα δικάζοντας. Ἐτίθει δὲ νόμον περὶ τῶν εὑρισκόντων τι τῇ πόλει συμφέρον, ὅπως τυγχάνωσι τιμῆς. Καὶ τοῖς παισὶ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτώντων ἐκ δημοσίȣ γίνεσθαι τὴν τροφὴν, ὡς ȣ̓́πω τȣ̃το παρ' ἄλλοις νενομοθετημένον· ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ȣ̃̓τος ὁ νόμος νῦν καὶ ἐν ἑτέραις τῶν πόλεων. Τȣ̀ς δ' ἄρχοντας αἱρετȣ̀ς ὑπὸ τȣ̃ δήμȣ εἶναι πάντας· δῆμον δ' ἐποίει τὰ τρία μέρη τῆς πόλεως· τȣ̀ς δ' αἱρεθέντας ἐπιμελεῖσθαι κοινῶν καὶ ξενικῶν καὶ ὀρφανικῶν. Τὰ μὲν ȣ̃̓ν πλεῖστα καὶ τὰ μάλιστα ἀξιόλογα τῆς Ἱπποδά-
5. μȣ τάξεως ταῦτ' ἐστιν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις πρῶτον μὲν τὴν διαίρεσιν τȣ̃ πλήθȣς τῶν πολιτῶν· οἵ τε γὰρ τεχνῖται καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες κοινωνȣ̃σι τῆς πολιτείας πάντες, οἱ μὲν

γεωργοὶ οὐκ ἔχοντες ὅπλα οἱ δὲ τεχνῖται οὔτε γῆν
οὔτε ὅπλα. Ὥστε γίνονται σχεδὸν δοῦλοι τῶν τὰ
ὅπλα κεκτημένων. Μετέχειν μὲν οὖν πασῶν τῶν
τιμῶν ἀδύνατον· ἀνάγκη γὰρ ἐκ τῶν τὰ ὅπλα
ἐχόντων καθίστασθαι καὶ στρατηγοὺς καὶ πολιτο-
φύλακας καὶ τὰς κυριωτάτας ἀρχὰς ὡς εἰπεῖν· μὴ
μετέχοντας δὲ τῆς πολιτείας πῶς οἷόντε φιλικῶς
ἔχειν πρὸς τὴν πολιτείαν; Ἀλλὰ δεῖ κρείττους εἶ- 6.
ναι τοὺς τὰ ὅπλα κεκτημένους ἀμφοτέρων τῶν με-
ρῶν· τοῦτο δ' οὐ ῥάδιον μὴ πολλοὺς ὄντας· εἰ δὲ
τοῦτ' ἔσται, τί δεῖ τοὺς ἄλλους μετέχειν τῆς πολι-
τείας καὶ κυρίους εἶναι τῆς τῶν ἀρχόντων κατα-
στάσεως; Ἔτι οἱ γεωργοὶ τί χρήσιμοι τῇ πόλει;
τεχνίτας μὲν γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι· πᾶσα γὰρ δεῖ-
ται πόλις τεχνιτῶν, καὶ δύνανται διαγίγνεσθαι,
καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἀπὸ τῆς τέχ-
νης. Οἱ δὲ γεωργοὶ, πορίζοντες μὲν τοῖς τὰ ὅπλα
κεκτημένοις τὴν τροφὴν, εὐλόγως ἂν ἦσάν τι τῆς
πόλεως μέρος· νῦν δ' ἰδίαν ἔχουσι, καὶ ταύτην ἰδίᾳ
γεωργοῦσιν. Ἔτι δὲ τὴν κοινὴν, ἀφ' ἧς οἱ προπο- 7.
λεμοῦντες ἕξουσι τὴν τροφὴν, εἰ μὲν αὐτοὶ γεωργή-
σουσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ μάχιμον ἕτερον καὶ τὸ γεωρ-
γοῦν· βούλεται δὲ ὁ νομοθέτης. Εἰ δ' ἕτεροί τινες
ἔσονται τῶν τὰ ἴδια γεωργούντων καὶ τῶν μαχί-
μων, τέταρτον οὖν μόριον ἔσται τοῦτο τῆς πόλεως,
οὐδενὸς μετέχον, ἀλλὰ (καὶ) ἀλλότριον τῆς πολι-
τείας. Ἀλλὰ μὴν εἴ τις τοὺς αὐτοὺς θήσει τούς τε

τὴν ἰδίαν καὶ τοὺς τὴν κοινὴν γεωργοῦντας, τό τε πλῆθος ἄπορον ἔσται τῶν καρπῶν, ἐξ ὧν ἕκαστος ὑπουργήσει δύο οἰκίας, καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθὺς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν αὐτῶν κλήρων αὐτοῖς τε τὴν τροφὴν λήψονται καὶ τοῖς μαχίμοις παρέξουσι;

8. Ταῦτα δὴ πάντα πολλὴν ἔχει ταραχήν. Οὐ καλῶς δ' οὐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἔχει νόμος, τὸ κρίνειν ἀξιοῦν διαιροῦντα, τῆς κρίσεως ἁπλῶς γεγραμμένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητήν. Τοῦτο δ' ἐν μὲν τῇ διαίτῃ καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται· κοινολογοῦνται γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως· ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον τούτῳ τῶν νομοθετῶν οἱ πολλοὶ παρασκευάζουσιν, ὅπως οἱ δικασταὶ μὴ κοινολογῶνται πρὸς ἀλλήλους.

9. Ἔπειτα πῶς οὐκ ἔσται ταραχώδης ἡ κρίσις, ὅταν ὀφείλειν ὁ μὲν δικαστὴς οἴηται, μὴ τοσοῦτον δὲ, ὅσον ὁ δικαζόμενος. Ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστὴς κρίνει δέκα μνᾶς, ἢ ὁ μὲν πλέον, ὁ δ' ἔλασσον, ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας, καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δηλονότι μεριοῦσιν, οἱ δὲ πάντα καταδικάσουσιν, οἱ δ' οὐδέν. Τίς οὖν ὁ τρόπος ἔσται τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων; Ἔτι δ' οὐδεὶς ἐπιορκεῖν ἀναγκάζει τὸν ἁπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἴπερ ἁπλῶς τὸ ἔγκλημα γέγραπται δικαίως· οὐ γὰρ, μηδὲν ὀφείλειν, ὁ ἀποδικάσας κρίνει, ἀλλὰ τὰς εἴκοσι μνᾶς· ἀλλ' ἐκεῖνος ἤδη ἐπιορκεῖ ὁ
10. καταδικάσας, μὴ νομίζων ὀφείλειν τὰς εἴκοσι μνᾶς.

Περὶ

Περὶ δὲ τοῦ τοῖς εὑρίσκουσί τι τῇ πόλει συμφέρον, 10.
ὡς δεῖ γίνεσθαί τινα τιμὴν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς τὸ
νομοθετεῖν, ἀλλ' εὐόφθαλμον ἀκοῦσαι μόνον· ἔχει
γὰρ συκοφαντίας καὶ κινήσεις ἂν τύχῃ πολιτείας.
Ἐμπίπτει δὲ εἰς ἄλλο πρόβλημα καὶ σκέψιν ἑτέ-
ραν· ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον βλαβερὸν ἢ συμ-
φέρον ταῖς πόλεσι τὸ κινεῖν τοὺς πατρίους νόμους,
ἂν ᾖ τις ἄλλος βελτίων. Διόπερ οὐ ῥάδιον τῷ λεχ-
θέντι ταχὺ συγχωρεῖν, εἴπερ μὴ συμφέρει κινεῖν.
Ἐνδέχεται δ' εἰσηγεῖσθαί τινας νόμων λύσιν ἢ πο-
λιτείας, ὡς κοινὸν ἀγαθόν. Ἐπεὶ δὲ πεποιήμεθα 11.
μνείαν, ἔτι μικρὰ περὶ αὐτοῦ διαστείλασθαι βέλτι-
ον· ἔχει γὰρ ὥσπερ εἴπομεν ἀπορίαν, καὶ δόξειεν
ἂν βέλτιον εἶναι τὸ κινεῖν. Ἐπὶ γοῦν τῶν ἄλλων
ἐπιστημῶν τοῦτο συνενήνοχεν· οἷον ἰατρικὴ κινηθεῖ-
σα παρὰ τὰ πάτρια, καὶ γυμναστικὴ, καὶ ὅλως
αἱ τέχναι πᾶσαι καὶ αἱ δυνάμεις· ὥστ', ἐπεὶ μίαν
τούτων θετέον καὶ τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὅτι καὶ περὶ
ταύτην ἀναγκαῖον ὁμοίως ἔχειν. Σημεῖον δ' ἂν γε-
γονέναι φαίη τις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων· τοὺς γὰρ
ἀρχαίους νόμους λίαν ἁπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικούς·
ἐσιδηροφόρουν τότε γὰρ οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰς γυ-
ναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. Ὅσα τε λοιπὰ τῶν 12.
ἀρχαίων ἐστί που νομίμων, εὐήθη πάμπαν ἐστίν·
οἷον ἐν Κύμῃ περὶ τὰ φονικὰ νόμος ἐστὶν, ἂν πλῆ-
θός τι παράστηται μαρτύρων ὁ διώκων τὸν φόνον
τῶν αὑτοῦ συγγενῶν, ἔνοχον εἶναι τῷ φόνῳ τὸν

φεύγοντα. Ζητοῦσι δ' ὅλως οὐ τὸ πάτριον, ἀλλὰ
τἀγαθὸν πάντες· εἰκός τε τοὺς πρώτους, εἴτε γηγενεῖς
ἦσαν εἴτ' ἐκ φθορᾶς τινος ἐσώθησαν, ὁμοίους εἶ-
ναι καὶ τοὺς τυχόντας καὶ τοὺς ἀνοήτους, ὥσπερ καὶ
λέγεται κατὰ τῶν γηγενῶν· ὥστε ἄτοπον μένειν
ἐν τοῖς τούτων δόγμασι. Πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲ τοὺς
γεγραμμένους ἐᾷν ἀκινήτους βέλτιον· ὥσπερ γὰρ καὶ
περὶ τὰς ἄλλας τέχνας καὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν
ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γραφῆναι· καθόλου γὰρ
ἀναγκαῖον γραφῆναι· αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ'
ἕκαστόν εἰσιν. Ἐκ μὲν οὖν τούτων φανερὸν, ὅτι
13. κινητέοι καί τινες καί ποτε τῶν νόμων εἰσίν. Ἄλλον
δὲ τρόπον ἐπισκοποῦσιν εὐλαβείας ἂν δόξειεν εἶναι
πολλῆς· ὅταν γὰρ ᾖ τὸ μὲν βέλτιον μικρὸν, τὸ δ'
ἐθίζειν εὐχερῶς λύειν τοὺς νόμους φαῦλον, φανερὸν,
ὡς ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ
τῶν ἀρχόντων· οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται (ὁ) κι-
νήσας, ὅσον βλαβήσεται (ὁ) τοῖς ἄρχουσιν ἀπει-
14. θεῖν ἐθισθείς. Ψεῦδος δὲ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ
περὶ τῶν τεχνῶν· οὐ γὰρ ὅμοιον τὸ κινεῖν τέχνην
καὶ νόμον. Ὁ γὰρ νόμος ἰσχὺν οὐδὲ μίαν ἔχει
πρὸς τὸ πείθεσθαι πλὴν παρὰ τὸ ἔθος· τοῦτο δ' οὐ
γίνεται εἰ μὴ διὰ χρόνου πλῆθος· ὥστε τὸ ῥᾳδίως
μεταβάλλειν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νόμων εἰς ἑτέρους
νόμους καινοὺς, ἀσθενῆ ποιεῖν ἐστι τὴν τοῦ νόμου δύνα-
μιν. Ἔτι δὲ, εἰ καὶ κινητέον, πότερον καὶ πάντες
καὶ ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, ἢ οὔ, καὶ πότερον τῷ τυχόν-

τι, ἢ τίσι· ταῦτα γὰρ ἔχει μεγάλην διαφοράν· διὸ νῦν μὲν ἀφῶμεν ταύτην τὴν σκέψιν· ἄλλων γάρ ἐστι καιρῶν.

Κεφ. ς.

Περὶ δὲ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας καὶ τῆς Κρητικῆς, σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν δύο εἰσὶν αἱ σκέψεις, μία μὲν, εἴ τι καλῶς ἢ μὴ καλῶς πρὸς τὴν ἀρίστην νενομοθέτηται τάξιν· ἑτέρα δὲ, εἴτι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν τρόπον (ἢ) ὑπεναντίως τῆς προκειμένης αὐτοῖς πολιτείας·
Ὅτι μὲν οὖν δεῖ τῇ μελλούσῃ καλῶς πολιτεύεσθαι 2.
τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν σχολὴν, ὁμολογούμενόν ἐστι. Τίνα δὲ τρόπον ὑπάρχειν, οὐ ῥάδιον λαβεῖν. Ἥ τε γὰρ Θετταλῶν πενεστεία πολλάκις ἐπέθετο τοῖς Θετταλοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς Λάκωσιν οἱ εἵλωτες· ὥσπερ γὰρ ἐφεδρεύοντες τοῖς ἀτυχήμασι διατελοῦσι. Περὶ δὲ τοὺς Κρῆτας οὐδέν πω 3.
τοιοῦτον συμβέβηκεν. Αἴτιον δ' ἴσως τὸ τὰς γειτνιώσας πόλεις, καίπερ πολεμούσας ἀλλήλαις, μηδεμίαν εἶναι σύμμαχον τοῖς ἀφισταμένοις, διὰ τὸ μὴ συμφέρειν καὶ αὐταῖς κεκτημέναις περιοίκους. Τοῖς δὲ Λάκωσιν οἱ γειτνιῶντες ἐχθροὶ πάντες ἦσαν, Ἀργεῖοι καὶ Μεσσήνιοι καὶ Ἀρκάδες. Ἐπεὶ καὶ τοῖς Θετταλοῖς κατ' ἀρχὰς ἀφίσταντο, διὰ τὸ πολεμεῖν ἔτι τοῖς προσχώροις Ἀχαιοῖς καὶ Περραιβοῖς καὶ Μάγνησιν. Ἔοικε δὲ καὶ, εἰ μηδὲν ἕτερον, 4

ἀλλὰ τόγε τῆς ἐπιμελείας ἐργῶδες εἶναι, τίνα δεῖ
πρὸς αὐτοὺς ὁμιλῆσαι τρόπον· ἀνιέμενοί τε γὰρ
ὑβρίζουσι καὶ τῶν ἴσων ἀξιοῦσιν ἑαυτοὺς τοῖς κυρίοις·
καὶ κακοπαθῶς ζῶντες ἐπιβουλεύουσι καὶ μισοῦσι.
Δῆλον οὖν, ὡς οὐκ ἐξευρίσκουσι τὸν βέλτιστον τρό-
5. πον, οἷς τοῦτο συμβαίνει περὶ τὴν εἱλωτείαν. Ἔτι
δὲ ἡ περὶ τὰς γυναῖκας ἄνεσις καὶ πρὸς τὴν προαίρε-
σιν τῆς πολιτείας βλαβερὰ καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πό-
λεως. Ὥσπερ γὰρ οἰκίας μέρος ἀνὴρ καὶ γυνὴ, δῆ-
λον ὅτι καὶ πόλιν ἐγγὺς τοῦ δίχα διῃρῆσθαι δεῖ νο-
μίζειν, εἴς τε τὸ τῶν ἀνδρῶν πλῆθος καὶ τὸ τῶν
γυναικῶν. Ὥστ' ἐν ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει
τὸ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι
δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον. Ὅπερ ἐκεῖ συμβέβη-
κεν· ὅλην γὰρ τὴν πόλιν ὁ νομοθέτης εἶναι βουλόμε-
νος καρτερικὴν, κατὰ μὲν τοὺς ἄνδρας φανερός ἐστι
τοιοῦτος ὢν, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἐξημέληκε· ζῶσι
γὰρ ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκολασίαν καὶ τρυ-
6. φῶσι. Ὥστ' ἀναγκαῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τι-
μᾶσθαι τὸν πλοῦτον, ἄλλως τε κἂν τυγχάνωσι γυ-
ναικοκρατούμενοι, καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιω-
τικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν ἔξω Κελτῶν (ἢ) κἂν
εἴτινες ἕτεροι φανερῶς τετιμήκασι τὴν πρὸς τοὺς
ἄῤῥενας συνουσίαν. Ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας
πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν
Ἀφροδίτην· ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν
ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι

πάντες οἱ τοιοῦτοι. Διὸ παρὰ τοῖς Λάκωσι τοῦθ' 7.
ὑπῆρχε· καὶ πολλὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ
τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Καίτοι τί διαφέρει γυναῖκας
ἄρχειν ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι;
ταὐτὸ γὰρ συμβαίνει. Χρησίμου δ' οὔσης τῆς θρα-
σύτητος πρὸς οὐδὲν τῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ', εἴπερ,
πρὸς τὸν πόλεμον, βλαβερώταται καὶ πρὸς ταῦθ'
αἱ τῶν Λακώνων ἦσαν. Ἐδήλωσαν δ' ἐπὶ τῆς
Θηβαίων ἐμβολῆς· χρήσιμοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἦσαν,
ὥσπερ ἐν ἑτέραις πόλεσι, θόρυβον δὲ παρεῖχον
πλείω τῶν πολεμίων. Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν ἔοικε 8.
συμβεβηκέναι τοῖς Λάκωσιν εὐλόγως ἡ τῶν γυναι-
κῶν ἄνεσις· ἔξω γὰρ τῆς οἰκείας διὰ τὰς στρατεί-
ας ἀπεξενοῦντο πολὺν χρόνον πολεμοῦντες τόν τε
πρὸς Ἀργείους πόλεμον καὶ πάλιν τὸν πρὸς Ἀρκά-
δας καὶ Μεσσηνίους· σχολάσαντες δὲ αὐτοὺς μὲν
παρεῖχον τῷ νομοθέτῃ προωδοπεποιημένους διὰ τὴν
στρατιωτικὸν βίον· πολλὰ γὰρ ἔχει μέρη τῆς ἀρε-
τῆς· τὰς δὲ γυναῖκάς φασι μὲν ἄγειν ἐπιχειρῆσαι
τὸν Λυκοῦργον ἐπὶ τοὺς νόμους, ὡς δ' ἀντέκρουον, ἀπο-
στῆναι πάλιν. Αἰτίαι μὲν οὖν εἰσιν αὗται τῶν γε- 9.
νομένων, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ταύτης τῆς ἁμαρτίας.
Ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, τίνι δεῖ συγγνώ-
μην ἔχειν ἢ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀρθῶς καὶ
μὴ ὀρθῶς. Τὰ δὲ περὶ τὰς γυναῖκας ἔχοντα μὴ
καλῶς ἔοικεν, ὥσπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, οὐ μόνον
ἀπρέπειάν τινα ποιεῖν τῆς πολιτείας αὐτῆς καθ'

αὐτὴν, ἀλλὰ συμβάλλεσθαί τι πρὸς τὴν φιλοχρη-
10. ματίαν. Μετὰ γὰρ τὰ νῦν ῥηθέντα τοῖς περὶ
τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κτήσεως ἐπιτιμήσειεν ἄν τις·
τοῖς μὲν γὰρ αὐτῶν συμβέβηκε κεκτῆσθαι πολ-
λὴν λίαν οὐσίαν, τοῖς δὲ πάμπαν μικράν· διόπερ
εἰς ὀλίγους ἧκεν ἡ χώρα. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῶν
νόμων τέτακται φαύλως· ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ ἢ πω-
λεῖν τὴν ὑπάρχουσαν ἐποίησεν οὐ καλὸν, ὀρθῶς ποιή-
σας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν ἔδωκε τοῖς
βουλομένοις. Καίτοι ταὐτὸ συμβαίνειν ἀναγκαῖον
11. ἐκείνως τε καὶ οὕτως. Ἔστι δὲ καὶ τῶν γυναικῶν
σχεδὸν τῆς πάσης χώρας τῶν πέντε μερῶν τὰ δύο,
τῶν τ' ἐπικλήρων πολλῶν γινομένων, καὶ διὰ τὸ
προῖκας διδόναι μεγάλας. Καίτοι βέλτιον ἦν μηδὲ
μίαν ἢ ὀλίγην ἢ καὶ μετρίαν τετάχθαι· νῦν δ'
ἔξεστι δοῦναί τε τὴν ἐπίκληρον, ὅτῳ ἂν βούληται·
κἂν ἀποθάνῃ μὴ διαθέμενος, ὃν ἂν καταλίπῃ κλη-
ρονόμον, οὗτος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσι. Τοιγαροῦν δυ-
ναμένης τῆς χώρας χιλίους ἱππεῖς τρέφειν καὶ πεν-
τακοσίους, καὶ ὁπλίτας τρισμυρίους, οὐδὲ χίλιοι τὸ
12. πλῆθος ἦσαν. Γέγονε δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν
δῆλον, ὅτι φαύλως αὐτοῖς εἶχε τὰ περὶ τὴν τάξιν
ταύτην· μίαν γὰρ πληγὴν οὐχ ὑπήνεγκεν ἡ πόλις,
ἀλλ' ἀπώλετο διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν. Λέγουσι
δὲ, ὡς ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων βασιλέων μετεδίδο-
σαν τῆς πολιτείας, ὥστ' οὐ γίνεσθαι τότε ὀλιγαν-
θρωπίαν πολεμούντων πολὺν χρόνον· καί φασιν εἶ-

ναί ποτε τοῖς Σπαρτιάταις καὶ μυρίους. Οὐ μὴν ἀλλ', εἴτ' ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα εἴτε μὴ, βέλτιον τὸ διὰ τῆς κτήσεως ὡμαλισμένης πληθύειν ἀνδρῶν τὴν πόλιν. Ὑπεναντίος δὲ καὶ ὁ περὶ τὴν τεκνοποιΐαν 13.
νόμος πρὸς ταύτην τὴν διόρθωσιν. Βουλόμενος γὰρ ὁ νομοθέτης ὡς πλείστους εἶναι τοὺς Σπαρτιάτας, προάγεται τοὺς πολίτας ὅτι πλείστους ποιεῖσθαι παῖδας· ἔστι γὰρ αὐτοῖς νόμος, τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱοὺς ἄφρουρον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας ἀτελῆ πάντων. Καίτοι φανερὸν, ὅτι πολλῶν γινομένων, τῆς δὲ χώρας οὕτω διῃρημένης, ἀναγκαῖον πολλοὺς γίνεσθαι πένητας. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ 14.
τὴν ἐφορίαν ἔχει φαύλως· ἡ γὰρ ἀρχὴ κυρία μὲν αὐτὴ τῶν μεγίστων αὐτοῖς ἐστι, γίνονται δ' ἐκ τοῦ δήμου πάντες· ὥστε πολλάκις ἐμπίπτουσιν ἄνθρωποι σφόδρα πένητες εἰς τὸ ἀρχεῖον, οἳ διὰ τὴν ἀπορίαν ὤνιοι ἦσαν. Ἐδήλωσαν δὲ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς Ἀνδρίοις· διαφθαρέντες γὰρ ἀργυρίῳ τινὲς, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν. Καὶ, διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λίαν μεγάλην καὶ ἰσοτύραννον, δημαγωγεῖν αὐτοὺς ἠναγκάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς· ὥστε καὶ ταύτῃ συνεπιβλάπτεσθαι τὴν πολιτείαν· δημοκρατία γὰρ ἐξ ἀριστοκρατίας συνέβαινε. Συνέχει μὲν οὖν τὴν πο- 15.
λιτείαν τὸ ἀρχεῖον τοῦτο· ἡσυχάζει γὰρ ὁ δῆμος διὰ τὸ μετέχειν τῆς μεγίστης ἀρχῆς· ὥστε, εἴτε διὰ τὸν νομοθέτην εἴτε διὰ τύχην τοῦτο συμπέπτω-

κε, συμφερόντως ἔχει τοῖς πράγμασι. Δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι πάντα βούλεσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν ταὐτά. Οἱ μὲν οὖν βασιλεῖς διὰ τὴν αὐτῶν τιμὴν οὕτως ἔχουσιν· οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ διὰ τὴν γερουσίαν· ἆθλον γὰρ ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀρετῆς ἐστιν· ὁ δὲ δῆμος διὰ τὴν ἐφορίαν· καθίσταται γὰρ ἐξ ἁ-
16. πάντων. Ἀλλ' αἱρετὴν ἔδει τὴν ἀρχὴν εἶναι ταύτην ἐξ ἁπάντων μὲν, μὴ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον, ὃν νῦν· παιδαριώδης γάρ ἐστι λίαν. Ἔτι δὲ καὶ κρίσεων εἰσι μεγάλων κύριοι, ὄντες οἱ τυχόντες· διόπερ οὐκ αὐτογνώμονας βέλτιον κρίνειν, ἀλλὰ κατὰ τὰ γράμματα καὶ τοὺς νόμους. Ἔστι δὲ καὶ ἡ δίαιτα τῶν ἐφόρων οὐχ ὁμολογουμένη τῷ βουλήματι τῆς πόλεως· αὕτη μὲν γὰρ ἀνειμένη λίαν ἐστίν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις μᾶλλον ὑπερβάλλει ἐπὶ τὸ σκληρόν· ὥστε μὴ δύνασθαι καρτερεῖν, ἀλλὰ λάθρα τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντας ἀπολαύειν τῶν σωματικῶν ἡ-
17. δονῶν. Ἔχει δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν οὐ καλῶς αὐτοῖς· ἐπιεικῶν μὲν γὰρ ὄντων καὶ πεπαιδευμένων ἱκανῶς πρὸς ἀνδραγαθίαν, τάχ' ἂν εἴποι τις συμφέρειν τῇ πόλει· καίτοι τόγε διὰ βίου κυρίους εἶναι κρίσεων μεγάλων ἀμφισβητήσιμον· ἔστι γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος καὶ διανοίας γῆρας· τὸν τρόπον δὲ τοῦτον πεπαιδευμένων, ὥστε καὶ τὸν νομοθέτην αὐτὸν ἀπιστεῖν, ὡς οὐκ ἀγαθοῖς ἀνδρά-
18. σιν, οὐκ ἀσφαλές. Φαίνονται δὲ καὶ καταδωροδοκού-

μενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ κεκοινωνηκότες τῆς ἀρχῆς ταύτης· διόπερ βέλτιον αὐτὲς μὴ ἀνυπευθύνες εἶναι· νῦν δ' εἰσί. Δόξειε δ' ἂν ἡ τῶν ἐφόρων ἀρχὴ πάσας εὐθύνειν τὰς ἀρχάς· τῦτο δὲ τῇ ἐφορίᾳ μέγα λίαν τὸ δῶρον· καὶ τὸν τρόπον ὃ τῦτον λέγομεν διδόναι δεῖν τὰς εὐθύνας. Ἔτι δὲ τὴν αἵρεσιν ἣν ποιῦνται τῶν γερόντων κατά τε τὴν κρίσιν ἐστὶ παιδαριώδης, καὶ τὸ αὐτὸν αἰτεῖσθαι τὸν ἀξιωθησόμενον τῆς ἀρχῆς ὐκ ὀρθῶς ἔχει· δεῖ γὰρ καὶ βυλόμενον καὶ μὴ βυλόμενον ἄρχειν τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς. Νῦν 19.
δὲ, ὅπερ καὶ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν, ὁ νομοθέτης φαίνεται ποιῶν· φιλοτίμυς γὰρ κατασκευάζων τὺς πολίτας τύτοις κέχρηται πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν γερόντων· ὐδεὶς γὰρ ἂν ἄρχειν αἰτήσαιτο μὴ φιλότιμος ὤν. Καίτοι τῶν γ' ἀδικημάτων (ἑκυσίων) τὰ πλεῖστα συμβαίνει σχεδὸν διὰ φιλοτιμίαν καὶ διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνθρώποις. Περὶ δὲ βα- 20.
σιλείας, εἰ μὲν μὴ βέλτιόν ἐστιν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν ἢ βέλτιον, ἄλλος ἔστω λόγος· ἀλλὰ μὴν βέλτιόν γε μὴ καθάπερ νῦν, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτῦ βίον ἕκαστον κρίνεσθαι τῶν βασιλέων. Ὅτι δ' ὁ νομοθέτης ὐδ' αὐτὸς οἴεται δύνασθαι ποιεῖν καλὺς κἀγαθὺς, δῆλον· ἀπιστεῖ γῦν, ὡς ὐκ ὖσιν ἱκανῶς ἀγαθοῖς ἀνδράσι· διόπερ ἐξέπεμπον συμπρεσβευτὰς τὺς ἐχθρὺς, καὶ σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τὺς βασιλεῖς. Οὐ καλῶς 21.

δ' οὐδὲ περὶ τὰ συσσίτια τὰ καλούμενα φιδίτια νενομοθέτηται τῷ καταστήσαντι πρῶτον· ἔδει γὰρ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μᾶλλον εἶναι τὴν σύνοδον, καθάπερ ἐν Κρήτῃ. Παρὰ δὲ τοῖς Λάκωσιν ἕκαστον δεῖ φέρειν, καὶ σφόδρα πενήτων ἐνίων ὄντων, καὶ τοῦτο τὸ ἀνάλωμα οὐ δυναμένων δαπανᾷν· ὥστε συμβαίνειν τοὐναντίον τῷ νομοθέτῃ τῆς προαιρέσεως. Βούλεται μὲν γὰρ δημοκρατικὸν εἶναι τὸ κατασκεύασμα τῶν συσσιτίων· γίνεται δ' ἥκιστα δημοκρατικὸν οὕτω νενομοθετημένον· μετέχειν μὲν γὰρ οὐ ῥάδιον τοῖς λίαν πένησιν· ὅρος δὲ τῆς πολιτείας οὗτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ πάτριος, τὸν μὴ δυνάμενον τοῦτο τὸ
22. τέλος φέρειν μὴ μετέχειν αὐτῆς. Τῷ δὲ περὶ τοὺς ναυάρχους νόμῳ καὶ ἕτεροί τινες ἐπιτετιμήκασιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντες· στάσεως γὰρ γίνεται αἴτιος· ἐπὶ γὰρ τοῖς βασιλεῦσιν οὖσι στρατηγοῖς ἀϊδίοις ἡ ναυαρχία σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθέστηκε. Καὶ ὡδὶ δὲ τῇ ὑποθέσει τοῦ νομοθέτου ἐπιτιμήσειεν ἄν τις, ὅπερ καὶ Πλάτων ἐν τοῖς νόμοις ἐπιτετίμηκε· πρὸς γὰρ μέρος ἀρετῆς ἡ πᾶσα σύνταξις τῶν νόμων ἐστὶ τὴν πολεμικήν. Αὕτη γὰρ χρησίμη πρὸς τὸ κρατεῖν· τοιγαροῦν ἐσώζοντο μὲν πολεμοῦντες, ἀπώλλυντο δὲ ἄρξαντες, διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι σχολάζειν, μηδὲ ἠσκηκέναι μηδεμίαν ἄσκη-
23. σιν ἑτέραν κυριωτέραν τῆς πολεμικῆς. Τοῦτο δὲ ἁμάρτημα οὐκ ἔλαττον· νομίζουσι μὲν γὰρ γίνεσθαι τἀγαθὰ τὰ περιμάχητα δι' ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κα-

κίας· καὶ τῦτο μὲν καλῶς· ὅτι μέντοι ταῦτα κρείττω τῆς ἀρετῆς ὑπολαμβάνȣσιν, ȣ̓ καλῶς. Φαύλως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰ κοινὰ χρήματα τοῖς Σπαρτιάταις· ὔτε γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἐστὶν ȣ̓δὲν, πολέμȣς τε μεγάλȣς ἀναγκαζόμενοι πολεμεῖν εἰςφέρȣσι κακῶς· διὰ γὰρ τὸ τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὴν πλείστην γῆν, ȣ̓κ ἐξετάζȣσιν ἀλλήλων τὰς εἰςφοράς, ἀποβέβηκέ τε τȣ̓ναντίον τῷ νομοθέτῃ τȣ̃ συμφέροντος· τὴν μὲν γὰρ πόλιν πεποίηκεν ἀχρήματον, τȣ̀ς δ' ἰδιώτας φιλοχρημάτȣς. Περὶ μὲν ȣ̃ν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας ἐπὶ τοσȣ̃τον εἰρήσθω· ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ μάλιστ' ἄν τις ἐπιτιμήσειεν.

Κ ε φ. ζ.

Ἡ δὲ Κρητικὴ πολιτεία πάρεγγυς μέν ἐστι ταύτης, ἔχει δὲ μικρὰ μὲν ȣ̓ χεῖρον, τὸ δὲ πλεῖον ἧττον γλαφυρῶς· καὶ γὰρ ἔοικε καὶ λέγεται δὲ τὰ πλεῖστα μεμιμῆσθαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἡ τῶν Λακώνων· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων ἧττον διήρθρωται τῶν νεωτέρων. Φασὶ γὰρ τὸν Λυκȣ̃ργον, ὅτε τὴν ἐπιτροπείαν τὴν Χαριλάȣ τȣ̃ βασιλέως καταλιπὼν ἀπεδήμησε, τότε τὸν πλεῖστον διατρίψαι χρόνον περὶ τὴν Κρήτην διὰ τὴν συγγένειαν· ἄποικοι γὰρ οἱ Λύκτιοι τῶν Λακώνων ἦσαν· κατέλαβον δ' οἱ πρὸς τὴν ἀποικίαν ἐλθόντες τὴν τάξιν τῶν νόμων ὑπάρχȣσαν ἐν τοῖς τότε

κατοικȣσι· διὸ καὶ νῦν οἱ περίοικοι τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶνται αὐτοῖς, ὡς κατασκευάσαντος Μίνω
2. πρώτȣ τὴν τάξιν τῶν νόμων. Δοκεῖ δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ κεῖσθαι καλῶς· πάσῃ γὰρ ἐπίκειται τῇ θαλάσσῃ, σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἱδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων· ἀπέχει γὰρ τῇ μὲν ὀλίγον τῆς Πελοποννήσȣ, τῇ δὲ τῆς Ἀσίας τȣ̃ περὶ Τριόπιον τόπȣ καὶ Ῥόδον. Διὸ καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἀρχὴν κατέσχεν ὁ Μίνως, καὶ τὰς νήσȣς τὰς μὲν ἐχειρώσατο, τὰς δ' ᾤκισε· τέλος δ' ἐπιθέμενος τῇ Σικε-
3. λίᾳ τὸν βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ περὶ Κάμικον. Ἔχει δ' ἀνάλογον ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικήν· γεωργȣ̃σί τε γὰρ τοῖς μὲν εἵλωτες, τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ περίοικοι· καὶ συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἐστί· καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλȣν οἱ Λάκωνες ȣ̓ φιδίτια ἀλλὰ ἄνδρεια, καθάπερ οἱ Κρῆτες· ᾗ καὶ δῆλον, ὅτι ἐκεῖθεν ἐλήλυθεν. Ἔτι δὲ τῆς πολιτείας ἡ τάξις· οἱ μὲν γὰρ ἔφοροι τὴν αὐτὴν ἔχȣσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλȣμένοις κόσμοις· πλὴν οἱ μὲν ἔφοροι πέντε τὸν ἀριθμὸν, οἱ δὲ κόσμοι δέκα εἰσί. Οἱ δὲ γέροντες τοῖς γέρȣσιν, ȣ̔̃ς καλȣ̃σιν οἱ Κρῆτες βȣλὴν, ἴσοι. Βασιλεία δὲ πρότερον μὲν ἦν, εἶτα κατέλυσαν οἱ Κρῆτες, καὶ τὴν ἡγεμονίαν
4. οἱ κόσμοι τὴν κατὰ πόλεμον ἔχȣσιν. Ἐκκλησίας δὲ μετέχȣσι πάντες· κυρία δ' ȣ̓δενός ἐστιν, ἀλλ' ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δόξαντα τοῖς γέρȣσι καὶ τοῖς

κόσμοις. Τὰ μὲν ἒν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσιν· ἐν μὲν γὰρ Λακεδαίμονι κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος εἰςφέρει τὸ τεταγμένον· εἰ δὲ μὴ, μετέχειν νόμος κωλύει τῆς πολιτείας, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Ἐν δὲ Κρήτῃ κοινοτέρως· ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινομένων καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἐκ τῶν δημοσίων καὶ φόρων, ὃς φέρεσιν οἱ περίοικοι, τέτακται μέρος τὸ μὲν πρὸς τὲς θεὲς καὶ τὰς κοινὰς λειτεργίας, τὸ δὲ τοῖς συσσιτίοις, ὥςτε ἐκ κοινῦ τρέφεσθαι πάντας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας. Πρὸς δὲ 5.
τὴν ὀλιγοσιτίαν ὡς ὠφέλιμον πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τὲς ἄῤῥενας ποιήσας ὁμιλίαν, περὶ ἧς, εἰ φαύλως ἢ μὴ φαύλως, ἕτερος ἔσται τῦ διασκέψασθαι καιρός. Ὅτι δὲ τὰ περὶ τὰ συσσίτια βέλτιον τέτακται τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσι, φανερόν. Τὰ δὲ περὶ τὲς κόσμες ἔτι χεῖρον τῶν ἐφόρων· ὃ μὲν γὰρ ἔχει κακὸν τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον, ὑπάρχει καὶ τέτοις· γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες· ὃ δ' ἐκεῖ συμφέρει πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐνταῦθ' ἐκ ἔστιν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ, διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν ἐκ πάντων εἶναι, μετέχων ὁ δῆμος τῆς μεγίστης ἀρχῆς βέλεται μένειν τὴν πολιτείαν· ἐνταῦθα δ' ἐκ ἐξ ἁπάντων αἱρῦνται τὲς κόσμες, ἀλλ' ἐκ τινῶν γενῶν· καὶ τὲς γέροντας ἐκ τῶν κεκοσμηκότων. Περὶ ὧν τὲς αὐ- 6.

τὸς ἄν τις εἴπειε λόγȣς καὶ περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γινομένων· τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον καὶ τὸ διὰ βίȣ μεῖζόν ἐστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτοῖς, καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἀλλ' αὐτογνώμονας, ἐπισφαλές. Τὸ δὲ ἡσυχάζειν μὴ μετέχοντα τὸν δῆμον, ȣ̓δὲν σημεῖον τȣ̃ τετάχθαι καλῶς· ȣ̓δὲ γὰρ λήμματός τι τοῖς κόσμοις, ὥςπερ τοῖς ἐφόροις, πόῤῥω γ' ἀποικȣ̃σιν ἐν νήσῳ τῶν διαφθερȣ̃ντων. Ἣν δὲ ποιȣ̃νται τῆς ἁμαρτίας ταύτης ἰατρείαν, ἄτοπος
7. καὶ ȣ̓ πολιτικὴ, ἀλλὰ δυναστευτική. Πολλάκις γὰρ ἐκβάλλȣσι συστάντες τινὲς τȣ̀ς κόσμȣς ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν ἢ τῶν ἰδιωτῶν. Ἔξεστι δὲ καὶ μεταξὺ τοῖς κόσμοις ἀπειπεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτα δὴ πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατὰ ἀνθρώπων βȣ́λησιν· ȣ̓ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Πάντων δὲ φαυλότατον τὸ τῆς ἀκοσμίας, ἣν καθιστᾶσι πολλάκις, ὅταν μὴ δίκας βȣ́λωνται δȣ̃ναι τῶν δυνατῶν· ᾗ καὶ δῆλον, ὡς ἔχει τι πολιτείας ἡ τάξις, ἀλλ' ȣ̓ πολιτεία ἐστὶν, ἀλλὰ δυναστεία μᾶλλον. Εἰώθασι δὲ διαλαμβάνοντες τὸν δῆμον καὶ τȣ̀ς φίλȣς μοναρχίαν ποιεῖν καὶ στασιάζειν καὶ
8. μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλȣς. Καίτοι τί διαφέρει τὸ τοιȣ̃τον ἢ διά τινος χρόνȣ μηκέτι πόλιν εἶναι τὴν τοιαύτην, ἀλλὰ λύεσθαι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν; Ἔστι δ' ἐπικίνδυνος ȣ̃τως ἔχȣσα πόλις, τῶν βȣλομένων ἐπιτίθεσθαι καὶ δυναμένων· ἀλλὰ, καθάπερ εἴρηται, σώζεται διὰ τὸν τόπον· ξενηλασίας γὰρ

τὸ πόῤῥω πεποίηκε. Διὸ καὶ τὸ τῶν περιοίκων μένει τοῖς Κρησίν· οἱ δ' εἵλωτες ἀφίστανται πολλάκις· ὅτε γὰρ ἐξωτερικῆς ἀρχῆς κοινωνοῦσιν οἱ Κρῆτες, νεωστί τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον, ὃς πεποίηκε φανερὰν τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων. Περὶ μὲν οὖν ταύτης εἰρήσθω τοσαῦθ' ἡμῖν τῆς πολιτείας.

Κεφ. η.

Πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς, καὶ πολλὰ περιττῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, μάλιστα δ' ἔνια παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν· αὗται γὰρ αἱ πολιτεῖαι τρεῖς ἀλλήλαις τε σύνεγγύς πώς εἰσι, καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἥτε Κρητικὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ καὶ τρίτη τούτων ἡ τῶν Καρχηδονίων. Καὶ πολλὰ τῶν τεταγμένων ἔχει παρ' αὐτοῖς καλῶς· σημεῖον δὲ πολιτείας (εὖ) συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον ἔχουσαν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε στάσιν, ὅ, τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι μήτε τύραννον. Ἔχει δὲ παρα- 2.
πλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἑταιριῶν τοῖς συσσιτίοις, τὴν δὲ τῶν ἑκατὸν καὶ τεττάρων ἀρχὴν τοῖς ἐφόροις πλὴν οὐ χεῖρον· οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῶν τυχόντων εἰσὶ, ταύτην δ' αἱροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην. Τοὺς δὲ βασιλεῖς καὶ τὴν γερουσίαν ἀνάλογον τοῖς ἐκεῖ βασιλεῦσι καὶ γέρουσι· καὶ βέλτιον δὲ τοὺς βασιλεῖς, μήτε κατὰ

τὸ αὐτὸ εἶναι γένος, μήτε τοῦτο τὸ τυχὸν εἴτε δια-
φέρον, ἐκ τούτων αἱρετοὺς μᾶλλον ἢ καθ' ἡλικίαν·
μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὦσι,
μεγάλα βλάπτουσι, καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν
3. τὴν τῶν Λακεδαιμονίων. Τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τῶν
ἐπιτιμηθέντων ἂν διὰ τὰς παρεκβάσεις κοινὰ τυγ-
χάνει πάσαις ὄντα ταῖς εἰρημέναις πολιτείας· τῶν
δὲ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς
πολιτείας τὰ μὲν εἰς δῆμον ἐκκλίνει μᾶλλον, τὰ
δ' εἰς ὀλιγαρχίαν. Τοῦ μὲν γὰρ τὸ μὲν προσάγειν
τὸ δὲ μὴ προσάγειν πρὸς τὸν δῆμον οἱ βασιλεῖς
κύριοι μετὰ τῶν γερόντων, ἂν ὁμογνωμονῶσι πάν-
τες· εἰ δὲ μή, καὶ τούτων ὁ δῆμος. Ἃ δ' ἂν εἰς-
φέρωσιν οὗτοι, οὐ διακοῦσαι μόνον ἀποδιδόασι τῷ δή-
μῳ τὰ δόξαντα τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ κύριοι κρίνειν
εἰσί· καὶ τῷ βουλομένῳ τοῖς εἰσφερομένοις ἀντει-
πεῖν ἔξεστιν· ὅπερ ἐν ταῖς ἑτέραις πολιτείαις οὐκ
4. ἔστι. Τὸ δὲ τὰς πενταρχίας κυρίας οὔσας πολλῶν
καὶ μεγάλων ὑφ' αὐτῶν αἱρετὰς εἶναι, καὶ τὴν
τῶν ἑκατὸν ταύτας αἱρεῖσθαι τὴν μεγίστην ἀρχήν,
ἔτι δὲ ταύτας πλείονα ἄρχειν χρόνον τῶν ἄλλων,
(καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἄρχουσι καὶ μένοντες) ὀλι-
γαρχικόν. Τὸ δ' ἀμίσθους καὶ μὴ κληρωτάς, ἀρι-
στοκρατικὸν θετέον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον. Καὶ
τὸ τὰς δίκας ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας,
καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαί-
5. μονι. Παρεκβαίνει δὲ τῆς ἀριστοκρατίας ἡ τάξις

τῶν

τῶν Καρχηδονίων μάλιστα πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν
κατά τινα διάνοιαν, ᾗ συνδοκεῖ τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ
μόνον ἀριστίνδην, ἀλλὰ καὶ πλουτίνδην οἴονται δεῖν
αἱρεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας· ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀποροῦν-
τα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν. Εἴπερ οὖν τὸ
μὲν αἱρεῖσθαι πλουτίνδην ὀλιγαρχικὸν, τὸ δὲ κατ'
ἀρετὴν ἀριστοκρατικὸν, αὕτη τις ἂν εἴη τάξις τρί-
τη, καθ' ἥνπερ συντέτακται καὶ τοῖς Καρχηδονί-
οις τὰ περὶ τὴν πολιτείαν· αἱροῦνται γὰρ εἰς δύο
ταῦτα βλέποντες καὶ μάλιστα τὰς μεγίστας, τούς
τε βασιλεῖς καὶ τοὺς στρατηγούς. Δεῖ δὲ νομίζειν 6
ἁμάρτημα νομοθέτου τὴν παρέκβασιν εἶναι τῆς
ἀριστοκρατείας ταύτην· ἐξ ἀρχῆς γὰρ τοῦθ' ὁρᾷν
ἐστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὅπως οἱ βέλτιστοι δύνων-
ται σχολάζειν, καὶ μηδὲν ἀσχημονεῖν μὴ μόνον
ἄρχοντες ἀλλὰ μηδ' ἰδιωτεύοντες. Εἰ δὲ δεῖ βλέ-
πειν καὶ πρὸς εὐπορίαν χάριν σχολῆς, φαῦλον τὸ
τὰς μεγίστας ὠνητὰς εἶναι τῶν ἀρχῶν, τήν τε βα-
σιλείαν καὶ τὴν στρατηγίαν· ἔντιμον γὰρ ὁ νόμος
οὗτος ποιεῖ τὸν πλοῦτον μᾶλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ
τὴν πόλιν ὅλην φιλοχρήματον. Ὅτι δ' ἂν ὑπολά- 7.
βῃ τίμιον εἶναι τὸ κύριον, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν
ἄλλων πολιτῶν δόξαν ἀκολουθεῖν τούτοις· ὅπου δὲ
μὴ μάλιστα ἀρετὴ τιμᾶται, ταύτην οὐχ οἷόντε εἶναι
βεβαίως ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν. Ἐθίζεσθαι δ'
εὔλογον κερδαίνειν τοὺς ὠνουμένους, ὅταν δαπανήσαν-
τες ἄρχωσι· ἄτοπον γὰρ, εἰ πένης μὲν ὢν ἐπιει-

κῆς δὲ βουλήσεται κερδαίνειν, φαυλότερος δ' ὢν οὐ
βουλήσεται δαπανήσας. Διὸ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀρι-
σταρχεῖν τούτους ἄρχειν. Βέλτιον δ' εἰ καὶ προεῖτο
τὴν ἀπορίαν τῶν ἐπιεικῶν ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ἀρ-
8. χόντων γε ἐπιμελεῖσθαι τῆς σχολῆς. Φαῦλον δ'
ἂν δόξειεν εἶναι καὶ τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν
ἄρχειν, ὅπερ εὐδοκιμεῖ παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις·
ἓν γὰρ ὑφ' ἑνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖται. Δεῖ
δ' ὅπως γίνηται τοῦθ' ὁρᾷν τὸν νομοθέτην, καὶ μὴ
προστάττειν τὸν αὐτὸν αὐλεῖν καὶ σκυτοτομεῖν.
Ὥσθ' ὅπου μὴ μικρὰ πόλις, πολιτικώτερον πλεί-
ονας μετέχειν τῶν ἀρχῶν, καὶ δημοτικώτερον· κοι-
νότερόν τε γὰρ, καθάπερ εἴπομεν, καὶ κάλλιον
ἕκαστον ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ θᾶττον.
Δῆλον δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν ναυτι-
κῶν· ἐν τούτοις γὰρ ἀμφοτέροις διὰ πάντων ὡς εἰ-
9. πεῖν διελήλυθε τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι. Ὀλι-
γαρχικῆς δ' οὔσης τῆς πολιτείας, ἄριστα ἐκφεύγουσι
τῷ πλουτίζειν αἰεί τι τοῦ δήμου μέρος ἐκπέμποντες
ἐπὶ τὰς πόλεις· τούτῳ γὰρ ἰῶνται καὶ ποιοῦσι μόνι-
μον τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τύχης ἔργον·
δεῖ δὲ ἀστασιάστους εἶναι διὰ τὸν νομοθέτην· νῦν
δ', ἂν ἀτυχία γένηταί τις, καὶ τὸ πλῆθος ἀποστῇ
τῶν ἀρχομένων, οὐδέν ἐστι φάρμακον διὰ τῶν νόμων
τῆς ἡσυχίας. Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν Λακεδαιμονίων
πολιτείας καὶ (τῆς) Κρητικῆς καὶ τῆς Καρχηδονί-
ων, αἵπερ δικαίως εὐδοκιμοῦσι, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Κεφ. θ.

Τῶν δ' ἀποφηναμένων τι περὶ πολιτείας ἔνιοι μὲν οὐκ ἐκοινώνησαν πράξεων πολιτικῶν οὐδ' ὡντινωνοῦν, ἀλλὰ διετέλεσαν ἰδιωτεύοντες τὸν βίον· περὶ ὧν, εἴ τι ἀξιόλογον, εἴρηται σχεδὸν περὶ πάντων. Ἔνιοι δὲ νομοθέται γεγόνασιν, οἱ μὲν ταῖς οἰκείαις πόλεσιν, οἱ δὲ καὶ τῶν ὀθνείων τισὶ πολιτευθέντες αὐτοί· καὶ τούτων οἱ μὲν νόμων ἐγένοντο δημιουργοὶ μόνον, οἱ δὲ καὶ πολιτείας, οἷον καὶ Λυκοῦργος καὶ Σόλων· οὗτοι γὰρ καὶ νόμους καὶ πολιτείας κατέστησαν. Περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων εἴρηται. 2.

Σόλωνα δ' ἔνιοι μὲν οἴονται νομοθέτην γενέσθαι σπουδαῖον· ὀλιγαρχίαν τε γὰρ καταλῦσαι λίαν ἄκρατον οὖσαν, καὶ δουλεύοντα τὸν δῆμον παῦσαι, καὶ δημοκρατίαν καταστῆσαι τὴν πάτριον, μίξαντα καλῶς τὴν πολιτείαν. Εἶναι γὰρ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν ὀλιγαρχικὸν, τὸ δὲ τὰς ἀρχὰς αἱρετὰς ἀριστοκρατικὸν, τὰ δὲ δικαστήρια δημοτικόν. Ἔοικε δὲ Σόλων ἐκεῖνα μὲν ὑπάρχοντα πρότερον οὐ καταλῦσαι, τήν τε βουλὴν καὶ τὴν τῶν ἀρχῶν αἵρεσιν· τὸν δὲ δῆμον καταστῆσαι, τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. Διὸ καὶ μέμφονταί τινες αὐ- 3.
τῷ· λῦσαι γὰρ θάτερον κύρια ποιήσαντα τὰ δικαστήρια πάντων, κληρωτὰ ὄντα· ἐπεὶ γὰρ ταῦτ' ἴσχυεν, ὥσπερ τυράννῳ τῷ δήμῳ χαριζόμενοι τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν κατέστησαν. Καὶ

τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βȣλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλȣσε καὶ Περικλῆς, τὰ δὲ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς· καὶ τȣ̃τον δὴ τὸν τρόπον ἕκαστος τῶν δημαγωγῶν προήγαγεν αὔξων εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν. Φαίνεται δ' ȣ̓ κατὰ τὴν Σόλωνος γενέσθαι τȣ̃το προαίρεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ
4. συμπτώματος. Τῆς ναυαρχίας γὰρ ἐν τοῖς Μηδικοῖς ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος ἐφρονηματίσθη, καὶ δημαγωγȣ̀ς ἔλαβε φαύλȣς, ἀντιπολιτευομένων τῶν ἐπιεικῶν· ἐπεὶ Σόλων γε ἔοικε τὴν ἀναγκαιοτάτην ἀποδιδόναι τῷ δήμῳ δύναμιν, τὸ τὰς ἀρχὰς αἱρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν· μηδὲ γὰρ τȣ́τȣ κύριος ὢν ὁ δῆμος δȣ̃λος ἂν εἴη καὶ πολέμιος. Τὰς δ' ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν καὶ τρίτȣ τέλȣς τῆς καλȣμένης ἱππάδος· τὸ δὲ τέταρ-
5. τον θητικὸν, οἷς ȣ̓δεμιᾶς ἀρχῆς μετῆν. Νομοθέται δ' ἐγένοντο Ζάλευκός τε Λοκροῖς τοῖς Ἐπιζεφυρίοις, καὶ Χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτȣ̃ πολίταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι ταῖς περὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Πειρῶνται δέ τινες καὶ συνάγειν ὡς Ὀνομακρίτȣ μὲν γενομένȣ πρώτȣ δεινȣ̃ περὶ νομοθεσίαν, γυμνασθῆναι δ' αὐτὸν ἐν Κρήτῃ Λοκρὸν ὄντα, καὶ ἐπιδημȣ̃ντα κατὰ τέχνην μαντικήν· τȣ́τȣ δὲ γενέσθαι Θάλητα ἑταῖρον, Θάλητος δ' ἀκροατὴν Λυκȣ̃ργον καὶ Ζάλευκον, Ζαλεύκȣ δὲ Χαρώνδαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν λέγȣσιν ἀσκεπτότερον τῶν χρόνων

λέγοντες. Ἐγένετο δὲ καὶ Φιλόλαος ὁ Κορίνθιος 6.
νομοθέτης Θηβαίοις· ἦν δ' ὁ Φιλόλαος τὸ μὲν γέ-
νος τῶν Βακχιαδῶν, ἐραστὴς δὲ γενόμενος Διοκλέους
τοῦ νικήσαντος Ὀλυμπιάσιν, ὡς ἐκεῖνος τὴν πόλιν
ἔλιπε, διαμισήσας τὸν ἔρωτα τὸν τῆς μητρὸς Ἀλ-
κυόνης, ἀπῆλθεν εἰς Θήβας, κἀκεῖ τὸν βίον ἐτε-
λεύτησαν ἀμφότεροι· καὶ νῦν ἔτι δεικνύουσι τοὺς τά-
φους αὐτῶν ἀλλήλοις μὲν εὐσυνόπτους ὄντας, πρὸς
δὲ τὴν τῶν Κορινθίων χώραν τοῦ μὲν συνόπτου, τοῦ
δ' οὐ συνόπτου. Μυθολογοῦσι γὰρ αὐτοὺς οὕτω τά- 7.
ξασθαι τὴν ταφὴν, τὸν μὲν Διοκλέα, διὰ τὴν
ἀπέχθειαν τοῦ πάθους, ὅπως μὴ ἄποπτος ἔσται ἡ
Κορινθία ἀπὸ τοῦ χώματος, τὸν δὲ Φιλόλαον, ὅπως
ἄποπτος. Ὤκησαν μὲν οὖν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτί-
αν παρὰ τοῖς Θηβαίοις· νομοθέτης δ' αὐτοῖς ἐγέ-
νετο Φιλόλαος περί τ' ἄλλων τινῶν καὶ περὶ τῆς
παιδοποιΐας, οὓς καλοῦσιν ἐκεῖνοι νόμους θετικούς· καὶ
τοῦτ' ἐστὶν ἰδίως ὑπ' ἐκείνου νενομοθετημένον, ὅπως
ὁ ἀριθμὸς σώζηται τῶν κλήρων. Χαρώνδου δ' ἴδιον 8.
μὲν οὐδέν ἐστι πλὴν αἱ δίκαι τῶν ψευδομαρτυριῶν·
πρῶτος γὰρ ἐποίησε τὴν ἐπίσκηψιν· τῇ δ' ἀκριβείᾳ
τῶν νόμων ἐστὶ γλαφυρώτερος καὶ τῶν νῦν νομο-
θετῶν. Φιλολάου δ' ἴδιον ἡ τῶν οὐσιῶν ἀνομάλω-
σις. Πλάτωνος δὲ ἥ τε τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν
καὶ τῆς οὐσίας κοινότης καὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναι-
κῶν, ἔτι δ' ὁ περὶ τὴν μέθην νόμος, τὸ τοὺς νήφον-
τας συμποσιαρχεῖν, καὶ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς

ἄσκησιν, ὅπως ἀμφιδέξιοι γίνωνται κατὰ τὴν μελέτην, ὡς δέον μὴ τὴν μὲν χρήσιμον εἶναι ταῖν χε-
9. ροῖν τὴν δ' ἄχρηστον. Δράκοντος δὲ νόμοι μέν εἰσι, πολιτείᾳ δ' ὑπαρχέσῃ τὲς νόμες ἔθηκεν. Ἴδιον δ' ἐν τοῖς νόμοις ἐδέν ἐστιν, ὅ, τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἡ χαλεπότης διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος. Ἐγένετο δὲ καὶ Πιττακὸς νόμων δημιεργὸς, ἀλλ' ἐ πολιτείας. Νόμος δ' ἴδιος αὐτε, τὸ τὲς μεθύοντας, ἄν τι πταίωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. Διὰ γὰρ τὸ πλείες ὑβρίζειν μεθύοντας ἢ νήφοντας, ἐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύεσιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐγένετο δὲ καὶ Ἀνδροδάμας Ῥηγῖνος νομοθέτης Χαλκιδεῦσι τοῖς ἐπὶ Θράκης, ἒ περί τε τὰ φονικὰ καὶ τὰς ἐπικλήρες ἐστίν· ἐ μὴν ἀλλ' ἴδιόν γε ἐδὲν αὐτε λέγειν ἔχοι τις ἄν. Τὰ μὲν ἒν περὶ τὰς πολιτείας τάς τε κυρίας καὶ τὰς ὑπό τινων εἰρημένας ἔστω τεθεωρημένα τὸν τρόπον τἒτον.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Γ.

Κεφάλαιον α.

Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι καὶ τίς ἑκάστη καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἡ πόλις· νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πρᾶξιν, οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὁρῶμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περὶ πόλιν· ἡ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. Ἐπεὶ δὲ ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ 2.
ἄλλο τι τῶν ὅλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθός ἐστιν· ὥστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην, καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστί, σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην.

Ἔστι γάρ τις ὃς ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν ἐν ὀλι-
3. γαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης. Τοὺς μὲν οὖν
ἄλλως πως τυγχάνοντας ταύτης τῆς προσηγορίας,
οἷον τοὺς ποιητοὺς πολίτας, ἀφετέον. Ὁ δὲ πολί-
της οὐ τῷ οἰκεῖν ποὺ πολίτης ἐστί· καὶ γὰρ μέτοικοι
καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκήσεως· οὐδ' οἱ τῶν δικαί-
ων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ
δικάζεσθαι· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμ-
βόλων κοινωνοῦσι. Πολλαχοῦ μὲν οὖν οὐδὲ τούτων τε-
λέως οἱ μέτοικοι μετέχουσιν, ἀλλ' ἀνάγκη νέμειν
προστάτην· διὸ ἀτελῶς πως μετέχουσι τῆς τοιαύτης
4. κοινωνίας. Ἀλλὰ καθάπερ καὶ παῖδας τοὺς
μήπω δι' ἡλικίαν ἐγγεγραμμένους καὶ τοὺς γέροντας
τοὺς ἀφειμένους φατέον εἶναι μέν πως πολίτας, οὐχ ἁ-
πλῶς δὲ λίαν, ἀλλὰ προστιθέντας τοὺς μὲν ἀτε-
λεῖς, τοὺς δὲ παρηκμακότας ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον·
οὐδὲν γὰρ διαφέρει· δῆλον γὰρ τὸ λεγόμενον· ζη-
τοῦμεν γὰρ τὸν ἁπλῶς πολίτην καὶ μηδὲν ἔχοντα
τοιοῦτον ἔγκλημα διορθώσεως δεόμενον. Ἐπεὶ καὶ
περὶ τῶν ἀτίμων καὶ φυγάδων ἐστὶ τὰ τοιαῦτα
καὶ διαπορεῖν καὶ λύειν. Πολίτης δὲ ἁπλῶς οὐδενὶ
τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσε-
ως καὶ ἀρχῆς. Τῶν δ' ἀρχῶν αἱ μέν εἰσι διῃρη-
μέναι κατὰ χρόνον, ὥστ' ἐνίας μὲν ὅλως δὶς τὸν αὐ-
τὸν οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν, ἢ διά τινων ὡρισμένων χρό-
νων· ὁ δ' ἀόριστος, οἷον ὁ δικαστὴς καὶ ἐκκλησι-
5. αστής. Τάχα μὲν οὖν ἂν φαίη τις, οὐδ' ἄρχοντας

εἶναι τὲς τοιέτες, ἐδὲ μετέχειν διὰ ταῦτ' ἀρχῆς· Καίτοι γελοῖον τὲς κυριωτάτες ἀποστερεῖν ἀρχῆς· ἀλλὰ διαφερέτω μηδὲν· περὶ ὀνόματος γὰρ ὁ λόγος· ἀνώνυμον γὰρ τὸ κοινὸν ἐπὶ δικαστῦ καὶ ἐκκλησιαστῦ, τί δεῖ ταῦτ' ἄμφω καλεῖν· ἔστω δὴ διορισμῦ χάριν ἀόριστος ἀρχή· τίθεμεν δὴ πολίτας τὲς ὕτω μετέχοντας. Ὁ μὲν ὖν μάλιστ' ἂν ἐφαρμόσας πολίτης ἐπὶ πάντας τὲς λεγομένες πολίτας σχεδὸν τοιῦτός ἐστι. Δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι 6.
τῶν πραγμάτων, ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα διαφέρει τῷ εἴδει, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστι πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δ' ἐχόμενον, ἢ τὸ παράπαν ἐδέν ἐστιν, ᾗ τοιαῦτα, τὸ κοινὸν ἢ γλίσχρως. Τὰς δὲ πολιτείας ὁρῶμεν εἴδει διαφερέσας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν ὑστέρας, τὰς δὲ προτέρας ὕσας· τὰς γὰρ ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας ἀναγκαῖον ὑστέρας εἶναι τῶν ἀναμαρτήτων· τὰς δὲ παρεκβεβηυίκας πῶς λέγομεν, ὕστερον ἔσται φανερόν. Ὥστε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάστην πολιτείαν· διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστ' ἐστὶ πολίτης. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχε- 7.
ται μέν, ἐ μὴν ἀναγκαῖον· ἐνίαις γὰρ ἐκ ἔστι δῆμος, ἐδ' ἐκκλησίαν νομίζεσιν ἀλλὰ συγκλήτες· καὶ τὰς δίκας δικάζεσι κατὰ μέρος, οἷον ἐν Λακεδαίμονι τὰς τῶν συμβολαίων δικάζει τῶν ἐφόρων ἄλλος ἄλλας, οἱ δὲ γέροντες τὰς φονικὰς, ἑτέρα δ' ἴσως ἀρχή τις ἑτέρας. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ

περὶ Καρχηδόνα· πάσας γὰρ ἀρχαί τινες κρίνουσι
8. τὰς δίκας. Ἀλλ᾽ ἔχει γὰρ διόρθωσιν ὁ τοῦ πολί-
του διορισμός· ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις πολιτείαις οὐχ
ὁ ἀόριστος ἄρχων ἐκκλησιαστής ἐστι καὶ δικαστὴς,
ἀλλὰ ὁ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὡρισμένος. Τούτων γὰρ ἢ
πᾶσιν ἢ τισιν ἀποδέδοται τὸ βουλεύεσθαι καὶ δικά-
ζειν ἢ περὶ πάντων ἢ περί τινων. Τίς μὲν οὖν ἐ-
στιν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία
κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς ἢ κριτικῆς, πολίτην
ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως· πόλιν δὲ
τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος, ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν
9. ζωῆς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν. Ὁρίζονται δὲ πρὸς τὴν χρῆ-
σιν πολίτην τὸν ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν, καὶ μὴ θατέ-
ρου μόνον οἷον πατρὸς ἢ μητρός· οἱ δὲ καὶ τοῦτ᾽ ἐπὶ
πλέον ζητοῦσιν, οἷον ἔτι πάππους δύο ἢ τρεῖς ἢ πλεί-
ους. Οὕτω δὴ ὁριζομένων πολιτικῶς καὶ παχέως,
ἀποροῦσί τινες τὸν τρίτον ἐκεῖνον ἢ τέταρτον, πῶς
ἔσται πολίτης. Γοργίας μὲν οὖν ὁ Λεοντῖνος τὰ
μὲν ἴσως ἀπορῶν τὰ δ᾽ εἰρωνευόμενος ἔφη, καθά-
περ ὅλμους εἶναι τοὺς ὑπὸ τῶν ὁλμοποιῶν πεποιη-
μένους, οὕτω καὶ Λαρισσαίους τοὺς ὑπὸ τῶν δημιουρ-
γῶν πεποιημένους· εἶναι γάρ τινας Λαρισσαιοποιούς.
Ἔστι δὲ ἁπλοῦν· εἰ γὰρ μετεῖχον κατὰ τὸν ῥηθέν-
τα διορισμὸν τῆς πολιτείας, ἦσαν ἂν πολῖται· καὶ
γὰρ οὐδὲ δυνατὸν ἐφαρμόττειν τὸ ἐκ πολίτου ἢ ἐκ
πολίτιδος ἐπὶ τῶν πρώτων οἰκησάντων ἢ κτισάντων.
10. Ἀλλ᾽ ἴσως ἐκεῖνοι μᾶλλον ἔχουσιν ἀπορίαν, ὅσοι

μετέσχον μεταβολῆς γενομένης πολιτείας, οἷον
Ἀθήνησιν ἐποίησε Κλεισθένης μετὰ τὴν τῶν τυ-
ράννων ἐκβολήν· πολλοὺς γὰρ ἐφυλέτευσε ξένους καὶ
δούλους καὶ μετοίκους. Τὸ δ' ἀμφισβήτημα πρὸς τούτους
ἐστὶν, οὐ τίς πολίτης, ἀλλὰ πότερον ἀδίκως ἢ δικαίως.
Καίτοι καὶ τοῦτό τις ἔτι προσαπορήσειεν, ἆρ', εἰ μὴ
δικαίως πολίτης, οὐ πολίτης, ὡς ταὐτὸ δυναμένου
τοῦ τ' ἀδίκου καὶ τοῦ ψευδοῦς. Ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν καὶ
ἄρχοντάς τινας ἀδίκως, οὓς ἄρχειν μὲν φήσομεν,
ἀλλ' οὐ δικαίως· ὁ δὲ πολίτης ἀρχῇ τινι διωρισμέ-
νος ἐστίν· ὁ γὰρ κοινωνῶν τῆς τοιᾶσδε ἀρχῆς πο-
λίτης ἐστὶν, ὡς ἔφαμεν· δῆλον ὅτι πολίτας μὲν
εἶναι φατέον καὶ τούτους, περὶ δὲ τοῦ δικαίως ἢ μὴ
δικαίως συνάπτει πρὸς τὴν εἰρημένην πρότερον ἀμ-
φισβήτησιν. Ἀποροῦσι γάρ τινες, πόθ' ἡ πόλις ἔπρα-
ξε, καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας
ἢ τυραννίδος γένηται δημοκρατία· τότε γὰρ οὔτε τὰ
συμβόλαια ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως
ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος, οὔτ' ἄλλα πολλὰ τῶν
τοιούτων· ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλ-
λὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. Εἴπερ οὖν καὶ δημοκρα- 11.
τοῦνταί τινες, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁμοίως τῆς πό-
λεως φατέον εἶναι ταύτης τὰς τῆς πολιτείας ταύτης
πράξεις, καὶ τὰς ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τῆς τυραν-
νίδος. Ἔοικε δ' οἰκεῖος ὁ λόγος εἶναι τῆς ἀπορίας
ταύτης, πῶς ποτε χρὴ λέγειν τὴν πόλιν εἶναι τὴν
αὐτὴν ἢ μὴ τὴν αὐτὴν ἀλλ' ἑτέραν. Ἡ μὲν οὖν
ἐπιπολαιοτάτη τῆς ἀπορίας ζήτησις περὶ τὸν τόπον
καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐστίν. Ἐνδέχεται γὰρ διαζευ-

χθῆναι τὸν τόπον καὶ τȣ̀ς ἀθρώπȣς, καὶ τȣ̀ς μὲν ἕτερον τȣ̀ς δ' ἕτερον οἰκῆσαι τόπον. Ταύτην μὲν ȣ̂ν πρᾳοτέραν θετέον τὴν ἀπορίαν· πολλαχῶς γὰρ τῆς πόλεως λεγομένης, ἔστι πως εὐμάρεια τῆς τοιαύτης
12. ζητήσεως. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τὸν αὐτὸν τόπον κατοικȣ́ντων ἀνθρώπων πότε δεῖ νομίζειν μίαν εἶναι πόλιν; ȣ̓ γὰρ δὴ τοῖς τείχεσιν· εἴη γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἓν τεῖχος. Τοιαύτη δ' ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλὼν καὶ πᾶσα, ἥτις ἔχει περιγραφὴν μᾶλλον ἔθνȣς ἢ πόλεως, ἧςγε φασὶν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν ȣ̓κ αἰσθέσθαι τι μέρος τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περὶ μὲν ταύτης τῆς ἀπορίας εἰς ἄλλον καιρὸν χρήσιμος ἡ σκέψις· περὶ γὰρ μεγέθȣς τῆς πόλεως τό τε ποσὸν, καὶ πότερον ἔθνος ἓν ἢ πλείω συμφέρει,
13. δεῖ μὴ λανθάνειν τὸν πολιτικόν. Ἀλλὰ τῶν αὐτῶν κατοικȣ́ντων τὸν αὐτὸν τόπον πότερον, ἕως ἂν ᾖ τὸ γένος ταὐτὸ τῶν κατοικȣ́ντων, τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον πόλιν, καίπερ αἰεὶ τῶν μὲν φθειρομένων τῶν δὲ γινομένων; ὥσπερ καὶ ποταμȣ̀ς εἰώθαμεν λέγειν τȣ̀ς αὐτȣ̀ς καὶ κρήνας τὰς αὐτὰς, καίπερ ἀεὶ τȣ̂ μὲν ἐπιγινομένȣ νάματος τȣ̂ δ' ὑπεξιόντος. Ἢ τȣ̀ς μὲν ἀνθρώπȣς φατέον εἶναι τȣ̀ς αὐτȣ̀ς διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, τὴν δὲ πόλιν ἑτέραν; Εἴπερ γάρ ἐστι κοινωνία τις ἡ πόλις, ἔστι δὲ κοινωνία πολιτῶν πολιτείας, γιγνομένης ἑτέρας τῷ εἴδει καὶ διαφερȣ́σης τῆς πολιτείας, ἀναγκαῖον εἶναι δόξειεν ἂν καὶ τὴν πόλιν εἶναι μὴ τὴν αὐτήν· ὥσπερ γε καὶ χορὸν ὁτὲ μὲν κωμικὸν ὁτὲ δὲ τραγικὸν ἕτερον εἶναί φαμεν, τῶν αὐτῶν πολλάκις ἀνθρώπων ὄντων.
14. Ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν καὶ σύνθε-

σιν ἑτέραν, ἂν εἶδος ἕτερον ᾖ τῆς συνθέσεως, οἷον ἁρμονίαν, τῶν αὐτῶν φθόγγων, ἑτέραν εἶναι λέγοιμεν ἂν, ὅτε μὲν ᾖ δώριος, ὅτε δὲ φρύγιος. Εἰ δὴ τȣ̃τον ἔχει τὸν τρόπον, φανερὸν ὅτι μάλιστα λεκτέον τὴν αὐτὴν πόλιν εἰς τὴν πολιτείαν βλέποντας. Ὄνομα δὲ καλεῖν ἕτερον ἢ ταὐτὸν ἔξεστι καὶ τῶν αὐτῶν κατοικȣ́ντων αὐτὴν καὶ πάμπαν ἑτέρων ἀνθρώπων. Εἰ δὲ δίκαιον διαλύειν ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν ἡ πόλις, λόγος ἕτερος.

Κεφ. β.

Τῶν δὲ νῦν εἰρημένων ἐχόμενόν ἐστιν ἐπισκέψασθαι, πότερον τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς ἀγαθȣ̃ καὶ πολίτȣ σπȣδαίȣ θετέον ἢ μὴ τὴν αὐτήν. Ἀλλὰ μὴν εἴγε τȣ̃το τυχεῖν δεῖ ζητήσεως, τὴν τȣ̃ πολίτȣ τύπῳ τινὶ πρῶτον ληπτέον. Ὥσπερ ȣ̃ν ὁ πλωτὴρ εἷς τις τῶν κοινωνῶν ἐστιν, ȣ῞τω καὶ τὸν πολίτην φαμέν. Τῶν δὲ πλωτήρων καίπερ ἀνομοίων ὄντων τὴν δύναμιν (ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἐρέτης, ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ δὲ πρωρεὺς, ὁ δ' ἄλλην τιν' ἔχων τοιαύτην ἐπωνυμίαν) δῆλον ὡς ὁ μὲν ἀκριβέστατος ἑκάστȣ λόγος ἴδιος ἔσται τῆς ἀρετῆς, ὅμως δὲ καὶ κοινός τις ἐφαρμόσει πᾶσιν· ἡ γὰρ σωτηρία τῆς ναυτιλίας ἔργον ἐστὶν αὐτῶν πάντων·
τȣ́τȣ γὰρ ἕκαστος ὀρέγεται τῶν πλωτήρων. Ὁμοί- 2
ως τοίνυν καὶ τῶν πολιτῶν καίπερ ἀνομοίων ὄντων

ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας ἔργον ἐστίν· κοινωνία δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία· διὸ τὴν ἀρετὴν ἀναγκαῖον εἶναι τȣ͂ πολίτȣ πρὸς τὴν πολιτείαν. Εἴπερ ȣ͂ν ἔστι πλείω πολιτείας εἴδη, δῆλον ὡς ȣ̓κ ἐνδέχεται τȣ͂ σπουδαίȣ πολίτȣ μίαν ἀρετὴν εἶναι τὴν τελείαν. Τὸν δ' ἀγαθὸν ἄνδρα φαμὲν εἶναι κατ' ἀρετὴν τελείαν. Ὅτι μὲν ȣ͂ν ἐνδέχεται πολίτην ὄντα σπȣδαῖον μὴ κεκτῆσθαι τὴν ἀρετὴν, καθ' ἣν σπȣ-
3. δαῖος ἀνὴρ, φανερόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐστὶ διαπορȣ͂ντας ἐπελθεῖν τὸν αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. Εἰ γὰρ ἀδύνατον ἐξ ἁπάντων σπȣδαίων ὄντων εἶναι πόλιν, δεῖ δὲ ἕκαστον τὸ καθ' αὑτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν, τȣ͂το δὲ ἀπ' ἀρετῆς, ἐπειδὴ ἀδύνατον ὁμοίȣς εἶναι πάντας τȣ̀ς πολίτας, ȣ̓κ ἂν εἴη μία ἀρετὴ πολίτȣ καὶ ἀνδρὸς ἀγαθȣ͂. Τὴν μὲν γὰρ τȣ͂ σπȣδαίȣ πολίτȣ δεῖ πᾶσιν ὑπάρχειν· ȣ̔́τω γὰρ ἀρίστην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν πόλιν· τὴν δὲ τȣ͂ ἀνδρὸς τȣ͂ ἀγαθȣ͂ ἀδύνατον, εἰ μὴ πάντας ἀναγκαῖον ἀγαθȣ̀ς εἶ-
4. ναι τȣ̀ς ἐν τῇ σπȣδαίᾳ πόλει πολίτας. Ἔτι ἐπεὶ ἐξ ἀνομοίων ἡ πόλις, ὥσπερ ζῶον εὐθὺς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ψυχὴ ἐκ λόγȣ καὶ ὀρέξεως, καὶ οἰκία ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, καὶ κτῆσις ἐκ δεσπότȣ καὶ δȣ́λȣ, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πόλις ἐξ ἁπάντων τε τȣ́των καὶ πρὸς τȣ́τοις ἐξ ἄλλων ἀνομοίων συνέστηκεν εἰδῶν· ἀνάγκη μὴ μίαν εἶναι τὴν τῶν πολιτῶν πάντων ἀρετὴν, ὥσπερ ȣ̓δὲ τῶν χορευτῶν

κορυφαίȣ καὶ παραστάτȣ. Διότι μὲν τοίνυν ἁπλῶς 5.
ȣ̓χ ἡ αὐτὴ, φανερὸν ἐκ τȣ́των. Ἀλλ᾽ ἆρα ἔσται τινὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ πολίτȣ τε σπȣδαίȣ καὶ ἀνδρὸς σπουδαίȣ; Φαμὲν δὴ τὸν ἄρχοντα τὸν σπȣδαῖον ἀγαθὸν εἶναι καὶ φρόνιμον, τὸν δὲ πολιτικὸν ἀναγκαῖον εἶναι φρόνιμον. Καὶ τὴν παιδείαν δ᾽ εὐθὺς ἑτέραν εἶναι λέγȣσί τινες τȣ͂ ἄρχοντος, ὥσπερ καὶ φαίνονται οἱ τῶν βασιλέων ὑιεῖς ἱππικὴν καὶ πολεμικὴν παιδευόμενοι. Καὶ Εὐριπίδης φησὶ

Μή μοι τὰ κόμψ᾽, ἀλλ᾽ ὧν πόλει δεῖ·

ὡς ȣ̓͂σάν τινα ἄρχοντος παιδείαν. Εἰ δὲ ἡ αὐτὴ 6.
ἀρετὴ ἄρχοντός τε ἀγαθȣ͂ καὶ ἀνδρὸς ἀγαθȣ͂, πολίτης δ᾽ ἐστὶ καὶ ὁ ἀρχόμενȣς, ȣ̓χ ἡ αὐτὴ ἁπλῶς ἂν εἴη πολίτȣ καὶ ἀνδρὸς, τινὸς μέντοι πολίτȣ· ȣ̓ γὰρ ἡ αὐτὴ ἄρχοντος καὶ πολίτȣ. Καὶ διὰ τȣ͂τ᾽ ἴσως Ἰάσων ἔφη πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς ȣ̓κ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. Ἀλ- 7.
λὰ μὴν ἐπαινεῖταί γε τὸ δύνασθαι ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, καὶ πολίτȣ δοκίμȣ ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ δύνασθαι καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι καλῶς. Εἰ ȣ̓͂ν τὴν μὲν τȣ͂ ἀγαθȣ͂ ἀνδρὸς τίθεμεν ἀρχικὴν, τὴν δὲ τȣ͂ πολίτȣ ἄμφω, ȣ̓κ ἂν εἴη ἄμφω ἐπαινετὰ ὁμοίως. Ἐπεὶ ȣ̓͂ν ποτὲ δοκεῖ ἀμφότερα καὶ ȣ̓ ταὐτὰ δεῖν τὸν ἄρχοντα μανθάνειν καὶ τὸν ἀρχόμενον, τὸν δὲ πολίτην ἀμφότερ᾽ ἐπίστασθαι καὶ μετέχειν ἀμφοῖν, τȣ̓ντεῦθεν ἂν κατίδοι τις. Ἔστι 8.
γὰρ ἀρχὴ δεσποτική· ταύτην δὲ τὴν περὶ τἀναγ-

καῖα λέγομεν, ἃ ποιεῖν ἐπίστασθαι τὸν ἄρχοντ' ἐκ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ χρῆσθαι μᾶλλον· θάτερον δὲ καὶ ἀνδραποδῶδες· λέγω δὲ θάτερον τὸ δύνασθαι καὶ ὑπηρετεῖν τὰς διακονικὰς πράξεις. Δέλε δ' εἴδη πλείω λέγομεν· αἱ γὰρ ἐργασίαι πλείες· ὧν ἓν μέρος κατέχεσιν οἱ χερνῆτες· ἔτοι δ' εἰσὶν, ὥσπερ σημαίνει καὶ τἔνομ' αὐτὲς, οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν χειρῶν· ἐν οἷς ὁ βάναυσος τεχνίτης ἐστί. Διὸ παρ' ἐνίοις ἐ μετεῖχον οἱ δημιεργοὶ τὸ παλαιὸν ἀρχῶν, πρὶν
9. δῆμον γενέσθαι τὸν ἔσχατον. Τὰ μὲν ἒν ἔργα τῶν ἀρχομένων ἔτως ἐ δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἐδὲ τὸν πολιτικὸν ἐδὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν μανθάνειν, εἰ μήποτε χρείας χάριν αὐτῷ πρὸς αὐτόν· ἐ γὰρ ἔτι συμβαίνει γίνεσθαι τὸν μὲν δεσπότην, τὸν δὲ δἕλον, ἀλλ' ἐστί τις ἀρχὴ, καθ' ἣν ἄρχει τῶν ὁμοίων τῷ γένει καὶ τῶν ἐλευθέρων. Ταύτην γὰρ λέγομεν εἶναι τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, ἣν δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα, στρατηγεῖν στρατηγηθέντα, (καὶ ταξιαρχήσαντα καὶ λοχαγήσαντα.) Διὸ καὶ λέγεται τἕτο καλῶς, ὡς ἐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι μὴ ἀρχθέντα.
10. Τέτων δὲ ἀρετὴ μὲν ἑτέρα, δεῖ δὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν ἐπίστασθαι καὶ δύνασθαι καὶ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν· καὶ αὕτη ἀρετὴ πολίτε, τὸ τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ἐπίστασθαι ἐπ' ἀμφότερα. Ἀνδρὸς δὴ ἀγαθἕ ἄμφω. Καὶ εἰ ἕτερον εἶδος σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀρχικῆς· καὶ γὰρ ἀρχομένε

μένȣ μὲν ἐλευθέρȣ δὲ τȣ͂ ἀγαθȣ͂ δῆλον ὅτι ȣ̓ μία ἂν εἴη ἀρετὴ, οἷον δικαιοσύνη, ἀλλ' εἴδη ἔχȣσα, καθ' ἃ ἄρξει καὶ ἄρξεται· ὥσπερ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἑτέρα σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία. Δόξαι γὰρ ἂν εἶναι δειλὸς ἀνὴρ, εἰ ȣ̓́τως ἀνδρεῖος εἴη, ὥσπε γυνὴ ἀνδρεία· καὶ γυνὴ λάλος, εἰ ȣ̓́τω κοσμία εἴη, ὥσπερ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός. Ἐπεὶ καὶ οἰκονομία ἑτέρα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· τȣ͂ μὲν γὰρ κτᾶσθαι, τῆς δὲ φυλάττειν ἔργον ἐστίν. Ἡ δὲ φρόνησις ἄρχον- 11.
τος ἴδιος ἀρετὴ μόνη· τὰς γὰρ ἄλλας ἔοικεν ἀναγκαῖον εἶναι κοινὰς καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ τῶν ἀρχόντων. Ἀρχομένȣ δέ γ' ȣ̓κ ἔστιν ἀρετὴ φρόνησις, ἀλλὰ δόξα ἀληθής. Ὥσπερ αὐλοποιὸς γὰρ ὁ ἀρχόμενος, ὁ δ' ἄρχων αὐλητὴς ὁ χρώμενος. Πότερον μὲν ȣ̓͂ν ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἀνδρὸς ἀγαθȣ͂ καὶ πολίτȣ σπȣδαίȣ ἢ ἑτέρα, καὶ πῶς ἡ αὐτὴ καὶ πῶς ἑτέρα, φανερὸν ἐκ τȣ́των.

Κεφ. γ.

Περὶ δὲ τὸν πολίτην ἔτι λείπεταί τις τῶν ἀποριῶν, πότερον ὡς ἀληθῶς πολίτης ἐστὶν, ᾧ κοινωνεῖν ἔξεστιν ἀρχῆς, ἢ καὶ τȣ̀ς βαναύσȣς πολίτας θετέον; Εἰ μὲν ȣ̓͂ν καὶ τȣ́τȣς θετέον, οἷς μὴ μέτεστιν ἀρχῶν, ȣ̓χ οἷόν τε παντὸς εἶναι πολίτȣ τὴν αὐτὴν ἀρετήν· ȣ̓͂τος γὰρ πολίτης· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν τοιȣ́των πολίτης, ἐν τίνι μέρει θετέος ἕκαστος; ȣ̓δὲ γὰρ μέτοικος ȣ̓δὲ ξένος. Ἢ διά γε τȣ͂τον

τὸν λόγον οὐδὲν φήσομεν συμβαίνειν ἄτοπον· οὐδὲ
γὰρ οἱ δοῦλοι τῶν εἰρημένων οὐδέν, οὐδ' οἱ ἀπελεύθε-
2. ροι. Τοῦτο γὰρ ἀληθές, ὡς οὐ πάντας θετέον πο-
λίτας, ὧν ἄνευ οὐκ ἂν εἴη πόλις. Ἐπεὶ οὐδ' οἱ
παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλ' οἱ
μὲν ἁπλῶς, οἱ δ' ἐξ ὑποθέσεως· πολῖται μὲν γάρ
εἰσιν, ἀλλ' ἀτελεῖς. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις χρό-
νοις παρ' ἐνίοις ἦν δοῦλον τὸ βάναυσον ἢ ξενικόν·
διόπερ οἱ πολλοὶ τοιοῦτοι καὶ νῦν. Ἡ δὲ βελτί-
στη πόλις οὐ ποιήσει βάναυσον πολίτην. Εἰ δὲ καὶ
οὗτος πολίτης, ἀλλὰ πολίτου ἀρετήν, ἣν εἴπομεν,
λεκτέον οὐ παντὸς οὐδ' ἐλευθέρου μόνον, ἀλλ' ὅσοι
3. τῶν ἔργων εἰσὶν ἀφειμένοι τῶν ἀναγκαίων. Τῶν
δ' ἀναγκαίων οἱ μὲν ἑνὶ λειτουργοῦντες τὰ τοιαῦτα
δοῦλοι, οἱ δὲ κοινῇ, βάναυσοι καὶ θῆτες. Φανερὸν
δ' ἐντεῦθεν μικρὸν ἐπισκεψαμένοις, πῶς ἔχει περὶ
αὐτῶν· αὐτὸ γὰρ φανὲν τὸ λεχθὲν ποιεῖ δῆλον.
Ἐπεὶ γὰρ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πο-
λίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρ-
χομένου πολίτου. Ὥστ' ἐν μέν τινι πολιτείᾳ τὸν βά-
ναυσον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὸν θῆτα πολίτας, ἐν
τισὶ δ' ἀδύνατον, οἷον εἴ τίς ἐστιν, ἣν καλοῦμεν ἀρι-
στοκρατικήν, καὶ ἐν ᾗ κατ' ἀρετὴν αἱ τιμαὶ δίδον-
ται καὶ κατ' ἀξίαν· οὐ γὰρ οἷόν τ' ἐπιτηδεῦσαι τὰ
4. τῆς ἀρετῆς ζῶντα βίον βάναυσον ἢ θητικόν. Ἐν
δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις θῆτα μὲν οὐκ ἐνδέχεται εἶναι
πολίτην· ἀπὸ τιμημάτων γὰρ μακρῶν αἱ μεθέξεις

τῶν ἀρχῶν· βάναυσον δ' ἐνδέχεται· πλουτοῦσι γὰρ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν τεχνιτῶν. Ἐν Θήβαις δὲ νόμος ἦν τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς. Ἐν πολλαῖς δὲ πολιτείαις προσεφέλκεται καὶ τῶν ξένων ὁ νόμος· ὁ γὰρ ἐκ πολίτιδος ἔν τισι δημοκρατίαις πολίτης ἐστί. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ 5.
τοὺς νόθους παρὰ πολλοῖς· οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἔνδειαν τῶν γνησίων πολιτῶν ποιοῦνται πολίτας τοὺς τοιούτους, (διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν οὕτω χρῶνται τοῖς νόμοις·) εὐποροῦντες ὄχλου κατὰ μικρὸν παραιροῦνται τοὺς ἐκ δούλου πρῶτον ἢ δούλης, εἶτα τοὺς ἀπὸ γυναικῶν, τέλος δὲ μόνον τοὺς ἐξ ἀμφῶν ἀστῶν πολίτας ποιοῦσιν. Ὅτι μὲν οὖν εἴδη πλείω πολίτου, 6.
φανερὸν ἐκ τούτων, καὶ ὅτι μάλιστα πολίτης ὁ μετέχων τῶν τιμῶν, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησεν

ὡσεί τιν' ἀτίμητον μετανάστην·

ὥσπερ μέτοικος γάρ ἐστιν ὁ τῶν τιμῶν μὴ μετέχων· ἀλλ' ὅπου τὸ τοιοῦτον ἐπικεκρυμμένον ἐστὶν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοικούντων ἐστίν. Πότερον μὲν οὖν ἑτέραν ἢ τὴν αὐτὴν θετέον, καθ' ἣν ἀνὴρ ἀγαθός ἐστι καὶ πολίτης σπουδαῖος, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τινὸς μὲν πόλεως ὁ αὐτὸς, τινὸς δὲ ἕτερος, κἀκεῖνος οὐ πᾶς, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς καὶ κύριος (ἢ δυνάμενος εἶναι κύριος) ἢ καθ' αὐτὸν ἢ μετ' ἄλλων τῆς τῶν κοινῶν ἐπιμελείας.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διώρισται, τὸ μετὰ ταῦτα σκεπτέον, πότερον μίαν θετέον πολιτείαν ἢ πλείȣς· κἂν εἰ πλείȣς, τίνες καὶ πόσαι, καὶ διαφοραὶ τίνες αὐτῶν εἰσιν· Ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως τάξις τῶν τ' ἄλλων ἀρχῶν καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων· κύριον μὲν γὰρ πανταχȣ͂ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως· πολίτευμα δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία. Λέγω δὲ οἷον ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις κύριος ὁ δῆμος, οἱ δ' ὀλίγοι τȣ̓ναντίον ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις. Φαμὲν δὲ καὶ πολιτείαν ἑτέραν εἶναι τȣ́των. Τὸν αὐτὸν δὲ τȣ͂τον ἐροῦμεν λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλ-
2. λων. Ὑποθετέον δὲ πρῶτον τίνος χάριν συνέστηκε πόλις, καὶ τῆς ἀρχῆς εἴδη πόσα τῆς περὶ ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ζωῆς. Εἴρηται δὴ καὶ κατὰ τȣ̀ς πρώτȣς λόγȣς, ἐν οἷς περὶ οἰκονομίας διωρίσθη καὶ δεσποτείας, ὅτι φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας ȣ̓κ ἔλαττον ὀρέγονται
3. τȣ͂ συζῆν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον συνάγει, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει μέρος ἑκάστῳ τȣ͂ ζῆν καλῶς. Μάλιστα μὲν ȣ͂ν τȣ͂τ' ἐστὶ τέλος καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ χωρὶς, συνέρχονται δὲ καὶ τȣ͂ ζῆν ἕνεκεν αὐτȣ͂, καὶ συνέχȣσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἴσως γὰρ ἔνεστί τι τȣ͂ καλȣ͂ μόριον καὶ κατὰ τὸ ζῆν αὐτὸ μόνον, ἂν μὴ τοῖς χαλεποῖς κατὰ τὸν

βίον ὑπερβάλλῃ λίαν. Δῆλον δὲ ὡς καρτερῦσι πολλὴν κακοπάθειαν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων γλιχόμενοι τῦ ζῆν, ὡς ἐνύσης τινὸς εὐημερίας ἐν αὐτῷ καὶ γλυκύτητος Φυσικῆς. Ἀλλὰ μὴν καὶ 4.
τῆς ἀρχῆς τὺς λεγομένυς τρόπυς ῥᾴδιον διελεῖν· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις διοριζόμεθα περὶ αὐτῶν πολλάκις. Ἡ μὲν γὰρ δεσποτεία, καίπερ ὄντος κατ᾽ ἀλήθειαν τῷ τε Φύσει δύλῳ καὶ τῷ Φύσει δεσπότῃ ταὐτῦ συμΦέροντος, ὅμως ἄρχει πρὸς τὸ τῦ δεσπότυ συμΦέρον ὐδὲν ἧττον, πρὸς δὲ τὸ τῦ δύλυ κατὰ συμβεβηκός· ὐ γὰρ ἐνδέχεται Φθειρομένυ τῦ δύλυ σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. Ἡ δὲ τέκνων ἀρχὴ καὶ γυναικὸς καὶ τῆς 5.
οἰκίας πάσης, ἣν δὴ καλῦμεν οἰκονομικὴν, ἤτοι τῶν ἀρχομένων χάριν ἐστὶν ἢ κοινῦ τινος ἀμΦοῖν. Καθ᾽ αὑτὸ μὲν τῶν ἀρχομένων, ὥσπερ ὁρῶμεν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας οἷον ἰατρικὴν καὶ γυμναστικήν· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ κἂν αὐτῶν εἶεν. Ὀυδὲν γὰρ κωλύει τὸν παιδοτρίβην ἕνα τῶν γυμναζομένων ἐνιότ᾽ εἶναι καὶ αὐτὸν, ὥσπερ ὁ κυβερνήτης εἷς ἐστιν ἀεὶ τῶν πλωτήρων. Ὁ μὲν ῦν παιδοτρίβης ἢ κυβερνήτης σκοπεῖ τὸ τῶν ἀρχομένων ἀγαθόν· ὅταν δὲ τύτων εἷς γένηται καὶ αὐτὸς, κατὰ συμβεβηκὸς μετέχει τῆς ἀσΦαλείας· ὁ μὲν γὰρ πλωτὴρ, ὁ δὲ τῶν γυμναζομένων εἷς γίνεται παιδοτρίβης ὤν. Διὸ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς, ὅταν ᾖ 6.
κατ᾽ ἰσότητα τῶν πολιτῶν συνεστηκυῖα καὶ καθ᾽

ὁμοιότητα (ἡ πολιτεία,) κατὰ μέρος ἀξιȣ̃σιν ἄρχειν· πρότερον μὲν ᾗ πέφυκεν, ἀξιȣ̃ντες ἐν μέρει λειτȣργεῖν, καὶ σκοπεῖν τινα πάλιν τὸ αὐτȣ̃ ἀγαθὸν, ὥσπερ πρότερον αὐτὸς ἄρχων ἐσκόπει τὸ ἐκείνȣ συμφέρον· νῦν δὲ διὰ τὰς ὠφελείας τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς βȣ́λονται συνεχῶς ἄρχειν· οἷον εἰ συνέβαινεν ὑγιαίνειν ἀεὶ τοῖς ἄρχȣσι, νοσακεροῖς ȣ̃σι· καὶ γὰρ ἂν ȣ̃τως ἴσως
7. ἐδίωκον τὰς ἀρχάς. Φανερὸν τοίνυν, ὡς ὅσαι μὲν πολιτεῖαι τὸ κοινῇ συμφέρον σκοπȣ̃σιν, αὗται μὲν ὀρθαὶ τυγχάνȣσιν ȣ̃σαι κατὰ τὸ ἁπλῶς δίκαιον· ὅσαι δὲ σφέτερον μόνον τῶν ἀρχόντων, ἡμαρτημέναι πᾶσαι, καὶ παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν· δεσποτικαὶ γάρ· ἡ δὲ πόλις κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστί. Διωρισμένων δὲ τȣ́των ἐχόμενόν ἐστι τὰς πολιτείας ἐπισκέψασθαι, πόσαι τὸν ἀριθμὸν καὶ τίνες εἰσί· καὶ πρῶτον τὰς ὀρθὰς αὐτῶν· καὶ γὰρ αἱ παρεκβάσεις ἔσονται φανεραὶ τȣ́των διορισθεισῶν.

Κεφ. ε.

Ἐπεὶ δὲ πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα σημαίνει ταὐτὸν, πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων, ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἕνα ἢ ὀλίγȣς ἢ πολλȣ́ς· ὅταν μὲν ὁ εἷς ἢ οἱ ὀλίγοι ἢ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἄρχωσι, ταύτας μὲν ὀρθὰς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς

τὸ ἴδιον ἢ τᾶ ἑνὸς ἢ τῶν ὀλίγων ἢ τᾶ πλήθȣς, παρεκβάσεις· ἢ γὰρ ἐ πολίτας φατέον εἶναι τȣ̀ς μετέχοντας ἢ δεῖ κοινωνεῖν τᾶ συμφέροντος. Καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ 2.
κοινὸν ἀποβλέπȣσαν συμφέρον βασιλείαν, τὴν δὲ τῶν ὀλίγων μὲν, πλειόνων δὲ ἑνὸς ἀριστοκρατίαν, ἢ διὰ τὸ τȣ̀ς ἀρίστȣς ἄρχειν ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ πόλει καὶ τοῖς κοινωνᾶσιν αὐτοῖς. Ὅταν δὲ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν πολιτεία. Συμβαίνει δ' εὐλόγως· ἕνα μὲν γὰρ 3.
διαφέρειν κατ' ἀρετὴν ἢ ὀλίγȣς ἐνδέχεται, πλείȣς δ' ἤδη χαλεπὸν ἠκριβῶσθαι πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν, ἀλλὰ μάλιστα τὴν πολεμικήν· αὕτη γὰρ ἐν πλήθει γίγνεται. Διόπερ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν κυριώτατον τὸ προπολεμᾶν, καὶ μετέχȣσιν αὐτῆς οἱ κεκτημένοι τὰ ὅπλα. Παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰ- 4.
ρημένων, τυραννὶς μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχία δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατία δὲ πολιτείας. Ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστι μοναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τᾶ μοναρχᾶντος, ἡ δ' ὀλιγαρχία πρὸς τὸ τῶν εὐπόρων, ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῶν ἀπόρων· πρὸς δὲ τὸ τῷ κοινῷ λυσιτελᾶν ἐδεμία αὐτῶν. Δεῖ δὲ μικρῷ διὰ μακροτέρων εἰπεῖν, τίς ἑκάστη τȣ́των τῶν πολιτειῶν ἐστι· καὶ γὰρ ἔχει τινὰς ἀπορίας. Τῷ δὲ περὶ ἑκάστην μέθοδον φιλοσοφᾶντι καὶ μὴ μόνον ἀποβλέποντι πρὸς τὸ

πράττειν οἰκεῖόν ἐστι τὸ μὴ παρορᾷν μηδέ τι καταλείπειν, ἀλλὰ δηλοῦν τὴν περὶ ἕκαστον ἀλή-
5. θειαν. Ἔστι δὲ τυραννὶς μὲν μοναρχία, καθάπερ εἴρηται, δεσποτικὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν ὦσι κύριοι τῆς πολιτείας οἱ τὰς οὐσίας ἔχοντες· δημοκρατία δὲ τοὐναντίον, ὅταν οἱ μὴ κεκτημένοι πλῆθος οὐσίας ἀλλ' ἄποροι. Πρώτη δ' ἀπορία πρὸς τὸν διορισμόν ἐστιν· εἰ γὰρ εἶεν οἱ πλείους, ὄντες εὔποροι, κύριοι τῆς πολιτείας· δημοκρατία δ' ἐστὶν, ὅταν ᾖ κύριον τὸ πλῆθος· ὁμοίως δὲ πάλιν, κἂν εἴπου συμβαίνοι τοὺς ἀπόρους ἐλάττους μὲν εἶναι τῶν εὐπόρων, κρείττους δ' ὄντας κυρίους εἶναι τῆς πολιτείας· ὅπου δ' ὀλίγον κύριον πλῆθος, ὀλιγαρχίαν εἶναί φασιν· οὐκ ἂν καλῶς δό-
6. ξειεν διωρίσθαι περὶ τῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ μὴν κἂν τις συνθεὶς τῇ μὲν εὐπορίᾳ τὴν ὀλιγότητα, τῇ δ' ἀπορίᾳ τὸ πλῆθος, οὕτω προσαγορεύῃ τὰς πολιτείας, ὀλιγαρχίαν μὲν, ἐν ᾗ τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν οἱ εὔποροι, ὀλίγοι τὸ πλῆθος ὄντες, δημοκρατίαν δὲ, ἐν ᾗ οἱ ἄποροι πολλοὶ τὸ πλῆθος ὄντες, ἄλλην ἀπορίαν ἔχει. Τίνας γὰρ ἐροῦμεν τὰς ἄρτι λεχθείσας πολιτείας, τὴν, ἐν ᾗ πλείους οἱ εὔποροι, καὶ ἐν ᾗ ἐλάττους οἱ ἄποροι, κύριοι δὲ ἑκάτεροι τῶν πολιτειῶν; εἴπερ μηδεμία ἄλλη πολιτεία παρὰ τὰς εἰ-
7. ρημένας ἐστίν. Ἔοικε τοίνυν ὁ λόγος ποιεῖν δῆλον, ὅτι τὸ μὲν ὀλίγους ἢ πολλοὺς εἶναι κυρίους συμβεβηκός ἐστι, τὸ μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις τὸ δὲ ταῖς

δημοκρατίαις, διὰ τὸ τὲς μὲν εὐπόρες ὀλίγες, πλείες δ' εἶναι τὲς ἀπόρες πανταχε. Διὸ καὶ ε συμβαίνει τὰς ῥηθείσας αἰτίας γίνεσθαι διαφοράς· ᾧ δὲ διαφέρεσιν ἥ τε δημοκρατία καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἀλλήλων, πενία καὶ πλετός ἐστι· καὶ ἀναγκαῖον μὲν, ὅπε ἂν ἄρχωσι διὰ πλετον ἄν τ' ἐλάττες ἄν τε πλείες, εἶναι ταύτην ὀλιγαρχίαν, ὅπε δὲ οἱ ἄποροι, δημοκρατίαν. Ἀλλὰ συμβαίνει, καθάπερ εἴπομεν, τὲς μὲν ὀλίγες εἶναι, τὲς δὲ πολλές· εὐπορεσι μὲν γὰρ ὀλίγοι, τῆς δ' ἐλευθερίας μετέχεσι πάντες· δι' ἃς αἰτίας ἀμφισβητεσιν ἀμφότεροι τῆς πολιτείας. Ληπτέον δὲ πρῶτον, 8.
τίνας ὅρες λέγεσι τῆς ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας, καὶ τί τὸ δίκαιον τό τε ὀλιγαρχικὸν καὶ δημοκρατικόν· πάντες γὰρ ἅπτονται δικαίε τινὸς, ἀλλὰ μέχρι τινὸς προέρχονται, καὶ λέγεσιν ε πᾶν τὸ κυρίως δίκαιον· οἷον δοκεῖ τὸ ἴσον δίκαιον εἶναι, καὶ ἔστιν, ἀλλ' ε πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἴσοις· καὶ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι, καὶ (γὰρ) ἔστιν, ἀλλ' ε πᾶσιν ἀλλὰ τοῖς ἀνίσοις· οἱ δὲ τετ' ἀφαιρεσι τὸ οἷς, καὶ κρίνεσι κακῶς. Τὸ δ' αἴτιον, ὅτι περὶ αὐτῶν ἡ κρίσις· σχεδὸν δὲ οἱ πλεῖστοι φαῦλοι κριταὶ περὶ τῶν οἰκείων. Ὥστ' ἐπεὶ τὸ δίκαιόν 9.
τισι, καὶ διῄρηται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπί τε τῶν πραγμάτων καὶ οἷς, καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς ἠθικοῖς, τὴν μὲν τε πράγματος ἰσότητα ὁμολογεσι, τὴν δὲ οἷς ἀμφισβητεσι, μάλιστα μὲν

διὰ τὸ λεχθὲν ἄρτι, διότι κρίνουσι τὰ περὶ αὑτοὺς κακῶς· ἔπειτα δὲ καὶ, διὰ τὸ λέγειν μέχρι τινὸς ἑκατέρους δίκαιόν τι, νομίζουσι δίκαιον λέγειν ἁπλῶς. Οἱ μὲν γὰρ, ἂν κατά τι ἄνισοι ὦσιν οἷον χρήμασιν, ὅλως οἴονται ἄνισοι εἶναι· οἱ δ᾽, ἂν κατά τι ἴσοι οἷον ἐλευθερίᾳ, ὅλως ἴσοι· τὸ δὲ κυριώτατον
10. οὐ λέγουσιν. Εἰ μὲν γὰρ τῶν κτημάτων χάριν ἐκοινώνησαν καὶ συνῆλθον, τοσοῦτον μετέχουσι τῆς πόλεως, ὅσονπερ καὶ τῆς κτήσεως· ὥσθ᾽ ὁ τῶν ὀλιγαρχικῶν λόγος δόξειεν ἂν ἰσχύειν· οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον, ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσενέγκαντα μίαν μνᾶν τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν, οὔτε τῶν ἐξ ἀρχῆς οὔτε τῶν ἐπιγινομένων. Εἰ δὲ μήτε τοῦ ζῆν μόνον ἕνεκεν, ἀλλὰ τοῦ εὖ ζῆν· (καὶ γὰρ ἂν δούλων καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἦν πόλις· νῦν δ᾽ οὐκ ἔστι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν εὐδαιμονίας μηδὲ τοῦ ζῆν κατὰ προαίρεσιν·) μήτε συμμαχίας ἕνεκεν, ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἀδικῶνται, μήτε διὰ τὰς ἀλλαγὰς καὶ τὴν χρῆσιν τὴν πρὸς ἀλλήλους· (καὶ γὰρ ἂν Τυῤῥηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι καὶ πάντες, οἷς ἐστι σύμβολα πρὸς ἀλλήλους, ὡς μιᾶς ἂν πολῖται πό-
11. λεως ἦσαν· εἰσὶ γοῦν αὐτοῖς συνθῆκαι περὶ τῶν εἰσαγωγίμων, καὶ σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ γραφαὶ περὶ συμμαχίας· ἀλλ᾽ οὔτ᾽ ἀρχαὶ πᾶσιν ἐπὶ τούτοις κοιναὶ καθεστᾶσιν, ἀλλ᾽ ἕτεραι παρ᾽ ἑκατέροις, οὔτε τοῦ ποίους τινὰς εἶναι δεῖ φροντίζουσιν ἅτεροι τοὺς ἑτέρους, οὐδ᾽ ὅπως μηδεὶς ἄδικος ἔσται

τῶν ὑπὸ τὰς συνθήκας, μηδὲ μοχθηρίαν ἕξει μηδεμίαν, ἀλλὰ μόνον, ὅπως μηδὲν ἀδικήσωσιν ἀλλήλȣς·) περὶ δ' ἀρετῆς καὶ κακίας πολιτικῆς διασκοπȣ̃σιν, ὅσοι φροντίζȣσιν εὐνομίας. Ἧι καὶ φανερὸν, ὅτι δεῖ περὶ ἀρετῆς ἐπιμελὲς εἶναι τῇ γ' ὡς ἀληθῶς ὀνομαζομένῃ πόλει, μὴ λόγȣ χάριν· γίνεται γὰρ ἡ κοινωνία συμμαχία τῶν ἄλλων τόπῳ διαφέρȣσα μόνον τῶν ἄπωθεν συμμάχων· καὶ ὁ νόμος συνθήκη, καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστὴς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' ȣ̓χ οἷος ποιεῖν ἀγαθȣ̀ς καὶ δικαίȣς τȣ̀ς πολίτας. Ὅτι δὲ 12.
τȣ̃τον ἔχει τὸν τρόπον, φανερόν· εἰ γάρ τις καὶ συνάγοι τȣ̀ς τόπȣς εἰς ἓν, ὥστε ἅπτεσθαι τὴν Μεγαρέων πόλιν καὶ Κορινθίων τοῖς τείχεσιν, ὅμως ȣ̓ μία πόλις· ȣ̓δ' εἰ πρὸς ἀλλήλȣς ἐπιγαμίας ποιήσαιντο· καίτοι τȣ̃το τῶν ἰδίων ταῖς πόλεσι κοινωνημάτων ἐστίν. Ὁμοίως δ' ȣ̓δ' εἴτινες οἰκοῖεν χωρὶς μὲν, μὴ μέντοι τοσȣ̃τον ἄπωθεν, ὥστε μὴ κοινωνεῖν, ἀλλ' εἴησαν αὐτοῖς νόμοι, τȣ̃ μὴ σφᾶς αὐτȣ̀ς ἀδικεῖν περὶ τὰς μεταδόσεις· οἷον εἰ ὁ μὲν εἴη τέκτων, ὁ δὲ γεωργὸς, ὁ δὲ σκυτοτόμος, ὁ δ' ἄλλοτι τοιȣ̃τον, καὶ τὸ πλῆθος εἶεν μυρίοι, μὴ μέντοι κοινωνοῖεν ἄλλȣ μηδενὸς ἢ τῶν τοιȣ́των, οἷον ἀλλαγῆς καὶ συμμαχίας, ȣ̓δ' ȣ̓́τω πȣ πόλις. Διὰ 13.
τίνα δήποτ' αἰτίαν; ȣ̓ γὰρ δὴ διὰ τὸ μὴ σύνεγγυς τῆς κοινωνίας· εἰ γὰρ καὶ συνέλθοιεν ȣ̓́τω κοινωνȣ̃ντες, ἕκαστος μέντοι χρῷτο τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ ὥσπερ

πόλει, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὡς ἐπιμαχίας ἔσης βοηθȣ͂ντες ἐπὶ τȣ̀ς ἀδικȣ͂ντας μόνον, ȣ̓δ᾽ ȣ̔́τως ἂν εἶναι δόξειε πόλις τοῖς ἀκριβῶς θεωρȣ͂σιν, εἴπερ ὁμοίως ὁμιλοῖεν συνελθόντες καὶ χωρίς. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἡ πόλις ȣ̓κ ἔστι κοινωνία τόπȣ καὶ τȣ͂ μὴ ἀδικεῖν σφᾶς αὐτȣ̀ς, καὶ τῆς μεταδόσεως χάριν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἴπερ ἔσται πόλις, ȣ̓ μὴν, ȣ̓δ᾽ ὑπαρχόντων τȣ́των ἁπάντων, ἤδη πόλις, ἀλλ᾽ ἡ τȣ͂ εὖ ζῆν κοινωνία καὶ ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς γένεσι ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκȣς.
14. Οὐκ ἔσται μέντοι τȣ͂το μὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα κατοικȣ́ντων τόπον καὶ χρωμένων ἐπιγαμίαις· διὸ κηδεῖαί τ᾽ ἐγένοντο κατὰ τὰς πόλεις καὶ φρατρίαι καὶ θυσίαι καὶ διαγωγαὶ τȣ͂ συζῆν· τὸ δὲ τοιȣ͂τον φιλίας ἔργον· ἡ γὰρ τȣ͂ συζῆν προαίρεσις φιλία. Τέλος μὲν ȣ͂ν πόλεως τὸ εὖ ζῆν, ταῦτα δὲ τȣ͂ τέλȣς χάριν. Πόλις δὲ ἡ γενῶν καὶ κωμῶν κοινωνία ζωῆς τελείας καὶ αὐτάρκȣς. Τȣ͂το δ᾽ ἐστὶν, ὡς φαμὲν, τὸ ζῆν εὐδαιμόνως καὶ καλῶς. Τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολι-
15. τικὴν κοινωνίαν, ἀλλ᾽ ȣ̓ τȣ͂ συζῆν. Διόπερ ὅσοι συμβάλλονται πλεῖστον εἰς τὴν τοιαύτην κοινωνίαν, τȣ́τοις τῆς πόλεως μέτεστι πλεῖον ἢ τοῖς κατὰ μὲν ἐλευθερίαν καὶ γένος ἴσοις ἢ μείζοσι, κατὰ δὲ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἀνίσοις, ἢ τοῖς κατὰ πλȣ͂τον (μὲν) ὑπερέχȣσι, κατ᾽ ἀρετὴν δ᾽ ὑπερεχομένοις. Ὅτι μὲν ȣ͂ν πάντες οἱ περὶ τῶν πολιτει-

ὧν ἀμφισβητοῦντες μέρος τι τοῦ δικαίου λέγουσι, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων.

Κεφ. ς.

Ἔχει δ' ἀπορίαν, τί δεῖ τὸ κύριον εἶναι τῆς πόλεως· ἢ γάρ τοι τὸ πλῆθος ἢ τοὺς πλουσίους ἢ τοὺς ἐπιεικεῖς ἢ τὸν βέλτιστον ἕνα πάντων ἢ τύραννον. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἔχειν φαίνεται δυσκολίαν. Τί γὰρ, ἂν οἱ πένητες, διὰ τὸ πλείους εἶναι, διανέμωνται τὰ τῶν πλουσίων, τοῦτ' οὐκ ἄδικόν ἐστι; Ἔδοξε γὰρ, νὴ Δία, τῷ κυρίῳ δικαίως. Τὴν οὖν ἀδικίαν τί χρὴ λέγειν τὴν ἐσχάτην; Πάλιν τε πάντων ληφθέντων οἱ πλείους τὰ τῶν ἐλαττόνων ἂν διανέμωνται, φανερὸν ὅτι φθείρουσι τὴν πόλιν. Ἀλλὰ μὴν οὐχ ἥ γ' ἀρετὴ φθείρει τὸ ἔχον αὐτὴν, οὐδὲ τὸ δίκαιον πόλεως φθαρτικόν. Ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ τὸν νόμον τοῦτον οὐχ οἷόν τ' εἶναι δίκαιον.
Ἔτι καὶ τὰς πράξεις, ὅσας ὁ τύραννος ἔπραξεν, 2.
ἀναγκαῖον εἶναι ἀδίκους· βιάζεται γὰρ ὢν κρείττων, ὥσπερ καὶ τὸ πλῆθος τοὺς πλουσίους. Ἀλλ' ἆρα τοὺς ἐλάττους δίκαιον ἄρχειν καὶ τοὺς πλουσίους; ἂν οὖν κἀκεῖνοι ταὐτὰ ποιῶσι, καὶ διαρπάζωσι καὶ τὰ κτήματα ἀφαιρῶνται τοῦ πλήθους, τοῦτ' ἐστὶ δίκαιον; Καὶ θάτερον ἄρα. Ταῦτα μὲν τοίνυν ὅτι
πάντα φαῦλα καὶ οὐ δίκαια, φανερόν. Ἀλλὰ τοὺς 3.
ἐπιεικεῖς ἄρχειν δεῖ καὶ κυρίους εἶναι πάντων; οὐκ-

οὖν ἀνάγκη τοὺς ἄλλους ἀτίμους εἶναι πάντας μὴ
τιμωμένους ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς· τιμὰς γὰρ λέ-
γομεν εἶναι τὰς ἀρχάς· ἀρχόντων δ' αἰεὶ τῶν αὐ-
τῶν, ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἄλλους ἀτίμους. Ἀλλ'
ἕνα τὸν σπουδαιότατον ἄρχειν βέλτιον; ἀλλ' ἔτι
τοῦτο ὀλιγαρχικώτερον· οἱ γὰρ ἄτιμοι πλείους. Ἀλλ'
ἴσως φαίη τις ἂν τὸ κύριον ὅλως ἄνθρωπον εἶναι,
ἔχοντά γε τὰ συμβαίνοντα πάθη περὶ τὴν ψυχὴν,
ἀλλὰ μὴ νόμον, φαῦλον. Ἂν οὖν ᾖ νόμος μὲν,
ὀλιγαρχικὸς δὲ ἢ δημοκρατικὸς, τί διοίσει περὶ τῶν
ἠπορημένων; συμβήσεται γὰρ ὁμοίως τὰ λεχθέν-
4. τα πρότερον. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἔσται τις
ἕτερος λόγος· ὅτι δὲ δεῖ κύριον εἶναι μᾶλλον τὸ
πλῆθος ἢ τοὺς ἀρίστους μὲν ὀλίγους δὲ, δόξειεν ἂν
λύεσθαι (δεῖν), καί τιν' ἔχειν (μὲν) ἀπορίαν τάχα
δὲ κἂν ἀλήθειαν. Τοὺς γὰρ πολλοὺς, ὧν ἕκαστός
ἐστιν οὐ σπουδαῖος ἀνὴρ, ὅμως ἐνδέχεται συνελθόντας
εἶναι βελτίους ἐκείνων, οὐχ ὡς ἕκαστον, ἀλλ' ὡς σύμ-
παντας· οἷον τὰ συμφορητὰ δεῖπνα τῶν ἐκ μιᾶς δα-
πάνης χορηγηθέντων. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον
μόριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ γίνεσθαι
συνελθόντων ὥσπερ ἕνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος πο-
λύποδα καὶ πολύχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντα αἰσθή-
σεις· οὕτω καὶ τὰ περὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν διάνοιαν. Διὸ
καὶ κρίνουσιν ἄμεινον οἱ πολλοὶ καὶ τὰ τῆς μουσικῆς
ἔργα καὶ τὰ τῶν ποιητῶν· ἄλλοι γὰρ ἄλλο τι μό-
5. ριον, πάντες δὲ πάντα. Ἀλλὰ τούτῳ διαφέρουσιν οἱ

σπȣδαῖοι τῶν ἀνδρῶν ἑκάστȣ τῶν πολλῶν, ὥσπερ καὶ τῶν μὴ καλῶν τȣ̀ς καλȣ́ς Φασι, καὶ τὰ γεγραμμένα διὰ τέχνης τῶν ἀληθινῶν, τῷ συνῆχθαι τὰ διεσπαρμένα χωρὶς εἰς ἕν· ἐπεὶ κεχωρισμένων γε κάλλιον ἔχειν τȣ͂ γεγραμμένȣ τȣδὶ μὲν τὸν ὀΦθαλμὸν, ἑτέρȣ δέ τινος ἕτερον μόριον. Εἰ μὲν ȣ̓͂ν περὶ πάντα δῆμον καὶ περὶ πᾶν πλῆθος ἐνδέχεται ταύτην εἶναι τὴν διαΦορὰν τῶν πολλῶν πρὸς τȣ̀ς ὀλίγȣς σπȣδαίȣς, ἄδηλον· ἴσως δὲ, νὴ Δία, δῆλον, ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον. Ὁ γὰρ αὐτὸς κἂν ἐπὶ τῶν θηρίων ἁρμόσειε λόγος. Καίτοι τί διαΦέρȣσιν ἔνιοι τῶν θηρίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν; ἀλλὰ περί τι πλῆθος ȣ̓δὲν εἶναι κωλύει τὸ λεχθὲν ἀληθές. Διὸ καὶ τὴν πρότερον εἰρημένην ἀπορίαν 6.
λύσειεν ἄν τις διὰ τȣ́των, καὶ τὴν ἐχομένην αὐτῆς, τίνων δεῖ κυρίȣς εἶναι τȣ̀ς ἐλευθέρȣς καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν· τοιȣ͂τοι δ' εἰσὶν, ὅσοι μήτε πλȣ́σιοι μήτε ἀξίωμα ἔχȣσιν ἀρετῆς μηδέν. Τὸ μὲν γὰρ μετέχειν αὐτȣ̀ς τῶν ἀρχῶν τῶν μεγίστων, ȣ̓κ ἀσφαλές· διά τε γὰρ ἀδικίαν καὶ δι' ἀΦροσύνην τὰ μὲν ἀδικοῖεν ἂν, τὰ δὲ ἁμαρτάνοιεν· τὸ δὲ μὴ μεταδιδόναι μηδὲ μετέχειν Φοβερόν· ὅταν γὰρ ἄτιμοι πολλοὶ καὶ πένητες ὑπάρχωσι, πολεμίων ἀναγκαῖον εἶναι πλήρη τὴν πόλιν ταύτην. Λείπεται δὴ τȣ͂ βȣλεύεσθαι καὶ κρίνειν μετέχειν αὐτȣ́ς. Διόπερ 7.
καὶ Σόλων καὶ τῶν ἄλλων τινὲς νομοθετῶν τάττȣσιν ἐπί τε τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὰς εὐθύνας τῶν

ἀρχόντων, ἄρχειν δὲ καταμόνας οὐκ ἐῶσι. Πάντες
μὲν γὰρ ἔχουσι συνελθόντες ἱκανὴν αἴσθησιν, καὶ
μιγνύμενοι τοῖς βελτίοσι τὰς πόλεις ὠφελοῦσι, κα-
θάπερ ἡ μὴ καθαρὰ τροφὴ μετὰ τῆς καθαρᾶς
τὴν πᾶσαν ποιεῖ χρησιμωτέραν τῆς ὀλίγης· χωρὶς
8. δ' ἕκαστος ἀτελὴς περὶ τὸ κρίνειν ἐστίν. Ἔχει
δὲ ἡ τάξις αὕτη τῆς πολιτείας ἀπορίαν, πρώτην
μὲν, ὅτι δόξειεν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κρῖναι, τίς
ὀρθῶς ἰάτρευκεν, οὗπερ καὶ τὸ ἰατρεῦσαι καὶ ποι-
ῆσαι ὑγιᾶ τὸν κάμνοντα τῆς νόσου τῆς παρούσης·
οὗτος δ' ἐστὶν ἰατρός. Ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ πε-
ρὶ τὰς ἄλλας ἐμπειρίας καὶ τέχνας. Ὥσπερ οὖν
ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω καὶ
τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις. Ἰατρὸς δὲ ὅ τε δημι-
ουργὸς καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ τρίτος ὁ πεπαι-
δευμένος περὶ τὴν τέχνην· εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι
περὶ πάσας ὡς εἰπεῖν τὰς τέχνας· ἀποδίδομεν δὲ
τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς
9. εἰδόσιν. Ἔπειτα καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τὸν αὐτὸν
ἂν δόξειεν ἔχειν τρόπον· καὶ γὰρ τὸ ἑλέσθαι ὀρ-
θῶς τῶν εἰδότων ἔργον ἐστὶν, οἷον γεωμέτρην τε
τῶν γεωμετρικῶν καὶ κυβερνήτην τῶν κυβερνητι-
κῶν· εἰ γὰρ καὶ περὶ ἐνίων ἔργων καὶ τεχνῶν μετ-
έχουσι καὶ τῶν ἰδιωτῶν τινες, ἀλλ' οὔτι τῶν εἰδό-
των γε μᾶλλον. Ὥστε κατὰ μὲν τοῦτον τὸν λό-
γον οὐκ ἂν εἴη τὸ πλῆθος ποιητέον κύριον οὔτε τῶν
10. ἀρχαιρεσιῶν οὔτε τῶν εὐθυνῶν. Ἀλλ' ἴσως οὐ πάντα

ταῦτα

ταῦτα λέγεται καλῶς διά τε τὸν πάλαι λόγον,
ἂν ᾖ τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἀνδραποδῶδες· ἔσται
γὰρ ἕκαστος μὲν χείρων κριτὴς τῶν εἰδότων, ἅπαν-
τες δὲ συνελθόντες ἢ βελτίους ἢ οὐ χείρους· καὶ ὅτι
περὶ ἐνίων οὔτε μόνον ὁ ποιήσας οὔτ' ἄριστ' ἂν κρί-
νειεν, ὅσων τὰ ἔργα γιγνώσκουσι καὶ οἱ μὴ ἔχον-
τες τὴν τέχνην· οἷον οἰκίαν οὐ μόνον ἐστὶ γνῶναι
τοῦ ποιήσαντος, ἀλλὰ καὶ βέλτιον ὁ χρώμενος αὐ-
τῇ κρινεῖ· χρῆται δὲ ὁ οἰκονόμος· καὶ πηδάλιον
κυβερνήτης τέκτονος· καὶ θοίνην ὁ δαιτυμὼν ἀλλ'
οὐχ ὁ μάγειρος. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἀπορίαν τά-
χα δόξειέ τις ἂν οὕτω λύειν ἱκανῶς. Ἄλλη δ' ἐστὶν 11.
ἐχομένη ταύτης· δοκεῖ γὰρ ἄτοπον εἶναι τὸ μειζό-
νων εἶναι κυρίους τοὺς φαύλους τῶν ἐπιεικῶν. Αἱ δ'
εὐθύναι καὶ αἱ τῶν ἀρχῶν αἱρέσεις εἰσὶ μέγιστον,
ἃς ἐν ἐνίαις πολιτείαις ὥσπερ εἴρηται τοῖς δήμοις
ἀποδιδόασιν. Ἡ γὰρ ἐκκλησία κυρία πάντων τῶν
τοιούτων ἐστί. Καίτοι τῆς μὲν ἐκκλησίας μετέχου-
σι καὶ βουλεύουσι καὶ δικάζουσιν ἀπὸ μικρῶν τιμη-
μάτων καὶ τῆς τυχούσης ἡλικίας, ταμιεύουσι δὲ καὶ
στρατηγοῦσι καὶ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρχουσιν ἀπὸ
μεγάλων. Ὁμοίως δή τις ἂν λύσειε καὶ ταύτην τὴν 12.
ἀπορίαν· ἴσως γὰρ ἔχει καὶ τοῦτ' ὀρθῶς· οὐ γὰρ
ὁ δικαστὴς οὐδ' ὁ βουλευτὴς οὐδ' ὁ ἐκκλησιαστὴς
ἄρχων ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον καὶ ἡ βουλὴ
καὶ ὁ δῆμος. Τῶν δὲ ῥηθέντων ἕκαστος μόριόν
ἐστι τούτων· λέγω δὲ μόριον τὸν βουλευτὴν καὶ τὸν

ἐκκλησιαστὴν καὶ τὸν δικαστήν. Ὥςτε δικαίως κύριον μειζόνων τὸ πλῆθος· ἐκ γὰρ πολλῶν ὁ δῆμος καὶ ἡ βȣλὴ καὶ τὰ δικαστήριον· καὶ τὸ τίμημα δὲ πλεῖον τὸ πάντων τȣ́των ἢ τὸ τῶν καθ' ἕνα καὶ κατ' ὀλίγȣς μεγάλας ἀρχὰς ἀρχόντων.
13. Ταῦτα μὲν ȣ̓͂ν διωρίσθω τȣ͂τον τὸν τρόπον. Ἡ δὲ πρώτη λεχθεῖσα ἀπορία ποιεῖ φανερὸν ȣ̓δὲν ȣ̔́τως ἕτερον ὡς ὅτι δεῖ τȣ̀ς νόμȣς εἶναι κυρίȣς κειμένȣς ὀρθῶς, τὸν ἄρχοντα δὲ, ἄντε εἷς ἄντε πλείȣς ὦσι, περὶ τȣ́των εἶναι κυρίȣς, περὶ ὅσων ἐξαδυνατȣ͂σιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ῥάδιον εἶναι καθόλȣ δηλῶσαι περὶ πάντων. Ὁποίȣς μέντοι τινὰς εἶναι δεῖ τȣ̀ς ὀρθῶς κειμένȣς νόμȣς, ȣ̓δέν πω δῆλον, ἀλλ' ἔτι μένει τὸ πάλαι διαπορηθέν· πλὴν τȣ͂τό γε φανερὸν, ὅτι δεῖ πρὸς τὴν πολιτείαν κεῖσθαι τȣ̀ς νόμȣς· ἀλλὰ μὴν εἰ τȣ͂το, δῆλον ὅτι τȣ̀ς μὲν κατὰ τὰς ὀρθὰς πολιτείας ἀναγκαῖον εἶναι δικαίȣς, τȣ̀ς δὲ κατὰ τὰς παρεκβεβηκυίας ȣ̓ δικαίȣς. [Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμοίως ταῖς πολιτείαις ἀνάγκη καὶ τȣ̀ς νόμȣς φαύλȣς ἢ σπȣδαίȣς εἶναι καὶ δικαίȣς ἢ ἀδίκȣς.]

Κεφ. ζ.

Ἐπεὶ δ' ἐν πάσαις μὲν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος, μέγιστον δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῇ κυριωτάτῃ πασῶν· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ πολιτικὴ δύναμις· ἔστι δὲ πολιτικὸν ἀγαθὸν τὸ δίκαιον, τȣ͂το δ' ἐστὶ τὸ κοινῇ συμφέρον. Δοκεῖ

δὲ πᾶσιν ἶσόν τι τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογȣ̃σι τοῖς κατὰ Φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισται περὶ τῶν ἠθικῶν· τὶ γὰρ καὶ τισὶ τὸ δίκαιον, καὶ δεῖν τοῖς ἴσοις ἶσον εἶναί φασι, ποίων δ' ἰσότης ἐστὶ καὶ ποίων ἀνισότης, δεῖ μὴ λανθάνειν· ἔχει γὰρ τȣ̃τ' ἀπορίαν καὶ Φιλοσοφίαν πολιτικήν. Ἴσως γὰρ ἂν φαίη τις κατὰ 2.
παντὸς ὑπεροχὴν ἀγαθȣ̃ δεῖν ἀνίσως νενεμῆσθαι τὰς ἀρχὰς, εἰ πάντα τὰ λοιπὰ μηδὲν διαφέροιεν, ἀλλ' ὅμοιοι τυγχάνοιεν ὄντες· τοῖς γὰρ διαφέρȣσιν ἕτερον εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ κατ' ἀξίαν. Ἀλλὰ μὴν εἰ τȣ̃τ' ἀληθὲς, ἔσται καὶ κατὰ χρῶμα καὶ κατὰ μέγεθος καὶ καθ' ὅτι ȣ̃ν τῶν ἀγαθῶν πλεονεξία τις τῶν πολιτικῶν δικαίων τοῖς ὑπερέχȣσιν. Ἢ τȣ̃το ἐπιπόλαιον τὸ ψεῦδος; φανερὸν δ' ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων· τῶν γὰρ ὁμοίων αὐλητῶν (κατὰ) τὴν τέχνην ȣ̓ δοτέον πλεονεξίαν τῶν αὐλῶν τοῖς εὐγενεστέροις· ȣ̓δὲν γὰρ αὐλήσȣσι βέλτιον· δεῖ δὲ τῷ κατὰ τὸ ἔργον ὑπερέχοντι διδόναι καὶ τῶν ὀργάνων τὴν ὑπεροχήν. Εἰ δὲ μήπω 3.
δῆλον τὸ λεγόμενον, ἔτι μᾶλλον αὐτὸ προαγαγȣ̃σιν ἔσται φανερόν· εἰ γὰρ εἴη τις ὑπερέχων μὲν κατὰ τὴν αὐλητικὴν, πολὺ δ' ἐλλείπων κατ' εὐγένειαν ἢ κάλλος, εἰ καὶ μεῖζον ἕκαστον ἐκείνων ἀγαθόν ἐστι τῆς αὐλητικῆς, (λέγω δὲ τήν τ' εὐγένειαν καὶ τὸ κάλλος,) καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὑπερέχȣσι πλέον τῆς αὐλητικῆς ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὴν αὐλητικὴν, ὅμως τȣ́τῳ δοτέον τȣ̀ς διαφέροντας

τῶν αὐλῶν· δεῖ γὰρ εἰς τὸ ἔργον συμβάλλεσθαι τὴν ὑπεροχὴν καὶ τȣ̃ πλέτȣ καὶ τῆς εὐγενείας·
4. συμβάλλονται δ' ȣ̉δέν. Ἔτι κατά γε τȣ̃τον τὸν λόγον πᾶν ἀγαθὸν πρὸς πᾶν ἂν εἴη συμβλητόν· εἰ γὰρ μᾶλλον τὸ τὶ μέγεθος, καὶ ὅλως ἂν τὸ μέγεθος ἐνάμιλλον εἴη καὶ πρὸς πλȣ̃τον καὶ πρὸς ἐλευθερίαν· ὥστ' εἰ πλεῖον ὁδὶ διαφέρει κατὰ μέγεθος ἢ ὁδὶ κατ' ἀρετὴν, καὶ πλεῖον ὑπερέχει ὅλως ἀρετῆς μέγεθος, εἴη ἂν συμβλητὰ πάντα. Τοσόνδε γὰρ μέγεθος εἰ κρεῖττον τοσȣ̃δε, τοσόνδε
5. δῆλον ὡς ἶσον. Ἐπεὶ δὲ τȣ̃τ' ἀδύνατον, δῆλον ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εὐλόγως ȣ̉ κατὰ πᾶσαν ἀνισότητα ἀμφισβητȣ̃σι τῶν ἀρχῶν· εἰ γὰρ οἱ μὲν βραδεῖς οἱ δὲ ταχεῖς, ȣ̉δὲν διὰ τȣ̃το δεῖ τȣ̀ς μὲν πλεῖον τȣ̀ς δ' ἔλαττον ἔχειν· ἀλλ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἡ τȣ́των διαφορὰ λαμβάνει τὴν τιμήν· ἀλλ' ἐξ ὧν πόλις συνέστηκεν, ἐν τȣ́τοις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὴν ἀμφισβήτησιν. Διόπερ εὐλόγως ἀντιποιȣ̃νται τῆς τιμῆς οἱ εὐγενεῖς καὶ ἐλεύθεροι καὶ πλȣ́σιοι· δεῖ γὰρ ἐλευθέρȣς τ' εἶναι καὶ τίμημα φέροντας· ȣ̉ γὰρ ἂν εἴη πόλις ἐξ ἀπόρων πάντων, ὥσπερ ȣ̉δ' ἐκ δȣ́λων.
6. Ἀλλὰ μὴν εἰ δεῖ τȣ́των, δῆλον ὅτι καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς· ȣ̉δὲ γὰρ ἄνευ τȣ́των οἰκεῖσθαι πόλιν δυνατόν· πλὴν ἄνευ μὲν τῶν προτέρων ἀδύνατον εἶναι πόλιν, ἄνευ δὲ τȣ́των, οἰκεῖσθαι καλῶς. Πρὸς μὲν ȣ̃ν τὸ πόλιν εἶναι, δόξειεν ἂν ἢ πάντα ἢ ἔνιά γε τȣ́των ὀρθῶς ἀμφισβητεῖν,

πρὸς μέντοι ζωὴν ἀγαθὴν ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ μάλιστα δικαίως ἂν ἀμφισβητοίησαν, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Ἐπεὶ δ' ὔτε πάντων ἴσον 7.
ἔχειν δεῖ τὺς ἴσυς ἕν τι μόνον ὄντας, ὔτε ἄνισον τὺς ἀνίσυς καθ' ἓν, ἀνάγκη πάσας εἶναι τὰς τοιαύτας πολιτείας παρεκβάσεις. Εἴρηται μὲν ὖν καὶ πρότερον, ὅτι διαμφισβητῦσι τρόπον τινὰ δικαίως, ἁπλῶς δ' ὐ πάντες δικαίως· οἱ πλύσιοι μὲν, ὅτι πλεῖον μέτεστι τῆς χώρης αὐτοῖς· ἡ δὲ χώρα κοινόν· ἔτι πρὸς τὰ συμβόλαια πιστοὶ μᾶλλον, ὡς ἐπιτοπλέον. Οἱ δ' ἐλεύθεροι καὶ εὐγενεῖς, ὡς ἐγγὺς ἀλλήλων· πολῖται γὰρ μᾶλλον οἱ γενναιότεροι τῶν ἀγεννῶν· ἡ δ' εὐγένεια παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος· ἔτι διότι βελτίυς εἰκὸς τὺς ἐκ βελτιόνων· εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένυς. Ὁμοίως δὲ 8.
φήσομεν δικαίως καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμφισβητεῖν· κοινωνικὴν γὰρ ἀρετὴν εἶναί φαμεν τὴν δικαιοσύνην, ᾗ πάσας ἀναγκαῖον ἀκολυθεῖν τὰς ἄλλας. Ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ πλείυς πρὸς τὺς ἐλάττυς· καὶ γὰρ κρείττυς καὶ πλυσιώτεροι καὶ βελτίυς εἰσὶν, ὡς λαμβανομένων τῶν πλειόνων πρὸς τὺς ἐλάττυς. Ἆρ' ὖν, εἰ πάντες εἶεν ἐν μιᾷ πόλει, λέγω δὲ οἷον οἵτ' ἀγαθοὶ καὶ οἱ πλύσιοι καὶ εὐγενεῖς, ἔτι δὲ πλῆθος ἄλλο τι πολιτικὸν, πότερον ἀμφισβήτησις ἔσται, τίνας ἄρχειν δεῖ, ἢ ὐκ ἔσται; Καθ' 9.
ἑκάστην μὲν ὖν πολιτείαν τῶν εἰρημένων ἀναμφισβήτητος ἡ κρίσις, τίνας ἄρχειν δεῖ· τοῖς γὰρ κυρί-

οις διαφέρουσιν ἀλλήλων· οἷον ἡ μὲν τῷ διὰ πλουσίων, ἡ δὲ τῷ διὰ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν εἶναι· καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἀλλ᾽ ὅμως σκοπήσομεν, ὅταν περὶ τὸν αὐτὸν ταῦθ᾽ ὑπάρχῃ
10. χρόνον, πῶς διοριστέον. Εἰ δὴ τὸν ἀριθμὸν εἶεν ὀλίγοι πάμπαν οἱ τὴν ἀρετὴν ἔχοντες, τίνα δεῖ διελεῖν τὸν τρόπον; ἢ τὸ ὀλίγοι πρὸς τὸ ἔργον δεῖ σκοπεῖν, εἰ δυνατοὶ διοικεῖν τὴν πόλιν (ἢ) τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ὥστ᾽ εἶναι πόλιν ἐξ αὐτῶν; Ἔστι δ᾽ ἀπορία τις πρὸς ἅπαντας τοὺς διαμφισβητοῦντας περὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν· δόξαιεν γὰρ οὐδὲν λέγειν δίκαιον οἱ διὰ τὸν πλοῦτον ἀξιοῦντες ἄρχειν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ κατὰ γένος· δῆλον γὰρ ὡς, εἴ τις πάλιν εἷς πλουσιώτερος ἁπάντων ἐστὶ, κατὰ το αὐτὸ δίκαιον τοῦτον ἄρχειν τὸν ἕνα ἁπάντων δεήσει. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν εὐγενείᾳ διαφέροντα τῶν ἀμ-
11. φισβητούντων δι᾽ ἐλευθερίαν. Ταὐτὸ δὲ τοῦτ᾽ ἴσως συμβήσεται καὶ περὶ τὰς ἀριστοκρατίας ἐπὶ τῆς ἀρετῆς· εἰ γάρ τις εἷς ἀμείνων ἀνὴρ εἴη τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι σπουδαίων ὄντων, τοῦτον εἶναι δεῖ κύριον κατὰ ταὐτὸ δίκαιον. Οὐκοῦν εἰ καὶ τὸ πλῆθος εἶναί γε δεῖ κύριον, διότι κρείττους εἰσὶ τῶν ὀλίγων· κἂν εἷς ἢ πλείους μὲν τοῦ ἑνὸς, ἐλάττους δὲ τῶν πολλῶν, κρείττους ὦσι τῶν ἄλλων, τούτους ἂν δέοι κυρίους εἶναι μᾶλλον ἢ τὸ
12. πλῆθος. Πάντα δὴ ταῦτ᾽ ἔοικε φανερὸν ποιεῖν, ὅτι τούτων τῶν ὅρων οὐδεὶς ὀρθός ἐστι, καθ᾽ ὃν ἀξι-

ȣ̃σιν αὐτοὶ μὲν ἄρχειν, τȣ̀ς δ' ἄλλȣς ὑπὸ σφῶν ἄρχεσθαι πάντας· καὶ γὰρ δὴ καὶ πρὸς τȣ̀ς κατ' ἀρετὴν ἀξιȣ̃ντας κυρίȣς εἶναι τȣ̃ πολιτεύματος, ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τȣ̀ς κατὰ πλȣ̃τον ἔχοιεν ἂν λέγειν τὰ πλήθη λόγον τινὰ δίκαιον. Οὐδὲν γὰρ κωλύει ποτὲ τὸ πλῆθος εἶναι βέλτιον τῶν ὀλίγων καὶ πλȣσιώτερον, ȣ̓χ ὡς ἕκαστον ἀλλ' ὡς ἀθρόȣς. Διὸ καὶ πρὸς τὴν ἀπορίαν, ἣν ζητȣ̃σι καὶ προβάλ- 13.
λȣσί τινες, ἐνδέχεται τȣ̃τον τὸν τρόπον ἀπαντᾷν· ἀπορȣ̃σι γάρ τινες, πότερον τῷ νομοθέτῃ νομοθετητέον, βȣλομένῳ τίθεσθαι τȣ̀ς ὀρθοτάτȣς νόμȣς, πρὸς τὸ τῶν βελτιόνων συμφέρον ἢ πρὸς τὸ τῶν πλειόνων, ὅταν συμβαίνῃ τὸ λεχθέν. Τὸ δ' ὀρθὸν ληπτέον ἴσως· τὸ δ' ἴσως ὀρθὸν πρὸς τὸ τῆς πόλεως ὅλης συμφέρον καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν πολιτῶν. Πολίτης δὲ κοινῇ μὲν ὁ μετέχων τȣ̃ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαί ἐστι· καθ' ἑκάστην δὲ πολιτείαν ἕτερος· κατὰ δὲ τὴν ἀρίστην ὁ δυνάμενος καὶ προαιρȣ́μενος ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν πρὸς τὸν βίον τὸν κατ' ἀρετήν.

Κεφ. η.

Εἰ δέ τίς ἐστιν εἷς τοσȣ̃τον διαφέρων κατ' ἀρετῆς ὑπερβολήν, ἢ πλείȣς μὲν ἑνός, μὴ μέντοι δυνάμενοι πλήρωμα παρασχέσθαι πόλεως, ὥστε μὴ συμβλητὴν εἶναι τὴν τῶν ἄλλων ἀρετὴν πάντων, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν τὴν πολιτικὴν πρὸς τὴν

ἐκείνων, εἰ πλείȣς, εἰ δὲ εἷς, ἐκείνȣ μόνον, ȣ̓κέτι θετέον τȣ́τȣς μέρος πόλεως· ἀδικήσονται γὰρ ἀξιȣ́μενοι τῶν ἴσων, ἄνισοι τοσȣ̃τον κατ' ἀρετὴν ὄντες καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν· ὥσπερ γὰρ θεὸν ἐν
2. ἀνθρώποις εἰκὸς εἶναι τὸν τοιȣ̃τον. Ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ τȣ̀ς ἴσȣς καὶ τῷ γένει καὶ τῇ δυνάμει· κατὰ δὲ τῶν τοιȣ́των ȣ̓κ ἔστι νόμος· αὐτοὶ γάρ εἰσι νόμος. Καὶ γὰρ γελοῖος εἴη νομοθετεῖν τις πειρώμενος κατ' αὐτῶν· λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως, ἅπερ Ἀντισθένης ἔφη τȣ̀ς λέοντας, δημηγορȣ́ντων τῶν δασυπόδων καὶ τὸ ἶσον ἀξιȣ́ντων πάντας ἔχειν. Διὸ καὶ τίθενται τὸν ὀστρακισμὸν αἱ δημοκρατȣ́μεναι πόλεις διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· αὗται γὰρ δὴ δοκȣ̃σι διώκειν τὴν ἰσότητα μάλιστα πάντων· ὥςτε τȣ̀ς δοκȣ̃ντας ὑπερέχειν δυνάμει διὰ πλȣ̃τον ἢ πολυφιλίαν ἤ τινα ἄλλην πολιτικὴν ἰσχὺν ὠστράκιζον, καὶ μεθίστασαν ἐκ τῆς πόλεως χρόνȣς ὡρισμένȣς.
3. Μυθολογεῖται δὲ καὶ τȣ̀ς Ἀργοναύτας τὸν Ἡρακλέα καταλιπεῖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ȣ̓ γὰρ ἐθέλειν αὐτὸν ἄγειν τὴν Ἀργὼ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς ὑπερβάλλοντα πολὺ τῶν πλωτήρων. Διὸ καὶ τȣ̀ς ψέγοντας τὴν τυραννίδα καὶ τὴν Περιάνδρȣ Θρασυβȣ́λῳ συμβȣλὴν ȣ̓χ ἁπλῶς οἰητέον ὀρθῶς ἐπιτιμᾷν· Φασὶ γὰρ τὸν Περίανδρον εἰπεῖν μὲν ȣ̓δὲν πρὸς τὸν πεμφθέντα κήρυκα περὶ τῆς συμβȣλίας, ἀφαιρȣ̃ντα δὲ τȣ̀ς ὑπερέχοντας τῶν στα-

χύων ὁμαλῦναι τὴν ἄρȣραν· ὅθεν, ἀγνοȣ̃ντος μὲν τȣ̃ κήρυκος τȣ̃ γινομένȣ τὴν αἰτίαν, ἀπαγγείλαντος δὲ τὸ συμπεσὸν συννοῆσαι τὸν Θρασύβȣλον, ὅτι δεῖ τȣ̀ς ὑπερέχοντας ἄνδρας ἀναιρεῖν. Τȣ̃το γὰρ 4.
ȣ̓ μόνον συμφέρει τοῖς τυράννοις, ȣ̓δὲ μόνον οἱ τύραννοι ποιȣ̃σιν, ἀλλ' ὁμοίως ἔχει καὶ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας καὶ τὰς δημοκρατίας· ὁ γὰρ ὀστρακισμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τρόπον τινὰ τῷ κολȣ́ειν τȣ̀ς ὑπερέχοντας καὶ φυγαδεύειν. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ποιȣ̃σιν οἱ κύριοι τῆς δυνάμεως, οἷον Ἀθηναῖοι μὲν περὶ Σαμίȣς καὶ Χίȣς καὶ Λεσβίȣς· ἐπεὶ γὰρ θᾶττον ἐγκρατῶς ἔσχον τὴν ἀρχὴν, ἐταπείνωσαν αὐτȣ̀ς παρὰ τὰς συνθήκας. Ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς Μήδȣς καὶ Βαβυλωνίȣς καὶ τῶν ἄλλων τȣ̀ς πεφρονηματισμένȣς διὰ τὸ γενέσθαι ποτ' ἐπ' ἀρχῆς ἐπέκοπτε πολλάκις. Τὸ 5.
δὲ πρόβλημα καθόλȣ περὶ πάσας ἐστὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς ὀρθάς· αἱ μὲν γὰρ παρεκβεβηκυῖαι πρὸς τὸ ἴδιον ἀποσκοπȣ̃σαι τȣ̃το δρῶσιν· ȣ̓ μὴν ἀλλὰ περὶ τὰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἐπισκοπȣ́σας τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. Δῆλον δὲ τȣ̃το καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· ȣ̓́τε γὰρ γραφεὺς ἐάσειεν ἂν τὸν ὑπερβάλλοντα πόδα τῆς συμμετρίας ἔχειν τὸ ζῶον, ȣ̓δ' εἰ διαφέροι τὸ κάλλος· ȣ̓́τε ναυπηγὸς πρύμναν ἢ τῶν ἄλλων τι μορίων τῶν τῆς νεώς· ȣ̓́τε δὴ χοροδιδάσκαλος τὸν μεῖζον καὶ κάλλιον τȣ̃ παντὸς χορȣ̃ φθεγγόμενον ἐάσειε

6 συγχορεύειν. Ὥστε διὰ τοῦτο μὲν οὐδὲν κωλύει τοὺς
μονάρχους συμφωνεῖν ταῖς πόλεσιν, εἰ τῆς οἰκείας
(ἕνεκεν) ἀρχῆς ὠφελίμου ταῖς πόλεσιν οὔσης τοῦτο δρῶ-
σι. Διὸ κατὰ τὰς ὁμολογουμένας ὑπεροχὰς ἔχει
τι δίκαιον πολιτικὸν ὁ λόγος ὁ περὶ τοὺς ὀστρακι-
σμούς. Βέλτιον μὲν οὖν τὸν νομοθέτην ἐξ ἀρχῆς οὕτω
συστῆσαι τὴν πολιτείαν, ὥστε μὴ δεῖσθαι τοιαύτης
ἰατρείας· δεύτερος δὲ πλοῦς, ἂν συμβῇ, πειρᾶσθαι
τοιούτῳ τινὶ διορθώματι διορθοῦν. Ὅπερ οὐκ ἐγένετο
περὶ τὰς πόλεις· οὐ γὰρ ἔβλεπον πρὸς τὸ τῆς πο-
λιτείας τῆς οἰκείας συμφέρον, ἀλλὰ στασιαστικῶς
ἐχρῶντο τοῖς ὀστρακισμοῖς. Ἐν μὲν οὖν ταῖς παρ-
εκβεβηκυίαις πολιτείαις ὅτι μὲν ἰδίᾳ συμφέρει καὶ
δίκαιόν ἐστι, φανερόν· ἴσως δὲ καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς
7. δίκαιον, καὶ τοῦτο φανερόν. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀρί-
στης πολιτείας ἔχει πολλὴν ἀπορίαν οὐ κατὰ τῶν
ἄλλων ἀγαθῶν τὴν ὑπεροχὴν, οἷον ἰσχύος καὶ
πλούτου καὶ πολυφιλίας, ἀλλ' ἄν τις γένηται διαφέ-
ρων κατ' ἀρετὴν, τί χρὴ ποιεῖν· οὐ γὰρ δὴ φαῖεν
ἂν δεῖν ἐκβάλλειν καὶ μεθιστάναι τὸν τοιοῦτον.
Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄρχειν γε τοῦ τοιούτου· παραπλήσιον
γὰρ κἂν εἰ τοῦ Διὸς ἄρχειν ἀξιοῖεν μερίζοντες τὰς
ἀρχάς. Λείπεται τοίνυν, ὅπερ ἔοικε πεφυκέναι,
πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ πάντας ἀσμένως, ὥστε βα-
σιλέας εἶναι τοὺς τοιούτους ἀϊδίους ἐν ταῖς πόλεσιν.

Κεφ. θ.

Ἴσως δὲ καλῶς ἔχει μετὰ τοὺς εἰρημένους λόγους μεταβῆναι καὶ σκέψασθαι περὶ βασιλείας· φαμὲν γὰρ τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν μίαν εἶναι ταύτην. Σκεπτέον δὲ πότερον συμφέρει τῇ μελλούσῃ καλῶς οἰκήσεσθαι καὶ πόλει καὶ χώρᾳ βασιλεύεσθαι ἢ οὔ, ἀλλ' ἄλλη τις πολιτεία μᾶλλον, ἢ τισὶ μὲν συμφέρει, τισὶ δ' οὐ συμφέρει; Δεῖ δὲ πρῶτον διελέσθαι, πότερον ἓν τὸ γένος ἐστὶν αὐτῆς ἢ πλείους ἔχει διαφοράς. Ῥάδιον δὴ τοῦτό γε 2.
καταμαθεῖν, ὅτι πλείω τε γένη περιέχει, καὶ τῆς ἀρχῆς ὁ τρόπος ἐστὶν οὐχ εἷς πασῶν. Ἡ γὰρ ἐν τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ δοκεῖ μὲν εἶναι βασιλεία μάλιστα τῶν κατὰ νόμους, οὐκ ἔστι δὲ κυρία πάντων· ἀλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τὴν χώραν, ἡγεμών ἐστι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἔτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀποδέδοται τοῖς βασιλεῦσιν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ βασιλεία οἷον στρατηγία τις αὐτοκράτωρ καὶ ἀΐδιός ἐστι· κτεῖναι γὰρ οὐ κύριος, εἰ μὴ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐξόδοις ἐν χειρὸς νόμῳ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων. Δηλοῖ δὲ Ὅμηρος· ὁ γὰρ Ἀγαμέμνων κακῶς μὲν ἀκούων ἠνείχετο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐξελθόντων δὲ καὶ κτεῖναι κύριος ἦν. Λέγει γοῦν

ὃν δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης φεύγοντα κιχείω,
οὔ οἱ (ἔπειτα)
ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας οὐδ' οἰωνούς·

Πὰρ γὰρ ἐμοὶ θάνατος.

3. Ἓν μὲν ἦν τῦτ' εἶδος βασιλείας, στρατηγία διὰ βίυ. Τύτων δὲ αἱ μὲν κατὰ γένος εἰσὶν, αἱ δὲ αἱρεταί. Παρὰ ταύτην δ' ἄλλο μοναρχίας εἶδος, οἷαι παρ' ἐνίοις εἰσὶ βασιλεῖαι τῶν βαρβάρων. Ἔχυσι δὲ αὗται τὴν δύναμιν πᾶσαν παραπλησίαν τυραννικῇ, εἰσὶ δὲ ὅμως κατὰ νόμον καὶ πατρικαί. Διὰ γὰρ τὸ δυλικώτεροι εἶναι τὰ ἤθη φύσει οἱ μὲν βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν τῶν περὶ τὴν Εὐρώπην, ὑπομένυσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν ὐδὲν δυσχεραίνοντες. Τυραννικαὶ μὲν ὖν διὰ τὸ τοιῦτόν εἰσιν, ἀσφαλεῖς δὲ διὰ τὸ πα-
4. τρικαὶ καὶ κατὰ νόμον εἶναι. Καὶ ἡ φυλακὴ δὲ βασιλικὴ καὶ ὐ τυραννικὴ, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· οἱ γὰρ πολῖται φυλάττυσιν ὅπλοις τὺς βασιλεῖς, τὺς δὲ τυράννυς (τὸ) ξενικόν· οἱ μὲν γὰρ κατὰ νόμον καὶ ἑκόντων, οἱ δ' ἀκόντων ἄρχυσιν· ὥςθ' οἱ μὲν παρὰ τῶν πολιτῶν, οἱ δ' ἐπὶ τὺς πολίτας ἔχυσι τὴν φυλακήν. Δύο μὲν ὖν εἴδη ταῦτα μο-
5. ναρχίας. Ἕτερον δὲ, ὅπερ ἦν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὓς καλῦσιν αἰσυμνήτας· ἔστι δὲ τῦθ' ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν αἱρετὴ τυραννίς, διαφέρυσα δὲ τῆς βαρβαρικῆς ὐ τῷ μὴ κατὰ νόμον ἀλλὰ τῷ μὴ πάτριος εἶναι μόνον. Ἦρχον δὲ οἱ μὲν διὰ βίυ τὴν ἀρχὴν ταύτην, οἱ δὲ μέχρι τινῶν ὡρισμένων χρόνων ἢ πράξεων· οἷον εἵλοντό ποτε Μιτυληναῖοι Πιττακὸν πρὸς τὺς φυγάδας, ὧν προειστήκεσαν

Ἀντιμενίδης καὶ Ἀλκαῖος ὁ ποιητής. Δηλοῖ δ' 6.
Ἀλκαῖος, ὅτι τύραννον εἵλοντο τὸν Πιττακὸν ἔν
τινι τῶν σκολιῶν μελῶν· ἐπιτιμᾷ γὰρ ὅτι τὸν κα-
κοπατρίδα Πιττακὸν πόλεως τᾶς ἀσχόλω καὶ βα-
ρυδαίμονος ἐστάσαντο τύραννον μέγ' ἐπαινέοντες
ἀολλέες. Αὗται μὲν οὖν εἰσί τε καὶ ἦσαν διὰ μὲν
τὸ δεσποτικαὶ εἶναι τυραννικαὶ, διὰ δὲ τὸ αἱρεταὶ
καὶ ἑκόντων βασιλικαί. Τέταρτον δ' εἶδος μοναρ- 7.
χίας βασιλικῆς αἱ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἑκού-
σιαί τε καὶ πάτριοι γιγνόμεναι κατὰ νόμον· διὰ
γὰρ τὸ τοὺς πρώτους γενέσθαι τοῦ πλήθους εὐεργέ-
τας κατὰ τέχνας ἢ πόλεμον, ἢ διὰ τὸ συναγαγεῖν
ἢ πορίσαι χώραν, ἐγίγνοντο βασιλεῖς ἑκόντων, καὶ
τοῖς παραλαμβάνουσι πάτριοι. Κύριοι δ' ἦσαν τῆς
τε κατὰ πόλεμον ἡγεμονίας καὶ τῶν θυσιῶν, ὅσαι
μὴ ἱερατικαί· καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον·
τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν οὐκ ὀμνύοντες, οἱ δ' ὀμνύοντες·
ὁ δὲ ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις. Οἱ μὲν 8.
οὖν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ τὰ κατὰ πόλιν
καὶ τὰ ἔνδημα καὶ τὰ ὑπερόρια συνεχῶς ἦρχον,
ὕστερον δὲ, τὰ μὲν αὐτῶν παριέντων τῶν βασιλέ-
ων, τὰ δὲ τῶν ὄχλων παραιρουμένων, ἐν μὲν ταῖς
ἄλλαις πόλεσι θυσίαι κατελείφθησαν τοῖς βασι-
λεῦσι μόνον, ὅπου δ' ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν,
ἐν τοῖς ὑπερορίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν
μόνον εἶχον.

Κεφ. ι.

Βασιλείας μὲν ȣ̃ν εἴδη ταῦτα, τέτταρα τὸν ἀριθμὸν, μία μὲν ἡ περὶ τȣ̀ς ἡρωϊκȣ̀ς χρόνȣς· αὕτη δ' ἦν ἑκόντων μὲν, ἐπὶ τισὶ δὲ ὡρισμένοις· στρατηγὸς γὰρ ἦν καὶ δικαστὴς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς κύριος. Δευτέρα δὲ ἡ βαρβαρική· αὕτη δ' ἐστὶν ἐκ γένȣς ἀρχὴ δεσποτικὴ κατὰ νόμον. Τρίτη δὲ ἣν αἰσυμνητείαν προσαγορεύȣσιν· αὕτη δ' ἐστὶν αἱρετὴ τυραννίς. Τετάρτη δὲ ἡ Λακωνικὴ τȣ́των· αὕτη δ' ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, στρατηγία κατὰ γένος ἀΐδιος. Αὗται μὲν ȣ̃ν τȣ̃-
2. τον τον τρόπον διαφέρȣσιν ἀλλήλων. Πέμπτον δ' εἶδος βασιλείας, ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὢν, ὥςπερ ἕκαστον ἔθνος καὶ πόλις ἑκάστη τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν. Ὥςπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστὶν, ȣ̃τως ἡ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνȣς ἑνὸς ἢ πλειόνων οἰκονομία. Σχεδὸν δὴ δύο ἐστὶν ὡς εἰπεῖν εἴδη βασιλείας, περὶ ὧν σκεπτέον· αὕτη τε καὶ ἡ Λακωνική· τῶν γὰρ ἄλλων αἱ πολλαὶ μεταξὺ τȣ́των εἰσίν· ἐλαττόνων γὰρ κύριοι τῆς παμβασιλείας, πλείονων δ' εἰσὶ τῆς Λακωνικῆς. Ὥςτε τὸ σκέμμα σχεδὸν περὶ δυοῖν ἐστιν· ἓν μὲν, πότερον συμφέρει ταῖς πόλεσι στρατηγὸν ἀΐδιον εἶναι, καὶ τȣ̃τον ἢ κατὰ γένος ἢ κατὰ μέρος, ἢ ȣ̓ συμφέρει· ἓν δὲ πότερον
3. ἕνα συμφέρει κύριον εἶναι πάντων ἢ ȣ̓ συμφέρει. Τὸ

μὲν ȣ̃ν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν, νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος ἢ πολιτείας· ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τȣ̃το ταῖς πολιτείαις· ὥστ' ἀφείσθω τὴν πρώτην· ὁ δὲ λοιπὸς τρόπος τῆς βασιλείας πολιτείας εἶδός ἐστιν· ὥστε περὶ τȣ́τȣ δεῖ θεωρῆσαι, καὶ τὰς ἀπορίας ἐπιδραμεῖν τὰς ἐνȣ́σας. Ἀρχὴ δ' ἐστὶ τῆς ζητήσεως αὕτη, πότερον συμφέρει μᾶλλον ὑπὸ τȣ̃ ἀρίστȣ ἀνδρὸς ἄρχεσθαι ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων νόμων. Δοκȣ̃σι δὴ τοῖς 4.
νομίζȣσι συμφέρειν βασιλεύεσθαι τὸ καθόλȣ μόνον οἱ νόμοι λέγειν, ἀλλ' ȣ̓ πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἐπιτάττειν· ὥστ' ἐν ὁποιαȣ̃ν τέχνῃ τὸ κατὰ γράμματα ἄρχειν ἠλίθιον. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν τετρήμερον κινεῖν ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς· ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τῷ αὐτῶν κινδύνῳ. Φανερὸν τοίνυν, ὡς ȣ̓κ ἔστιν ἡ κατὰ γράμματα καὶ νόμȣς ἀρίστη πολιτεία διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνον δεῖ ὑπάρχειν τὸν λόγον τὸν καθόλȣ τοῖς ἄρχȣσι· κρεῖττον δὲ, ᾧ μὴ πρόσεστι τὸ παθητικὸν ὅλως, ἢ ᾧ συμφυές. Τῷ μὲν ȣ̃ν νόμῳ τȣ̃το ȣ̓χ ὑπάρχει, ψυχὴν δ' ἀνθρωπίνην ἀνάγκη τȣ̃τ' ἔχειν πᾶσαν. Ἀλλ' ἴσως ἂν φαίη τις, ὡς 5.
ἀντὶ τȣ́τȣ βȣλεύσεται περὶ τῶν καθ' ἕκαστα κάλλιον. Ὅτι μὲν τοίνυν ἀνάγκη νομοθέτην αὐτὸν εἶναι, δῆλον· καὶ κεῖσθαι νόμȣς, ἀλλὰ μὴ κυρίȣς, ᾗ παρεκβαίνȣσιν· ἐπεὶ περὶ τῶν γ' ἄλλων εἶναι δεῖ κυρίȣς. Ὅσα δὲ μὴ δυνατὸν τὸν νόμον κρίνειν ἢ

ὅλως ἢ εὖ, πότερον ἕνα τὸν ἄριστον δεῖ ἄρχειν ἢ πάντας; καὶ γὰρ νῦν συνιόντες δικάζȣσι καὶ βȣλεύονται καὶ κρίνȣσιν· αὗται δὲ αἱ κρίσεις εἰσὶ πᾶσαι περὶ τῶν καθ' ἕκαστον. Καθ' ἕνα μὲν ȣ̓͂ν συμβαλλόμενος ὁστισȣ̓͂ν ἴσως χείρων, ἀλλ' ἔστιν ἡ πόλις ἐκ πολλῶν ὥσπερ ἑστίασις συμφορητὸς καλλίων μιᾶς καὶ ἁπλῆς· διὰ τȣ͂το καὶ κρίνει ἄμεινον ὄχλος πολλὰ ἢ εἷς ὁστισȣ̓͂ν.
6. Ἔτι μᾶλλον ἀδιάφθορον τὸ πολὺ, καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, ȣ̔͂τω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιαφθορώτερον. Τȣ͂ δ' ἑνὸς ὑπ' ὀργῆς κρατηθέντος ἤ τινος ἑτέρȣ πάθȣς τοιȣ́τȣ, ἀναγκαῖον διεφθάρθαι τὴν κρίσιν· ἐκεῖ δ' ἔργον ἅμα πάντας ὀργισθῆναι καὶ ἁμαρτεῖν. Ἔστω δὲ τὸ πλῆθος οἱ ἐλεύθεροι, μηδὲν παρὰ τὸν νόμον πράττοντες ἀλλ' ἢ περὶ ὧν ἐκλείπειν ἀναγκαῖον αὐτόν. Εἰ δὲ δὴ τȣ͂το μὴ ῥάδιον ἐν πολλοῖς, ἀλλ' εἰ πλείȣς εἶεν ἀγαθοὶ καὶ ἄνδρες καὶ πολῖται, πότερον ὁ εἷς ἀδιαφθορώτερος ἄρχων, ἢ μᾶλλον οἱ πλείȣς μὲν τὸν ἀριθμὸν, ἀγαθοὶ δὲ πάντες; ἢ δῆλον ὡς οἱ πλείȣς; Ἀλλ' οἱ μὲν στασιάζȣσιν, ὁ δὲ εἷς ἀστασίαστος. Ἀλλὰ πρὸς τȣ͂τ' ἀντιθετέον ἴσως, ὅτι σπȣδαῖοι τὴν ψυχὴν, ὥσπερ κἀκεῖνος ὁ εἷς.
7. Εἰ δὴ τὴν μὲν τῶν πλειόνων ἀρχὴν ἀγαθῶν δ' ἀνδρῶν πάντων ἀριστοκρατίαν θετέον, τὴν δὲ τȣ͂ ἑνὸς βασιλείαν, αἱρετώτερον ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν ἀριστοκρατία βασιλείας καὶ μετὰ δυνάμεως καὶ χωρὶς δυνάμεως ȣ̓́σης

τῆς

τῆς ἀρχῆς, ἂν ᾖ λαβεῖν πλείους ὁμοίους. Καὶ διὰ τοῦτ᾽ ἴσως ἐβασιλεύοντο πρότερον, ὅτι σπάνιον ἦν εὑρεῖν ἄνδρας πολλοὺς διαφέροντας κατ᾽ ἀρετὴν, ἄλλως τε καὶ τότε μικρὰς οἰκοῦντας πόλεις· ἔτι δ᾽ ἀπ᾽ εὐεργεσίας καθίστασαν τοὺς βασιλεῖς, ὅπερ ἐστὶν ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Ἐπεὶ δὲ συνέβαινε γίγνεσθαι πολλοὺς ὁμοίους πρὸς ἀρετὴν, οὐκέτι ὑπέμενον, ἀλλ᾽ ἐζήτουν κοινόν τι, καὶ πολιτείαν
καθίστασαν. Ἐπεὶ δὲ χείρους γιγνόμενοι ἐχρημα- 8.
τίζοντο ἀπὸ τῶν κοινῶν, ἐντεῦθέν ποθεν εὔλογον γενέσθαι τὰς ὀλιγαρχίας· ἔντιμον γὰρ ἐποίησαν τὸν πλοῦτον. Ἐκ δὲ τούτων πρῶτον εἰς τυραννίδας μετέβαλλον, ἐκ δὲ τῶν τυραννίδων εἰς δημοκρατίαν· ἀεὶ γὰρ εἰς ἐλάττους ἄγοντες δι᾽ αἰσχροκέρδειαν ἰσχυρότερον τὸ πλῆθος κατέστησαν, ὥστ᾽ ἐπιθέσθαι καὶ γενέσθαι δημοκρατίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ μείζους εἶναι συμβέβηκε τὰς πόλεις, ἴσως οὐδὲ ῥάδιον ἔτι γίγνεσθαι πολιτείαν ἑτέραν παρὰ δημοκρατίαν.
Εἰ δὲ δή τις ἄριστον θείη τὸ βασιλεύεσθαι ταῖς 9.
πόλεσι, πῶς ἕξει τὰ περὶ τῶν τέκνων; πότερον καὶ τὸ γένος δεῖ βασιλεύειν; Ἀλλὰ γιγνομένων, ὁποίων τινὲς ἔτυχον, βλαβερόν. Ἀλλ᾽ οὐ παραδώσει κύριος ὢν τοῖς τέκνοις. Ἀλλ᾽ οὐκέτι τοῦτο ῥάδιον πιστεῦσαι· χαλεπὸν γὰρ καὶ μείζονος ἀρε-
τῆς ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἔχει δ᾽ ἀπορίαν 10.
καὶ περὶ τῆς δυνάμεως, πότερον ἔχειν δεῖ τὸν μέλλοντα βασιλεύειν ἰσχύν τινα περὶ αὐτὸν, ᾗ δυνή-

σεται βιάζεσθαι τὰς μὴ βὰλομένας πειθαρχεῖν, ἢ πῶς ἐνδέχεται τὴν ἀρχὴν διοικεῖν; Εἰ γὰρ καὶ κατὰ νόμον εἴη κύριος, μηδὲν πράττων κατὰ τὴν αὐτὰ βάλησιν παρὰ τὸν νόμον, ὅμως ἀναγκαῖον ὑπάρχειν αὐτῷ δύναμιν, ᾗ φυλάξει τὰς νόμας. Τάχα μὲν ἂν τὰ περὶ τὸν βασιλέα τὸν τοιᾶτον ὰ χαλεπὸν διορίσαι· δεῖ γὰρ αὐτὸν μὲν ἔχειν ἰσχὺν, εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχὺν, ὥστε ἑκάστα μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων κρείττω, τᾶ δὲ πλήθας ἥττω· καθάπερ οἵ τ' ἀρχαῖοι τὰς φυλακὰς ἐδίδοσαν, ὅτε καθισταῖέν τινα τῆς πόλεως ὃν ἐκάλαν αἰσυμνήτην ἢ τύραννον· καὶ Διονυσίῳ τις, ὅτ' ᾔτει τὰς φύλακας, συνεβάλευε τοῖς Συρακασίοις διδόναι τοσάτας τὰς φύλακας.

Κεφ. ιά

Περὶ δὲ τᾶ βασιλέως τᾶ κατὰ τὴν αὐτᾶ βάλησιν πάντα πράττοντος ὅ τε λόγος ἐφέστηκε νῦν καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν· ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεὺς ὰκ ἔστιν εἶδος καθάπερ εἴπομεν πολιτείας· ἐν πάσαις γὰρ ὑπάρχειν ἐνδέχεται στρατηγίαν ἀΐδιον, οἷον ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ἀριστοκρατίᾳ· καὶ πολλοὶ ποιᾶσιν ἕνα κύριον τῆς διοικήσεως· τοιαύτη γὰρ ἀρχή τίς ἐστι καὶ περὶ Ἐπίδαμνον, καὶ περὶ Ὀπᾶντα δὲ κατά τι μέρος
2. ἐλάττων. Περὶ δὲ τῆς παμβασιλείας καλαμένης (αὕτη δ' ἐστὶ, καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν

ἑαυτȣ͂ βȣ́λησιν ὁ βασιλεὺς) δοκεῖ [δὲ] τισιν ȣ̓ κατὰ φύσιν εἶναι τὸ κύριον ἕνα πάντων εἶναι τῶν πολιτῶν, ὅπȣ συνέστηκεν ἐξ ὁμοίων ἡ πόλις· τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι. Ὥστ', εἴπερ καὶ τὸ ἴσην ἔχειν τȣ̀ς ἀνίσȣς τροφὴν ἢ ἐσθῆτα βλαβερὸν τοῖς σώμασιν, ȣ̔́τως ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς τιμὰς, ὁμοίως τοίνυν καὶ τὸ ἄνισον τȣ̀ς ἴσȣς. Διόπερ ȣ̓δὲν μᾶλλον ἄρχειν ἢ ἄρχεσθαι δίκαιον, 3.
καὶ τὸ ἀνὰ μέρος τοίνυν ὡσαύτως. Τȣ͂το δ' ἤδη νόμος· ἡ γὰρ τάξις νόμος. Τὸν ἄρα νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν ἕνα τινά. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τȣ͂τον, κἂν εἴ τινας ἄρχειν βέλτιον, τȣ́τȣς καταστατέον νομοφύλακας καὶ ὑπηρέτας τοῖς νόμοις· ἀναγκαῖον γὰρ εἶναί τινας ἀρχὰς, ἀλλ' ȣ̓χ ἕνα τȣ͂τον εἶναί φασι δίκαιον, ὁμοίων γ' ὄντων πάντων. Ἀλλὰ μὴν ὅσα γε μὴ 4.
δοκεῖ δύνασθαι διορίζειν ὁ νόμος, ȣ̓δ' ἄνθρωπος ἂν δύναιτο γνωρίζειν. Ἀλλ' ἐπίτηδες παιδεύσας ὁ νόμος ἐφίστησι, τὰ λοιπὰ τῇ δικαιοτάτῃ γνώμῃ κρίνειν καὶ διοικεῖν τȣ̀ς ἄρχοντας. Ἔτι δ' ἐπανορθȣ͂σθαι δίδωσιν ὅ, τι ἂν δόξῃ πειρωμένοις ἄμεινον εἶναι τῶν κειμένων. Ὁ μὲν ȣ͂ν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τὸν νȣ͂ν μόνȣς· ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον· ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιȣ͂τον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει καὶ τȣ̀ς ἀρίστȣς ἄνδρας· διό-

5. περ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί. Τὸ δὲ τῶν
τεχνῶν εἶναι δοκεῖ παράδειγμα ψεῦδος· ὅτι τὸ κα-
τὰ γράμματα ἰατρεύεσθαι φαῦλον, (ἀλλὰ) καὶ
αἱρετώτερον χρῆσθαι τοῖς ἔχουσι τὰς τέχνας. Οἱ
μὲν γὰρ οὐδὲν διὰ φιλίαν παρὰ τὸν λόγον ποιοῦσιν,
ἀλλ᾽ ἄρνυνται τὸν μισθὸν, τοὺς κάμνοντας ὑγιάσαν-
τες· οἱ δ᾽ ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς πολλὰ πρὸς
ἐπήρειαν καὶ χάριν εἰώθασι πράττειν. Ἐπεὶ καὶ
τοὺς ἰατροὺς, ὅταν ὑποπτεύωσι πεισθέντας τοῖς ἐχ-
θροῖς διαφθείρειν διὰ κέρδος, τότε τὴν ἐκ τῶν
6. γραμμάτων θεραπείαν ζητήσαιεν ἂν μᾶλλον. Ἀλ-
λὰ μὴν εἰσάγονταί γε ἐφ᾽ ἑαυτοὺς οἱ ἰατροὶ κάμ-
νοντες ἄλλους ἰατροὺς, καὶ οἱ παιδοτρῖβαι γυμναζό-
μενοι παιδοτρίβας, ὡς οὐ δυνάμενοι κρίνειν τὸ ἀλη-
θὲς, διὰ τὸ κρίνειν περί τε οἰκείων καὶ ἐν πάθει
ὄντες. Ὥςτε δῆλον, ὅτι τὸ δίκαιον ζητοῦντες τὸ
μέσον ζητοῦσιν· ὁ γὰρ νόμος τὸ μέσον. Ἔτι κυ-
ριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν κατὰ γράμματα
νόμων οἱ κατὰ τὰ ἔθη εἰσίν· ὥςτε (εἰ καὶ) τῶν
κατὰ γράμματα ἄνθρωπος ἄρχων ἀσφαλέστερος,
7. ἀλλ᾽ οὐ τῶν κατὰ τὸ ἔθος. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ῥᾴδιον
ἐφορᾷν πολλὰ τὸν ἕνα· δεήσει ἄρα πλείονας εἶναι
τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ καθισταμένους ἄρχοντας· ὥςτε τί
διαφέρει, τοῦτο ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ὑπάρχειν ἢ τὸν
ἕνα καταστῆσαι τοῦτον τὸν τρόπον; Ἔτι ὃ καὶ
πρότερον εἰρημένον ἐστὶν, εἴπερ ὁ ἀνὴρ ὁ σπουδαῖ-

ος, διότι βελτίων, ἄρχειν δίκαιος, τȢ δὲ ἑνὸς οἱ δύο ἀγαθοὶ βελτίȣς, (τȢτο γάρ ἐστι τὸ

σύν τε δύ' ἐρχομένω

καὶ ἡ εὐχὴ τȢ Ἀγαμέμνονος

τοιȢτοι δέκα μοι συμφράδμονες) [ὡς ȣκ ἤδη ἄρχειν δίκαιον...]. Εἰσὶ δὲ καὶ νῦν περὶ ἐνίων αἱ ἀρχαὶ κύριαι κρίνειν, ὥσπερ ὁ δικαστὴς, περὶ ὧν ὁ νόμος ἀδυνατεῖ διορίζειν· ἐπεὶ περὶ ὧν δυνατὸς, ȣδεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ τȣ́των ὡς ȣκ ἂν ἄριστα ὁ νόμος ἄρξειε καὶ κρίνειεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐνδέχεται περι- 8.
ληφθῆναι τοῖς νόμοις, τὰ δὲ ἀδύνατα, ταῦτ' ἔστιν, ἃ ποιεῖ διαπορεῖν καὶ ζητεῖν, πότερον τὸν ἄριστον νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον ἢ τὸν ἄνδρα τὸν ἄριστον. Περὶ ὧν γὰρ βȣλεύονται, νομοθετῆσαι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Οὐ τοίνυν τȢτό γ' ἀντιλέγȣσιν, ὡς ȣκ ἀναγκαῖον ἄνθρωπον εἶναι τὸν κρινȢντα περὶ τῶν τοιȣ́των, ἀλλ' ὅτι ȣχ ἕνα μόνον, ἀλλὰ πολλȣ́ς· κρίνει γὰρ ἕκαστος ἄρχων πεπαιδευμένος ὑπὸ τȢ νόμȣ καλῶς. Ἄτοπον δ' ἴσως ἂν εἶναι δόξειεν, εἰ 9.
βέλτιον ἴδοι τις δυσὶν ὄμμασι καὶ δυσὶν ἀκοαῖς κρίνων, καὶ πράττων δυσὶ ποσὶ καὶ χερσὶν, ἢ πολλοὶ πολλοῖς· ἐπεὶ καὶ νῦν ὀφθαλμȣ̀ς πολλȣ̀ς οἱ μόναρχοι ποιȣ̃σιν αὑτῶν καὶ ὦτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας· τȣ̀ς γὰρ τῇ ἀρχῇ καὶ αὑτοῖς φίλȣς ποιȣ̃νται συνάρχȣς. Μὴ φίλοι μὲν ȣ̃ν ὄντες ȣ̓ ποιήσȣσι κατὰ τὴν τȢ μονάρχȣ προαίρεσιν· εἰ δὲ φίλοι, κἀκείνȣ καὶ τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ φίλος ἴσος καὶ ὅμοιος·

ὥστ᾽, εἰ τούτους οἴεται δεῖν ἄρχειν, τοὺς ἴσους καὶ ὁ-
μοίους ἄρχειν οἴεται δεῖν ὁμοίως. Ἃ μὲν οὖν οἱ δι-
αμφισβητοῦντες πρὸς τὴν βασιλείαν λέγουσι, σχε-
10. δὸν ταῦτ᾽ ἐστίν. Ἀλλ᾽ ἴσως ταῦτ᾽ ἐπὶ μέν τινων
ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον, ἐπὶ δέ τινων οὐχ οὕτως.
Ἔστι γάρ τι φύσει δεσποστὸν, καὶ ἄλλο βασιλευ-
τὸν, καὶ ἄλλο πολιτικὸν καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον·
τυραννικὸν δ᾽ οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν· οὐδὲ τῶν ἄλλων
πολιτειῶν ὅσαι παρεκβάσεις εἰσί· ταῦτα γὰρ γίνε-
ται παρὰ φύσιν. Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν εἰρημένων γε φανε-
ρὸν, ὡς ἐν μὲν τοῖς ὁμοίοις καὶ ἴσοις οὔτε συμφέρον
ἐστὶν οὔτε δίκαιον, ἕνα κύριον εἶναι, οὔτε μὴ νόμων ὄν-
των ἀλλ᾽ αὐτὸν ὡς νόμον ὄντα, οὔτε νόμων ὄντων, οὔτε
ἀγαθὸν ἀγαθῶν, οὔτε μὴ ἀγαθῶν μὴ ἀγαθὸν, οὔτ᾽ ἂν
κατ᾽ ἀρετὴν ἀμείνων ᾖ, εἰ μὴ τρόπον τινά. Τίς
δὲ ὁ τρόπος, λεκτέον. Εἴρηται δέ πως ἤδη καὶ
11. πρότερον. Πρῶτον δὲ διοριστέον, τί τὸ βασιλευ-
τὸν, καὶ τί τὸ ἀριστοκρατικὸν, καὶ τί τὸ πολιτι-
κόν. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος,
ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ᾽ ἀρετὴν πρὸς
ἡγεμονίαν πολιτικήν. Ἀριστοκρατικὸν δὲ πλῆθος,
ὃ πέφυκε φέρειν [πλῆθος ἄρχεσθαι δυνάμενον] τὴν
τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ὑπὸ τῶν κατ᾽ ἀρετὴν ἡγε-
μονικῶν πρὸς πολιτικὴν ἀρχήν. Πολιτικὸν δὲ πλῆ-
θος, ἐν ᾧ πέφυκε ἐγγίνεσθαι πλῆθος πολεμικὸν,
δυνάμενον ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν κατὰ νόμον τὸν
κατ᾽ ἀξίαν διανέμοντα τοῖς ἀπόροις τὰς ἀρχάς.

Ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν τοσοῦτον, ὥστ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων, τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικὸν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον. Καθάπερ γὰρ εἴρηται πρότερον, οὐ μόνον οὕτως ἔχει κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ προφέρειν εἰώθασιν οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, οἵτε τὰς ἀριστοκρατικὰς καὶ οἱ τὰς ὀλιγαρχικὰς, καὶ πάλιν οἱ τὰς δημοκρατικάς· πάντες γὰρ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιοῦσιν, ἀλλ' ὑπεροχὴν οὐ τὴν αὐτήν· ἀλλὰ (καὶ) κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν· οὔτε γὰρ κτείνειν ἢ φυγαδεύειν, οὐδ' ὀστρακίζειν δήπου τὸν τοιοῦτον πρέπον ἐστὶ, οὔτ' ἀξιοῦν ἄρχεσθαι κατὰ μέρος· οὐ γὰρ πέφυκε τὸ μέρος ὑπερέχειν τοῦ παντός· τῷ δὲ τηλικαύτην ὑπερβολὴν ἔχοντι τοῦτο συμβέβηκεν. Ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ, καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τοῦτον, ἀλλ' ἁπλῶς. Περὶ μὲν οὖν βασιλείας, τίνας ἔχει διαφορὰς, καὶ πότερον οὐ συμφέρει ταῖς πόλεσιν ἢ συμφέρει, καὶ τίσι καὶ πῶς, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

12.
13.

Κεφ. ιβ.

Ἐπεὶ δὲ τρεῖς φαμεν εἶναι τὰς ὀρθὰς πολιτείας, τούτων δ' ἀναγκαῖον ἀρίστην εἶναι τὴν ὑπὸ τῶν ἀρίστων οἰκονομουμένην· τοιαύτη δ' ἐστὶν, ἐν ᾗ συμβέβηκεν ἢ ἕνα τινὰ συμπάντων ἢ γένος ὅλον

ἢ πλῆθος ὑπερέχον εἶναι κατ' ἀρετὴν, τῶν μὲν ἄρχεσθαι δυναμένων, τῶν δ' ἄρχειν, πρὸς τὴν αἱρετωτάτην ζωὴν, ἐν δὲ τοῖς πρώτοις ἐδείχθη λόγοις, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον ἀνδρὸς [ἀγαθοῦ] ἀρετὴν εἶναι καὶ πολίτου τῆς πόλεως τῆς ἀρίστης· φανερὸν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀνήρ τε γίνεται σπουδαῖος καὶ πόλιν συστήσειεν ἄν τις ἀριστοκρα-
2. τουμένην ἢ βασιλευομένην. Ὥστ' ἔσται καὶ παιδεία καὶ ἔθη ταὐτὰ σχεδὸν τὰ ποιοῦντα σπουδαῖον ἄνδρα καὶ τὰ ποιοῦντα πολιτικὸν καὶ βασιλικόν. Διωρισμένων δὲ τούτων, περὶ τῆς πολιτείας ἤδη πειρατέον λέγειν τῆς ἀρίστης, τίνα πέφυκε γίγνεσθαι τρόπον καὶ καθίστασθαι πῶς. Ἀνάγκη δὴ τὸν μέλλοντα περὶ αὐτῆς ποιήσασθαι τὴν προσήκουσαν σκέψιν. . . . .

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Δ.

Κεφάλαιον α.

Ἐν ἁπάσαις ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ταῖς μὴ κατὰ μόριον γινομέναις, ἀλλὰ περὶ γένος ἕν τι τελείαις ὄσαις, μιᾶς ἐστι θεωρίας τὸ περὶ ἕκαστον γένος ἁρμόττον· οἷον ἄσκησις σώματι ποία τε ποίῳ συμφέρει, καὶ τίς ἀρίστη· (τῷ γὰρ κάλλιστα πεφυκότι καὶ κεχορηγημένῳ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἁρμόττειν·) καὶ τίς τοῖς πλείστοις, μία πᾶσι· καὶ γὰρ τοῦτο τῆς γυμναστικῆς. Ἔτι δ' ἐάν τις μὴ τῆς ἱκνουμένης ἐπιθυμῇ μήθ' ἕξεως μήτ' ἐπιστήμης τῶν περὶ τὴν ἀγωνίαν, μηδὲν ἧττον τοῦ παιδοτρίβου καὶ τοῦ γυμναστικοῦ παρασκευάσαι τε καὶ ταύτην ἔτι τὴν δύναμιν. Ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ 2.
περὶ ἰατρικὴν καὶ περὶ ναυπηγίαν καὶ ἐσθῆτα καὶ περὶ πᾶσαν ἄλλην τέχνην ὁρῶμεν συμβαῖνον. Ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ πολιτείαν τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐπιστή-

μης τὴν ἀρίστην θεωρῆσαι, τίς ἐστι, καὶ ποία τις
ἂν οὖσα μάλιστ' εἴη κατ' εὐχὴν, μηδενὸς ἐμποδί-
ζοντος τῶν ἐκτὸς, καὶ τίς τίσιν ἁρμόττουσα· πολ-
λοῖς γὰρ τῆς ἀρίστης τυχεῖν ἴσως ἀδύνατον. Ὥς-
τε τὴν κρατίστην τε ἁπλῶς καὶ τὴν ἐκ τῶν ὑπο-
κειμένων ἀρίστην οὐ δεῖ λεληθέναι τὸν νομοθέτην
καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς πολιτικόν· ἔτι δὲ τρίτην τὴν
ἐξ ὑποθέσεως· δεῖ γὰρ καὶ τὴν δοθεῖσαν δύνα-
σθαι θεωρεῖν ἐξ ἀρχῆς τε πῶς ἂν γένοιτο, καὶ γε-
νομένη τίνα τρόπον ἂν σώζοιτο πλεῖστον χρόνον.
Λέγω δὲ, οἷον εἴ τινι πόλει συμβέβηκε μήτε τὴν
ἀρίστην πολιτεύεσθαι πολιτείαν, ἀχορήγητόν τε
εἶναι καὶ τῶν ἀναγκαίων, μήτε τὴν ἐνδεχομένην ἐκ
3. τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλά τινα φαυλοτέραν. Παρὰ
πάντα δὲ ταῦτα τὴν μάλιστα πάσαις ταῖς πόλε-
σιν ἁρμόττουσαν δεῖ γνωρίζειν· ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν
ἀποφαινομένων περὶ πολιτείας, καὶ εἰ τἆλλα λέ-
γουσι καλῶς, τῶν γε χρησίμων διαμαρτάνουσιν· οὐ
γὰρ μόνον τὴν ἀρίστην δεῖ θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν
δυνατήν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ῥᾴω καὶ κοινοτέραν
ἁπάσαις. Νῦν δ' οἱ μὲν τὴν ἀκροτάτην καὶ δεο-
μένην πολλῆς χορηγίας ζητοῦσι μόνον, οἱ δὲ μᾶλ-
λον κοινήν τινα λέγοντες τὰς ὑπαρχούσας ἀναιροῦν-
τες πολιτείας τὴν Λακωνικὴν ἤ τινα ἄλλην ἐπαι-
4. νοῦσι. Χρὴ δὲ τοιαύτην εἰσηγεῖσθαι τάξιν, ἣν ῥᾳ-
δίως ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ πεισθήσονται καὶ δυ-
νήσονται κοινωνεῖν· ὡς ἐστὶν οὐκ ἔλαττον ἔργον τὸ

ἐπανορθῶσαι πολιτείαν ἢ κατασκευάζειν ἐξ ἀρχῆς,
ὥσπερ καὶ τὸ μεταμανθάνειν τοῦ μανθάνειν ἐξ ἀρ-
χῆς. Διὸ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῖς ὑπαρχού-
σαις πολιτείαις δεῖ δύνασθαι βοηθεῖν τὸν πολιτι-
κὸν, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον· τοῦτο δ' ἀδύ-
νατον ἀγνοοῦντα πόσα πολιτείας ἐστὶν εἴδη. Νῦν
δὲ μίαν δημοκρατίαν οἴονταί τινες εἶναι, καὶ μίαν
ὀλιγαρχίαν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτ' ἀληθές. Ὥστε δεῖ 5.
τὰς διαφορὰς μὴ λανθάνειν τὰς τῶν πολιτειῶν,
πόσαι καὶ συντίθενται ποσαχῶς· μετὰ δὲ τῆς αὐ-
τῆς φρονήσεως ταύτης καὶ νόμους τοὺς ἀρίστους ἰδεῖν,
καὶ τοὺς ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν ἁρμόττοντας. Πρὸς
γὰρ τὰς πολιτείας τοὺς νόμους δεῖ τίθεσθαι, καὶ
τίθενται πάντες, ἀλλ' οὐ τὰς πολιτείας πρὸς τοὺς
νόμους. Πολιτεία μὲν γάρ ἐστι τάξις ταῖς πόλε-
σιν ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς, τίνα τρόπον νενέμηνται, καὶ
τί τὸ κύριον τῆς πολιτείας, καὶ τί τὸ τέλος ἑκά-
στοις τῆς κοινωνίας ἐστί. Νόμοι δὲ κεχωρισμένοι
τῶν δηλούντων τὴν πολιτείαν, καθ' οὓς δεῖ τοὺς ἄρ-
χοντας ἄρχειν καὶ φυλάττειν τοὺς παραβαίνοντας
αὐτούς. Ὥστε δῆλον, ὅτι τὰς διαφορὰς ἀναγκαῖον 6.
καὶ τὸν ἀριθμὸν ἔχειν τῆς πολιτείας ἑκάστης καὶ
πρὸς τὰς τῶν νόμων θέσεις· οὐ γὰρ οἷόν τε τοὺς
αὐτοὺς νόμους συμφέρειν ταῖς ὀλιγαρχίαις, οὐδὲ ταῖς
δημοκρατίαις πάσαις, εἴπερ δὴ πλείους καὶ μὴ μία
δημοκρατία μηδὲ ὀλιγαρχία μόνον ἐστίν.

Κεφ. β.

Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ πρώτῃ μεθόδῳ περὶ τῶν πολιτειῶν διειλόμεθα τρεῖς μὲν τὰς ὀρθὰς πολιτείας, βασιλείαν, ἀριστοκρατίαν, πολιτείαν, τρεῖς δὲ τὰς τούτων παρεκβάσεις, τυραννίδα μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχίαν δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατίαν δὲ πολιτείας, καὶ περὶ μὲν ἀριστοκρατίας καὶ βασιλείας εἴρηται· (τὸ γὰρ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας θεωρῆσαι ταὐτὸ καὶ περὶ τούτων ἐστὶν εἰπεῖν τῶν ὀνομάτων· βούλεται γὰρ ἑκατέρα κατ' ἀρετὴν συνεστάναι κεχορηγημένην·) ἔτι δὲ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων ἀριστοκρατία καὶ βασιλεία, καὶ πότε δεῖ βασιλείαν νομίζειν, διώρισται πρότερον· λοιπὸν περὶ πολιτείας διελθεῖν τῆς τῷ κοινῷ προσαγορευομένης ὀνόματι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν, ὀλι-
2. γαρχίας τε καὶ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος. Φανερὸν μὲν οὖν καὶ τούτων τῶν παρεκβάσεων τίς χειρίστη καὶ δευτέρα τίς· ἀνάγκη γὰρ τὴν μὲν τῆς πρώτης καὶ θειοτάτης παρέκβασιν εἶναι χειρίστην. Τὴν δὲ βασιλείαν ἀναγκαῖον ἢ τοὔνομα μόνον ἔχειν οὐκ οὖσαν, ἢ διὰ πολλὴν ὑπεροχὴν εἶναι τὴν τοῦ βασιλεύοντος· ὥστε καὶ τὴν τυραννίδα χειρίστην οὖσαν πλεῖστον ἀπέχειν πολιτείας. Δεύτερον δὲ τὴν ὀλιγαρχίαν· ἡ γὰρ ἀριστοκρατία διέστηκεν ἀπὸ ταύτης πολὺ τῆς πολιτείας· μετριωτάτην δὲ τὴν
3. δημοκρατιαν. Ἤδη μὲν οὖν τις ἀπεφήνατο τῶν

πρότερον οὕτως, οὐ μὴν εἰς ταὐτὸ βλέψας ἡμῖν·
ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔκρινε, πασῶν μὲν οὐσῶν ἐπιεικῶν
οἷον ὀλιγαρχίας τε χρηστῆς καὶ τῶν ἄλλων, χει-
ρίστην δημοκρατίαν, φαύλων δὲ ἀρίστην. Ἡμεῖς 4.
δ' ὅλως ταύτας ἐξημαρτημένας εἶναί φαμεν· καὶ
βελτίω μὲν ὀλιγαρχίαν ἄλλην ἄλλης, οὐ καλῶς
ἔχει λέγειν, ἧττον δὲ φαύλην. Ἀλλὰ περὶ μὲν
τῆς τοιαύτης κρίσεως ἀφείσθω τανῦν. Ἡμῖν δὲ
πρῶτον μὲν διαιρετέον, πόσαι διαφοραὶ τῶν πολι-
τειῶν, εἴπερ ἐστὶν εἴδη πλείονα τῆς τε δημοκρατί-
ας καὶ τῆς ὀλιγαρχίας· ἔπειτα τίς κοινοτάτη, καὶ
τίς αἱρετωτάτη μετὰ τὴν ἀρίστην πολιτείαν, κἂν
εἴ τις ἄλλη τετύχηκεν ἀριστοκρατικὴ καὶ συνεστῶ-
σα καλῶς, ἀλλὰ ταῖς πλείσταις ἁρμόττουσα πό-
λεσι τίς ἐστιν. Ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων τίς τίσιν 5.
αἱρετή· τάχα γὰρ τοῖς μὲν ἀναγκαία δημοκρατία
μᾶλλον ὀλιγαρχίας, τοῖς δὲ αὕτη μᾶλλον ἐκείνης.
Μετὰ δὲ ταῦτα τίνα τρόπον δεῖ καθιστάναι τὸν
βουλόμενον ταύτας τὰς πολιτείας, λέγω δὲ δημο-
κρατίας τε καθ' ἕκαστον εἶδος καὶ πάλιν ὀλιγαρ-
χίας. Τέλος δὲ, πάντων τούτων ὅταν ποιησώμεθα
συντόμως τὴν ἐνδεχομένην μνείαν, πειρατέον ἐπελ-
θεῖν, τίνες φθοραὶ καὶ τίνες σωτηρίαι τῶν πολι-
τειῶν καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης, καὶ διὰ τίνας
αἰτίας ταύτας μάλιστα γίνεσθαι πέφυκε.

Κεφ. γ.

Τȣ̃ μὲν ȣ̃ν εἶναι πλείȣς πολιτείας αἴτιον, ὅτι πάσης ἐστὶ μέρη πλείω πόλεως τὸν ἀριθμόν· πρῶτον μὲν γὰρ ἐξ οἰκιῶν συγκειμένας πάσας ὁρῶμεν τὰς πόλεις· ἔπειτα πάλιν τȣ́τȣ τȣ̃ πλήθȣς τȣ̀ς μὲν εὐπόρȣς ἀναγκαῖον εἶναι, τȣ̀ς δ' ἀπόρȣς, τȣ̀ς δὲ μέσȣς· καὶ τῶν εὐπόρων δὲ καὶ τῶν ἀπόρων τὸ μὲν ὁπλιτικὸν, τὸ δ' ἄοπλον. Καὶ τὸν μὲν γεωργικὸν δῆμον ὁρῶμεν ὄντα, τὸν δ' ἀγοραῖον, τὸν δὲ βάναυσον. Καὶ τῶν γνωρίμων εἰσὶ διαφοραὶ καὶ κατὰ τὸν πλȣ̃τον καὶ κατὰ τὰ μεγέθη τῆς ȣ̓σίας, οἷον ἱπποτροφίας· τȣ̃το γὰρ ȣ̓ ῥάδιον μὴ πλȣτȣ̃ντας ποιεῖν. Διό-
2. περ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὅσαις πόλεσιν ἐν τοῖς ἵπποις ἡ δύναμις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τȣ́τοις ἦσαν· ἐχρῶντο δὲ πρὸς τȣ̀ς πολεμίȣς ἵπποις πρὸς τȣ̀ς ἀστυγείτονας, οἷον Ἐρετριεῖς καὶ Χαλκιδεῖς, καὶ Μάγνητες οἱ ἐπὶ Μαιάνδρῳ καὶ τῶν ἄλλων πολλοὶ περὶ τὴν Ἀσίαν. Ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλȣ̃τον διαφοραῖς ἐστιν ἡ μὲν κατὰ γένος, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν, κἂν εἴ τι δὴ τοιȣ̃τον ἕτερον εἴρηται πόλεως εἶναι μέρος ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀριστοκρατίαν· ἐκεῖ γὰρ διειλόμεθα, ἐκ πόσων μερῶν ἀναγκαίων ἐστὶ πᾶσα πόλις. Τȣ́των γὰρ τῶν μερῶν ὁτὲ μὲν πάντα μετέχει τῆς πολιτείας, ὁτὲ δὲ ἐλάττω, ὁτὲ δὲ πλείω.
3. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι πλείȣς ἀναγκαῖον εἶναι πολιτείας εἴδει διαφερȣ́σας ἀλλήλων· καὶ γὰρ ταῦτ'

εἴδει διαφέρει τὰ μέρη σφῶν αὐτῶν. Πολιτεία
μὲν γὰρ ἡ τάξις τῶν ἀρχῶν ἐστι· ταύτην δὲ δια-
νέμονται πάντες ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τῶν μετεχόν-
των, ἢ κατά τινα αὐτῶν ἰσότητα κοινήν, λέγω δὲ
οἷον τῶν ἀπόρων ἢ τῶν εὐπόρων, ἢ κοινήν τιν' ἀμ-
φοῖν. Ἀναγκαῖον ἄρα πολιτείας εἶναι τοσαύτας,
ὅσαιπερ τάξεις κατὰ τὰς ὑπεροχάς εἰσι καὶ κατὰ
τὰς διαφορὰς τῶν μορίων. Μάλιστα δὲ δοκοῦσιν 4.
εἶναι δύο, καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμάτων λέγεται
τὰ μὲν βόρεια τὰ δὲ νότια, τὰ δ' ἄλλα τούτων
παρεκβάσεις· οὕτω καὶ τῶν πολιτειῶν δύο, δῆμος
καὶ ὀλιγαρχία· τὴν γὰρ ἀριστοκρατίαν τῆς ὀλι-
γαρχίας εἶδος τιθέασιν, ὡς οὖσαν ὀλιγαρχίαν τινὰ,
καὶ τὴν καλουμένην πολιτείαν δημοκρατίας, ὥσπερ
ἐν τοῖς πνεύμασι τὸν μὲν ζέφυρον τοῦ βορέου, τοῦ δὲ
νότου τὸν εὖρον. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἁρ-
μονίας, ὥς φασί τινες· καὶ γὰρ ἐκεῖ τίθενται εἴδη
δύο, τὴν Δωριστὶ καὶ τὴν Φρυγιστὶ, τὰ δ' ἄλλα
συντάγματα τὰ μὲν Δώρια τὰ δὲ Φρύγια καλοῦσι.
Μάλιστα μὲν οὖν εἰώθασιν οὕτως ὑπολαμβάνειν περὶ 5.
τῶν πολιτειῶν· ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς
διείλομεν, δυοῖν ἢ μιᾶς οὔσης τῆς καλῶς συνεστη-
κυίας, τὰς ἄλλας εἶναι παρεκβάσεις, τὰς μὲν τῆς
εὖ κεκραμένης ἁρμονίας, τὰς δὲ τῆς ἀρίστης πολι-
τείας, ὀλιγαρχικὰς μὲν τὰς συντονωτέρας καὶ δε-
σποτικωτέρας, τὰς δ' ἀνειμένας καὶ μαλακὰς δημο-
τικάς. Οὐ δεῖ δὲ τιθέναι δημοκρατίαν, καθάπερ 6.

εἰώθασί τινες νῦν ἁπλῶς ὅτως, ὅπȣ κύριον τὸ πλῆθος· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ πανταχȣ͂ τὸ πλέον μέρος κύριον· ὅδ' ὀλιγαρχίαν, ὅπȣ κύριοι τῆς πολιτείας ὀλίγοι. Εἰ γὰρ εἴησαν οἱ πάντες χίλιοι καὶ τριακόσιοι, καὶ τȣ́των οἱ χίλιοι πλȣ́σιοι, καὶ μὴ μεταδιδοῖεν ἀρχῆς τοῖς τριακοσίοις καὶ πένησιν, ἐλευθέροις ȣ͂σι καὶ τἄλλα ὁμοίοις, ȣ̓δεὶς ἂν φαίη δημοκρατεῖσθαι τȣ́τȣς. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰ πένητες μὲν ὀλίγοι εἶεν, κρείττȣς δὲ τῶν εὐπόρων, πλειόνων ὄντων, ȣ̓δεὶς ἂν ὀλιγαρχίαν προσαγορεύσειεν ȣ̓δὲ τὴν τοιαύτην, εἰ τοῖς ἄλλοις ȣ͂σι πλȣσί-
7. οις μὴ μετείη τῶν τιμῶν. Μᾶλλον τοίνυν λεκτέον, ὅτι δῆμος μέν ἐστιν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ὦσιν, ὀλιγαρχία δ', ὅταν οἱ πλȣ́σιοι. Ἀλλὰ συμβαίνει τȣ̀ς μὲν πολλȣ̀ς εἶναι, τȣ̀ς δ' ὀλίγȣς· ἐλεύθεροι μὲν γὰρ πολλοὶ, πλȣ́σιοι δ' ὀλίγοι. Καὶ γὰρ ἂν, εἰ κατὰ μέγεθος διενέμοντο τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασί τινες, ἢ κατὰ κάλλος, ὀλιγαρχία ἦν ἄν· ὀλίγον γὰρ τὸ πλῆθος καὶ τὸ τῶν καλῶν καὶ
8. τὸ τῶν μεγάλων. Οὐ μὴν ἀλλ' ȣ̓δὲ τȣ́τοις μόνον ἱκανῶς ἔχει διωρίσθαι τὰς πολιτείας ταύτας· ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα μόρια καὶ τȣ͂ δήμȣ καὶ τῆς ὀλιγαρχίας εἰσὶν, ἔτι διαληπτέον, ὡς, ȣ̓́τ' ἂν οἱ ἐλεύθεροι ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἄρχωσι, δῆμος· οἷον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ καὶ ἐν Θήρᾳ· ἐν τȣ́των γὰρ ἑκατέρᾳ τῶν πόλεων ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν

καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας, ὀλίγοι ὄντες πολλῶν· οὔτ' ἂν οἱ πλούσιοι διὰ τὸ κατὰ πλῆθος ὑπερέχειν, δῆμος· οἷον ἐν Κολοφῶνι τὸ παλαιόν· ἐκεῖ γὰρ ἐκέκτηντο μακρὰν οὐσίαν οἱ πλείους, πρὶν γενέσθαι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λυδούς. Ἀλλ' ἔστι δημοκρατία μὲν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι πλείους ὄντες κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι ὀλίγοι
ὄντες. Ὅτι μὲν οὖν πολιτεῖαι πλείους, καὶ δι' ἣν 9.
αἰτίαν, εἴρηται. Διότι δὲ πλείους τῶν εἰρημένων, καὶ τίνες καὶ διὰ τί, λέγωμεν, ἀρχὴν λαβόντες τὴν εἰρημένην πρότερον. Ὁμολογοῦμεν γὰρ οὐχ ἓν μέρος, ἀλλὰ πλείω πᾶσαν ἔχειν πόλιν· ὥσπερ οὖν εἰ ζώου προῃρούμεθα λαβεῖν εἴδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν, ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῶον, οἷον ἔνιά τε τῶν αἰσθητηρίων καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν καὶ δεκτικὸν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν, πρὸς
δὲ τούτοις, οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. Εἰ 10.
δὴ τοσαῦτα εἴδη μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραί, λέγω δ' οἷον στόματός τινα πλείω γένη καὶ κοιλίας καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὁ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων· οὐ γὰρ οἷόν τε ταὐτὸν ζῶον ἔχειν πλείους στόματος διαφοράς· ὁμοίως δ' οὐδ' ὤτων· ὥσθ', ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ, ποιήσουσιν εἴδη ζώου, καὶ τοσαῦτ' εἴδη τοῦ ζώου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν

11. ἀναγκαίων μορίων εἰσί. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν· καὶ γὰρ αἱ πόλεις οὐκ ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ πολλῶν σύγκεινται μερῶν, ὥςπερ εἴρηται πολλάκις. Ἓν μὲν οὖν ἐστι τὸ περὶ τὴν τροφὴν πλῆθος, οἱ καλούμενοι γεωργοί. Δεύτερον δὲ τὸ καλούμενον βάναυσον· ἔστι δὲ τοῦτο περὶ τὰς τέχνας, ὧν ἄνευ πόλιν ἀδύνατον οἰκεῖσθαι· τούτων δὲ τῶν τεχνῶν τὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν δεῖ, τὰς δ' εἰς τρυφὴν ἢ τὸ καλῶς ζῆν. Τρίτον δὲ (τὸ) ἀγοραῖον· λέγω δὲ ἀγοραῖον τὸ περὶ τὰς πράσεις καὶ τὰς ὠνὰς καὶ τὰς ἐμπορίας καὶ καπηλείας διατρίβον. Τέταρτον δὲ τὸ θητικόν. Πέμπτον δὲ γένος τὸ προπολεμῆσον, ὃ τούτων οὐθὲν ἧττόν ἐστιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἰ μέλλουσι μὴ δουλεύσειν τοῖς ἐπιοῦσι· μὴ γὰρ ἓν τῶν ἀδυνάτων ᾖ, πόλιν ἄξιον εἶναι καλεῖν τὴν φύσει δούλην· αὐτάρ-
12. κης γὰρ ἡ πόλις· τὸ δὲ δοῦλον οὐκ αὔταρκες. Διόπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ κομψῶς τοῦτο οὐχ ἱκανῶς δ' εἴρηται· φησὶ γὰρ ὁ Σωκράτης ἐκ τεττάρων τῶν ἀναγκαιοτάτων πόλιν συγκεῖσθαι· λέγει δὲ τούτους ὑφάντην καὶ γεωργὸν καὶ σκυτοτόμον καὶ οἰκοδόμον. Πάλιν δὲ προστίθησιν, ὡς οὐκ αὐταρκῶν τούτων, χαλκέα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις βοσκήμασιν, ἔτι δὲ ἔμπορόν τε καὶ κάπηλον, καὶ ταῦτα πάντα γίνεται πλήρωμα τῆς πρώτης πόλεως· ὡς τῶν ἀναγκαίων γε χάριν πᾶσαν πόλιν συνεστηκυῖαν, ἀλλ' οὐ τοῦ καλοῦ μᾶλλον, ἴσον τε δεομένην
13. σκυτέων τε καὶ γεωργῶν. Τὸ δὲ προπολεμοῦν οὐ

πρότερον ἀποδίδωσι μέρος, πρὶν ἢ τῆς χώρας αὐξομένης καὶ τῆς τῶν πλησίον ἁπτομένης εἰς πόλεμον καταστῶσιν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τοῖς τέτταρσι καὶ τοῖς ὁποσοισοῦν κοινωνοῖς ἀναγκαῖον εἶναί τινα τὸν ἀποδώσοντα καὶ κρινοῦντα τὸ δίκαιον. Εἴπερ οὖν καὶ ψυχὴν ἄν τις θείη ζώου μόριον μᾶλλον ἢ σῶμα, καὶ πόλεων τὰ τοιαῦτα μᾶλλον θετέον τῶν εἰς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν συντεινόντων, τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ μετέχον δικαιοσύνης δικαστικῆς· πρὸς δὲ τούτοις τὸ βουλευόμενον, ὅπερ ἐστὶ συνέσεως πολιτικῆς ἔργον. Καὶ ταῦτ' εἴτε κεχωρισμένως ὑπάρχει τισὶν, εἴτε τοῖς αὐτοῖς, οὐθὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον· καὶ γὰρ ὁπλιτεύειν καὶ γεωργεῖν συμβαίνει τοῖς αὐτοῖς πολλάκις. Ὥστε, 14
εἴπερ καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα θετέα μόρια τῆς πόλεως, φανερὸν, ὅτι τό γε ὁπλιτικὸν ἀναγκαῖόν ἐστι μόριον τῆς πόλεως. Ἕβδομον δὲ τὸ ταῖς οὐσίαις λειτουργοῦν,| ὃ καλοῦμεν εὐπόρους. Ὄγδοον δὲ τὸ δημιουργικὸν καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργοῦν, εἴπερ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον εἶναι πόλιν. Ἀναγκαῖον οὖν εἶναί τινας τοὺς δυναμένους ἄρχειν, καὶ λειτουργοῦντας ἢ συνεχῶς ἢ κατὰ μέρος τῇ πόλει ταύτην τὴν λειτουργίαν. Λοιπὰ δὲ, περὶ ὧν τυγχάνομεν διωρικότες ἀρτίως, τὸ βουλευόμενον καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων τοῖς ἀμφισβητοῦσιν. Εἴπερ οὖν ταῦτα δεῖ γενέσθαι ταῖς πόλεσι καὶ καλῶς γενέσθαι καὶ δικαίως, ἀναγκαῖον καὶ μετέχοντας εἶναί τινας ἀρε-

15. τῆς τῶν πολιτικῶν. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας δυνάμεις τοῖς αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐνδέχεσθαι δοκεῖ πολλοῖς, οἷον τοὺς αὐτοὺς εἶναι προπολεμοῦντας καὶ γεωργοῦντας καὶ τεχνίτας, ἔτι δὲ τοὺς βουλευομένους τε καὶ κρίνοντας· ἀντιποιοῦνται δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς πάντες, καὶ τὰς πλείστας ἄρχειν οἴονται δύνασθαι, ἀλλὰ πένεσθαι καὶ πλουτεῖν τοὺς αὐτοὺς ἀδύνατον· διὸ ταῦτα μέρη μάλιστα εἶναι δοκεῖ πόλεως οἱ εὔποροι καὶ οἱ ἄποροι. Ἔτι δὲ διὰ τὸ ὡς ἐπιτοπολὺ τοὺς μὲν ὀλίγους εἶναι, τοὺς δὲ πολλοὺς, ταῦτα ἐναντία μέρη φαίνεται τῶν τῆς πόλεως μορίων· ὥστε καὶ τὰς πολιτείας κατὰ τὰς ὑπεροχὰς τούτων καθιστᾶσι· καὶ δύο πολιτεῖαι δοκοῦσιν εἶναι, δημοκρατία καὶ ὀλιγαρχία. Ὅτι μὲν οὖν εἰσι πολιτεῖαι πλείους καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον· ὅτι δ' ἐστὶ καὶ δημοκρατίας εἴδη πλείω καὶ ὀλιγαρχίας, λέγωμεν.

Κεφ. δ.

Φανερὸν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων· εἴδη γὰρ πλείω τοῦ τε δήμου καὶ τῶν λεγομένων γνωρίμων ἐστίν· οἷον δήμου μὲν εἴδη ἓν μὲν οἱ γεωργοὶ, ἕτερον δὲ τὸ περὶ τὰς τέχνας· ἄλλο δὲ τὸ ἀγοραῖον, τὸ περὶ ὠνὴν καὶ πρᾶσιν διατρῖβον· ἄλλο δὲ τὸ περὶ τὴν θάλατταν· καὶ τούτου τὸ μὲν πολεμικὸν, τὸ δὲ χρηματιστικὸν, τὸ δὲ πορθμευτικὸν, τὸ δὲ ἁλιευτικόν. Πολλαχοῦ γὰρ ἕκαστα τούτων πολύοχλα· οἷον ἁλιεῖς μὲν ἐν Τάραντι καὶ Βυζαντίῳ, τριηρικὸν

δ' Ἀθήνησιν ἐμπορικὸν δ' ἐν Αἰγίνῃ καὶ Χίῳ, πορθμευτικὸν δ' ἐν Τενέδῳ. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ χερνητικὸν καὶ τὸ μικρὰν ἔχον ὀσίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι σχολάζειν· ἔτι τὸ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλεύθερον, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον πλήθους εἶδος. Τῶν δὲ γνωρίμων πλοῦτος, εὐγένεια, ἀρετὴ, παιδεία, καὶ τὰ τούτοις [ὅμοια] λεγόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν διαφοράν.
Δημοκρατία μὲν οὖν ἐστι πρώτη ἡ λεγομένη μάλι- 2.
στα κατὰ τὸ ἴσον· ἴσον γάρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας, τὸ μηδὲν μᾶλλον ἄρχειν τοὺς ἀπόρους ἢ τοὺς εὐπόρους, μηδὲ κυρίους εἶναι ὁποτερουσοῦν, ἀλλ' ὁμοίως ἀμφοτέρους. Εἴπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστ' ἐστὶν ἐν δημοκρατίᾳ, καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, καὶ ἰσότης, οὕτως ἂν εἴη μάλιστα, κοινωνούντων ἁπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως. Ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην.
Ἓν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο. Ἄλλο δὲ τὸ 3.
τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τιμημάτων εἶναι, βραχέων δὲ τούτων ὄντων· δεῖ δὲ τῷ κτωμένῳ ἐξουσίαν εἶναι μετέχειν, καὶ τὸν ἀποβάλλοντα μὴ μετέχειν. Ἕτερον εἶδος δημοκρατίας, τὸ μετέχειν ἅπαντας τοὺς πολίτας, ὅσοι ἀνυπεύθυνοι, ἄρχειν δὲ τὸν νόμον. Ἕτερον δ' εἶδος δημοκρατίας, τὸ πᾶσι μετεῖναι τῶν ἀρχῶν, ἐὰν μόνον ᾖ πολίτης, ἄρχειν δὲ τὸν νόμον. Ἕτερον δ' εἶδος δημοκρατίας, τἄλλα μὲν εἶναι ταὐτὰ,
κύριον δ' εἶναι τὸ πλῆθος καὶ μὴ τὸν νόμον. Τοῦτο 4.

δὲ γίνεται, ὅταν τὰ ψηφίσματα κύρια ᾖ, ἀλλὰ μὴ ὁ νόμος· συμβαίνει δὲ τȣ̃το διὰ τȣ̀ς δημαγωγȣ́ς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς κατὰ νόμον δημοκρατȣμέναις ȣ̉ γίνεται δημαγωγός, ἀλλ' οἱ βέλτιστοι τῶν πολιτῶν εἰσιν ἐν προεδρίᾳ· ὅπȣ δ' οἱ νόμοι μή εἰσι κύριοι, ἐνταῦθα γίνονται δημαγωγοί. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος γίνεται σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν· οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, ȣ̉χ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. Ὅμηρος δὲ ποίαν λέγει ȣ̉κ ἀγαθὸν εἶναι πολυκοιρανίην, πότερον ταύτην, ἢ ὅταν πλείȣς ὦσιν οἱ
5. ἄρχοντες, ὡς ἕκαστος, ἄδηλον. Ὁ δ' ȣ̃ν τοιȣ̃τος δῆμος, ἅτε μόναρχος ὤν, ζητεῖ μοναρχεῖν, διὰ τὸ μὴ ἄρχεσθαι ὑπὸ νόμȣ, καὶ γίνεται δεσποτικός· ὥςτε οἱ κόλακες ἔντιμοι. Καὶ ἔστιν ὁ τοιȣ̃τος δῆμος ἀνάλογον τῶν μοναρχιῶν τῇ τυραννίδι· διὸ καὶ τὸ ἦθος τὸ αὐτὸ, καὶ ἄμφω δεσποτικὰ τῶν βελτιόνων. Καὶ τὰ ψηφίσματα, ὥςπερ ἐκεῖ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ὁ δημαγωγὸς καὶ ὁ κόλαξ οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνάλογον· καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι παρ' ἑκατέροις ἰσχύȣσιν, οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ δημαγωγοὶ παρὰ τοῖς δήμοις τοῖς τοιȣ́τοις.
6. Αἴτιοι δέ εἰσι τȣ̃ εἶναι τὰ ψηφίσματα κύρια ἀλλὰ μὴ τȣ̀ς νόμȣς ȣ̃τοι, πάντα ἀνάγοντες εἰς τὸν δῆμον· συμβαίνει γὰρ αὐτοῖς γίνεσθαι μεγάλοις, διὰ τὸ τὸν μὲν δῆμον εἶναι κύριον, τῆς δὲ τȣ̃ δήμȣ δόξης τȣ́τȣς· πείθεται γὰρ τὸ πλῆθος τȣ́τοις. Ἔτι δὲ οἱ ταῖς ἀρχαῖς ἐγκαλȣ̃ντες τὸν δῆμόν φασι

δεῖν κρίνειν· ὁ δ' ἀσμένως δέχεται τὴν πρόκλησιν· ὥστε καταλύονται πᾶσαι αἱ ἀρχαί. Εὐλόγως δ' ἂν 7.
δόξειεν ἐπιτιμᾷν ὁ φάσκων τὴν τοιαύτην εἶναι δημοκρατείαν, ȣ̓ πολιτείαν· ὅπȣ γὰρ μὴ νόμοι ἄρχȣσιν, ȣ̓κ ἔστι πολιτεία· δεῖ γὰρ τὸν μὲν νόμον ἄρχειν πάντων, τῶν δὲ καθ' ἕκαστα τὰς ἀρχὰς, καὶ τὴν πολιτείαν κρίνειν. Ὥστ', εἴπερ ἐστὶ δημοκρατία μία τῶν πολιτειῶν, φανερὸν, ὡς ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἐν ᾗ ψηφίσμασι πάντα διοικεῖται, ȣ̓δὲ δημοκρατία κυρίως· ȣ̓δὲν γὰρ ἐνδέχεται ψήφισμα εἶναι καθόλȣ. Τὰ μὲν ȣ̃ν τῆς δημοκρατίας εἴδη διωρίσθω τὸν τρόπον τȣ̃τον.

Κεφ. ε.

Ὀλιγαρχίας δ' εἴδη ἓν μὲν, τὸ ἀπὸ τιμημάτων εἶναι τὰς ἀρχὰς τηλικȣ́των, ὥστε τȣ̀ς ἀπόρȣς μὴ μετέχειν πλείȣς ὄντας, ἐξεῖναι δὲ τῷ κτωμένῳ μετέχειν τῆς πολιτείας. Ἄλλο δὲ, ὅταν ἀπὸ τιμημάτων μακρῶν ὦσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ τȣ̀ς ἐλλείποντας. Ἂν μὲν ȣ̃ν ἐκ πάντων τȣ́των τȣ̃το ποιῶσι, δοκεῖ τȣ̃τ' εἶναι μᾶλλον ἀριστοκρατικὸν, ἐὰν δ' ἔκ τινων ἀφωρισμένων, ὀλιγαρχικόν. Ἕτερον δ' εἶδος ὀλιγαρχίας, ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ· Τέταρτον δ', ὅταν ὑπάρχῃ τό, τε νῦν λεχθὲν, καὶ ἄρχῃ μὴ ὁ νόμος ἀλλ' οἱ ἄρχοντες· καὶ ἔστιν ἀντίστροφος αὕτη ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὥσπερ ἡ τυραννὶς ἐν ταῖς μοναρχίαις, καὶ

περὶ ἧς τελευταίας εἴπομεν δημοκρατίας ἐν ταῖς δημοκρατίαις· καὶ καλοῦσι δὴ τὴν τοιαύτην ὀλιγαρ-
2. χίαν δυναστείαν. Ὀλιγαρχίας μὲν οὖν εἴδη τοσαῦτα καὶ δημοκρατίας. Οὐ δεῖ δὲ λανθάνειν, ὅτι πολλαχοῦ συμβέβηκεν, ὥστε τὴν μὲν πολιτείαν τὴν κατὰ τοὺς νόμους μὴ δημοτικὴν εἶναι, διὰ δὲ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀγωγὴν πολιτεύεσθαι δημοτικῶς· ὁμοίως δὲ πάλιν παρ' ἄλλοις τὴν μὲν κατὰ τοὺς νόμους εἶναι πολιτείαν δημοτικωτέραν, τῇ δ' ἀγωγῇ καὶ τοῖς ἤθεσιν ὀλιγαρχεῖσθαι μᾶλλον. Συμβαίνει δὲ τοῦτο μάλιστα μετὰ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν· οὐ γὰρ εὐθὺς μεταβαίνουσιν, ἀλλ' ἀγαπῶσι τὰ πρῶτα μικρὰ πλεονεκτοῦντες παρ' ἀλλήλων· ὥσθ' οἱ μὲν νόμοι διαμένουσιν οἱ προϋπάρχοντες, κρατοῦσι
3. δὲ οἱ μεταβάλλοντες τὴν πολιτείαν. Ὅτι δ' ἐστὶ τοσαῦτα εἴδη δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων φανερόν ἐστιν· ἀνάγκη γὰρ ἢ πάντα τὰ εἰρημένα μέρη τοῦ δήμου κοινωνεῖν τῆς πολιτείας, ἢ τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. Ὅταν μὲν οὖν τὸ γεωργικὸν καὶ τὸ κεκτημένον μετρίαν οὐσίαν κύριον ᾖ τῆς πολιτείας, πολιτεύονται κατὰ νόμους· ἔχουσι γὰρ ἐργαζόμενοι ζῆν, οὐ δύνανται δὲ σχολάζειν· ὥστε τὸν νόμον ἐπιστήσαντες ἐκκλησιάζουσι τὰς ἀναγκαίας ἐκκλησίας. Τοῖς δ' ἄλλοις μετέχειν ἔξεστιν, ὅταν κτήσωνται τὸ τίμημα τὸ διωρισμένον ὑπὸ τῶν νόμων· (διὸ πᾶσι τοῖς κτωμένοις ἔξεστι μετέχειν·) ὅλως μὲν γὰρ τὸ μὲν μὴ ἐξεῖναι πᾶσιν, ὀλι-

γαρχικόν· τὸ δὲ δὴ ἐξεῖναι σχολάζειν ἀδύνατον, μὴ προσόδων ὄσων. Τοῦτο μὲν οὖν εἶδος ἐν δημοκρατίας διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. Ἕτερον δὲ εἶδος 4.
(διὰ τὴν ἐχομένην αἵρεσιν·) ἔστι (γὰρ καὶ) πᾶσιν ἐξεῖναι τοῖς ἀνυπευθύνοις κατὰ τὸ γένοςμετέχειν, δυναμένοις μέντοι σχολάζειν· διόπερ ἐν τῇ τοιαύτῃ δημοκρατίᾳ οἱ νόμοι ἄρχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πρόσοδον. Τρίτον δ' εἶδος, τὸ πᾶσιν ἐξεῖναι, ὅσοι ἂν ἐλεύθεροι ὦσι, μετέχειν τῆς πολιτείας, μὴ μέντοι μετέχειν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν· ὥστ' ἀναγκαῖον καὶ ἐν ταύτῃ ἄρχειν τὸν νόμον. Τέταρτον δ' εἶδος δημοκρατίας ἡ τελευταία τοῖς χρόνοις ἐν ταῖς πόλεσι γεγενημένη. Διὰ γὰρ τὸ μείζους 5.
γεγονέναι πολὺ τὰς πόλεις τῶν ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ προσόδων ὑπάρχειν εὐπορίας, μετέχουσι μὲν πάντες τῆς πολιτείας διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλήθους, κοινωνοῦσι δὲ καὶ πολιτεύονται διὰ τὸ δύνασθαι σχολάζειν καὶ τοὺς ἀπόρους, λαμβάνοντας μισθόν. Καὶ μάλιστα δὲ σχολάζει τὸ τοιοῦτον πλῆθος· οὐ γὰρ ἐμποδίζει αὐτοὺς οὐθὲν ἡ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια, τοὺς δὲ πλουσίους ἐμποδίζει· ὥστε πολλάκις οὐ κοινωνοῦσι τῆς ἐκκλησίας οὔτε τοῦ δικάζειν· διὸ γίνεται τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος κύριον τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχ οἱ νόμοι. Τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἴδη τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας ἐστί. Τὰ 6.
δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν μὲν πλείους ἔχωσιν οὐσίαν, ἐλάττω δὲ καὶ μὴ πολλὴν λίαν, τὸ τῆς πρώτης

ὀλιγαρχίας εἶδός ἐστι· ποιȣ̃σι γὰρ ἐξȣσίαν μετέχειν τῷ κτωμένῳ, καὶ, διὰ τὸ πλῆθος εἶναι τῶν μετεχόντων τȣ̃ πολιτεύματος, ἀνάγκη μὴ τȣ̀ς ἀνθρώπȣς ἀλλὰ τὸν νόμον εἶναι κύριον. Ὅσῳ γὰρ ἂν πλεῖον ἀπέχωσι τῆς μοναρχίας, καὶ μήτε τοσαύτην ἔχωσιν ȣ̓σίαν, ὥστε σχολάζειν ἀμελȣ̃ντας, μήθ' ȣ̔́τως ὀλίγην, ὥστε τρέφεσθαι ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀνάγκη τὸν νόμον ἀξιȣ̃ν αὐτοῖς ἄρχειν, ἀλλὰ
7. μὴ αὐτȣ́ς. Ἐὰν δὲ δὴ ἐλάττȣς ὦσιν οἱ τὰς ȣ̓σίας ἔχοντες ἢ οἱ τὸ πρότερον, πλείω δὲ, τὸ τῆς δευτέρας ὀλιγαρχίας γίνεται εἶδος· μᾶλλον γὰρ ἰσχύοντες πλεονεκτεῖν ἀξιȣ̃σι· διὸ αὐτοὶ μὲν αἱρȣ̃νται ἐκ τῶν ἄλλων τȣ̀ς εἰς τὸ πολίτευμα βαδίζοντας διὰ δὲ τὸ μήπω ȣ̔́τως ἰσχυροὶ εἶναι, ὥστ'
8. ἄνευ νόμȣ ἄρχειν, τὸν νόμον τίθενται τοιȣ̃τον. Ἐὰν δ' ἐπιτείνωσι τῷ ἐλάττονες ὄντες μείζονας ȣ̓σίας ἔχειν, ἡ τρίτη ἐπίδοσις γίνεται τῆς ὀλιγαρχίας, τὸ δι' αὐτῶν μὲν τὰς ἀρχὰς ἔχειν, κατὰ νόμον δὲ τὸν κελεύοντα τῶν τελευτώντων διαδέχεσθαι τȣ̀ς υἱεῖς. Ὅταν δ' ἤδη πολὺ ὑπερτείνωσι ταῖς ȣ̓σίαις καὶ ταῖς πολυφιλίαις, ἐγγὺς ἡ τοιαύτη δυναστεία μοναρχίας ἐστὶ, καὶ κύριοι γίνονται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ȣ̓χ ὁ νόμος· καὶ τὸ τέταρτον εἶδος τῆς ὀλιγαρχίας τȣ̃τ' ἐστὶν, ἀντίστροφον τῷ τελευταίῳ τῆς
9. δημοκρατίας. Ἔτι δ' εἰσὶ δύο πολιτεῖαι παρὰ δημοκρατίαν τε καὶ ὀλιγαρχίαν, ὧν τὴν μὲν ἑτέραν λέγȣσί τε πάντες, καὶ εἴρηται τῶν τεττάρων πο-

λιτειῶν εἶδος ἕν· λέγουσι δὲ τέτταρας, μοναρχίαν,
ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, τέταρτον δὲ τὴν καλουμέ-
νην ἀριστοκρατίαν. Πέμπτη δ' ἐστὶν, ἣ προσαγο-
ρεύεται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν· πολιτείαν γὰρ κα-
λοῦσι· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ πολλάκις γίνεσθαι, λανθά-
νει τοὺς πειρωμένους ἀριθμεῖν τὰ τῶν πολιτειῶν εἴδη,
καὶ χρῶνται ταῖς τέτταρσι μόνον, ὥσπερ Πλάτων
ἐν ταῖς πολιτείαις. Ἀριστοκρατίαν μὲν οὖν καλῶς 10.
ἔχει καλεῖν, περὶ ἧς διήλθομεν ἐν τοῖς πρώτοις
λόγοις· τὴν γὰρ ἐκ τῶν ἀρίστων ἁπλῶς κατ' ἀρε-
τὴν πολιτείαν καὶ μὴ πρὸς ὑπόθεσίν τινα ἀγαθῶν
ἀνδρῶν, μόνην δίκαιον προσαγορεύειν ἀριστοκρατίαν·
ἐν μόνῃ γὰρ ἁπλῶς ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ πολίτης
ἀγαθός ἐστιν· οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἀγαθοὶ πρὸς
τὴν πολιτείαν εἰσὶ τὴν αὐτῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰσί
τινες, αἳ πρός τε τὰς ὀλιγαρχουμένας ἔχουσι διαφο-
ρὰς καὶ καλοῦνται ἀριστοκρατίαι, καὶ πρὸς τὴν κα-
λουμένην πολιτείαν· ὅπου γε μὴ μόνον πλουτίνδην
ἀλλὰ καὶ ἀριστίνδην αἱροῦνται τὰς ἀρχάς. Αὕτη 11.
ἡ πολιτεία διαφέρει τε ἀμφοῖν καὶ ἀριστοκρατικὴ
καλεῖται. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς μὴ ποιουμέναις κοινὴν
ἐπιμέλειαν ἀρετῆς εἰσιν ὅμως τινὲς οἱ εὐδοκιμοῦντες
καὶ δοκοῦντες εἶναι ἐπιεικεῖς. Ὅπου οὖν ἡ πολιτεία
βλέπει εἴς τε πλοῦτον καὶ ἀρετὴν καὶ δῆμον, οἷον
ἐν Καρχηδόνι, αὕτη ἀριστοκρατική ἐστι· καὶ ἐν αἷς
εἰς τὰ δύο μόνον, οἷον ἡ Λακεδαιμονίων εἰς ἀρε-
τήν τε καὶ δῆμον, καὶ ἔστι μίξις τῶν δύο τούτων

δημοκρατίας τε καὶ ἀρετῆς. Ἀριστοκρατίας μὲν ȣ̉ν παρὰ τὴν πρώτην, τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ταῦτα δύο εἴδη, καὶ τρίτον, ὅσαι τῆς καλȣμένης πολιτείας ῥέπȣσι πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μᾶλλον.

Κεφ. ς.

Λοιπὸν δ' ἐστὶν ἡμῖν περί τε τῆς ὀνομαζομένης πολιτείας εἰπεῖν καὶ περὶ τυραννίδος. Ἐτάξαμεν δὲ ȣ̈τως ȣ̉κ ȣ̉͂σαν ȣ̈τε ταύτην παρέκβασιν ȣ̈τε τὰς ἄρτι ῥηθείσας ἀριστοκρατίας, ὅτι τὸ μὲν ἀληθὲς πᾶσαι διημαρτήκασι τῆς ὀρθοτάτης πολιτείας· ἔπειτα καταριθμȣ̃νται μετὰ τȣ́των, εἰσί τ' (αὐτῶν) αὗται παρεκβάσεις, ὥςπερ ἐν τοῖς κατ' ἀρχὴν εἴπομεν. Τελευταῖον δὲ περὶ τυραννίδος εὔλογόν ἐστι ποιήσασθαι μνείαν, διὰ τὸ πασῶν ἥκιστα ταύτην εἶναι πολιτείαν, ἡμῖν δὲ τὴν μέθοδον εἶναι περὶ πολιτείας. Δι' ἣν μὲν ȣ̉͂ν αἰτίαν τέτακται τὸν τρόπον τȣ̃τον, εἴρηται· νῦν δὲ δεικτέον ἡμῖν
2. περὶ πολιτείας. Φανερωτέρα γὰρ ἡ δύναμις αὐτῆς, διωρισμένων τῶν περὶ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας· ἔστι γὰρ ἡ πολιτεία ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν μίξις ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας. Εἰώθασι δὲ καλεῖν τὰς μὲν ἀποκλινȣ́σας ὡς πρὸς τὴν δημοκρατίαν πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μᾶλλον ἀριστοκρατίας, διὰ τὸ μᾶλλον ἀκολȣθεῖν παιδείαν καὶ εὐγένειαν τοῖς εὐπορωτέροις· ἔτι δὲ δοκȣ̃σιν ἔχειν οἱ εὔποροι, ὧν ἕνεκεν οἱ ἀδικȣ̃ντες ἀδι-

κοῦσιν· ὅθεν καὶ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ γνωρίμους
τούτους προσαγορεύουσι. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀριστοκρατία 3.
βούλεται τὴν ὑπεροχὴν ἀπονέμειν τοῖς ἀρίστοις τῶν
πολιτῶν, καὶ τὰς ὀλιγαρχίας εἶναί φασιν ἐκ τῶν
καλῶν κἀγαθῶν μᾶλλον. Δοκεῖ δ' εἶναι τῶν ἀδυ-
νάτων, τὸ μὴ εὐνομεῖσθαι τὴν ἀριστοκρατουμένην
πόλιν, (ἀλλὰ τὴν πονηροκρατουμένην·) ὁμοίως δὲ
καὶ ἀριστοκρατεῖσθαι τὴν μὴ εὐνομουμένην. Οὐκ
ἔστι δὲ εὐνομία τὸ εὖ κεῖσθαι τοὺς νόμους, μὴ πεί-
θεσθαι δέ· διὸ μίαν μὲν εὐνομίαν ὑποληπτέον εἶ-
ναι τὸ πείθεσθαι τοῖς κειμένοις νόμοις, ἑτέραν δὲ
τὸ καλῶς κεῖσθαι τοὺς νόμους, οἷς ἐμμένουσιν· ἔστι
γὰρ πείθεσθαι καὶ κακῶς κειμένοις. Τοῦτο δ' ἐν-
δέχεται διχῶς· ἢ γὰρ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐνδεχομέ-
νων αὐτοῖς, ἢ τοῖς ἁπλῶς ἀρίστοις. Δοκεῖ δὲ ἀρι- 4.
στοκρατία μὲν εἶναι μάλιστα τὸ τὰς τιμὰς νενε-
μῆσθαι κατ' ἀρετήν· ἀριστοκρατίας μὲν γὰρ ὅρος
ἀρετὴ, ὀλιγαρχίας δὲ πλοῦτος, δήμου δ' ἐλευθερία.
Τὸ δὲ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν, ἐν πάσαις ὑπάρ-
χει· καὶ γὰρ ἐν ὀλιγαρχίᾳ καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ
καὶ ἐν δήμοις ὅ, τι ἂν δόξῃ τῷ πλείονι μέρει τῶν
μετεχόντων τῆς πολιτείας, τοῦτ' ἐστὶ κύριον. Ἐν
μὲν οὖν ταῖς πλείσταις πόλεσι τὸ τῆς πολιτείας εἶ-
δος καλεῖται· μόνον γὰρ ἡ μίξις στοχάζεται τῶν
εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πλούτου καὶ ἐλευθερίας·
σχεδὸν γὰρ παρὰ τοῖς πλείστοις οἱ εὔποροι τῶν
καλῶν κἀγαθῶν δοκοῦσι κατέχειν χώραν. Ἐπεὶ δὲ 5.

τρία ἐστὶ τὰ ἀμφισβητȣ̃ντα τῆς ἰσότητος τῆς πολιτείας, ἐλευθερία, πλȣ̃τος, ἀρετή· (τὸ γὰρ τέταρτον, ὃ καλȣ̃σιν εὐγένειαν, ἀκολȣθεῖ τοῖς δυσίν· ἡ γὰρ εὐγένειά ἐστιν ἀρχαῖος πλȣ̃τος καὶ ἀρετή·) Φανερὸν, ὅτι τὴν μὲν τοῖν δυοῖν μίξιν, τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πολιτείαν λεκτέον, τὴν δὲ τῶν τριῶν, ἀριστοκρατίαν μάλιστα τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ πρώτην. Ὅτι μὲν ȣ̃ν ἔστι καὶ ἕτερα πολιτείας εἴδη παρὰ μοναρχίαν τε καὶ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν, εἴρηται, καὶ ποῖα ταῦτα, καὶ τί διαφέρȣσιν ἀλλήλων αἵ τ' ἀριστοκρατίαι καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ ὅτι ȣ̓ πόῤῥω αὗται ἀλλήλων, Φανερόν.

Κεφ. ζ.

Τίνα δὲ τρόπον γίνεται παρὰ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ἡ καλȣμένη πολιτεία, καὶ πῶς αὐτὴν δεῖ καθιστάναι, λέγωμεν ἐφεξῆς τοῖς εἰρημένοις. Ἅμα δὲ δῆλον ἔσται καὶ οἷς ὁρίζονται τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ὀλιγαρχίαν· ληπτέον γὰρ τὴν τȣ́των διαίρεσιν, εἶτα ἐκ τȣ́των ἀφ' ἑκατέρας ὥσπερ
2. σύμβολον λαμβάνοντας συνθετέον. Εἰσὶ δὲ οἱ ὅροι τρεῖς τῆς συνθέσεως καὶ μίξεως· ἢ γὰρ ἀμφότερα ληπτέον, ὧν ἑκάτεραι νομοθετȣ̃σι, οἷον περὶ τȣ̃ δικάζειν· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις τοῖς εὐπόροις ζημίαν τάττȣσιν, ἂν μὴ δικάζωσι, τοῖς δ' ἀπόροις ȣ̓δένα μισθόν· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις τοῖς μὲν

ἀπόροις μισθὸν, τοῖς δ' εὐπόροις οὐδεμίαν ζημίαν.
Κοινὸν δὲ καὶ μέσον τούτων ἀμφότερα ταῦτα· διὸ
καὶ πολιτικόν· μέμικται γὰρ ἐξ ἀμφοῖν. Εἷς μὲν
οὖν οὗτος τοῦ συνδυασμοῦ τρόπος. Ἕτερος δὲ, τὸ μέ- 3.
σον λαμβάνειν ὧν ἑκάτεροι τάττουσιν, οἷον ἐκκλη-
σιάζειν οἱ μὲν ἀπὸ τιμήματος οὐθενὸς ἢ μικροῦ πάμ-
παν, οἱ δ' ἀπὸ μακροῦ τιμήματος· κοινὸν δέ γε οὐ-
δέτερον, ἀλλὰ τὸ μέσον ἑκατέρου τιμήματος τούτων.
Τρίτον δ' ἐκ δυοῖν ταγμάτοιν τὰ μὲν ἐκ τοῦ ὀλι-
γαρχικοῦ νόμου, τὰ δ' ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ· λέγω δὲ,
οἷον δοκεῖ δημοκρατικὸν μὲν εἶναι τὸ κληρωτὰς εἶ-
ναι τὰς ἀρχὰς, τὸ δ' αἱρετὰς, ὀλιγαρχικόν· καὶ
δημοκρατικὸν μὲν τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος, ὀλιγαρχι-
κὸν δὲ τὸ ἀπὸ τιμήματος. Ἀριστοκρατικὸν τοίνυν
καὶ πολιτικὸν τὸ ἐξ ἑκατέρας ἑτάτερον λαβεῖν, ἐκ
μὲν τῆς ὀλιγαρχίας τὸ αἱρετὰς ποιεῖν τὰς ἀρχὰς,
ἐκ δὲ τῆς δημοκρατίας τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος. Ὁ
μὲν οὖν τρόπος τῆς μίξεως οὗτος. Τοῦ δ' εὖ μεμίχ- 4.
θαι δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ὅρος, ὅταν ἐνδέ-
χηται λέγειν τὴν αὐτὴν πολιτείαν δημοκρατίαν καὶ
ὀλιγαρχίαν· δῆλον γὰρ, ὅτι τοῦτο πάσχουσιν οἱ λέ-
γοντες διὰ τὸ μεμίχθαι καλῶς. Πέπονθε δὲ τοῦτο καὶ
τὸ μέσον· ἐμφαίνεται γὰρ ἑκάτερον ἐν αὐτῷ τῶν
ἄκρων· ὅπερ συμβαίνει περὶ τὴν Λακεδαιμονίων
πολιτείαν. Πολλοὶ γὰρ ἐγχειροῦσι λέγειν, ὡς δη- 5.
μοκρατίας οὔσης, διὰ τὸ δημοτικὰ πολλὰ τὴν τά-
ξιν ἔχειν· οἷον πρῶτον τὸ περὶ τὴν τροφὴν τῶν

παίδων· ὁμοίως γὰρ οἱ τῶν πλȣσίων τρέφονται τοῖς τῶν πενήτων, καὶ παιδεύονται τὸν τρόπον τȣ̃τον, ὃν ἂν δύναιντο καὶ τῶν πενήτων οἱ παῖδες. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐχομένης ἡλικίας, καὶ ὅταν ἄνδρες γένωνται, τὸν αὐτὸν τρόπον· ȣ̓θὲν γὰρ εὔδηλος ὁ πλȣ́σιος καὶ ὁ πένης· ȣ̃τω τὰ περὶ τὴν τροφὴν ταὐτὰ πᾶσιν ἐν τοῖς συσσιτίοις. Καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ πλȣ́σιοι τοιαύτην, οἵαν ἄν τις παρασκευάσαι δύναιτο καὶ τῶν πενήτων ὁστισȣ̃ν. Ἔτι τὸ δύο τὰς μεγίστας ἀρχὰς τὴν μὲν αἱρεῖσθαι τὸν δῆμον, τῆς δὲ μετέχειν· τȣ̀ς μὲν γὰρ γέροντας αἱρȣ̃νται, τῆς δ' ἐφορείας μετέχȣσιν. Οἱ δ' ὀλιγαρχίαν, διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν ὀλιγαρχικὰ, οἷον τὸ πάσας αἱρετὰς εἶναι καὶ μηδεμίαν κληρωτὴν, καὶ ὀλίγȣς εἶναι κυρίȣς θανάτȣ καὶ φυγῆς, καὶ ἄλλα
6. τοιαῦτα πολλά. Δεῖ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ μεμιγμένῃ καλῶς ἀμφότερα δοκεῖν εἶναι καὶ μηδέτερον· καὶ σώζεσθαι δι' αὑτῆς καὶ μὴ ἔξωθεν· καὶ δι' αὑτῆς, μὴ τῷ πλείȣς ἔξωθεν εἶναι τȣ̀ς βȣλομένȣς· εἴη γὰρ ἂν καὶ πονηρᾷ πολιτείᾳ τȣ̃θ' ὑπάρχον· ἀλλὰ τῷ μηδ' ἂν βȣ́λεσθαι πολιτείαν ἑτέραν μηθὲν τῶν τῆς πόλεως μορίων ὅλως. Τίνα μὲν ȣ̃ν τρόπον δεῖ καθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ὀνομαζομένας ἀριστοκρατίας, νῦν εἴρηται.

Κ ε φ. η.

Περὶ δὲ τυραννίδος ἦν ἡμῖν λοιπὸν εἰπεῖν, ἐχ ὡς ἐνέσης πολυλογίας περὶ αὐτὴν, ἀλλ᾽ ὅπως λάβῃ τῆς μεθόδε τὸ μέρος· ἐπειδὴ καὶ ταύτην τίθεμεν τῶν πολιτειῶν τι μέρος. Περὶ μὲν ἐν βασιλείας διωρίσαμεν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, ἐν οἷς περὶ τῆς μάλιστα λεγομένης βασιλείας ἐποιέμεθα τὴν σκέψιν, πότερον ἀσύμφορον ἢ συμφέρει ταῖς πόλεσι, καὶ τίνα καὶ πόθεν δεῖ καθιστάναι καὶ πῶς. Τυραννίδος δ᾽ εἴδη δύο μὲν διείλομεν ἐν οἷς 2.
περὶ βασιλείας ἐπεσκοπῦμεν, διὰ τὸ τὴν δύναμιν ἐπαλλάττειν πως αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν, διὰ τὸ κατὰ νόμον εἶναι ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἀρχάς· ἔν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἱρῦνται αὐτοκράτορας μονάρχες· καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐγίγνοντό τινες μόναρχοι τὸν τρόπον τῦτον, ὓς ἐκάλεν αἰσυμνήτας. Ἔχεσι δέ τινας πρὸς ἀλλήλες αὗται διαφοράς· ἦσαν δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον βασιλικαὶ καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἑκόντων, τυραννικαὶ δὲ διὰ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην. Τρίτον δ᾽ εἶδος τυ- 3.
ραννίδος, ἥπερ μάλιστ᾽ εἶναι δοκεῖ τυραννὶς, ἀντίστροφος ὖσα τῇ παμβασιλείᾳ. Τοιαύτην δ᾽ ἀναγκαῖον εἶναι τυραννίδα τὴν μοναρχίαν, ἥτις ἀνυπεύθυνος ἄρχει τῶν ὁμοίων καὶ βελτιόνων πάντων πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν

ἀρχομένων. Διόπερ ἀκέσιος· ἐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τῶν ἐλευθέρων τὴν τοιαύτην ἀρχήν. Τυραννίδος μὲν ἐν εἴδη ταῦτα καὶ τοσαῦτα διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας.

Κεφ. θ.

Τίς δ' ἀρίστη πολιτεία καὶ τίς ἄριστος βίος ταῖς πλείσταις πόλεσι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων, μήτε πρὸς ἀρετὴν συγκρίνεσι τὴν ὑπὲρ τὲς ἰδιώτας, μήτε πρὸς παιδείαν, ἣ φύσεως δεῖται καὶ χορηγίας τυχηρᾶς, μήτε πρὸς πολιτείαν τὴν κατ' εὐχὴν γινομένην, ἀλλὰ πρὸς βίον τε τὸν τοῖς πλείστοις κοινωνῆσαι δυνατὸν, καὶ πολιτείαν, ἧς τὰς
2. πλείστας πόλεις ἐνδέχεται μετασχεῖν; Καὶ γὰρ ἃς καλὲσιν ἀριστοκρατίας, περὶ ὧν νῦν εἴπομεν, τὰ μὲν ἐξωτέρω πίπτεσι ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων, τὰ δὲ γειτνιῶσι τῇ καλεμένῃ πολιτείᾳ· διὸ περὶ ἀμφῶν ὡς μιᾶς λεκτέον. Ἡ δὲ δὴ κρίσις περὶ ἁπάντων τέτων ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐστίν. Εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς Ἠθικοῖς εἴρηται τὸ τὸν εὐδαιμόνα βίον εἶναι τὸν κατ' ἀρετὴν ἀνεμπόδιστον, μεσότητα δὲ τὴν ἀρετὴν, τὸν μέσον ἀναγκαῖον εἶναι βίον βέλτιστον, τῆς δὲ ἑκάστοις ἐνδεχομένης τυ-
3. χεῖν μεσότητος. Τὲς δ' αὐτὲς τέτες ὅρες ἀναγκαῖον εἶναι καὶ πόλεως ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ πολιτείας· ἡ γὰρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. Ἐν ἁπάσαις δὴ ταῖς πόλεσίν ἐστι τρία μέρη τῆς

πόλεως, οἱ μὲν εὔποροι σφόδρα, οἱ δ' ἄποροι σφόδρα, οἱ δὲ τρίτοι οἱ μέσοι τέτων. Ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τὸ μέτρον ἄριστον καὶ τὸ μέσον, φανερὸν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτῆσις ἡ μέση βελτίστη πάντων. Ῥᾴστη γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρ- 4.
χεῖν· ὑπέρκαλον δὲ ἢ ὑπερίσχυρον ἢ ὑπερευγενῆ ἢ ὑπερπλέσιον, ἢ τἀναντία τέτοις ὑπέρπτωχον ἢ ὑπερασθενῆ καὶ σφόδρα ἄτιμον χαλεπὸν τῷ λόγῳ ἀκολεθεῖν. Γίγνονται γὰρ οἱ μὲν ὑβρισταὶ καὶ μεγαλοπόνηροι μᾶλλον, οἱ δὲ κακῆργοι καὶ μικροπόνηροι λίαν· τῶν δ' ἀδικημάτων τὰ μὲν γίγνεται δι' ὕβριν, τὰ δὲ διὰ κακεργίαν. Ἔτι δὲ ἥκισθ' ἧτοι φυλαρχῆσι καὶ βελαρχῆσι· ταῦτα δ' ἀμφότερα βλαβερὰ ταῖς πόλεσι. Πρὸς δὲ τέτοις οἱ 5.
μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλέτε καὶ φίλων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιέτων, ἄρχεσθαι ἔτε βέλονται ἔτε ἐπίστανται, καὶ τῆτ' εὐθὺς οἴκοθεν ὑπάρχει παισὶν ἧσι· διὰ γὰρ τὴν τρυφὴν ἐδ' ἐν τοῖς διδασκαλείοις ἄρχεσθαι σύνηθες αὐτοῖς. Οἱ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐνδείᾳ τέτων ταπεινοὶ λίαν· ὥσθ' οἱ μὲν ἄρχειν ἐκ ἐπίστανται, ἀλλ' ἄρχεσθαι δελικὴν ἀρχὴν, οἱ δ' ἄρχεσθαι μὲν ἐδεμιᾷ ἀρχῇ, ἄρχειν δὲ δεσποτικὴν ἀρχήν. Γίνε- 6.
ται ἧν δέλων καὶ δεσποτῶν πόλις, ἀλλ' ἐκ ἐλευθέρων, καὶ τῶν μὲν φθονέντων, τῶν δὲ καταφρονέντων· ἃ πλεῖστον ἀπέχει φιλίας καὶ κοινωνίας πολιτικῆς· ἡ γὰρ κοινωνία φιλικόν· ἐδὲ γὰρ ὁδῆ

βȣ́λονται κοινωνεῖν τοῖς ἐχθροῖς. Βȣ́λεται δέ γ' ἡ πόλις ἐξ ἴσων εἶναι καὶ ὁμοίων, ὅτι μάλιστα· τȣ̃το δ' ὑπάρχει μάλιστα τοῖς μέσοις. Ὥστ' ἀναγκαῖον ἄριστα πολιτεύεσθαι ταύτην τὴν πόλιν ἐστὶν, ἐξ ὧν φαμεν φύσει τὴν σύστασιν εἶναι τῆς πόλε-
7. ως. Καὶ σώζονται δ' ἐν ταῖς πόλεσιν ȣ̃τοι μάλιστα τῶν πολιτῶν· ȣ̃τε γὰρ αὐτοὶ τῶν ἀλλοτρίων, ὥσπερ οἱ πένητες, ἐπιθυμȣ̃σιν, ȣ̃τε τῆς τȣ́των (ȣ̓σίας) ἕτεροι, καθάπερ τῆς τῶν πλȣσίων οἱ πένητες ἐπιθυμȣ̃σι, καὶ διὰ τὸ μήτ' ἐπιβȣλεύεσθαι μήτ' ἐπιβȣλεύειν ἀκινδύνως διάγȣσι. Διὰ τȣ̃το καλῶς ηὔξατο Φωκυλίδης

πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

8. Δῆλον ἄρα, ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη ἡ διὰ τῶν μέσων· καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι πόλεις, ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον καὶ κρεῖττον, μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θατέρȣ μέρȣς· προστιθέμενον γὰρ ποιεῖ ῥοπὴν, καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑ ερβολάς. Διόπερ εὐτυχία μεγίστη τȣ̀ς πολιτευομένȣς ȣ̓σίαν ἔχειν μέσην καὶ ἱκανήν· ὡς ὅπȣ οἱ μὲν πολλὰ σφόδρα κέκτηνται, οἱ δὲ μηθὲν, ἢ δῆμος ἔσχατος γίνεται ἢ ὀλιγαρχία ἄκρατος ἢ τυραννὶς, δι' ἀμφοτέρας τὰς ὑπερβολάς· καὶ γὰρ ἐκ δημοκρατίας τῆς νεανικωτάτης καὶ ἐξ ὀλιγαρχίας γίνεται τυραννὶς, ἐκ δὲ τῶν μέσων και τῶν σύνεγγυς πολὺ ἧττον. Τὴν

δ' αἰτίαν ὕστερον ἐν τοῖς περὶ τὰς μεταβολὰς τῶν
πολιτειῶν ἐροῦμεν. Ὅτι δὲ ἡ μέση βελτίστη, φα- 9.
νερόν· μόνη γὰρ ἀστασίαστος· ὅπου γὰρ πολὺ τὸ
διὰ μέσου, ἥκιστα στάσεις καὶ διαστάσεις γίγνον-
ται τῶν πολιτῶν. Καὶ αἱ μεγάλαι πόλεις ἀστα-
σιαστότεραι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι πολὺ τὸ
μέσον· ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ῥᾴδιόν τε διαλαβεῖν εἰς
δύο πάντας, ὥστε μηθὲν καταλιπεῖν μέσον, καὶ
πάντες σχεδὸν ἄποροι ἢ εὔποροί εἰσι. Καὶ αἱ δη-
μοκρατίαι δὲ ἀσφαλέστεραι τῶν ὀλιγαρχιῶν εἰσι
καὶ πολυχρονιώτεραι διὰ τοὺς μέσους· πλείους τε
γὰρ καὶ μᾶλλον μετέχουσι τῶν τιμῶν ἐν ταῖς δημο-
κρατίαις ἢ ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐπεὶ ὅταν ἄνευ τούτων
τῷ πλήθει ὑπερτείνωσιν οἱ ἄποροι, κακοπραγία γί-
νεται, καὶ ἀπόλλυνται ταχέως. Σημεῖον δὲ δεῖ νομί- 10.
ζειν καὶ τὸ τοὺς βελτίστους νομοθέτας εἶναι τῶν μέσων
πολιτῶν. Σόλων τε γὰρ ἦν τούτων· δηλοῖ δ' ἐκ τῆς
ποιήσεως· καὶ Λυκοῦργος· οὐ γὰρ ἦν βασιλεύς· καὶ
Χαρώνδας, καὶ σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων. Φανε-
ρὸν δ' ἐκ τούτων καὶ διότι αἱ πολιτεῖαι αἱ μὲν δημο-
κρατικαί εἰσιν, αἱ δ' ὀλιγαρχικαί· διὰ γὰρ τὸ ἐνταύ-
ταις πολλάκις ὀλίγον εἶναι τὸ μέσον, αἰεὶ ὁπότε-
ροι ἂν ὑπερέχωσιν, εἴθ' οἱ τὰς οὐσίας ἔχοντες εἴθ'
ὁ δῆμος, οἱ τὸ μέσον ἐκβαίνοντες καθ' αὑτοὺς ἄγουσι
τὴν πολιτείαν· ὥστε ἢ δῆμος γίγνεται ἢ ὀλιγαρχία.
Πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὸ στάσεις γίνεσθαι καὶ μάχας 11.
πρὸς ἀλλήλους τῷ δήμῳ καὶ τοῖς εὐπόροις, ὁποτέ-

ροις ἂν μᾶλλον συμβῇ κρατῆσαι τῶν ἐναντίων, ȣ̓ καθιστᾶσι κοινὴν πολιτείαν ȣ̓δ᾽ ἴσην, ἀλλὰ τῆς νίκης ἆθλον τὴν ὑπεροχὴν τῆς πολιτείας λαμβάνȣσι, καὶ οἱ μὲν δημοκρατίαν οἱ δ᾽ ὀλιγαρχίαν ποιȣ͂σιν. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ γενομένων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν παρ᾽ αὑτοῖς ἑκάτεροι πολιτείαν ἀποβλέποντες οἱ μὲν δημοκρατίας ἐν ταῖς πόλεσι καθίστασαν, οἱ δ᾽ ὀλιγαρχίας, ȣ̓ πρὸς τὸ τῶν πόλεων συμφέρον σκοπȣ͂ντες, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφέτε-
12. ρον αὐτῶν· ὥστε διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἢ μηδέποτε τὴν μέσην γίνεσθαι πολιτείαν ἢ ὀλιγάκις καὶ παρ᾽ ὀλίγοις· εἷς γὰρ ἀνὴρ συνεπείσθη μόνος τῶν πρότερον ἐφ᾽ ἡγεμονίᾳ γενόμενος ταύτην ἀποδȣ͂ναι τὴν τάξιν. Ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθος καθέστηκε, μηδὲ βȣ́λεσθαι τὸ ἴσον, ἀλλ᾽ ἢ ἄρχειν ζητεῖν ἢ κρατȣμένȣς ὑπομένειν. Τίς μὲν ȣ͂ν ἀρίστη πολιτεία, καὶ διὰ τίν᾽ αἰτίαν, ἐκ τȣ́των
13. φανερόν. Τῶν δ᾽ ἄλλων πολιτειῶν (ἐπειδὴ πλείȣς δημοκρατίας καὶ πλείȣς ὀλιγαρχίας φαμὲν εἶναι) ποίαν πρώτην θετέον καὶ δευτέραν καὶ τȣ͂τον δὴ τὸν τρόπον ἐχομένην, τῷ τὴν μὲν εἶναι βελτίω τὴν δὲ χείρω, διωρισμένης τῆς ἀρίστης, ȣ̓ χαλεπὸν ἰδεῖν. Δεῖ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι βελτίω τὴν ἐγγύτατα ταύτης, χείρω δὲ τὴν ἀφεστηκυῖαν τȣ͂ μέσȣ πλεῖον, ἂν μὴ πρὸς ὑπόθεσιν κρίνῃ τις. Λέγω δὲ τὸ πρὸς ὑπόθεσιν, ὅτι πολλάκις ȣ̓́σης ἄλλης

πολιτείας αἱρετωτέρας, ἐνίοις ȣ̓θὲν κωλύσει συμφέρειν ἑτέραν μᾶλλον εἶναι πολιτείαν.

Κεφ. ι.

Τίς δὲ πολιτεία τίσι καὶ ποία συμφέρει ποίοις, ἐχόμενόν ἐστι τῶν εἰρημένων διελθεῖν. Ληπτέον δὴ πρῶτον περὶ πασῶν καθόλȣ ταὐτό· δεῖ γὰρ κρεῖττον εἶναι τὸ βȣλόμενον μέρος τῆς πόλεως τȣ͂ μὴ βȣλομένȣ μένειν τὴν πολιτείαν. Ἔστι δὲ πᾶσα πόλις ἔκ τε τȣ͂ ποιȣ͂ καὶ ποσȣ͂· λέγω δὲ ποιὸν μὲν ἐλευθερίαν, πλȣ͂τον, παιδείαν, εὐγένειαν· ποσὸν δὲ τὴν τȣ͂ πλήθȣς ὑπεροχήν. Ἐνδέ- 2.
χεται δὲ τὸ μὲν ποιὸν ὑπάρχειν ἑτέρῳ μέρει τῆς πόλεως, ἐξ ὧν συνέστηκε μερῶν ἡ πόλις, ἄλλῳ δὲ μέρει τὸ ποσόν· οἷον πλείȣς τὸν ἀριθμὸν εἶναι τῶν γενναίων τȣ̀ς ἀγεννεῖς, ἢ τῶν πλȣσίων τȣ̀ς ἀπόρȣς, μὴ μέντοι τοσȣ͂τον ὑπερέχειν τῷ ποσῷ, ὅσον λείπεσθαι τῷ ποιῷ· διὸ ταῦτα πρὸς ἄλληλα συγκριτέον. Ὅπȣ μὲν ȣ̓͂ν ὑπερέχει τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος τὴν εἰρημένην ἀναλογίαν, ἐνταῦθα πέφυκεν εἶναι δημοκρατίαν, καὶ ἕκαστον εἶδος δημοκρατίας κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τȣ͂ δήμȣ ἑκάστȣ· οἷον ἐὰν μὲν τὸ τῶν γεωργῶν ὑπερτείνῃ πλῆθος, τὴν πρώτην δημοκρατίαν· ἐὰν δὲ τὸ τῶν βαναύσων καὶ μισθαρνȣ́ντων, τὴν τελευταίαν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας τὰς μεταξὺ τȣ́των. Ὅπȣ δὲ τὸ τῶν 3.
εὐπόρων καὶ γνωρίμων μᾶλλον ὑπερτείνει τῷ ποιῷ

ἢ λείπεται τῷ ποσῷ, ἐνταῦθα δὲ ὀλιγαρχίαν καὶ
τῆς ὀλιγαρχίας τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστον εἶδος
κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πλήθους. Δεῖ
δ' ἀεὶ τὸν νομοθέτην ἐν τῇ πολιτείᾳ προσλαμβά-
νειν τοὺς μέσους· ἄν τε γὰρ ὀλιγαρχικοὺς τοὺς νόμους
τιθῇ, στοχάζεσθαι χρὴ τῶν μέσων, ἐάν τε δημο-
4. κρατικοὺς, προσάγεσθαι τοῖς νόμοις τούτους. Ὅπου
δὲ τὸ τῶν μέσων ὑπερτείνει πλῆθος ἢ συναμφο-
τέρων τῶν ἄκρων ἢ καὶ θατέρου μόνον, ἐνταῦθ'
ἐνδέχεται πολιτείαν εἶναι μόνιμον· οὐθὲν γὰρ φοβε-
ρὸν μήποτε συμφωνήσωσιν οἱ πλούσιοι τοῖς πένη-
σιν ἐπὶ τούτους· οὐδέποτε γὰρ ἅτεροι βουλήσονται
δουλεύειν τοῖς ἑτέροις. Κοινοτέραν δ' ἂν ζητῶσιν,
οὐδεμίαν εὑρήσουσιν ἄλλην ταύτης· ἐν μέρει γὰρ ἄρ-
χειν οὐκ ἂν ὑπομείνειαν διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς
ἀλλήλους· πανταχοῦ δὲ πιστότατος ὁ διαιτητής·
διαιτητὴς δὲ ὁ μέσος. Ὅσῳ δ' ἂν ἄμεινον ἡ πο-
5. λιτεία μιχθῇ, τοσούτῳ μονιμωτέρα. Διαμαρτάνουσι
δὲ πολλοὶ καὶ τῶν τὰς ἀριστοκρατικὰς βουλομένων
ποιεῖν πολιτείας, οὐ μόνον ἐν τῷ πλεῖον νέμειν τοῖς
εὐπόροις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρακρούεσθαι τὸν δῆ-
μον· ἀνάγκη γὰρ χρόνῳ ποτὲ ἐκ τῶν ψευδῶν ἀγα-
θῶν ἀληθὲς συμβαίνειν κακόν· αἱ γὰρ πλεονεξίαι
τῶν πλουσίων ἀπολλύουσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν ἢ
6. αἱ τοῦ δήμου. Ἔστι δὲ, ὅσα προφάσεως χάριν ἐν
ταῖς πολιτείαις σοφίζονται πρὸς τὸν δῆμον, πέντε
τὸν ἀριθμὸν, περὶ ἐκκλησίαν, περὶ τὰς ἀρχὰς,

περὶ δικαστήρια, περὶ ὅπλισιν, περὶ γυμνασίαν. Περὶ ἐκκλησίαν μὲν, τὸ ἐξεῖναι ἐκκλησιάζειν πᾶσι, ζημίαν δ' ἐπικεῖσθαι τοῖς εὐπόροις, ἐὰν μὴ ἐκκλησιάζωσιν, ἢ μόνοις ἢ μείζω πολλῷ· περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς, τὸ τοῖς μὲν ἔχȣσι τίμημα μὴ ἐξεῖναι ἐξόμνυσθαι, τοῖς δ' ἀπόροις ἐξεῖναι· καὶ περὶ τὰ δικαστήρια, τοῖς μὲν εὐπόροις εἶναι ζημίαν, ἂν μὴ δικάζωσι, τοῖς δ' ἀπόροις ἄδειαν, ἢ τοῖς μὲν μεγάλην, τοῖς δὲ μικρὰν, ὥςπερ ἐν τοῖς Χαρώνδȣ νόμοις. Ἐνιαχȣ͂ δ' ἔξεστι μὲν πᾶσιν 7.
ἀπογραψαμένοις ἐκκλησιάζειν καὶ δικάζειν, ἐὰν δ' ἀπογραψάμενοι μήτε ἐκκλησιάζωσι μήτε δικάζωσιν, ἐπίκεινται μεγάλαι ζημίαι τȣ́τοις, ἵνα διὰ μὲν τὴν ζημίαν φεύγωσι τὸ ἀπογράφεσθαι, διὰ δὲ τὸ μὴ ἀπογράφεσθαι μὴ δικάζωσι μηδ' ἐκκλησιάζωσι. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τȣ͂ ὅπλα κεκτῆσθαι καὶ τȣ͂ γυμνάζεσθαι νομοθετȣ͂σι· τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις ἔξεστι μὴ κεκτῆσθαι, τοῖς δ' εὐπόροις ἐπιζήμιον μὴ κεκτημένοις. Κἂν μὴ γυμνάζωνται, τοῖς μὲν ȣ̓δεμία ζημία, τοῖς δ' εὐπόροις ἐπιζήμιον, ὅπως οἱ μὲν διὰ τὴν ζημίαν μετέχωσιν, οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι μὴ μετέχωσι. Ταῦτα μὲν ȣ͂ν ὀλιγαρχικὰ σοφίσματα τῆς νομοθεσίας. Ἐν δὲ ταῖς δη- 8.
μοκρατίαις πρὸς ταῦτ' ἀντισοφίζονται· τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις μισθὸν πορίζȣσιν ἐκκλησιάζȣσι καὶ δικάζȣσι, τοῖς δ' εὐπόροις ȣ̓δεμίαν τάττȣσι ζημίαν. Ὥςτε φανερὸν, ὅτι εἴ τις βȣ́λεται μιγνύναι δικαίως,

δεῖ τὰ παρ' ἑκατέροις συνάγειν, καὶ τοῖς μὲν μισθὸν πορίζειν, τοῖς δὲ ζημίαν· οὕτω γὰρ ἂν κοινωνοῖεν ἅπαντες, ἐκείνως δ' ἡ πολιτεία γίγνεται τῶν ἑτέρων μόνον. Δεῖ δὲ τὴν πολιτείαν εἶναι μὲν ἐκ τῶν τὰ ὅπλα ἐχόντων μόνον, τοῦ δὲ τιμήματος τὸ πλῆθος ἁπλῶς μὲν ὁρισαμένους οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τοσοῦτον ὑπάρχειν, ἀλλὰ σκεψαμένους τὸ ποῖον ἐπιβάλλει μακρότατον, ὥστε τοὺς μετέχοντας τῆς πολιτείας εἶναι πλείους τῶν μὴ μετεχόντων, τοῦτο τάττειν. Ἐθέλουσι γὰρ οἱ πένητες καὶ μὴ μετέχοντες τῶν τιμῶν ἡσυχίαν ἔχειν, ἐὰν μὴ ὑβρίζῃ τις
10. αὐτούς, μήτε ἀφαιρῆται μηθὲν τῆς οὐσίας. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ ῥᾴδιον· οὐ γὰρ ἀεὶ συμβαίνει χαρίεντας εἶναι τοὺς μετέχοντας τοῦ πολιτεύματος. Καὶ εἰώθασι δὲ, ὅταν πόλεμος ᾖ, ὀκνεῖν, ἂν μὴ λαμβάνωσι τροφὴν, ἄποροι δ' ὦσιν· ἐὰν δὲ πορίζῃ τις τροφὴν, βούλονται πολεμεῖν. Ἔστι δὲ ἡ πολιτεία παρ' ἐνίοις οὐ μόνον ἐκ τῶν ὁπλιτευόντων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὡπλιτευκότων· ἐν Μαλιεῦσι δὲ ἡ μὲν πολιτεία ἦν ἐκ τούτων, τὰς δ' ἀρχὰς ᾑροῦντο ἐκ τῶν στρατευομένων. Καὶ ἡ πρώτη δὲ πολιτεία ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο μετὰ τὰς βασιλείας ἐκ τῶν πολεμούντων· ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν ἱππέων· τὴν γὰρ ἰσχὺν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἱππεῦσιν ὁ πόλεμος εἶχεν· ἄνευ μὲν γὰρ συντάξεως ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν· αἱ δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον· ὥστ' ἐν τοῖς

ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν. Αὐξανομένων δὲ τῶν 11.
πόλεων καὶ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχυσάντων μᾶλλον, πλείȣς μετεῖχον τῆς πολιτείας· διόπερ ἃς νῦν καλȣ͂μεν πολιτείας, οἱ πρότερον ἐκάλȣν δημοκρατίας. Ἦσαν δὲ αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι εὐλόγως ὀλιγαρχικαὶ καὶ βασιλικαί· δι' ὀλιγανθρωπίαν γὰρ ȣ̓κ εἶχον πολὺ τὸ μέσον· ὥςτ' ὀλίγοι τε ὄντες τὸ πλῆθος καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν, μᾶλλον ὑπέμενον τὸ ἄρχεσθαι. Διὰ τίνα μὲν ȣ̓͂ν εἰσιν αἰτίαν αἱ πολιτεῖαι πλείȣς, καὶ διὰ τί παρὰ τὰς λεγομένας ἕτεραι, (δημοκρατία τε γὰρ ȣ̓ μία τὸν ἀριθμόν ἐστι, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως·) ἔτι δὲ τίνες αἱ διαφοραὶ, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν συμβαίνει, πρὸς δὲ τȣ́τοις τίς ἀρίστη τῶν πολιτειῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, καὶ τῶν ἄλλων ποία ποίοις ἁρμόττει τῶν πολιτειῶν, εἴρηται.

Κεφ. ιά.

Πάλιν δὲ λέξαντες καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς περὶ ἑκάστης, λέγωμεν περὶ τῶν ἐφεξῆς λαβόντες ἀρχὴν τὴν προσήκȣσαν αὐτῶν. Ἔστι δὴ τρία μόρια τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπȣδαῖον νομοθέτην ἑκάστῃ τὸ συμφέρον· ὧν ἐχόντων καλῶς, ἀνάγκη τὴν πολιτείαν ἔχειν καλῶς, καὶ τὰς πολιτείας ἀλλήλων διαφέρειν ἐν τῷ διαφέρειν ἕκαστον τȣ́των. Ἔστι δὲ τῶν τριῶν τȣ́των ἓν μέν τι

τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν· δεύτερον δὲ τὸ
περὶ τὰς ἀρχάς· τοῦτο δ' ἐστὶν, ἃς δεῖ καὶ τίνων
εἶναι κυρίας, καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίγνεσθαι τὴν αἵ-
ρεσιν αὐτῶν· τρίτον δέ τι τὸ δικάζον. Κύριον δ'
ἐστὶ τὸ βουλευόμενον περὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης καὶ
συμμαχίας καὶ διαλύσεως, καὶ περὶ νόμων καὶ
περὶ θανάτου καὶ φυγῆς καὶ δημεύσεως καὶ τῶν
2. εὐθυνῶν. Ἀναγκαῖον δ' ἤτοι πᾶσι τοῖς πολίταις
ἀποδεδόσθαι πάσας ταύτας τὰς κρίσεις, ἢ τισὶ
πάσας· οἷον ἀρχῇ τινι μιᾷ· ἢ πλείοσιν, ἢ ἑτέροις
ἑτέρας, ἢ τινας μὲν αὐτῶν πᾶσι, τινὰς δέ τισι.
Τὸ μὲν οὖν πάντας καὶ περὶ ἁπάντων, δημοτικόν·
3. τὴν τοιαύτην γὰρ ἰσότητα ζητεῖ ὁ δῆμος. Εἰσὶ δὲ
οἱ τρόποι τοῦ πάντας πλείους· εἷς μὲν, τὸ κατὰ
μέρος, ἀλλὰ μὴ πάντας ἀθρόους, ὥσπερ ἐν τῇ πο-
λιτείᾳ τῇ Τηλεκλέους ἐστὶ τοῦ Μιλησίου. Καὶ ἐν
ἄλλαις δὲ πολιτείαις βουλεύονται αἱ συναρχίαι συν-
ιοῦσαι, εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς βαδίζουσι πάντες κατὰ
μέρος ἐκ τῶν φυλῶν καὶ τῶν μορίων τῶν ἐλαχί-
στων παντελῶς, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων. Συν-
ιέναι δὲ μόνον περί τε νόμων θέσεως καὶ περὶ
τῶν τῆς πολιτείας, καὶ τὰ παραγγελλόμενα ἀκου-
4. σομένους ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Ἄλλος δὲ τρόπος,
τὸ πάντας ἀθρόους, συνιέναι δὲ μόνον πρός τε τὰς
ἀρχαιρεσίας αἱρησομένους, καὶ πρὸς τὰς νομοθεσίας,
καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ πρὸς εὐθύνας,
τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς βουλεύεσθαι τὰς ἐφ' ἑκά-

στοις τεταγμένας, αἱρετὰς οὔσας ἐξ ἁπάντων ἢ
κληρωτάς. Ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς
καὶ τὰς εὐθύνας ἀπαντᾷν τοὺς πολίτας, καὶ περὶ
πολέμου βουλευσομένους καὶ συμμαχίας, τὰ δ' ἄλλα
τὰς ἀρχὰς διοικεῖν αἱρετὰς οὔσας, ὅσας ἐνδέχεται·
τοιαῦται δ' εἰσὶν, ὅσας ἄρχειν ἀναγκαῖον τοὺς ἐπι-
σταμένους. Τέταρτος δὲ τρόπος, τὸ πάντας περὶ 5.
πάντων βουλεύεσθαι συνιόντας, τὰς δ' ἀρχὰς περὶ
μηθενὸς κρίνειν, ἀλλὰ μόνον προανακρίνειν, ὅνπερ ἡ
τελευταία δημοκρατία νῦν διοικεῖται τρόπον· ἣν
ἀνάλογόν φαμεν εἶναι ὀλιγαρχίᾳ τε δυναστευτικῇ
καὶ μοναρχίᾳ τυραννικῇ. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ τρόποι δη-
μοκρατικοὶ πάντες. Τὸ δέ τινας περὶ πάντων, ὀλι- 6.
γαρχικόν. Ἔχει δὲ καὶ τοῦτο διαφορὰς πλείους.
Ὅταν μὲν γὰρ ἀπὸ τιμημάτων μετριωτέρων αἱρετοί
τε ὦσι, καὶ πλείους διὰ τὴν μετριότητα τοῦ τιμήμα-
τος, καὶ περὶ ὧν ὁ νόμος ἀπαγορεύει μὴ κινῶσιν,
ἀλλ' ἀκολουθῶσι, καὶ ἐξῇ κτωμένῳ τὸ τίμημα με-
τέχειν, ὀλιγαρχία μὲν, πολιτικὴ δ' ἐστὶν ἡ τοι-
αύτη διὰ τὸ μετριάζειν. Ὅταν δὲ μὴ πάντες τοῦ
βουλεύεσθαι μετέχωσιν, ἀλλ' αἱρετοὶ, κατὰ νόμον
δ' ἄρχωσιν, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὀλιγαρχικόν. Ὅταν
δὲ καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ αὑτοὺς οἱ κύριοι τοῦ βουλεύ-
εσθαι, καὶ ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ, καὶ κύ-
ριοι τῶν νόμων ὦσιν, ὀλιγαρχικὴν ἀναγκαῖον εἶναι
τὴν τάξιν ταύτην. Ὅταν δὲ τινῶν (τινὲς), οἷον 7.
πολέμου μὲν καὶ ὑπὲρ εἰρήνης καὶ εὐθυνῶν πάντες,

τῶν δ' ἄλλων ἄρχοντες καὶ ἔτοι αἱρετοὶ ἢ κληρωτοὶ, ἀριστοκρατία μέν ἐστιν ἡ πολιτεία. Ἐὰν δ' ἐνίων μὲν αἱρετοὶ, ἐνίων δὲ κληρωτοὶ, καὶ κληρωτοὶ ἢ ἁπλῶς, ἢ ἐκ προκρίτων, ἢ κοινῇ αἱρετοὶ καὶ κληρωτοὶ, τὰ μὲν πολιτείας ἀριστοκρατικῆς ἐστι τέτων, τὰ δὲ πολιτείας αὐτῆς. Διήρηται μὲν ἓν τὸ βελευόμενον πρὸς τὰς πολιτείας τἕτον τὸν τρόπον, καὶ διοικεῖται ἑκάστη πολιτεία

8. κατὰ τὸν εἰρημένον διορισμόν. Συμφέρει δὲ δημοκρατίᾳ τε τῇ μάλιστ' εἶναι δοκέσῃ δημοκρατίᾳ τῇ νῦν, (λέγω δὲ τοιαύτην, ἐν ᾗ κύριος ὁ δῆμος καὶ τῶν νόμων ἐστὶ) πρὸς τὸ βελεύεσθαι βέλτιόν τε αὐτὸ ποιεῖν, ὅπερ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· τάττεσι γὰρ ζημίαν τέτοις, ἓς βέλονται δικάζειν, ἵνα δικάζωσιν· ἡ δὲ δημοκρατία μισθὸν τοῖς ἀπόροις· τἕτο δὲ καὶ περὶ τὰς ἐκκλησίας ποιεῖν. Βελεύονται γὰρ βέλτιον κοινῇ βελευόμενοι πάντες, ὁ μὲν δῆμος μετὰ τῶν γνωρίμων, ἔτοι δὲ μετὰ τἕ πλήθες. Συμφέρει δὲ καὶ τὸ αἱρετὲς εἶναι τὲς βελευομένες ἢ κληρωτὲς ἴσες ἐκ τῶν μορίων. Συμφέρει δὲ κἂν ὑπερβάλλωσι πολὺ κατὰ τὸ πλῆθος οἱ δημοτικοὶ τῶν πολιτικῶν ἢ μὴ πᾶσι διδόναι μισθὸν, ἀλλ' ὅσοι σύμμετροι πρὸς τὸ τῶν γνωρίμων

9. πλῆθος, ἢ ἀποκληρἕν τὲς πλείες. Ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἢ προαιρεῖσθαί τινας ἐκ τἕ πλήθες ἢ κατασκευάσαι ἀρχεῖον, οἷον ἐν ἐνίαις πολιτείαις ἐστὶν, ἓς καλἕσι προβέλες καὶ νομοφύλακας, καὶ

περὶ τούτων χρηματίζειν, περὶ ὧν ἂν οὗτοι προβουλεύσωσιν· οὕτω γὰρ μεθέξει ὁ δῆμος τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ λύειν οὐθὲν δυνήσεται τῶν περὶ τὴν πολιτείαν. Ἔτι ἢ ταὐτὰ ψηφίζεσθαι τὸν δῆμον ἢ μηθὲν ἐναντίον τοῖς εἰσφερομένοις· ἢ συμβουλῆς μὲν μεταδιδόναι πᾶσι, βουλεύεσθαι δὲ τοὺς ἄρχον-
τας. Καὶ τὸ ἀντικείμενον δὲ τοῦ ἐν ταῖς πολιτεί- 10.
αις γιγνομένου δεῖ ποιεῖν· ἀποψηφιζόμενον γὰρ κύριον δεῖ ποιεῖν τὸ πλῆθος, καταψηφιζόμενον δὲ μὴ κύριον, ἀλλ' ἐπανάγεσθαι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἐν γὰρ ταῖς πολιτείαις ἀντεστραμμένως ποιοῦσιν· οἱ γὰρ ὀλίγοι ἀποψηφισάμενοι μὲν κύριοι, καταψηφισάμενοι δὲ οὐ κύριοι, ἀλλ' ἐπανάγεται εἰς τοὺς πλείστους αἰεί.

Κεφ. ιβ.

Περὶ μὲν οὖν τοῦ βουλευομένου καὶ τοῦ κυρίου δὴ τῆς πολιτείας τοῦτον διωρίσθω τὸν τρόπον. Ἐχομένη δὲ τούτων ἐστὶν ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς διαίρεσις· ἔχει γὰρ καὶ τοῦτο τὸ μόριον τῆς πολιτείας πολλὰς διαφορὰς, πόσαι τε ἀρχαὶ, καὶ κύριαι τίνων, καὶ περὶ χρόνου, πόσος ἑκάστης ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἑξαμήνους, οἱ δ' ἐλάττονος, οἱ δ' ἐνιαυσίας, οἱ δὲ πολυχρονιωτέρας ποιοῦσι τὰς ἀρχάς· καὶ πότερον εἶναι δεῖ τὰς ἀρχὰς ἀϊδίους ἢ πολυχρονίους, ἢ μηδέτερον, ἀλλὰ πλεονάκις τοὺς αὐτοὺς, ἢ μὴ τὸν αὐ-

2. τὸν δὶς, ἀλλ' ἅπαξ μόνον. Ἔτι περὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἀρχῶν, ἐκ τίνων δεῖ γίνεσθαι καὶ ὑπὸ τίνων καὶ πῶς· περὶ πάντων γὰρ τέτων δεῖ δύνασθαι διελεῖν, κατὰ πόσες ἐνδέχεται γενέσθαι τρόπες, κἄπειτα προσαρμόσαι, ποίαις ποῖαι πολιτείαις συμφέρεσιν. Ἔστι δὲ ἐδὲ τῦτο διορίσαι ῥάδιον, ποίας δεῖ καλεῖν ἀρχάς· πολλῶν γὰρ ἐπιστατῶν ἡ πολιτικὴ κοινωνία δεῖται· διόπερ πάντας ὅτε τὲς αἱρετὲς ὅτε τὲς κληρωτὲς ἄρχοντας θετέον, οἷον τὲς ἱερεῖς πρῶτον· τῦτο γὰρ ἕτερόν τι παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον. Ἔτι δὲ καὶ χορηγοὶ
3. καὶ κήρυκες· αἱρῦνται δὲ καὶ πρεσβευταί. Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν πολιτικαὶ τῶν ἐπιμελειῶν ἢ πάντων τῶν πολιτῶν πρός τινα πρᾶξιν, οἷον στρατηγὸς στρατευομένων· ἢ κατα μέρος, οἷον ὁ γυναικονόμος ἢ παιδονόμος· αἱ δ' οἰκονομικαί· πολλάκις γὰρ αἱρῦνται σιτομέτρας· αἱ δ' ὑπηρετικαὶ, πρὸς ἃς, ἂν εὐπορῶσι, τάττεσι δέλες. Μάλιστα δ' ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βελεύεσθαί τε περί τινων, καὶ κρῖναι καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τῦτο· τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτερόν ἐστιν. Ἀλλὰ τοῦτο διαφέρει πρὸς μὲν τὰς χρήσεις ἐθὲν ὡς εἰπεῖν· ἐ γάρ πω κρίσις γέγονεν ἀμφισβητέντων περὶ τῦ ὀνόματος· ἔχει δέ τιν'
4. ἄλλην διανοητικὴν πραγματείαν. Ποῖαι δ' ἀρχαὶ καὶ πόσαι ἀναγκαῖαι, εἰ ἔσται πόλις, καὶ ποῖαι ἀναγκαῖαι μὲν ἔ, χρήσιμοι δὲ πρὸς σπεδαίαν πολιτείαν,

λιτείαν, μᾶλλον ἄν τις ἀπορήσειε πρὸς ἅπασάν τε δὴ πολιτείαν καὶ δὴ καὶ τὰς μικρὰς πόλεις. Ἐν μὲν γὰρ δὴ ταῖς μεγάλαις ἐνδέχεταί τε καὶ δεῖ μίαν τετάχθαι πρὸς ἓν ἔργον· πολλὺς τε γὰρ εἰς τὰ ἀρχεῖα ἐνδέχεται βαδίζειν, διὰ τὸ πολλὺς εἶναι τὺς πολίτας· ὥστε τὺς μὲν διαλείπειν πολὺν χρόνον, τὺς δὲ ἅπαξ ἄρχειν· καὶ βέλτιον ἕκαστον ἔργον τυγχάνει τῆς ἐπιμελείας μονοπραγματύσης ἢ πολυπραγματύσης. Ἐν δὲ ταῖς μικραῖς ἀνάγκη 5.
συνάγειν εἰς ὀλίγυς πολλὰς ἀρχάς· διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν ὐ ῥάδιόν ἐστι πολλὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς εἶναι· τίνες γὰρ οἱ τύτυς ἔσονται διαδεξόμενοι πάλιν; Δέονται δ' ἐνιότε τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ νόμων αἱ μικραὶ ταῖς μεγάλαις, πλὴν αἱ μὲν δέονται πολλάκις τῶν αὐτῶν, ταῖς δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ τῦτο συμβαίνει. Διόπερ ὐθὲν κωλύει πολλὰς ἐπιμελείας ἅμα προστάττειν· ὐ γὰρ ἐμποδιῦσιν ἀλλήλαις· καὶ πρὸς τὴν ὀλιγανθρωπίαν ἀναγκαῖον τὰ ἀρχεῖα οἷον ὀβελισκολύχνια ποιεῖν. Ἐὰν ὖν ἔχω- 6.
μεν λέγειν, πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας ὐκ ἀναγκαῖον μὲν δεῖ δ' ὑπάρχειν, ῥᾷον ἄν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι, ποίας ἁρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν· δεῖ δὲ καὶ τῦτο μὴ λεληθέναι, ποῖα ἁρμόττει κατὰ τόπον ἀρχεῖα πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ποίων πανταχῦ μίαν ἀρχὴν εἶναι κυρίαν, οἷον εὐκοσμίας πότερον ἐν ἀγορᾷ μὲν ἀγορανόμον, ἄλλον δὲ κατ' ἄλλον τόπον, ἢ παν-

ταχϑῆ τὸν αὐτόν· καὶ πότερον κατὰ τὸ πρᾶγμα δεῖ διαιρεῖν ἢ κατὰ τȣ̀ς ἀνθρώπȣς, λέγω δὲ οἷον ἕνα τῆς εὐκοσμίας, ἢ παιδῶν ἄλλον καὶ γυναικῶν.
7. Καὶ κατὰ τὰς πολιτείας δὲ, πότερον διαφέρει καθ' ἑκάστην καὶ τὸ τῶν ἀρχῶν γένος ἢ ȣ̓θέν· οἷον ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ καὶ ἀριστοκρατίᾳ καὶ μοναρχίᾳ πότερον αἱ αὐταὶ μέν εἰσιν ἀρχαὶ κύριαι, ȣ̓κ ἐξ ἴσων δὲ, ȣ̓δ' ἐξ ὁμοίων, ἀλλ' ἕτεραι ἐν ἑτέραις, οἷον ἐν μὲν ταῖς ἀριστοκρατίαις ἐκ πεπαιδευμένων, ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐκ τῶν πλȣσίων, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἐκ τῶν ἐλευθέρων· ἢ τυγχάνȣσι μέν τινες ȣ̃σαι καὶ κατ' αὐτὰς διαφοραὶ τῶν ἀρχῶν, ἔστι δὲ ὅπȣ συμφέρȣσιν αἱ αὐταὶ, καὶ ὅπȣ διαφέρȣσιν· ἔνθα μὲν γὰρ ἁρμόττει μεγάλας, ἔνθα
8. δ' εἶναι μικρὰς τὰς αὐτάς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἴδιαί τινές εἰσιν, οἷον ἡ τῶν προβȣ́λων· αὕτη γὰρ ȣ̓ δημοκρατικὴ, βȣλὴ δὲ δημοτικόν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί τι τοιȣ̃τον, ᾧ ἐπιμελές ἔσται τȣ̃ δήμȣ προβȣλεύειν, ὅπως ἀσχολῶν ἔσται. Τȣ̃το δὲ, ἂν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ὦσιν, ὀλιγαρχικόν· τȣ̀ς δὲ προβȣ́λȣς ὀλίγȣς ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πλῆθος· ὥστ' ὀλιγαρχικόν. Ἀλλ' ὅπȣ ἄμφω αὗται αἱ ἀρχαὶ, οἱ πρόβȣλοι καθεστᾶσιν ἐπὶ τοῖς βȣλευταῖς· ὁ μὲν γὰρ βȣλευτὴς δημοτικὸν, ὁ δὲ πρόβȣλος ὀλιγαρχικόν.
9. Καταλύεται δὲ καὶ τῆς βȣλῆς ἡ δύναμις ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις, ἐν αἷς αὐτὸς συνιὼν ὁ δῆμος χρηματίζει περὶ πάντων. Τȣ̃το δὲ συμβαίνειν

εἴωθεν, ὅταν εὐπορία τις ᾖ ἢ μισθὸς τοῖς ἐκκλησιάζȣσι· σχολάζοντες γὰρ συλλέγονταί τε πολλάκις καὶ ἅπαντα αὐτοὶ κρίνȣσι. Παιδονόμος δὲ καὶ γυναικονόμος καὶ εἴ τις ἄλλος ἄρχων κύριός ἐστι τοιαύτης ἐπιμελείας, ἀριστοκρατικὸν, δημοκρατικὸν δ' ȣ̓· πῶς γὰρ οἷόν τε κωλύειν ἐξιέναι τὰς τῶν ἀπόρων; ȣ̓δ' ὀλιγαρχικόν· τρυφῶσι γὰρ αἱ τῶν ὀλιγαρχȣ́ντων. Ἀλλὰ περὶ μὲν τȣ́των ἐπὶ τοσȣ̃τον εἰρήσθω νῦν. Περὶ δὲ τὰς τῶν ἀρχῶν κατα- 10.
στάσεις πειρατέον ἐξ ἀρχῆς διελθεῖν. Εἰσὶ δὲ αἱ διαφοραὶ ἐν τρισὶν ὅροις, ὧν συντιθεμένων ἀναγκαῖον πάντας εἰλῆφθαι τȣ̀ς τρόπȣς. Ἔστι δὲ τῶν τριῶν τȣ́των ἓν μὲν, τίνες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρχὰς, δεύτερον δὲ, ἐκ τίνων, λοιπὸν δὲ, τίνα τρόπον; Ἑκάστȣ δὲ τῶν τριῶν τȣ́των διαφοραὶ τρεῖς εἰσιν· ἢ γὰρ πάντες οἱ πολῖται καθιστᾶσιν, ἤ τινες· καὶ ἢ ἐκ πάντων ἢ ἔκ τινων ἀφωρισμένων οἷον ἢ τιμήματι ἢ γένει ἢ ἀρετῇ ἤ τινι τοιȣ́τῳ ἄλλῳ· ὥσπερ ἐν Μεγάροις ἐκ τῶν συγκατελθόντων καὶ συμμαχεσαμένων πρὸς τὸν δῆμον· καὶ ταῦτα ἢ αἱρέσει ἢ κλήρῳ. Πάλιν ταῦτα συνδυα- 11.
ζόμενα, λέγω δὲ τὰς μέν τινες, τὰς δέ παντες, καὶ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ' ἔκ τινων, καὶ τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. Τȣ́των δ' ἑκάστης ἔσονται τῆς διαφορᾶς τρόποι τέσσαρες· ἢ γὰρ πάντες ἐκ πάντων αἱρέσει, ἢ πάντες ἐκ πάντων κλήρῳ· καὶ (ἢ) ἐξ ἁπάντων ἢ ὡς ἀνὰ

μέρος, οἷον κατὰ φυλὰς καὶ δήμους καὶ φρατρίας, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν· ἢ ἀεὶ ἐξ ἁπάντων· καὶ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δ' ἐκείνως. Πάλιν εἴ τινες οἱ καθιστάντες ἢ ἐκ πάντων αἱρέσει ἢ ἐκ πάντων κλήρῳ, ἢ ἔκ τινων αἱρέσει, ἢ ἔκ τινων κλήρῳ· ἢ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δ' ἐκείνως· λέγω δὲ τὰ μὲν ἐκ πάντων αἱρέσει, τὰ δὲ κλήρῳ· ὥστε δώδεκα οἱ τρόποι γίνονται χωρὶς τῶν δύο συνδυασμῶν.

12. Τούτων δ' αἱ μὲν δύο καταστάσεις δημοτικαὶ, τὸ πάντας ἐκ πάντων αἱρέσει ἢ κλήρῳ γίνεσθαι, ἢ ἀμφοῖν, τὰς μὲν κλήρῳ τὰς δ' αἱρέσει τῶν ἀρχῶν. Τὸ δὲ μὴ πάντας ἅμα μὲν καθιστάναι, ἐξ ἁπάντων δ' ἢ ἔκ τινων, ἢ κλήρῳ ἢ αἱρέσει, (ἢ ἀμφοῖν·) ἢ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ' ἔκ τινων, ἀμφοῖν, (τὸ δ' ἀμφοῖν λέγω, τὰς μὲν κλήρῳ, τὰς δ' αἱρέσει,) πολιτικόν. Καὶ τό τινας ἐκ πάντων, τὰς μὲν αἱρέσει καθιστάναι, τὰς δὲ κλήρῳ, ἢ ἀμφοῖν, (τὰς μὲν κλήρῳ τὰς δ' αἱρέσει) ὀλιγαρχικόν· ὀλιγαρχι-

13. κώτερον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν. Τὸ δὲ, τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ' ἔκ τινων, πολιτικὸν ἀριστοκρατικῶς, ἢ τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. Τὸ δέ τινας ἔκ τινων, ὀλιγαρχικόν· καὶ τό τινας ἔκ τινων κλήρῳ· (μὴ γενόμενον δ' ὁμοίως,) καὶ τό τινας ἔκ τινων ἀμφοῖν. Τὸ δέ τινας ἐξ ἁπάντων, οὐκ ὀλιγαρχικόν· τὸ δ' ἔκ τινων αἱρέσει πάντας, ἀριστοκρατικόν. Οἱ μὲν οὖν τρόποι τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοσοῦτοι τὸν ἀριθμόν εἰσι, καὶ διῄρηνται κατὰ τὰς πολιτεί-

ας οὔτω. Τίνα δὲ τίσι συμφέρει, καὶ πῶς δεῖ γίνεσθαι τὰς καταστάσεις ἅμα ταῖς δυνάμεσι τῶν ἀρχῶν, καὶ τίνες εἰσὶν, ἔσται φανερόν. Λέγω δὲ δύναμιν ἀρχῆς, οἷον τὴν κυρίαν τῶν προσόδων, καὶ τὴν κυρίαν τῆς φυλακῆς· ἄλλο γὰρ εἶδος δυνάμεως, οἷον στρατηγίας καὶ τῆς τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν συμβολαίων κυρίας.

Κεφ. ιγ.

Λοιπὸν δὲ τῶν τριῶν τὸ δικαστικὸν περὶ τῶν δικαστηρίων εἰπεῖν. Ληπτέον δὲ καὶ τούτων τοὺς τρόπους κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. Ἔστι δὲ διαφορὰ τῶν δικαστηρίων ἐν τρισὶν ὅροις, ἐξ ὧν τε, καὶ περὶ ὧν, καὶ πῶς. Λέγω δὲ ἐξ ὧν μὲν, πότερον ἐκ πάντων ἢ ἔκ τινων· περὶ ὧν δὲ, πόσα εἴδη δικαστηρίων· τὸ δὲ πῶς, πότερον κλήρῳ ἢ αἱρέσει. Πρῶτον οὖν διαιρείσθω, πόσα εἴδη δικαστηρίων. Ἔστι δὲ τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ· ἓν μὲν εὐθυντικόν· ἄλλο δὲ, εἴ τίς τι τῶν κοινῶν ἀδικεῖ· ἕτερον, ὅσα εἰς τὴν πολιτείαν φέρει· τέταρτον καὶ ἄρχουσι καὶ ἰδιώταις, ὅσα περὶ ζημιώσεων ἀμφισβητοῦσι· πέμπτον τὸ περὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων καὶ ἐχόντων μέγεθος· καὶ παρὰ ταῦτα τό τε φονικὸν καὶ τὸ ξενικόν. Φονικοῦ μὲν οὖν 2. εἴδη, ἄντ' ἐν τοῖς αὐτοῖς δικασταῖς ἄντ' ἐν ἄλλοις περί τε τῶν ἐκ προνοίας καὶ περὶ τῶν ἀκουσίων, καὶ ὅσα μὲν ὁμολογεῖται, ἀμφισβητεῖται δὲ περὶ τοῦ δικαίου· τέταρτον δὲ, ὅσα τοῖς φεύγουσι φόνου ἐπὶ κα-

θόδῳ ἐπιφέρεται, οἷον Ἀθήνησι λέγεται καὶ τὸ ἐν Φρεαττοῖ δικαστήριον. Συμβαίνει δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγα καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι. Τȣ̃ δὲ ξενικȣ̃ ἓν μὲν ξένοις πρὸς ξένȣς, ἄλλο ξένοις πρὸς ἀστȣ́ς. Ἔτι δὲ παρὰ πάντα ταῦτα περὶ τῶν μικρῶν συναλλαγμάτων, ὅσα δραχμιαῖα καὶ πεντάδραχμα καὶ μικρῷ πλείονος· δεῖ μὲν γὰρ καὶ περὶ τȣ́των γίνεσθαι κρίσιν· ȣ̓κ ἐμ-
3. πίπτει δὲ εἰς δικαστῶν πλῆθος. Ἀλλὰ περὶ μὲν τȣ́των ἀφείσθω καὶ τῶν φονικῶν καὶ τῶν ξενικῶν. Περὶ δὲ τῶν πολιτικῶν λέγωμεν, περὶ ὧν μὴ γινομένων καλῶς διαστάσεις γίνονται καὶ τῶν πολιτειῶν αἱ κινήσεις. Ἀνάγκη δ' ἤτοι πάντας περὶ πάντων κρίνειν τῶν διῃρημένων αἱρέσει ἢ κλήρῳ ἢ πάντας περὶ πάντων τὰ μὲν κλήρῳ τὰ δὲ αἱρέσει· ἢ περὶ ἐνίων τῶν αὐτῶν τȣ̀ς μὲν κλήρῳ τȣ̀ς δὲ αἱρετȣ́ς. Οὗτοι μὲν ȣ̃ν οἱ τρόποι τέτταρες τὸν ἀριθμόν. Τοσȣ̃τοι δὲ ἕτεροι καὶ οἱ κατὰ μέρος· πάλιν γὰρ ἔκ τινων καὶ οἱ δικάζοντες περὶ πάντων αἱρέσει, ἢ ἔκ τινων περὶ πάντων κλήρῳ, ἢ τὰ μὲν κλήρῳ τὰ δὲ αἱρέσει, ἢ ἔνια δικαστήρια περὶ τῶν αὐτῶν ἐκ κληρωτῶν καὶ αἱρετῶν. Οὗτοι μὲν ȣ̃ν ὥσ-
4. περ ἐλέχθησαν οἱ τρόποι τοῖς εἰρημένοις. Ἔτι δὲ τὰ αὐτὰ συνδυαζόμενα, λέγω δὲ, οἷον τὰ μὲν ἐκ πάντων, τὰ δ' ἔκ τινων· τὰ δ' ἐξ ἀμφοῖν, οἷον, εἰ τȣ̃ αὐτȣ̃ δικαστηρίȣ οἱ μὲν ἐκ πάντων, οἱ δ' ἔκ τινων, καὶ ἢ κλήρῳ ἢ αἱρέσει, ἢ ἀμφοῖν. Ὅσȣς μὲν

ȣ̃ν ἐνδέχεται τρόπȣς εἶναι τὰ δικαστήρια, εἴρηται. Τȣ́των δὲ τὰ μὲν πρῶτα δημοτικὰ, ὅσα ἐκ πάντων ἢ περὶ πάντων· τὰ δὲ δεύτερα ὀλιγαρχικὰ, ὅσα ἔκ τινων περὶ πάντων· τὰ δὲ τρίτα ἀριστοκρατικὰ καὶ πολιτικὰ, ὅσα τὰ μὲν ἐκ πάντων, τὰ δ' ἔκ τινων.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Ε.

Κεφάλαιον α.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων, ὧν προειλόμεθα, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων· ἐκ τίνων δὲ μεταβάλλουσιν αἱ πολιτεῖαι καὶ πόσων καὶ ποίων, καὶ τίνες ἑκάστης πολιτείας φθοραὶ, καὶ ἐκ ποίων εἰς ποίας μάλιστα μεθίστανται, ἔτι δὲ σωτηρίαι τίνες καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης εἰσὶν, (ἔτι δὲ διὰ τίνων ἂν μάλιστα σώζοιτο τῶν πολιτειῶν ἑκάστη,) σκεπτέ-
2. ον ἐφεξῆς τοῖς εἰρημένοις. Δεῖ δὲ πρῶτον ὑπολαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ὅτι πολλαὶ γεγένηνται πολιτεῖαι, πάντων μὲν ὁμολογούντων τὸ δίκαιον καὶ τὸ κατ᾽ ἀναλογίαν ἴσον, τούτου δὲ ἁμαρτανόντων, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον· δῆμος μὲν γὰρ ἐγένετο ἐκ τοῦ ἴσους ὁτιοῦν ὄντας οἴεσθαι ἁπλῶς ἴσους εἶναι· ὅτι γὰρ ἐλεύθεροι πάντες ὁμοίως, ἁπλῶς εἶναι νομίζουσιν (ἴσοι.) Ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τοῦ ἀνίσους ἕν τι

ὄντας ὅλως εἶναι ἀνίσους ὑπολαμβάνειν· κατ᾽ οὐσίαν
γὰρ ἄνισοι ὄντες ἁπλῶς ἄνισοι ὑπολαμβάνουσιν εἶ-
ναι. Εἶτα οἱ μὲν ὡς ἴσοι ὄντες πάντων τῶν ἴσων 3.
ἀξιοῦσι μετέχειν, οἱ δὲ ὡς ἄνισοι ὄντες πλεονεκτεῖν
ζητοῦσι· τὸ γὰρ πλεῖον ἄνισον· ἔχουσι μὲν οὖν τι
πᾶσαι δίκαιον, ἡμαρτημέναι δὲ ἁπλῶς εἰσι. Καὶ
διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὅταν μὴ κατὰ τὴν ὑπόλη-
ψιν, ἣν ἑκάτεροι τυγχάνουσιν ἔχοντες, μετέχωσι
τῆς πολιτείας, στασιάζουσι. Πάντων δὲ δικαιότατα
μὲν ἂν στασιάζοιεν, ἥκιστα δὲ τοῦτο πράττουσιν, οἱ
κατ᾽ ἀρετὴν διαφέροντες· μάλιστα γὰρ εὔλογον
ἀνίσους ἁπλῶς εἶναι τούτους μόνους. Εἰσὶ δέ τινες,
οἳ κατὰ γένος ὑπερέχοντες οὐκ ἀξιοῦσι τῶν ἴσων αὐ-
τοὺς διὰ τὴν ἀνισότητα ταύτην· εὐγενεῖς γὰρ εἶναι
δοκοῦσιν, οἷς ὑπάρχει προγόνων ἀρετὴ καὶ πλοῦτος.
Ἀρχαὶ μὲν οὖν ὡς εἰπεῖν αὗται καὶ πηγαὶ τῶν 4.
στάσεών εἰσι· διὸ καὶ αἱ μεταβολαὶ γίγνονται δι-
χῶς· ὁτὲ μὲν γὰρ στασιάζουσι πρὸς τὴν πολιτεί-
αν, ὅπως ἐκ τῆς καθεστηκυίας ἄλλην μεταστήσω-
σιν· οἷον ἐκ δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν, ἢ δημοκρατί-
αν ἐξ ὀλιγαρχίας, ἢ πολιτείαν καὶ ἀριστοκρατίαν
ἐκ τούτων, ἢ ταύτας ἐξ ἐκείνων. Ὁτὲ δ᾽ οὐ πρὸς
τὴν καθεστηκυῖαν πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν μὲν κατά-
στασιν προαιροῦνται τὴν αὐτὴν, δι᾽ αὐτῶν δ᾽ εἶναι
βούλονται ταύτην, οἷον τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὴν μο-
ναρχίαν. Ἔτι περὶ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον· οἷον ἢ 5.
ὀλιγαρχίαν οὖσαν εἰς τὸ μᾶλλον ὀλιγαρχεῖσθαι ἢ

εἰς τὸ ἧττον, ἢ δημοκρατίαν οὖσαν εἰς τὸ μᾶλ-
λον δημοκρατεῖσθαι ἢ εἰς τὸ ἔλαττον. Ὁμοίως δὲ
καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν, ἢ ἵνα ἐπιταθῶσιν
ἢ ἀνεθῶσιν. Ἔτι πρὸς τὸ μέρος τι κινῆσαι τῆς
πολιτείας· οἷον ἀρχήν τινα καταστῆσαι ἢ ἀνελεῖν·
ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονί φασι Λύσανδρόν τινες ἐπι-
χειρῆσαι καταλῦσαι τὴν βασιλείαν, καὶ Παυσανί-
6. αν τὸν βασιλέα τὴν ἐφορίαν. Καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ
δὲ μετέβαλεν ἡ πολιτεία κατὰ μόριον· ἀντὶ γὰρ
τῶν φυλάρχων βουλὴν ἐποίησαν. Εἰς δὲ τὴν ἡλι-
αίαν ἐπάναγκές ἐστιν ἔτι τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι
βαδίζειν τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἐπιψηφίζηται ἀρχή τις.
Ὀλιγαρχικὸν δὲ καὶ ὁ ἄρχων ὁ εἷς ἦν ἐν τῇ πο-
λιτείᾳ ταύτῃ· πανταχοῦ γὰρ διὰ τὸ ἄνισον ἡ στά-
σις, οὐ μὴ τοῖς ἀνίσοις ὑπάρχει ἀνάλογον· ἀΐδιος
γὰρ βασιλεία ἄνισος, ἐὰν ᾖ ἐν ἴσοις· ὅλως γὰρ
7. τὸ ἴσον ζητοῦντες στασιάζουσιν. Ἔστι δὲ διττὸν τὸ
ἴσον· τὸ μὲν γὰρ ἀριθμῷ, τὸ δὲ κατ' ἀξίαν ἐστί·
λέγω δ' ἀριθμῷ μὲν τὸ πλήθει ἢ μεγέθει ταὐτὸν
καὶ ἴσον, κατ' ἀξίαν δὲ τὸ τῷ λόγῳ. Οἷον ὑπερέ-
χει κατ' ἀριθμὸν μὲν ἴσον τὰ τρία τοῖν δυοῖν, καὶ
ταῦτα τοῦ ἑνός· λόγῳ δὲ τέτταρα τοῖν δυοῖν, καὶ
ταῦτα τοῦ ἑνός· ἴσον γὰρ μέρος τὰ δύο τῶν τετ-
τάρων καὶ τὸ ἓν τοῖν δυοῖν· ἄμφω γὰρ ἡμίση.
Ὁμολογοῦντες δὲ ἁπλῶς (τὸ ἴσον) εἶναι δίκαιον, ἐν
τῷ κατ' ἀξίαν διαφέρονται, καθάπερ ἐλέχθη πρό-
τερον· οἱ μὲν, ὅτι, ἐὰν κατά τι ἴσοι ὦσιν, ὅλως

ἴσοι νομίζουσιν εἶναι, οἱ δὲ ὅτι, ἐὰν κατά τι ἄνισοι, πάντων ἀνίσων ἀξιοῦσιν ἑαυτούς. Διὸ καὶ μάλιστα 8.
δύο γίνονται πολιτεῖαι, δῆμος καὶ ὀλιγαρχία· εὐγένεια γὰρ καὶ ἀρετὴ ἐν ὀλίγοις, τἀναντία δ' ἐν πλείοσιν· εὐγενεῖς γὰρ καὶ ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατὸν, ἄποροι δὲ πολλοὶ πολλαχοῦ. Τὸ δὲ ἁπλῶς πάντη καθ' ἑκατέραν τετάχθαι τὴν ἰσότητα, φαῦλον· φανερὸν δ' ἐκ τοῦ συμβαίνοντος· οὐδεμία γὰρ μόνιμος ἐκ τῶν τοιούτων πολιτειῶν. Τούτου δ' αἴτιον, ὅτι ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἡμαρτημένου μὴ ἀπαντᾷν εἰς τὸ τέλος κακόν τι. Διὸ δεῖ τὰ μὲν ἀριθμητικῇ ἰσότητι χρῆσθαι, τὰ δὲ τῇ κατ' ἀξίαν. Ὅμως δ' ἀσφαλεστέρα καὶ ἀστασί- 9.
αστος μᾶλλον ἡ δημοκρατία τῆς ὀλιγαρχίας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐγγίγνονται δύο, ἥ τε πρὸς ἀλλήλους στάσις καὶ ἔτι ἡ πρὸς τὸν δῆμον· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἡ πρὸς ὀλιγαρχίαν μόνον· αὐτῷ δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅ, τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, οὐκ ἐγγίνεται τῷ δήμῳ στάσις. Ἔτι δὲ ἡ ἐκ τῶν μέσων πολιτεία ἐγγυτέρω τοῦ δήμου ἢ ἡ τῶν ὀλίγων, ἥπερ ἐστὶν ἀσφαλεστάτη τῶν τοιούτων πολιτειῶν.

Κ ε φ. β.

Ἐπεὶ δὲ σκοπȣ̃μεν ἐκ τίνων αἵτε στάσεις γίγνονται καὶ αἱ μεταβολαὶ περὶ τὰς πολιτείας, ληπτέον καθόλȣ πρῶτον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἃς διοριστέον καθ' αὑτὰς τύπῳ πρῶτον. Δεῖ γὰρ λαβεῖν πῶς τε ἔχοντες στασιάζȣσι, καὶ τίνων ἕνεκεν καὶ τρίτον, τίνες ἀρχαὶ γίνονται τῶν πολιτικῶν ταραχῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλȣς στάσεων. Τȣ̃ μὲν ȣ̃ν αὐτȣ̀ς ἔχειν πως πρὸς τὴν μεταβολὴν αἰτίαν καθόλȣ μάλιστα θετέον, περὶ ἧς ἤδη τυγχάνομεν εἰρηκότες· οἱ μὲν γὰρ ἰσότητος ἐφιέμενοι στασιάζȣσιν, ἂν νομίζωσιν ἔλαττον ἔχειν ὄντες ἴσοι τοῖς πλεονεκτȣ̃σι· οἱ δὲ τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἂν ὑπολαμβάνωσιν ὄντες ἄνισοι
2. μὴ πλέον ἔχειν, ἀλλ' ἴσον ἢ ἔλαττον. Τȣ́των δ' ἔστι μὲν ὀρέγεσθαι δικαίως, ἔστι δὲ καὶ ἀδίκως· ἐλάττȣς τε γὰρ ὄντες, ὅπως ἴσοι ὦσι, στασιάζȣσι, καὶ ἴσοι ὄντες, ὅπως μείζȣς. Πῶς μὲν ȣ̃ν ἔχοντες στασιάζȣσιν, εἴρηται. Περὶ ὧν δὲ στασιάζȣσιν, ἔστι κέρδος καὶ τιμὴ καὶ τἀναντία τȣ́τοις· καὶ γὰρ ἀτιμίαν φεύγοντες καὶ ζημίαν ἢ ὑπὲρ αὑτῶν ἢ
3. τῶν φίλων στασιάζȣσιν ἐν ταῖς πόλεσιν. Αἱ δ' αἰτίαι καὶ ἀρχαὶ τῶν κινήσεων, ὅθεν αὐτοί τε διατίθενται τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ περὶ τῶν λεχθέντων, ἔστι μὲν ὡς τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ τυγχάνȣσιν

ȣσαι, ἔστι δὲ ὡς πλείȣς· ὧν δύο μέν ἐστι ταὐτὰ τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' ȣ̓χ ὡσαύτως· διὰ κέρδος γὰρ καὶ διὰ τιμὴν παροξύνονται πρὸς ἀλλήλȣς, ȣ̓χ ἵνα κτήσωνταί σφισιν αὐτοῖς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἀλλ' ἑτέρȣς ὁρῶντες τȣ̀ς μὲν δικαίως τȣ̀ς δ' ἀδίκως πλεονεκτȣ̃ντας τȣ́των. Ἔτι διὰ ὕβριν, διὰ φόβον, διὰ ὑπεροχὴν, διὰ καταφρόνησιν, διὰ αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον· ἔτι δὲ ἄλλον τρόπον δι' ἐριθείαν, δι' ὀλιγωρίαν, διὰ μικρότητα, δι' ἀνομοιότητα. Τȣ́των δὲ ὕβρις μὲν 4.
καὶ κέρδος τίνα ἔχȣσι δύναμιν, καὶ πῶς αἴτια, σχεδόν ἐστι φανερόν· ὑβριζόντων τε γὰρ τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ πλεονεκτȣ́ντων, στασιάζȣσι καὶ πρὸς ἀλλήλȣς καὶ πρὸς τὰς πολιτείας τὰς διδȣ́σας τὴν ἐξȣσίαν· ἡ δὲ πλεονεξία γίνεται ὁτὲ μὲν ἀπὸ τῶν ἰδίων, ὁτὲ δὲ ἀπὸ τῶν κοινῶν. Δῆλον δὲ καὶ ἡ τιμὴ καὶ τί δύναται καὶ πῶς αἰτία στάσεως· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀτιμαζόμενοι καὶ ἄλλȣς ὁρῶντες τιμȣμένȣς στασιάζȣσι. Ταῦτα δὲ ἀδίκως μὲν γίνεται, ὅταν παρὰ τὴν ἀξίαν ἢ τιμῶνταί τινες ἢ ἀτιμάζωνται· δικαίως δὲ, ὅταν κατὰ τὴν ἀξίαν. Δι' ὑπεροχὴν δὲ, ὅταν τις ᾖ τῇ δυνάμει μείζων ἢ εἷς ἢ πλείȣς ἢ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν δύναμιν τȣ̃ πολιτεύματος· γίνεσθαι γὰρ εἴωθεν ἐκ τῶν τοιȣ́των μοναρχία ἢ δυναστεία. Διὸ ἐνιαχȣ̃ 5.
εἰώθασιν ὀστρακίζειν, οἷον ἐν Ἄργει καὶ Ἀθήνησι· καίτοι βέλτιον ἐξ ἀρχῆς ὁρᾷν, ὅπως μὴ ἐνέσονται

τοσοῦτον ὑπερέχοντες, ἢ ἐάσαντας γενέσθαι ἰᾶσθαι
ὕστερον. Διὰ δὲ φόβον στασιάζουσιν οἵ τε ἀδικη-
κότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες
ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι·
ὥσπερ ἐν Ῥόδῳ συνέστησαν οἱ γνώριμοι ἐπὶ τὸν
6. δῆμον διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας. Διὰ καταφρό-
νησιν δὲ καὶ στασιάζουσι καὶ ἐπιτίθενται, οἷον ἔν
τε ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὅταν πλείους ὦσιν οἱ μὴ μετ-
έχοντες τῆς πολιτείας· κρείττους γὰρ οἴονται εἶ-
ναι· καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις οἱ εὔποροι, καταφρο-
νήσαντες τῆς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας· οἷον καὶ ἐν
Θήβαις μετὰ τὴν ἐν Οἰνοφύτοις μάχην, κακῶς πο-
λιτευομένων ἡ δημοκρατία διεφθάρη· καὶ ἡ Μεγα-
ρέων δι' ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ἡττηθέντων· καὶ
ἐν Συρακούσαις πρὸ τῆς Γέλωνος τυραννίδος, καὶ
7. ἐν Ῥόδῳ ὁ δῆμος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Γίνον-
ται δὲ καὶ δι' αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον με-
ταβολαὶ τῶν πολιτειῶν· ὥσπερ γὰρ σῶμα ἐκ με-
ρῶν σύγκειται, καὶ δεῖ αὐξάνεσθαι ἀνάλογον, ἵνα
μένῃ συμμετρία· εἰ δὲ μὴ, φθείρεται, ὅταν ὁ μὲν
ποὺς τεττάρων πηχῶν ᾖ, τὸ δ' ἄλλο σῶμα δυοῖν
σπιθαμαῖν· ἐνιότε δὲ κἂν εἰς ἄλλου ζώου μεταβάλ-
λοι μορφὴν, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὸ ποσὸν ἀλλὰ
καὶ κατὰ τὸ ποιὸν αὐξάνοιτο παρὰ τὸ ἀνάλογον.
Οὕτω καὶ πόλις σύγκειται ἐκ μερῶν, ὧν πολλάκις
λανθάνει τι αὐξανόμενον, οἷον τὸ τῶν ἀπόρων πλῆ-
8. θος ἐν ταῖς δημοκρατίαις καὶ πολιτείαις. Συμβαί-

νει δ' ἐνίοτε τȣ̃το καὶ διὰ τύχας· οἷον ἐν Τάραντι ἡττηθέντων καὶ ἀπολομένων πολλῶν γνωρίμων ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων, μικρὸν ὕστερον τῶν Μηδικῶν, δημοκρατία ἐγένετο ἐκ πολιτείας. Καὶ ἐν Ἄργει, τῶν ἐν τῇ Ἑβδόμῃ ἀπολομένων ὑπὸ Κλεομένȣς τȣ̃ Λάκωνος, ἠναγκάσθησαν παραδέξατθαι τῶν περιοίκων τινάς. Καὶ ἐν Αθήναις ἀτυχȣ́ντων πεζῇ οἱ γνώριμοι ἐλάττȣς ἐγένοντο, διὰ τὸ ἐκ καταλόγȣ στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν Λακωνικὸν πόλεμον. Συμβαίνει δὲ τȣ̃το καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις, ἧττον δέ· πλειόνων γὰρ τῶν ἀπόρων γινομένων ἢ τῶν ȣ̓σιῶν αὐξανομένων μεταβάλλȣσιν εἰς ὀλιγαρχίας καὶ δυναστείας. Μεταβάλλȣσι δὲ αἱ πολιτεῖαι καὶ ἄνευ 9.
στάσεως διά τε τὰς ἐριθείας, ὥςπερ ἐν Ἡραίᾳ· ἐξ αἱρετῶν γὰρ διὰ τȣ̃το ἐποίησαν κληρωτȣ̀ς, ὅτι ᾑρȣ̃ντο τȣ̀ς ἐριθευομένȣς· καὶ δι' ὀλιγωρίαν, ὅταν ἐάσωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς κυρίας παριέναι τȣ̀ς μὴ τῆς πολιτείας φίλȣς· ὥςπερ ἐν Ὠρεῷ κατελύθη ἡ ὀλιγαρχία, τῶν ἀρχόντων γενομένȣ Ἡρακλεοδώρȣ, ὃς ἐξ ὀλιγαρχίας πολιτείαν καὶ δημοκρατίαν κατεσκεύασεν. Ἔτι διὰ τὸ παρὰ μικρόν· λέγω δὲ παρὰ μικρὸν, ὅτι πολλάκις λανθάνει μεγάλη γινομένη μετάβασις τῶν νομίμων, ὅταν παρορῶσι τὸ μικρόν· ὥςπερ ἐν Ἀμβρακίᾳ μικρὸν ἦν τὸ τίμημα, τέλος δ' (ἀπ') ȣ̓θενὸς ἦρχον, ὡς ἐγγὺς ὂν ἢ μηθὲν διαφέρον τȣ̃ μηδὲν τὸ μικρόν. Στασιωτικὸν 10.
δὲ καὶ τὸ μὴ ὁμόφυλον, ἕως ἂν συμπνεύσῃ· ὥσπερ

γὰρ ἐδ᾽ ἐκ τῦ τυχόντος πλήθες πόλις γίγνεται, ἔτως ἐδ᾽ ἐν τῷ τυχόντι χρόνῳ. Διὸ ὅσαι ἤδη συνοίκες ἐδέξαντο ἢ ἐποίκες, οἱ πλεῖστοι ἐστασίασαν, οἷον Τροιζηνίοις Ἀχαιοὶ συνῴκησαν Σύβαριν· εἶτα πλείες οἱ Ἀχαιοὶ γενόμενοι ἐξέβαλον τὲς Τροιζηνίες· ὅθεν τὸ ἄγος συνέβη τοῖς Συβαρίταις. Καὶ ἐν Θερίοις Συβαρῖται τοῖς συνοικήσασι· πλεονεκτεῖν γὰρ ἀξιῦντες, ὡς σφετέρας, τῆς χώρας, ἐξέπεσον. Καὶ Βυζαντίοις οἱ ἔποικοι ἐπιβελεύον-
11. τες φωραθέντες ἐξέπεσον διὰ μάχης. Καὶ Ἀντισσαῖοι τὲς Χίων φυγάδας εἰσδεξάμενοι διὰ μάχης ἐξέβαλον. Ζαγκλαῖοι δὲ Σαμίες ὑποδεξάμενοι ἐξέπεσον καὶ αὐτοί. Καὶ Ἀπολλωνιάται οἱ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἐποίκες ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν· καὶ Συρακέσιοι μετὰ τὰ τυραννικὰ τὲς ξένες καὶ τὲς μισθοφόρες πολίτας ποιησάμενοι ἐστασίασαν, καὶ εἰς μάχην ἦλθον. Καὶ Ἀμφιπολῖται δεξάμενοι Χαλκιδέων ἀποίκες ἐξέπεσον ὑπὸ τέτων οἱ πλεῖστοι αὐτῶν. Στασιάζεσι δ᾽ ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ πολλοὶ ὡς ἀδικέμενοι, ὅτι ἐ μετέχεσι τῶν ἴσων, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἴσοι ὄντες· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις οἱ γνώριμοι, ὅτι μετέχεσι
12. τῶν ἴσων ἐκ ἴσοι ὄντες. Στασιάζεσι δ᾽ ἐνιότε αἱ πόλεις καὶ διὰ τὲς τόπες, ὅταν μὴ εὐφυῶς ἔχῃ ἡ χώρα πρὸς τὸ μίαν εἶναι πόλιν· οἷον ἐν Κλαζομεναῖς οἱ ἐπὶ Χύτρῳ πρὸς τὲς ἐν νήσῳ· καὶ Κολοφώνιοι καὶ Νοτιεῖς· καὶ Ἀθήνησιν ἐχ ὁμοίως εἰσὶν

ἀλλὰ

ἀλλὰ μᾶλλον δημοτικοὶ οἱ τὸν Πειραιᾶ οἰκȣ̃ντες τῶν τὸ ἄστυ. Ὥςπερ γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις αἱ διαβάσεις τῶν ὀχετῶν καὶ τῶν πάνυ σμικρῶν διασπῶσι τὰς φάλαγγας, ȣ̔́τως ἔοικε πᾶσα διαφορὰ ποιεῖν διάστασιν. Μεγίστη μὲν ȣ̃ν ἴσως διάστασις ἀρετὴ καὶ μοχθηρία· εἶτα πλȣ̃τος καὶ πενία, καὶ ȣ̔́τω δὴ ἑτέρα ἑτέρας μᾶλλον, ὧν μία καὶ ἡ εἰρημένη ἐστίν.

Κ ε φ. γ.

Γίγνονται μὲν ȣ̃ν αἱ στάσεις ȣ̓ περὶ μικρῶν ἀλλ' ἐκ μικρῶν· στασιάζȣσι δὲ περὶ μεγάλων. Μάλιστα δὲ καὶ αἱ μικραὶ ἰσχύȣσιν, ὅταν ἐν τοῖς κυρίοις γένωνται· οἷον συνέβη καὶ ἐν Συρακȣ́σαις ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις· μετέβαλε γὰρ ἡ πολιτεία ἐκ δύο νεανίσκων στασιασάντων, ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντων, περὶ ἐρωτικὴν αἰτίαν· θατέρȣ γὰρ ἀποδημȣ̃ντος, ἑταῖρος ὤν τις τὸν ἐρώμενον αὐτȣ̃ ὑπεποιήσατο· πάλιν δ' ἐκεῖνος τȣ́τῳ χαλεπήνας τὴν γυναῖκα αὐτȣ̃ ἀνέπεισεν ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν· ὅθεν προςλαμβάνοντες τȣ̀ς ἐν τῷ πολιτεύματι διεστασίασαν πάντας. Διόπερ ἀρχομένων εὐλαβεῖσθαι δεῖ τῶν 2.
τοιȣ́των, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις· ἐν ἀρχῇ γὰρ γίγνεται τὸ ἁμάρτημα· ἡ δ' ἀρχὴ λέγεται ἥμισυ εἶναι παντός· ὥςτε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μικρὸν ἁμάρτημα ἀνάλογόν ἐστι πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν. Ὅλως δὲ αἱ τῶν

γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιȣ̃σι καὶ τὴν ὅλην πόλιν· οἷον ἐν Ἑστιαίᾳ συνέβη μετὰ τὰ Μηδικὰ, δύο ἀδελφῶν περὶ τῆς τῶν πατρώων νομῆς διενεχθέντων· ὁ μὲν γὰρ ἀπορώτερος, ὡς ȣ̓κ ἀποφαίνοντος θατέρȣ τὴν ȣ̓σίαν ȣ̓δὲ τὸν θησαυρὸν, ὃν εὗρεν ὁ πατὴρ, προσήγετο τȣ̀ς δημοτικȣ̀ς, ὁ δὲ ἕτερος ἔχων ȣ̓σίαν πολλὴν τȣ̀ς εὐ-
3. πόρȣς. Καὶ ἐν Δελφοῖς, ἐκ κηδείας γενομένης διαφορᾶς, ἀρχὴ πασῶν ἐγένετο τῶν στάσεων τῶν ὕστερον· ὁ μὲν γὰρ οἰωνισάμενός τι σύμπτωμα, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὴν νύμφην, ȣ̓ λαβὼν ἀπῆλθεν· οἱ δὲ ὡς ὑβρισθέντες ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χρημάτων θύοντος, κᾄπειτα ὡς ἱερόσυλον ἀπέκτειναν. Καὶ περὶ Μιτυλήνην δὲ ἐξ ἐπικλήρων στάσεως γενομένης, πολλῶν ἐγένετο ἀρχὴ κακῶν καὶ τȣ̃ πολέμȣ τȣ̃ πρὸς Ἀθηναίȣς, ἐν ᾧ Πάχης ἔλαβε τὴν πόλιν αὐτῶν. Τιμοφάνȣς γὰρ τῶν εὐπόρων τινὸς καὶ καταλιπόντος δύο θυγατέρας ὁ περιωθισθεὶς καὶ ȣ̓ λαβὼν τοῖς υἱέσιν αὐτȣ̃ Δόξανδρος ἦρξε τῆς στάσεως, καὶ τȣ̀ς Ἀθηναίȣς παρώξυνε,
4. πρόξενος ὢν τῆς πόλεως. Καὶ ἐν Φωκεῦσιν ἐξ ἐπικλήρȣ στάσεως γενομένης περὶ Μνασέαν τὸν Μνήσωνος πατέρα καὶ Εὐθυκράτη τὸν Ὀνομάρχȣ, ἡ στάσις αὕτη ἀρχὴ τȣ̃ ἱερȣ̃ πολέμȣ κατέστη τοῖς Φωκεῦσι. Μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ ἡ πολιτεία ἐκ γαμικῶν· ὑπομνηστευσάμενος γάρ τις θυγατέρα, ὡς ἐζημίωσεν αὐτὸν ὁ τȣ̃ ὑπομνηστευ-

θέντος πατὴρ γενόμενος τῶν ἀρχόντων, ἅτερος συμ-
παρέλαβε τοὺς ἐκτὸς τῆς πολιτείας ὡς ἐπηρεα-
σθείς. Μεταβάλλουσι δὲ καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν καὶ 5.
εἰς δῆμον καὶ εἰς πολιτείαν ἐκ τοῦ εὐδοκιμῆσαί τι ἢ αὐξηθῆναι ἢ ἀρχεῖον ἢ μόριον τῆς πόλεως· οἷον ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴ εὐδοκιμήσασα ἐν τοῖς Μηδικοῖς ἔδοξε συντονωτέραν ποιῆσαι τὴν πολιτείαν. Καὶ πάλιν ὁ ναυτικὸς ὄχλος γενόμενος αἴτιος τῆς περὶ Σαλαμῖνα νίκης καὶ διὰ ταύτης τῆς ἡγεμονίας διὰ τὴν κατὰ θάλατταν δύναμιν, τὴν δημοκρατίαν ἰσχυροτέραν ἐποίησε. Καὶ ἐν Ἄργει οἱ γνώριμοι εὐδοκιμήσαντες περὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, τὴν πρὸς Λακεδαιμονίους ἐπεχείρησαν καταλύειν
τὸν δῆμον. Καὶ ἐν Συρακούσαις ὁ δῆμος, αἴτιος γε- 6.
νόμενος τῆς νίκης τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους, ἐκ πολιτείας εἰς δημοκρατίαν μετέβαλε. Καὶ ἐν Χαλκίδι Φόξον τὸν τύραννον μετὰ τῶν γνωρίμων ὁ δῆμος ἀνελὼν εὐθὺς εἴχετο τῆς πολιτείας. Καὶ ἐν Ἀμβρακίᾳ πάλιν ὡσαύτως Περίανδρον συνεκβαλὼν τοῖς ἐπιτιθεμένοις ὁ δῆμος τὸν τύραννον εἰς ἑαυτὸν
περιέστησε τὴν πολιτείαν. Καὶ ὅλως δὴ δεῖ τοῦτο 7.
μὴ λανθάνειν, ὡς οἱ δυνάμεως αἴτιοι γενόμενοι καὶ ἰδιῶται καὶ ἀρχαὶ καὶ φυλαὶ καὶ ὅλως μέρος καὶ ὁποιονοῦν πλῆθος, στάσιν κινοῦσιν· ἢ γὰρ οἱ τούτοις φθονοῦντες τιμωμένοις ἄρχουσι τῆς στάσεως, ἢ οὗτοι διὰ τὴν ὑπεροχὴν οὐ θέλουσι μένειν ἐπὶ τῶν ἴσων. Κινοῦνται δὲ αἱ πολιτεῖαι καὶ ὅταν τἀναντία εἶναι

δοκȣ̃ντα μέρη τῆς πόλεως ἰσάζῃ ἀλλήλοις, οἷον οἱ πλȣ́σιοι καὶ ὁ δῆμος, μέσον δὲ ἢ μικρὸν ἢ μηθὲν πάμπαν· ἂν γὰρ πολὺ ὑπερέχῃ ὁποτερονȣ̃ν τῶν μερῶν πρὸς τὸ φανερῶς κρεῖττον, τὸ λοιπὸν ȣ̓ θέλει κινδυνεύειν. Διὸ καὶ οἱ κατ' ἀρετὴν διαφέροντες ȣ̓ ποιȣ̃σι στάσιν, ὡς εἰπεῖν· ὀλίγοι γὰρ γίγνονται πρὸς πολλȣ́ς. Καθόλȣ μὲν ȣ̃ν περὶ πάσας τὰς πολιτείας αἱ ἀρχαὶ καὶ αἰτίαι τῶν στάσεων καὶ
8. τῶν μεταβολῶν τȣ̃τον ἔχȣσι τὸν τρόπον. Κινȣ̃σι δὲ τὰς πολιτείας ὁτὲ μὲν διὰ βίας, ὁτὲ δὲ δι' ἀπάτης· διὰ βίας μὲν ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἢ ὕστερον ἀναγκάζοντες· καὶ γὰρ ἡ ἀπάτη διττή. Ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξαπατήσαντες τὸ πρῶτον ἑκόντων μεταβάλλȣσι τὴν πολιτείαν, εἶθ' ὕστερον βίᾳ κατέχȣσιν ἀκόντων· οἷον ἐπὶ τῶν τετρακοσίων τὸν δῆμον ἐξηπάτησαν, φάσκοντες τὸν βασιλέα χρήματα παρέξειν πρὸς τὸν πόλεμον πρὸς Λακεδαιμονίȣς· ψευσάμενοι δὲ κατέχειν ἐπειρῶντο τὴν πολιτείαν. Ὁτὲ δὲ ἐξ ἀρχῆς τε πείσαντες καὶ ὕστερον πάλιν πεισθέντων ἑκόντων ἄρχȣσιν αὐτῶν. Ἁπλῶς μὲν ȣ̃ν περὶ πάσας τὰς πολιτείας ἐκ τῶν εἰρημένων συμβέβηκε γίγνεσθαι τὰς μεταβολάς.

Κεφ. δ.

Καθ' ἕκαστον δ' εἶδος πολιτείας ἐκ τούτων μερίζοντας τὰ συμβαίνοντα δεῖ θεωρεῖν. Αἱ μὲν οὖν δημοκρατίαι μάλιστα μεταβάλλουσι διὰ τὴν τῶν δημαγωγῶν ἀσέλγειαν· τὰ μὲν γὰρ ἰδίᾳ συκοφαντοῦντες τοὺς τὰς οὐσίας ἔχοντας συστρέφουσιν αὐτοὺς, (συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος,) τὰ δὲ κοινῇ, τὸ πλῆθος ἐπάγοντες· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλῶν ἄν τις ἴδοι γιγνόμενον οὕτω. Καὶ γὰρ ἐν Κῷ ἡ δημοκρατία μετέβαλε πονηρῶν ἐγγενομένων δημαγωγῶν· 2.
οἱ γὰρ γνώριμοι συνέστησαν. Καὶ ἐν Ῥόδῳ· μισθοφοράν τε γὰρ οἱ δημαγωγοὶ ἐπόριζον, καὶ ἐκώλυον ἀποδιδόναι τὰ ὀφειλόμενα τοῖς τριηράρχοις· οἱ δὲ διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας ἠναγκάσθησαν συστάντες καταλῦσαι τὸν δῆμον. Κατελύθη δὲ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ὁ δῆμος μετὰ τὸν ἀποικισμὸν εὐθὺς διὰ τοὺς δημαγωγούς· ἀδικούμενοι γὰρ ὑπ' αὐτῶν οἱ γνώριμοι ἐξέπιπτον· ἔπειτα ἀθροισθέντες οἱ ἐκπίπτοντες καὶ κατελθόντες κατέλυσαν τὸν δῆμον. Πα- 3.
ραπλησίως δὲ καὶ ἡ ἐν Μεγάροις κατελύθη δημοκρατία· οἱ γὰρ δημαγωγοὶ, ἵνα χρήματα ἔχωσι δημεύειν, ἐξέβαλον πολλοὺς τῶν γνωρίμων· ἕως πολλοὺς ἐποίησαν τοὺς φεύγοντας· οἱ δὲ κατιόντες ἐνίκησαν μαχόμενοι τὸν δῆμον, καὶ κατέστησαν τὴν ὀλιγαρχίαν. Συνέβη δὲ ταὐτὸν καὶ περὶ Κύμην ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἣν κατέλυσε Θρασύμαχος. Σχεδὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἄν τις ἴδοι θεωρῶν

τὰς μεταβολὰς τοῦτον ἐχούσας τὸν τρόπον. Ὁτὲ μὲν γὰρ, ἵνα χαρίζωνται, ἀδικοῦντες τοὺς γνωρίμους συνιστᾶσιν, ἢ τὰς οὐσίας ἀναδάστους ποιοῦντες ἢ τὰς προσόδους ταῖς λειτουργίαις· ὁτὲ δὲ διαβάλλοντες,
4. ἵν' ἔχωσι δημεύειν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς, εἰς τυραννίδα μετέβαλλον· σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων τυράννων ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν. Αἴτιον δὲ τοῦ τότε μὲν γίγνεσθαι, νῦν δὲ μὴ, ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγούντων· οὐ γάρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν· νῦν δὲ τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης οἱ δυνάμενοι λέγειν δημαγωγοῦσι μὲν, δι' ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν οὐκ ἐπιτίθενται, πλὴν εἴπου βραχύ τι
5. γέγονε τοιοῦτον. Ἐγίγνοντο δὲ τυραννίδες πρότερον μᾶλλον ἢ νῦν καὶ διὰ τὸ μεγάλας ἀρχὰς ἐγχειρίζεσθαί τισιν, ὥσπερ ἐν Μιλήτῳ ἐκ τῆς πρυτανείας· πολλῶν γὰρ ἦν καὶ μεγάλων κύριος ὁ πρύτανις. Ἔτι δὲ διὰ τὸ μὴ μεγάλας εἶναι τότε τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἰκεῖν τὸν δῆμον ἄσχολον ὄντα πρὸς τοῖς ἔργοις, οἱ προστάται τοῦ δήμου, ὅτε πολεμικοὶ γένοιντο, τυραννίδι ἐπετίθεντο. Πάντες δὲ τοῦτο ἔδρων ὑπὸ τοῦ δήμου πιστευθέντες· ἡ δὲ πίστις ἦν ἡ ἀπέχθεια ἡ πρὸς τοὺς πλουσίους. Οἷον Ἀθήνησί τε Πεισίστρατος στασιάσας πρὸς τοὺς πεδιακοὺς, καὶ Θεαγένης ἐν Μεγάροις τῶν εὐπόρων τὰ κτήνη ἀποσφάξας, λαβὼν παρὰ τὸν

ποταμὸν ἐπινέμοντας· καὶ Διονύσιος κατηγορῶν Δαφναίου καὶ τῶν πλουσίων ἠξιώθη τῆς τυραννίδος, διὰ τὴν ἔχθραν πιστευθεὶς ὡς δημοτικὸς ὤν. Με- 6.
ταβάλλουσι δὲ καὶ ἐκ τῆς πατρίας δημοκρατίας εἰς τὴν νεωτάτην· ὅπου γὰρ αἱρεταὶ μὲν αἱ ἀρχαὶ, μὴ ἀπὸ τιμημάτων δὲ, αἱρεῖται δὲ ὁ δῆμος, δημαγωγοῦντες οἱ σπουδαρχιῶντες εἰς τοῦτο καθιστᾶσιν, ὡς κύριον εἶναι τὸν δῆμον καὶ τῶν νόμων. Ἄκος δὲ τοῦ ἢ μὴ γίνεσθαι ἢ τοῦ γίνεσθαι ἧττον τὸ τὰς φυλὰς φέρειν τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ μὴ πάντα τὸν δῆμον. Τῶν μὲν οὖν δημοκρατιῶν αἱ μεταβολαὶ γίγνονται πᾶσαι σχεδὸν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας.

Κεφ. ε.

Αἱ δ' ὀλιγαρχίαι μεταβάλλουσι διὰ δύο μάλιστα τρόπους τοὺς φανερωτάτους, ἕνα μὲν, ἐὰν ἀδικῶσι τὸ πλῆθος· πᾶς γὰρ ἱκανὸς γίνεται προστάτης· μάλιστα δὲ, ὅταν ἐξ αὐτῆς συμβῇ τῆς ὀλιγαρχίας γίγνεσθαι τὸν ἡγεμόνα· καθάπερ ἐν Νάξῳ Λύγδαμις, ὃς καὶ ἐτυράννησεν ὕστερον τῶν Ναξίων. Ἔχει δὲ καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀρχὴ στάσεως 2.
διαφοράς· ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐπόρων οὐκ ὄντων δ' ἐν ταῖς ἀρχαῖς γίγνεται κατάλυσις, ὅταν ὀλίγοι σφόδρα ὦσιν οἱ ἐν ταῖς τιμαῖς· οἷον ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἐν Ἴστρῳ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι συμβέβηκεν· οἱ γὰρ μὴ μετέχοντες τῶν ἀρχῶν ἐκίνουν, ἕως μετέλαβον, οἱ πρεσβύ-

τεροι πρότερον τῶν ἀδελφῶν, ὕστερον δὲ οἱ νεώτεροι πάλιν· οὐ γὰρ ἄρχουσιν ἐνιαχοῦ μὲν ἅμα πατήρ τε καὶ υἱὸς, ἐνιαχοῦ δὲ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός. Καὶ ἔνθα μὲν πολιτικωτέρα ἐγένετο ὀλιγαρχία, ἐν Ἴστρῳ δ' εἰς δῆμον ἀπετελεύτησεν, ἐν Ἡρακλείᾳ δ' ἐξ ἐλαττόνων εἰς ἑξακοσίους ἦλθε.
3. Μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Κνίδῳ ἡ ὀλιγαρχία, στασιασάντων τῶν γνωρίμων αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς, διὰ τὸ ὀλίγους μετέχειν, καὶ, καθάπερ εἴρηται, εἰ πατὴρ, υἱὸν μὴ μετέχειν, μηδ', εἰ πλείους ἀδελφοὶ, ἀλλ' ἢ τὸν πρεσβύτατον· ἐπιλαβόμενος γὰρ στασιαζόντων ὁ δῆμος καὶ λαβὼν προστάτην ἐκ τῶν γνωρίμων, ἐπιθέμενος ἐκράτησεν· ἀσθενὲς γὰρ
4. τὸ στασιάζον. Καὶ ἐν Ἐρυθραῖς δὲ ἐπὶ τῆς τῶν Βασιλιδῶν ὀλιγαρχίας ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις καίπερ καλῶς ἐπιμελουμένων τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὅμως διὰ τὸ ὑπ' ὀλίγων ἄρχεσθαι, ἀγανακτῶν ὁ δῆμος μετέβαλε τὴν πολιτείαν. Κινοῦνται δὲ αἱ ὀλιγαρχίαι καὶ ἐξ αὐτῶν διὰ φιλονεικίαν δημαγωγούντων. Ἡ δημαγωγία δὲ διττὴ, ἡ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀλίγοις· ἐγγίνεται γὰρ δημαγωγὸς, κἂν πάνυ ὀλίγοι ὦσιν· οἷον ἐν τοῖς τριάκοντα Ἀθήνησιν οἱ περὶ Χαρικλέα ἴσχυσαν τοὺς τριάκοντα δημαγωγοῦντες, καὶ ἐν τοῖς τετρακοσίοις οἱ περὶ Φρύνιχον τὸν
5. αὐτὸν τρόπον. Ἢ ὅταν τὸν ὄχλον δημαγωγῶσιν οἱ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ὄντες· οἷον ἐν Λαρίσσῃ οἱ πολιτοφύλακες, διὰ τὸ αἱρεῖσθαι αὐτοὺς, τὸν ὄχλον

ἐδημαγώγουν. Καὶ ἐν ὅσαις ὀλιγαρχίαις οὐχ οὗτοι αἱροῦνται τὰς ἀρχὰς, ἐξ ὧν οἱ ἄρχοντές εἰσιν, ἀλλ' αἱ μὲν ἀρχαὶ ἐκ τιμημάτων μεγάλων εἰσὶν ἢ ἑταιριῶν, αἱροῦνται δὲ οἱ ὁπλῖται ἢ ὁ δῆμος, ὅπερ ἐν Ἀβύδῳ συνέβαινε. Καὶ ὅπου τὰ δικαστήρια μὴ ἐκ τοῦ πολιτεύματός ἐστι· δημαγωγοῦντες γὰρ πρὸς τὰς κρίσεις μεταβάλλουσι τὴν πολιτείαν· ὅπερ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ἐγένετο τῇ ἐν τῷ Πόντῳ. Ἔτι δὲ, 6.
ὅταν ἔνιοι εἰς ἐλάττους ἕλκωσι τὴν ὀλιγαρχίαν· οἱ γὰρ τὸ ἴσον ζητοῦντες ἀναγκάζονται βοηθὸν ἐπαγαγέσθαι τὸν δῆμον. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς· καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον, ὥσπερ ὁ Ἱππαρῖνος Διονύσιον ἐν Συρακούσαις. Καὶ ἐν Ἀμφιπόλει, ᾧ ὄνομα ἦν Κλεότιμος, τοὺς ἐποίκους τοὺς Χαλκιδέων ἤγαγε, καὶ ἐλθόντων διεστασίασεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς εὐπόρους. Καὶ ἐν Αἰγίνῃ ὁ τὴν πρᾶξιν τὴν πρὸς Χάρητα πράξας ἐνεχείρησε μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ὁτὲ μὲν οὖν ἐπιχειροῦσί τι κινεῖν, ὁτὲ δὲ 7.
κλέπτουσι τὰ κοινά· ὅθεν πρὸς αὐτοὺς στασιάζουσιν ἢ οὗτοι ἢ οἱ πρὸς τούτους μαχόμενοι κλέπτοντας· ὅπερ ἐν Ἀπολλωνίᾳ συνέβη τῇ ἐν Πόντῳ. Ὁμονοοῦσα δὲ ὀλιγαρχία οὐκ εὐδιάφθορος ἐξ αὑτῆς· σημεῖον δὲ ἡ ἐν Φαρσάλῳ πολιτεία· ἐκεῖνοι γὰρ ὀλίγοι ὄντες πολλῶν κύριοί εἰσι, διὰ τὸ χρῆσθαι

8. σφίσιν αὐτοῖς καλῶς. Καταλύονται δὲ καὶ ὅταν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ἑτέραν ὀλιγαρχίαν ἐμποιῶσι· τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅταν, τοῦ παντὸς πολιτεύματος ὀλίγου ὄντος, τῶν μεγίστων ἀρχῶν μὴ μετέχωσιν οἱ ὀλίγοι πάντες· ὅπερ ἐν Ἤλιδι συνέβη ποτέ· τῆς πολιτείας γὰρ δι' ὀλίγων οὔσης, τῶν γερόντων ὀλίγοι πάμπαν ἐγίνοντο, διὰ τὸ ἀϊδίους εἶναι ἐννενήκοντα ὄντας, τὴν δὲ αἵρεσιν δυναστευτικὴν εἶναι καὶ ὁμοίαν τῇ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γερόντων.

9. Γίγνεται δὲ μεταβολὴ τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ· ἐν μὲν πολέμῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν δῆμον ἀπιστίαν στρατιώταις ἀναγκαζομένων χρῆσθαι· ᾧ γὰρ ἂν ἐγχειρίσωσιν, οὗτος πολλάκις γίγνεται τύραννος, ὥσπερ ἐν Κορίνθῳ Τιμοφάνης· ἂν δὲ πλείους, οὗτοι αὑτοῖς περιποιοῦνται δυναστείαν· ὁτὲ δὲ ταῦτα δεδιότες μεταδιδόασι τῷ πλήθει τῆς πολιτείας, διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τῷ δήμῳ χρῆσθαι. Ἐν δὲ τῇ εἰρήνῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐγχειρίζουσι τὴν φυλακὴν στρατιώταις καὶ ἄρχοντι μεσιδίῳ, ὃς ἐνιότε γίνεται κύριος ἀμφοτέρων· ὅπερ συνέβη ἐν Λαρίσσῃ ἐπὶ τῆς τῶν Ἀλευαδῶν ἀρχῆς τῶν περὶ Σάμον, καὶ ἐν Ἀβύδῳ ἐπὶ τῶν

10. ἑταιριῶν, ὧν ἦν μία ἡ Ἰφιάδου. Γίνονται δὲ στάσεις καὶ ἐκ τοῦ περιωθεῖσθαι ἑτέρους ὑφ' ἑτέρων τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ αὐτῶν, καὶ καταστασιάζεσθαι κατὰ γάμους ἢ δίκας· οἷον ἐκ γαμικῆς μὲν αἰτίας αἱ εἰρημέναι πρότερον· καὶ τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ δ' ὀλιγ-

αρχίαν τὴν τῶν ἱππέων Διαγόρας κατέλυσεν ἀδικηθεὶς περὶ γάμον. Ἐκ δὲ δικαστηρίȣ κρίσεως ἡ ἐν Ἡρακλείᾳ στάσις ἐγένετο, καὶ ἐν Θήβαις ἐπ' αἰτίᾳ μοιχείας, δικαίως μὲν στασιωτικῶς δὲ ποιησαμένων τὴν κόλασιν, τῶν μὲν ἐν Ἡρακλείᾳ κατ' Εὐρυτίωνος, τῶν δ' ἐν Θήβαις κατ' Ἀρχίȣ· ἐφιλονείκησαν γὰρ αὐτȣ̀ς οἱ ἐχθροὶ, ὥςτε δεθῆναι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι. Πολλαὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἄγαν 11.
δεσποτικὰς εἶναι τὰς ὀλιγαρχίας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τινῶν δυσχερανάντων κατελύθησαν, ὥσπερ ἡ ἐν Κνίδῳ καὶ ἡ ἐν Χίῳ ὀλιγαρχία. Γίγνονται δὲ καὶ ἀπὸ συμπτώματος μεταβολαὶ καὶ τῆς καλȣμένης πολιτείας καὶ τῶν ὀλιγαρχιῶν, ἐν ὅσαις ἀπὸ τιμήματος βȣλεύȣσι καὶ δικάζȣσι καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἄρχȣσι· πολλάκις γὰρ τὸ ταχθὲν πρῶτον τίμημα πρὸς τȣ̀ς παρόντας καιρȣ̀ς, ὥςτε μετέχειν ἐν μὲν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ὀλίγȣς, ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ τȣ̀ς μέσȣς, εὐετηρίας γιγνομένης δι' εἰρήνην ἢ δι' ἄλλην τινὰ εὐτυχίαν, συμβαίνει πολλαπλασίȣ γίγνεσθαι τιμήματος ἀξίας τὰς αὐτὰς κτήσεις, ὥςτε πάντας πάντων μετέχειν, ὁτὲ μὲν ἐκ προσαγωγῆς καὶ κατὰ μικρὸν γινομένης τῆς μεταβολῆς καὶ λανθανȣ́σης, ὁτὲ δὲ καὶ θᾶττον. Αἱ 12.
μὲν ȣ̓͂ν ὀλιγαρχίαι μεταβάλλȣσι καὶ στασιάζȣσι διὰ τοιαύτας αἰτίας· ὅλως δὲ καὶ αἱ δημοκρατίαι καὶ ὀλιγαρχίαι ἐξίστανται ἐνιότε ȣ̓κ εἰς τὰς ἐναντίας πολιτείας, ἀλλ' εἰς τὰς ἐν τῷ αὐτῷ γένει·

οἷον ἐκ τῶν ἐννόμων δημοκρατιῶν καὶ ὀλιγαρχιῶν εἰς τὰς κυρίȣς, καὶ ἐκ τȣ́των εἰς ἐκείνας.

Κεφ. ς.

Ἐν δὲ ταῖς ἀριστοκρατίαις γίγνονται αἱ στάσεις αἱ μὲν διὰ τὸ ὀλίγȣς τῶν τιμῶν μετέχειν, ὅπερ εἴρηται κινεῖν καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν ὀλιγαρχίαν εἶναί πως· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ὀλίγοι οἱ ἄρχοντες· ȣ̓ μέντοι διὰ ταὐτὸν ὀλίγοι· (ἐπεὶ δοκεῖ γε διὰ ταὐτὰ καὶ ἡ ἀριστοκρατία ὀλιγαρχία εἶναι·) μάλιστα δὲ τȣ̃το συμβαίνειν ἀναγκαῖον, ὅταν ᾖ τὸ πλῆθος τῶν πεφρονηματισμένων ὡς ὅμοιον κατ' ἀρετήν· οἷον ἐν Λακεδαίμονι οἱ λεγόμενοι παρθενίαι· ἐκ τῶν ὁμοίων γὰρ ἦσαν· ȣ̔̀ς φωράσαντες ἐπιβȣλεύσαντας ἀπέ-
2. στειλαν Τάραντος οἰκιστάς. Ἢ ὅταν τινὲς ἀτιμάζωνται μεγάλοι ὄντες καὶ μηθενὸς ἧττȣς κατ' ἀρετὴν ὑπό τινων ἐντιμοτέρων, οἷον Λύσανδρος ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἢ ὅταν ἀνδρώδης τις ὢν μὴ μετέχῃ τῶν τιμῶν, οἷον Κινάδων ὁ τὴν ἐπ' Ἀγησιλάȣ συστήσας ἐπίθεσιν ἐπὶ τȣ̀ς Σπαρτιάτας. Ἔτι ὅταν οἱ μὲν ἀπορῶσι λίαν, οἱ δ' εὐπορῶσι· καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις τȣ̃το γίνεται. Συνέβη δὲ καὶ τȣ̃το ἐν Λακεδαίμονι ὑπὸ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Δῆλον δὲ καὶ τȣ̃το ἐκ τῆς Τυρταίȣ ποιήσεως τῆς καλȣμένης Εὐνομίας· θλιβόμενοι γάρ τινες διὰ τὸν πόλεμον ἠξίȣν ἀνάδαστον ποιεῖν τὴν χώ-

ραν. Ἔτι ἐάν τις μέγας ᾖ καὶ δυνάμενος ἔτι μείζων εἶναι, ἵνα μοναρχῇ· ὥςπερ ἐν Λακεδαίμονι δοκεῖ Παυσανίας ὁ στρατηγήσας κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον, καὶ ἐν Καρχηδόνι Ἄννων. Λύονται δὲ 3.
μάλιστα αἵ τε πολιτεῖαι καὶ αἱ ἀριστοκρατίαι διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πολιτείᾳ τῦ δικαίυ παρέκβασιν· ἀρχὴ γὰρ τὸ μὴ μεμίχθαι καλῶς ἐν μὲν τῇ πολιτείᾳ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατίᾳ ταῦτά τε καὶ τὴν ἀρετὴν, μάλιστα δὲ τὰ δύο· λέγω δὲ τὰ δύο, δῆμον καὶ ὀλιγαρχίαν. Ταῦτα γὰρ αἱ πολιτεῖαί τε πειρῶνται μιγνύναι καὶ αἱ πολλαὶ τῶν καλυμένων ἀριστοκρατιῶν. Δια- 4.
φέρυσι γὰρ τῶν ὀνομαζομένων πολιτειῶν αἱ ἀριστοκρατίαι τύτῳ· καὶ διὰ τῦτ' εἰσὶν αἱ μὲν ἧττον, αἱ δὲ μᾶλλον μόνιμοι αὐτῶν· τὰς γὰρ ἀποκλινύσας μᾶλλον πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατίας καλῦσι, τὰς δὲ πρὸς τὸ πλῆθος πολιτείας. Διόπερ ἀσφαλέστεραι αἱ τοιαῦται τῶν ἑτέρων εἰσί· κρεῖττόν τε γὰρ τὸ πλεῖον, καὶ μᾶλλον ἀγαπῶσιν ἴσον ἔχοντες· οἱ δ' ἐν ταῖς εὐπορίαις, ἂν ἡ πολιτεία διδῷ τὴν ὑπεροχὴν, ὑβρίζειν ζητῦσι καὶ πλεονεκτεῖν. Ὅλως δ' ἐφ' ὁπότερον ἂν ἐγκλίνῃ ἡ 5.
πολιτεία, ἐπὶ ταῦτα μεθίσταται, ἑκατέρων τὸ σφέτερον αὐξανόντων· οἷον ἡ μὲν πολιτεία εἰς δῆμον, ἀριστοκρατία δ' εἰς ὀλιγαρχίαν. Ἢ εἰς τἀναντία· οἷον ἡ μὲν ἀριστοκρατία εἰς δῆμον· ὡς ἀδικύμενοι γὰρ περισπῶσιν εἰς τὐναντίον οἱ ἀπορώτεροι· αἱ

δὲ πολιτεῖαι εἰς ὀλιγαρχίαν· μόνον γὰρ μόνιμον
6. τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον, καὶ τὸ ἔχειν τὰ αὑτῶν. Συνέβη δὲ τὸ εἰρημένον ἐν Θερίοις· διὰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ πλείονος τιμήματος εἶναι τὰς ἀρχὰς, εἰς ἔλαττον μετέβη, καὶ εἰς ἀρχεῖα πλείω· διὰ δὲ τὸ τὴν χώραν ὅλην τὲς γνωρίμες συγκτήσασθαι παρὰ τὸν νόμον· ἡ γὰρ πολιτεία ὀλιγαρχικωτέρα ἦν· ὥστε ἐδύναντο πλεονεκτεῖν· ὁ δὲ δῆμος γυμνασθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ τῶν Φρερῶν ἐγένετο κρείττων, ἕως ἀφεῖσαν τῆς χώρας, ὅσοι πλείω ἦσαν ἔχοντες.
7. Ἔτι διὰ τὸ πάσας τὰς ἀριστοκρατικὰς πολιτείας ὀλιγαρχικὰς εἶναι, μᾶλλον πλεονεκτῦσιν οἱ γνώριμοι· οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι εἰς ὀλίγες αἱ ὐσίαι ἔρχονται, καὶ ἔξεστι ποιεῖν ὅ τι ἂν θέλωσι τοῖς γνωρίμοις μᾶλλον, καὶ κηδεύειν ὅτῳ θέλεσι. Διὸ καὶ ἡ Λοκρῶν πόλις ἀπώλετο ἐκ τῆς πρὸς Διονύσιον κηδείας· ὃ ἐν δημοκρατίᾳ ὐκ ἂν ἐγένετο, ὐδ' ἂν ἐν ἀριστοκρατίᾳ εὖ μεμιγμένῃ. Μάλιστα δὲ λανθάνεσιν αἱ ἀριστοκρατίαι μεταβάλλεσαι τῷ λύεσθαι κατὰ μικρόν· ὅπερ εἴρηται ἐν τοῖς πρότερον καθόλε κατὰ πασῶν τῶν πολιτειῶν, ὅτι αἴτιον τῶν μεταβολῶν καὶ τὸ μικρόν ἐστιν· ὅταν γάρ τι πρόωνται τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, μετὰ τῦτο καὶ ἄλλο μικρῷ μεῖζον εὐχερέστερον κινῦσιν, ἕως
8. ἂν πάντα κινήσωσι τὸν κόσμον. Συνέβη δὲ τῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Θερίων πολιτείας· νόμε γὰρ ὄντος διὰ πέντε ἐτῶν στρατηγεῖν, γενόμενοί τινες πολε-

μικοὶ τῶν νεωτέρων, καὶ παρὰ τῷ πλήθει τῶν Φρου-
ρῶν εὐδοκιμοῦντες, καταφρονήσαντες τῶν ἐν τοῖς
πράγμασι, καὶ νομίζοντες ῥαδίως κατασχήσειν, τοῦ-
τον τὸν νόμον λύειν ἐπεχείρησαν πρῶτον, ὥστ᾽ ἐξεῖ-
ναι τοὺς αὐτοὺς συνεχῶς στρατηγεῖν, ὁρῶντες τὸν
δῆμον αὐτοὺς χειροτονήσοντα προθύμως. Οἱ δ᾽ ἐπὶ
τούτῳ τεταγμένοι τῶν ἀρχόντων, οἱ καλούμενοι σύμ-
βουλοι, ὁρμήσαντες τὸ πρῶτον ἐναντιοῦσθαι, συνε-
πείσθησαν, ὑπολαμβάνοντες τοῦτον κινήσαντας τὸν
νόμον ἐάσειν τὴν ἄλλην πολιτείαν· ὕστερον δὲ βου-
λόμενοι κωλύειν, ἄλλων κινουμένων, οὐκέτι πλέον ἐποί-
ουν οὐθὲν, ἀλλὰ μετέβαλεν ἡ τάξις πᾶσα τῆς πο-
λιτείας εἰς δυναστείαν τῶν ἐπιχειρησάντων νεωτερί-
ζειν. Πᾶσαι δὲ αἱ πολιτεῖαι λύονται ὁτὲ μὲν ἐξ 9.
αὐτῶν, ὁτὲ δ᾽ ἔξωθεν, ὅταν ἐναντία πολιτεία ᾖ ἢ
πλησίον ἢ πόῤῥω μὲν, ἔχουσα δὲ δύναμιν· ὅπερ συν-
έβαινεν ἐπ᾽ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ μὲν
γὰρ Ἀθηναῖοι πανταχοῦ τὰς ὀλιγαρχίας, οἱ δὲ
Λακεδαιμόνιοι τοὺς δήμους κατέλυον. Ὅθεν μὲν οὖν
μεταβολαὶ γίνονται τῶν πολιτειῶν καὶ αἱ στάσεις,
εἴρηται σχεδόν.

Κεφ. ζ.

Περὶ δὲ σωτηρίας καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης πολιτείας ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν. Πρῶτον μὲν οὖν δῆλον, ὅτι, εἴπερ ἔχομεν δι᾽ ὧν φθείρονται αἱ πολιτεῖαι, ἔχομεν καὶ δι᾽ ὧν σώζονται· τῶν γὰρ

ἐναντίων τὰ ἐναντία ποιητικά· Φθορὰ δὲ σωτηρία
ἐναντίον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς εὖ κεκραμέναις πολιτεί-
αις ὥσπερ ἄλλο τι δεῖ τηρεῖν, ὅπως μηθὲν παρα-
2. νομῶσι, καὶ μάλιστα τὸ μικρὸν φυλάττειν. Λαν-
θάνει γὰρ ἐπεισδύουσα ἡ παρέκβασις, ὥσπερ τὰς
οὐσίας αἱ μικραὶ δαπάναι δαπανῶσι πολλάκις γινό-
μεναι. Λανθάνει δὲ ἡ μετάβασις διὰ τὸ μὴ ἀθρόα
γίγνεσθαι· παραλογίζεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπ' αὐ-
τῶν· ὥσπερ ὁ σοφιστικὸς λόγος, εἰ ἕκαστον μικρὸν
καὶ πάντα· τοῦτο δ' ἐστὶ μὲν ὥς, ἔστι δὲ ὡς οὔ·
τὸ γὰρ ὅλον καὶ τὰ πάντα οὐ μικρὸν, ἀλλὰ σύγ-
κειται ἐκ μικρῶν. Μίαν μὲν οὖν φυλακὴν πρὸς
ταύτην τὴν ἀρχὴν δεῖ ποιεῖσθαι. Ἔπειτα μὴ πι-
στεύειν τοῖς σοφίσματος χάριν πρὸς τὸ πλῆθος
συγκειμένοις· ἐξελέγχεται γὰρ ὑπὸ τῶν ἔργων.
Ποῖα δὲ λέγομεν τῶν πολιτειῶν σοφίσματα, πρό-
3. τερον εἴρηται. Ἔστι δὲ ὁρᾷν, ὅτι ἔνιαι μένουσιν οὐ
μόνον ἀριστοκρατίαι, ἀλλὰ καὶ ὀλιγαρχίαι, οὐ διὰ
τὸ ἀσφαλεῖς εἶναι τὰς πολιτείας, ἀλλὰ διὰ τὸ εὖ
χρῆσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς γινομένους καὶ τοῖς
ἔξω τῆς πολιτείας καὶ τοῖς ἐν τῷ πολιτεύματι·
τοὺς μὲν μὴ μετέχοντας τῷ μὴ ἀδικεῖν, καὶ τῷ
τοὺς ἡγεμονικοὺς αὐτῶν εἰσάγειν εἰς τὴν πολιτείαν,
καὶ τοὺς μὲν φιλοτίμους μὴ ἀδικεῖν εἰς ἀτιμίαν, τοὺς
δὲ πολλοὺς εἰς κέρδος· πρὸς αὑτοὺς δὲ καὶ τοὺς με-
τέχοντας τῷ χρῆσθαι ἀλλήλοις δημοτικῶς· ὃ γὰρ
ἐπὶ τοῦ πλήθους ζητοῦσιν οἱ δημοτικοὶ, τὸ ἴσον, τοῦτ'

ἐπὶ

ἐπὶ τῶν ὁμοίων ȣ̓ μόνον δίκαιον ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐστί. Διὸ ἐὰν πλείȣς ὦσιν ἐν τῷ πολιτεύματι, 4.
πολλὰ συμφέρει τῶν δημοτικῶν νομοθετημάτων, οἷον τὸ ἑξαμήνȣς τὰς ἀρχὰς εἶναι, ἵνα πάντες οἱ ὅμοιοι μετέχωσιν· ἔστι γὰρ ὥσπερ δῆμος ἤδη οἱ ὅμοιοι· διὸ καὶ ἐν τȣ́τοις ἐγγίγνονται δημαγωγοὶ πολλάκις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. Ἔπειθ' ἧττον εἰς δυναστείαν ἐμπίπτȣσιν αἱ ὀλιγαρχίαι καὶ ἀριστοκρατίαι· ȣ̓ γὰρ ὁμοίως ῥάδιον κακȣργῆσαι ὀλίγον χρόνον ἄρχοντας καὶ πολύν. Ἐπεὶ διὰ τȣ̃το ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ δημοκρατίαις γίγνονται τυραννίδες· ἢ γὰρ οἱ μέγιστοι ἐν ἑκατέρᾳ ἐπιτίθενται τυραννίδι, ἔνθα μὲν οἱ δημαγωγοί, ἔνθα δὲ οἱ δυνάσται, ἢ οἱ τὰς μεγίστας ἔχοντες ἀρχάς, ὅταν πολὺν χρόνον ἄρχωσι. Σώζονται δὲ αἱ πο- 5.
λιτεῖαι ȣ̓ μόνον διὰ τὸ πόῤῥω εἶναι τῶν διαφθειρόντων, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ τὸ ἐγγύς· φοβȣ́μενοι γὰρ διὰ χειρῶν ἔχȣσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν· ὥστε δεῖ τȣ̀ς τῆς πολιτείας φροντίζοντας φόβȣς παρασκευάζειν, ἵνα φυλάττωσι, καὶ μὴ καταλύωσι, ὥσπερ νυκτερινὴν φυλακήν, τὴν τῆς πολιτείας τήρησιν, καὶ τὸ πόῤῥω ἐγγὺς ποιεῖν. Ἔτι τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν, καὶ τȣ̀ς ἔξω τῆς φιλονεικίας ὄντας, πρὶν παρειληφέναι καὶ αὐτȣ́ς· ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ γινόμενον κακὸν γνῶναι ȣ̓ τȣ̃ τυχόντος ἀλλὰ τȣ̃ πολιτικȣ̃ ἀνδρός. Πρὸς δὲ τὴν διὰ τὰ τιμήμα- 6.

τα γιγνομένην μεταβολὴν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ πολιτείας, ὅταν συμβαίνῃ τοῦτο, μενόντων μὲν τῶν αὐτῶν τιμημάτων, εὐπορίας δὲ νομίσματος γιγνομένης, συμφέρει τοῦ τιμήματος ἐπισκοπεῖν τοῦ κοινοῦ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ παρελθὸν, ἐν ὅσαις μὲν πόλεσι τιμῶνται κατ᾽ ἐνιαυτὸν, κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον· ἐν δὲ ταῖς μείζοσι διὰ τριετηρίδος ἢ πενταετηρίδος· κἂν ᾖ πολλαπλάσιον ἢ πολλοστημόριον τοῦ πρότερον, ἐν ᾧ αἱ τιμήσεις κατέστησαν τῆς πολιτείας, νόμον εἶναι καὶ τὰ τιμήματα ἐπιτείνειν ἢ ἀνιέναι· ἐὰν μὲν ὑπερβάλλῃ, ἐπιτείνοντας κατὰ τὴν πολλαπλασίωσιν, ἐὰν δ᾽ ἐλλείπῃ, ἀνιέντας καὶ ἐλάττω ποιοῦντας τὴν τίμησιν.
7. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ταῖς πολιτείαις, μὴ ποιούντων μὲν οὕτως, ἔνθα μὲν ὀλιγαρχίαν, ἔνθα δὲ δυναστείαν γίνεσθαι συμβαίνει, ἐκείνως δὲ, ἐκ μὲν πολιτείας δημοκρατίαν, ἐκ δ᾽ ὀλιγαρχίας πολιτείαν ἢ δῆμον. Κοινὸν δὲ καὶ ἐν δήμῳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ καὶ μοναρχίᾳ καὶ πάσῃ πολιτείᾳ μήτ᾽ αὐξάνειν λίαν μηδένα παρὰ τὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πειρᾶσθαι μικρὰς καὶ πολυχρονίους διδόναι τιμὰς ἢ βραχυχρονίους καὶ μεγάλας. Διαφθείρονται γάρ· καὶ φέρειν οὐ παντὸς ἀνδρὸς εὐτυχίαν· εἰ δὲ μὴ, μήτοιγ᾽ ἀθρόας δόντας ἀφαιρεῖσθαι πάλιν
8. ἀθρόας, ἀλλ᾽ ἐκ προσαγωγῆς. Καὶ μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι τοῖς νόμοις οὕτως ἄγειν, ὥστε μηθένα ἐγγίγνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει μήτε φίλων

μήτε χρημάτων· εἰ δὲ μή, ἀποδημητικὰς ποιεῖσθαι τὰς παραστάσεις αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τοὺς ἰδίους βίους νεωτερίζουσι, δεῖ ἐμποιεῖν ἀρχήν τινα τὴν ἐποψομένην τοὺς ζῶντας ἀσυμφόρως πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐν μὲν δημοκρατίᾳ πρὸς τὴν δημοκρατίαν, ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ἑκάστῃ. Καὶ τὸ εὐημεροῦν δὲ τῆς πόλεως ἀνὰ μέρος φυλάττεσθαι διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας· τούτου δ' ἄκος τὸ αἰεὶ τοῖς ἀντικειμένοις μορίοις ἐγχειρίζειν τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀρχάς. Λέγω δ' ἀντικεῖσθαι τοὺς ἐπιεικεῖς τῷ πλήθει, καὶ τοὺς ἀπόρους τοῖς εὐπόροις. Καὶ τὸ πειρᾶσθαι ἢ σιμμιγνύναι τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος καὶ τὸ τῶν εὐπόρων, ἢ τὸ μέσον αὔξειν· τοῦτο γὰρ διαλύει τὰς διὰ τὴν ἀνισότητα στάσεις. Μέγιστον 9.
δ' ἐν πάσῃ πολιτείᾳ τὸ καὶ τοῖς νόμοις καὶ τῇ ἄλλῃ οἰκονομίᾳ οὕτω τετάχθαι, ὥστε μὴ εἶναι τὰς ἀρχὰς κερδαίνειν. Τοῦτο δὲ μάλιστα ἐν ταῖς ὀλιγαρχικαῖς δεῖ τηρεῖν· οὐ γὰρ οὕτως ἀγανακτοῦσιν εἰργόμενοι τοῦ ἄρχειν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ χαίρουσιν, ἐάν τις ἐᾷ πρὸς τοῖς ἰδίοις σχολάζειν, ὡς ἐὰν οἴωνται τὰ κοινὰ κλέπτειν τοὺς ἄρχοντας· τότε δ' ἀμφότερα λυπεῖ, τό τε τῶν τιμῶν μὴ μετέχειν
καὶ τὸ τῶν κερδῶν. Μοναχῶς δὲ καὶ ἐνδέχεται 10.
ἅμα εἶναι δημοκρατίαν καὶ ἀριστοκρατίαν, εἰ τοῦτο κατασκευάσειέ τις, (ἐνδέχοιτο γὰρ ἂν) καὶ τοὺς γνωρίμους καὶ τὸ πλῆθος ἔχειν ἃ βούλονται ἀμ-

φοτέρȣς. Τὸ μὲν γὰρ ἐξεῖναι πᾶσιν ἄρχειν δημοκρατικόν, τὸ δὲ τȣ̀ς γνωρίμȣς εἶναι ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀριστοκρατικόν. Τȣ̃το δ' ἔσται, ὅταν μὴ ᾖ κερδαίνειν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν· οἱ γὰρ ἄποροι ȣ̓ βȣλήσονται ἄρχειν, τῷ μηδὲν κερδαίνειν, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἰδίοις εἶναι μᾶλλον· οἱ δ' εὔποροι δυνήσονται, διὰ τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι τῶν κοινῶν. Ὥστε συμβήσεται τοῖς μὲν ἀπόροις γίνεσθαι εὐπόροις, διὰ τὸ διατρίβειν πρὸς τοῖς ἔργοις, τοῖς δὲ γνωρίμοις μὴ ἄρχεσθαι ὑπὸ τῶν τυχόντων.
11. Τȣ̃ μὲν ȣ̓̃ν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινά, ἡ παράδοσις γιγνέσθω τῶν χρημάτων παρόντων πάντων τῶν πολιτῶν· καὶ ἀντίγραφα κατὰ φρατρίας καὶ λόχȣς καὶ φυλὰς τιθέσθωσαν· τȣ̃ δ' ἀκερδῶς ἄρχειν τιμὰς εἶναι δεῖ νενομοθετημένας τοῖς εὐδοκιμȣ̃σι. Δεῖ δ' ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις τῶν εὐπόρων φείδεσθαι, (καὶ) μὴ μόνον τὰς κτήσεις μὴ ποιεῖν ἀναδάστȣς, ἀλλὰ μηδὲ τȣ̀ς καρπȣ̀ς, ὃ ἐν ἐνίαις τῶν πολιτειῶν λανθάνει γιγνόμενον. Βέλτιον δὲ καὶ βȣλομένȣς κωλύειν λειτȣργεῖν τὰς δαπανηρὰς μὲν μὴ χρησίμȣς δὲ λειτȣργίας, οἷον χορηγίας καὶ λαμπαδαρχίας καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται.
12. Ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ τῶν ἀπόρων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι πολλήν, καὶ τὰς ἀρχὰς, ἀφ' ὧν λήμματα, τȣ́τοις ἀπονέμειν· κἂν τις ὑβρίσῃ τῶν εὐπόρων εἰς τȣ́τȣς, μείζω τὰ ἐπιτίμια εἶναι, ἢ ἂν σφῶν αὐτῶν. Καὶ τὰς κληρονομίας μὴ κατὰ δόσιν εἶναι ἀλλὰ κατὰ γένος· μηδὲ πλειόνων ἢ μιᾶς τὸν αὐτὸν κληρονομεῖν·

ὕτω γὰρ ἂν ὁμαλώτεραι αἱ ὐσίαι εἶεν, καὶ τῶν ἀπόρων εἰς εὐπορίαν ἂν καθίσταιντο πλείυς. Συμ- 13.
φέρει δὲ καὶ ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ἐν ὀλιγαρχίᾳ τῶν ἄλλων ἢ ἰσότητα ἢ προεδρίαν νέμειν τοῖς ἧττον κοινωνῦσι τῆς πολιτείας, ἐν μὲν δήμῳ τοῖς εὐπόροις, ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ τοῖς ἀπόροις, πλὴν ὅσαι ἀρχαὶ κύριαι τῆς πολιτείας· ταύτας δὲ τοῖς ἐκ τῆς πολιτείας ἐγχειρίζειν ἢ μόνοις ἢ πλείοσι. Τρία δέ τινα 14.
χρὴ ἔχειν τὺς μέλλοντας ἄρχειν τὰς κυρίας ἀρχάς· πρῶτον μὲν φιλίαν πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ἔπειτα δύναμιν μεγίστην τῶν ἔργων τῆς ἀρχῆς, τρίτον δ' ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην, ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ τὴν πρὸς τὴν πολιτείαν· εἰ γὰρ μὴ ταὐτὸν τὸ δίκαιον κατὰ πάσας τὰς πολιτείας, ἀνάγκη καὶ τῆς δικαιοσύνης εἶναι διαφοράς. Ἔχει δ' ἀπορίαν, ὅταν μὴ συμβαίνῃ ταῦτα πάντα περὶ τὸν αὐτὸν, πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν. Οἷον εἰ στρατηγικὸς μέν τις εἴη, πονηρὸς δὲ καὶ μὴ τῇ πολιτείᾳ φίλος, ὁ δὲ δίκαιος καὶ φίλος, ἀστρατήγητος δὲ, πῶς δεῖ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν; Ἔοικε 15.
δὲ δεῖν βλέπειν εἰς δύο, τίνος πλεῖον μετέχυσι πάντες, καὶ τίνος ἔλαττον. Διὸ ἐν στρατηγίᾳ μὲν εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῆς ἀρετῆς· ἔλαττον γὰρ στατηγίας μετέχυσι, τῆς δ' ἐπιεικίας πλεῖον. Ἐν δὲ φυλακῇ καὶ ταμιείᾳ τὐναντίον· πλείονος γὰρ ἀρετῆς δεῖται ἢ ὅσην οἱ πολλοὶ ἔχυσιν· ἡ δ' ἐπιστήμη κοινὴ πᾶσιν. Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, κἂν δύ-

ναμις ὑπάρχῃ τῆς πολιτείας καὶ φιλία, τί δεῖ τῆς
ἀρετῆς; ποιήσει γὰρ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ δύο·
ἢ ὅτι ἐνδέχεται τοὺς τὰ δύο ταῦτα ἔχοντας ἀκρα-
τεῖς εἶναι, ὥστε, καθάπερ καὶ αὐτοῖς οὐχ ὑπηρετοῦ-
σιν, εἰδότες καὶ φιλοῦντες αὐτοὺς, οὕτω καὶ πρὸς τὸ
16. κοινὸν οὐθὲν κωλύει ἔχειν ἐνίους; Ἁπλῶς δὲ ὅσα ἐν
τοῖς νόμοις ὡς συμφέροντα λέγομεν ταῖς πολιτεί-
αις, ἅπαντα ταῦτα σώζει τὰς πολιτείας. Καὶ τὸ
πολλάκις εἰρημένον μέγιστον στοιχεῖον, τὸ τηρεῖν,
ὅπως κρεῖττον ἔσται τὸ βουλόμενον τὴν πολιτείαν
πλῆθος τοῦ μὴ βουλομένου. Παρὰ πάντα δὲ ταῦ-
τα δεῖ μὴ λανθάνειν, ὃ νῦν λανθάνει τὰς παρεκ-
βεβηκυίας πολιτείας, τὸ μέσον· πολλὰ γὰρ τῶν
δοκούντων δημοτικῶν λύει τὰς δημοκρατίας, καὶ τῶν
17. ὀλιγαρχικῶν τὰς ὀλιγαρχίας. Οἱ δ' οἰόμενοι ταύ-
την εἶναι μίαν ἀρετὴν, ἕλκουσιν εἰς τὴν ὑπερβολὴν,
ἀγνοοῦντες, ὅτι, καθάπερ ῥίς ἐστι παρεκβεβηκυῖα
μὲν τὴν εὐθύτητα τὴν καλλίστην πρὸς τὸ γρυπὸν
ἢ τὸ σιμὸν, ἀλλ' ὅμως ἔτι καλὴ καὶ χάριν ἔχουσα
πρὸς τὴν ὄψιν· ἀλλ' ἐὰν ἐπιτείνῃ τις ἔτι μᾶλλον
εἰς τὴν ὑπερβολὴν, πρῶτον μὲν ἀποβαλεῖ τὴν με-
τριότητα τοῦ μορίου, τέλος δὲ οὕτω ποιήσει ὥστε
μηδὲ ῥῖνα φαίνεσθαι διὰ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν
ἔλλειψιν τῶν ἐναντίων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει
καὶ περὶ τῶν ἄλλων μορίων· συμβαίνει δὴ τοῦτο
18. καὶ περὶ τὰς (ἄλλας) πολιτείας. Καὶ γὰρ ὀλιγ-
αρχίαν καὶ δημοκρατίαν ἐστὶν ὡς ἔχειν ἱκανῶς καί-

περ ἐξεστηκυίας τῆς βελτίστης τάξεως· ἐὰν δέ τις ἐπιτείνη μᾶλλον ἑκατέραν αὐτῶν, πρῶτον μὲν χείρω ποιήσει τὴν πολιτείαν, τέλος δ' ὐδὲ πολιτείαν. Διὸ δεῖ τῦτο μὴ ἀγνοεῖν τὸν νομοθέτην καὶ τὸν πολιτικὸν, ποῖα σώζει τῶν δημοτικῶν καὶ ποῖα φθείρει τὴν δημοκρατίαν, καὶ ποῖα τῶν ὀλιγαρχικῶν τὴν ὀλιγαρχίαν· ὐδετέραν μὲν γὰρ ἐνδέχεται αὐτῶν εἶναι καὶ διαμένειν ἄνευ τῶν εὐπόρων καὶ τῦ πλήθυς· ἀλλ' ὅταν ὁμαλότης γένηται τῆς ὐσίας, ἄλλην ἀνάγκη εἶναι ταύτην τὴν πολιτείαν· ὥστε φθείροντες τοῖς καθ' ὑπεροχὴν νόμοις φθείρυσι τὰς πολιτείας. Ἁμαρτάνυσι δὲ καὶ ἐν ταῖς 19.
δημοκρατίαις καὶ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις οἱ δημαγωγοὶ, ὅπυ τὸ πλῆθος κύριον τῶν νόμων· δύο γὰρ ποιῦσιν ἀεὶ τὴν πόλιν μαχόμενοι τοῖς εὐπόροις· δεῖ δὲ τὐναντίον αἰεὶ δοκεῖν λέγειν ὑπὲρ τῶν εὐπόρων· ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ὑπὲρ τῦ δήμυ τὺς ὀλιγαρχικύς. Καὶ τὺς ὅρκυς ἐναντίυς ἢ νῦν ὀμνύναι τὺς ὀλιγαρχικύς· νῦν μὲν γὰρ ἐν ἐνίαις ὀμνύυσι καὶ τῷ δήμῳ κακόνυς ἔσομαι, καὶ βυλεύσω ὅ τι ἂν ἔχω κακόν. Χρὴ δὲ καὶ ὑπολαμβάνειν καὶ ὑποκρίνεσθαι τὐναντίον ἐπισημαινομένυς ἐν τοῖς ὅρκοις, ὅτι ὐκ ἀδικήσω τὸν δῆμον. Μέγιστον δὲ πάντων τῶν εἰρημένων πρὸς 20.
τὸ διαμένειν τὰς πολιτείας, ὖ νῦν ὀλιγωρῦσι πάντες, τὸ παιδεύεσθαι πρὸς τὰς πολιτείας. Ὄφελος γὰρ ὐθὲν τῶν ὠφελιμωτάτων νόμων καὶ συνδεδο-

ξασμένων ὑπὸ πάντων τῶν πολιτευομένων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, εἰ μὲν οἱ νόμοι δημοτικοὶ, δημοτικῶς, εἰ δ' ὀλιγαρχικοὶ, ὀλιγαρχικῶς. Εἴπερ γάρ ἐστιν ἐφ' ἑνὸς
21. ἀκρασία, ἐστὶ καὶ ἐπὶ πόλεως. Ἔστι δὲ τὸ πεπαιδεῦσθαι πρὸς τὴν πολιτείαν, οὐ τοῦτο ποιεῖν οἷς χαίρουσιν οἱ ὀλιγαρχοῦντες ἢ οἱ δημοκρατίαν βουλόμενοι, ἀλλ' οἷς δυνήσονται οἱ μὲν ὀλιγαρχεῖν οἱ δὲ δημοκρατεῖσθαι. Νῦν δ' ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ τῶν ἀρχόντων υἱοὶ τρυφῶσιν, οἱ δὲ τῶν ἀπόρων γίγνονται γεγυμνασμένοι καὶ πεπονηκότες· ὥστε καὶ
22. βούλονται μᾶλλον καὶ δύνανται νεωτερίζειν. Ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ταῖς μάλιστα εἶναι δοκούσαις δημοκρατικαῖς τοὐναντίον τοῦ συμφέροντος καθέστηκεν. Αἴτιον δὲ τούτου, ὅτι κακῶς ὁρίζονται τὸ ἐλεύθερον. Δύο γάρ ἐστιν, οἷς ἡ δημοκρατία δοκεῖ ὡρίσθαι, τῷ τὸ πλεῖον εἶναι κύριον καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον ἶσον δοκεῖ εἶναι· ἶσον δὲ ὅ τι ἂν δόξῃ τῷ πλήθει, τοῦτ' εἶναι κύριον· ἐλεύθερον δὲ καὶ ἶσον τὸ ὅ τι ἂν βούληταί τις ποιεῖν· ὥστε ζῇ ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις ἕκαστος ὡς βούλεται, καὶ εἰς ὃ χρήζων, ὥς φησιν Εὐριπίδης. Τοῦτο δ' ἐστὶ φαῦλον· οὐ γὰρ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. Ἐξ ὧν μὲν οὖν αἱ πολιτεῖαι μεταβάλλουσι καὶ φθείρονται, καὶ διὰ τίνων σώζονται καὶ διαμένουσιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, τοσαῦτά ἐστι.

Κεφ. η.

Λείπεται δ' ἐπελθεῖν καὶ περὶ μοναρχίας, ἐξ ὧν τε φθείρεται καὶ δι' ὧν σώζεσθαι πέφυκε. Σχεδὸν δὲ παραπλήσια τοῖς εἰρημένοις περὶ τὰς πολιτείας ἐστὶ καὶ τὰ συμβαίνοντα περὶ τὰς βασιλείας καὶ τὰς τυραννίδας. Ἡ μὲν γὰρ βασιλεία κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν ἐστὶν, ἡ δὲ τυραννὶς ἐξ ὀλιγαρχίας τῆς ὑστάτης σύγκειται καὶ δημοκρατίας. Διὸ δὴ καὶ βλαβερωτάτη τοῖς ἀρχομένοις ἐστὶν, ἅτε ἐκ δυοῖν συγκειμένη κακῶν, καὶ τὰς παρεκβάσεις καὶ τὰς ἁμαρτίας ἔχουσα τὰς παρ' ἀμφοτέρων τῶν πολιτειῶν. Ὑπάρχει δὲ ἡ γένεσις 2.
εὐθὺς ἐξ ἐναντίων ἑκατέρᾳ τῶν μοναρχιῶν. Ἡ μὲν γὰρ βασιλεία πρὸς βοήθειαν τὴν ἀπὸ τοῦ δήμου τοῖς ἐπιεικέσι γέγονε, καὶ καθίσταται βασιλεὺς ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν ἀρετῆς ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἢ καθ' ὑπεροχὴν τοιούτου γένους· ὁ δὲ τύραννος ἐκ τοῦ δήμου καὶ τοῦ πλήθους ἐπὶ τοὺς γνωρίμους, ὅπως ὁ δῆμος ἀδικῆται μηθὲν ὑπ' αὐτῶν. Φανερὸν δ' ἐκ τῶν συμβεβηκότων. Σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων γεγόνασιν 3.
ἐκ δημαγωγῶν ὡς εἰπεῖν, πιστευθέντες ἐκ τοῦ διαβάλλειν τοὺς γνωρίμους. Αἱ μὲν γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον κατέστησαν τῶν τυραννίδων, ἤδη τῶν πόλεων ηὐξημένων· αἱ δὲ πρὸ τούτων ἔκ τε τῶν βασιλέων παρεκβαινόντων τὰ πάτρια καὶ δεσποτικωτέ-

ρας ἀρχῆς ὀρεγομένων· αἱ δ' ἐκ τῶν αἱρετῶν ἐπὶ τὰς κυρίας ἀρχάς· τὸ γὰρ ἀρχαῖον οἱ δῆμοι καθίστασαν πολυχρονίȣς τὰς δημιȣργίας καὶ τὰς θεωρίας· αἱ δ' ἐκ τῶν ὀλιγαρχιῶν αἱρȣμένων ἕνα
4. τινὰ κύριον ἐπὶ τὰς μεγίστας ἀρχάς. Πᾶσι γὰρ ὑπῆρχε τοῖς τρόποις τȣ́τοις τὸ κατεργάζεσθαι ῥαδίως, εἰ μόνον βȣληθεῖεν, διὰ τὸ δύναμιν προϋπάρχειν, τοῖς μὲν βασιλικῆς ἀρχῆς, τοῖς δὲ τὴν τῆς τιμῆς· οἷον Φείδων μὲν περὶ Ἄργος καὶ ἕτεροι τύραννοι κατέστησαν βασιλείας ὑπαρχȣ́σης· οἱ δὲ περὶ τὴν Ἰωνίαν καὶ Φάλαρις ἐκ τῶν τιμῶν. Παναίτιος δὲ ἐν Λεοντίνοις καὶ Κύψελος ἐν Κορίνθῳ καὶ Πεισίστρατος Ἀθήνῃσι καὶ Διονύσιος ἐν Συρακȣ́σαις καὶ ἕτεροι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ δημαγωγί-
5. ας. Καθάπερ ȣ̂ν εἴπομεν, ἡ βασιλεία τέτακται κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν· κατ' ἀξίαν γάρ ἐστιν ἢ κατ' ἰδίαν ἀρετὴν ἢ κατὰ γένος ἢ κατ' εὐεργεσίας ἢ κατὰ ταῦτά τε καὶ δύναμιν· ἅπαντες γὰρ εὐεργετήσαντες ἢ δυνάμενοι τὰς πόλεις ἢ τὰ ἔθνη εὐεργετεῖν ἐτύγχανον τῆς τιμῆς ταύτης, οἱ μὲν κατὰ πόλεμον κωλύσαντες δȣλεύειν, ὥσπερ Κόδρος, οἱ δ' ἐλευθερώσαντες, ὥσπερ Κῦρος, ἢ κτίσαντες, ἢ κτησάμενοι χώραν, ὥσπερ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς
6. καὶ Μακεδόνων καὶ Μολοττῶν. Βȣ́λεται δὲ ὁ βασιλεὺς εἶναι Φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι ȣ̓σίας μηδὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηθέν. Ἡ δὲ τυραννὶς, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις,

πρὸς οὐδὲν ἀποβλέπει κοινὸν, εἰ μὴ τῆς ἰδίας ὠφε-
λείας χάριν· ἐστὶ δὲ σκοπὸς τυραννικὸς μὲν τὸ
ἡδὺ, βασιλικὸς δὲ τὸ καλόν. Διὸ καὶ τῶν πλεο-
νεκτημάτων τὰ μὲν χρημάτων τυραννικὰ, τὰ δ' εἰς
τιμὴν βασιλικὰ μᾶλλον· καὶ φυλακὴ βασιλικὴ μὲν
πολιτικὴ, τυραννικὴ δὲ διὰ ξένων. Ὅτι δὲ ἡ τυ- 7.
ραννὶς ἔχει κακὰ καὶ τὰ τῆς δημοκρατίας καὶ τὰ
τῆς ὀλιγαρχίας, φανερόν· ἐκ μὲν ὀλιγαρχίας τὸ τὸ
τέλος εἶναι πλοῦτον· οὕτω γὰρ καὶ διαμένειν ἀναγ-
καῖον μόνως τήν τε φυλακὴν καὶ τὴν τρυφήν· καὶ
τὸ τῷ πλήθει μηδὲν πιστεύειν· διὸ καὶ τὴν παρ-
αίρεσιν ποιοῦνται τῶν ὅπλων· καὶ τὸ κακοῦν τὸν
ὄχλον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἄστεος ἀπελαύνειν καὶ διοι-
κίζειν ἀμφοτέρων κοινὸν καὶ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ
τῆς τυραννίδος. Ἐκ δημοκρατίας δὲ τὸ πολεμεῖν
τοῖς γνωρίμοις, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς,
καὶ φυγαδεύειν ὡς ἀντιτέχνους καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν
ἐμποδίους· ἐκ γὰρ τούτων συμβαίνει γίγνεσθαι καὶ
τὰς ἐπιβουλὰς, τῶν μὲν ἄρχειν αὐτῶν βουλομένων,
τῶν δὲ μὴ δουλεύειν. Ὅθεν καὶ τὸ Περιάνδρου πρὸς
Θρασύβουλον συμβούλευμά ἐστιν, ἡ τῶν ὑπερεχόντων
σταχύων κόλουσις, ὡς δέον ἀεὶ τοὺς ὑπερέχοντας
τῶν πολιτῶν ἀναιρεῖν. Καθάπερ οὖν σχεδὸν ἐλέ- 8.
χθη, τὰς αὐτὰς ἀρχὰς δεῖ νομίζειν περί τε τὰς
πολιτείας εἶναι τῶν μεταβολῶν καὶ περὶ τὰς μον-
αρχίας. Διά τε γὰρ ἀδικίαν καὶ διὰ φόβον καὶ
διὰ καταφρόνησιν ἐπιτίθενται πολλοὶ τῶν ἀρχο-

μένων ταῖς μοναρχίαις· τῆς δ' ἀδικίας μάλιστα δι' ὕβριν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν. Ἔστι δὲ καὶ τὰ τέλη ταυτὰ, καθάπερ κἀκεῖ, καὶ περὶ τὰς τυραννίδας καὶ τὰς βασιλείας· μέγεθος γὰρ ὑπάρχει πλέτε καὶ τιμῆς τοῖς μονάρχοις, ὧν
9. ἐφίενται πάντες. Τῶν δ' ἐπιθέσεων αἱ μὲν ἐπὶ τὸ σῶμα γίγνονται τῶν ἀρχόντων, αἱ δ' ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Αἱ μὲν ἒν δι' ὕβριν ἐπὶ τὸ σῶμα· τῆς δὲ ὕβρεως ἔσης πολυμερῆς, ἕκαστον αὐτῶν αἴτιον γίγνεται τῆς ὀργῆς· τῶν δ' ὀργιζομένων σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τιμωρίας χάριν ἐπιτίθενται, ἀλλ' ἐχ ὑπεροχῆς. Οἷον ἡ μὲν τῶν Πεισιστρατιδῶν διὰ τὸ προπηλακίσαι μὲν τὴν Ἁρμοδίε ἀδελφὴν, ἐπηρεάσαι δὲ Ἁρμόδιον· ὁ μὲν γὰρ Ἁρμόδιος διὰ τὴν ἀδελφὴν, ὁ δ' Ἀριστογείτων διὰ τὸν Ἁρμόδιον. Ἐπεβέλευσαν δὲ καὶ Περιάνδρῳ τῷ ἐν Ἀμβρακίᾳ τυράννῳ, διὰ τὸ συμπίνοντα μετὰ τῶν παιδικῶν
10. ἐρωτῆσαι αὐτὸν, εἰ ἤδη ἐξ αὐτε κύει. Ἡ δὲ Φιλίππε ὑπὸ Παυσανίε, διὰ τὸ ἐᾶσαι ὑβρισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν περὶ Ἄτταλον. Καὶ ἡ Ἀμύντε τε μικρε ὑπὸ Δέρδα, διὰ τὸ καυχήσασθαι, εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτε. Καὶ ἡ τε Εὐνέχε Εὐαγόρᾳ τῷ Κυπρίῳ· διὰ γὰρ τὸ τὴν γυναῖκα παρελέσθαι τὸν υἱὸν αὐτε ἀπέκτεινεν ὡς ὑβρισμένος. Πολλαὶ δ' ἐπιθέσεις γεγένηνται καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα αἰ-
11. σχύνεσθαι ὑπὸ τῶν μονάρχων τινάς. Οἷον καὶ ἡ Κραταίε εἰς Ἀρχέλαον· ἀεὶ γὰρ βαρέως εἶχε

πρὸς τὴν ὁμιλίαν· ὥςτε ἱκανὴ καὶ ἐλάττων ἐγένετο πρόφασις, διότι τῶν θυγατέρων ὐδεμίαν ἔδωκεν ὁμολογήσας αὐτῷ, ἀλλὰ τὴν μὲν προτέραν κατεχόμενος ὑπὸ πολέμυ πρὸς Σίῤῥαν καὶ Ἀῤῥάβαιον ἔδωκε τῷ βασιλεῖ τῷ τῆς Ἐλιμείας, τὴν δὲ νεωτέραν τῷ υἱεῖ Ἀμύντᾳ, οἰόμενος ὕτως ἂν ἐκεῖνον ἥκιστα διαφέρεσθαι καὶ τὸν ἐκ τῆς Κλεοπάτρας· ἀλλὰ τῆς γε ἀλλοτριότητος ὑπῆρχεν ἀρχὴ τὸ βαρέως φέρειν πρὸς τὴν ἀφροδισιαστικὴν χάριν. Συν- 12.
επέθετο δὲ καὶ Ἑλλανοκράτης ὁ Λαρισσαῖος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ὡς γὰρ χρώμενος αὐτῦ τῇ ἡλικίᾳ οὐ κατῆγεν ὑποσχόμενος, δι' ὕβριν καὶ ὐ δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ᾤετο εἶναι τὴν γεγενημένην ὁμιλίαν. Πάρων δὲ καὶ Ἡρακλείδης οἱ Αἴνιοι Κότυν διέφθειραν τῷ πατρὶ τιμωρῦντες. Ἀδάμας δ' ἀπέστη Κότυος διὰ τὸ ἐκτμηθῆναι παῖς ὢν ὑπ' αὐτῦ, ὡς ὑβρισμένος. Πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ 13.
σῶμα αἰκισθῆναι πληγαῖς ὀργισθέντες, οἱ μὲν διέφθειραν, οἱ δ' ἐνεχείρησαν, ὡς ὑβρισθέντες, καὶ τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ βασιλικὰς δυναστείας. Οἷον ἐν Μιτυλήνῃ τὺς Πενθελίδας Μεγακλῆς περιϊόντας καὶ τύπτοντας ταῖς κορύναις ἐπιθέμενος μετὰ τῶν φίλων ἀνεῖλε. Καὶ ὕστερον Σμέρδις Πένθιλον πληγὰς λαβὼν καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἐξελκυσθεὶς διέφθειρε. Καὶ τῆς Ἀρχελάυ δ' ἐπιθέσεως Δεκάμνιχος ἡγεμὼν ἐγένετο, παροξύνων τὺς ἐπιθεμένυς πρῶτος· αἴτιον δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτι

αὐτὸν ἐξέδωκε μαστιγῶσαι Εὐριπίδῃ τῷ ποιητῇ· ὁ δ' Εὐριπίδης ἐχαλέπαινεν εἰπόντος τι αὐτȣ̃ εἰς δυσ-
14. ωδίαν τȣ̃ στόματος. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ διὰ τοιαύτας αἰτίας οἱ μὲν ἀνῃρέθησαν, οἱ δ' ἐπεβȣλεύθησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ διὰ φόβον· ἓν γὰρ τȣ̃το τῶν αἰτίων ἦν, ὥσπερ καὶ περὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς μοναρχίας. Οἷον Ξέρξην Ἀρταβάνης, φοβȣ́μενος τὴν διαβολὴν τὴν περὶ Δαρεῖον, ὅτι ἐκρέμασεν ȣ̓ κελεύσαντος Ξέρξȣ, ἀλλ' οἰόμενος συγγνώσεσθαι, ὡς ἀμνημονȣ̃ντα διὰ τὸ δειπνεῖν. Αἱ δὲ διὰ καταφρόνησιν· ὥσπερ Σαρδανάπαλον ἰδών τις ξαίνοντα μετὰ τῶν γυναικῶν, εἰ ἀληθῆ ταῦτα οἱ μυθολογȣ̃ντες λέγȣσιν· εἰ δὲ μὴ ἐπ' ἐκείνȣ, ἀλλ' ἐπ' ἄλλȣ γε ἂν γένοιτο ἀληθές. Καὶ Διονυσίῳ τῷ ὑστέρῳ Δίων ἐπέθετο διὰ τὸ καταφρονεῖν, ὁρῶν τȣ̀ς τε πολίτας ȣ̈τως ἔχοντας καὶ αὐτὸν ἀεὶ με-
15. θύοντα. Καὶ τῶν φίλων δέ τινες ἐπιτίθενται διὰ καταφρόνησιν· διὰ γὰρ τὸ πιστεύεσθαι καταφρονȣ̃σιν ὡς λήσοντες. Καὶ οἱ οἰόμενοι δύνασθαι κατασχεῖν τὴν ἀρχὴν τρόπον τινὰ διὰ τὸ καταφρονεῖν ἐπιτίθενται· ὡς δυνάμενοι γὰρ καὶ καταφρονȣ̃ντες τȣ̃ κινδύνȣ διὰ τὴν δύναμιν, ἐπιχειρȣ̃σι ῥαδίως· ὥσπερ οἱ στρατηγȣ̃ντες τοῖς μονάρχοις· οἷον Κῦρος Ἀστυάγῃ, καὶ τȣ̃ βίȣ καταφρονῶν καὶ τῆς δυνάμεως, διὰ τὸ τὴν μὲν δύναμιν ἐξηργηκέναι, αὐτὸν δὲ τρυφᾶν. Καὶ Σεύθης ὁ Θρὰξ Ἀμαδόκῳ στρατηγὸς ὤν. Οἱ δὲ, διὰ πλείω τȣ́των ἐπιτίθενται,

οἷον καὶ καταφρονȣ̃ντες καὶ διὰ κέρδος· ὥςπερ Ἀριοβάρζάνῃ Μιθριδάτης. Μάλιστα δὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐγχειρȣ̃σιν οἱ τὴν φύσιν μὲν θρασεῖς, τιμὴν δ' ἔχοντες πολεμικὴν παρὰ τοῖς μονάρχοις· ἀνδρεία γὰρ δύναμιν ἔχȣσα θράσος ἐστί· δι' ἃς ἀμφοτέρας ὡς ῥαδίως κρατήσοντες ποιȣ̃νται τὰς ἐπιθέσεις. Τῶν δὲ διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων 16.
ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς αἰτίας παρὰ τȣ̀ς εἰρημένȣς πρότερον· ȣ̓ γὰρ, ὥςπερ ἔνιοι τοῖς τυράννοις ἐπιχειρȣ̃σιν ὁρῶντες κέρδη τε μεγάλα καὶ τιμὰς μεγάλας ȣ̓́σας αὐτοῖς, ȣ̔́τω καὶ τῶν διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων ἕκαστος προαιρεῖται κινδυνεύειν· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, ȣ̔̃τοι δὲ, ὥςπερ κἂν ἄλλης τινὸς γενομένης πράξεως περιττῆς καὶ δι' ἣν ὀνομαστοὶ γίγνονται καὶ γνώριμοι τοῖς ἄλλοις, ȣ̔́τω καὶ τοῖς μονάρχοις ἐγχειρȣ̃σιν, ȣ̓ κτήσασθαι βȣλόμενοι μοναρχίαν, ἀλλὰ δόξαν. Οὐ μὴν ἀλλ' 17.
ἐλάχιστοί γε τὸν ἀριθμόν εἰσιν οἱ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁρμῶντες· ὑποκεῖσθαι γὰρ δεῖ τὸ τȣ̃ σωθῆναι μηδὲν φροντίζειν, ἂν μὴ μέλλῃ κατασχήσειν τὴν πρᾶξιν· οἷς ἀκολȣθεῖν μὲν δεῖ τὴν Δίωνος ὑπόληψιν· ȣ̓ ῥάδιον δ' αὐτὴν ἐγγενέσθαι πολλοῖς. Ἐκεῖνος γὰρ μετ' ὀλίγων ἐστράτευσεν ἐπὶ Διονύσιον, ȣ̔́τως ἔχειν φάσκων, ὡς, ὅπȣπερ ἂν δύνηται προελθεῖν, ἱκανὸν αὐτῷ τοσȣ̃τον μετασχεῖν τῆς πράξεως, οἷον εἰ μικρὸν ἐπιβάντα τῆς γῆς εὐθὺς συμβαίη τελευτῆσαι, τȣ̃τον καλῶς ἔχειν αὐτῷ τὸν

18. θάνατον. Φθείρεται δὲ τυραννὶς ἕνα μὲν τρόπον, ὥςπερ καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη πολιτειῶν, ἔξωθεν, ἐὰν ἐναντία τις ᾖ πολιτεία κρείττων· τὸ μὲν γὰρ βȣ́λεσθαι δῆλον ὡς ὑπάρξει, διὰ τὴν ἐναντιότητα τῆς προαιρέσεως· ἃ δὲ βȣ́λονται, δυνάμενοι πράττȣσι πάντες. Ἐναντίαι δὲ αἱ πολιτεῖαι, δῆμος μὲν τυραννίδι καθ' Ἡσίοδον, ὡς κεραμεῖ κεραμεύς· καὶ γὰρ ἡ δημοκρατία ἡ τελευταία τυραννίς ἐστι· βασιλεία δὲ καὶ ἀριστοκρατία διὰ τὴν ἐναντιότητα τῆς πολιτείας· διὸ Λακεδαιμόνιοι πλείστας κατέλυσαν τυραννίδας καὶ Συρακȣ́σιοι κατὰ τὸν χρόνον,
19. ὃν ἐπολιτεύοντο καλῶς. Ἕνα δ' ἐξ αὐτῆς, ὅταν οἱ μετέχοντες στασιάζωσιν, ὥςπερ ἡ τῶν περὶ Γέλωνα, καὶ νῦν ἡ τῶν περὶ Διονύσιον· ἡ μὲν Γέλωνος, Θρασυβȣ́λȣ, τȣ̃ Ἱέρωνος ἀδελφȣ̃, τὸν υἱὸν τȣ̃ Γέλωνος δημαγωγȣ̃ντος καὶ πρὸς ἡδονὰς ὁρμῶντος, ἵν' αὐτὸς ἄρχῃ, τῶν δ' οἰκείων συστησάντων, ἵνα μὴ τυραννὶς ὅλως καταλυθῇ, ἀλλὰ Θρασύβȣλος· οἱ δὲ συστάντες [κατ'] αὐτῶν ὡς καιρὸν ἔχοντες, ἐξέβαλον ἅπαντας αὐτȣ́ς. Διονύσιον δὲ Δίων στρατεύσας, κηδεστὴς ὤν, καὶ προςλαβὼν τὸν δῆμον,
20. ἐκεῖνον ἐκβαλὼν διεφθάρη. Δύο δ' ȣ̓σῶν αἰτιῶν, δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι, μίσȣς καὶ καταφρονήσεως, θάτερον μὲν δεῖ τȣ́των ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος. Ἐκ δὲ τȣ̃ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίνονται τῶν καταλύσεων· σημεῖον δέ· τῶν μὲν γὰρ κτησαμένων οἱ πλεῖστοι

καὶ

καὶ διεφύλαξαν τὰς ἀρχὰς, οἱ δὲ παραλαβόντες εὐθὺς ὡς εἰπεῖν ἀπολλύασι πάντες· ἀπολαυστικῶς γὰρ ζῶντες εὐκαταφρόνητοί τε γίγνονται, καὶ πολλὲς καιρὲς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Μόριον δέ τι τῦ μίσες καὶ τὴν ὀργὴν δεῖ τιθέναι· 21.
τρόπον γάρ τινα τῶν αὐτῶν αἰτία γίνεται πράξεων· πολλάκις δὲ καὶ πρακτικώτερον τῦ μίσες· συντονώτερον γὰρ ἐπιτίθενται διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ τὸ πάθος. Μάλιστα δὲ συμβαίνει τοῖς θυμοῖς ἀκολεθεῖν διὰ τὴν ὕβριν· δι' ἣν αἰτίαν ἥ τε τῶν Πεισιστρατιδῶν κατελύθη τυραννὶς καὶ πολλαὶ τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ μᾶλλον τὸ μῖσος· ἡ μὲν γὰρ ὀργὴ μετὰ λύπης πάρεστιν· ὥστε ἐ ῥάδιον λογίζεσθαι· ἡ δ' ἔχθρα ἄνευ λύπης. Ὡς δ' ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν, ὅσας αἰτίας εἰρήκαμεν τῆς τε ὀλιγαρχίας τῆς ἀκράτε καὶ τελευταίας καὶ τῆς δημοκρατίας τῆς ἐσχάτης, τοσαύτας καὶ τῆς τυραννίδος θετέον· καὶ γὰρ αὗται τυγχάνεσιν ἔσαι διαιρεταὶ τυραννίδες. Βασιλεία δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἔξωθεν ἥκι- 22.
στα φθείρεται· διὸ καὶ πολυχρόνιός ἐστιν· ἐξ αὐτῆς δὲ αἱ πλεῖσται φθοραὶ συμβαίνεσι. Φθείρεται δὲ κατὰ δύο τρόπες· ἕνα μὲν, στασιασάντων τῶν μετεχόντων τῆς βασιλείας· ἄλλον δὲ τρόπον, τυραννικώτερον πειρωμένων διοικεῖν, ὅταν εἶναι κύριοι πλειόνων ἀξιῶσι καὶ παρὰ τὸν νόμον. Οὐ γίγνονται δ' ἔτι βασιλεῖαι νῦν, ἀλλ' ἄν περ γίγνωνται,

μοναρχίαι καὶ τυραννίδες μᾶλλον, διὰ τὸ τὴν βασιλείαν ἑκȣ́σιον μὲν ἀρχὴν εἶναι, μειζόνων δὲ κυρίαν, πολλȣ̀ς δ' εἶναι τȣ̀ς ὁμοίȣς, καὶ μηδένα διαφέροντα τοσȣ̃τον, ὥςτε ἀπαρτίζειν πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς. Ὥςτε διὰ μὲν τȣ̃το ἑκόντες ȣ̓χ ὑπομένȣσιν, ἂν δὲ δι' ἀπάτης ἄρξῃ τις
23. ἢ βίας, ἤδη δοκεῖ τȣ̃το εἶναι τυραννίς. Ἐν δὲ ταῖς κατὰ γένος βασιλείαις τιθέναι δεῖ τῆς φθορᾶς αἰτίαν πρὸς ταῖς εἰρημέναις καὶ τὸ γίνεσθαι πολλȣ̀ς εὐκαταφρονήτȣς, καὶ τὸ δύναμιν μὴ κεκτημένȣς τυραννικὴν ἀλλὰ βασιλικὴν τιμὴν ὑβρίζειν. Ῥαδία γὰρ ἐγίνετο ἡ κατάλυσις· μὴ βȣλομένων γὰρ εὐθὺς ȣ̓κ ἔσται βασιλεύς. Ἀλλ' ὁ τύραννος καὶ μὴ βȣλομένων. Φθείρονται μὲν ȣ̓̃ν αἱ μοναρχίαι διὰ ταύτας καὶ τοιαύτας ἑτέρας αἰτίας.

Κεφ. θ.

Σώζονται δὲ [δῆλον] ὡς ἁπλῶς μὲν εἰπεῖν ἐκ τῶν ἐναντίων, ὡς δὲ καθ' ἕκαστον, τῷ τὰς μὲν βασιλείας ἄγειν ἐπὶ τὸ μετριώτερον. Ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλαττόνων ὦσι κύριοι, πλείω χρόνον ἀναγκαῖον μένειν πᾶσαν τὴν ἀρχήν· αὐτοί τε γὰρ ἧττον γίνονται δεσποτικοὶ καὶ τοῖς ἤθεσιν ἴσοι μᾶλλον, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχομένων φθονȣ̃νται ἧττον. Διὰ γὰρ τȣ̃το καὶ ἡ περὶ Μολοττȣ̀ς πολὺν χρόνον βασιλεία διέμεινε, καὶ ἡ Λακεδαιμονίων, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς τε εἰς δύο μέρη διαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν, καὶ

πάλιν Θεοπόμπȣ μετριάσαντος τοῖς τ' ἄλλοις καὶ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν ἐπικαταστήσαντος. Τῆς γὰρ δυνάμεως ἀφελὼν ηὔξησε τῷ χρόνῳ τὴν βασιλείαν· ὥςτε τρόπον τινὰ ἐποίησεν ȣ̓κ ἐλάττονα ἀλλὰ μείζονα αὐτήν. Ὅπερ καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα ἀποκρίνασθαί φασιν αὐτὸν εἰπȣ̃σαν, εἰ μηδὲν αἰσχύνεται τὴν βασιλείαν ἐλάττω παραδιδȣ̀ς τοῖς υἱέσιν ἢ παρὰ τȣ̃ πατρὸς παρέλαβεν; Οὐ δῆτα, φάναι· παραδίδωμι γὰρ πολυχρονιωτέραν. Αἱ δὲ 2. τυραννίδες σώζονται κατὰ δύο τρόπȣς τȣ̀ς ἐναντιωτάτȣς, ὧν ἅτερός ἐστιν ὁ παραδεδομένος, καὶ καθ' ὃν διοικȣ̃σιν οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων τὴν ἀρχήν. Τȣ́των δὲ τὰ πολλά φασι καταστῆσαι Περίανδρον τὸν Κορίνθιον· πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἐστι τοιαῦτα λαβεῖν. Ἔστι δὲ τά τε πάλαι λεχθέντα πρὸς σωτηρίαν ὡς οἷόν τε τῆς τυραννίδος, τὸ τȣ̀ς ὑπερέχοντας κολȣ́ειν, καὶ τȣ̀ς φρονηματίας ἀναιρεῖν, καὶ μήτε συσσίτια ἐᾷν μήτε ἑταιρείαν μήτε παιδείαν μήτε ἄλλο μηθὲν τοιȣ̃τον, ἀλλὰ πάντα φυλάττειν, ὅθεν εἴωθε γίνεσθαι δύο, φρονήματά τε καὶ πίστις· καὶ μήτε σχολὰς μήτε ἄλλȣς συλλόγȣς ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικȣ́ς. Καὶ πάντα ποιεῖν, ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνῶτες ἀλλήλοις ἔσονται πάντες· ἡ γὰρ γνῶσις πίστιν ποιεῖ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλȣς. Καὶ 3. τὸ τȣ̀ς ἐπιδημȣ̃ντας ἀεὶ φανερȣ̀ς εἶναι καὶ διατρίβειν περὶ θύρας· ȣ̃̓τω γὰρ ἂν ἥκιστα λανθάνοιεν

τί πράττουσι, καὶ φρονεῖν ἂν ἐθίζοιντο μικρὸν αἰεὶ
δουλεύοντες. Καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα Περσικὰ καὶ
βάρβαρα, τυραννικά ἐστι· πάντα γὰρ ταὐτὸν δύνα-
ται. Καὶ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγ-
χάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων, ἀλλ'
εἶναι κατασκόπους· οἷον περὶ Συρακούσας οἱ ποτα-
γωγίδαι καλούμενοι. Καὶ τοὺς ὠτακουστὰς ἐξέπεμ-
πεν Ἱέρων, ὅπου τις εἴη συνουσία καὶ σύλλογος·
παρρησιάζονταί τε γὰρ ἧττον φοβούμενοι τοὺς τοιού-
4. τους, κἂν παρρησιάζωνται, λανθάνουσιν ἧττον. Καὶ τὸ
διαβάλλειν ἀλλήλοις καὶ συγκρούειν καὶ φίλους
φίλοις καὶ τὸν δῆμον τοῖς γνωρίμοις καὶ τοὺς πλου-
σίους ἑαυτοῖς. Καὶ τὸ πένητας ποιεῖν τοὺς ἄρχον-
τας τυραννικὸν, ὅπως ἥτε φυλακὴ τρέφηται, καὶ
πρὸς τῷ καθημέραν ὄντες ἄσχολοι ὦσιν ἐπιβουλεύ-
ειν. Παράδειγμα δὲ τούτου αἵτε πυραμίδες αἱ περὶ
Αἴγυπτον καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν Κυψελιδῶν καὶ
τοῦ Ὀλυμπίου ἡ οἰκοδόμησις ὑπὸ τῶν Πεισιστρατι-
δῶν, καὶ τῶν περὶ Σάμον ἔργα Πολυκράτεια· πάν-
τα γὰρ ταῦτα δύναται ταὐτὸν, ἀσχολίαν καὶ πε-
5. νίαν τῶν ἀρχομένων. Καὶ ἡ εἰσφορὰ τῶν τελῶν,
οἷον ἐν Συρακούσαις· ἐν πέντε γὰρ ἔτεσιν ἐπὶ Διο-
νυσίου τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰσενηνοχέναι συνέβαινεν.
Ἔστι δὲ καὶ πολεμοποιὸς ὁ τύραννος, ὅπως ἄσχο-
λοί τε ὦσι καὶ ἡγεμόνος ἐν χρείᾳ διατελῶσιν ὄν-
τες. Καὶ ἡ μὲν βασιλεία σώζεται διὰ τῶν φίλων,
τυραννικὸν δὲ τὸ μάλιστ' ἀπιστεῖν τοῖς φίλοις, ὡς

βȣλομένων μὲν πάντων, δυναμένων δὲ μάλιστα τȣ́των αὐτὸν καθελεῖν. Καὶ τὰ περὶ τὴν δημοκρατίαν δὲ 6.
γιγνόμενα τὴν τελευταίαν τυραννικὰ πάντα, γυναικοκρατία τε περὶ τὰς οἰκίας, ἵν' ἐξαγγέλλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν, καὶ δȣ́λων ἄνεσις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ȣ̓́τε γὰρ ἐπιβȣλεύȣσιν οἱ δȣ̃λοι καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς τυράννοις, εὐημερȣ̃ντάς τε ἀναγκαῖον εὔνȣς εἶναι καὶ ταῖς τυραννίσι καὶ ταῖς δημοκρατίαις. Καὶ γὰρ ὁ δῆμος εἶναι βȣ́λεται μόναρχος· διὸ καὶ ὁ κόλαξ παρ' ἀμφοτέροις ἔντιμος· παρὰ μὲν τοῖς δήμοις ὁ δημαγωγός· ἔστι γὰρ ὁ δημαγωγὸς τȣ̃ δήμȣ κόλαξ· παρὰ δὲ τοῖς τυράννοις οἱ ταπεινῶς ὁμιλȣ̃ντες· ὅπερ ἐστὶν ἔργον κολακίας. Καὶ γὰρ διὰ τȣ̃το πονηρόφιλον ἡ τυραννίς· κολακευόμενοι γὰρ χαίρȣσι· τȣ̃το δ' ȣ̓δ' ἂν εἷς ποιήσειε φρόνημα ἔχων ἐλεύθερον, ἀλλὰ φιλȣ̃σιν οἱ ἐπιεικεῖς ἢ ȣ̓ κολακεύȣσι· καὶ χρήσιμοι οἱ πονηροὶ εἰς τὰ πονηρά· ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, ὥσπερ ἡ παροιμία.
Καὶ τὸ μηδενὶ χαίρειν σεμνῷ μηδ' ἐλευθέρῳ τυ- 7.
ραννικόν· αὐτὸν γὰρ εἶναι μόνον ἀξιοῖ τοιȣ̃τον ὁ τύραννος· ὁ δ' ἀντισεμνυνόμενος καὶ ἐλευθεριάζων ἀφαιρεῖται τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ δεσποτικὸν τῆς τυραννίδος· μισȣ̃σιν ȣ̓̃ν ὥσπερ καταλύοντας τὴν ἀρχήν. Καὶ τὸ χρῆσθαι συσσίτοις καὶ συνημερευταῖς ξενικοῖς μᾶλλον ἢ πολιτικοῖς τυραννικόν· ὡς τȣ̀ς μὲν πολεμίȣς, τȣ̀ς δ' ȣ̓κ ἀντιποιȣμένȣς. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τυραννικὰ μὲν καὶ σωτήρια

8. τῆς ἀρχῆς, ὅθεν δ' ἐλλείπει μοχθηρίας. Ἔστι δ' ὡς
εἰπεῖν πάντα ταῦτα περιειλημμένα τρισὶν εἴδεσι· στο-
χάζεται γὰρ ἡ τυραννὶς τριῶν· ἑνὸς μὲν τοῦ μικρὰ φρο-
νεῖν τοὺς ἀρχομένους· οὐδενὶ γὰρ ἂν μικρόψυχος ἐπιβου-
λεύσειε· δευτέρου δὲ τοῦ διαπιστεῖν ἀλλήλοις· οὐ κα-
ταλύεται γὰρ πρότερον τυραννίς, πρὶν ἢ πιστεύσωσί
τινες αὑτοῖς. Διὸ καὶ τοῖς ἐπιεικέσι πολεμοῦσιν ὡς
βλαβεροῖς πρὸς τὴν ἀρχήν, οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ
ἀξιοῦν ἄρχεσθαι δεσποτικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πι-
στοὺς καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις εἶναι, καὶ μὴ
καταγορεύειν μήτε ἑαυτῶν μήτε τῶν ἄλλων. Τρί-
τον δ' ἀδυναμία τῶν πραγμάτων· οὐθεὶς γὰρ ἐπι-
χειρεῖ τοῖς ἀδυνάτοις· ὥστε οὐδὲ τυραννίδα καταλύ-
9. ειν, μὴ δυνάμεως ὑπαρχούσης. [Εἰς οὓς μὲν οὖν ὅρους
ἀνάγεται τὰ βουλήματα τῶν τυράννων, οὗτοι τρεῖς
τυγχάνουσιν ὄντες· πάντα γὰρ ἀναγάγοι τις ἂν τὰ
τυραννικὰ πρὸς ταύτας τὰς ὑποθέσεις, τὰ μὲν ὅπως
μὴ πιστεύωσιν ἀλλήλοις, τὰ δ' ὅπως μὴ δύνωνται,
τὰ δ' ὅπως μικρὸν φρονῶσιν.] Ὁ μὲν οὖν εἷς τρό-
πος, δι' οὗ γίνεται σωτηρία ταῖς τυραννίσι, τοιοῦτός
10. ἐστιν. Ὁ δ' ἕτερος σχεδὸν ἐξ ἐναντίας ἔχει τοῖς
εἰρημένοις τὴν ἐπιμέλειαν. Ἔστι δὲ λαβεῖν αὐτὸν
ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς τῶν βασιλειῶν· ὥσπερ γὰρ τῆς
βασιλείας εἷς τρόπος τῆς φθορᾶς τὸ ποιεῖν τὴν
ἀρχὴν τυραννικωτέραν, οὕτω τῆς τυραννίδος σωτηρία
ποιεῖν αὐτὴν βασιλικωτέραν, ἓν φυλάττοντα μόνον,
τὴν δύναμιν, ὅπως ἄρχῃ μὴ μόνον βουλομένων, ἀλλὰ

καὶ μὴ βȣλομένων· προϊέμενος γὰρ καὶ τȣ̃το προΐεται καὶ τὸ τυραννεῖν. Ἀλλὰ τȣ̃το μὲν ὥςπερ ὑπόθεσιν δεῖ μένειν, τὰ δ' ἄλλα τὰ μὲν ποιεῖν τὰ δὲ δοκεῖν, ὑποκρινόμενον τὸ βασιλικὸν καλῶς.
Πρῶτον μὲν δοκεῖν φροντίζειν τῶν κοινῶν, μήτε δα- 11.
πανῶντα δωρεὰς τοιαύτας, ἐφ' αἷς τὰ πλήθη χαλεπαίνȣσιν, ὅταν ἀπ' αὐτῶν μὲν λαμβάνωσιν ἐργαζομένων καὶ πονȣ́ντων γλίσχρως, διδῶσι δ' ἑταίραις καὶ ξένοις καὶ τεχνίταις ἀφθόνως· λόγον τε ἀποδιδόντα τῶν λαμβανομένων καὶ δαπανωμένων· ὅπερ ἤδη πεποιήκασί τινες τῶν τυράννων· ȣ̆τω γὰρ ἄν τις διοικῶν οἰκονόμος ἀλλ' ȣ̓ τύραννος εἶναι δόξειεν. Οὐ δεῖ δὲ φοβεῖσθαι, μή ποτε ἀπορήσῃ χρημάτων, κύριος ὢν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τοῖς γ' ἐκτοπίζȣσι τυ- 12.
ράννοις ἀπὸ τῆς οἰκίας καὶ συμφέρει τȣ̃το μᾶλλον ἢ καταλιπεῖν ἀθροίσαντας· ἧττον γὰρ ἂν οἱ φυλάττοντες ἐπιτιθεῖντο τοῖς πράγμασιν· εἰσὶ δὲ φοβερώτεροι τῶν τυράννων τοῖς ἀποδημȣ̃σιν οἱ φυλάττοντες τῶν πολιτῶν· οἱ μὲν γὰρ συναποδημȣ̃σιν, οἱ δὲ ὑπομένȣσιν. Ἔπειτα τὰς εἰςφορὰς καὶ τὰς λειτȣργίας δεῖ φαίνεσθαι τῆς τε οἰκονομίας ἕνεκα συνάγοντα, κἄν ποτε δεηθῇ, χρῆσθαι πρὸς τȣ̀ς πολεμικȣ̀ς καιρȣ̀ς, ὅλως τε αὐτὸν παρασκευάζειν φύλακα καὶ ταμίαν ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς
ἰδίων. Καὶ φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνόν· 13.
ἔστι δὲ τοιȣ̃τον, ὥςτε μὴ φοβεῖσθαι τȣ̀ς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι. Τȣ́τȣ μέντοι

τυγχάνειν ȣ̓ ῥάδιον ὄντα εὐκαταφρόνητον. Διὸ δεῖ, κἂν μὴ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιμέλειαν ποιῆται, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, καὶ δόξαν ἐμποιεῖν περὶ αὐτȣ̃ τοιαύτην. Ἔτι δὲ μὴ μόνον αὐτὸν φαίνεσθαι μηθένα τῶν ἀρχομένων ὑβρίζοντα μήτε νέον μήτε νέαν, ἀλλὰ μηδ᾽ ἄλλον μηδένα τῶν περὶ αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς οἰκείας ἔχειν γυναῖκας πρὸς τὰς ἄλλας· ὡς καὶ διὰ γυναικῶν ὕβρεις πολλαὶ
14. τυραννίδες ἀπολώλασι. Περί τε τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς τȣ̓ναντίον ποιεῖν ἢ νῦν τινες τῶν τυράννων ποιȣ̃σιν· ȣ̓ γὰρ μόνον εὐθὺς ἕωθεν τȣ̃το δρῶσι καὶ συνεχῶς πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις βȣ́λονται τȣ̃το πράττοντες, ἵν᾽ εὐδαίμονας καὶ μακαρίȣς θαυμάσωσιν· ἀλλὰ μάλιστα μὲν μετριάζειν τοῖς τοιȣ́τοις· εἰ δὲ μή, τό γε φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις διαφεύγειν· ȣ̓́τε γὰρ εὐεπίθετος ȣ̓́τ᾽ εὐκαταφρόνητος ὁ νήφων, ἀλλ᾽ ὁ
15. μεθύων, ȣ̓δ᾽ ὁ ἄγρυπνος, ἀλλὰ ὁ καθεύδων. Τȣ̓ναντίον τε ποιητέον τῶν πάλαι λεχθέντων σχεδὸν πάντων· κατασκευάζειν γὰρ δεῖ καὶ κοσμεῖν τὴν πόλιν, ὡς ἐπίτροπον ὄντα καὶ μὴ τύραννον. Ἔτι δὲ τὰ πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς φαίνεσθαι ἀεὶ σπȣδάζοντα διαφερόντως· ἧττόν τε γὰρ φοβȣ̃νται τὸ παθεῖν τι παράνομον ὑπὸ τῶν τοιȣ́των, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν· καὶ ἐπιβȣλεύȣσιν ἧττον ὡς συμμάχȣς ἔχοντι καὶ τȣ̀ς θεȣ́ς· δεῖ δ᾽ ἄνευ ἀβελτηρίας φαίνεσθαι τοιȣ̃τον.

Τὲς τ᾽ ἀγαθὲς περί τι γιγνομένες τιμᾷν ἕτως, ὥςτε μὴ νομίζειν ἄν ποτε τιμηθῆναι μᾶλλον ὑπὸ τῶν πολιτῶν αὐτονόμων ὄντων· καὶ τὰς μὲν τοιαύτας τιμὰς ἀπονέμειν αὐτὸν, τὰς δὲ κολάσεις δι᾽ ἑτέρων ἀρχόντων καὶ δικαστηρίων. Κοινὴ δὲ φυλακὴ πάσης μοναρχίας τὸ μηθένα ποιεῖν ἕνα μέγαν, ἀλλ᾽ εἴπερ, πλείες· τηρήσεσι γὰρ ἀλλήλες. Ἐὰν δ᾽ ἄρα τινὰ δέῃ ποιῆσαι μέγαν, μήτοι τό γε ἦθος θρασύν· ἐπιθετικώτατον γὰρ τὸ τοιῦτον ἦθος περὶ πάσας τὰς πράξεις. Κἂν τῆς δυνάμεώς τινα δοκῇ παραλύειν, ἐκ προσαγωγῆς τῦτο δρᾷν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξεσίαν. Ἔτι 17 δὲ πάσης μὲν ὕβρεως εἴργεσθαι, παρὰ πάσας δὲ δυοῖν, τῆς τε εἰς τὰ σώματα [κολάσεως] καὶ τῆς εἰς τὴν ἡλικίαν. Μάλιστα δὲ ταύτην ποιητέον τὴν εὐλάβειαν περὶ τὲς φιλοτίμες· τὴν μὲν γὰρ εἰς τὰ χρήματα ὀλιγωρίαν οἱ φιλοχρήματοι φέρεσι βαρέως, τὴν δ᾽ εἰς ἀτιμίαν οἵτε φιλότιμοι καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τῶν ἀνθρώπων. Διόπερ ἢ μὴ χρῆσθαι δεῖ τοῖς τοιέτοις, ἢ τὰς μὲν κολάσεις πατρικῶς φαίνεσθαι ποιέμενον καὶ μὴ δι᾽ ὀλιγωρίαν, τὰς δὲ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὁμιλίας δι᾽ ἐρωτικὰς αἰτίας, ἀλλὰ μὴ δι᾽ ἐξεσίαν. Ὅλως δὲ τὰς δοκέσας ἀτιμίας ἐξωνεῖσθαι μείζοσι τιμαῖς. Τῶν δ᾽ ἐπιχειρέντων 18 ἐπὶ τὴν τῦ σώματος διαφθορὰν ἕτοι φοβερώτατοι καὶ δέονται πλείστης φυλακῆς, ὅσοι μὴ προαιρῦνται περιποιεῖσθαι τὸ ζῆν διαφθείραντες. Διὸ μά-

λιστα εὐλαβεῖσθαι δεῖ τὸς ὑβρίζεσθαι νομίζοντας ἢ αὐτὸς ἢ ὧν κηδόμενοι τυγχάνȣσιν· ἀφειδῶς γὰρ ἑαυτῶν ἔχȣσιν οἱ διὰ θυμὸν ἐπιχειρȣ̃ντες, καθάπερ καὶ Ἡράκλειτος εἶπε, χαλεπὸν φάσκων εἶναι θυ-
19. μῷ μάχεσθαι· ψυχῆς γὰρ ὠνεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ αἱ πόλεις ἐκ δύο συνεστήκασι μορίων, ἔκ τε τῶν ἀπόρων ἀνθρώπων καὶ τῶν εὐπόρων, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρȣς ὑπολαμβάνειν δεῖ σώζεσθαι διὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸς ἑτέρȣς ὑπὸ τῶν ἑτέρων ἀδικεῖσθαι μηδέν· ὁπότεροι δ᾽ ἂν ὦσιν κρείττȣς, τȣ́τȣς ἰδίȣς μάλιστα ποιεῖσθαι τῆς ἀρχῆς· ὡς, ἂν ὑπάρξῃ τȣ̃το τοῖς πράγμασιν, ȣ̎τε δȣ́λων ἐλευθέρωσιν ἀνάγκη ποιεῖσθαι τὸν τύραννον, ȣ̎τε ὅπλων παραίρεσιν· ἱκανὸν γὰρ θάτερον μέρος πρὸς τῇ δυνάμει προστιθέμενον, ὥστε κρείττȣς εἶναι τῶν ἐπιτιθεμένων.
20. Περίεργον δὲ τὸ λέγειν καθέκαστον τῶν τοιȣ́των· ὁ γὰρ σκοπὸς φανερὸς, ὅτι δεῖ μὴ τυραννικὸν ἀλλ᾽ οἰκονομικὸν καὶ βασιλικὸν εἶναι φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις, καὶ μὴ σφετεριστὴν, ἀλλ᾽ ἐπίτροπον, καὶ τὰς μετριότητας τȣ̃ βίȣ διώκειν, μὴ τὰς ὑπερβολάς. Ἔτι δὲ τὸς μὲν γνωρίμȣς καθομιλεῖν, τὸς δὲ πολλὸς δημαγωγεῖν· ἐκ γὰρ τȣ́των ἀναγκαῖον ȣ̓ μόνον τὴν ἀρχὴν εἶναι καὶ καλλίω καὶ ζηλωτοτέραν, τῷ βελτιόνων ἄρχειν καὶ μὴ τεταπεινωμένων, μηδὲ μισȣ́μενον καὶ φοβȣ́μενον διατελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν εἶναι πολυχρονιωτέραν. Ἔστι δ᾽ αὐτὸν διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος ἤτοι καλῶς πρὸς

ἀρετὴν ἢ ἡμίχρηστον ὄντα καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡμιπόνηρον. Καίτοι πασῶν ὀλιγοχρονιώτεραι τῶν 21. πολιτειῶν εἰσιν ὀλιγαρχία καὶ τυραννίς· πλεῖστον γὰρ ἐγένετο χρόνον ἡ περὶ Σικυῶνα τυραννὶς ἡ τῶν Ὀρθαγόρȣ παίδων καὶ αὐτȣ̃ Ὀρθαγόρȣ. Ἔτη δ' αὕτη διέμεινεν ἑκατόν· τȣ́τȣ δ' αἴτιον, ὅτι τοῖς ἀρχομένοις ἐχρῶντο μετρίως, καὶ πολλὰ τοῖς νόμοις ἐδȣ́λευον· καὶ διὰ τὸ πολεμικὸς γενέσθαι Κλεισθένης ȣ̓κ ἦν εὐκαταφρόνητος· καὶ τὰ πολλὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἐδημαγώγȣν. Λέγεται γȣ̃ν Κλεισθένης τὸν ἀποκρίναντα τῆς νίκης αὐτὸν ὡς ἐστεφάνωσεν· ἔνιοι δ' εἰκόνα φασὶν εἶναι τȣ̃ κρίναντος ȣ̔́τως τὸν ἀνδριάντα τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ καθήμενον. Φασὶ δὲ καὶ Πεισίστρατον ὑπομεῖναί ποτε προσκληθέντα δίκην εἰς ἄρειον πάγον. Δευτέρα δὲ περὶ Κόρινθον 22. ἡ τῶν Κυψελιδῶν· καὶ γὰρ αὕτη διετέλεσεν ἔτη τρία καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἓξ μῆνας. Κύψελος μὲν γὰρ ἐτυράννησεν ἔτη τριάκοντα, Περίανδρος δὲ τετταράκοντα (καὶ τέτταρα,) Ψαμμήτιχος δ' ὁ Γορδίȣ τρία ἔτη. Τὰ δ' αἴτια ταὐτὰ καὶ ταύτης· ὁ μὲν γὰρ Κύψελος δημαγωγὸς ἦν, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν ἀδορυφόρητος· Περίανδρος δ' ἐγένετο μὲν τυραννικὸς ἀλλὰ πολεμικός. Τρίτη δὲ 23. ἡ τῶν Πεισιστρατιδῶν Ἀθήνησιν· ȣ̓κ ἐγένετο δὲ συνεχής· δὶς γὰρ ἔφυγε Πεισίστρατος τυραννῶν· ὥστε ἐν ἔτεσι τριάκοντα καὶ τρισὶν ἑπτακαίδεκα ἔτη τȣ́των ἐτυράννησεν· ὀκτωκαίδεκα δὲ οἱ παῖδες·

ὥστε τὰ πάντα ἐγένετο ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε. Τῶν δὲ λοιπῶν ἡ περὶ Ἱέρωνα καὶ Γέλωνα περὶ Συρακȣ́σαις· ἔτη δ' ȣ̓δ' αὕτη πολλὰ διέμεινεν, ἀλλὰ τὰ σύμπαντα δυοῖν δέοντα εἴκοσι. Γέλων μὲν γὰρ ἑπτὰ τυραννεύσας τῷ ὀγδόῳ τὸν βίον ἐτελεύτησε· δέκα δ' Ἱέρων· Θρασύβȣλος δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ μηνὶ ἐξέπεσεν. Αἱ δὲ πολλαὶ τῶν τυραννίδων ὀλιγοχρόνιαι πᾶσαι γεγόνασι παντελῶς. Τὰ μὲν ȣ̓͂ν περὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰ περὶ τὰς μοναρχίας, ἐξ ὧν τε φθείρονται καὶ πάλιν σώζονται, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων.

Κεφ. ι.

Ἐν δὲ τῇ τȣ͂ Πλάτωνος πολιτείᾳ λέγεται μὲν περὶ τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τȣ͂ Σωκράτȣς, ȣ̓ μέντοι λέγεται καλῶς· τῆς τε γὰρ ἀρίστης πολιτείας καὶ πρώτης ȣ̓́σης ȣ̓ λέγει τὴν μεταβολὴν ἰδίως· φησὶ γὰρ αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηθὲν, ἀλλ' ἔν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν· ἀρχὴν δ' εἶναι τȣ́των, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται, λέγων ὅταν ὁ τȣ͂ διαγράμματος ἀριθμὸς τȣ́τȣ γένηται στερεός· ὡς τῆς φύσεώς ποτε φυȣ́σης φαύλȣς καὶ κρείττȣς τῆς παιδείας· τȣ͂το μὲν ȣ̓͂ν αὐτὸ λέγων ἴσως ȣ̓ κακῶς· ἐνδέχεται γὰρ εἶναί τινας, ȣ̔̀ς καὶ γενέσθαι σπȣδαίȣς ἄνδρας ἀδύνατον· ἀλλ' αὕτη τί ἂν ἴδιος εἴη μεταβολὴ τῆς ὑπ' ἐκείνȣ λεγομένης ἀρίστης πολιτείας μᾶλλον

ἢ τῶν ἄλλων πασῶν καὶ τῶν γιγνομένων πάντων; Καὶ διά τε τȣ͂ χρόνȣ, δι' ὃν λέγει πάντα μετα- 2.
βάλλειν, καὶ τὰ μὴ ἅμα ἀρξάμενα γίγνεσθαι ἅμα μεταβάλλει· οἷον εἰ τῇ προτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο τῆς τροπῆς, ἅμα ἄρα μεταβάλλει. Πρὸς δὲ τȣ́τοις διὰ τίν' αἰτίαν ἐκ ταύτης εἰς τὴν Λακωνικὴν μεταβάλλει; Πλεονάκις γὰρ εἰς τὴν ἐναντίαν μεταβάλλȣσι πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι ἢ εἰς τὴν σύνεγγυς. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων μεταβολῶν· ἐκ γὰρ τῆς Λακωνικῆς, φησὶ, μεταβάλλει εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐκ δὲ ταύτης εἰς δημοκρατίαν, εἰς τυραννίδα δὲ ἐκ δημοκρατίας. Καίτοι καὶ ἀνάπαλιν μεταβάλλȣσιν, οἷον ἐκ δήμȣ εἰς ὀλιγαρχίαν, καὶ μᾶλλον ἢ εἰς μοναρχίαν. Ἔτι δὲ τυραννίδος 3.
ȣ̓ λέγει ȣ̓́τ', εἰ ἔσται μεταβολὴ, εἰς ποίαν πολιτείαν, ȣ̓́τ', εἰ μὴ ἔσται, διὰ τίν' αἰτίαν. Τȣ́τȣ δ' αἴτιον, ὅτι ȣ̓ ῥάδιον ἂν εἶχε λέγειν· ἀόριστον γάρ· ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνον δεῖ εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν ἀρίστην· ȣ̔́τω γὰρ ἂν ἐγίγνετο συνεχὲς καὶ κύκλος. Ἀλλὰ μεταβάλλει καὶ εἰς τυραννίδα τυραννὶς, ὥςπερ ἡ Σικυῶνος ἐκ τῆς Μύρωνος εἰς τὴν Κλεισθένȣς· καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν, ὥςπερ ἡ ἐν Χαλκίδι ἡ Ἀντιλέοντος· καὶ εἰς δημοκρατίαν, ὥςπερ ἡ τȣ͂ Γέλωνος ἐν Συρακȣ́σαις· καὶ εἰς ἀριστοκρατίαν, ὥςπερ ἡ Χαριλάȣ ἐν Λακεδαίμονι, καὶ ἐν Καρχηδόνι. Καὶ εἰς τυραννίδα μεταβάλλει ἐξ ὀλιγαρχί- 4.
ας, ὥςπερ ἐν Σικελίᾳ σχεδὸν αἱ πλεῖσται τῶν

ἀρχαίων, ἐν Λεοντίνοις εἰς τὴν Παναιτίου τυραννίδα, καὶ ἐν Γέλᾳ εἰς τὴν Κλεάνδρου, καὶ ἐν Ῥηγίῳ εἰς τὴν Ἀναξιλάου, καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς πόλεσιν ὡσαύτως. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ οἴεσθαι εἰς ὀλιγαρχίαν διὰ τοῦτο μεταβάλλειν, ὅτι φιλοχρήματοι καὶ χρηματισταὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ἀλλ᾽ οὐχ ὅτι οἱ πολὺ ὑπερέχοντες ταῖς οὐσίαις οὐ δίκαιον οἴονται εἶναι, ἴσον μετέχειν τῆς πόλεως τοὺς κεκτημένους μηθὲν τοῖς κεκτημένοις. Ἐν πολλαῖς τε ὀλιγαρχίαις οὐκ ἔξεστι χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶν οἱ κωλύοντες· ἐν Καρχηδόνι δὲ δημοκρατουμένῃ
5. χρηματίζονται, καὶ οὔπω μεταβεβλήκασιν. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ φάναι δύο πόλεις εἶναι τὴν ὀλιγαρχικὴν, πλουσίων καὶ πενήτων· τί γὰρ αὐτὴ μᾶλλον τῆς Λακωνικῆς πέπονθεν ἢ ὁποιασοῦν ἄλλης, οὗ μὴ πάντες κέκτηνται ἴσα, ἢ μὴ πάντες ὁμοίως εἰσὶν ἀγαθοὶ ἄνδρες; Οὐδενὸς δὲ πενεστέρου γενομένου ἢ πρότερον, οὐθὲν ἧττον μεταβάλλουσιν εἰς δῆμον ἐξ ὀλιγαρχίας, ἂν γένωνται πλείους οἱ ἄποροι, καὶ ἐκ δήμου εἰς ὀλιγαρχίαν, ἐὰν κρεῖττον ᾖ τοῦ πλήθους τὸ εὔπορον, καὶ οἱ μὲν ἀμελῶσιν, οἱ δὲ προσέχωσι τὸν νοῦν. Πολλῶν τε οὐσῶν αἰτιῶν, δι᾽ ὧν γίγνονται αἱ μεταβολαὶ, οὐ λέγει ἀλλὰ μίαν, ὅτι ἀσωτευόμενοι καὶ κατατοκιζόμενοι γίγνονται πένητες, ὡς ἐξ ἀρχῆς πλουσίων ὄντων πάντων ἢ τῶν
6. πλείστων. Τοῦτο δ᾽ ἐστὶ ψεῦδος· ἀλλ᾽ ὅταν μὲν τῶν ἡγεμόνων τινὲς ἀπολέσωσι τὰς οὐσίας, καινοτο-

μῦσιν· ὅταν δὲ τῶν ἄλλων, ὐθὲν γίγνεται δεινόν. Καὶ μεταβάλλυσιν ὐθὲν μᾶλλον ὐδὲ τότε εἰς δῆμον ἢ εἰς ἄλλην πολιτείαν. Ἔτι δὲ, κἂν τιμῶν μὴ μετέχωσι, κἂν ἀδικῶνται ἢ ὑβρίζωνται, στασιάζυσι καὶ μεταβάλλυσι τὰς πολιτείας, κἂν μὴ καταδαπανήσωσι τὴν ὐσίαν . . . . διὰ τὸ ἐξεῖναι, ὅ, τι ἂν βύλωνται ποιεῖν· ὗ αἰτίαν τὴν ἄγαν ἐλευθερίαν εἶναί φησι. Πλειόνων δ' ὐσῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ δημοκρατιῶν, ὡς μιᾶς ὔσης ἑκατέρας λέγει τὰς μεταβολὰς ὁ Σωκράτης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ ΣΤ.

Κεφάλαιον α.

Πόσαι μὲν οὖν διαφοραὶ καὶ τίνες τοῦτε βουλευτικοῦ· καὶ κυρίου τῆς πολιτείας, καὶ τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τάξεως, καὶ περὶ δικαστηρίων, καὶ ποῖα πρὸς ποίαν συντέτακται πολιτείαν, ἔτι δὲ περὶ φθορᾶς τε καὶ σωτηρίας τῶν πολιτειῶν, ἐκ ποίων τε γίνεται καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον, Ἐπεὶ δὲ τετύχηκεν εἴδη πλείω δημοκρατίας ὄντα καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως πολιτειῶν, ἅμα τε περὶ ἐκείνων εἴτι λοιπὸν οὐ χεῖρον ἐπισκέψασθαι, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν συμφέροντα τρόπον ἀποδοῦναι πρὸς ἑκάστην. Ἔτι δὲ καὶ τὰς συναγωγὰς αὐτῶν τῶν εἰρημένων ἐπισκεπτέον πάντων τῶν τρόπων· ταῦτα γὰρ συνδυαζόμενα ποιεῖ τὰς πολιτείας ἐπαλλάττειν, ὥστε ἀριστοκρατίας τε ὀλιγαρχικὰς εἶναι καὶ πολιτείας δημοκρατικωτέρας. Λέγω δὲ τοὺς συνδυασμοὺς,

ασμὲς, ὃς δεῖ μὲν ἐπισκοπεῖν, ὂκ ἐσκεμμένοι δ' εἰσὶ νῦν, οἷον, ἂν τὸ μὲν βȣλευόμενον καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας ὀλιγαρχικῶς ᾖ συντεταγμένον, τὰ δὲ περὶ δικαστήρια ἀριστοκρατικῶς, ἢ ταῦτα μὲν καὶ τὸ περὶ τὸ βȣλευόμενον ὀλιγαρχικῶς, ἀριστοκρατικῶς δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον μὴ πάντα συντεθῇ τὰ τῆς πολιτείας οἰκεῖα. Ποία μὲν ȣ͂ν δημοκρατία πρὸς ποίαν ἁρμόττει πόλιν, ὡςαύτως δὲ καὶ ποία τῶν ὀλιγαρχιῶν ποίῳ πλήθει, καὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν τίς συμφέρει τίσιν, εἴρηται πρότερον· ὅμως δὲ δεῖ γενέσθαι δῆλον μὴ μόνον ποία τȣ́των τῶν πολιτειῶν ἀρίστη ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ κατασκευάζειν καὶ ταύτας καὶ τὰς ἄλλας ἐπέλθωμεν συντόμως. Καὶ πρῶτον περὶ δημοκρατίας εἴπωμεν· ἅμα γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀντικειμένης πολιτείας φανερόν· αὕτη δ' ἐστὶν, ἣν καλȣ͂σί τινες ὀλιγαρχίαν. 3.

Ληπτέον δὲ πρὸς ταύτην τὴν μέθοδον πάντα τὰ δημοτικὰ καὶ τὰ δοκȣ͂ντα ταῖς δημοκρατίαις ἀκολȣθεῖν· ἐκ γὰρ τȣ́των συντιθεμένων τὰ τῆς δημοκρατίας εἴδη γίνεσθαι συμβαίνει καὶ πλείȣς δημοκρατίας μιᾶς εἶναι καὶ διαφόρȣς. Δύο γάρ εἰσιν αἰτίαι, δι' ἅςπερ αἱ δημοκρατίαι πλείȣς εἰσί· πρῶτον μὲν ἡ λεχθεῖσα πρότερον, ὅτι διάφοροι οἱ δῆμοι· γίνεται γὰρ τὸ μὲν γεωργικὸν πλῆθος, τὸ δὲ βάναυσον καὶ θητικόν· ὧν τȣ͂ πρώτȣ τῷ δευτέρῳ προςλαμβανομένȣ, καὶ τȣ͂ τρίτȣ πάλιν τοῖς ἀμφοτέ- 4.

[16]

ροις, ȣ̓ μόνον διαφέρει τῷ βελτίω καὶ χείρω γίνεσθαι τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ τὴν αὐτήν.
5. Δευτέρα δὲ, περὶ ἧς νῦν λέγομεν· τὰ γὰρ ταῖς δημοκρατίαις ἀκολȣθȣ̃ντα καὶ δοκȣ̃ντα εἶναι τῆς πολιτείας οἰκεῖα ταύτης, ποιεῖ συντιθέμενα τὰς δημοκρατίας ἑτέρας· τῇ μὲν γὰρ ἐλάττω, τῇ δ᾽ ἀκολȣθήσει πλείονα, τῇ δ᾽ ἅπαντα ταῦτα. Χρήσιμον δὲ ἕκαστον αὐτῶν γνωρίζειν πρός τε τὸ κατασκευάζειν ἣν ἄν τις αὐτῶν τύχῃ βȣλόμενος, καὶ πρὸς τὰς διορθώσεις. Ζητȣ̃σί μὲν γὰρ οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες ἅπαντα τὰ οἰκεῖα συναγαγεῖν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἁμαρτάνȣσι δὲ τȣ̃το ποιȣ̃ντες, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ τὰς φθορὰς καὶ τὰς σωτηρίας τῶν πολιτειῶν εἴρηται πρότερον. Νυνὶ δὲ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ ἤθη καὶ ὧν ἐφίενται λέγωμεν.
6. Ὑπόθεσις μὲν ȣ̓̃ν τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας ἐλευθερία· τȣ̃το γὰρ λέγειν εἰώθασιν, ὡς ἐν μόνῃ τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ μετέχοντας ἐλευθερίας· τȣ́τȣ γὰρ στοχάζεσθαί φασι πᾶσαν δημοκρατίαν. Ἐλευθερίας δὲ ἓν μὲν τὸ ἐν μέρει ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν· καὶ γὰρ τὸ δίκαιον τὸ δημοτικὸν τὸ ἶσον ἔχειν ἐστὶ κατ᾽ ἀριθμὸν, ἀλλὰ μὴ κατ᾽ ἀξίαν· τȣ́τȣ δ᾽ ὄντος τȣ̃ δικαίȣ, τὸ πλῆθος ἀναγκαῖον εἶναι κύριον, καὶ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τȣ̃τ᾽ εἶναι καὶ τέλος, καὶ τȣ̃τ᾽ εἶναι τὸ δίκαιον· φασὶ γὰρ δεῖν ἶσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν. Ὥστε ἐν ταῖς δημοκρατίαις συμβαίνει κυριωτέρȣς εἶναι τȣ̀ς

ἀπόρȣς τῶν εὐπόρων· πλείȣς γάρ εἰσι· κύριον δὲ τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν. Ἓν μὲν ȣ̃ν τῆς ἐλευθερί- 7.
ας σημεῖον τȣ̃το, ὃν τίθενται πάντες οἱ δημοτικοὶ τῆς πολιτείας ὅρον. Ἓν δὲ τὸ ζῆν, ὡς βȣ́λεταί τις· τȣ̃το γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναί φασιν, εἴπερ τȣ̃ δȣ́λȣ ὄντος τὸ ζῆν μὴ ὡς βȣ́λεται. Τῆς μὲν ȣ̃ν δημοκρατίας ὅρος ȣ̃τος δεύτερος. Ἐντεῦθεν δ' ἐλήλυθε τὸ μὴ ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν ὑπὸ μηθενὸς, εἰ δὲ μὴ, κατὰ μέρος· καὶ συμβάλλεται ταύτῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὸ ἴσον. Τȣ́των δ' ὑποκειμένων, καὶ τοιαύτης ȣ̃σης 8.
τῆς ἀρχῆς, τὰ τοιαῦτα δημοτικά· τὸ αἱρεῖσθαι τὰς ἀρχὰς πάντας ἐκ πάντων· τὸ ἄρχειν πάντας μὲν ἑκάστȣ, ἕκαστον δ' ἐν μέρει πάντων· τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχὰς ἢ πάσας, ἢ ὅσαι μὴ ἐμπειρίας δέονται καὶ τέχνης· τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος μηθενὸς εἶναι τὰς ἀρχὰς ἢ ὅτι μικροτάτȣ· τὸ μὴ δὶς τὸν αὐτὸν ἄρχειν μηδεμίαν ἢ ὀλιγάκις ἢ ὀλίγας, ἔξω τῶν κατὰ πόλεμον· τὸ ὀλιγοχρονίȣς (ἄρχειν) τὰς ἀρχὰς ἢ πάσας ἢ ὅσας ἐνδέχεται· τὸ δικάζειν πάντας καὶ ἐκ πάντων καὶ περὶ πάντων ἢ περὶ τῶν πλείστων καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν κυριωτάτων, οἷον περὶ εὐθυνῶν καὶ πολιτείας καὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων· τὸ τὴν ἐκκλησίαν κυρίαν εἶναι πάντων ἢ τῶν μεγίστων, ἀρχὴν δὲ μηδεμίαν μηθενὸς ἢ τῶν ὀλιγίστων (κυρίαν.) Τῶν δ' 9.
ἀρχῶν δημοτικώτατον βȣλὴ, ὅπȣ μὴ μισθȣ̃ εὐπορία

πᾶσιν· ἐνταῦθα γὰρ ἀφαιρȣνται καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς τὴν δύναμιν· εἰς αὐτὸν γὰρ ἀνάγει τὰς κρίσεις πάσας ὁ δῆμος εὐπορῶν μισθȣ̃, καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τῇ μεθόδῳ τῇ πρὸ ταύτης. Ἔπειτα τὸ μισθοφορεῖν μάλιστα μὲν πάντας, ἐκκλησίαν, δικαστήρια, ἀρχὰς, εἰ δὲ μὴ, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν βȣλὴν καὶ τὰς ἐκκλησίας τὰς κυρίας, ἢ τῶν ἀρχῶν ἃς ἀνάγκη συσσιτεῖν μετ' ἀλλήλων. Ἔτι, ἐπειδὴ ὀλιγαρχία καὶ γένει καὶ πλȣ́τῳ καὶ παιδείᾳ ὁρίζεται, τὰ δημοτικὰ δοκεῖ τἀναντία τȣ́των εἶναι, ἀγέννεια, πενία, βαναυ-
10. σία. Ἔτι δὲ τῶν ἀρχῶν τὸ μηδεμίαν ἀΐδιον εἶναι· ἐὰν δέ τις καταλειφθῇ ἐξ ἀρχαίας μεταβολῆς, τότε περιαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ ἐξ αἱρετῶν κληρωτȣ̀ς ποιεῖν. Τὰ μὲν ȣ̂ν κοινὰ ταῖς δημοκρατίαις ταῦτ' ἐστί. Συμβαίνει δ' ἐκ τȣ̃ δικαίȣ τȣ̃ ὁμολογȣμένȣ εἶναι δημοκρατικȣ̃ (τȣ̃το δ' ἐστὶ τὸ ἴσον ἔχειν ἅπαντας κατ' ἀριθμὸν) ἡ μάλιστ' εἶναι δοκȣ̃σα δημοκρατία καὶ δῆμος· ἴσον γὰρ τὸ μηθὲν μᾶλλον ἄρχειν τȣ̀ς ἀπόρȣς ἢ τȣ̀ς εὐπόρȣς, μηδὲ κυρίȣς εἶναι μόνȣς, ἀλλὰ πάντας ἐξ ἴσȣ κατ' ἀριθμόν· ȣ̔́τω γὰρ ἂν ὑπάρχειν νομίζοιεν τήν τ'
11. ἰσότητα τῇ πολιτείᾳ καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ μετὰ τȣ̃το ἀπορεῖται πῶς ἕξȣσι τὸ ἴσον; πότερον δεῖ τὰ τιμήματα διελεῖν χιλίοις τὰ τῶν πεντακοσίων, καὶ τȣ̀ς χιλίȣς ἴσον δυνασθαι τοῖς πεντακοσίοις; ἢ ȣ̓χ ȣ̔́τω δεῖ τιθέναι τὴν κατὰ τȣ̃το ἰσότη-

τα, ἀλλὰ διελεῖν μὲν ὅτως, ἔπειτα ἐκ τῶν πεντακοσιων ἴσυς λαβόντα καὶ ἐκ τῶν χιλίων τάτυς κυρίυς εἶναι τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν δικαστηρίων; Πότερον ἅν αὕτη ἡ πολιτεία δικαιοτάτη κατὰ τὸ δημοτικὸν δίκαιον, ἢ μᾶλλον ἡ κατὰ τὸ πλῆθος; Φασὶ γὰρ οἱ δημοτικοὶ τῦτο δίκαιον, ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν· οἱ δ' ὀλιγαρχικοὶ, ὅ, τι ἂν δόξῃ τῇ πλείονι ἐσίᾳ· κατὰ πλῆθος γὰρ ἐσίας Φασὶ κρίνεσθαι δεῖν. Ἔχει δ' ἀμφότερα ἀνισότητα καὶ 12.
ἀδικίαν· εἰ μὲν γὰρ, ὅ, τι ἂν οἱ ὀλίγοι, τυραννίς· καὶ γὰρ ἐὰν εἷς ἔχῃ πλείω τῶν ἄλλων εὐπόρων, κατὰ τὸ ὀλιγαρχικὸν δίκαιον ἄρχειν δίκαιος μόνος· εἰ δ', ὅ, τι ἂν οἱ πλείυς κατ' ἀριθμὸν, ἀδική ϭσι δημεύοντες τὰ τῶν πλϭσίων καὶ ἐλαττόνων, καθάπερ εἴρηται πρότερον. Τίς ἂν ὖν εἴη ἰσότης, ἣν ὁμολογήσϭσιν ἀμφότεροι, σκεπτέον ἐξ ὧν ὁρίζονται δικαίων ἀμφότεροι· λέγϭσι γὰρ ὡς ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι τῶν πολιτῶν, τῦτο εἶναι δεῖ κύριον. Ἔστω δὴ τῦτο, μὴ μέντοι πάντως· ἀλλ' ἐπειδὴ 13.
δύο μέρη τετύχηκεν, ἐξ ὧν ἡ πόλις, πλϭσιοι καὶ πένητες, ὅ, τι ἂν ἀμφοτέροις δόξῃ ἢ τοῖς πλείοσι, τῦτο κύριον ἔστω· ἐὰν δὲ τἀναντία δόξῃ, ὅ, τι ἂν οἱ πλείυς καὶ ὧν τὸ τίμημα πλεῖον· οἷον εἰ οἱ μὲν δέκα, οἱ δ' εἴκοσιν· ἔδοξε δὲ τῶν μὲν πλϭσίων τοῖς ἕξ, τῶν δ' ἀπορωτέρων τοῖς πεντεκαίδεκα· προσγεγένηνται τοῖς μὲν πένησι τέτταρες τῶν πλϭσίων, τοῖς δὲ πλϭσίοις πέντε τῶν πενήτων· ὁπο-

τέρων ὧν τὸ τίμημα ὑπερτείνει, συναριθμȣμένων
14. ἀμφοτέρων ἑκατέροις, τȣ̃το κύριον. Ἐὰν δ' ἴσα συμπέσωσι, κοινὴν εἶναι ταύτην νομιστέον ἀπορίαν, ὥςπερ νῦν, ἐὰν δίχα ἡ ἐκκλησία γένηται ἢ τὸ δικαστήριον· ἢ γὰρ ἀποκληρωτέον, ἢ ἄλλο τι τοιȣ̃τον ποιητέον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τȣ̃ ἴσȣ καὶ τȣ̃ δικαίȣ, κἂν ᾖ πάνυ χαλεπὸν εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν, ὅμως ῥᾷον τυχεῖν ἢ συμπεῖσαι τȣ̀ς δυναμένȣς πλεονεκτεῖν· ἀεὶ γὰρ ζητȣ̃σι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττȣς, οἱ δὲ κρατȣ̃ντες ȣ̓δὲν φροντίζȣσι.

Κεφ. β.

Δημοκρατιῶν δ' ȣ̓σῶν τεττάρων, βελτίστη μὲν ἡ πρώτη τάξει, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ τȣ́των ἐλέχθη λόγοις· ἔστι δὲ καὶ ἀρχαιοτάτη πασῶν αὕτη. Λέγω δὲ πρώτην, ὥςπερ ἂν τις διέλοι τȣ̀ς δήμȣς· βέλτιστος γὰρ δῆμος ὁ γεωργικός ἐστιν· ὥςτε καὶ ποιεῖν ἐνδέχεται δημοκρατίαν, ὅπȣ ζῇ τὸ πλῆθος ἀπὸ γεωργίας ἢ νομῆς. Διὰ μὲν γὰρ τὸ μὴ πολλὴν ȣ̓σίαν ἔχειν, ἄσχολος· ὥςτε μὴ πολλάκις ἐκκλησιάζειν· διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν τἀναγκαῖα, πρὸς τοῖς ἔργοις διατρίβȣσι, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ȣ̓κ ἐπιθυμȣ̃σιν, ἀλλ' ἥδιον τὸ ἐργάζεσθαι τȣ̃ πολιτεύεσθαι καὶ ἄρχειν, ὅπȣ ἂν μὴ ᾖ λήμματα μεγάλα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν· οἱ γὰρ πολλοὶ μᾶλλον ὀρέγονται
2. τȣ̃ κέρδȣς ἢ τῆς τιμῆς. Σημεῖον δ· καὶ γὰρ καὶ

τὰς ἀρχαίας τυραννίδας ὑπέμενον, καὶ τὰς ὀλιγαρχίας ὑπομένυσιν, ἐάν τις αὐτὺς ἐργάζεσθαι μὴ κωλύῃ μηδ' ἀφαιρῆται μηθέν· ταχέως γὰρ οἱ μὲν πλυτῦσιν αὐτῶν, οἱ δ' ὐκ ἀπορῦσιν. Ἔτι δὲ τὸ κυρίυς εἶναι τῦ ἑλέσθαι καὶ εὐθύνειν ἀναπληροῖ τὴν ἔνδειαν, εἴτι φιλοτιμίας ἔχυσιν· ἐπεὶ παρ' ἐνίοις δήμοις, κἂν μὴ μετέχωσι τῆς αἱρέσεως τῶν ἀρχῶν, ἀλλά τινες αἱρετοὶ κατὰ μέρος ἐκ πάντων, ὥσπερ ἐν Μαντινείᾳ, τῦ δὲ βυλεύεσθαι κύριοι ὦσιν, ἱκανῶς ἔχει τοῖς πολλοῖς. Καὶ δεῖ νομίζειν καὶ τῦτ' εἶναι σχῆμά τι δημοκρατίας, ὥσπερ ἐν Μαντινείᾳ ποτ' ἦν. Διὸ δὴ καὶ συμφέρον ἐστὶ τῇ 3.
πρότερον ῥηθείσῃ δημοκρατίᾳ, καὶ ὑπάρχειν εἴωθεν αἱρεῖσθαι μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ εὐθύνειν καὶ δικάζειν πάντας, ἄρχειν δὲ τὰς μεγίστας αἱρετὺς καὶ ἀπὸ τιμημάτων, τὰς μείζυς ἀπὸ μειζόνων, ἢ καὶ ἀπὸ τιμημάτων μὲν μηδεμίαν, ἀλλὰ τὺς δυναμένυς. Ἀνάγκη δὲ πολιτευομένυς ὕτω πολιτεύεσθαι καλῶς· αἵ τε γὰρ ἀρχαὶ ἀεὶ διὰ τῶν βελτίστων ἔσονται, τῦ δήμυ βυλομένυ καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν ὐ φθονῦντος· καὶ τοῖς ἐπιεικέσι καὶ γνωρίμοις ἀρκῦσαν εἶναι ταύτην τὴν τάξιν· ἄρξονται γὰρ ὐχ ὑπ' ἄλλων χειρόνων· καὶ ἄρξυσι δικαίως, διὰ τὸ τῶν εὐθυνῶν εἶναι κυρίυς ἑτέρυς. Τὸ γὰρ ἐπανακρέ- 4.
μασθαι καὶ μὴ πᾶν ἐξεῖναι ποιεῖν, ὅ, τι ἂν δόξῃ, συμφέρον ἐστίν· ἡ γὰρ ἐξυσία τῦ πράττειν, ὅ, τι ἂν ἐθέλῃ τις, ὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ

τῶν ἀνθρώπων φαῦλον. Ὥστε ἀναγκαῖον συμβαί-
νειν, ὅπερ ἐστὶν ὠφελιμώτατον ἐν ταῖς πολιτείαις,
ἄρχειν τοὺς ἐπιεικεῖς ἀναμαρτήτους ὄντας, μηδὲ ἐλατ-
τουμένου τοῦ πλήθους. Ὅτι μὲν οὖν αὕτη τῶν δημο-
κρατιῶν ἀρίστη, φανερὸν, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, ὅτι
5. διὰ τὸ ποιόν τινα εἶναι τὸν δῆμον. Πρὸς δὲ τὸ
κατασκευάζειν γεωργὸν τὸν δῆμον, τῶν τε νόμων τι-
νὲς τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς κειμένων τὸ ἀρχαῖον
χρήσιμοι πάντες, ἢ τὸ ὅλως μὴ ἐξεῖναι κεκτῆσθαι
πλείω γῆν μέτρου τινὸς, ἢ ἀπό τινος τόπου πρὸς τὸ
ἄστυ καὶ τὴν πόλιν. Ἦν δὲ τό γ' ἀρχαῖον ἐν
πολλαῖς πόλεσι νενομοθετημένον μηδὲ πωλεῖν ἐξεῖ-
ναι τοὺς πατρῴους κλήρους. Ἔστι δὲ καὶ ὃν λέγου-
σιν Ὀξύλου νόμον εἶναι τοιοῦτόν τι δυνάμενος, τὸ μὴ
δανείζειν εἴς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς.
6. Νῦν δὲ δεῖ διορθοῦν καὶ τῷ Ἀφυταίων νόμῳ· πρὸς
γὰρ ὃ λέγομεν ἐστὶ χρήσιμος· ἐκεῖνοι γὰρ καίπερ
ὄντες πολλοὶ, κεκτημένοι δὲ γῆν ὀλίγην, ὅμως πάν-
τες γεωργοῦσι· τιμῶνται γὰρ οὐχ ὅλας τὰς κτήσεις,
ἀλλὰ κατὰ τηλικαῦτα μόρια διαιροῦντες, ὥστ' ἔχειν
7. ὑπερβάλλειν ταῖς τιμήσεσι καὶ τοὺς πένητας. Με-
τὰ δὲ τὸ γεωργικὸν πλῆθος βέλτιστος δῆμός ἐστιν,
ὅπου νομεῖς εἰσι, καὶ ζῶσιν ἀπὸ βοσκημάτων· πολ-
λὰ γὰρ ἔχει τῇ γεωργίᾳ παραπλησίως, καὶ τὰ
πρὸς τὰς πολεμικὰς πράξεις μάλισθ' οὗτοι γεγυ-
μνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ
δυνάμενοι θυραυλεῖν. Τὰ δ' ἄλλα πλήθη πάντα

σχεδὸν, ἐξ ὧν αἱ λοιπαὶ δημοκρατίαι συνεστᾶσι, πολλῷ φαυλότερα τέτων· ὁ γὰρ βίος φαῦλος, καὶ ἐθὲν ἔργον μετ' ἀρετῆς, ὧν μεταχειρίζεται τὸ πλῆθος τό τε τῶν βαναύσων καὶ τὸ τῶν ἀγοραίων ἀνθρώπων καὶ τὸ θητικόν. Ἔτι δὲ διὰ τὸ περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ἄστυ κυλίεσθαι, πᾶν τὸ τοιȣ̃τον γένος ὡς εἰπεῖν ῥαδίως ἐκκλησιάζει· οἱ δὲ γεωργȣ̃ντες, διὰ τὸ διεσπάρθαι κατὰ τὴν χώραν, ἔτ' ἀπαντῶσιν ἔθ' ὁμοίως δέονται τῆς συνόδȣ ταύτης. Ὅπȣ δὲ καὶ συμβαίνει τὴν χώραν τὴν 8.
θέσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥστε τὴν χώραν πολὺ τῆς πόλεως ἀπηρτῆσθαι, ῥάδιον καὶ δημοκρατίαν ποιεῖσθαι χρηστὴν καὶ πολιτείαν· ἀναγκάζεται γὰρ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ποιεῖσθαι τὰς ἀποικίας. Ὥστε δεῖ, κἂν ἀγοραῖος ὄχλος ᾖ, μὴ ποιεῖν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ἐκκλησίας ἄνευ τȣ̃ κατὰ τὴν χώραν πλήθȣς. Πῶς μὲν ȣ̃ν δεῖ κατασκευάζειν τὴν βελτίστην καὶ πρώτην δημοκρατίαν, εἴρηται. Φανερὸν δὲ καὶ πῶς τὰς ἄλλας· ἑπομένως γὰρ δεῖ παρεκβαίνειν, καὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ πλῆθος χωρίζειν. Τὴν 9.
δὲ τελευταίαν, διὰ τὸ πάντας κοινωνεῖν, ἔτε πάσης ἐστὶ πόλεως φέρειν, ἔτε ῥᾴδιον διαμένειν, μὴ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἤθεσιν εὖ συγκειμένην. Ἃ δὲ φθείρειν συμβαίνει καὶ ταύτην καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας εἴρηται πρότερον τὰ πλεῖστα σχεδόν. Πρὸς δὲ τὸ καθιστάναι ταύτην τὴν δημοκρατίαν, καὶ τὸν δῆμον ποιεῖν ἰσχυρὸν, εἰώθασιν οἱ προεστῶ-

τες προςλαμβάνειν ὡς πλείστους, καὶ ποιεῖν πολί-
τας μὴ μόνον τοὺς γνησίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς νόθους
καὶ τοὺς ἐξ ὁποτερουοῦν πολίτου, λέγω δὲ οἷον πα-
τρὸς ἢ μητρός· ἅπαν γὰρ οἰκεῖον τοῦτο τῷ τοιούτῳ
10. δήμῳ μᾶλλον. Εἰώθασι μὲν οὖν οἱ δημαγωγοὶ κα-
τασκευάζειν οὕτω· δεῖ μέντοι προςλαμβάνειν μέ-
χρις ἂν ὑπερτείνῃ τὸ πλῆθος τῶν γνωρίμων καὶ
τῶν μέσων, καὶ τούτου μὴ πέρα προβαίνειν· ὑπερβάλ-
λοντες γὰρ ἀτακτοτέραν τε ποιοῦσι τὴν πολιτείαν,
καὶ τοὺς γνωρίμους πρὸς τὸ χαλεπῶς ὑπομένειν τὴν
δημοκρατίαν παροξύνουσι μᾶλλον· ὅπερ συνέβη τῆς
στάσεως αἴτιον γενέσθαι περὶ Κυρήνην· ὀλίγον μὲν
γὰρ πονηρὸν παρορᾶται, πολὺ δὲ γινόμενον ἐν ὀ-
11. φθαλμοῖς μᾶλλόν ἐστιν. Ἔτι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα
κατασκευάσματα χρήσιμα πρὸς τὴν δημοκρατίαν
τὴν τοιαύτην, οἷς Κλεισθένης τε Ἀθήνησιν ἐχρή-
σατο, βουλόμενος αὐξῆσαι τὴν δημοκρατίαν, καὶ
περὶ Κυρήνην οἱ τὸν δῆμον καθιστάντες· φυλαί τε
γὰρ ἕτεραι ποιητέαι πλείους καὶ φράτριαι, καὶ τὰ
τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά, καὶ
πάντα σοφιστέον, ὅπως ἂν ὅτι μάλιστα ἀναμιχθῶ-
σι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαζευχθῶσιν
12. αἱ πρότερον. Ἔτι δὲ καὶ τὰ τυραννικὰ κατασκευ-
άσματα δημοτικὰ δοκεῖ πάντα· λέγω δὲ οἷον ἀναρ-
χία τε δούλων, (αὕτη δ' ἂν εἴη μέχρι του συμφέ-
ρουσα) καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ τὸ ζῆν, ὅπως
τις βούλεται, παρορᾶν· πολὺ γὰρ ἔσται τὸ τῇ τοι-

αὕτη πολιτείᾳ βοηθῦν· ἥδιον γὰρ τοῖς πολλοῖς τὸ ζῆν ἀτάκτως ἢ τὸ σωφρόνως.

Κεφ. γ.

Ἔτι δ' (ἔργον) τῦ νομοθέτυ καὶ τῶν βυλομένων συνιστάναι τινὰ τοιαύτην πολιτείαν ὐ τὸ καταστῆσαι μέγιστον ἔργον ὐδὲ μόνον (ἓν,) ἀλλ' ὅπως σώζηται μᾶλλον· μίαν γὰρ ἢ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ὐ χαλεπὸν μεῖναι πολιτευομένυς ὁπωσῦν. Διὸ δεῖ, περὶ ὧν τεθεώρηται πρότερον, τίνες σωτηρίαι καὶ φθοραὶ τῶν πολιτειῶν, ἐκ τύτων πειρᾶσθαι κατασκευάζειν τὴν ἀσφάλειαν, εὐλαβυμένυς μὲν τὰ φθείροντα, τιθεμένυς δὲ τοιύτυς νόμυς καὶ τὺς ἀγράφυς καὶ τὺς γεγραμμένυς, οἳ περιλήψονται μάλιστα τὰ σώζοντα τὰς πολιτείας· καὶ μὴ νομίζειν τῦτ' εἶναι δημοτικὸν μηδ' ὀλιγαρχικὸν, ὃ ποιήσει τὴν πόλιν ὅτι μάλιστα δημοκρατεῖσθαι ἢ ὀλιγαρχεῖσθαι, ἀλλ' ὃ πλεῖστον χρόνον. Οἱ δὲ νῦν 2.
δημαγωγοὶ χαριζόμενοι τοῖς δήμοις πολλὰ δημεύυσι διὰ τῶν δικαστηρίων. Διὸ δεῖ πρὸς ταῦτα ἀντιπράττειν τὺς κηδομένυς τῆς πολιτείας, νομοθετῦντας, μηδὲν εἶναι δημόσιον τῶν καταδικαζομένων καὶ φερόντων πρὸς τὸ κοινὸν, ἀλλ' ἱερόν. Οἱ μὲν γὰρ ἀδικῦντες ὐδὲν ἧττον εὐλαβεῖς ἔσονται· ζημιώσονται γὰρ ὁμοίως· ὁ δ' ὄχλος ἧττον καταψηφιεῖται τῶν κρινομένων, λήψεσθαι μηθὲν μέλλων. Ἔτι δὲ τὰς γινομένας δημοσίας δίκας ὡς ὀλιγίστας

ἀεὶ ποιεῖν, μεγάλοις ἐπιτιμίοις τὺς εἰκῆ γραφομένυς κωλύοντας· ὐ γὰρ τὺς δημοτικὺς ἀλλὰ τὺς γνωρίμυς εἰώθασιν εἰσάγειν. Δεῖ δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ πάντας μάλιστα μὲν εὔνυς εἶναι τὺς πολίτας, εἰ δὲ μὴ, μήτοιγε ὡς πολεμίυς νομίζειν τὺς
3. κυρίυς. Ἐπεὶ δὲ αἱ τελευταῖαι δημοκρατίαι πολυάνθρωποί τ' εἰσὶ, καὶ χαλεπὸν ἐκκλησιάζειν ἀμίσθυς· τῦτο δ', ὅπυ πρόσοδοι μὴ τυγχάνυσιν ὖσαι, πολέμιον τοῖς γνωρίμοις· ἀπό τε γὰρ εἰσφορᾶς καὶ δημεύσεως ἀναγκαῖον γίνεσθαι καὶ δικαστηρίων φαύλων, ἃ πολλὰς ἤδη δημοκρατίας ἀνέτρεψεν· ὅπυ μὲν ὖν πρόσοδοι μὴ τυγχάνυσιν ὖσαι, δεῖ ποιεῖν ὀλίγας ἐκκλησίας, καὶ δικαστήρια πολλῶν μὲν, ὀλίγας δ' ἡμέρας· τῦτο γὰρ φέρει μὲν καὶ πρὸς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τὺς πλυσίυς τὰς δαπάνας, ἐὰν οἱ μὲν εὔποροι μὴ λαμβάνωσι δικαστικὸν, οἱ δ' ἄποροι· φέρει δὲ καὶ πρὸς τὸ κρίνεσθαι τὰς δίκας πολὺ βέλτιον· οἱ γὰρ εὔποροι πολλὰς μὲν ἡμέρας ὐκ ἐθέλυσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀπεῖναι, βραχὺν δὲ
4. χρόνον ἐθέλυσιν. Ὅπυ δ' εἰσὶ πρόσοδοι, μὴ ποιεῖν, ὃ νῦν οἱ δημαγωγοὶ ποιῦσι· τὰ γὰρ περιόντα νέμυσι, λαμβάνυσι δὲ ἅμα, καὶ πάλιν δέονται τῶν αὐτῶν· ὅ τε τετρημένος γάρ ἐστι πίθος ἡ τοιαύτη βοήθεια τοῖς ἀπόροις. Ἀλλὰ δεῖ τὸν ἀληθινῶς δημοτικὸν ὁρᾷν, ὅπως τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἄπορον ᾖ· τῦτο γὰρ αἴτιον τῦ μοχθηρὰν εἶναι τὴν δημοκρατίαν. Τεχναστέον ὖν, ὅπως ἂν εὐπορία

γένοιτο χρόνιος. Ἐπεὶ δὲ συμφέρει τοῦτο καὶ τοῖς
εὐπόροις, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν προσόδων γινόμενα συν-
αθροίζοντας ἀθρόα χρὴ διανέμειν τοῖς ἀπόροις·
μάλιστα μὲν, εἴ τις δύναται τοσοῦτον ἀθροίζειν, ὅσον
εἰς γηδίου κτῆσιν· εἰ δὲ μὴ, πρὸς ἀφορμὴν ἐμπορίας
καὶ γεωργίας· καὶ εἰ μὴ πᾶσι δυνατὸν, ἀλλὰ κα-
τὰ φυλὰς ἤ τι μέρος ἕτερον ἐν μέρει διανέμειν.
Ἐν δὲ τούτῳ πρὸς τὰς ἀναγκαίας συνόδους τοὺς εὐ-
πόρους εἰσφέρειν τὸν μισθὸν ἀφειμένους τῶν ματαί-
ων λειτουργιῶν. Τοιοῦτον δέ τινα τρόπον Καρχη- 5.
δόνιοι πολιτευόμενοι φίλον κέκτηνται τὸν δῆμον·
ἀεὶ γάρ τινας ἐκπέμποντες τοῦ δήμου πρὸς τὰς πε-
ριοικίδας ποιοῦσιν εὐπόρους. Χαριέντων δ' ἐστὶ καὶ
νοῦν ἐχόντων γνωρίμων, καὶ διαλαμβάνοντας τοὺς
ἀπόρους, ἀφορμὰς [μὲν] διδόντας τρέπειν ἐπ' ἐργα-
σίας. Καλῶς δ' ἔχει μιμεῖσθαι καὶ τὰ Ταραντί-
νων· ἐκεῖνοι γὰρ κοινὰ ποιοῦντες τὰ κτήματα τοῖς
ἀπόροις ἐπὶ τὴν χρῆσιν, εὔνουν παρασκευάζουσι τὸ
πλῆθος. Ἔτι δὲ τὰς ἀρχὰς πάσας ἐποίησαν διτ-
τὰς, τὰς μὲν αἱρετὰς τὰς δὲ κληρωτὰς, τὰς μὲν
κληρωτὰς, ὅπως ὁ δῆμος αὐτῶν μετέχῃ, τὰς δ' αἱ-
ρετὰς, ἵνα πολιτεύωνται βέλτιον. Ἔστι δὲ τοῦτο
ποιῆσαι καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς μερίζοντας, τοὺς μὲν
κληρωτοὺς τοὺς δ' αἱρετούς. Πῶς μὲν οὖν δεῖ τὰς δη-
μοκρατίας κατασκευάζειν, εἴρηται.

Κ ε φ. δ.

Σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας πῶς δεῖ [ποιεῖν,] φανερὸν ἐκ τȣ́των· ἐκ τῶν ἐναντίων γὰρ δεῖ συνάγειν ἑκάστην ὀλιγαρχίαν πρὸς τὴν ἐναντίαν δημοκρατίαν ἀναλογιζόμενον· τὴν μὲν εὔκρατον μάλιστα τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ πρώτην· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ σύνεγγυς τῇ καλȣμένῃ πολιτείᾳ· ᾗ δεῖ τὰ τιμήματα διαιρεῖν, τὰ μὲν ἐλάττω τὰ δὲ μείζω ποιȣ̃ντας· ἐλάττω μέν, ἀφ' ὧν τῶν ἀναγκαίων μεθέξȣσιν ἀρχῶν· μείζω δ', ἀφ' ὧν τῶν κυριωτέρων· τῷ τε κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν ἐξεῖναι τῆς πολιτείας· τοσȣ̃τον εἰσαγομένȣς τȣ̃ δήμȣ πλῆθος διὰ τȣ̃ τιμήματος, μεθ' ȣ̃ κρείττονες ἔσονται τῶν μὴ μετεχόντων· ἀεὶ δὲ δεῖ παραλαμβάνειν ἐκ τȣ̃

2. βελτίονος δήμȣ τȣ̀ς κοινωνȣ́ς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν ἐπιτείνοντας δεῖ μικρὸν κατασκευάζειν. Τῇ δ' ἀντικειμένῃ τῇ τελευταίᾳ δημοκρατίᾳ, τῇ δυναστικωτάτῃ καὶ τυραννικωτάτῃ τῶν ὀλιγαρχιῶν, ὅσῳπερ χειρίστη, τοσȣ́τῳ δεῖ πλείονος φυλακῆς. Ὥσπερ γὰρ τὰ μὲν σώματα εὖ διακείμενα πρὸς ὑγίειαν, καὶ πλοῖα πρὸς ναυτιλίαν καλῶς ἔχοντα τοῖς πλωτῆρσιν, ἐπιδέχεται πλείȣς ἁμαρτίας, ὥστε μὴ φθείρεσθαι δι' αὐτάς· τὰ δὲ νοσερῶς ἔχοντα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ τῶν πλοίων ἐκλελυμένα καὶ πλωτήρων τετυχηκότα φαύλων ȣ̓δὲ τὰς μικρὰς δύναται φέρειν ἁμαρτίας· ȣ̃τω καὶ τῶν

πολιτειῶν αἱ χείρισται πλείστης δέονται φυλακῆς. Τὰς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅλως ἡ πολυανθρωπία 3.
σώζει· τοῦτο γὰρ ἀντίκειται πρὸς τὸ δίκαιον τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δ' ὀλιγαρχίαν δῆλον ὅτι τοὐναντίον ὑπὸ τῆς εὐταξίας δεῖ τυγχάνειν τῆς σωτηρίας. Ἐπεὶ δὲ τέτταρα μέν ἐστι μέρη μάλιστα τοῦ πλήθους, γεωργικὸν, βάναυσον, ἀγοραῖον, θητικόν· τέτταρα δὲ τὰ χρήσιμα πρὸς πόλεμον, ἱππικὸν, ὁπλιτικὸν, ψιλὸν, ναυτικόν· ὅπου μὲν συμβέβηκε τὴν χώραν εἶναι ἱππάσιμον, ἐνταῦθα μὲν εὐφυῶς ἔχει κατασκευάζειν τὴν ὀλιγαρχίαν (τὴν) ἰσχυράν· ἡ γὰρ σωτηρία τοῖς οἰκοῦσι διὰ ταύτης ἐστὶ τῆς δυνάμεως· αἱ δ' ἱπποτροφίαι τῶν μακρὰς οὐσίας κεκτημένων εἰσίν. Ὅπου δ' ὁπλίτιν, τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν· τὸ γὰρ ὁπλιτικὸν τῶν εὐπόρων μᾶλλον ἢ τῶν ἀπόρων· ἡ δὲ ψιλὴ δύναμις καὶ ναυτικὴ δημοκρατικὴ πάμπαν. Νῦν μὲν οὖν, ὅπου 4.
τοιοῦτον πολὺ πλῆθός ἐστιν, ὅταν διαστῶσι, πολλάκις ἀγωνίζονται χεῖρον· δεῖ δὲ πρὸς τοῦτο φάρμακον παρὰ τῶν πολεμικῶν λαμβάνειν στρατηγῶν, οἳ συνδυάζουσι πρὸς τὴν ἱππικὴν δύναμιν καὶ τὴν ὁπλιτικὴν τὴν ἁρμόττουσαν τῶν ψιλῶν. Ταύτῃ δ' ἐπικρατοῦσιν ἐν ταῖς διαστάσεσιν οἱ δῆμοι τῶν εὐπόρων. Ψιλοὶ γὰρ ὄντες πρὸς ἱππικὴν καὶ ὁπλιτικὴν ἀγωνίζονται ῥαδίως. Τὸ μὲν οὖν ἐκ τούτων κα- 5.
θιστάναι ταύτην τὴν δύναμιν, ἐφ' ἑαυτοὺς ἐστι καθιστάναι· δεῖ δὲ, διῃρημένης τῆς ἡλικίας, καὶ

τῶν μὲν ὄντων πρεσβυτέρων τῶν δὲ νέων, ἔτι μὲν ὄντας νέȣς τȣ̀ς αὐτῶν υἱεῖς διδάσκεσθαι τὰς κȣ́φας καὶ τὰς ψιλὰς ἐργασίας, ἐκκεκριμένȣς δ' ἐκ παίδων ἀθλητὰς εἶναι αὐτȣ̀ς τῶν ἔργων. Τὴν δὲ μετάδοσιν γίνεσθαι τῷ πλήθει τȣ͂ πολιτεύματος, ἤτοι, καθάπερ εἴρηται πρότερον, τοῖς τὸ τίμημα κτωμένοις, ἢ, καθάπερ Θηβαίȣς, ἀποσχομένοις χρόνον τινὰ τῶν βαναύσων ἔργων, ἢ, καθάπερ ἐν Μασσαλίᾳ, κρίσιν ποιȣμένȣς τῶν ἀξίων τῶν ἐν τῷ πολι-
6. τεύματι καὶ τῶν ἔξω. Ἔτι δὲ καὶ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς κυριωτάταις, ἃς δεῖ τȣ̀ς ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέχειν, δεῖ προσκεῖσθαι λειτȣργίας, ἵν' ἑκὼν ὁ δῆμος μὴ μετέχῃ, καὶ συγγνώμην ἔχῃ τοῖς ἄρχȣσιν, ὡς μισθὸν πολὺν διδȣ͂σι τῆς ἀρχῆς. Ἁρμόττει δὲ θυσίας τε εἰσιόντας ποιεῖσθαι μεγαλοπρεπεῖς, καὶ κατασκευάζειν τι τῶν κοινῶν, ἵνα τῶν περὶ τὰς ἑστιάσεις μετέχων ὁ δῆμος, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν κοσμȣμένην τὰ μὲν ἀναθήμασιν τὰ δ' οἰκοδομήμασιν, ἄσμενος ὁρᾷ μένȣσαν τὴν πολιτείαν· συμβήσεται δὲ καὶ τοῖς γνωρίμοις εἶναι μνημεῖα τῆς δαπάνης. Ἀλλὰ τȣ͂το νῦν οἱ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας ȣ̓ ποιȣ͂σιν, ἀλλὰ τȣ̓ναντίον· τὰ λήμματα γὰρ ζητȣ͂σιν ȣ̓χ ἧττον ἢ τὴν τιμήν· διόπερ εὖ ἔχει λέγειν ταύτας εἶναι δημοκρατίας μικράς. Πῶς μὲν ȣ̓͂ν χρὴ καθιστάναι τὰς δημοκρατίας καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διωρίσθω τὸν τρόπον τȣ͂τον.

Κεφ. ς.

Κεφ. ε.

Ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ τὸ διῃρῆσθαι καλῶς τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, πόσαι καὶ τίνες καὶ τίνων, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· τῶν μὲν γὰρ ἀναγκαίων ἀρχῶν χωρὶς ἀδύνατον εἶναι πόλιν, τῶν δὲ πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον ἀδύνατον οἰκεῖσθαι καλῶς. Ἔτι δ' ἀναγκαῖον, ἐν μὲν ταῖς μικραῖς ἐλάττους εἶναι τὰς ἀρχὰς, ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πλείους, ὥσπερ τυγχάνει πρότερον εἰρημένον. Ποίας οὖν ἁρμόττει συνάγειν καὶ ποίας χωρίζειν, δεῖ μὴ λανθάνειν. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπιμέλεια τῶν 2.
ἀναγκαίων ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν, ἐφ' ᾗ δεῖ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἐφορῶσαν περί τε τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν· σχεδὸν γὰρ ἀναγκαῖον πάσαις ταῖς πόλεσι τὰ μὲν ὠνεῖσθαι τὰ δὲ πωλεῖν πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαίαν χρείαν· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὑπογυιότατον πρὸς αὐτάρκειαν, δι' ἣν δοκοῦσιν εἰς μίαν πολιτείαν συνελθεῖν. Ἑτέρα δ' ἐπιμέλεια 3.
ταύτης ἐχομένη καὶ σύνεγγυς ἡ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δημοσίων καὶ ἰδίων, ὅπως εὐκοσμία ᾖ, καὶ τῶν πιπτόντων οἰκοδομημάτων καὶ ὁδῶν σωτηρία καὶ διόρθωσις, καὶ τῶν ὁρίων τῶν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἀνεγκλήτως ἔχωσι, καὶ ὅσα τούτοις ἄλλα τῆς ἐπιμελείας ὁμοιότροπα. Καλοῦσι δ' ἀστυνομίαν οἱ πλεῖστοι τὴν τοιαύτην ἀρχήν. Ἔχει δὲ μόρια πλείω τὸν ἀριθμὸν, ὧν ἑτέρους ἐφ' ἕτερα καθιστᾶ-

[17]

σιν ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν, οἷον τειχοποιὸς καὶ κρηνῶν ἐπιμελητὰς καὶ λιμένων φύ-
4. λακας. Ἄλλη δ' ἀναγκαία τε καὶ παραπλησία ταύτῃ· περὶ τῶν αὐτῶν μὲν γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν χώραν ἐστὶ καὶ [τὰ] περὶ τὰ ἔξω τοῦ ἄστεος. Καλοῦσι δὲ τοὺς ἄρχοντας τούτους οἱ μὲν ἀγρονόμους, οἱ δ' ὑλωρούς. Αὗται μὲν οὖν ἐπιμέλειαί εἰσι τούτων τρεῖς. Ἄλλη δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται· παρ' ὧν φυλαττόντων μερίζονται πρὸς ἑκάστην διοίκησιν. Καλοῦσι δὲ ἀποδέκτας τούτους καὶ ταμίας. Ἑτέρα δ' ἀρχὴ, πρὸς ἣν ἀναγράφεσθαι δεῖ τά τ' ἴδια συμβόλαια καὶ τὰς κρίσεις ἐκ τῶν δικαστηρίων· παρὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ τὰς γραφὰς τῶν δικῶν γίνεσθαι δεῖ καὶ τὰς εἰσαγωγάς. Ἐνιαχοῦ μὲν οὖν μερίζουσι καὶ ταύτην εἰς πλείους, ἔστι δὲ μία κυρία τούτων πάντων· καλοῦνται δὲ ἱερομνήμονες καὶ ἐπιστάται καὶ μνημονες, καὶ τούτοις ἄλλα ὀνόματα σύνεγγυς.
5. Μετὰ δὲ ταύτην ἐχομένη μὲν ἀναγκαιοτάτη δὲ σχεδὸν καὶ χαλεπωτάτη τῶν ἀρχῶν ἐστιν ἡ περὶ τὰς πράξεις τῶν καταδικασθέντων καὶ τῶν προτιθεμένων κατὰ τὰς ἐγγραφὰς, καὶ περὶ τὰς φυλακὰς τῶν σωμάτων. Χαλεπὴ μὲν οὖν ἐστι, διὰ τὸ πολλὴν ἔχειν ἀπέχθειαν· ὥστε ὅπου μὴ μεγάλα ἐστὶ κερδαίνειν, οὔτ' ἄρχειν ὑπομένουσιν αὐτὴν, οὔθ' ὑπομείναντες ἐθέλουσι πράττειν κατὰ τοὺς νόμους. Ἀναγκαία δ' ἐστὶν, ὅτι οὐδὲν ὄφελος γίνεσθαι μὲν

δίκας περὶ τῶν δικαίων, ταύτας δὲ μὴ λαμβάνειν τέλος· ὥστ' εἰ μὴ γιγνομένων, κοινωνεῖν ἀδύνατον ἀλλήλοις, καὶ πράξεων μὴ γιγνομένων. Διὸ βέλ- 6.
τιον μὴ μίαν εἶναι ταύτην τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἄλλȣς ἐξ ἄλλων δικαστηρίων, καὶ περὶ τὰς προθέσεις τῶν ἀναγεγραμμένων ὡσαύτως πειρᾶσθαι διαιρεῖν· ἔτι δ' ἔνια πράττεσθαι καὶ τὰς ἀρχὰς τάς τε ἄλλας καὶ τὰς τῶν νέων μᾶλλον τὰς νέας. Καὶ τὰς τῶν ἐνεστώτων ἑτέρας καταδικασάσης ἑτέραν εἶναι τὴν πραττομένην, οἷον ἀστυνόμȣς τὰς παρὰ τῶν ἀγορανόμων, τὰς δὲ παρὰ τȣ́των ἑτέρȣς· ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλάττων ἀπέχθεια ἐνῇ τοῖς πραττομένοις, τοσȣ́τῳ μᾶλλον λήψονται τέλος αἱ πράξεις. Τὸ μὲν ȣ̓͂ν τȣ̀ς αὐτȣ̀ς εἶναι τȣ̀ς καταδικάσαντας καὶ πραττομένȣς ἀπέχθειαν ἔχει διπλῆν, τὸ δὲ περὶ πάντων τȣ̀ς αὐτȣ̀ς, πολεμίȣς πᾶσιν [ἀπεργάζεται.]
Πολλαχȣ̃ δὲ διῄρηται καὶ ἡ φυλάττȣσα πρὸς τὴν 7.
πραττομένην, οἷον Ἀθήνῃσι τῶν ἕνδεκα καλȣμένων· διὸ βέλτιον καὶ ταύτην χωρίζειν καί τι σόφισμα ζητεῖν καὶ περὶ ταύτην· ἀναγκαία μὲν γάρ ἐστιν ȣ̓χ ἧττον τῆς εἰρημένης. Συμβαίνει δὲ τȣ̀ς μὲν ἐπιεικεῖς φεύγειν μάλιστα ταύτην τὴν ἀρχὴν, τȣ̀ς δὲ μοχθηρȣ̀ς ȣ̓κ ἀσφαλὲς ποιεῖν κυρίȣς· αὐτοὶ γὰρ δέονται φυλακῆς μᾶλλον ἢ φυλάττειν ἄλλȣς δύνανται. Διὸ δεῖ μὴ μίαν ἀποτεταγμένην ἀρχὴν εἶναι πρὸς αὐτοῖς μηδὲ συνεχῶς τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ τῶν τε νέων, ὅπȣ τις ἐφήβων ἢ φρȣρῶν ἐστι τάξις,

καὶ τῶν ἀρχῶν δεῖ κατὰ μέρη ποιεῖσθαι τὴν ἐπι-
8. μέλειαν ἑτέρȣς. Ταύτας μὲν ȣ̓͂ν τὰς ἀρχὰς ὡς ἀναγκαιοτάτας θετέον εἶναι πρώτας. Μετὰ δὲ ταύτας, τὰς ἀναγκαίας μὲν ȣ̓θὲν ἧττον, ἐν σχήματι δὲ μείζονι τεταγμένας· καὶ γὰρ ἐμπειρίας καὶ πίστεως δέονται πολλῆς. Τοιαῦται δ' εἶεν αἵ τε περὶ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, καὶ ὅσαι τάττονται πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας. Δεῖ δὲ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ
9. συντάξεως τῶν πολιτῶν. Ἔνθα μὲν ȣ̓͂ν ἐπὶ πᾶσι τȣ́τοις ἀρχαὶ πλείȣς εἰσὶν, ἔνθα δ' ἐλάττȣς, οἷον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι μία περὶ πάντων· καλȣ͂σι δὲ στρατηγȣ̀ς καὶ πολεμάρχȣς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς. Ἔτι δὲ κἂν ὦσιν ἱππεῖς ἢ ψιλοὶ ἢ τοξόται ἢ ναυτικὸν, καὶ ἐπὶ τȣ́των ἑκάστῳ ἐνιότε καθίστανται ἀρχαὶ, αἳ καλȣ͂νται ναυαρχίαι καὶ ἱππαρχίαι καὶ ταξιαρχίαι, καὶ κατὰ μέρος δὲ αἱ ὑπὸ ταύτας τριηραρχίαι καὶ λοχαγίαι καὶ φυλαρχίαι, καὶ ὅσα τȣ́των μόρια. Τὸ δὲ πᾶν ἕν τι τȣ́των ἐστὶν εἶδος ἐπιμε-
10. λείας πολεμικῶν. Περὶ μὲν ȣ̓͂ν ταύτην τὴν ἀρχὴν ἔχει τὸν τρόπον τȣ͂τον. Ἐπεὶ δ' ἔνιαι τῶν ἀρχῶν, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι, διαχειρίζȣσι πολλὰ τῶν κοινῶν, ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι τὴν ληψομένην λογισμὸν καὶ προσευθυνȣ͂σαν, αὐτὴν μηθὲν διαχειρίζȣσαν ἕτερον. Καλȣ͂σι δὲ τȣ́τȣς οἱ μὲν εὐθύνας, οἱ δὲ λογιστὰς, οἱ δ' ἐξεταστὰς, οἱ δὲ συνηγόρȣς. Πα-

ρα πάσας δὲ ταύτας τὰς ἀρχὰς ἡ μάλιστα κυρία πάντων ἐστίν· ἡ γὰρ αὐτὴ πολλάκις ἔχει τὸ τέλος καὶ τὴν εἰςφορὰν, ἢ προκάθηται τȣ̃ πλήθȣς, ὅπȣ κύριός ἐστιν ὁ δῆμος. Δεῖ γὰρ εἶναι τὸ συνάγον τὸ κύριον τῆς πολιτείας· καλεῖται δ' ἔνθα μὲν πρόβȣλοι, διὰ τὸ προβȣλεύειν· ὅπȣ δὲ τὸ πλῆθός ἐστι, βȣλὴ μᾶλλον. Αἱ μὲν ȣ̃ν πολιτικαὶ τῶν ἀρχῶν σχεδὸν τοσαῦταί τινές εἰσιν. Ἄλλο δ' εἶ- 11.
δος ἐπιμελείας ἡ περὶ τȣ̀ς θεȣ̀ς, οἷον ἱερεῖς τε καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν περὶ τὰ ἱερὰ, τȣ̃ σώζεσθαι τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἀνορθȣ̃σθαι τὰ πίπτοντα τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τέτακται πρὸς τȣ̀ς θεȣ́ς. Συμβαίνει δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην ἐνιαχȣ̃ μὲν εἶναι μίαν, οἷον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσιν, ἐνιαχȣ̃ δὲ πολλὰς καὶ κεχωρισμένας τῆς ἱερωσύνης, οἷον ἱεροποιȣ̀ς καὶ ναοφύλακας καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων. Ἐχομένη δὲ ταύτης ἡ πρὸς τὰς θυσίας ἀφωρισμένη τὰς κοινὰς πάσας, ὅσας μὴ τοῖς ἱερεῦσιν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος, ἀλλὰ [τοῖς] ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας ἔχȣσι τὴν τιμήν. Καλȣ̃σι δ' οἱ μὲν ἄρχοντας τȣ́τȣς, οἱ δὲ βασιλεῖς, οἱ δὲ πρυτάνεις. Αἱ μὲν ȣ̃ν ἀναγκαῖαι ἐπιμέλειαί εἰσι 12.
περὶ τȣ́των, ὡς εἰπεῖν συγκεφαλαιωσαμένȣς, περί τε τὰ δαιμόνια καὶ τὰ πολεμικὰ καὶ περὶ τὰς προσόδȣς καὶ περὶ τὰ ἀναλισκόμενα καὶ περὶ ἀγορὰν καὶ περὶ τὸ ἄστυ καὶ λιμένας καὶ τὴν χώραν· ἔτι [τὰ] περὶ τὰ δικαστήρια καὶ συναλλαγμάτων ἀνα-

γραφὰς καὶ πράξεις καὶ φυλακὰς καὶ ἀπολογισμὲς τε καὶ ἐξετάσεις καὶ [πρὸς] εὐθύνας τῶν ἀρχόντων, καὶ τέλος αἱ περὶ τὸ βελευόμενον περὶ
13. τῶν κοινῶν. Ἴδια δὲ ταῖς σχολαστικωτέραις καὶ μᾶλλον εὐημερέσαις πόλεσιν, ἔτι δὲ φροντιζέσαις εὐκοσμίας, γυναικονομία, νομοφυλακιὰ, παιδονομία, γυμνασιαρχία· πρὸς δὲ τέτοις περὶ ἀγῶνας ἐπιμέλεια γυμνικὲς καὶ διονυσιακὲς, κἂν εἴ τινας ἑτέρας συμβαίνει τοιαύτας γενέσθαι θεωρίας. Τέτων δ' ἔνιαι φανερῶς εἰσιν ἐ δημοτικαὶ τῶν ἀρχῶν, οἷον γυναικονομία καὶ παιδονομία· τοῖς γὰρ ἀπόροις ἀνάγκη χρῆσθαι καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ὥσπερ ἀκολέθοις διὰ τὴν ἀδελίαν. Τριῶν δ' ἐσῶν ἀρχῶν, [καθ'] ἃς αἱρἕνταί τινες ἀρχὰς τὰς κυρίες, νομοφυλάκων, προβέλων, βελῆς, οἱ μὲν νομοφύλακες ἀριστοκρατικὸν, ὀλιγαρχικὸν δ' οἱ πρόβελοι, βελὴ δὲ δημοτικόν. Περὶ μὲν ἒν τῶν ἀρχῶν ὡς τύπῳ σχεδὸν εἴρηται περὶ πασῶν. . . . . .

. . . .

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Ζ.

Κεφάλαιον α.

Περὶ πολιτείας ἀρίστης τὸν μέλλοντα ποιήσα-
σθαι τὴν προσήκουσαν ζήτησιν ἀνάγκη διορίσασθαι
πρῶτον, τίς αἱρετώτατος βίος· ἀδήλου γὰρ ὄντος
τούτου, καὶ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἄδηλον εἶναι πο-
λιτείαν. Ἄριστα γὰρ πράττειν προσήκει τοὺς ἄρι-
στα πολιτευομένους ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἐὰν
μή τι γίγνηται παράλογον. Διὸ δεῖ πρῶτον ὁμο-
λογεῖσθαι, τίς ὁ πᾶσιν ὡς εἰπεῖν αἱρετώτατος βί-
ος· μετὰ δὲ τοῦτο, πότερον κοινῇ καὶ χωρὶς ὁ αὐ-
τὸς ἢ ἕτερος. Νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέ- 2.
γεσθαι καὶ [τῶν] ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ
τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς· ὡς
ἀληθῶς γὰρ πρός γε μίαν διαίρεσιν οὐδεὶς ἀμφισ-
βητήσειεν ἄν, ὡς οὐ, τριῶν οὐσῶν μερίδων, τῶν τε
ἐκτὸς καὶ τῶν ἐν τῷ σώματι καὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ,

πάντα ταῦτα ὑπάρχειν τοῖς μακαρίοις δεῖ. Οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη μακάριον τὸν μηθὲν μόριον ἔχοντα ἀνδρείας μηδὲ σωφροσύνης μηδὲ δικαιοσύνης μηδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ δεδιότα μὲν τὰς παραπετομένας μυίας, ἀπεχόμενον δὲ μηθενὸς, ἂν ἐπιθυμήσῃ τȣ̃ φαγεῖν ἢ πιεῖν, τῶν ἐσχάτων, ἕνεκα δὲ τεταρτημορίȣ διαφθείροντα τȣ̀ς φιλτάτους φίλȣς· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν διάνοιαν ȣ̔́τως ἄφρονα καὶ διεψευσμένον ὥσπερ τι παιδίον ἢ μαινόμενον.

3. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν λεγόμενα, ὥσπερ . . πάντες ἂν συγχωρήσειαν, διαφέρονται δ' ἐν τῷ ποσῷ καὶ ταῖς ὑπεροχαῖς. Τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς ἔχειν ἱκανὸν νομίζȣσιν ὁποσονȣ̃ν, πλȣ́τȣ δὲ καὶ χρημάτων καὶ δυνάμεως καὶ δόξης καὶ πάντων τῶν τοιȣ́των εἰς ἄπειρον ζητȣ̃σι τὴν ὑπερβολήν. Ἡμεῖς δ' αὐτοῖς ἐρȣ̃μεν, ὅτι ῥάδιον μὲν περὶ τȣ́των καὶ διὰ τῶν ἔργων λαμβάνειν τὴν πίστιν, ὁρῶντας, ὅτι κτῶνται καὶ φυλάττȣσιν ȣ̓ τὰς ἀρετὰς τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐκεῖνα ταύταις· καὶ τὸ ζῆν εὐδαιμόνως, εἴτ' ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶν εἴτ' ἐν ἀρετῇ τοῖς ἀνθρώποις, εἴτ' ἐν ἀμφοῖν, ὅτι μᾶλλον ὑπάρχει τοῖς τὸ ἦθος μὲν καὶ τὴν διάνοιαν κεκοσμημένοις εἰς ὑπερβολὴν, περὶ δὲ τὴν ἔξω κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν μετριάζȣσιν, ἢ τοῖς ἐκεῖνα μὲν κεκτημένοις πλείω τῶν χρησίμων, ἐν δὲ τȣ́τοις ἐλλείπȣσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ λόγον σκοπȣμένοις εὐσύνοπτόν ἐστι· τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς ἔχει πέρας, ὥσπερ ὄργανόν τι· πᾶν δὲ τὸ χρήσιμόν ἐστιν,

ὧν τὴν ὑπερβολὴν ἢ βλάπτειν ἀναγκαῖον ἢ μηθὲν ὄφελος εἶναι αὐτῶν τοῖς ἔχουσι. Τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ἕκαστον ἀγαθῶν ὅσῳπερ ἂν ὑπερβάλλῃ, τοσούτῳ μᾶλλον χρήσιμον, εἰ δεῖ καὶ τούτοις ἐπιλέγειν μὴ μόνον τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ τὸ χρήσιμον· ὅλως τε δῆλον, ὡς ἀκολουθεῖν φήσομεν τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου πράγματος κατὰ τὴν διάστασιν, ἥνπερ εἴληχε πρὸς ἄλληλα τῇ ὑπεροχῇ, ὧν φαμεν αὐτὰς εἶναι διαθέσεις ταύτας. Ὥστ', εἴπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ τῆς κτήσεως καὶ τοῦ σώματος τιμιώτερον καὶ ἁπλῶς καὶ ἡμῖν, ἀνάγκη καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου ἀνάλογον τούτων ἔχειν. Ἔτι δὲ τῆς ψυχῆς ἕνεκεν ταῦτα πέφυκεν αἱρετὰ, καὶ δεῖ πάντας αἱρεῖσθαι τοὺς εὖ φρονοῦντας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν τὴν ψυχήν.
Ὅτι μὲν οὖν ἑκάστῳ τῆς εὐδαιμονίας ἐπιβάλλει τοσ- 5.
οῦτον, ὅσονπερ ἀρετῆς καὶ φρονήσεως καὶ τοῦ πράττειν κατὰ ταύτας, ἔστω συνωμολογημένον ἡμῖν, μάρτυρι τῷ θεῷ χρωμένοις, ὃς εὐδαίμων μέν ἐστι καὶ μακάριος, δι' οὐθὲν δὲ τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δι' αὐτὸν αὐτὸς καὶ τῷ ποιός τις εἶναι τὴν φύσιν. Ἐπεὶ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς εὐδαιμονίας διὰ ταῦτ' ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι· τῶν μὲν γὰρ ἐκτὸς ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς αἴτιον ταὐτόματον καὶ ἡ τύχη· δίκαιος δ' οὐδεὶς οὐδὲ σώφρων ἀπὸ τύχης οὐδὲ διὰ τὴν τύχην ἐστίν. Ἐχόμενον δ' ἐστὶ καὶ τῶν αὐτῶν λόγων δεόμενον, καὶ πόλιν εὐδαίμονα

τὴν ἀρίστην εἶναι καὶ πράττȣσαν καλῶς. Ἀδύνατον δὲ καλῶς πράττειν τοῖς μὴ τὰ καλὰ πράττȣσιν· ȣ̓θὲν δὲ καλὸν ἔργον ȣ̓́τ' ἀνδρὸς ȣ̓́τε πόλεως χωρὶς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως· ἀνδρεία δὲ πόλεως καὶ δικαιοσύνη καὶ φρόνησις τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν καὶ μορφὴν, ὧν μετασχὼν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων λέγεται δίκαιος καὶ φρόνιμος καὶ σώφρων.
6. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσȣ̃τον ἔστω πεφροιμιασμένα τῷ λόγῳ· ȣ̓́τε γὰρ μὴ θιγγάνειν αὐτῶν δυνατὸν, ȣ̓́τε πάντας τȣ̀ς οἰκείȣς ἐπεξελθεῖν ἐνδέχεται λόγȣς· ἑτέρας γάρ ἐστιν ἔργον σχολῆς ταῦτα. Νῦν δὲ ὑποκείσθω τοσȣ̃τον, ὅτι βίος μὲν ἄριστος καὶ χωρὶς ἑκάστῳ καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσιν ὁ μετὰ ἀρετῆς κεχορηγημένης ἐπὶ τοσȣ̃τον, ὥστε μετέχειν τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων. Πρὸς δὲ τȣ̀ς ἀμφισβητȣ̃ντας, ἐάσαντας ἐπὶ τῆς νῦν μεθόδȣ, διασκεπτέον ὕστερον, εἴ τις τοῖς εἰρημένοις τυγχάνει μὴ πειθόμενος.

Κεφ. β.

Πότερον δὲ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον ἑνός τε ἑκάστȣ τῶν ἀνθρώπων καὶ πόλεως, ἢ μὴ τὴν αὐτὴν, λοιπόν ἐστιν εἰπεῖν. Φανερὸν δὲ καὶ τȣ̃το· πάντες γὰρ ἂν ὁμολογήσειαν εἶναι τὴν αὐτήν· ὅσοι γὰρ ἐν πλȣ́τῳ τὸ ζῆν εὖ τίθενται ἐφ' ἑνὸς, ȣ̓̃τοι καὶ τὴν πόλιν ὅλην, ἐὰν ᾖ πλȣσία, μακαρίζȣσιν· ὅσοι τε τὸν τυραννικὸν βίον μάλιστα

τιμῶσιν, οὗτοι καὶ πόλιν τὴν πλείστων ἄρχουσαν εὐ-
δαιμονεστάτην ἂν εἶναι φαῖεν· εἴτε τις τὸν ἕνα δι'
ἀρετὴν ἀποδέχεται, καὶ πόλιν εὐδαιμονεστέραν φή-
σει τὴν σπουδαιοτέραν. Ἀλλὰ ταῦτ' ἤδη δύο ἐστὶν, 2.
ἃ δεῖται σκέψεως· ἓν μὲν, πότερος αἱρετώτερος βίος,
ὁ διὰ τοῦ συμπολιτεύεσθαι καὶ κοινωνεῖν πόλεως, ἢ
μᾶλλον ὁ ξενικὸς καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπο-
λελυμένος· ἔτι δὲ τίνα πολιτείαν θετέον καὶ ποίαν
διάθεσιν πόλεως ἀρίστην, εἴτε πᾶσιν ὄντος αἱρετοῦ
κοινωνεῖν πόλεως, εἴτε καὶ τισὶ μὲν μὴ, τοῖς δὲ
πλείστοις. Ἐπεὶ δὲ τῆς πολιτικῆς διανοίας καὶ
θεωρίας τοῦτ' ἐστιν ἔργον, ἀλλ' οὐ τὸ περὶ ἕκαστον
αἱρετὸν, ἡμεῖς δὲ ταύτην προῃρήμεθα νῦν τὴν σκέ-
ψιν, ἐκεῖνο μὲν πάρεργον εἴη, τοῦτο δὲ ἔργον τῆς
μεθόδου ταύτης. Ὅτι μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἶναι πο- 3.
λιτείαν ἀρίστην ταύτην, καθ' ἧς τάξιν κἂν ὁστισοῦν
ἄριστα πράττοι καὶ ζῴη μακαρίως, φανερόν ἐστιν·
ἀμφισβητεῖται δὲ παρ' αὐτῶν τῶν ὁμολογούντων
τὸν μετ' ἀρετῆς βίον εἶναι αἱρετώτατον, πότερον ὁ
πολιτικὸς καὶ πρακτικὸς βίος αἱρετὸς ἢ μᾶλλον ὁ
πάντων τῶν ἐκτὸς ἀπολελυμένος, οἷον θεωρητικός
τις, ὃν μόνον τινές φασιν εἶναι φιλόσοφον. Σχε-
δὸν γὰρ τούτους τοὺς δύο βίους τῶν ἀνθρώπων οἱ φι-
λοτιμώτατοι πρὸς ἀρετὴν φαίνονται προαιρούμενοι
καὶ τῶν προτέρων καὶ τῶν νῦν, λέγω δὲ δύο τόν τε
πολιτικὸν καὶ τὸν φιλόσοφον. Διαφέρει δὲ οὐ μι- 4.
κρὸν, ποτέρως ἔχει τὸ ἀληθές· ἀνάγκη γὰρ τόν τε

εὖ Φρονῦντα πρὸς τὸν βελτίω σκοπὸν συντάττεσθαι καὶ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον καὶ κοινῇ τὴν πολιτείαν. Νομίζουσι δὲ οἱ μὲν τὸ τῶν πέλας ἄρχειν, δεσποτικῶς μὲν γιγνόμενον, μετ' ἀδικίας τινὸς εἶναι τῆς μεγίστης· πολιτικῶς δὲ, τὸ μὲν ἄδικον οὐκ ἔχειν, ἐμπόδιον δ' ἔχειν τῇ περὶ αὐτοὺς εὐημερίᾳ. Τούτων δὲ ὥςπερ ἐξ ἐναντίας ἕτεροι τυγχάνουσι δοξάζοντες· μόνον γὰρ ἀνδρὸς τὸν πρακτικὸν εἶναι βίον καὶ πολιτικόν· ἐφ' ἑκάστης γὰρ ἀρετῆς οὐκ εἶναι πράξεις μᾶλλον τοῖς ἰδιώταις ἢ τοῖς τὰ κοινὰ πράττουσι καὶ πολιτευομένοις. Οἱ μὲν οὖν
5. οὕτως ὑπολαμβάνουσιν. Οἱ δὲ τὸν δεσποτικὸν τρόπον τῆς πολιτείας εἶναι μόνον εὐδαίμονά φασι· παρ' ἐνίοις δὲ καὶ τῆς πολιτείας οὗτος ὅρος τῶν νόμων, ὅπως δεσπόζωσι τῶν πέλας. Διὸ καὶ τῶν πλείστων νομίμων χύδην ὡς εἰπεῖν κειμένων παρὰ τοῖς πλείστοις, ὅμως εἴ πού τι πρὸς ἓν οἱ νόμοι βλέπουσι, τοῦ κρατεῖν στοχάζονται πάντες· ὥςπερ ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ πρὸς τοὺς πολέμους συντέτακται σχεδὸν ἥτε παιδεία καὶ τὸ τῶν νόμων πλῆθος. Ἔτι δ' ἐν τοῖς ἔθνεσι πᾶσι τοῖς δυναμένοις πλεονεκτεῖν· ἡ τοιαύτη τετίμηται δύναμις, οἷον ἐν Σκύ-
6. θαις καὶ Πέρσαις καὶ Θραξὶ καὶ Κελτοῖς. Ἐν ἐνίοις γὰρ καὶ νόμοι τινές εἰσι παροξύνοντες πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Ἦν δέ ποτε καὶ περὶ Μα-

κεδονίαν νόμος, τὸν μηθένα ἀπεκτακότα πολέμιον
ἄνδρα περιεζῶσθαι τὴν φορβειάν. Ἐν δὲ Σκύθαις
οὐκ ἐξῆν πίνειν ἐν ἑορτῇ τινι σκύφον περιφερόμενον
τῷ μηθένα ἀπεκτακότι πολέμιον. Ἐν δὲ τοῖς
Ἴβηρσιν, ἔθνει πολεμικῷ, τοσούτους τὸν ἀριθμὸν ὀβε-
λίσκους καταπηγνύουσι περὶ τὴν τάφον, ὅσους ἂν
διαφθείρῃ τῶν πολεμίων· καὶ ἕτερα δὴ παρ' ἑτέ-
ροις ἐστὶ τοιαῦτα πολλὰ, τὰ μὲν νόμοις κατειλημ-
μένα τὰ δὲ ἔθεσι. Καίτοι δόξειεν ἂν ἄγαν ἄτο- 7.
πον ἴσως εἶναι τοῖς βουλομένοις ἐπισκοπεῖν, εἰ τοῦτ'
ἐστὶν ἔργον τοῦ πολιτικοῦ, τὸ δύνασθαι θεωρεῖν,
ὅπως ἄρχῃ καὶ δεσπόζῃ τῶν πλησίων καὶ βουλομέ-
νων καὶ μὴ βουλομένων. Πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦτο
πολιτικὸν ἢ νομοθετικὸν, ὅγε μηδὲ νόμιμόν ἐστιν;
οὐ νόμιμον δὲ τὸ μὴ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἀδί-
κως ἄρχειν. Κρατεῖν δ' ἐστὶ καὶ μὴ δικαίως. Ἀλ- 8.
λὰ μὴν οὐδ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις τοῦτο ὁρῶ-
μεν· οὔτε γὰρ τοῦ ἰατροῦ οὔτε τοῦ κυβερνήτου ἔργον
ἐστὶ τὸ ἢ πεῖσαι ἢ βιάσασθαι, τοῦ μὲν τοὺς θερα-
πευομένους, τοῦ δὲ τοὺς πλωτῆρας. Ἀλλ' ἐοίκασιν
οἱ πολλοὶ τὴν δεσποτικὴν πολιτικὴν οἴεσθαι εἶναι·
καὶ ὅπερ αὐτοῖς ἕκαστοι οὔ φασιν εἶναι δίκαιον οὐδὲ
συμφέρον, τοῦτ' οὐκ αἰσχύνονται πρὸς τοὺς ἄλλους
ἀσκοῦντες· αὐτοὶ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ δικαίως
ἄρχειν ζητοῦσι, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους οὐδὲν μέλει τῶν
δικαίων. Ἄτοπον δὲ, εἰ μὴ φύσει τὸ μὲν δεσπό- 9.
ζον ἐστὶ, τὸ δὲ οὐ δεσπόζον· ὥστε, εἴπερ ἔχει τὸν

τρόπον τȣ̃τον, ȣ̓ δεῖ πάντων πειρᾶσθαι δεσπόζειν, ἀλλὰ τῶν δεσποστῶν, ὥσπερ ȣ̓δὲ θηρεύειν ἐπὶ θοίνην ἢ θυσίαν ἀνθρώπȣς, ἀλλὰ τὸ πρὸς τȣ̃το θηρευτόν· ἔστι δὲ θηρευτὸν, ὃ ἂν ἄγριον ᾖ ἐδεστὸν ζῶον. Ἀλλὰ μὴν εἴη γ' ἂν καὶ καθ' ἑαυτὴν μία πόλις εὐδαίμων, ἣ πολιτεύεται δηλονότι καλῶς, εἴπερ ἐνδέχεται πόλιν οἰκεῖσθαί πȣ καθ' ἑαυτὴν, νόμοις χρωμένην σπȣδαίοις, ἧς τῆς πολιτείας ἡ σύνταξις ȣ̓ πρὸς πόλεμον ȣ̓δὲ πρὸς τὸ κρατεῖν ἔσται τῶν πολεμίων· μηθὲν γὰρ ὑπαρχέτω τοιȣ̃τον.
10. Δῆλον ἄρα, ὅτι πάσας τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελείας καλὰς μὲν θετέον, ȣ̓χ ὡς τέλος δὲ πάντων ἀκρότατον, ἀλλ' ἐκείνȣ χάριν ταύτας. Τȣ̃ δὲ νομοθέτȣ τȣ̃ σπȣδαίȣ ἐστὶ τὸ θεάσασθαι πόλιν καὶ γένος ἀνθρώπων καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πῶς μεθέξȣσι καὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῖς εὐδαιμονίας· διοίσει μέντοι τῶν ταττομένων ἔνια νομίμων. Καὶ τȣ̃το τῆς νομοθετικῆς ἐστιν ἰδεῖν, ἐάν τινες ὑπάρχωσι γειτνιῶντες, ποῖα πρὸς ποίȣς ἀσκητέον, ἢ πῶς τοῖς καθήκȣσι πρὸς ἑκάστȣς χρηστέον. Ἀλλὰ τȣ̃το μὲν κἂν ὕστερον τύχοι τῆς προσηκȣ́σης σκέψεως, πρὸς τί τέλος δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν συντείνειν.

Κ ε φ. γ.

Πρὸς δὲ τὺς ὁμολογῦντας μὲν τὸν μετ' ἀρετῆς εἶναι βίον αἱρετώτατον, διαφερομένυς δὲ περὶ τῆς χρήσεως αὐτῦ, λεκτέον ἡμῖν πρὸς ἀμφοτέρυς αὐτὺς, (οἱ μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζυσι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς, νομίζοντες τόν τε τῦ ἐλευθέρυ βίον ἕτερόν τινα εἶναι τῦ πολιτικῦ καὶ πάντων αἱρετώτατον, οἱ δὲ τῦτον ἄριστον· ἀδύνατον γὰρ τὸν μηθὲν πράττοντα πράττειν εὖ, τὴν δ' εὐπραγίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εἶναι ταυτόν,) ὅτι τὰ μὲν ἀμφότεροι λέγυσιν ὀρθῶς, τὰ δ' ὐκ ὀρθῶς· οἱ μὲν, ὅτι ὁ τῦ ἐλευθέρυ βίος τῦ δεσποτικῦ ἀμείνων· τῦτο γὰρ ἀληθές· ὐθὲν γὰρ τῷ γε δύλῳ ᾗ δῦλος χρῆσθαι σεμνόν· ἡ γὰρ ἐπίταξις ἡ περὶ τῶν ἀναγκαίων ὐδενὸς μετέχει τῶν καλῶν. Τὸ μέντοι νομίζειν, 2.
πᾶσαν ἀρχὴν εἶναι δεσποτείαν, ὐκ ὀρθόν· ὐ γὰρ ἔλαττον διέστηκεν ἡ τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴ τῆς τῶν δύλων ἢ αὐτὸ τὸ φύσει ἐλεύθερον τῦ φύσει δύλυ· διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν ἱκανῶς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐπαινεῖν τὸ ἀπρακτεῖν τῦ πράττειν ὐκ ἀληθές· ἡ γὰρ εὐδαιμονία πρᾶξίς ἐστιν· ἔτι δὲ πολλῶν καὶ καλῶν τέλος ἔχυσιν αἱ τῶν δικαίων καὶ σωφρόνων πράξεις. Καίτοι τάχ' 3.
ἂν ὑπολάβοι τις τύτων ὕτω διωρισμένων, ὅτι τὸ κύριον εἶναι πάντων ἄριστον· ὕτω γὰρ ἂν πλείστων καὶ καλλίστων κύριος εἴη πράξεων· ὥστε ὐ

δεῖ τὸν δυνάμενον ἄρχειν παριέναι τῷ πλησίον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ μήτε πατέρα παίδων μήτε παῖδας πατρὸς μηθ' ὅλως φίλον φίλȣ μηθένα ὑπολογίζειν, μηδὲ πρὸς τȣ̃το φροντίζειν· τὸ γὰρ ἄριστον αἱρετώτατον, τὸ δ' εὖ
4. πράττειν ἄριστον. Τȣ̃το μὲν ȣ̃ν ἀληθῶς ἴσως λέγȣσιν, εἴπερ ὑπάρξει τοῖς ἀποστερȣ̃σι καὶ βιαζομένοις τὸ τῶν ὄντων αἱρετώτατον. Ἀλλ' ἴσως ȣ̓χ οἷόν τε ὑπάρχειν, ἀλλ' ὑποτίθενται τȣ̃το ψεῦδος. Οὐ γὰρ ἔτι καλὰς τὰς πράξεις ἐνδέχεται εἶναι τῷ μὴ διαφέροντι τοσȣ̃τον, ὅσον ἀνὴρ γυναικὸς ἢ πατὴρ τέκνων ἢ δεσπότης δȣ́λων· ὥστε ὁ παραβαίνων ȣ̓θὲν ἂν τηλικȣ̃τον κατορθώσειεν ὕστερον, ὅσον ἤδη παρεκβέβηκε τῆς ἀρετῆς. Τοῖς γὰρ ὁμοίοις τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον ἐν τῷ μέρει· τȣ̃το γὰρ ἴσον καὶ ὅμοιον· τὸ δὲ μὴ ἴσον τοῖς ἴσοις καὶ τὸ μὴ ὅμοιον τοῖς ὁμοίοις παρὰ φύσιν· ȣ̓δὲν δὲ τῶν παρὰ φύσιν καλόν. Διὸ κἂν ἄλλος τις ᾖ κρείττων κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ δύναμιν τὴν πρακτικὴν τῶν ἀρίστων, τȣ́τῳ καλὸν ἀκολȣθεῖν καὶ τȣ́τῳ πείθεσθαι δίκαιον. Δεῖ δ' ȣ̓ μόνον ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ὑπάρχειν, καθ' ἣν ἔσται πρακτι-
5. κός. Ἀλλ' εἰ ταῦτα λέγεται καλῶς, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εὐπραγίαν θετέον, καὶ κοινῇ πάσης πόλεως ἂν εἴη καὶ καθ' ἕκαστον ἄριστος βίος ὁ πρακτικός. Ἀλλὰ τὸν πρακτικὸν ȣ̓κ ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς ἑτέρȣς, καθάπερ οἴονταί τινες ȣ̓δὲ τὰς διανοίας

εἶναι

εἶναι μόνας ταύτας πρακτικὰς, τὰς τῶν ἀποβαινόντων χάριν γιγνομένας ἐκ τȣ͂ πράττειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰς αὐτοτελεῖς καὶ τὰς αὐτῶν ἕνεκεν θεωρίας καὶ διανοήσεις. Ἡ γὰρ εὐπραξία τέλος· ὥςτε καὶ πρᾶξίς τις· μάλιστα δὲ καὶ πράττειν λέγομεν καὶ κυρίȣς τῶν ἐξωτερικῶν πράξεων τȣ̀ς ταῖς διανοίαις ἀρχιτέκτονας. Ἀλλὰ μὴν ȣ̓δ᾽ ἀπρακτεῖν 6. ἀναγκαῖον τὰς καθ᾽ αὑτὰς πόλεις ἱδρυμένας καὶ ζῆν ȣ̓́τω προῃρημένας· ἐνδέχεται γὰρ κατὰ μέρη καὶ τȣ͂το συμβαίνειν· πολλαὶ γὰρ κοινωνίαι πρὸς ἄλληλα τοῖς μέρεσι τῆς πόλεώς εἰσιν. Ὁμοίως δὲ τȣ͂το ὑπάρχει καὶ καθ᾽ ἑνὸς ὁτȣȣ͂ν τῶν ἀνθρώπων· σχολῇ γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἔχοι καλῶς καὶ πᾶς ὁ κόσμος, οἷς ȣ̓κ εἰσὶν ἐξωτερικαὶ πράξεις παρὰ τὰς οἰκείας τὰς αὑτῶν. Ὅτι μὲν ȣ̓͂ν τὸν αὐτὸν βίον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν ἄριστον ἑκάστῳ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς ἀνθρώποις, φανερόν ἐστιν.

Κεφ. δ.

Ἐπεὶ δὲ πεφροιμίασται τὰ νῦν εἰρημένα περὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἡμῖν τεθεώρηται πρότερον, ἀρχὴ τῶν λοιπῶν εἰπεῖν πρῶτον, ποίας τινὰς δεῖ τὰς ὑποθέσεις εἶναι περὶ τῆς μελλȣ́σης κατ᾽ εὐχὴν συνεστάναι πόλεως· ȣ̓ γὰρ οἷόν τε πολιτείαν γενέσθαι τὴν ἀρίστην ἄνευ συμμέτρȣ χορηγίας. Διὸ δεῖ πολλὰ προυποτίθεσθαι

καθάπερ εὐχομένȣς, εἶναι μέντοι μηθὲν τȣ́των ἀδύνατον· λέγω δὲ οἷον περί τε πλήθȣς πολιτῶν καὶ
2. χώρας. Ὥσπερ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιȣργοῖς οἷον ὑφάντῃ καὶ ναυπηγῷ δεῖ τὴν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδείαν ȣ̓͂σαν πρὸς τὴν ἐργασίαν· ὅσῳ γὰρ ἂν αὕτη τυγχάνῃ παρεσκευασμένη βέλτιον, ἀνάγκη καὶ τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τῆς τέχνης εἶναι κάλλιον· ȣ̔́τω καὶ τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ νομοθέτῃ δεῖ τὴν οἰκείαν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδείως ἔχȣσαν. Ἔστι δὲ πολιτικῆς χορηγίας πρῶτον τό τε πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, πόσȣς τε καὶ ποίȣς τινὰς ὑπάρχειν δεῖ φύσει· καὶ κατὰ τὴν χώραν ὡσαύτως, πόσην τε
3. εἶναι καὶ ποίαν τινὰ ταύτην. Οἴονται μὲν ȣ̓͂ν οἱ πλεῖστοι, προσήκειν μεγάλην εἶναι τὴν εὐδαιμονα πόλιν· εἰ δὲ τȣ͂τ' ἀληθὲς, ἀγνοȣ͂σι ποία μεγάλη καὶ ποία μικρὰ πόλις· κατ' ἀριθμȣ͂ γὰρ πλῆθος τῶν ἐνοικȣ́ντων κρίνȣσι τὴν μεγάλην. Δεῖ δὲ μᾶλλον μὴ εἰς τὸ πλῆθος, εἰς δὲ δύναμιν ἀποβλέπειν. Ἔστι γάρ τι καὶ πόλεως ἔργον. Ὥστε τὴν δυναμένην τȣ͂το μάλιστ' ἀποτελεῖν ταύτην οἰητέον εἶναι μεγίστην· οἷον Ἱπποκράτην ȣ̓κ ἄνθρωπον ἀλλ' ἰατρὸν εἶναι μείζω φήσειεν ἄν τις τȣ͂ διαφέροντος
4. κατὰ τὸ μέγεθος τȣ͂ σώματος. Οὐ μὴν ἀλλὰ κἂν εἰ δεῖ κρίνειν πρὸς τὸ πλῆθος ἀποβλέποντας, ȣ̓ κατὰ τὸ τυχὸν πλῆθος τȣ͂το ποιητέον· (ἀναγκαῖον γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ἴσως ὑπάρχειν καὶ δȣ́λων ἀριθμὸν πολλῶν καὶ μετοίκων καὶ ξένων,) ἀλλ'

ὅσοι πόλεώς εἰσι μέρος, καὶ ἐξ ὧν συνίσταται πό-
λις οἰκείων μορίων. Ἡ γὰρ τούτων ὑπεροχὴ τοῦ
πλήθους μεγάλης πόλεως σημεῖον· ἐξ ἧς δὲ βά-
ναυσοι μὲν ἐξέρχονται πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ὁπλῖ-
ται δὲ ὀλίγοι, ταύτην ἀδύνατον εἶναι μεγάλην· οὐ
γὰρ ταὐτὸ μεγάλη τε πόλις καὶ πολυάνθρω-
πος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ἐκ τῶν ἔργων φα- 5.
νερὸν, ὅτι χαλεπὸν, ἴσως δὲ ἀδύνατον, εὐνομεῖσθαι
τὴν λίαν πολυάνθρωπον· τῶν γοῦν δοκουσῶν πο-
λιτεύεσθαι καλῶς οὐδεμίαν ὁρῶμεν ἀνειμένην πρὸς
τὸ πλῆθος. Τοῦτο δὲ δῆλον καὶ διὰ τῆς τῶν λό-
γων πίστεως· ὅ τε γὰρ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ
τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι· ὁ δὲ λίαν
ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως·
θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυνάμεως ἔργον, ἥτις καὶ τόδε
συνέχει τὸ πᾶν. Ἐπεὶ τό γε καλὸν ἐν πλήθει 6.
καὶ μεγέθει εἴωθε γίνεσθαι· διὸ καὶ πόλιν, ἧς
μετὰ μεγέθους ὁ λεχθεὶς ὅρος ὑπάρχει, ταύτην
εἶναι καλλίστην ἀναγκαῖον. Ἀλλ' ἔστι τὶ καὶ
πόλεσι μεγέθους μέτρον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων πάν-
των, ζώων, φυτῶν, ὀργάνων· καὶ γὰρ τούτων ἕκα-
στον οὔτε λίαν μικρὸν οὔτε κατὰ μέγεθος ὑπερβάλ-
λον ἕξει τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ὅλως
ἐστερημένον ἔσται τῆς φύσεως, ὁτὲ δὲ φαύλως
ἔχον· οἷον πλοῖον σπιθαμιαῖον μὲν οὐκ ἔσται πλοῖ-
ον ὅλως, οὐδὲ δυοῖν σταδίοιν· εἰς δέ τι μέγεθος
ἐλθὸν ὁτὲ μὲν διὰ σμικρότητα φαύλην ποιήσει

7. τὴν ναυτιλίαν, ὁτὲ δὲ διὰ τὴν ὑπερβολήν. Ὁμοίως δὲ καὶ πόλις ἡ μὲν ἐξ ὀλίγων λίαν ȣ̓κ αὐτάρκης· ἡ δὲ πόλις αὔταρκες· ἡ δ' ἐκ πολλῶν ἄγαν ἐν μὲν τοῖς ἀναγκαίοις αὐτάρκης, ὥςπερ ἔθνος, ἀλλ' ȣ̓ πόλις· πολιτείαν γὰρ ȣ̓ ῥάδιον ὑπάρχειν. Τίς γὰρ στατηγὸς ἔσται τȣ̃ λίαν ὑπερβάλλοντος πλήθȣς; ἢ τίς κήρυξ μὴ στεντόρειος; Διὸ πρώτην μὲν εἶναι πόλιν ἀναγκαῖον τὴν εκ τοσȣ́τȣ πλήθȣς, ὃ πρῶτον πλῆθος αὔταρκες πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐστι κατὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Ἐνδέχεται δὲ καὶ τὴν ταύτης ὑπερβάλλȣσαν κατὰ πλῆθος εἶναι [μείζω] πόλιν· ἀλλὰ τȣ̃τ' ȣ̓κ ἔστιν, ὥςπερ εἴπομεν, ἀόριστον. Τίς δ' ἐστὶν ὁ τῆς ὑπερβολῆς ὅρος, ἐκ τῶν ἔργων ἰδεῖν ῥάδιον· εἰσὶ γὰρ αἱ πράξεις τῆς πόλεως, τῶν μὲν ἀρχόντων τῶν δ' ἀρχομένων· ἄρχοντος δ' ἐπίταξις καὶ κρίσις ἔργον. Πρὸς δὲ τὸ κρίνειν περὶ τῶν δικαίων καὶ πρὸς τὸ τὰς ἀρχὰς διανέμειν κατ' ἀξίαν, ἀναγκαῖον γνωρίζειν ἀλλήλȣς, ποῖοί τινές εἰσι, τȣ̀ς πολίτας· ὡς ὅπȣ τȣ̃το μὴ συμβαίνει γίγνεσθαι, φαύλως ἀνάγκη γίγνεσθαι τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς κρίσεις. Περὶ ἀμφότερα γὰρ ȣ̓ δίκαιον αὐτοσχεδιάζειν, ὅπερ ἐν τῇ
8. πολυανθρωπίᾳ τῇ λίαν ὑπάρχει φανερῶς. Ἔτι δὲ ξένοις καὶ μετοίκοις ῥάδιον μεταλαμβάνειν τῆς πολιτείας· ȣ̓ γὰρ χαλεπὸν τὸ λανθάνειν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τȣ̃ πλήθȣς. Δῆλον τοίνυν, ὡς ȣ̃τός ἐστι πόλεως ὅρος ἄριστος, ἡ μεγίστη τȣ̃ πλήθȣς

ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, εὐσύνοπτος. Περὶ μὲν ȣ̂ν μεγέθȣς πόλεως διωρίσθω τὸν τρόπον τȣ̂τον.

Κ ε φ. ε.

Παραπλησίως δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς χώρας ἔχει· περὶ μὲν γὰρ τȣ̂ ποίαν τινὰ, δῆλον ὅτι τὴν αὐταρκεστάτην πᾶς τις ἂν ἐπαινέσειε· ταύτην δ' ἀναγκαῖον εἶναι τὴν παντοφόρον· τὸ γὰρ πάντα ὑπάρχειν καὶ δεῖσθαι μηθενὸς αὔταρκες. Πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τοσαύτην, ὥστε δύνασθαι τȣ̀ς οἰκȣ̂ντας ζῆν σχολάζοντας ἐλευθερίως ἅμα καὶ σωφρόνως. Τȣ̂τον δὲ τὸν ὅρον εἰ καλῶς ἢ μὴ καλῶς λέγομεν, ὕστερον ἐπισκεπτέον ἀκριβέστερον, ὅταν ὅλως περὶ κτήσεως καὶ τῆς περὶ τὴν ȣ̓σίαν εὐπορίας συμβαίνῃ ποιεῖσθαι μνείαν, πῶς δεῖ καὶ τίνα τρόπον ἔχειν πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτήν. Πολλαὶ γὰρ περὶ τὴν σκέψιν ταύτην εἰσὶν ἀμφισβητήσεις διὰ τȣ̀ς ἕλκοντας ἐφ' ἑκατέραν τȣ̂ βίȣ ὑπερβολὴν, τȣ̀ς μὲν ἐπὶ τὴν γλισχρότητα, τȣ̀ς δ' ἐπὶ τὴν τρυφήν. Τὸ δ' εἶδος τῆς χώρας ȣ̓ χαλεπὸν εἰπεῖν· δεῖ δ' ἔνια πείθεσθαι καὶ τοῖς περὶ 2.
τὴν στρατηγίαν ἐμπείροις, ὅτι χρὴ μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι δυσέμβολον, αὐτοῖς δ' εὐέξοδον· ἔτι δὲ, ὥσπερ τὸ πλῆθος τὸ τῶν ἀνθρώπων εὐσύνοπτον ἔφαμεν εἶναι δεῖν, ȣ̓́τω καὶ τὴν χώραν. Τὸ δ' εὐσύνοπτον τὸ εὐβοήθητον εἶναι τὴν χώραν ἐστί.

Τῆς δὲ πόλεως τὴν θέσιν εἰ χρὴ ποιεῖν κατ' εὐχὴν, πρός τε τὴν θάλατταν προσήκει κεῖσθαι καλῶς πρός τε τὴν χώραν. Εἷς μὲν [οὖν] ὁ λεχθεὶς ὅρος· δεῖ γὰρ πρὸς τὰς ἐκβοηθείας κοινὴν εἶναι τῶν τόπων ἁπάντων. Ὁ δὲ λοιπὸς πρὸς τὰς τῶν γιγνομένων καρπῶν παραπομπὰς, ἔτι δὲ τῆς περὶ ξύλα ὕλης, κἂν εἴ τινα ἄλλην ἐργασίαν ἡ χώρα τυγχάνοι κεκτημένη τοιαύτην, εὐπαρακόμιστον.

3. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν θάλατταν κοινωνίας, πότερον ὠφέλιμος ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν ἢ βλαβερὰ, πολλὰ τυγχάνουσιν ἀμφισβητοῦντες. Τό τε γὰρ ἐπιξενοῦσθαί τινας ἐν ἄλλοις τεθραμμένους νόμοις, ἀσύμφορον εἶναί φασι πρὸς τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν πολυανθρωπίαν· γίνεσθαι μὲν γὰρ, ἐκ τοῦ χρῆσθαι τῇ θαλάττῃ διαπέμποντας καὶ δεχομένους, ἐμπόρων πλῆθος, ὑπεναντίον δ' εἶναι πρὸς τὸ πο-

4. λιτεύεσθαι καλῶς. Ὅτι μὲν οὖν, εἰ ταῦτα μὴ συμβαίνει, βέλτιον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐπορίαν τῶν ἀναγκαίων μετέχειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τῆς θαλάττης, οὐκ ἄδηλον. Καὶ γὰρ πρὸς τὸ ῥᾷον φέρειν τοὺς πολέμους εὐβοηθήτους εἶναι δεῖ κατ' ἀμφότερα τοὺς σωθησομένους, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· καὶ πρὸς τὸ βλάψαι τοὺς ἐπιτιθεμένους, εἰ μὴ κατ' ἄμφω δυνατὸν, ἀλλά γε κατὰ θάλατταν ὑπάρξει μᾶλλον ἀμφοτέρων μετέχουσιν· ὅσα τ' ἂν μὴ τυγχάνῃ παρ' αὐτοῖς ὄντα, δέξασθαι ταῦτα, καὶ τὰ πλεονάζοντα τῶν γιγνο-

μένων ἐκπέμψασθαι τῶν ἀναγκαίων ἐστίν. Αὐτῇ γὰρ ἐμπορικὴν ἀλλ' οὐ τοῖς ἄλλοις δεῖ εἶναι τὴν πόλιν. Οἱ δὲ παρέχοντες σφᾶς αὐτοὺς πᾶσιν ἀγο- 5.
ρὰν προσόδου χάριν ταῦτα πράττουσιν· ἣν δὲ μὴ δεῖ πόλιν τοιαύτης μετέχειν πλεονεξίας, οὐδ' ἐμπόριον δεῖ κεκτῆσθαι τοιοῦτον. Ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν ὁρῶμεν πολλαῖς ὑπάρχειν καὶ χώραις καὶ πόλεσιν ἐπίνεια καὶ λιμένας εὐφυῶς κείμενα πρὸς τὴν πόλιν, ὥστε μήτε τὸ αὐτὸ νέμειν ἄστυ, μήτε πόῤῥω λίαν, ἀλλὰ κρατεῖσθαι τείχεσι καὶ τοιούτοις ἄλλοις ἐρύμασι, φανερὸν, ὡς, εἰ μὲν ἀγαθόν τι συμβαίνει γίγνεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ὑπάρξει τῇ πόλει τοῦτο τὸ ἀγαθόν· εἰ δέ τι βλαβερὸν, φυλάξασθαι ῥάδιον τοῖς νόμοις, φράζοντας καὶ διορίζοντας, τίνας οὐ δεῖ καὶ τίνας ἐπιμίσγεσθαι δεῖ πρὸς ἀλλήλους. Περὶ
δὲ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ὅτι μὲν βέλτιστον ὑπάρ- 6.
χειν μέχρι τινὸς πλήθους, οὐκ ἄδηλον· οὐ γὰρ μόνον αὐτοῖς ἀλλὰ καὶ τῶν πλησίον τισὶ δεῖ καὶ φοβεροὺς εἶναι καὶ δύνασθαι βοηθεῖν, ὥσπερ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλατταν. Περὶ δὲ πλήθους ἤδη καὶ μεγέθους τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν βίον σκεπτέον τῆς πόλεως· εἰ μὲν γὰρ ἡγεμονικὸν καὶ πολιτικὸν ζήσεται βίον, ἀναγκαῖον καὶ ταύτην τὴν δύναμιν ὑπάρχειν πρὸς τὰς πράξεις σύμμετρον.
Τὴν δὲ πολυανθρωπίαν τὴν γιγνομένην περὶ τὸν 7.
ναυτικὸν ὄχλον οὐκ ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν· οὐθὲν γὰρ αὐτοὺς μέρος εἶναι δεῖ τῆς πόλεως·

τὸ μὲν γὰρ ἐπιβατικὸν ἐλεύθερον καὶ τῶν πεζευόντων ἐστὶν, ὃ κύριόν ἐστι καὶ κρατεῖ τῆς ναυτιλίας. Πλήθȣς δὲ ὑπάρχοντος περιοίκων καὶ τῶν τὴν χώραν γεωργȣ́ντων, ἀφθονίαν ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ναυτῶν· ὁρῶμεν δὲ καὶ τȣ̃το καὶ νῦν ὑπάρχον τισὶν, οἷον τῇ πόλει τῶν Ἡρακλεωτῶν· πολλὰς γὰρ ἐκπληρȣ̃σι τριήρεις κεκτημένοι τῷ μεγέθει πόλιν ἑτέρων ἐμμελεστέραν. Περὶ μὲν ȣ̃ν χώρας καὶ λιμένων [καὶ πόλεων] καὶ θαλάττης καὶ περὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἔστω διωρισμένον τȣ̃τον τὸν τρόπον.

Κεφ. ς.

Περὶ δὲ τȣ̃ πολιτικȣ̃ πλήθȣς, τίνα μὲν ὅρον ὑπάρχειν χρὴ, πρότερον εἴπομεν· ποίȣς δέ τινας τὴν φύσιν εἶναι δεῖ, νῦν λέγωμεν. Σχεδὸν δὲ κατανοήσειεν ἄν τις τȣ̃τό γε βλέψας ἐπί τε τὰς πόλεις τὰς εὐδοκιμȣ́σας τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκȣμένην, ὡς διείληπται τοῖς ἔθνεσι. Τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην θυμȣ̃ μέν ἐστι πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης· διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μᾶλλον, ἀπολίτευτα δὲ, καὶ τῶν πλησίον ἄρχειν ȣ̓ δυνάμενα. Τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν, ἄθυμα δέ· διόπερ ἀρχόμενα καὶ δȣλεύοντα διατελεῖ. Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος, ὥσπερ μεσεύει κατὰ τȣ̀ς τό-

πϐς, ϐτως ἀμφοῖν μετέχει· καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον, καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας. Τὴν αὐτὴν δ᾽ ἔχει 2.
διαφορὰν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθνη πρὸς ἄλληλα· τὰ μὲν γὰρ ἔχει τὴν φύσιν μονόκωλον, τὰ δ᾽ εὖ κέκραται πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις ταύτας. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι δεῖ διανοητικϐς τε εἶναι καὶ θυμοειδεῖς τὴν φύσιν τϐς μέλλοντας εὐαγώγϐς ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ πρὸς τὴν ἀρετήν. Ὅπερ γάρ φασί τινες δεῖν ὑπάρχειν τοῖς φύλαξι, τὸ φιλητικϐς μὲν εἶναι τῶν γνωρίμων, πρὸς δὲ τϐς ἀγνῶτας ἀγρίϐς, ὁ θυμός ἐστιν ὁ ποιῶν τὸ φιλητικόν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ᾗ φιλϐμεν. Σημεῖον δέ· πρὸς γὰρ τϐς συνήθεις καὶ φίλϐς ὁ 3.
θυμὸς αἴρεται μᾶλλον ἢ πρὸς τϐς ἀγνῶτας, ὀλιγωρεῖσθαι νομίσας. Διὸ καὶ Ἀρχίλοχος προσηκόντως τοῖς φίλοις ἐγκαλῶν διαλέγεται πρὸς τὸν θυμὸν

οὐ γὰρ δὴ περὶ φίλων ἀπήγχεο.

Καὶ τὸ ἄρχον δὲ καὶ τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ταύτης ὑπάρχει πᾶσιν· ἀρχικὸν γὰρ καὶ ἀήττητον ὁ θυμός. Οὐ καλῶς δ᾽ ἔχει λέγειν χαλεπϐς εἶναι πρὸς τϐς ἀγνῶτας· πρὸς ϐθένα γὰρ εἶναι χρὴ τοιϐτον, ϐδ᾽ εἰσὶν οἱ μεγαλόψυχοι τὴν φύσιν ἄγριοι πλὴν πρὸς τϐς ἀδικϐντας. Τϐτο δὲ μᾶλλον ἔτι πρὸς τϐς συνήθεις πάσχϐσιν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἂν ἀδικεῖσθαι νομίσωσι. Καὶ 4.

τȣ̃το συμβαίνει κατὰ λόγον· παρ' οἷς γὰρ ὀφείλεσθαι τὴν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνȣσι, πρὸς τῷ βλάβει καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζȣσιν. Ὅθεν εἴρηται

χαλεποὶ γὰρ πόλεμοι ἀδελφῶν

καὶ

οἵ τοι πέρα στέρξαντες οἵδε καὶ πέρα μισȣ̃σι.

Περὶ μὲν ȣ̃ν τῶν πολιτευομένων, πόσȣς τε ὑπάρχειν δεῖ καὶ ποίȣς τινὰς τὴν φύσιν, ἔτι δὲ τὴν χώραν πόσην τέ τινα καὶ ποίαν τινὰ, διώρισται σχεδόν· ȣ̓ γὰρ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δεῖ ζητεῖν διά τε τῶν λόγων καὶ τῶν γιγνομένων διὰ τῆς αἰσθήσεως.

Κεφ. ζ.

Ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ φύσιν συνεστώτων, ȣ̓ ταὐτά ἐστι μόρια τῆς ὅλης συστάσεως, ὧν ἄνευ τὸ ὅλον ȣ̓κ ἂν εἴη, δῆλον ὡς ȣ̓δὲ πόλεως μέρη θετέον, ὅσα ταῖς πόλεσιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, ȣ̓δ' ἄλλης κοινωνίας ȣ̓δεμιᾶς, ἐξ ἧς ἕν τι τὸ γένος. Ἓν γάρ τι καὶ κοινὸν εἶναι δεῖ καὶ ταὐτὸ τοῖς κοινωνοῖς, ἄν τε ἴσον ἄν τε ἄνισον μεταλαμβάνωσι, οἷον εἴτε τροφὴ τȣ̃τό ἐστιν εἴτε χώρας πλῆθος εἴτ' ἄλλο τι τῶν τοιȣ́των ἐστίν. Ὅταν
2. δ' ᾖ τὸ μὲν τȣ́τȣ ἕνεκεν, τὸ δὲ ȣ̃ ἕνεκεν, ȣ̓θὲν ἐν γε τȣ́τοις κοινὸν ἀλλ' ἢ τῷ μὲν ποιῆσαι, τῷ δὲ λαβεῖν. Λέγω δὲ οἷον ὀργάνῳ τε παντὶ πρὸς τὸ γιγνόμενον ἔργον καὶ τοῖς δημιȣργοῖς· οἰκίᾳ γὰρ

πρὸς οἰκοδόμον ὅθέν ἐστιν ὃ γίγνεται κοινὸν, ἀλλ' ἔστι τῆς οἰκίας χάριν ἡ τῶν οἰκοδόμων τέχνη. Διὸ κτήσεως μὲν δεῖ ταῖς πόλεσιν, ὀδὲν δ' ἐστὶν ἡ κτῆσις μέρος τῆς πόλεως· πολλὰ δ' ἔμψυχα μέρη τῆς κτήσεώς ἐστιν· ἡ δὲ πόλις κοινωνία τίς ἐστι τῶν ὁμοίων, ἕνεκεν δὲ ζωῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀρίστης. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν εὐδαιμονία τὸ ἄριστον, αὕτη 3. δ' ἀρετῆς ἐνέργεια καὶ χρῆσίς τις τέλειος, συμβέβηκε δὲ ὅτως, ὥςτε τὸς μὲν ἐνδέχεσθαι μετέχειν αὐτῆς, τὸς δὲ μικρὸν ἢ μηδὲν, δῆλον ὡς τὅτ' αἴτιον τὸ γίγνεσθαι πόλεως εἴδη καὶ διαφορὰς, καὶ πολιτείας πλείος· ἄλλον γὰρ τρόπον καὶ δι' ἄλλων ἕκαστοι τὅτο θηρεύοντες τός τε βίος ἑτέρος ποιὅνται καὶ τὰς πολιτείας. Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ πόσα ταῦτ' ἐστὶν, ὧν ἄνευ πόλις ὀκ ἂν εἴη· καὶ γὰρ ἃ λέγομεν εἶναι μέρη πόλεως, ἐν τότοις ἂν εἴη ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. Ληπτέον τοίνυν τῶν ἔργων τὸν ἀριθμόν· ἐκ 4. τότων γὰρ ἔσται δῆλον. Πρῶτον μὲν ὅν ὑπάρχειν δεῖ τροφὴν, ἔπειτα τέχνας· πολλῶν γὰρ ὀργάνων δεῖται τὸ ζῆν· τρίτον δὲ ὅπλα· τὸς γὰρ κοινωνὅντας ἀναγκαῖον καὶ ἐν αὐτοῖς ἔχειν ὅπλα πρός τε τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπειθόντων χάριν, καὶ πρὸς τὸς ἔξωθεν ἀδικεῖν ἐπιχειρὅντας· ἔτι χρημάτων τινὰ εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς τὰς καθ' αὑτὸς χρείας καὶ πρὸς τὰς πολεμικάς· πέμπτον δὲ καὶ πρῶτον τὴν περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν, ἣν καλὅσιν ἱερατείαν· ἕκτον δὲ τὸν ἀριθμὸν καὶ πάντων ἀνα-

γκαιότατον κρίσιν περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τῶν
5. δικαίων τῶν πρὸς ἀλλήλȣς. Τὰ μὲν ȣ̓̃ν ἔργα ταῦτ' ἐστὶν, ὧν δεῖται πᾶσα πόλις ὡς εἰπεῖν· ἡ γὰρ πόλις πλῆθός ἐστιν, ȣ̓ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ πρὸς ζωὴν αὔταρκες, ὡς φαμέν. Ἐὰν δέ τι τυγχάνῃ τȣ́των ἐκλεῖπον, ἀδύνατον ἁπλῶς αὐτάρκη τὴν κοινωνίαν εἶναι ταύτην. Ἀνάγκη τοίνυν κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνεστάναι πόλιν. Δεῖ ἄρα γεωργῶν τ' εἶναι πλῆθος, οἵπερ παρασκευάσȣσι τὴν τροφὴν, καὶ τεχνίτας καὶ τὸ μάχιμον καὶ τὸ εὔπορον καὶ ἱερεῖς καὶ κριτὰς τῶν δικαίων καὶ τῶν συμφερόντων.

Κεφ. η.

Διωρισμένων δὲ τȣ́των λοιπὸν σκέψασθαι, πότερον πᾶσι κοινωνητέον πάντων τȣ́των· ἐνδέχεται γὰρ τȣ̀ς αὐτȣ̀ς ἅπαντας εἶναι καὶ γεωργȣ̀ς καὶ τεχνίτας καὶ τȣ̀ς βȣλευομένȣς καὶ δικάζοντας· ἢ καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν εἰρημένων ἄλλȣς ὑποθετέον, ἢ τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ κοινὰ τȣ́των ἐξ ἀνάγκης ἐστίν. Οὐκ ἐν πάσῃ δὲ τȣ̃το πολιτείᾳ· καθάπερ γὰρ εἴπομεν, ἐνδέχεται καὶ πάντας κοινωνεῖν πάντων, καὶ μὴ πάντας πάντων, ἀλλὰ τινὰς τινῶν. Ταῦτα γὰρ καὶ ποιεῖ τὰς πολιτείας ἑτέρας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς δημοκρατίαις μετέχȣσι πάντες πάν-
2. των, ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις τȣ̉ναντίον. Ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν σκοπȣ̃ντες περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας, αὕτη δ' ἐστὶ, καθ' ἣν ἡ πόλις ἂν εἴη μάλιστ'

εὐδαίμων· τὴν δ᾽ εὐδαιμονίαν ὅτι χωρὶς ἀρετῆς ἀδύνατον ὑπάρχειν, εἴρηται πρότερον· Φανερὸν, ὡς ἐν τῇ κάλλιστα πολιτευομένῃ πόλει καὶ τῇ κεκτημένῃ δικαίως ἄνδρας ἁπλῶς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὔτε βάναυσον βίον ὔτ᾽ ἀγοραῖον δεῖ ζῆν τὺς πολίτας· ἀγεννὴς γὰρ ὁ τοιῦτος βίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος· ὐδὲ δεῖ γεωργὺς εἶναι τὺς μέλλοντας ἔσεσθαι πολίτας· δεῖ γὰρ σχολῆς καὶ πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ἀρετῆς καὶ πρὸς τὰς πράξεις τὰς πολιτικάς. 3.
Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ βυλευόμενον περὶ τῶν συμφερόντων καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων ἐνυπάρχει, καὶ μέρη φαίνεται τῆς πόλεως μάλιστα ὄντα, πότερον ἕτερα καὶ ταῦτα θετέον, ἢ τοῖς αὐτοῖς ἀποδοτέον ἄμφω; Φανερὸν δὲ καὶ τῦτο, διότι τρόπον μέν τινα τοῖς αὐτοῖς, τρόπον δέ τινα καὶ ἑτέροις· ᾗ μὲν γὰρ ἑτέρας ἀκμῆς ἑκάτερον τῶν ἔργων, καὶ τὸ μὲν δεῖται φρονήσεως, τὸ δὲ δυνάμεως, ἑτέροις· ᾗ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ, τὺς δυναμένυς βιάζεσθαι καὶ κωλύειν τύτυς ὑπομένειν ἀρχομένυς ἀεὶ, ταύτῃ δὲ τοῖς αὐτοῖς· οἱ γὰρ τῶν ὅπλων κύριοι καὶ μένειν καὶ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. Λείπε- 4.
ται τοίνυν τοῖς αὐτοῖς μὲν ἀμφοτέροις ἀποδιδόναι τὴν πολιτείαν ταύτην, μὴ ἅμα δὲ, ἀλλ᾽ ὥσπερ πέφυκεν· ἡ μὲν [γὰρ] δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστίν· ὐκῦν ὕτως ἀμφοῖν νενεμῆσθαι συμφέρει καὶ δίκαιον εἶναι [δοκεῖ·] ἔχει γὰρ αὕτη ἡ διαίρεσις τὸ κατ᾽ ἀξίαν. Ἀλλὰ μὴν 5.

καὶ τὰς κτήσεις δεῖ εἶναι περὶ τȣ̃τȣς· ἀναγκαῖον γὰρ εὐπορίαν ὑπάρχειν τοῖς πολίταις· πολῖται δὲ ȣ̃τοι· τὸ γὰρ βάναυσον ȣ̓ μετέχει τῆς πόλεως, ȣ̓δ' ἄλλο ȣ̓θὲν γένος, ὃ μὴ τῆς ἀρετῆς δημιȣργόν ἐστι. Τȣ̃το δὲ δῆλον ἐκ τῆς ὑποθέσεως· τὸ μὲν γὰρ εὐδαιμονεῖν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν μετὰ τῆς ἀρετῆς· εὐδαίμονα δὲ πόλιν ȣ̓κ εἰς μέρος τι βλέψαντας δεῖ λέγειν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς πάντας τȣ̀ς πολίτας. Φανερὸν δὲ καὶ ὅτι δεῖ τὰς κτήσεις εἶναι τȣ́των, εἴπερ ἀναγκαῖον εἶναι τȣ̀ς γεωργȣ̀ς δȣ́λȣς ἢ βαρ-
6. βάρȣς ἢ περιοίκȣς. Λοιπὸν δ' ἐκ τῶν καταριθμηθέντων τὸ τῶν ἱερέων γένος· φανερὰ δὲ καὶ ἡ τȣ́των τάξις. Οὔτε γὰρ γεωργὸν ȣ̓́τε βάναυσον ἱερέα καταστατέον· ὑπὸ γὰρ τῶν πολιτῶν πρέπει τιμᾶσθαι τȣ̀ς θεȣ́ς. Ἐπεὶ δὲ διῄρηται τὸ πολιτικὸν εἰς δύο μέρη, τȣτέστι τό τε ὁπλιτικὸν καὶ τὸ βȣλευτικὸν, πρέπει δὲ τήν τε θεραπείαν ἀποδιδόναι τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ἔχειν περὶ αὐτȣ̀ς τȣ̀ς διὰ τὸν χρόνον ἀπειρηκότας, τȣ́τοις ἂν εἴη τὰς ἱερωσύνας ἀποδοτέον. Ὧν μὲν τοίνυν ἄνευ πόλις ȣ̓ συνίσταται, καὶ ὅσα μέρη πόλεως, εἴρηται. Γεωργοὶ μὲν γὰρ καὶ τεχνῖται καὶ πᾶν τὸ θητικὸν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι, μέρη δὲ τῆς πόλεως τό τε ὁπλιτικὸν καὶ βȣλευτικόν· καὶ κεχώρισται δὲ τȣ́των ἕκαστον, τὸ μὲν ἀεὶ, τὸ δὲ κατὰ μέρος.

Κεφ. θ.

Ἔοικε δ' οὐ νῦν οὐδὲ νεωστὶ τοῦτ' εἶναι γνώριμον
τοῖς περὶ πολιτείας φιλοσοφοῦσιν, ὅτι δεῖ διῃρῆσθαι
χωρὶς κατὰ γένη τὴν πόλιν, καὶ τό τε μάχιμον
ἕτερον εἶναι καὶ τὸ γεωργοῦν· ἐν Αἰγύπτῳ τε γὰρ
ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον ἔτι καὶ νῦν, τά τε περὶ
τὴν Κρήτην· τὰ μὲν οὖν περὶ Αἴγυπτον Σεσώστριος
ὥς φασιν οὕτω νομοθετήσαντος, Μίνω δὲ τὰ περὶ
Κρήτην. Ἀρχαία δ' ἔοικεν εἶναι καὶ τῶν συσσιτί- 2.
ων ἡ τάξις, τὰ μὲν περὶ Κρήτην γενόμενα περὶ
τὴν Μίνω βασιλείαν, τὰ δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν πολ-
λῷ παλαιότερα τούτων. Φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν
ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα
τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ' οὗ τό τε οὔνομα μεταβαλόντας
Ἰταλοὺς ἀντ' Οἰνωτρῶν κληθῆναι, καὶ τὴν ἀκτὴν
ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν, ὅση
τετύχηκεν ἐντὸς οὖσα τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ
καὶ τοῦ Λαμητικοῦ· ἀπέχει γὰρ ταῦτα ἀπ' ἀλλή-
λων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας. Τοῦτον δὴ λέγουσι τὸν 3.
Ἰταλὸν νομάδας τοὺς Οἰνωτροὺς ὄντας ποιῆσαι γεωρ-
γοὺς, καὶ νόμους ἄλλους τε αὐτοῖς θέσθαι, καὶ τὰ
συσσίτια καταστῆσαι πρῶτον. Διὸ καὶ νῦν ἔτι
τῶν ἀπ' ἐκείνου τινὲς χρῶνται τοῖς συσσιτίοις καὶ
τῶν νόμων ἐνίοις. Ὤικουν δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν Τυῤ-
ῥηνίαν Ὀπικοὶ, καὶ πρότερον καὶ νῦν καλούμενοι
τὴν ἐπωνυμίαν Αὔσονες· τὸ δὲ πρὸς τὴν Ἰαπυγίαν

καὶ τὸν Ἰόνιον Χῶνες τὴν καλȣμένην Σίριν· ἦσαν
4. δὲ καὶ οἱ Χῶνες Οἰνωτροὶ τὸ γένος. Ἡ μὲν ȣ̃ν
τῶν συσσιτίων τάξις ἐντεῦθεν γέγονε πρῶτον. Ὁ
δὲ χωρισμὸς ὁ κατὰ γένος τȣ̃ πολιτικȣ̃ πλήθȣς
ἐξ Αἰγύπτȣ· πολὺ γὰρ ὑπερτείνει τοῖς χρόνοις τὴν
Μίνω βασιλείαν ἡ Σεσώστριος. Σχεδὸν μὲν ȣ̃ν
καὶ τὰ ἄλλα δεῖ νομίζειν εὑρῆσθαι πολλάκις ἐν
τῷ πολλῷ χρόνῳ, μᾶλλον δὲ ἀπειράκις. Τὰ μὲν
γὰρ ἀναγκαῖα τὴν χρείαν διδάσκειν εἰκὸς αὐτὴν,
τὰ δ' εἰς εὐσχημοσύνην καὶ περιȣσίαν ὑπαρχόντων
ἤδη τȣ́των εὔλογον λαμβάνειν τὴν αὔξησιν· ὥστε
καὶ τὰ περὶ τὰς πολιτείας οἴεσθαι δεῖ τὸν αὐτὸν
5. ἔχειν τρόπον. Ὅτι δὲ πάντα ἀρχαῖα, σημεῖον τὰ
περὶ Αἴγυπτόν ἐστιν. Οὗτοι γὰρ ἀρχαιότατοι μὲν
δοκȣ̃σιν εἶναι· νόμων δὲ τετυχήκασι καὶ τάξεως
πολιτικῆς· διὸ δεῖ τοῖς μὲν εὑρημένοις ἱκανῶς χρῆσθαι, τὰ δὲ παραλελειμμένα πειρᾶσθαι ζητεῖν.
Ὅτι μὲν ȣ̃ν δεῖ τὴν χώραν εἶναι τῶν ὅπλα κεκτημένων καὶ τῶν τῆς πολιτείας μετεχόντων, εἴρηται
πρότερον· καὶ διότι τȣ̀ς γεωργȣ̃ντας αὐτῶν ἑτέρȣς
εἶναι δεῖ, καὶ πόσην τινὰ χρὴ καὶ ποίαν εἶναι τὴν
6. χώραν. Περὶ δὲ τῆς διανομῆς καὶ τῶν γεωργȣ́ντων,
τίνας καὶ ποίȣς εἶναι χρὴ, λεκτέον πρῶτον, ἐπειδὴ ȣ̎τε κοινήν φαμεν εἶναι δεῖν τὴν κτῆσιν, ὥσπερ
τινὲς εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῇ χρήσει φιλικῶς γινομένην
κοινὴν, ȣ̎τ' ἀπορεῖν ȣ̓θένα τῶν πολιτῶν τροφῆς.
Περὶ συσσιτίων τε συνδοκεῖ πᾶσι, χρήσιμον εἶναι

ταῖς

ταῖς εὖ κατεσκευασμέναις πόλεσιν ὑπάρχειν· δι' ἣν δ' αἰτίαν συνδοκεῖ καὶ ἡμῖν, ὕστερον ἐροῦμεν. Δεῖ δὲ τούτων κοινωνεῖν πάντας τοὺς πολίτας· οὐ ῥᾴδιον δὲ τοὺς ἀπόρους ἀπὸ τῶν ἰδίων τε εἰσφέρειν τὸ συντεταγμένον καὶ διοικεῖν τὴν ἄλλην οἰκίαν. Ἔτι δὲ 7.
τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς δαπανήματα κοινὰ πάσης τῆς πόλεώς ἐστίν· ἀναγκαῖον τοίνυν εἰς δύο μέρη διῃρῆσθαι τὴν χώραν, καὶ τὴν μὲν εἶναι κοινήν, τὴν δὲ τῶν ἰδιωτῶν· καὶ τούτων ἑκατέραν διῃρῆσθαι δίχα πάλιν, τῆς μὲν κοινῆς τὸ μὲν ἕτερον μέρος εἰς τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς λειτουργίας, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν τῶν συσσιτίων δαπάνην· τῆς δὲ τῶν ἰδιωτῶν τὸ μὲν ἕτερον μέρος πρὸς ταῖς ἐσχατιαῖς, τὸ δὲ ἕτερον πρὸς τῇ πόλει, ἵνα, δύο κλήρων ἑκάστῳ νεμηθέντων, ἀμφοτέρων τῶν τόπων πάντες μετέχωσι. Τό τε γὰρ ἴσον οὕτως ἔχει καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ 8.
πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πολέμους ὁμονοητικώτερον. Ὅπου γὰρ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οἱ μὲν ὀλιγωροῦσι τῆς πρὸς τοὺς ὁμόρους ἔχθρας, οἱ δὲ λίαν φροντίζουσι καὶ παρὰ τὸ καλόν. Διὸ παρ' ἐνίοις νόμος ἐστὶ, τοὺς γειτνιῶντας τοῖς ὁμόροις μὴ συμμετέχειν βουλῆς τῶν πρὸς αὐτοὺς πολέμων, ὡς διὰ τὸ ἴδιον οὐκ ἂν δυναμένους βουλεύσασθαι καλῶς. Τὴν μὲν οὖν χώραν ἀνάγκη διῃρῆσθαι τὸν τρόπον τοῦτον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. Τοὺς δὲ γεωρ- 9.
γήσοντας μάλιστα μὲν δεῖ κατ' εὐχὴν δούλους εἶναι, μήτε ὁμοφύλους πάντας μήτε θυμοειδεῖς· οὕτω γὰρ

ἂν πρός τε τὴν ἐργασίαν εἶεν χρήσιμοι καὶ πρὸς τὸ μηδὲν νεωτερίζειν ἀσφαλεῖς· δεύτερον δὲ βαρβάρȣς ἢ περιοίκȣς παραπλησίȣς τοῖς εἰρημένοις τὴν φύσιν· τȣ́των δὲ τȣ̀ς μὲν ἰδίȣς ἐν τοῖς ἰδίοις εἶναι τῶν κεκτημένων τὰς ȣ̓σίας, τȣ̀ς δὲ ἐπὶ τῇ κοινῇ γῇ κοινȣ́ς. Τίνα δὲ δεῖ τρόπον χρῆσθαι δȣ́λοις, καὶ διότι βέλτιον πᾶσι τοῖς δȣ́λοις ἆθλον προκεῖσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ὕστερον ἐρȣ͂μεν.

Κεφ. ι.

Τὴν δὲ πόλιν ὅτι μὲν δεῖ κοινὴν εἶναι τῆς ἠπείρȣ τε καὶ τῆς θαλάττης, καὶ τῆς χώρας ἁπάσης ὁμοίως ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, εἴρηται πρότερον. Αὐτῆς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι τὴν θέσιν εὔχεσθαι δεῖ κατατυγχάνειν πρὸς τέτταρα βλέποντας, πρῶτον μὲν, ὡς ἀναγκαῖον, πρὸς ὑγίειαν· αἵτε γὰρ πρὸς ἕω τὴν ἔγκλισιν ἔχȣσαι καὶ πρὸς τὰ πνεύματα πνέοντα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ὑγιεινότερα· δεύτερον δὲ, κατὰ
2. βορέαν· εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. Τῶν δὲ λοιπῶν, πρός τε τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ πολεμικὰς καλῶς ἔχειν· πρὸς μὲν ȣ͂ν τὰς πολεμικὰς, αὐτοῖς μὲν εὐέξοδον εἶναι χρὴ, τοῖς δ' ἐναντίοις δυςπρόσοδον καὶ δυςπερίληπτον· ὑδάτων τε καὶ ναμάτων μάλιστα μὲν ὑπάρχειν πλῆθος οἰκεῖον, εἰ δὲ μὴ, τȣ͂τό γ' εὑρῆσθαι διὰ τȣ͂ κατασκευάζειν ὑποδοχὰς ὀμβρίοις ὕδασιν ἀφθόνȣς καὶ μεγάλας, ὥστε μηδέποτε ὑπολείπειν εἰργομένȣς τῆς χώρας διὰ

πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ δεῖ περὶ ὑγιείας φροντίζειν 3.
τῶν ἐνοικούντων, τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν τῷ κεῖσθαι τὸν
τόπον ἔν τε τοιούτῳ καὶ πρὸς τοιοῦτον καλῶς, δεύ-
τερον δὲ, ὕδασιν ὑγιεινοῖς χρῆσθαι, καὶ τούτου [δεῖ]
τὴν ἐπιμέλειαν ἔχειν μὴ παρέργως. Οἷς γὰρ πλεί-
στοις χρώμεθα πρὸς τὸ σῶμα καὶ πλειστάκις,
ταῦτα πλεῖστον συμβάλλεται πρὸς τὴν ὑγίειαν.
Ἡ δὲ τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ πνεύματος δύναμις τοι-
αύτην ἔχει τὴν φύσιν. Διόπερ ἐν ταῖς εὖ φρονού-
σαις δεῖ διωρίσθαι πόλεσιν, ἐὰν μὴ πάνθ' ὅμοια
μήτ' ἀφθονία τούτων ᾖ ναμάτων, χωρὶς τά τε εἰς
τροφὴν ὕδατα καὶ τὰ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν. Πε- 4.
ρὶ δὲ τόπων τῶν ἐρυμνῶν οὐ πάσαις ὁμοίως ἔχει τὸ
συμφέρον ταῖς πολιτείαις· οἷον ἀκρόπολις ὀλιγαρ-
χικὸν καὶ μοναρχικόν· δημοκρατικὸν δὲ ὁμαλότης·
ἀριστοκρατικὸν δὲ οὐδέτερον, ἀλλὰ μᾶλλον ἰσχυροὶ
τόποι πλείους. Ἡ δὲ τῶν ἰδίων οἰκήσεων διάθεσις
ἡδίων μὲν νομίζεται καὶ χρησιμωτέρα πρὸς τὰς
ἄλλας πράξεις, ἂν εὔτομος ᾖ, καὶ κατὰ τὸν νεώτε-
ρον [καὶ] τὸν Ἱπποδάμειον τρόπον· πρὸς δὲ τὰς
πολεμικὰς ἀσφαλείας τοὐναντίον, ὡς εἶχον κατὰ
τὸν ἀρχαῖον χρόνον· δυσέξοδος γὰρ ἐκείνη τοῖς
ξενικοῖς καὶ δυσεξερεύνητος τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Διὸ 5.
δεῖ τούτων ἀμφοτέρων μετέχειν· ἐνδέχεται γὰρ, ἂν
τις οὕτω κατασκευάζῃ, καθάπερ ἐν τοῖς γεωργικοῖς
ἃς καλοῦσί τινες τῶν ἀμπέλων συστάδας· καὶ τὴν
μὲν ὅλην μὴ ποιεῖν πόλιν εὔτομον, κατὰ μέρη δὲ

καὶ τόπους· οὕτω γὰρ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ
[πρὸς] κόσμον ἕξει καλῶς. Περὶ δὲ τειχῶν, οἱ μὴ
φάσκοντες δεῖν ἔχειν τὰς τῆς ἀρετῆς ἀντιποιουμέ-
νας πόλεις λίαν ἀρχαίως ὑπολαμβάνουσι, καὶ ταῦθ'
ὁρῶντες ἐλεγχομένας ἔργῳ τὰς ἐκείνως καλλωπισα-
6. μένας. Ἔστι δὲ πρὸς μὲν τοὺς ὁμοίους καὶ μὴ πο-
λὺ τῷ πλήθει διαφέροντας οὐ καλὸν τὸ πειρᾶσθαι
σώζεσθαι διὰ τῆς τῶν τειχῶν ἐρυμνότητος· ἐπεὶ
δὲ καὶ συμβαίνει καὶ ἐνδέχεται πλείω τὴν ὑπερ-
οχὴν γίγνεσθαι τῶν ἐπιόντων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
καὶ τῆς ἐν τοῖς ὀλίγοις ἀρετῆς, εἰ δεῖ σώζεσθαι
καὶ μὴ πάσχειν κακῶς, μηδὲ ὑβρίζεσθαι, τὴν ἀ-
σφαλεστάτην ἐρυμνότητα τῶν τειχῶν οἰητέον εἶναι
πολεμικωτάτην, ἄλλως τε καὶ νῦν εὑρημένων
τῶν περὶ τὰ βέλη καὶ τὰς μηχανὰς εἰς ἀκρί-
7. βειαν πρὸς τὰς πολιορκίας. Ὅμοιον γὰρ τὸ τεί-
χη μὴ περιβάλλειν ταῖς πόλεσιν ἀξιοῦν καὶ
τὸ τὴν χώραν εὐέμβολον ζητεῖν, καὶ περιαιρεῖν
τοὺς ὀρεινοὺς τόπους. Ὁμοίως δὲ καὶ ταῖς οἰκήσεσι
ταῖς ἰδίαις μὴ περιβάλλειν τοίχους, ὡς ἀνάνδρων
ἐσομένων τῶν κατοικούντων. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ-
τό γε δεῖ λανθάνειν, ὅτι τοῖς μὲν περιβεβλη-
μένοις τείχη περὶ τὴν πόλιν ἔξεστιν ἀμφοτέρως
χρῆσθαι ταῖς πόλεσι, καὶ ὡς ἐχούσαις τείχη καὶ
ὡς μὴ ἐχούσαις· τοῖς δὲ μὴ κεκτημένοις οὐκ ἔξεστιν.
8. Εἰ δὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οὐχ ὅτι τείχη μόνον
περιβλητέον, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπιμελητέον, ὅπως

καὶ πρὸς κόσμον ἔχῃ τῇ πόλει πρεπόντως, καὶ πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας τάς τε ἄλλας καὶ τὰς νῦν ἐπεξευρημένας. Ὥσπερ γὰρ τοῖς ἐπιτιθεμένοις ἐπιμελές ἐστι, δι' ὧν τρόπων πλεονεκτήσȣσιν, ȣ̔́τω τὰ μὲν εὕρηται, τὰ δὲ δεῖ ζητεῖν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ τȣ̀ς φυλαττομένȣς. Ἀρχὴν γὰρ ȣ̓δ' ἐπιχειρȣ̃σιν ἐπιτίθεσθαι τοῖς εὖ παρεσκευασμένοις. Ἐπεὶ δὲ δεῖ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πολιτῶν ἐν συσσιτίοις κατανενεμῆσθαι, τὰ δὲ τείχη διειλῆφθαι φυλακτηρίοις καὶ πύργοις κατὰ τόπȣς ἐπικαίρȣς, δῆλον ὡς αὐτὰ προκαλεῖται παρασκευάζειν ἔνια τῶν συσσιτίων ἐν τȣ́τοις τοῖς φυλακτηρίοις. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τȣ̃τον ἄν τις διακοσμήσειε τὸν τρόπον.

Κ ε φ. ια.

Τὰς δὲ τοῖς θείοις ἀποδεδομένας οἰκήσεις καὶ τὰ κυριώτατα τῶν ἀρχείων συσσίτια ἁρμόττει τόπον ἐπιτήδειόν τε ἔχειν καὶ τὸν αὐτὸν, ὅσα μὴ τῶν ἱερῶν ὁ νόμος ἀφορίζει χωρὶς ἤτοι μαντεῖον ἄλλο πυθόχρηστον. Εἴη δ' ἂν τοιȣ̃τος ὁ τόπος, ὅςτις ἐπιφάνειάν τε ἔχει πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς θέσιν ἱκανῶς, καὶ πρὸς τὰ γειτνιῶντα μέρη τῆς πόλεως ἐρυμνοτέρως. Πρέπει δὲ ὑπὸ μὲν τȣ̃τον τὸν τόπον 2.
τοιαύτης ἀγορᾶς εἶναι κατασκευὴν, οἵαν καὶ περὶ Θετταλίαν ὀνομάζȣσιν, ἣν ἐλευθέραν καλȣ̃σιν. Αὕτη δ' ἐστὶν, ἣν δεῖ καθαρὰν εἶναι τῶν ὠνίων πάντων, καὶ μήτε βάναυσον μήτε γεωργὸν μήτ'

ἄλλον μηθένα τοιοῦτον παραβάλλειν μὴ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Εἴη δ' ἂν εὔχαρις ὁ τόπος, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι τὴν τάξιν ἐνταῦθα· πρέπει γὰρ διῃρῆσθαι κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τοῦτον τὸν κόσμον, καὶ παρὰ μὲν τοῖς νεωτέροις ἄρχοντάς τινας διατρίβειν, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους παρὰ τοῖς ἄρχουσιν. Ἡ γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ καὶ τὸν τῶν ἐλευθέρων φόβον. Τὴν δὲ τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἑτέραν τε δεῖ ταύτης εἶναι καὶ χωρὶς, ἔχουσαν τόπον εὐσυνάγωγον τοῖς τε ἀπὸ τῆς θαλάττης πεμπομένοις καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς χώ-
3. ρας πᾶσιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος διαιρεῖται τῆς πόλεως εἰς ἱερεῖς [καὶ] εἰς ἄρχοντας, πρέπει καὶ τῶν ἱερέων συσσίτια περὶ τὴν τῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων ἔχειν τὴν τάξιν. Τῶν δ' ἀρχείων ὅσα περὶ τὰ συμβόλαια ποιεῖται τὴν ἐπιμέλειαν, περί τε γραφὰς δικῶν καὶ τὰς κλήσεις καὶ τὴν ἄλλην τὴν τοιαύτην διοίκησιν, ἔτι δὲ περὶ τὴν ἀγορανομίαν καὶ τὴν καλουμένην ἀστυνομίαν, πρὸς ἀγορᾷ μὲν δεῖ καὶ συνόδῳ τινὶ κοινῇ κατεσκευάσθαι. Τοιοῦτος δὲ ὁ περὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀγοράν ἐστι τόπος· ἐνσχολάζειν μὲν γὰρ τὴν ἄνω τίθεμεν, ταύτην δὲ πρὸς
4. τὰς ἀναγκαίας πράξεις. Μεμιμῆσθαι δὲ χρὴ τὴν εἰρημένην τάξιν καὶ τὰ περὶ τὴν χώραν· καὶ γὰρ ἐκεῖ τοῖς ἄρχουσιν, οὓς καλοῦσιν οἱ μὲν ὑλωροὺς οἱ δὲ ἀγρονόμους, καὶ φυλακτήρια καὶ συσσίτια πρὸς φυ-

λακὴν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, ἔτι δὲ ἱερὰ κατὰ τὴν χώραν εἶναι νενεμημένα, τὰ μὲν θεοῖς τὰ δὲ ἥρωσιν. Ἀλλὰ τὸ διατρίβειν ἀκριβολογȣμένȣς καὶ λέγοντας περὶ τῶν τοιȣ́των ἀργόν ἐστιν· ȣ̓ γὰρ χαλεπόν ἐστι τὰ τοιαῦτα νοῆσαι, ἀλλὰ ποιῆσαι μᾶλλον. Τὸ μὲν γὰρ λέγειν εὐχῆς ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ συμβῆναι τύχης. Διὸ περὶ μὲν τῶν τοιȣ́των τό γ᾽ ἐπὶ πλεῖον ἀφείσθω τανῦν.

Κεφ. ιβ.

Περὶ δὲ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἐκ τίνων καὶ ἐκ ποίων δεῖ συνεστάναι τὴν μέλλȣσαν ἔσεσθαι πόλιν μακαρίαν καὶ πολιτεύεσθαι καλῶς, λεκτέον. Ἐπεὶ δὲ δύ᾽ ἐστὶν, ἐν οἷς γίγνεται τὸ εὖ πᾶσιν, τȣ́τοιν δ᾽ ἐστὶν ἓν μὲν ἐν τῷ τὸν σκοπὸν κεῖσθαι καὶ τὸ τέλος τῶν πράξεων ὀρθῶς, ἓν δὲ τὰς πρὸς τὸ τέλος φερȣ́σας πράξεις εὑρίσκειν· ἐνδέχεται γὰρ ταῦτα καὶ διαφωνεῖν ἀλλήλοις καὶ συμφωνεῖν· ἐνίοτε γὰρ ὁ μὲν σκοπὸς ἔκκειται καλὸς, ἐν δὲ τῷ πράττειν τȣ̃ τυχεῖν αὐτȣ̃ διαμαρτάνȣσιν· ὁτὲ δὲ τῶν μὲν πρὸς τὸ τέλος πάντων ἐπιτυγχάνȣσιν, ἀλλὰ τὸ τέλος ἔθεντο φαῦλον· ὁτὲ δὲ ἑκατέρων διαμαρτάνȣσιν· οἷον περὶ ἰατρικήν· ȣ̓́τε γὰρ, ποῖόν τι δεῖ τὸ ὑγιαῖνον εἶναι σῶμα, κρίνȣσιν ἐνιότε καλῶς, ȣ̓́τε πρὸς τὸν ὑποκείμενον αὐτοῖς ὅρον τυγχάνȣσι τῶν ποιητικῶν· δεῖ δ᾽ ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις ταῦτα ἀμφότερα κρατεῖσθαι τὸ

2. τέλος καὶ τὰς εἰς τὸ τέλος πράξεις. Ὅτι μὲν οὖν
τοῦ τ' εὖ ζῆν καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐφίενται πάντες,
φανερόν· ἀλλὰ τούτων τοῖς μὲν ἐξουσία τυγχάνει,
τοῖς δ' οὔ, διά τινα τύχην ἢ φύσιν· δεῖται γὰρ καὶ
χορηγίας τινὸς τὸ ζῆν καλῶς, τούτου δὲ ἐλάττονος
μὲν τοῖς ἄμεινον διακειμένοις, πλείονος δὲ τοῖς χεί-
ρον. Οἱ δ' εὐθὺς οὐκ ὀρθῶς ζητοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν,
ἐξουσίας οὔσης. Ἐπεὶ δὲ τὸ προκείμενόν ἐστι τὴν
ἀρίστην πολιτείαν ἰδεῖν, αὕτη δ' ἐστὶ καθ' ἣν
ἄριστ' ἂν πολιτεύοιτο πόλις· ἄριστα δ' ἂν πολι-
τεύοιτο, καθ' ἣν εὐδαιμονεῖν μάλιστα ἐνδέχεται
τὴν πόλιν· δῆλον ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν δεῖ τί ἐστι
3. μὴ λανθάνειν. Φαμὲν δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς, εἴ
τι τῶν λόγων ἐκείνων ὄφελος, ἐνέργειαν εἶναι καὶ
χρῆσιν ἀρετῆς τελείαν, καὶ ταύτην οὐκ ἐξ ὑποθέ-
σεως, ἀλλ' ἁπλῶς. Λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως τἀ-
ναγκαῖα, τὸ δ' ἁπλῶς τὸ καλῶς· οἷον τὰ περὶ τὰς
δικαίας πράξεις αἱ δίκαιαι τιμωρίαι καὶ κολάσεις
ἀπ' ἀρετῆς μέν εἰσιν, ἀναγκαῖαι δὲ, καὶ τὸ καλῶς
ἀναγκαίως ἔχουσιν· αἱρετώτερον μὲν γὰρ μηδενὸς
δεῖσθαι τῶν τοιούτων μήτε τὸν ἄνδρα μήτε τὴν πό-
λιν. Αἱ δ' ἐπὶ τὰς τιμὰς καὶ τὰς εὐπορίας ἁπλῶς
εἰσὶ κάλλισται πράξεις· τὸ μὲν γὰρ ἕτερον κακοῦ
τινος αἵρεσίς ἐστιν, αἱ τοιαῦται δὲ πράξεις τοὐναν-
τίον· κατασκευαὶ γὰρ ἀγαθῶν εἰσι καὶ γεννήσεις.
4. Χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ καὶ
νόσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις τύχαις ταῖς φαύλαις καλῶς,

ἀλλὰ τὸ μακάριον ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐστί· καὶ γὰρ
τοῦτο διώρισται κατὰ τοὺς Ἠθικοὺς λόγους, ὅτι τοιοῦ-
τός ἐστιν ὁ σπουδαῖος, ᾧ διὰ τὴν ἀρετὴν τὰ ἀγαθά
ἐστι τὰ ἁπλῶς ἀγαθά. Δῆλον δ' ὅτι καὶ τὰς
χρήσεις ἀναγκαῖον σπουδαίας καὶ καλὰς εἶναι
ταύτας ἁπλῶς· διὸ καὶ νομίζουσιν ἄνθρωποι τῆς
εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν,
ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰ-
τιῷτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Ἀναγκαῖ-
ον τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὰ μὲν ὑπάρχειν,
τὰ δὲ παρασκευάσαι τὸν νομοθέτην. Διὸ κατ' εὐ- 5.
χὴν εὐχόμεθα τὴν τῆς πόλεως σύστασιν [ἐξ] ὧν
ἡ τύχη κυρία· κυρίαν γὰρ αὐτὴν ὑπάρχειν τίθεμεν.
Τὸ δὲ σπουδαίαν εἶναι τὴν πόλιν, οὐκέτι τύχης ἔρ-
γον ἀλλ' ἐπιστήμης καὶ προαιρέσεως. Ἀλλὰ μὴν
σπουδαία πόλις ἐστὶ τῷ τοὺς πολίτας τοὺς μετέχον-
τας τῆς πολιτείας εἶναι σπουδαίους· ἡμῖν δὲ πάντες
οἱ πολῖται μετέχουσι τῆς πολιτείας. Τοῦτ' ἄρα
σκεπτέον, πῶς ἀνὴρ γίνεται σπουδαῖος· καὶ γὰρ εἰ
μὴ πάντας ἐνδέχεται σπουδαίους εἶναι, καθ' ἕκαστον
δὲ τῶν πολιτῶν, οὕτως αἱρετώτερον· ἀκολουθεῖ γὰρ
τῷ καθέκαστον καὶ τὸ πάντας. Ἀλλὰ μὴν ἀγα- 6.
θοί γε καὶ σπουδαῖοι γίγνονται διὰ τριῶν· τὰ τρία
δὲ ταῦτά ἐστι, Φύσις, ἔθος, λόγος· καὶ γὰρ φῦ-
ναι δεῖ πρῶτον οἷον ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ τῶν ἄλ-
λων τι ζώων· εἶτα καὶ ποιόν τινα τὸ σῶμα καὶ
τὴν ψυχήν. Ἔνιά τε οὐθὲν ὄφελος φῦναι· τὰ γὰρ

ἔθη μεταβαλεῖν ποιεῖ· ἔνια γάρ ἐστι διὰ τῆς φύσεως, ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖ-
7. ρον καὶ τὸ βέλτιον. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τῶν ζώων μάλιστα μὲν τῇ φύσει ζῇ, μικρὰ δ' ἔνια καὶ τοῖς ἔθεσιν· ἄνθρωπος δὲ καὶ λόγῳ· μόνον γὰρ ἔχει λόγον. Ὥστε δεῖ ταῦτα συμφωνεῖν ἀλλήλοις· πολλὰ γὰρ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. Τὴν μὲν τοίνυν φύσιν οἵους εἶναι δεῖ τοὺς μέλλοντας εὐχειρώτους ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ, διωρίσμεθα πρότερον· τὸ δὲ λοιπὸν ἔργον, ἤδη παιδείας· τὰ μὲν γὰρ ἐθιζόμενοι μανθάνουσι, τὰ δ' ἀκούοντες.

Κεφ. ιγ.

Ἐπεὶ δὲ πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία συνέστηκεν ἐξ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοῦτο δὴ σκεπτέον, εἰ ἑτέρους εἶναι δεῖ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχομένους, ἢ τοὺς αὐτοὺς διὰ βίου· δῆλον γὰρ ὡς ἀκολουθεῖν δεήσει καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην. Εἰ μὲν τοίνυν εἴησαν τοσοῦτον διαφέροντες ἅτεροι τῶν ἄλλων, ὅσον τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν, εὐθὺς πρῶτον κατὰ τὸ σῶμα πολλὴν ἔχοντας ὑπερβολὴν, εἶτα κατὰ τὴν ψυχὴν, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι καὶ φανερὰν τὴν ὑπεροχὴν τοῖς ἀρχομένοις τὴν τῶν ἀρχόντων, δῆλον ὅτι βέλτιον ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς τοὺς μὲν ἀρ-

χειν τὲς δ' ἄρχεσθαι καθάπαξ· ἐπεὶ δὲ τῦτ' ἐ 2.
ῥάδιον λαβεῖν, ἐδέ ἐστιν, ὥςπερ ἐν Ἰνδοῖς φησι Σκύλαξ εἶναι τὲς βασιλέας τοσῦτον διαφέροντας τῶν ἀρχομένων, φανερὸν ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας ἀναγκαῖον πάντας ὁμοίως κοινωνεῖν τῦ κατὰ μέρος ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· τό τε γὰρ ἴσον ταὐτὸν τοῖς ὁμοίοις, καὶ χαλεπὸν μένειν τὴν πολιτείαν τὴν συνεστηκυῖαν παρὰ τὸ δίκαιον· μετὰ γὰρ τῶν ἀρχομένων ὑπάρχεσι νεωτερίζειν βελόμενοι πάντες οἱ κατὰ τὴν χώραν· τοσέτες τε εἶναι τὲς ἐν τῷ πολιτεύματι τὸ πλῆθος, ὥςτ' εἶναι κρείττες πάντων τέτων, ἕν τι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν ὅτι 3.
γε δεῖ τὲς ἄρχοντας διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀναμφισβήτητον. Πῶς ἐν ταῦτ' ἔσται, καὶ πῶς μεθέξεσι, δεῖ σκέψασθαι τὸν νομοθέτην. Εἴρηται δὲ πρότερον περὶ αὐτῦ· ἡ γὰρ φύσις δέδωκε τὴν αἵρεσιν, ποιήσασα τῶν αὐτῶν τῷ γένει τὸ μὲν νεώτερον τὸ δὲ πρεσβύτερον, ὧν τοῖς μὲν ἄρχεσθαι πρέπει τοῖς δ' ἄρχειν. Ἀγανακτεῖ δ' ἐδεὶς καθ' ἡλικίαν ἀρχόμενος, ἐδὲ νομίζει εἶναι κρείττων, ἄλλως τε καὶ μέλλων ἀντιλαμβάνειν τῦτον τὸν ἔρανον, ὅταν τύχῃ τῆς ἱκνεμένης ἡλικίας. Ἔστι μὲν 4.
ἄρα ὡς τὲς αὐτὲς ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι φατέον, ἔστι δὲ ὡς ἑτέρες· ὥςτε καὶ τὴν παιδείαν ἔστιν ὡς τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον, ἔστι δὲ ὡς ἑτέραν εἶναι· τόν τε γὰρ μέλλοντα καλῶς ἄρχειν ἀρχθῆναί φασι δεῖν πρῶτον. Ἔστι δὲ ἀρχὴ, καθάπερ ἐν τοῖς

πρώτοις εἴρηται λόγοις, ἡ μὲν τοῦ ἄρχοντος χάριν,
ἡ δὲ τοῦ ἀρχομένου· τούτων δὲ τὴν μὲν δεσποτικὴν
5. εἶναί φαμεν, τὴν δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διαφέρει δ'
ἔνια τῶν ἐπιταττομένων οὐ τοῖς ἔργοις, ἀλλὰ τῷ
τίνος ἕνεκα· διὸ πολλὰ τῶν εἶναι δοκούντων διακονι-
κῶν ἔργων καὶ τῶν νέων τοῖς ἐλευθέροις καλὸν δια-
κονεῖν· πρὸς γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ καλὸν οὐχ
οὕτω διαφέρουσιν αἱ πράξεις καθ' αὑτὰς, ὡς ἐν
τῷ τέλει καὶ τῷ τίνος ἕνεκεν. Ἐπεὶ δὲ πολίτου
καὶ ἄρχοντος τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναί φαμεν, καὶ
τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς, τὸν δ' αὐτὸν ἀρχόμενόν τε δεῖν
γίγνεσθαι πρότερον καὶ ἄρχοντα ὕστερον, τοῦτ' ἂν
εἴη τῷ νομοθέτῃ πραγματευτέον, πῶς ἄνδρες ἀγα-
θοὶ γίγνωνται, καὶ διὰ τίνων ἐπιτηδευμάτων, καὶ
6. τί τὸ τέλος τῆς ἀρίστης ζωῆς. Διῄρηται δὲ δύο
μέρη τῆς ψυχῆς, ὧν τὸ μὲν ἔχει λόγον καθ' αὑ-
τὸ, τὸ δ' οὐκ ἔχει μὲν καθ' αὑτὸ, λόγῳ δ' ὑπακού-
ειν δυνάμενον· ὧν φαμεν τὰς ἀρετὰς εἶναι, καθ'
ἃς ἀνὴρ ἀγαθὸς λέγεταί πως. Τούτων δὲ ἐν πο-
τέρῳ μᾶλλον τὸ τέλος, τοῖς μὲν οὕτω διαιροῦσιν, ὡς
ἡμεῖς φαμεν, οὐκ ἄδηλον, πῶς λεκτέον· αἰεὶ γὰρ
τὸ χεῖρον τοῦ βελτίονός ἐστιν ἕνεκεν· καὶ τοῦτο
φανερὸν ὁμοίως ἔν τε τοῖς κατὰ τέχνην καὶ τοῖς
7. κατὰ φύσιν· βέλτιον δὲ τὸ λόγον ἔχον. Διῄρηται
τε διχῆ, καθ' ὅνπερ εἰώθαμεν τρόπον διαιρεῖν· ὁ
μὲν γὰρ πρακτικός ἐστι λόγος, ὁ δὲ θεωρητικός.
Ὡσαύτως οὖν ἀνάγκη διῃρῆσθαι καὶ τοῦτο τὸ μέρος

δηλονότι· καὶ τὰς πράξεις δ' ἀνάλογον ἐροῦμεν
ἔχειν· καὶ δεῖ τὰς τοῦ φύσει βελτίονος αἱρετωτέ-
ρας εἶναι τοῖς δυναμένοις τυγχάνειν ἢ πασῶν
ἢ τοῖν δυοῖν· αἰεὶ γὰρ ἑκάστῳ τοῦθ' αἱρετώτατον,
οὗ τυχεῖν ἐστιν ἀκροτάτου. Διῄρηται δὲ καὶ πᾶς
ὁ βίος εἰς ἀσχολίαν καὶ εἰς σχολὴν, καὶ πόλε-
μον καὶ εἰρήνην· καὶ τῶν πρακτῶν τὰ μὲν εἰς τὰ
ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, τὰ δ' εἰς τὰ καλά· περὶ
ὧν ἀνάγκη τὴν αὐτὴν διαίρεσιν εἶναι καὶ τοῖς τῆς
ψυχῆς μέρεσι καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, πόλεμον
μὲν εἰρήνης χάριν, ἀσχολίαν δὲ σχολῆς, τὰ δ'
ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα τῶν καλῶν ἕνεκεν. Πρὸς 9.
πάντα μὲν τοίνυν τῷ πολιτικῷ βλέποντι νομοθε-
τητέον καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ
τὰς πράξεις αὐτῶν, μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ βελτίω
καὶ τὰ τέλη. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοὺς
βίους καὶ τὰς τῶν πραγμάτων διαιρέσεις· δεῖ μὲν
γὰρ ἀσχολεῖν δύνασθαι καὶ πολεμεῖν, μᾶλλον δ'
εἰρήνην ἄγειν καὶ σχολάζειν· καὶ τἀναγκαῖα καὶ
τὰ χρήσιμα δὲ πράττειν, τὰ δὲ καλὰ δεῖ μᾶλλον.
Ὥστε πρὸς τούτους τοὺς σκοποὺς καὶ παῖδας ἔτι ὄν-
τας παιδεύειν, καὶ τὰς ἄλλας ἡλικίας, ὅσαι δέον-
ται παιδείας. Οἱ δὲ νῦν ἄριστα δοκοῦντες πολιτεύ- 10.
εσθαι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν νομοθετῶν οἱ ταύτας
καταστήσαντες τὰς πολιτείας οὔτε πρὸς τὸ βέλτι-
ον τέλος φαίνονται συντάξαντες τὰ περὶ τὰς πο-
λιτείας, οὔτε πρὸς πάσας τὰς ἀρετὰς τοὺς νόμους

καὶ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ φορτικῶς ἀπέκλιναν πρὸς τὰς χρησίμȣς εἶναι δοκȣ́σας καὶ πλεονεκτικωτέρας. Παραπλησίως δὲ τȣ́τοις καὶ τῶν ὕστερόν τινες γραψάντων ἀπεφήναντο τὴν αὐτὴν δόξαν, ἐπαινȣ̃ντες γὰρ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν ἄγανται τȣ̃ νομοθέτȣ τὸν σκοπὸν, ὅτι πάντα πρὸς τὸ κρατεῖν
11. καὶ πρὸς πόλεμον ἐνομοθέτησεν. Ἃ καὶ κατὰ τὸν λόγον ἐστὶν εὐέλεγκτα καὶ τοῖς ἔργοις ἐξεληλέγκται νῦν· ὥσπερ γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ζητȣ̃σι τῶν πολλῶν δεσπόζειν, ὅτι πολλὴ χορηγία γίγνεται τῶν εὐτυχημάτων, ȣ̃τω καὶ Θίβρων ἀγάμενος φαίνεται τὸν τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτην, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν γραφόντων περὶ πολιτείας αὐτῶν, ὅτι διὰ τὸ γεγυμνάσθαι πρὸς τȣ̀ς
12. κινδύνȣς πολλῶν ἦρχον. Καίτοι δῆλον, ὡς, ἐπειδὴ νῦν γε ȣ̓κέτι ὑπάρχει τοῖς Λάκωσι τὸ ἄρχειν, ȣ̓κ εὐδαίμονες, ȣ̓δ' ὁ νομοθέτης ἀγαθός. Ἔτι δὲ τȣ̃το γελοῖον, εἰ μένοντες ἐν τοῖς νόμοις αὐτȣ̃, καὶ μηδενὸς ἐμποδίζοντος πρὸς τὸ χρῆσθαι τοῖς νόμοις, ἀποβεβλήκασι τὸ ζῆν καλῶς. Οὐκ ὀρθῶς δ' ὑπολαμβάνȣσιν ȣ̓δὲ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἣν δεῖ τιμῶντα φαίνεσθαι τὸν νομοθέτην· τȣ̃ γὰρ δεσποτικῶς ἄρχειν ἡ τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴ καλλίων καὶ μᾶλλον
13. μετ' ἀρετῆς. Ἔτι δὲ ȣ̓ διὰ τȣ̃το δεῖ τὴν πόλιν εὐδαίμονα νομίζειν, καὶ τὸν νομοθέτην ἐπαινεῖν, ὅτι κρατεῖν ἤσκησεν ἐπὶ τὸ τῶν πέλας ἄρχειν· ταῦτα γὰρ μεγάλην ἔχει βλάβην. Δῆλον γὰρ

ὅτι καὶ τῶν πολιτῶν τῷ δυναμένῳ τῦτο πειρατέον διώκειν, ὅπως δύνηται τῆς οἰκείας πόλεως ἄρχειν· ὅπερ ἐγκαλῦσιν οἱ Λάκωνες Παυσανίᾳ τῷ βασιλεῖ, καίπερ ἔχοντι τηλικαύτην τιμήν. Οὔτε δὴ πολιτικὸς τῶν τοιύτων λόγων καὶ νόμων ὐθεὶς ὔτε ὠφέλιμος ὔτε ἀληθής ἐστι· ταὐτὰ γὰρ ἄριστα καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ τὸν νομοθέτην ἐμποιεῖν δεῖ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων. Τήν τε τῶν πολεμικῶν ἄ- 14.
σκησιν ὐ τύτυ χάριν δεῖ μελετᾷν, ἵνα καταδυλώσωνται τὺς ἀναξίυς, ἀλλ' ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὶ μὴ δυλεύωσιν ἑτέροις, ἔπειτα ὅπως ζητῶσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ μὴ πάντων δεσποτείας· τρίτον δὲ τὸ δεσπόζειν τῶν ἀξίων δυλεύειν. Ὅτι δὲ δεῖ τὸν νομοθέ- 15.
την μᾶλλον σπυδάζειν, ὅπως καὶ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ τὴν ἄλλην νομοθεσίαν τῦ σχολάζειν ἕνεκεν τάξῃ καὶ τῆς εἰρήνης, μαρτυρεῖ τὰ γιγνόμενα τοῖς λόγοις. Αἱ γὰρ πλεῖσται τῶν τοιύτων πόλεων πολεμῦσαι μὲν σώζονται, κατακτησάμεναι δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπόλλυνται· τὴν γὰρ βαφὴν ἀφιᾶσιν, ὥςπερ ὁ σίδηρος, εἰρήνην ἄγοντες. Αἴτιος δ' ὁ νομοθέτης, ὐ παιδεύσας δύνασθαι σχολάζειν.
Ἐπεὶ δὲ τὸ αὐτὸ τέλος εἶναι φαίνεται καὶ κοινῇ 16.
καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸν αὐτὸν ὅρον ἀναγκαῖον εἶναι τῷ τε ἀρίστῳ ἀνδρὶ καὶ τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ, φανερὸν ὅτι δεῖ τὰς εἰς τὴν σχολὴν ἀρετὰς ὑπάρχειν· τέλος γὰρ, ὥςπερ εἴρηται πολλάκις,

17. εἰρήνη μὲν πολέμȣ, σχολὴ δ᾽ ἀσχολίας. Χρήσιμοι δὲ τῶν ἀρετῶν εἰσι πρὸς τὴν σχολὴν καὶ διαγωγὴν, ὧν τε ἐν τῇ σχολῇ τὸ ἔργον καὶ ὧν ἐν τῇ ἀσχολίᾳ. Δεῖ γὰρ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν, ὅπως ἐξῇ σχολάζειν· διὸ σώφρονα τὴν πόλιν εἶναι προσήκει καὶ ἀνδρείαν καὶ καρτερικήν· κατὰ γὰρ τὴν παροιμίαν ȣ̓ σχολὴ δȣ́λοις. Οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι κινδυνεύειν ἀνδρείως, δȣ̃λοι τῶν ἐπιόντων
18. εἰσίν. Ἀνδρείας μὲν ȣ̃ν καὶ καρτερίας δεῖ πρὸς τὴν ἀσχολίαν, φιλοσοφίας δὲ πρὸς τὴν σχολὴν, σωφροσύνης δὲ καὶ δικαιοσύνης ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χρόνοις καὶ μᾶλλον εἰρήνην ἄγȣσι καὶ σχολάζȣσιν· ὁ μὲν γὰρ πόλεμος ἀναγκάζει δικαίȣς εἶναι καὶ σωφρονεῖν, ἡ δὲ τῆς εὐτυχίας ἀπόλαυσις καὶ τὸ σχολάζειν μετ᾽ εἰρήνης ὑβριστὰς ποιεῖ μᾶλλον.
19. Πολλῆς ȣ̃ν δεῖ δικαιοσύνης καὶ πολλῆς σωφροσύνης τȣ̀ς ἄριστα δοκȣ̃ντας πράττειν, καὶ πάντων τῶν μακαριζομένων ἀπολαύοντας· οἷον εἴτινές εἰσιν, ὥσπερ οἱ ποιηταί φασιν, ἐν μακάρων νήσοις· μάλιστα γὰρ ȣ̃τοι δεήσονται φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, ὅσῳ μᾶλλον σχολάζȣσιν ἐν ἀφθονίᾳ τῶν τοιȣ́των ἀγαθῶν. Διότι μὲν ȣ̃ν τὴν μέλλȣσαν εὐδαιμονήσειν καὶ σπȣδαίαν ἔσεσθαι πόλιν τȣ́των δεῖ τῶν ἀρετῶν μετέχειν, φανερόν· αἰσχρȣ̃ γὰρ ὄντος μὴ δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, ἔτι μᾶλλον μὴ δύνασθαι ἐν τῷ σχολάζειν χρῆσθαι, ἀλλ᾽ ἀσχολȣ̃ντας μὲν καὶ πολεμȣ̃ντας

φαίνεσθαι

φαίνεσθαι ἀγαθούς, εἰρήνην δ' ἄγοντας καὶ σχολά-
ζοντας ἀνδραποδώδεις. Διὸ δεῖ μὴ, καθάπερ ἡ 20.
Λακεδαιμονίων πόλις, τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν· ἐκεῖνοι
μὲν γὰρ οὐ ταύτῃ διαφέρουσι τῶν ἄλλων, τῷ μὴ νο-
μίζειν ταὐτὰ τοῖς ἄλλοις μέγιστα τῶν ἀγαθῶν,
ἀλλὰ τῷ γενέσθαι ταῦτα μᾶλλον διά τινος ἀρε-
τῆς. Ἐπεὶ δὲ μείζω τε ἀγαθὰ ἢ τὰ τοῦ πολέμου,
ταῦτα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τὴν τούτων ἢ τὴν τῶν
ἀρετῶν, καὶ ὅτι δι' αὐτὴν, φανερὸν ἐκ τούτων. Πῶς 21.
δὲ καὶ διὰ τίνων ἔσται, τοῦτο δὴ θεωρητέον. Τυγχά-
νομεν δὴ διῃρημένοι πρότερον, ὅτι φύσεως καὶ ἔθους
καὶ λόγου δεῖ· τούτων δὲ ποίους μέν τινας εἶναι χρὴ
τὴν φύσιν, διώρισται πρότερον· λοιπὸν δὲ θεωρῆσαι
πότερον παιδευτέον τῷ λόγῳ πρότερον ἢ τοῖς ἔθε-
σι. Ταῦτα γὰρ δεῖ πρὸς ἄλληλα συμφωνεῖν συμ-
φωνίαν τὴν ἀρίστην· ἐνδέχεται γὰρ διημαρτηκέναι
καὶ τὸν λόγον τῆς βελτίστης ὑποθέσεως· καὶ διὰ
τῶν ἐθῶν ὁμοίως ἦχθαι. Φανερὸν δὴ τοῦτό γε 22.
πρῶτον μὲν, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὡς ἡ γένε-
σις ἀπ' ἀρχῆς ἐστι, καὶ τὸ τέλος ἀπό τινος
ἀρχῆς ἄλλου τέλους· ὁ δὲ λόγος ἡμῖν καὶ ὁ
νοῦς τῆς φύσεως τέλος· ὥστε πρὸς τούτους τὴν
γένεσιν καὶ τὴν τῶν ἐθῶν δεῖ παρασκευάζειν
μελέτην. Ἔπειτα ὥσπερ ψυχὴ καὶ σῶμα δύ' 23.
ἐστὶν, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν δύο μέρη, τό
τε ἄλογον καὶ τὸ λόγον ἔχον, καὶ τὰς ἕξεις τὰς
τούτων δύο τὸν ἀριθμόν· ὧν τὸ μέν ἐστιν ὄρεξις,

τὸ δὲ νᾶς. Ὥσπερ δὲ τὸ σῶμα πρότερον τῇ γενέσει τῆς ψυχῆς, ἕτω καὶ τὸ ἄλογον τᾶ λόγον ἔχοντος. Φανερὸν δὲ καὶ τᾶτο· θυμὸς γὰρ καὶ βέλησις ἔτι δὲ ἐπιθυμία καὶ γενομένοις εὐθὺς ὑπάρχει τοῖς παιδίοις, ὁ δὲ λογισμὸς καὶ ὁ νᾶς προϊᾶσιν ἐγγίνεσθαι πέφυκε. Διὸ πρῶτον μὲν τᾶ σώματος τὴν ἐπιμέλειαν ἀναγκαῖον εἶναι προτέραν ἢ τὴν τῆς ψυχῆς, ἔπειτα τὴν τῆς ὀρέξεως· ἕνεκα μέντοι τᾶ νᾶ τὴν τῆς ὀρέξεως, τὴν δὲ τᾶ σώματος, τῆς ψυχῆς.

Κ ε φ. ιδ.

Εἴπερ ἕν ἀπ' ἀρχῆς τὸν νομοθέτην ὁρᾷν δεῖ, ὅπως βέλτιστα τὰ σώματα γένηται τῶν τρεφομένων, πρῶτον μὲν ἐπιμελητέον περὶ τὴν σύζευξιν, πότε καὶ ποίας τινὰς ὄντας χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς ἀλλήλας τὴν γαμικὴν ὁμιλίαν. Δεῖ δ' ἀποβλέποντα νομοθετεῖν περὶ ταύτην τὴν κοινωνίαν πρὸς αὐτάς τε καὶ τὸν τᾶ ζῆν χρόνον, ἵνα συγκαταβαίνωσι ταῖς ἡλικίαις ἐπὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ μὴ διαφωνῶσιν αἱ δυνάμεις, τᾶ μὲν ἔτι δυναμένα γεννᾷν, τῆς δὲ μὴ δυναμένης, ἢ ταύτης μὲν, τᾶ δ' ἀνδρὸς μή· ταῦτα γὰρ ποιεῖ καὶ στάσεις πρὸς ἀλλήλας καὶ
2. διαφοράς. Ἔπειτα καὶ πρὸς τὴν τῶν τέκνων διαδοχήν· δεῖ γὰρ ἕτε λίαν ὑπολείπεσθαι ταῖς ἡλικίαις τὰ τέκνα τῶν πατέρων· ἀνόνητος γὰρ τοῖς μὲν πρεσβυτέροις ἡ χάρις παρὰ τῶν τέκνων, ἡ δὲ

παρὰ τῶν πατέρων βοήθεια τοῖς τέκνοις· ὔτε λίαν πάρεγγυς εἶναι· πολλὴν γὰρ ἔχει δυςχέρειαν· ἥ τε γὰρ αἰδὼς ἧττον ὑπάρχει τοῖς τοιύτοις, ὥςπερ ἡλικιώταις, καὶ περὶ τὴν οἰκονομίαν ἐγκληματικὸν τὸ πάρεγγυς. Ἔτι δὲ, ὅθεν ἀρχόμενοι δεῦρο μετέβημεν, ὅπως τὰ σώματα τῶν γεννωμένων ὑπάρχῃ πρὸς τὴν τῦ νομοθέτυ βύλησιν. Σχεδὸν δὴ 3.
πάντα ταῦτα συμβαίνει κατὰ μίαν ἐπιμέλειαν· ἐπεὶ γὰρ ὥρισται τέλος τῆς γεννήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, ἀνδράσι μὲν ὁ τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμὸς ἔσχατος, πεντήκοντα δὲ γυναιξὶ, δεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς συζεύξεως κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τὺς χρόνυς καταβαίνειν τύτυς. Ἔστι δὲ ὁ τῶν νέων 4.
συνδυασμὸς φαῦλος πρὸς τεκνοποιίαν· ἐν γὰρ πᾶσι ζώοις ἀτελῆ τὰ τῶν νέων ἔγγονα καὶ θηλυτόκα μᾶλλον, καὶ μικρὰ τὴν μορφήν· ὥςτ' ἀναγκαῖον ταὐτὸ τῦτο συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Τεκμήριον δέ· ἐν ὅσαις γὰρ τῶν πόλεων ἐπιχωριάζεται τὸ νέυς συζευγνύναι καὶ νέας, ἀτελεῖς καὶ μικροὶ τὰ σώματά εἰσιν. Ἔτι δὲ ἐν τοῖς τόκοις αἱ νέαι πονῦσί τε μᾶλλον καὶ διαφθείρονται πλείυς· διὸ καὶ τὸν χρησμὸν γενέσθαι τινές φασι διὰ τοιαύτην αἰτίαν τοῖς Τροιζηνίοις, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, ἀλλ' ὐ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν κομιδήν. Ἔτι δὲ καὶ πρὸς 5.
σωφροσύνην συμφέρει τὰς ἐκδόσεις ποιεῖσθαι πρεσβυτέραις· ἀκολαστότεραι γὰρ εἶναι δοκῦσι νέαι

χρησάμεναι ταῖς συνȣσίαις. Καὶ τὰ τῶν ἀῤῥένων
δὲ σώματα βλάπτεσθαι δοκεῖ πρὸς τὴν αὔξησιν, ἐὰν
ἔτι τȣ͂ σώματος αὐξανομένȣ ποιῶνται τὴν συνȣσίαν·
καὶ γὰρ τȣ́τȣ τις ὡρισμένος χρόνος, ὃν ȣ̓χ ὑπερβαί-
6. νει πληθύον ἔτι. Διὸ τὰς μὲν ἁρμόττει περὶ τὴν
ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύναι, τȣ̀ς δ᾽
ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἢ μικρόν· ἐν τοσȣ́τῳ γὰρ ἀκ-
μάζȣσί τε τοῖς σώμασιν ἡ σύζευξις ἔσται καὶ πρὸς
τὴν παῦλαν τῆς τεκνοποιΐας συγκαταβήσεται τοῖς
χρόνοις εὐκαίρως. Ἔτι δὲ ἡ διαδοχὴ τῶν τέκνων
τοῖς μὲν ἀρχομένης ἔσται τῆς ἀκμῆς, ἐὰν γίγνη-
ται κατὰ λόγον εὐθὺς ἡ γένεσις, τοῖς δὲ ἤδη κα-
ταλελυμένης τῆς ἡλικίας πρὸς τὸν τῶν ἑβδομήκον-
7. τα ἐτῶν ἀριθμόν. Περὶ μὲν ȣ͂ν τȣ͂ πότε δεῖ ποι-
εῖσθαι τὴν σύζευξιν, εἴρηται· τοῖς δὲ περὶ τὴν ὥραν
χρόνοις δεῖ χρῆσθαι οἷς οἱ πολλοὶ χρῶνται καλῶς
καὶ νῦν, ὁρίσαντες χειμῶνος τὴν συναυλίαν ποιεῖ-
σθαι ταύτην. Δεῖ δὴ καὶ αὐτȣ̀ς ἤδη θεωρεῖν πρὸς
τὴν τεκνοποιΐαν τά τε παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγόμενα
καὶ τὰ παρὰ τῶν φυσικῶν· οἵ τε γὰρ ἰατροὶ τȣ̀ς
καιρȣ̀ς τῶν σωμάτων ἱκανῶς λέγȣσι, καὶ περὶ τῶν
πνευμάτων οἱ φυσικοὶ, τὰ βόρεια τῶν νοτίων ἐπαι-
8. νȣ͂ντες μᾶλλον. Ποίων δέ τινων τῶν σωμάτων
ὑπαρχόντων μάλιστα ὄφελος εἴη τοῖς γεννωμένοις,
ἐπιστήσασι μὲν μᾶλλον λεκτέον ἐν τοῖς περὶ τῆς
παιδονομίας, τύπῳ δὲ ἱκανὸν εἰπεῖν καὶ νῦν· ȣ̓́τε γὰρ
ἡ τῶν ἀθλητῶν χρήσιμος ἕξις πρὸς πολιτικὴν εὐε-

ξίαν, ὅτε πρὸς ὑγίειαν καὶ τεκνοποιΐαν, ὅτε ἡ θεραπευτικὴ καὶ κακοπονητικὴ λίαν, ἀλλ' ἡ μέση τούτων. Πεπονημένην μὲν οὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν, πεπονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις μηδὲ πρὸς ἕνα μόνον, ὥςπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἐλευθέρων πράξεις. Ὁμοίως δὲ δεῖ ταῦτα ὑπάρχειν ἀνδράσι καὶ γυναιξί. Χρὴ δὲ καὶ τὰς 9.
ἐγκύους ἐπιμελεῖσθαι τῶν σωμάτων, μὴ ῥαθυμούσας, μηδ' ἀραιᾷ τροφῇ χρωμένας. Τοῦτο δὲ ῥᾴδιον τῷ νομοθέτῃ ποιῆσαι προστάξαντι, καθ' ἡμέραν τινὰ ποιεῖσθαι πορείαν πρὸς θεῶν ἀποθεραπείαν τῶν εἰληχότων τὴν περὶ τῆς γενέσεως τιμήν. Τὴν μέντοι διάνοιαν τοὐναντίον τῶν σωμάτων ῥαθυμοτέρως ἁρμόττει διάγειν· ἀπολαύοντα γὰρ φαίνεται τὰ γεννώμενα τῆς ἐχούσης, ὥςπερ καὶ τὰ φυόμενα τῆς γῆς. Περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνο- 10.
μένων ἔστω νόμος, μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν. Διὰ δὲ πλῆθος τέκνων, ἐὰν ἡ τάξις τῶν ἐθνῶν κωλύῃ μηδὲν, ἀποτίθεσθαι τῶν γιγνομένων· ὡρίσθαι γὰρ δεῖ τῆς τεκνοποιΐας τὸ πλῆθος. Ἐὰν δέ τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων, πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἄμβλωσιν· τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ διωρισμένον τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται. Ἐπεὶ δ' ἡ μὲν 11.
ἀρχὴ τῆς ἡλικίας ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ διώρισται, πότε ἄρχεσθαι χρὴ τῆς συζεύξεως, καὶ πόσον χρόνον λειτουργεῖν ἁρμόττει πρὸς τεκνοποιΐαν, ὡρίσθω·

τὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἔκγονα, καθάπερ τὰ τῶν νεωτέρων, ἀτελῆ γίνεται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοίαις, τὰ δὲ τῶν γεγηρακότων ἀσθενῆ. Διὸ κατὰ τὴν τῆς διανοίας ἀκμήν· αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τοῖς πλείστοις, ἥνπερ τῶν ποιητῶν τινες εἰρήκασιν οἱ μετροῦντες ταῖς ἑβδομάσι τὴν ἡλικίαν, περὶ
12. τὸν χρόνον τὸν τῶν πεντήκοντα ἐτῶν· ὥστε τέτταρσιν ἢ πέντε ἔτεσιν ὑπερβάλλοντα τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀφεῖσθαι δεῖ τῆς εἰς τὸ φανερὸν γεννήσεως· τὸ δὲ λοιπὸν ὑγιείας χάριν ἤ τινος ἄλλης τοιαύτης αἰτίας φαίνεσθαι δεῖ ποιουμένους τὴν ὁμιλίαν. Περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλην ἢ πρὸς ἄλλον, ἔστω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν ἁπτόμενον φαίνεσθαι μηδαμῆ μηδαμῶς, ὅταν ᾖ καὶ προσαγορευθῇ πόσις· περὶ δὲ τὸν χρόνον τὸν τῆς τεκνοποιΐας ἐάν τις φαίνηται τοιοῦτόν τι δρῶν, ἀτιμίᾳ ζημιούσθω πρεπούσῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.

Κεφ. ιε.

Γενομένων δὲ τῶν τέκνων οἴεσθαι μεγάλην εἶναι διαφορὰν πρὸς τὴν τῶν σωμάτων δύναμιν τὴν τροφὴν ὁποία τις ἂν ᾖ. Φαίνεται δὲ διά τε τῶν ἄλλων ζώων ἐπισκοποῦσι καὶ διὰ τῶν ἐθνῶν, οἷς ἐπιμελές ἐστιν εἰσάγειν τὴν πολεμικὴν ἕξιν, ἡ τοῦ γάλακτος πληθύουσα τροφὴ μάλιστα οἰκεία τοῖς
2. σώμασιν, ἀοινοτέρα δὲ, διὰ τὰ νοσήματα. Ἔτι δὲ κινήσεις, ὅσας ἐνδέχεται ποιεῖσθαι τηλικούτων, συμ-

φέρει· πρὸς δὲ τὸ μὴ διαστρέφεσθαι τὰ μέλη δι' ἁπαλότητα χρῶνται καὶ νῦν ἔνια τῶν ἐθνῶν ὀργάνοις τισὶ μηχανικοῖς, ἃ τὸ σῶμα ποιεῖ τῶν τοιȣ́των ἀστραβές. Συμφέρει δὲ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ ψύχη συνεθίζειν ἐκ μικρῶν παίδων· τȣ̃το γὰρ καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ πρὸς πολεμικὰς πράξεις εὐχρηστότατον· διὸ παρὰ πολλοῖς ἐστι τῶν βαρβάρων ἔθος τοῖς μὲν εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν τὰ γιγνόμενα ψυχρὸν, τοῖς δὲ σκέπασμα μικρὸν ἀμπίσχειν, οἷον Κελτοῖς. Πάντα γὰρ, ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς 3.
ἀρχομένων βέλτιον μὲν ἐθίζειν, ἐκ προσαγωγῆς δ' ἐθίζειν· εὐφυὴς δ' ἡ τῶν παίδων ἕξις διὰ θερμότητα πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἄσκησιν. Περὶ μὲν ȣ̃ν τὴν πρώτην συμφέρει ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τοιαύτην τε καὶ τὴν ταύτῃ παραπλησίαν. Τὴν δ' ἐχο- 4.
μένην ταύτης ἡλικίαν μέχρι πέντε ἐτῶν, (ἣν ȣ̓δέπω πρὸς μάθησιν καλῶς ἔχει προσάγειν ȣ̓δεμίαν ȣ̓́τε πρὸς ἀναγκαίȣς πόνȣς, ὅπως μὴ τὴν αὔξησιν ἐμποδίζωσι,) δεῖ τοσαύτης τυγχάνειν κινήσεως, ὥστε διαφεύγειν τὴν ἀργίαν τῶν σωμάτων· ἣν χρὴ παρασκευάζειν καὶ δι' ἄλλων πράξεων καὶ διὰ τῆς παιδιᾶς. Δεῖ δὲ καὶ τὰς παιδιὰς εἶναι μήτ' ἀνελευθέρȣς μήτ' ἐπιπόνȣς μήτε ἀνειμένας. Καὶ περὶ 5.
λόγων δὲ καὶ μύθων, ποίȣς τινὰς ἀκȣ́ειν δεῖ τȣ̀ς τηλικȣ́τȣς, ἐπιμελὲς ἔστω τοῖς ἄρχȣσιν, ȣ̃̔ς καλȣ̃σι παιδονόμȣς· πάντα γὰρ δεῖται τοιαῦτα προοδοποιεῖν πρὸς τὰς ὕστερον διατριβάς. Διὸ τὰς παιδιὰς

εἶναι δεῖ τὰς πολλὰς μιμήσεις τῶν ὕστερον σπȣδα-
6. ζομένων. Τὰς δὲ διατάσεις τῶν παίδων καὶ τȣ̀ς κλαυθμȣ̀ς ȣ̓κ ὀρθῶς ἀπαγορεύȣσιν οἱ κωλύοντες ἐν τοῖς νόμοις· συμφέρȣσι γὰρ πρὸς αὔξησιν· γίνεται γὰρ τρόπον τινὰ γυμνάσια τοῖς σώμασιν· ἡ γὰρ τȣ̃ πνεύματος κάθεξις ποιεῖ τὴν ἰσχὺν τοῖς πονȣ̃σιν· ὃ συμβαίνει καὶ τοῖς παιδίοις διατεινομένοις. Ἐπισκεπτέον δὲ τοῖς παιδονόμοις τὴν τȣ́των διαγωγὴν τήν τ' ἄλλην, καὶ ὅπως ὅτι ἥκιστα μετὰ δȣ́λων ἔσται· ταύτην γὰρ τὴν ἡλικίαν καὶ μέχρι τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἀναγκαῖον οἴκοι τὴν τροφὴν ἔχειν.
7. Εὔλογον ȣ̓̃ν ἀπελαύνειν ἀπὸ τῶν ἀκȣσμάτων καὶ τῶν ὁραμάτων τῶν ἀνελευθέρων καὶ τηλικȣ́τȣς ὄντας. Ὅλως μὲν ȣ̓̃ν αἰσχρολογίαν ἐκ τῆς πόλεως ὥςπερ ἄλλο τι δεῖ τὸν νομοθέτην ἐξορίζειν· (ἐκ γὰρ τȣ̃ εὐχερῶς λέγειν ὁτιȣ̃ν τῶν αἰσχρῶν γίνεται καὶ τὸ ποιεῖν σύνεγγυς·) μάλιστα μὲν ȣ̓̃ν ἐκ τῶν νέων, ὅπως μήτε λέγωσι μήτε ἀκȣ́ωσι μηδὲν τοιȣ̃τον. Ἐὰν δέ τις φαίνηταί τι λέγων ἢ πράττων τῶν ἀπηγορευμένων, τὸν μὲν ἐλεύθερον, μήπω δὲ κατακλίσεως ἠξιωμένον ἐν τοῖς συσσιτίοις, ἀτιμίαις κολάζειν καὶ πληγαῖς, τὸν δὲ πρεσβύτερον τῆς ἡλικίας ταύτης ἀτιμίαις ἀνελευθέροις ἀνδραποδωδίας χάριν.
8. Ἐπεὶ δὲ τὸ λέγειν τι τῶν τοιȣ́των ἐξορίζομεν, φανερὸν ὅτι καὶ τὸ θεωρεῖν ἢ γραφὰς ἢ λόγȣς ἀσχήμονας. Ἐπιμελὲς μὲν ȣ̓̃ν ἔστω τοῖς ἄρχȣσι, μηθὲν μήτε ἄγαλμα μήτε γραφὴν εἶναι

τοιέτων πράξεων μίμησιν, εἰ μὴ παρά τισι θεοῖς τοιέτοις, οἷς καὶ τὸν τωθασμὸν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος. Πρὸς δὲ τέτες ἀφίησιν ὁ νόμος τὲς ἔχοντας ἡλικίαν πλέον προήκεσαν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν τιμαλφεῖν τὲς θεές. Τὲς δὲ 9.
νεωτέρες ἔτ' ἰάμβων ἔτε κωμωδίας θεατὰς νομοθετητέον, πρὶν ἢ τὴν ἡλικίαν λάβωσιν, ἐν ᾗ καὶ κατακλίσεως ὑπάρξει κοινωνεῖν ἤδη καὶ μέθης· καὶ τῆς ἀπὸ τῶν τοιέτων γιγνομένης βλάβης ἀπαθεῖς ἡ παιδεία ποιήσει πάντας. Νῦν μὲν ἒν τἒτον ἐν παραδρομῇ πεποιήμεθα τὸν λόγον, ὕστερον δ' ἐπιστήσαντας δεῖ διορίσαι μᾶλλον, εἴτε μὴ δεῖ πρῶτον εἴτε δεῖ, διαπορήσαντας, καὶ πῶς δεῖ· κατὰ δὲ τὸν παρόντα καιρὸν ἐμνήσθημεν ὡς ἀναγκαῖον. Ἴσως 10.
γὰρ ἐ κακῶς ἔλεγε τὸ τοιἒτον Θεόδωρος ὁ τῆς τραγωδίας ὑποκριτής· ἐθενὶ γὰρ πώποτε παρῆκεν ἑαυτἒ προεισάγειν ἐδὲ τῶν εὐτελῶν ὑποκριτῶν, ὡς οἰκειεμένων τῶν θεατῶν ταῖς πρώταις ἀκοαῖς. Συμβαίνει δὲ ταὐτὸ τἒτο καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας καὶ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων· πάντα γὰρ στέργομεν τὰ πρῶτα μᾶλλον. Διὸ δεῖ τοῖς νέοις πάντα ποιεῖν ξένα τὰ φαῦλα, μάλιστα δ' αὐτῶν ὅσα ἔχει ἢ μοχθηρίαν ἢ δυσμένειαν. Διελθόντων δὲ τῶν πέντε ἐτῶν, τὰ δύο μέχρι τῶν ἑπτὰ δεῖ θεωρὲς ἤδη γίγνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἃς δεήσει μανθάνειν αὐτές. Δύο δ' εἰσὶν ἡλικίαι, πρὸς 11.
ἃς ἀναγκαῖον διῃρῆσθαι τὴν παιδείαν μετὰ τὴν ἀπὸ

τῶν ἑπτὰ μέχρι ἥβης, καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀφ' ἥβης μέχρι τῶν ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιρȣ̃ντες τὰς ἡλικίας ὡς ἐπιτοπολὺ λέγȣσιν ȣ̓ καλῶς. Δεῖ δὲ τῇ διαιρέσει τῆς Φύσεως ἐπακολȣθεῖν· πᾶσα γὰρ τέχνη καὶ παιδεία τὸ προσλεῖπον βȣ́λεται τῆς Φύσεως ἀναπληρȣ̃ν. Πρῶτον μὲν ȣ̓̃ν σκεπτέον εἰ ποιητέον τάξιν τινὰ περὶ τȣ̀ς παῖδας· ἔπειτα πότερον συμΦέρει κοινῇ ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν, ἢ κατ' ἴδιον τρόπον, ὃ γίγνεται καὶ νῦν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων· τρίτον δὲ, ποίαν τινὰ δεῖ ταύτην.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Η.

Κεφάλαιον α.

Ὅτι μὲν ȣ̃ν τῷ νομοθέτῃ μάλιστα πραγματευτέον περὶ τὴν τῶν νέων παίδευσιν, ȣ̓δεὶς ἂν ἀμφισβητήσειε· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ȣ̓ γιγνόμενον τȣ̃το βλάπτει τὰς πολιτείας. Δεῖ γὰρ πρὸς ἑκάστην πολιτεύεσθαι· τὸ γὰρ ἦθος τῆς πολιτείας ἑκάστης τὸ οἰκεῖον καὶ φυλάττειν εἴωθε τὴν πολιτείαν καὶ καθίστησιν ἐξ ἀρχῆς· οἷον τὸ μὲν δημοκρατικὸν δημοκρατίαν, τὸ δ' ὀλιγαρχικὸν ὀλιγαρχίαν· ἀεὶ δὲ τὸ βέλτιστον ἦθος βελτίονος αἴτιον πολιτείας. Ἔτι δὲ πρὸς πάσας δυνάμεις καὶ τέχνας ἐστὶν ἃ 2.
δεῖ προπαιδεύεσθαι, καὶ προεθίζεσθαι πρὸς τὰς ἑκάστων ἐργασίας· ὥστε δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τὰς τῆς ἀρετῆς πράξεις. Ἐπεὶ δὲ ἓν τὸ τέλος τῇ πόλει πάσῃ, φανερὸν, ὅτι καὶ τὴν παιδείαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων· καὶ ταύτης τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινὴν καὶ μὴ κατ' ἰδίαν, ὃν

τρόπον νῦν ἕκαστος ἐπιμελεῖται τῶν αὑτȣ̃ τέκνων, ἰδίᾳ τε καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξῃ, διδάσκων. Δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν. Ἅμα δὲ ȣ̓δὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὑτȣ̃ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως· μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἡ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἑκάστȣ μορίȣ βλέπειν πρὸς τὴν
3. τȣ̃ ὅλȣ ἐπιμέλειαν. Ἐπαινέσειε δ' ἄν τις καὶ τȣ̃το Λακεδαιμονίȣς· καὶ γὰρ πλείστην ποιȣ̃νται σπȣδὴν περὶ τȣ̀ς παῖδας καὶ κοινῇ ταύτην. Ὅτι μὲν ȣ̓̃ν νομοθετητέον περὶ παιδείας, καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν. Τίς δ' ἐστὶν ἡ παιδεία, καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν· νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων· ȣ̓ γὰρ ταὐτὰ πάντες ὑπολαμβάνȣσι δεῖν μανθάνειν τȣ̀ς νέȣς ȣ̎τε πρὸς ἀρετὴν ȣ̎τε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον· ȣ̓δὲ φανερὸν, πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ
4. πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος. Ἔκ τε τῆς ἐμποδὼν παιδείας ταραχώδης ἡ σκέψις, καὶ δῆλον ȣ̓δὲν, πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά· πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτάς τινας, περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν ȣ̓θέν ἐστιν ὁμολογȣ́μενον· καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν ȣ̓ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν· ὥςτ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς.

Κ ε φ. β.

Ὅτι μὲν ὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, ὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ ὐ πάντα, διῃρημένων τῶν τε ἐλευθέρων καὶ τῶν ἀνελευθέρων, φανερόν· ὅτι τῶν τοιύτων δεῖ μετέχειν, ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάναυσον. Βάναυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τῦτο νομίζειν, καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν. Διὸ τάς τε τοιαύτας τέχνας, ὅσαι τὸ σῶμα παρασκευάζυσι χεῖρον διακεῖσθαι, βαναύσυς καλῦμεν, καὶ τὰς μισθαρνικὰς ἐργασίας· ἄσχολον γὰρ ποιῦσι τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινήν. Ἔστι δὲ καὶ τῶν 2.
ἐλευθερίων ἐπιστημῶν μέχρι μέν τινος ἐνίων μετέχειν ὐκ ἀνελεύθερον· προσεδρεύειν δὲ λίαν πρὸς τὸ ἐντελές, ἔνοχον ταῖς εἰρημέναις βλάβαις. Ἔχει δὲ πολλὴν διαφορὰν καὶ τὸ τίνος χάριν πράττει τις ἢ μανθάνει· αὐτῦ μὲν γὰρ χάριν ἢ φίλων ἢ δι' ἀρετὴν, ὐκ ἀνελεύθερον· ὁ δ' αὐτὸ τῦτο πράττων δι' ἄλλυς, πολλάκις θητικὸν καὶ δυλικὸν δόξειεν ἂν πράττειν. Αἱ μὲν ὖν καταβεβλημέναι νῦν μαθήσεις, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, ἐπαμφοτερίζυσιν. Ἔστι δὲ τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώ- 3.
θασι, γράμματα καὶ γυμναστικὴν καὶ μυσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν· τὴν μὲν γραμματικὴν καὶ

γραφικὴν ὡς χρησίμους πρὸς τὸν βίον οὔσας καὶ πολυχρήστους, τὴν δὲ γυμναστικὴν ὡς συντείνουσαν πρὸς ἀνδρείαν. Τὴν δὲ μουσικὴν ἤδη διαπορήσειεν ἄν τις· νῦν μὲν γὰρ ὡς ἡδονῆς χάριν οἱ πλεῖστοι μετέχουσιν αὐτῆς· οἱ δ' ἐξ ἀρχῆς ἔταξαν ἐν παιδείᾳ, διὰ τὸ τὴν φύσιν αὐτὴν ζητεῖν, ὅπερ πολλάκις εἴρηται, μὴ μόνον ἀσχολεῖν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ σχολάζειν δύνασθαι καλῶς. Αὕτη γὰρ ἀρχὴ πάν-
4. των, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν περὶ αὐτῆς. Εἰ γὰρ ἄμφω μὲν δεῖ, μᾶλλον δὲ αἱρετὸν τὸ σχολάζειν τῆς ἀσχολίας, καὶ ὅλως ζητητέον, τί ποιοῦντας δεῖ σχολάζειν· οὐ γὰρ δὴ παίζοντας· τέλος γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ βίου τὴν παιδιὰν ἡμῖν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, καὶ μᾶλλον ἐν ταῖς ἀσχολίαις χρηστέον ταῖς παιδιαῖς· ὁ γὰρ πονῶν δεῖται τῆς ἀναπαύσεως· ἡ δὲ παιδιὰ χάριν ἀναπαύσεώς ἐστι· τὸ δ' ἀσχολεῖν συμβαίνει μετὰ πόνου καὶ συντονίας· διὰ τοῦτο δεῖ παιδιὰς εἰσάγεσθαι καιροφυλακοῦντας τὴν χρῆσιν, ὡς προσάγοντας φαρμακείας χάριν· ἄνεσις γὰρ ἡ τοιαύτη κίνησις τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τὴν ἡδο-
5. νὴν ἀνάπαυσις. Τὸ δὲ σχολάζειν ἔχειν αὐτὸ δοκεῖ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὸ ζῆν μακαρίως. Τοῦτο δὲ οὐ τοῖς ἀσχολοῦσιν ὑπάρχει ἀλλὰ τοῖς σχολάζουσιν· ὁ μὲν γὰρ ἀσχολῶν ἕνεκά τινος ἀσχολεῖ τέλους ὡς οὐχ ὑπάρχοντος· ἡ δ' εὐδαιμονία τέλος ἐστὶν, ἣν οὐ μετὰ λύπης ἀλλὰ μεθ' ἡδονῆς οἴονται πάντες εἶναι. Ταύτην μέντοι τὴν ἡδονὴν οὐκέ-

τι τὴν αὐτὴν τιθέασιν, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰς ἕκαστος, καὶ τὴν ἕξιν τὴν αὐτῶν· ὁ δ' ἄριστος τὴν ἀρίστην καὶ τὴν ἀπὸ τῶν καλλίστων. Ὥστε φανερὸν, ὅτι δεῖ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ διαγωγῇ σχολὴν μανθάνειν ἄττα καὶ παιδεύεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν τὰ παιδεύματα καὶ ταύτας τὰς μαθήσεις ἑαυτῶν εἶναι χάριν, τὰς δὲ πρὸς τὴν ἀσχολίαν ὡς ἀναγκαίας καὶ χάριν ἄλλων. Διὸ καὶ τὴν μουσικὴν οἱ πρότερον 6.
εἰς παιδείαν ἔταξαν οὐχ ὡς ἀναγκαῖον· οὐδὲν γὰρ ἔχει τοιοῦτον· οὐδ' ὡς χρήσιμον, ὥσπερ τὰ γράμματα πρὸς χρηματισμὸν καὶ πρὸς οἰκονομίαν καὶ πρὸς μάθησιν καὶ πρὸς πολιτικὰς πράξεις πολλάς· (δοκεῖ δὲ καὶ γραφικὴ χρήσιμος εἶναι πρὸς τὸ κρίνειν τὰ τῶν τεχνιτῶν ἔργα κάλλιον) οὐδ' αὖ καθάπερ ἡ γυμναστικὴ πρὸς ὑγίειαν καὶ ἀλκήν· οὐδέτερον γὰρ τούτων ὁρῶμεν γιγνόμενον ἐκ τῆς μουσικῆς. Λείπεται τοίνυν πρὸς τὴν ἐν τῇ σχολῇ διαγωγήν· εἰς ὅπερ καὶ φαίνονται παραγαγόντες αὐτήν· ἣν γὰρ οἴονται διαγωγὴν εἶναι τῶν ἐλευθέρων, ἐν ταύτῃ τάττουσι. Διόπερ Ὅμηρος οὕτως ἐποίησεν

ἀλλ' οἷον μέν ἐστι καλεῖν ἐπὶ δαῖτα θάλειαν·

καὶ οὕτω προειπὼν ἑτέρους τινὰς, οἳ καλέουσιν ἀοιδόν, φησὶν, ὅ κεν τέρπῃσιν ἅπαντας· καὶ ἐν ἄλλοις δέ φησιν Ὀδυσσεὺς ταύτην ἀρίστην εἶναι διαγωγὴν, ὅταν εὐφραινομένων τῶν ἀνθρώπων

δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ
ἥμενοι ἑξείης.

Κεφ. γ.

Ὅτι μὲν τοίνυν ἐστὶ παιδεία τις, ἣν ȣ̓χ ὡς χρησίμην παιδευτέον τȣ̀ς υἱεῖς, ȣ̓δ᾽ ὡς ἀναγκαῖον, ἀλλ᾽ ὡς ἐλευθέριον καὶ καλὴν, φανερόν ἐστι. Πότερον δὲ μία τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείȣς, καὶ τίνες αὗται καὶ πῶς, ὕστερον λεκτέον περὶ αὐτῶν. Νῦν δὲ τοσȣ̃τον ἡμῖν εἶναι πρὸ ὁδȣ̃ γέγονεν, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἔχομέν τινα μαρτυρίαν [ἐκ] τῶν καταβεβλημένων παιδευμάτων· ἡ γὰρ μȣσικὴ τȣ̃το ποιεῖ δῆλον. Ἔτι δὲ καὶ τῶν χρησίμων ὅτι δεῖ τινα παιδεύεσθαι τȣ̀ς παῖδας, ȣ̓ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον, οἷον τὴν τῶν γραμμάτων μάθησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πολλὰς ἐνδέχεσθαι γίγνεσθαι δι᾽ αὐ-
2. τῶν μαθήσεις ἑτέρας. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν γραφικὴν, ȣ̓χ ἵνα ἐν τοῖς ἰδίοις ὠνίοις μὴ διαμαρτάνωσιν, ἢ ὦσιν ἀνεξαπάτητοι πρὸς τὴν τῶν σκευῶν ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ποιεῖ θεωρητικὸν τȣ̃ περὶ τὰ σώματα κάλλȣς. Τὸ δὲ ζητεῖν πανταχȣ̃ τὸ χρήσιμον ἥκιστα ἁρμόττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ τοῖς ἐλευθέροις. Ἐπεὶ δὲ φανερὸν, πρότερον τοῖς ἤθεσιν ἢ τῷ λόγῳ παιδευτέον εἶναι, καὶ περὶ τὸ σῶμα πρότερον ἢ τὴν διάνοιαν, δῆλον ἐκ τȣ́των, ὅτι παραδοτέον τȣ̀ς παῖδας γυμναστικῇ καὶ παιδοτριβικῇ· τȣ́των γὰρ ἡ μὲν ποιάν τινα ποιεῖ τὴν ἕξιν τȣ̃ σώματος, ἡ δὲ τὰ ἔργα.
3. Νῦν μὲν ȣ̓̃ν αἱ μάλιστα δοκȣ̃σαι τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι

μελεῖσθαι τῶν παίδων αἱ μὲν ἀθλητικὴν ἕξιν ἐμποιοῦσι, λωβώμεναι τά τε εἴδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων· οἱ δὲ Λάκωνες ταύτην μὲν οὐχ ἥμαρτον τὴν ἁμαρτίαν, θηριώδεις δ' ἀπεργάζονται τοῖς πόνοις, ὡς τοῦτο μάλιστα πρὸς ἀνδρείαν συμφέρον. Καίτοι, καθάπερ εἴρηται πολλάκις, οὔτε πρὸς μίαν οὔτε πρὸς μάλιστα ταύτην βλέποντα ποιητέον τὴν ἐπιμέλειαν. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην, οὐδὲ τοῦτο ἐξευρίσκουσιν· οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις οὔτ' ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ὁρῶμεν τὴν ἀνδρίαν ἀκολουθοῦσαν τοῖς ἀγριωτάτοις, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς ἡμερωτέροις καὶ
λεοντώδεσιν ἤθεσι. Πολλὰ δ' ἐστὶ τῶν ἐθνῶν, ἃ 4.
πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι, καὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα, τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον· ἃ λῃστικὰ μέν ἐστιν, ἀνδρίας δ' οὐ μετειλήφασιν. Ἔτι δ' αὐτοὺς τοὺς Λάκωνας ἴσμεν, ἕως μὲν αὐτοὶ προσήδρευον ταῖς φιλοπονίαις, ὑπερέχοντας τῶν ἄλλων· νῦν δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένους ἑτέρων· οὐ γὰρ τῷ τοὺς νέους γυμνάζειν τὸν τρόπον τοῦτον διέφερον, ἀλλὰ τῷ μόνον μὴ
πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν. Ὥστε τὸ καλὸν ἀλλ' οὐ 5.
τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν· οὐ γὰρ λύκος οὐδὲ τῶν ἄλλων θηρίων τι ἀγωνίσαιτ' ἂν οὐθένα καλὸν κίνδυνον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνὴρ ἀγαθός. Οἱ δὲ λίαν εἰς ταῦτα ἀνέντες, τοὺς παῖδας καὶ τῶν ἀναγκαί-

ων ἀπαιδαγώγους ποιήσαντες, βαναύσους κατεργάζονται κατά γε τὸ ἀληθὲς, πρὸς ἕν τε μόνον ἔργον τῇ πολιτικῇ χρησίμους ποιήσαντες, καὶ πρὸς τοῦτο χεῖρον, ὥς φησιν ὁ λόγος, ἑτέρων. Δεῖ δὲ οὐκ ἐκ τῶν προτέρων ἔργων κρίνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν νῦν· ἀνταγωνιστὰς γὰρ τῆς παιδείας νῦν ἔχουσι, πρότερον δ' οὐκ εἶχον.

Κεφ. δ.

Ὅτι μὲν οὖν χρηστέον τῇ γυμναστικῇ καὶ πῶς χρηστέον, ὁμολογούμενόν ἐστι· μέχρι μὲν γὰρ ἥβης κουφότερα γυμνάσια προσοιστέον, τὴν βίαιον τροφὴν καὶ τοὺς πρὸς ἀνάγκην πόνους ἀπείργοντας, ἵνα μηθὲν ἐμποδὼν ᾖ πρὸς τὴν αὔξησιν. Σημεῖον γὰρ οὐ μικρὸν, ὅτι δύνανται τοῦτο παρασκευάζειν· ἐν γὰρ τοῖς Ὀλυμπιονίκαις δύο τις ἂν ἢ τρεῖς εὕροι τοὺς αὐτοὺς νενικηκότας ἄνδρας τε καὶ παῖδας, διὰ τὸ νέους ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀνα-
2. γκαίων γυμνασίων. Ὅταν δὲ ἀφ' ἥβης ἔτη τρία πρὸς τοῖς ἄλλοις μαθήμασι γένωνται, τότε ἁρμόττει καὶ τοῖς πόνοις καὶ ταῖς ἀναγκοφαγίαις καταλαμβάνειν τὴν ἐχομένην ἡλικίαν· ἅμα γὰρ τῇ διανοίᾳ καὶ τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ· τοὐναντίον γὰρ ἑκάτερος ἀπεργάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων, ἐμποδίζων ὁ μὲν τοῦ σώματος πόνος τὴν διάνοιαν, ὁ δὲ
3. ταύτης τὸ σῶμα. Περὶ δὲ μουσικῆς ἔνια μὲν διηπορήσαμεν τῷ λόγῳ καὶ πρότερον, καλῶς δ' ἔχει

καὶ νῦν ἀναλαβόντας αὐτὰ προαγαγεῖν, ἵνα ὥσπερ ἐνδόσιμόν γένηται τοῖς λόγοις, ὃς ἄν τις εἴποιεν ἀποφαινόμενος περὶ αὐτῆς. Οὔτε γὰρ τίνα ἔχει δύναμιν, ῥάδιον περὶ αὐτῆς διελεῖν, ὅτε τίνος δεῖ χάριν μετέχειν αὐτῆς, πότερον παιδιᾶς ἕνεκα καὶ ἀναπαύσεως, καθάπερ ὕπνȣ καὶ μέθης· ταῦτα γὰρ καθ' αὐτὰ μὲν ȣ̉δὲ τῶν σπȣδαίων, ἀλλ' ἡδέα καὶ ἅμα παύει μέριμναν, ὥς Φησιν Εὐριπίδης· διὸ καὶ τάττȣσιν αὐτὴν καὶ χρῶνται πᾶσι τȣ́τοις ὁμοίως οἴνῳ καὶ μέθῃ καὶ μȣσικῇ· τιθέασι δὲ καὶ τὴν ὄρχησιν ἐν τȣ́τοις. Ἢ μᾶλλον οἰητέον πρὸς ἀρετήν 4. τι τείνειν τὴν μȣσικὴν, ὡς δυναμένην, καθάπερ ἡ γυμναστικὴ τὸ σῶμα ποιόν τι παρασκευάζει, καὶ τὴν μȣσικὴν τὸ ἦθος ποιόν τι ποιεῖν, ἐθίζȣσαν δύνασθαι χαίρειν ὀρθῶς· ἢ πρὸς διαγωγήν τι συμβάλλεται καὶ πρὸς Φρόνησιν; καὶ γὰρ τȣ̃το τρίτον θετέον τῶν εἰρημένων. Ὅτι μὲν ȣ̃ν δεῖ τȣ̀ς νέȣς μὴ παιδιᾶς ἕνεκα παιδεύειν, ȣ̉κ ἄδηλον· ȣ̉ γὰρ παίζȣσι μανθάνοντες· μετὰ λύπης γὰρ ἡ μάθησις· ἀλλὰ μὴν ȣ̉δὲ διαγωγὴν τοῖς παισὶν ἁρμόττει καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀποδιδόναι ταῖς τοιαύταις· ȣ̉θενὶ γὰρ ἀτελεῖ προσήκει τέλος. Ἀλλ' ἴσως ἂν 5. δόξειεν ἡ τῶν παίδων σπȣδὴ παιδιᾶς εἶναι χάριν ἀνδράσι γενομένοις καὶ τελειωθεῖσιν. Ἀλλ' εἰ τȣ̃τ' ἐστὶ τοιȣ̃τον, τίνος ἂν ἕνεκα δέοι μανθάνειν αὐτȣ̀ς, ἀλλὰ μὴ, καθάπερ οἱ τῶν Περσῶν καὶ Μήδων βασιλεῖς, δι' ἄλλων αὐτὸ ποιȣ́ντων μεταλαμβάνειν τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς μαθήσεως; καὶ γὰρ

ἀναγκαῖον βέλτιον ἀπεργάζεσθαι τὲς αὐτὸ τῦτο πεποιημένες ἔργον καὶ τέχνην τῶν τοσῦτον χρόνον ἐπιμελεμένων, ὅσον πρὸς μάθησιν μόνον. Εἰ δὲ δεῖ τὰ τοιαῦτα διαπονεῖν αὐτὲς, καὶ περὶ τὴν τῶν ὄψων πραγματείαν αὐτὲς ἂν δέοι παρασκευάζειν·
6. ἀλλ' ἄτοπον. Τὴν δ' αὐτὴν ἀπορίαν ἔχει καὶ, εἰ δύναται τὰ ἤθη βελτίω ποιεῖν· ταῦτα γὰρ τί δεῖ μανθάνειν αὐτὲς, ἀλλ' ἐχ ἑτέρων ἀκέοντας ὀρθῶς τε χαίρειν καὶ δύνασθαι κρίνειν; ὥσπερ οἱ Λάκωνες· ἐκεῖνοι γὰρ ὲ μανθάνοντες ὅμως δύνανται κρίνειν ὀρθῶς, ὥς φασι, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ μὴ χρηστὰ τῶν μελῶν. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος κἂν εἰ πρὸς εὐημερίαν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέριον χρηστέον αὐτῇ· τί γὰρ δεῖ μανθάνειν αὐτὲς, ἀλλ' ἐχ ἑτέρων χρωμένων
7. ἀπολαύειν; Σκοπεῖν δ' ἔξεστι τὴν ὑπόληψιν ἣν ἔχομεν περὶ τῶν θεῶν· ὲ γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ᾄδει καὶ κιθαρίζει τοῖς ποιηταῖς· ἀλλὰ καὶ βαναύσες καλῦμεν τὲς τοιέτες, καὶ τὸ πράττειν ὲκ ἀνδρὸς μὴ μεθύοντος ἢ παίζοντος. Ἀλλ' ἴσως περὶ μὲν τέτων ὕστερον ἐπισκεπτέον.

Κ ε φ. ε.

Ἡ δὲ πρώτη ζήτησίς ἐστι, πότερον ὲ θετέον εἰς παιδείαν τὴν μεσικὴν ἢ θετέον; καὶ τί δύναται τῶν διαπορηθέντων τριῶν, πότερον παιδείαν ἢ παιδιὰν ἢ διαγωγήν; Εὐλόγως δ' εἰς πάντα τάττεται, καὶ φαίνεται μετέχειν. Ἥ τε γὰρ παιδιὰ χάριν ἀναπαύσεώς ἐστι· τὴν δ' ἀνάπαυσιν ἀναγκαῖον ἡ-

δεῖαν εἶναι· τῆς γὰρ διὰ τῶν πόνων λύπης ἰατρεία τίς ἐστι. Καὶ τὴν διαγωγὴν ὁμολογȣμένως δεῖ μὴ μόνον ἔχειν τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ τὴν ἡδονήν· τὸ γὰρ εὐδαιμονεῖν ἐξ ἀμφοτέρων τȣ́των ἐστί· τὴν δὲ μȣσικὴν πάντες εἶναί φαμεν τῶν ἡδίστων καὶ ψιλὴν ȣ͂σαν καὶ μετὰ μελωδίας. Φησὶ γȣ͂ν καὶ Μȣ- 2.
σαῖος εἶναι βροτοῖς ἥδιστον ἀείδειν· διὸ καὶ εἰς τὰς συνȣσίας καὶ διαγωγὰς εὐλόγως παραλαμβάνȣσιν αὐτὴν, ὡς δυναμένην εὐφραίνειν. Ὥστε καὶ ἐντεῦθεν ἄν τις ὑπολάβοι παιδεύεσθαι δεῖν αὐτὴν τȣ̀ς νεωτέρȣς. Ὅσα γὰρ ἀβλαβῆ τῶν ἡδέων, ȣ̓ μόνον ἁρμόττει πρὸς τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν. Ἐπεὶ δ' ἐν μὲν τῷ τέλει συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις ὀλιγάκις γίγνεσθαι, πολλάκις δὲ ἀναπαύονται καὶ χρῶνται ταῖς παιδιαῖς, ȣ̓χ ὅσον ἐπὶ πλέον ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡδονὴν, χρήσιμον ἂν εἴη διαναπαύειν ἐν ταῖς ἀπὸ ταύτης ἡδοναῖς. Συμβέ- 3.
βηκε δὲ τοῖς ἀνθρώποις ποιεῖσθαι τὰς παιδιὰς τέλος· ἔχει γὰρ ἴσως ἡδονήν τινα καὶ τὸ τέλος, ἀλλ' ȣ̓ τὴν τυχȣ͂σαν· ζητȣ͂ντες δὲ ταύτην λαμβάνȣσιν ὡς ταύτην ἐκείνην, διὰ τὸ τῷ τέλει τῶν πράξεων ἔχειν ὁμοίωμά τι. Τό τε γὰρ τέλος ȣ̓θενὸς τῶν ἐσομένων χάριν αἱρετὸν, καὶ αἱ τοιαῦται τῶν ἡδονῶν ȣ̓θενός εἰσι τῶν ἐσομένων ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν γεγονότων, οἷον πόνων καὶ λύπης. Δι' ἣν μὲν ȣ͂ν αἰτίαν ζητȣ͂σι τὴν εὐδαιμονίαν γίγνεσθαι διὰ τȣ́των τῶν ἡδονῶν, ταύτην ἄν τις εἰκότως ὑπολάβοι τὴν

4. αἰτίαν. Περὶ δὲ τȣ̃ κοινωνεῖν τῆς μȣσικῆς ȣ̓ διὰ ταύτην μόνην ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρήσιμον εἶναι πρὸς τὰς ἀναπαύσεις, ὡς ἔοικεν, ȣ̓ μὴν ἀλλὰ ζητητέον, μή ποτε τȣ̃το μὲν συμβέβηκε, τιμιωτέρα δ' αὐτῆς ἡ φύσις ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν εἰρημένην χρείαν, καὶ δεῖ μὴ μόνον τῆς κοινῆς ἡδονῆς μετέχειν ἀπ' αὐτῆς, ἧς ἔχȣσι πάντες αἴσθησιν, (ἔχει γὰρ ἡ μȣσικὴ τὴν ἡδονὴν φυσικήν· διὸ πάσαις ἡλικίαις καὶ πᾶσιν ἤθεσιν ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐστι προσφιλής·) ἀλλ' ὁρᾶν, εἴ πη καὶ πρὸς τὸ ἦθος συντείνει καὶ πρὸς τὴν ψυχήν. Τȣ̃το δ' ἂν εἴη δῆλον, εἰ ποιοί
5. τινες τὰ ἤθη γιγνόμεθα δι' αὐτῆς. Ἀλλὰ μὴν ὅτι γιγνόμεθα ποιοί τινες, δῆλον διὰ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων, ȣ̓χ ἥκιστα δὲ καὶ διὰ τῶν Ὀλύμπȣ μελῶν. Ταῦτα γὰρ ὁμολογȣμένως ποιεῖ τὰς ψυχὰς ἐνθȣσιαστικάς· ὁ δ' ἐνθȣσιασμὸς τȣ̃ περὶ τὴν ψυχὴν ἤθȣς πάθος ἐστίν. Ἔτι δὲ ἀκροώμενοι τῶν μιμήσεων γίγνονται πάντες συμπαθεῖς καὶ χωρὶς τῶν ῥυθμῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ συμβέβηκεν εἶναι τὴν μȣσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ' ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν, δεῖ δηλονότι μανθάνειν καὶ συνεθίζεσθαι μηθὲν ȣ̔́τως, ὡς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ τὸ χαίρειν τοῖς ἐπιεικέσιν
6. ἤθεσι καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν. Ἔστι δὲ ὁμοιώματα μάλιστα παρὰ τὰς ἀληθινὰς φύσεις ἐν τοῖς ῥυθμοῖς καὶ τοῖς μέλεσιν ὀργῆς καὶ πραότητος, ἔτι δὲ ἀνδρίας καὶ σωφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐναν-

τίων τέτοις καὶ τῶν ἄλλων ἠθικῶν. Δῆλον δ' ἐκ τῶν ἔργων· μεταβάλλομεν γὰρ τὴν ψυχὴν ἀκροώμενοι τοιέτων. Ὁ δ' ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐθισμὸς τῦ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν ἐγγύς ἐστι τῷ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον· οἷον εἴ τις χαίρει τὴν εἰκόνα τινὸς θεώμενος μὴ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μορφὴν αὐτὴν, ἀναγκαῖον τέτῳ καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν θεωρίαν, ὗ τὴν εἰκόνα θεωρεῖ, ἡδεῖαν εἶναι. Συμβέβηκε δὲ τῶν αἰσθητῶν ἐν μὲν 7.
τοῖς ἄλλοις μηδὲν ὑπάρχειν ὁμοίωμα τοῖς ἤθεσιν, οἷον ἐν τοῖς ἁπτοῖς καὶ τοῖς γευστοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρατοῖς ἠρέμα· σχήματα γάρ ἐστι τοιαῦτα, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν, καὶ πάντες τῆς τοιαύτης αἰσθήσεως κοινωνῦσιν. Ἔτι δὲ ὐκ ἔστι ταῦτα ὁμοιώματα τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ σημεῖα μᾶλλον, τὰ γιγνόμενα σχήματα καὶ χρώματα, τῶν ἠθῶν, καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσον διαφέρει καὶ περὶ τὴν τέτων θεωρίαν, δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τὺς νέυς, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτυ καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός. Ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἐστι 8.
μιμήματα ἠθῶν, καὶ τῦτ' ἐστι φανερόν· εὐθὺς γὰρ ἡ τῶν ἁρμονιῶν διέστηκε φύσις, ὥστε ἀκέοντας ἄλλως διατίθεσθαι καὶ μὴ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον πρὸς ἑκάστην αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐνίας ὀδυρτικωτέρως καὶ συνεστηκότως μᾶλλον, οἷον πρὸς τὴν μιξολυδιστὶ καλυμένην· πρὸς δὲ τὰς μαλακω-

τέρως τὴν διάνοιαν, οἷον πρὸς τὰς ἀνειμένας· μέ-
σως δὲ καὶ καθεστηκότως μάλιστα πρὸς ἑτέραν,
οἷον δοκεῖ ποιεῖν ἡ δωριστὶ μόνη τῶν ἁρμονιῶν· ἐν-
9. θουσιαστικοὺς δὲ ἡ φρυγιστί. Ταῦτα γὰρ καλῶς
λέγουσιν οἱ περὶ τὴν παιδείαν ταύτην πεφιλοσοφη-
κότες· λαμβάνουσι γὰρ τὰ μαρτύρια τῶν λόγων ἐξ
αὐτῶν τῶν ἔργων. Τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον ἔχει καὶ
τὰ περὶ τοὺς ῥυθμούς· οἱ μὲν γὰρ ἦθος ἔχουσι στα-
σιμώτερον, οἱ δὲ κινητικόν· καὶ τούτων οἱ μὲν φορ-
τικωτέρας ἔχουσι τὰς κινήσεις, οἱ δὲ ἐλευθεριωτέρας.
Ἐκ μὲν οὖν τούτων φανερὸν ὅτι δύναται ποιόν τι τὸ
τῆς ψυχῆς ἦθος ἡ μουσικὴ παρασκευάζειν. Εἰ δὲ
τοῦτο δύναται ποιεῖν, δῆλον, ὅτι προσακτέον καὶ
10. παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους. Ἔστι δὲ ἁρμόττουσα
πρὸς τὴν φύσιν τὴν τηλικαύτην ἡ διδασκαλία τῆς
μουσικῆς· οἱ μὲν γὰρ νέοι διὰ τὴν ἡλικίαν ἀνήδυντον
οὐθὲν ὑπομένουσιν ἑκόντες· ἡ δὲ μουσικὴ φύσει τῶν
ἡδυσμένων ἐστί. Καί τις ἔοικε συγγένεια ταῖς
ἁρμονίαις καὶ τοῖς ῥυθμοῖς εἶναι· διὸ πολλοί φασι
τῶν σοφῶν οἱ μὲν ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχήν, οἱ δ'
ἔχειν ἁρμονίαν.

Κεφ. ϛ.

Πότερον δὲ δεῖ μανθάνειν αὐτοὺς ᾄδοντάς τε καὶ χειρουργοῦντας ἢ μή, καθάπερ ἠπορήθη πρότερον, νῦν λεκτέον. Οὐκ ἄδηλον δέ, ὅτι πολλὴν ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ γίγνεσθαι ποιούς τινας, ἐάν τις

αὐτοὺς κοινωνῇ τῶν ἔργων· ἓν γάρ τι τῶν ἀδυνάτων
ἢ χαλεπῶν ἐστι τοὺς μὴ κοινωνήσαντας τῶν ἔργων κρι-
τὰς γενέσθαι σπουδαίους. Ἅμα δὲ καὶ δεῖ τοὺς παῖ-
δας ἔχειν τινὰ διατριβήν· καὶ τὴν Ἀρχύτου πλατα-
γὴν οἴεσθαι γενέσθαι καλῶς, ἣν διδόασι τοῖς παι-
δίοις, ὅπως χρώμενοι ταύτῃ μηδὲν καταγνύωσι τῶν
κατὰ τὴν οἰκίαν· οὐ γὰρ δύναται τὸ νέον ἡσυχάζειν.
Αὕτη μὲν οὖν ἐστι τοῖς νηπίοις ἁρμόττουσα τῶν παι-
δίων, ἡ δὲ παιδεία πλαταγὴ τοῖς μείζοσι τῶν νέ-
ων. Ὅτι μὲν οὖν παιδευτέον τὴν μουσικὴν οὕτως,
ὥστε καὶ κοινωνεῖν τῶν ἔργων, φανερὸν ἐκ τῶν τοιού-
των. Τὸ δὲ πρέπον καὶ τὸ μὴ πρέπον ταῖς ἡλι- 2.
κίαις οὐ χαλεπὸν διορίσαι, καὶ λῦσαι πρὸς τοὺς φά-
σκοντας βάναυσον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν. Πρῶτον
μὲν γὰρ, ἐπεὶ τοῦ κρίνειν χάριν μετέχειν δεῖ τῶν ἔρ-
γων, διὰ τοῦτο χρὴ νέους μὲν ὄντας χρῆσθαι τοῖς
ἔργοις, πρεσβυτέρους δὲ γενομένους τῶν μὲν ἔργων
ἀφεῖσθαι, δύνασθαι δὲ τὰ καλὰ κρίνειν, καὶ χαί-
ρειν ὀρθῶς διὰ τὴν μάθησιν τὴν γενομένην ἐν τῇ
νεότητι. Περὶ δὲ τῆς ἐπιτιμήσεως, ἥν τινες ἐπιτι- 3.
μῶσιν, ὡς ποιούσης τῆς μουσικῆς βαναύσους, οὐ χαλε-
πὸν λῦσαι, σκεψαμένους, μέχρι τε πόσου τῶν ἔργων
κοινωνητέον τοῖς πρὸς ἀρετὴν παιδευομένοις πολιτι-
κὴν, καὶ ποίων μελῶν καὶ ποίων ῥυθμῶν κοινωνητέ-
ον, ἔτι δὲ ἐν ποίοις ὀργάνοις τὴν μάθησιν ποιητέον· καὶ
γὰρ τοῦτο διαφέρειν εἰκός· ἐν τούτοις γὰρ ἡ λύσις ἐ-
στὶ τῆς ἐπιτιμήσεως. Οὐθὲν γὰρ κωλύει τρόπους τι-

4. νὰς τῆς μȣσικῆς ἀπεργάζεσθαι τὸ λεχθέν. Φανερὸν τοίνυν, ὅτι δεῖ τὴν μάθησιν αὐτῆς μήτε ἐμποδίζειν πρὸς τὰς ὕστερον πράξεις, μήτε τὸ σῶμα ποιεῖν βάναυσον καὶ ἄχρηστον πρὸς τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς ἀσκήσεις· πρὸς μὲν τὰς χρήσεις ἤδη, πρὸς δὲ τὰς μαθήσεις ὕστερον. Συμβαίνοι δ' ἂν, περὶ τὴν μάθησιν εἰ μήτε τὰ πρὸς τȣ̀ς ἀγῶνας τȣ̀ς τεχνικȣ̀ς συντείνοντα διαπονοῖεν, μήτε τὰ θαυμάσια καὶ περιττὰ τῶν ἔργων, ἃ νῦν ἐλήλυθεν εἰς τȣ̀ς ἀγῶνας, ἐκ δὲ τῶν ἀγώνων εἰς τὴν παιδείαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα μέχρι περ ἂν δύνωνται χαίρειν τοῖς καλοῖς μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς, καὶ μὴ μόνον τῷ κοινῷ τῆς μȣσικῆς, ὥςπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔνια ζώων, ἔτι δὲ καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων
5. καὶ παιδίων. Δῆλον δὲ ἐκ τȣ́των καὶ ποίοις ὀργάνοις χρηστέον· ὄτε γὰρ αὐλȣ̀ς εἰς παιδείαν ἀκτέον ὄτ' ἄλλο τεχνικὸν ὄργανον, οἷον κιθάραν κἂν εἴ τι τοιȣ̃τον ἕτερόν ἐστιν, ἀλλὰ ὅσα ποιήσει αὐτῶν ἀκροατὰς ἀγαθȣ̀ς ἢ τῆς μȣσικῆς παιδείας ἢ τῆς ἄλλης. Ἔτι δ' ȣ̓κ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν· ὥςτε πρὸς τȣ̀ς τοιȣ́τȣς αὐτῷ καιρȣ̀ς χρηστέον, ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. Προσθῶμεν δὲ, ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν· διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτȣ̃ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρῶτον αὐτῷ.

Σχολαστικώτεροι γὰρ γενόμενοι διὰ τὰς εὐπορίας 6.
καὶ μεγαλοψυχότεροι πρὸς ἀρετὴν, ἔτι τε πρότερον καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων πάσης ἥπτοντο μαθήσεως, ὀυδὲν διακρίνοντες, ἀλλ᾽ ἐπιζητοῦντες· διὸ καὶ τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις. Καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ, καὶ περὶ Ἀθήνας οὕτως ἐπεχωρίασεν, ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθερίων μετεῖχον αὐτῆς. Δῆλον δὲ ἐκ τοῦ πίνακος, ὃν ἀνέθηκε Θράσιππος Ἐκφαντίδῃ χορηγήσας. Ὕστερον δ᾽ ἀπεδοκιμάσθη διὰ τῆς πείρας 7.
αὐτῆς βέλτιον δυναμένων κρίνειν τὸ πρὸς ἀρετὴν καὶ τὸ μὴ πρὸς ἀρετὴν συντεῖνον. Ὁμοίως δὲ καὶ πολλὰ τῶν ὀργάνων τῶν ἀρχαίων οἷον πηκτίδες καὶ βάρβιτοι καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν συντείνοντα τοῖς ἀκούουσι τῶν χρωμένων, ἑπτάγωνα καὶ τρίγωνα καὶ σαμβῦκαι καὶ πάντα τὰ δεόμενα χειρουργικῆς ἐπιστήμης. Εὐλόγως δ᾽ ἔχει καὶ τὸ περὶ τῶν αὐ- 8.
λῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεμυθολογημένον· Φασὶ γὰρ δὴ τὴν Ἀθηνᾶν εὑροῦσαν ἀποβαλεῖν τοὺς αὐλούς. Οὐ κακῶς μὲν οὖν ἔχει φάναι καὶ διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου τοῦτο ποιῆσαι δυσχεράνασαν τὴν θεόν· οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον εἰκὸς, ὅτι πρὸς τὴν διάνοιαν οὐθέν ἐστιν ἡ παιδεία τῆς αὐλήσεως· τῇ δὲ Ἀθηνᾷ τὴν ἐπιστήμην περιτίθεμεν καὶ τὴν τέχνην.

Κ ε φ. ζ.

Ἐπεὶ δὲ τῶν τε ὀργάνων καὶ τῆς ἐργασίας ἀποδοκιμάζομεν τὴν τεχνικὴν παιδείαν, (τεχνικὴν δὲ τίθεμεν τὴν πρὸς τὰς ἀγῶνας· ἐν ταύτῃ γὰρ ὁ πράττων ὐ τῆς αὐτῦ μεταχειρίζεται χάριν ἀρετῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκȣόντων ἡδονῆς καὶ ταύτης φορτικῆς· διόπερ ὐ τῶν ἐλευθέρων κρίνομεν εἶναι τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ θητικωτέραν· καὶ βαναύσȣς δὴ συμβαίνει γίγνεσθαι· πονηρὸς γὰρ ὁ σκοπὸς, πρὸς ὃν ποιȣ̃νται τὸ τέλος· ὁ γὰρ θεατὴς φορτικὸς ὢν μεταβάλλειν εἴωθε τὴν μȣσικήν· ὥςτε καὶ τὰς τεχνίτας τὰς πρὸς αὐτὸν μελετῶντας αὐτὰς τε ποιȣ́ς τινας ποιεῖ καὶ τὰ σώματα διὰ τὰς κινήσεις·)
2. σκεπτέον ἔτι τά περί τε τὰς ἁρμονίας καὶ τὰς ῥυθμὰς, καὶ πρὸς παιδείαν πότερον πάσαις χρηστέον ταῖς ἁρμονίαις καὶ πᾶσι τοῖς ῥυθμοῖς, ἢ διαιρετέον; ἔπειτα τοῖς πρὸς παιδείαν διαπονȣ̃σι πότερον τὸν αὐτὸν διορισμὸν θήσομεν, ἢ τρίτον δεῖ τινά ἕτερον; ἐπειδὴ τὴν μὲν μȣσικὴν ὁρῶμεν διὰ μελοποιΐας καὶ ῥυθμῶν ȣ̃σαν· τȣ́των δὲ ἑκάτερον ὐ δεῖ λεληθέναι, τίνα ἔχει δύναμιν πρὸς παιδείαν· καὶ πότερον προαιρετέον τὴν εὐμελῆ μȣσικὴν ἢ τὴν εὔρυθ-
3. μον; Νομίσαντες ȣ̃ν πολλὰ καλῶς λέγειν περὶ τȣ́των τῶν τε νῦν μȣσικῶν ἐνίȣς καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας ὅσοι τυγχάνȣσιν ἐμπείρως ἔχοντες τῆς περὶ τὴν μȣσικὴν παιδείας, τὴν μὲν καθ᾽ ἕκαστον ἀκρι-

βολογίαν ἀποδώσομεν ζητεῖν τοῖς βȣλομένοις παρ' ἐκείνων, νῦν δὲ νομικῶς διέλωμεν, τȣ̀ς τύπȣς μόνον εἰπόντες περὶ αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ τὴν διαίρεσιν ἀποδεχόμεθα τῶν μελῶν, ὡς διαιρȣ̃σί τινες τῶν ἐν Φιλοσοφίᾳ, τὰ μὲν ἠθικὰ τὰ δὲ πρακτικὰ τὰ δ' ἐνθȣσιαστικὰ τιθέντες, καὶ τῶν ἁρμονιῶν τὴν φύσιν πρὸς ἕκαστα τȣ́των οἰκείαν, ἄλλην πρὸς ἄλλο μέρος τιθέασι· Φαμὲν δ' ȣ̓ μιᾶς ἕνεκεν ὠφελείας τῇ μȣσικῇ χρῆσθαι δεῖν, ἀλλὰ καὶ πλειόνων χάριν· καὶ γὰρ παιδείας ἕνεκεν καὶ καθάρσεως· (τί δὲ λέγομεν κάθαρσιν, νῦν μὲν ἁπλῶς, πάλιν δὲ ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς ἐρȣ̃μεν σαφέστερον·) τρίτον δὲ πρὸς διαγωγὴν, πρὸς ἄνεσίν τε καὶ πρὸς τὴν τῆς συντονίας ἀνάπαυσιν· Φανερὸν ὅτι χρηστέον μὲν πάσαις ταῖς ἁρμονίαις, ȣ̓ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον πάσαις χρηστέον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν παιδείαν ταῖς ἠθικωτάταις, πρὸς δὲ ἀκρόασιν ἑτέρων χειρȣργȣ́ντων καὶ ταῖς πρακτικαῖς καὶ ταῖς ἐνθȣσιαστικαῖς. Ὃ γὰρ περὶ ἐνίας συμβαίνει πάθος ψυχὰς ἰσχυρῶς, τȣ̃το ἐν πάσαις ὑπάρχει, τῷ δὲ ἧττον διαφέρει καὶ τῷ μᾶλλον· οἷον ἔλεος καὶ φόβος, ἔτι δὲ ἐνθȣσιασμός. Καὶ γὰρ ὑπὸ ταύτης τῆς κινήσεως κατακώχιμοί τινές εἰσιν· ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τȣ́τȣς, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζȣσι τὴν ψυχὴν μέλεσι, καθισταμένȣς, ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας καὶ καθάρσεως. Ταὐτὸ δὴ τȣ̃το ἀναγκαῖον πάσχειν καὶ τȣ̀ς ἐλεήμονας καὶ τȣ̀ς φοβητικȣ̀ς καὶ

τȣ̀ς ὅλως παθητικȣ́ς· τȣ̀ς δ' ἄλλȣς, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει τῶν τοιȣ́των ἑκάστῳ· καὶ πᾶσι γίγνεσθαί τινα κάθαρσιν, καὶ κȣφίζεσθαι μεθ' ἡδονῆς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μέλη τὰ καθαρτικὰ παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις· διὸ ταῖς μὲν τοιαύταις ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιȣ́τοις μέλεσι θετέον τȣ̀ς τὴν θεατρικὴν μȣσικὴν μεταχειριζομένȣς ἀγωνιστάς.

7. Ἐπεὶ δ' ὁ θεατὴς διττὸς, ὁ μὲν ἐλεύθερος καὶ πεπαιδευμένος, ὁ δὲ φορτικὸς ἐκ βαναύσων καὶ θητῶν καὶ ἄλλων τοιȣ́των συγκείμενος, ἀποδοτέον ἀγῶνας καὶ θεωρίας καὶ τοῖς τοιȣ́τοις πρὸς ἀνάπαυσιν. Εἰσὶ δ' ὥσπερ αὐτῶν αἱ ψυχαὶ παρεστραμμέναι τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως, ȣ̔́τω καὶ τῶν ἁρμονιῶν παρεκβάσιές εἰσι, καὶ τῶν μελῶν τὰ σύντονα καὶ παρακεχρωσμένα. Ποιεῖ δὲ τὴν ἡδονὴν ἑκάστοις τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον· διόπερ ἀποδοτέον ἐξȣσίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις πρὸς τὸν θεατὴν τὸν τοιȣ̃τον τοιȣ́τῳ τινὶ χρῆσθαι τῷ γένει τῆς μȣσικῆς. Πρὸς δὲ παιδείαν,

8. ὥσπερ εἴρηται, τοῖς ἠθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον καὶ ταῖς ἁρμονίαις ταῖς τοιαύταις. Τοιαύτη δ' ἡ Δωριστὶ, καθάπερ εἴπομεν πρότερον· δέχεσθαι δὲ δεῖ κἂν τινὰ ἄλλην ἡμῖν δοκιμάζωσιν οἱ κοινωνοὶ τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβῆς καὶ τῆς περὶ τὴν μȣσικὴν παιδείας. Ὁ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ Σωκράτης ȣ̓ καλῶς τὴν Φρυγιστὶ μόνην καταλείπει μετὰ τῆς Δωριστὶ, καὶ ταῦτα ἀποδοκιμάσας τῶν ὀργάνων τὸν αὐλόν· ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ Φρυ-

γιστὶ τῶν ἁρμονιῶν, ἥνπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις· ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικά. Δηλοῖ 9.
δ' ἡ ποίησις· πᾶσα γὰρ βακχεία καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη κίνησις μάλιστα τῶν ὀργάνων ἐστὶν ἐν τοῖς αὐλοῖς· τῶν δ' ἁρμονιῶν ἐν τοῖς Φρυγιστὶ μέλεσι λαμβάνει ταῦτα τὸ πρέπον· οἷον ὁ διθύραμβος ὁμολογȣμένως εἶναι δοκεῖ Φρύγιον. Καὶ τȣ́τȣ πολλὰ παραδείγματα λέγȣσιν οἱ περὶ τὴν σύνεσιν ταύτην ἄλλα τε, καὶ διότι Φιλόξενος ἐγχειρήσας ἐν τῇ Δωριστὶ ποιῆσαι διθύραμβον, τȣ̀ς μύθȣς, ȣ̓χ οἷός τ' ἦν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐξέπεσεν εἰς τὴν Φρυγιστὶ τὴν προσήκȣσαν ἁρμονίαν πάλιν.
Περὶ δὲ τῆς Δωριστὶ πάντες ὁμολογȣ̃σιν ὡς στασι- 10.
μωτάτης ȣ̓́σης καὶ μάλιστ' ἦθος ἐχȣ́σης ἀνδρεῖον· ἔτι δὲ, ἐπεὶ τὸ μέσον μὲν τῶν ὑπερβολῶν ἐπαινȣ̃μεν, καὶ χρῆναι διώκειν φαμὲν, ἡ δὲ Δωριστὶ ταύτην ἔχει τὴν φύσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἁρμονίας, φανερὸν ὅτι τὰ Δώρια μέλη πρέπει παιδεύεσθαι μᾶλλον τοῖς νεωτέροις. Εἰσὶ δὲ δύο σκοποὶ τό τε δυνατὸν καὶ τὸ πρέπον· καὶ γὰρ τὰ δυνατὰ δεῖ μεταχειρίζεσθαι μᾶλλον καὶ τὰ πρέποντα ἑκάστοις· ἔστι δὲ καὶ ταῦτα ὡρισμένα ταῖς ἡλικίαις· οἷον τοῖς ἀπειρηκόσι διὰ χρόνον ȣ̓ ῥᾴδιον ᾄδειν τὰς συντόνȣς ἁρμονίας, ἀλλὰ τὰς ἀνειμένας ἡ φύσις ὑποβάλλει τοῖς
τηλικȣ́τοις. Διὸ καλῶς ἐπιτιμῶσι καὶ τȣ̃το Σωκρά- 11.
τει τῶν περὶ τὴν μȣσικὴν τινες, ὅτι τὰς ἀνειμένας ἁρμονίας ἀποδοκιμάσειεν εἰς τὴν παιδείαν, ὡς μεθυ-

στικὰς λαμβάνων αὐτὰς, ȣ̓ κατὰ τὴν τῆς μέθης δύναμιν, (βακχευτικὸν γὰρ ἥ γε μέθη ποιεῖ μᾶλλον,) ἀλλ' ἀπειρηκυίας. Ὥςτε καὶ πρὸς τὴν ἐσομένην ἡλικίαν τὴν τῶν πρεσβυτέρων δεῖ καὶ τῶν τοιȣ́των ἁρμονιῶν ἅπτεσθαι καὶ τῶν μελῶν τῶν τοιȣ́των· ἔτι δ', εἴ τίς ἐστι τοιαύτη τῶν ἁρμονιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ, διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν, οἷον ἡ Λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν. Δῆλον [ȣ̓̃ν,] ὅτι τȣ́τȣς ὅρȣς τρεῖς ποιητέον εἰς τὴν παιδείαν, τό τε μέσον καὶ τὸ δυνατὸν καὶ τὸ πρέπον. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Berolini typis G. Haynii.

ARISTOTELIS
POLITICORUM
SEU DE OPTIMO CIVITATIS STATU
LIBRI OCTO SUPERSTITES

LATINI FACTI PARTIM A

DIONYSIO LAMBINO,

PARTIM A

GENESIO SEPULVEDA.

Prooemium.

(Ex Ethicorum Nicomacheorum libro et capite postremo.)

Cum igitur superiores illi legum ferendarum rationem exquirere atque investigare omiserint, praestiterit fortasse nos ipsos de ea et omnino de omni reipublicae administrandae forma attentius commentari: ut, quantum in nobis est, tota, quae ad res humanas pertinet, philosophia perfecta sit. Primum igitur si quid praeclare hac de re a veteribus singillatim litteris proditum est, id persequi conemur: deinde ex rerumpublicarum formis undique collectis, quae res civitatibus interitum salutemque afferant, quaeque respublicas jungant ac dissolvant, et quibus de causis aliae bene aliae secus administrentur, videamus. His enim perspectis et cognitis, fortasse et qui sit optimus reipublicae status, et quibus unamquamque rempublicam institutis, quibusque legibus ac moribus temperari conveniat ad id ut sit optima, planum fiet. Exordiamur igitur dicere.

Libri primi Caput primum.

Quandoquidem videmus, omnem civitatem ſocietatem
quandam eſſe, omnemque ſocietatem boni alicuius gratia
coiri: ejus enim, quod boni ſpeciem prae ſe fert, cauſa agunt
omnes omnia: apparet omnes quidem ſocietates bonum ali-
quod, veluti ſcopum, petere ac deſtinare: eam vero, quae eſt
omnium maxime princeps ac domina, quaeque caeteras con-
tinet, id ſibi bonum propoſitum habere, quod ſit omnium
ſummum ac praeſtantiſſimum. Haec autem eſt ea, quae civi-
2. tas appellatur, et ſocietas civilis. Ii igitur omnes, qui exi-
ſtimant, politicum, id eſt, virum ad civitatem moderandam
idoneum, et hominem ad regalem poteſtatem aptum, quem
baſilicum Graeci nominant, et eum, qui rei familiaris tuendae
facultate ſit praeditus, quem oeconomicum, et eum, qui ſer-
vis imperare ſciat, quem deſpoticum, eundem eſſe, minus re-
cte dicunt. Putant enim unumquemque horum multitudine
et paucitate, non genere aut ſpecie, differre: verbi gratia, ſi
paucis praeeſſe atque imperare poſſit, eſſe deſpoticum, hoc eſt,
ad herile imperium idoneum natura: ſi pluribus, oeconomi-
cum: ſi aliquanto pluribus, vel politicum, id eſt, ad civita-
tem moderandam aptum, vel baſilicum, hoc eſt, ad regalem
poteſtatem idoneum: quaſi vero nihil interſit inter magnam
domum et parvam civitatem. Et politicum quidem et baſi-
licum ita inter ſe differre putant; cum ipſe quidem ſolus et
ſemper civitati praeeſt, ad regalem poteſtatem idoneum; ubi
vero ex rationibus talis ſcientiae viciſſim imperat ac paret,
3. politicum appellant. Sed haec non ſunt vera: atque id quod
a nobis dicitur, iis planum fiet, qui hoc ſpectabunt ex ea in-

ſtitutione ac docendi ratione, quam nos antea ſecuti atque ingreſſi ſumus. Quemadmodum enim in aliis rebus compoſitum usque ad ſimplicia et compoſitionis expertia dividere neceſſe eſt (hae enim ſunt particulae totius minimae) ſic et, ſi, quibus ex partibus conſtet civitas, videamus, eadem opera et quid haec inter ſe differant, cognoſcemus, et ſierine poſſit, ut quippiam eorum, quae dicta ſunt, arte tractari atque explicari poſſit, intelligemus. Itaque ſi quis a principio res orientes ac naſcentes inſpexerit, quemadmodum in aliis, ſic et in his hoc modo optime rei veritatem perſpexerit. Neceſſe 4.
igitur eſt primum eos conjungi et copulari, quorum alter ſine altero eſſe non poteſt, ut marem et foeminam procreationis cauſa; atque hoc non ex conſilio proficiſcitur, ſed, quemadmodum et in aliis animantibus et ſtirpibus naturale eſt, tale alterum, quale ipſum ſit, cupere relinquere. Copulantur autem etiam natura id, quod imperat, et id quod imperio paret, propter ſalutem. Nam quod mentis agitatione providere poteſt, imperandi jus habet natura, et dominatur natura: quod autem poteſt corpore imperata facere, id imperio alterius parere et ſervire debet natura. Quapropter domino et ſervo idem expedit. Foemina igitur et ſervus diſtincta 5.
ſunt natura. Nihil enim tale efficit natura, quale fabri ferrarii, gladium Delphicum, parce, tenuiter, et anguſte: ſed ſingula ad ſingulos uſus. Sic enim abſolutiſſimum et perfectiſſimum fuerit unumquodque inſtrumentum, ſi non multis operibus ſed uni ſerviat. Apud barbaros autem foemina et ſervus eodem ſunt ordine et loco. Cuius rei cauſa eſt, quod non habent quod imperet natura, ſed eorum ſocietas ex ſervo et ancilla conſtat. Quocirca par eſſe aiunt poetae, Barbaris Graecos imperare: proinde quaſi idem ſit barbarus et ſervus natura. Ex his igitur duabus ſocietatibus prima domus con- 6.
ſtituitur: recteque Heſiodus ſcripſit: Eſto domus primum, et mulier tibi, bos et arator: Bos enim pauperibus pro ſervo eſt. Societas igitur in omnes vitae dies conſtituta naturae conveniens et conſentanea, domus eſt: cuius ſocietatis participes et conſortes ὁμοσιπύους Charondas appellat (id eſt, ex eodem panario, ſeu ex eadem apotheca victum ſumen-

tes; nos convictores appellemus) Epimenides autem Cretenſis ὁμοκάπυς, (id eſt, uno et communi praeſepi vel menſa
7. utentes: dicamus, ſi placet, concoenatores.) Societas autem prima ex pluribus domibus conflata, non diurni uſus gratia, vicus eſt ſeu vicinitas. Maxime vero videtur eſſe naturae conſentanea vicinitas, veluti quaedam domus colonia, quos nonnulli collactaneos appellunt, et filios et filiorum filios. Itaque et principio civitates ſub regum imperio erant, et nunc etiam gentes; quia ex iis, qui ſub regno vivebant, convenerunt. Omnis enim domus eius, qui aetate antecedit, regno ſubjecta eſt; ergo et coloniae i. e. familiae plures, quae ab una domo fluxerunt, propter cognationem. Atque hoc illud eſt, quod ait Homerus:

jura autem uxoribus unusquisque dat et natis.

Nam hoc modo per agros diſperſi primis illis temporibus vitam colebant. Atque iccirco omnes aiunt deos ſub regno aetatem agere: quia partim ipſi quoque etiam nunc, partim primis illis et priſcis temporibus ſub regibus erant. Quemadmodum enim formas, ita et vivendi genera deorum ſibi
8. (vulgo C. 2.) ſimilia faciunt homines. Perfecta autem ſocietas, ex pluribus vicis conflata, civitas eſt, quae ad ſummum jam, ut ita dicam, omnis copiae, bonis omnibus cumulatae, nihilque praeterea requirentis culmen pervaſit: orta quidem vivendi cauſa, conſtans autem bene vivendi gratia. Quapropter civitas omnis natura conſtat, ſiquidem et primae ſocietates conſtant natura. Finis enim illarum haec eſt. At natura finis eſt. Quale enim quidque eſt ortu eius abſoluto atque perfecto, hanc cuiusque naturam eſſe dicimus, ut hominis, equi, domus. Praeterea id, cuius gratia res fit, et cuiusque rei finis, optimum quiddam eſt. At copia ipſa ſuis opibus pollens et contenta, et nihil extra ſe deſiderans, finis eſt, et optimum.
9. Ex his igitur perſpicuum eſt, civitatem in iis rebus, quae natura conſtant, eſſe numerandam: et hominem civile animal eſſe natura: et eum, qui naturae impulſu, non fortunae culpa, civitatis ſit expers, aut eſſe improbum, aut homine meliorem: ut is, in quem ab Homero hoc maledictum conjectum eſt: Cui neque curia, nec lex eſt, neque Veſta Lareſque.

Non enim poteſt quisquam talis eſſe, qui uno eodemque tempore non ſit et belli cupidus, tanquam inter aves genus inſociabile. Hominem autem eſſe animal civile magis, quam 10.
apem et quodvis animal congregabile, perſpicuum eſt. Nihil enim fruſtra facit natura, ut dicimus. Homini autem ſoli ex animantibus ſermo tributus eſt. Vox quidem igitur jucundi et moleſti ſignum eſt. Quapropter etiam aliis animantibus ſuppetit. Nam hucusque progreſſa eſt eorum natura, ut moleſtum et jucundum ſentiant, et inter ſe haec ſignificent. Sermo autem ad id, quod prodeſt, et id quod nocet, declarandum, valet: ergo etiam ad id quod juſtum atque injuſtum eſt. Hoc enim praeter caeteras animantes hominis eſt pro- 11.
prium, ut ſolus boni et mali, juſti et injuſti, et aliorum ſimilium ſenſum habeat. At horum ſocietas et communio domum facit et civitatem. Prius igitur natura eſt civitas, quam domus, et unusquisque noſtrum. Totum enim parte prius eſſe neceſſe eſt. Nam ſi homo, qui totum quiddam eſt, intereat, neque pes neque manus erit niſi ex communione nominis, (non rationis) quemadmodum ſi quis manum lapideam manum eſſe dicat: corrupta enim manus, talis erit. Omnia autem opere definita ac diſtincta ſunt et poteſtate. Quare poſteaquam talia eſſe deſierunt, non jam ſunt re aut forma eadem dicenda, ſed homonyma, id eſt, nominis communitate tantum ſimilia. Civitatem igitur ſingulis homini- 12.
bus eſſe priorem, perſpicuum eſt. Si enim ſinguli ſeparati et ſejuncti non ſunt inſtructi copia per ſe ſuis bonis cumulata, et nihil praeterea requirente: ſimiliter atque aliae partes a ſuo toto ſeparatae, (quae proprie partes non ſunt, nec cum toto commune aliquid habent,) ad civitatem, quae eſt totum, erunt affecti. Qui autem non poteſt res ſuas communicare aut ſocietatem contrahere cum aliis, aut qui non eget communicatione, propterea quod ipſe ſuis pollet opibus, ſuisque bonis contentus eſt, nihil praeterea deſiderans, nulla pars civitatis eſt. Itaque aut fera aut Deus eſt. Omnes igitur ad hanc ſocietatem animi impetu feruntur natura. Qui autem primus eam inſtituit, maximorum bonorum auctor et cauſa fuit. Quemadmodum enim homo ſuis omnibus nume-

ris abfolutus, animal eft animalium optimum: ita a lege et jure femotus ac fejunctus, omnium deterrimum. Saeviffima enim et afperrima injuftitia eft armis inftructa. At homo armis inftructus nafcitur, prudentia et virtute: quibus ad res contrarias maxime uti licet. Quapropter fceleratiffimum et immaniffimum animal eft fine virtute, et ad res venereas cibumque profligatiffimum. Juftitia vero civilis res eft. Nam judicium focietatis civilis ordo eft. Juris autem disceptatio judicium eft.

Caput II. (vulgo 3.)

Quando autem perfpicuum eft, quibus ex partibus conftet civitas, neceffario de domus adminiftrandae ratione prius dicendum eft. Omnis enim civitas ex domibus et familiis componitur. Oeconomiae autem partes funt, ex quibus rurfus domus conftituitur. At domus perfecta atque integra ex fervis et liberis conftat. Quoniam autem primum quidque in unaquaque re explicanda in minimis partibus quaerendum eft, ab iisque initium ducendum: primae autem et minimae domus partes funt dominus et fervus, vir et uxor, pater et liberi: de his tribus, quid et quale unum-
2. quidque effe debeat, confiderandum videtur. Sunt autem haec, herilis ratio, feu difciplina fervis praecipiendi atque imperandi; et nuptialis, (nomine enim vacat uxoris et viri conjugatio) et ea, quae ad imperium patris in liberos a fe procreatos pertinet: nam neque huic proprium nomen impofitum eft. Atque hae tres rationes funto, quas diximus. Eft quaedam praeterea pars, quae videtur aliis quidem rei familiaris adminiftratio; aliis vero pars eius maxima. Quomodo autem res fe habeat, deinceps erit difpiciendum. Dico autem de ea, quae appellatur rei numerariae parandae, feu pecuniae quaerendae ratio, quae a Graecis chrematiftica nominatur. Sed primum de domino et fervo dicamus: ut et quae ad neceffarium ufum pertinent, videamus, et ad fcientiam, fi quid de iis melius quam quae nunc in communi hominum exiftimatione atque opinione verfantur, confequi

et reperire possimus. Quibusdam enim scientia quaedam vi- 3.
detur esse domini imperium seu herilis potestas: eademque domus administrandae ratio et herilis potestas, et civilis et regia, quemadmodum initio diximus. Aliis praeter naturam esse, in alterum dominari. Lege enim alium esse servum, alium liberum: natura autem nihil interesse. Quocirca neque justum esse, quia sit violentum. Quoniam igitur rerum sive partarum et quaesitarum, sive etiam relictarum possessio, pars domus est: ergo et ratio rei quaerendae, rationis rei familiaris administrandae pars est. Nam sine rebus ad victum necessariis neque vivere neque bene vivere fas est.
Quemmadmodum autem artibus definitis ac terminatis instru- 4.
menta accomodata suppetere necesse est, si futurum est, ut opus ab artifice absolvatur: ita et rei familiaris administrandae rationi sua praesto debent esse instrumenta. Jam instrumentorum alia sunt inanima alia animata: verbi gratia, navis gubernatori clavus quidem instrumentum est inanimum, prorae praefectus vero animatum. Minister enim artibus similitudinem quandam speciemque gerit instrumenti. Sic et res parta et quaesita sive etiam relicta instrumentum est ad vitam degendam comparatum. Rerum autem partarum seu relictarum possessio, multitudo instrumentorum est: et servus, res quaedam possessa animata est: et minister omnis veluti instrumentum est instrumenta omnia antecellens. Nam si, ut 5.
ferunt Daedali simulacra, aut Vulcani tripodas, quos ait poeta Divinum vel sponte sua certamen inisse, ita et unumquodque instrumentorum vel artificis dominique jussu, vel praesentiens domini voluntatem et ultro, suum opus posset absolvere: et si radii textoris per se texerent, et plectra citharam pulsarent, non opus esset neque opificibus opera ministrorum, neque dominis servorum. Instrumenta igitur quae appellantur, instrumenta sunt ad efficiendum valentia: res parta et possessa vero ad agendum valet. Nam a radio aliud quiddam efficitur praeter usum eius: ex veste autem et lecto usus duntaxat proficiscitur. Praeterea quoniam effectio et actio 6.
inter se specie differunt, et utrique instrumentis opus est: necesse etiam est haec eodem modo inter se differre. Vita por-

ro actio, non effectio eſt. Quocirca et ſervus eorum, quae
ad actionem pertinent, miniſter eſt Jam res poſſeſſa ſic di-
citur, ut et pars. Nam et pars non ſolum alterius eſt pars,
ſed etiam ſimpliciter alterius eſt. Et res poſſeſſa ſimiliter.
Quapropter dominus ſervi quidem dominus eſt tantum, ſed
illius non eſt. Servus autem non modo domini ſervus eſt,
7. ſed etiam abſolute et omnino illius eſt. Quae ſit igitur ſer-
vi natura, quaeque vis ac poteſtas, ex his perſpicuum eſt.
Nam qui non eſt ſuus natura, ſed alterius, et praeterea vero
homo eſt, hic ſervus eſt natura. Alterius porro homo eſt,
qui cum homo ſit, res poſſeſſa eſt. Jam vero res poſſeſſa,
inſtrumentum eſt ad agendum accommodatum et ſeparabile.
Utrum autem ſit aliquis talis natura, necne, et utrum prae-
ſtet et juſtum ſit alicui ſervire, necne, ſed potius omnis ſer-
vitus ſit praeter naturam, poſterius erit conſiderandum.
8. Veruntamen non eſt difficile etiam ratione hoc conſequi et
ex iis quae fiunt intelligere. Imperare enim et imperio
parere non ſolum ex numero rerum neceſſariarum ſunt, ve-
rum etiam ex utilium. Et ſtatim ab ortu primo nonnulla
inter ſe diſtant, alia ut pareant imperio, alia ut imperent.
Tum plura ſunt et imperantium et imperio ſubjectorum ge-
nera: ſemperque id melius imperium eſt, quo melius ac
praeſtantius id, quod imperio eſt ſubjectum; verbi gratia,
melius eſt imperium in hominem, quam in feram. Nam
quo unumquodque opus ex melioribus abſolvitur, eo eſt
melius. Ubi autem aliud imperat, aliud imperio paret, ali-
9. quod horum opus exſtat. Quaecunque enim ex pluribus
conſtant, et unum quiddam commune fiunt, ſive ex conti-
nuis ſive ex disjunctis, in iis omnibus elucet atque apparet
id, quod imperat, et id, quod imperio ſubjectum eſt. Atque
hoc ex omni natura in animatis ineſt. Nam etiam in iis,
quae ſunt vitae expertia, aliquod imperium eſt quaſi har-
moniae ſeu concentus. Sed haec fortaſſe minus ſunt huius
quaeſtionis propria, atque aliquanto alieniora et extra rem.
10. Animal autem primum ex animo et corpore conſtat: quorum
alter imperium gerit natura, alterum imperio paret. Opor-
tet autem ſpectare vim naturae in iis, quae natura ſunt opti-

ma, non in corruptis ac depravatis. Quare contemplari debemus hominem et animo et corpore optime affectum: in quo hoc apparet. Nam vitiosorum et vitiose affectorum saepenumero videtur corpus animo praeesse atque imperare, propterea quod male et praeter naturam affecti sunt. Licet igitur, quemadmodum diximus, in animali primum cernere et herile imperium et civile. Animus enim in corpus imperium herile obtinet, mens autem in appetitum civile et regium. In quibus perspicuum est, consentaneum esse naturae, atque expedire et corpori, animo servire, et ei animi particulae, quae ad metus suscipiendos valet, mentis ejusque particulae, quae ratione praedita est, imperio parere: juris aequalitatem autem, aut contrarium ejus, quod diximus, omnibus esse detrimentosum. Rursum in homine 12.
et in aliis animantibus similiter se res habet. Cicures enim bestiae feris sunt meliores natura. His autem omnibus melius est, hominis imperio subiecta esse: ita enim salutem adipiscuntur. Praeterea mas cum foemina comparatus, melior est, haec autem deterior: et ille quidem imperare, haec autem imperio parere debet. Eodem modo se res habeat etiam in omnibus hominibus necesse est. Quicunque 13.
igitur tanto caeteris hominibus sunt inferiores ac deteriores, quanto animus corpori, et homo ferae praestat, (tales autem sunt ii, quorum opera usu corporis constat, quorumque hoc unum est, quod ab iis optimum proficisci potest), hi sunt servi natura; quibus melius est huic imperio parere: siquidem supra dictis credere licet. Natura enim servus est is, qui alterius esse potest: ideoque et alterius est: et qui eo usque rationis est particeps, quoad eam sentiat quidem (atque intelligat) sed ipse non habeat. Nam alia animalia cum rationis nec sensum ullum (nec intellectum) habeant, affectibus serviunt. Et vero servorum et animantium muto- 14.
rum usus parum admodum inter se differt; ab utrisque enim, a servis et a bestiis cicuribus, ad res necessarias adjumenta corpore afferuntur. Conatur autem natura quidem etiam corpora liberorum et servorum dissimilia efficere: haec quidem ad usum necessarium valida, illa autem erecta, et ad tales ope-

ras inutilia, sed ad vitam civilem utilia atque opportuna: (haec autem divisa est in usum pacis et belli,) accidit autem saepenumero etiam contrarium, nempe alios quidem cor-
15. pora, alios autem animos habere liberorum. Nam hoc quidem in promptu est, si qui nascantur tanto aliis corpore excellentiores, quanto (formae humanae) antecellunt deorum imagines: reliquos ab omnibus dignos pronunciatum iri, qui his serviant. Quod si in corpore hoc verum, multo justius est hoc in animo definitum esse. Sed non aeque facile est, animi pulcritudinem atque corporis cernere. Esse igitur alios liberos, alios servos natura, quibus expediat, quos-
16. (vulgo C. 4.) que justum sit servire, perspicuum hinc est. Verum eos etiam, qui contra dicunt, quodammodo recte dicere, non est difficile videre. Duobus enim modis dicuntur servire et servus. Est enim aliquis lege servus et homo serviens. Lex enim pactum conventum quoddam est, qua lege bello capta eorum, qui vicerunt eaque ceperunt, esse dicunt. Hoc igitur jus multi ex iis, qui in legibus versantur, tanquam rhetorem, vocant in judicium et crimen rogationis contra leges latae: quasi grave sit minimeque ferendum, si ei, qui vim afferre possit, quique viribus antecellat, servire et parere cogatur is, cui vis allata fuerit. Atque his quidem ita videtur: aliter aliis etiam ex numero
17. sapientum. Huius autem controuersiae origo et causa, et quod facit ut argumentis disputatio in utramque partem trahi et variari possit, est, quia, cum virtus quodammodo commeatu instructa, et adjumentis freta, vim afferre maxime possit, tum id, quod victoria potitur, bono aliquo semper antecellit: quo fit, ut non sine virtute vis esse, sed de jure tantum ambigi videatur, propterea quoniam alii putant jus esse cum benevolentia conjunctum: aliis hoc ipsum jus esse videtur, ut, qui viribus sit superior ac potentior, is praesit atque imperet. Nam, si separentur a se rationes hae, neutra neque firmum quicquam neque probabile habet, quin oporteat, id quod virtute praestat, dominari atque imperare.
18. In summa autem nonnulli jure quodam, ut arbitrantur, nitentes (lex enim jus quoddam est) servitutem bellicam sta-

tuunt esse justam: simul autem (sed simpliciter et absolute) justam esse negant. Nam primum contingere potest, ut principium bellorum non sit justum: deinde indignum, qui serviat, nemo ullo modo dixerit esse servum. Alioqui eveniet, ut, qui honestissimo et clarissimo loco nati existimentur, servi sint, et ex servis nati, si forte acciderit, ut capti venierint. Quapropter non eos dicere servos volunt, sed barbaros. Atqui cum hoc dicunt, nihil aliud quaerunt, quam natura servum: qua de re nobis initio sermo institutus est. Necesse enim est fateri, aliquos esse ubique locorum servos, alios nus- 19.
quam. Eodem autem modo et de nobilitate sentiendum. Se ipsos enim non solum domi nobiles, sed ubique gentium claros arbitrantur. Barbaros vero domi tantum; proinde quasi aliquid sit simpliciter nobile et liberum, aliud non simpliciter: quemadmodum ait et Theodectae Helena:

Divina ab utraque stirpe prognatam, quis hanc
Seruam vocare non iniquum censeat?

Cum autem hoc dicunt, nulla alia re quam virtute et vitio servum et liberum, nobilesque et ignobiles definiunt. Par enim esse censent, ut ex homine homo, et ex fera fera nascitur, sic ex bonis bonum nasci. Natura autem vult illa quidem hoc facere: sed saepenumero non potest. Hanc igitur 20.
controversiam suis rationibus non destitui et esse alios natura servos, alios liberos, ex iis, quae supra explicata sunt, intelligere licet. Ne hoc quidem obscurum est, hoc in quibusdam esse definitum ac distinctum: quorum huic quidem expedit servire, illi autem imperare: et justum est, atque oportet hunc imperio alterius parere, illum imperium obtinere, id imperium scilicet, quod utriusque naturae convenit; ergo et dominari. Male autem imperare, id est, non eiuscemodi imperium, ad quod uterque sit aptus natura, exercere, est utrique inutile et noxium. Idem enim expedit parti et toti, idemque corpori et animo. At servus pars quaedam domini est, veluti animata quaedam corporis sed tamen separata pars. Quare etiam utilitas quaedam et amicitia servo et 21.
domino inter ipsos intercedit, iis quidem quibus haec contigerunt natura. Iis autem, qui non ita dominantur et ser-

viunt, ſed lege et vi coacti, contraria. Perſpicuum eſt autem etiam ex his, non idem eſſe dominium, ſeu herile imperium, atque civilem principatum: neque omnia imperia inter ſe eſſe paria, aut eadem, quemadmodum aiunt quidam. Civilis enim principatus eſt liberorum natura: herile imperium vero ſervorum. Et domeſticum quidem imperium, monarchia, id eſt, unius principatus eſt: domus enim omnis unius imperio regitur: civilis principatus autem liberorum
22. et aequalium imperium eſt. Dominus igitur non appellatur ex eo, quod ſcientiam aliquam habeat, ſed quod talis ſit: itemque ſervus et liber. Scientia tamen aliqua eſſe videtur et herilis et ſervilis. Servilis quidem, qualis ea, quam ille Syracuſanus tradebat. Illic enim quidam mercede accepta pueros uſitata et vulgaria miniſteria docebat. Poſſit autem etiam latius manare talium miniſteriorum diſciplina: ut ea quae ad obſonia coquenda atque apparanda pertinet, et caetera huiusmodi miniſterii genera. Sunt enim munera alia aliis honoratiora, alia magis neceſſaria, et ut eſt in prouerbio,

dominus domino, ſervusque praeſtat ſervo.

23. Tales igitur ſunt omnes ſcientiae ſerviles, Herilis autem, ſeu domino conveniens ſcientia eſt, quae ad uſum ſervorum pertinet. Dominus enim non in poſſeſſione, ſed in uſu ſervorum cernitur. Haec porro ſcientia nihil habet magnum, nihil amplum. Nam quae ſervum ſcire facere oportet, haec illum ſcire praecipere convenit. Quapropter quibus licet hac moleſtia ſolutis et vacuis eſſe, apud eos curator rei domeſticae has partes agit: ipſi autem domini rempublicam adminiſtrant aut philoſophantur. Ars porro quaerendae et augendae poſſeſſionis ab utraque hac diverſa eſt, quae quidem naturalis eſt et juſta; qualis eſt ars belli gerendi et venatoria. De ſervo igitur et domino hoc modo explicatum ſit.

Caput III. vulgo 5.

Univerſe autem de omni poſſeſſione reique nummariae quaerendae ratione, quemadmodum inſtituimus, videamus: quandoquidem etiam ſervum poſſeſſionis partem quandam

esse diximus. Primum igitur dubitaverit aliquis, utrum ratio pecuniae quaerendae eadem sit, atque rei familiaris tuendae ratio, an pars aliqua, an eius administra: et si administra, utrum ut ars conficiendorum radiorum textoriae seu textrinae, an ut ars aeraria statuariae: non enim eodem modo asserviunt ac ministrant: sed illa quidem arti textoriae instrumenta praebet, haec statuariae materiam, materiam autem appello rem subjectam, unde opus aliquod efficitur atque absolvitur: ut est textori quidem lana, statuarum autem fictori aes. Non esse igitur idem rationem tuendae rei familia- 2.
ris atque artem pecuniae quaerendae, hinc licet intelligere. Hujus enim est suppeditare, illius uti. Quae enim alia erit ars, quae usura sit rebus domesticis, praeter rationem tuendae rei familiaris? Sed utrum pars eius sit, an alia forma seu species, controversia est. Nam si est eius, qui ad pecuniam quaerendam aptus sit, providere, unde pecunia et possessio suppetat: possessio autem et divitiae multas partes complectuntur: ergo quaerendum est primum, utrum agricultura, et universe utrum curatio in victu parando occupata, et possessio ad eam pertinens, pars aliqua sit rationis tuendae rei familia-
ris, an alia quaedam species. Atqui multa sunt victus seu 3.
alimenti genera. Quapropter etiam multa sunt et varia vitae colendae genera et in animantibus et in hominibus: sine alimento enim et pabulo vivi non potest. Itaque alimenti victusque differentiae, vitae colendae rationes in animantibus efficerunt dissimiles ac diversas. Bestiarum enim aliae gregatim, aliae sparsim et vage vivunt, utrocunque modo iis ad pastum expedit: propterea quod earum aliae animantibus, aliae fructibus, aliae omni pabuli genere vescuntur. Itaque ad facilitatem commoditatemque victus, et harum rerum electionem, earum vitae genera natura distinxit. Quoniam autem non est idem cuique jucundum natura, sed alia aliis: etiam bestiarum tum earum, quae animantibus vescuntur, tum earum, quae fructibus, vivendi genera inter se distant: item-
que hominum. Multis enim rebus differunt horum vitae 4.
genera. Omnium pigerrimi ac desidiosissimi sunt pecuarii, quos graeci nomadas appellant. Victus enim ab animantibus

cicuribus sine labore iis contingit et cessantibus. Cum porro necesse sit pecoribus locum mutare propter pascua, ipsi quoque una sequi coguntur, veluti vivae agriculturae operam dantes. Alii ex venatione vivunt: sed alii ex alia: exempli gratia, hi ex latrocinio, illi ex piscatu, quicunque lacus et paludes et fluvios, aut mare piscationi opportunum accolunt: alii ex aucupio, aut praeda ferarum bestiarum. Plerique autem homines e terra vivunt et ex fructibus man-
5. suetis. Vivendi igitur genera, quae quidem opera nativa constent, et non permutatione aut cauponatione victum suppeditent, haec fere sunt: pecuarium, in agro colendo occupatum, in latrocinando positum, piscatorium, venaticum. Nonnulli porro haec inter se miscentes jucunde vivunt; ut quaeque vita egentissima est, ita eam, qua parte ei aliqua desunt, supplentes, ut sint ipsi omnibus copiis cumulati ac referti, nihilque praeterea desiderent: verbi gratia, hi pecuariam vitam cum latrocinio conjungunt: illi agriculturam cum venatione: itemque alia vitae genera, quemadmodum usus
6. flagitaverit, tractant ac persequuntur. Talis igitur rerum partarum possessio ab ipsa natura videtur omnibus tribui, ut statim ab ortu primo, sic etiam adultis ac perfectis. Etenim principio et ab ipsa origine prima aliae quidem animantes tantum victum una cum foetu pariunt, ut satis esse possit ad alendum id, quod natum est, donec ipsum sibi suppeditare alimentum possit: exempli gratia, quaecunque vermes aut ova pariunt. Quaecunque vero animal edunt, ea genitis alimenti genus in se ipsis habent et praebent usque ad aliquod
7. tempus, quod lac appellatur. Itaque similiter etiam adultis et perfectis alimentum a natura comparatum esse debet: atque existimare oportet herbas quidem ac stirpes animalium causa esse natas, hominum vero gratia caetera animalia: mansueta quidem cum propter usum, tum propter victum: fera autem et agrestia, si non omnia, at certe plurima, victus et caeteri subsidii atque alimenti causa, ut et vestitus et alia instrumenta ex iis comparentur. Si igitur natura nihil neque imperfectum neque frustra facit, necesse est ea omnia hominum causa fecisse naturam. Quapropter etiam scientia

belli

belli gerendi quodammodo pertinet ad artem possessionis augendae a natura assignatam homini. Venatoria enim pars eius est, qua utendum est et in feras, et in eos homines, qui ad parendum imperio natura facti parere nolunt: hoc enim bellum justum est natura et primum. Una igitur species artis acquirendae possessionis quae naturae congruat, oenomicae scientiae et rationis pars est: cui quidem aut suppetere oportet res necessarias, aut ipsam suppeditare, ut eae res et copiae suppetant ac praesto sint, quae recondi ac reponi solent, tanquam ad vitam degendam necessariae, et ad communionem civitatis aut domus utiles. Et vero ex his verae 9.
divitiae videntur constare. Talis enim possessionis copia ea, quae sufficiat ad bene vivendum, non est infinita, quemadmodum ait Solon hoc versu;

Nulla homini finis certa haeret divitiarum.

Haeret enim divitiis certus aliquis finis, quemadmodum et aliis artibus. Nullum enim cuiusquam artis instrumentum neque multitudine infinitum est neque magnitudine immensum. Divitiae autem instrumentorum domesticorum et civilium sunt multitudo. Esse igitur genus aliquod artis possessionis augendae naturae congruens, quod pertineat cum ad rationem rei domesticae tuendae tum ad artem reipublicae administrandae, et propter quam causam, ex superioribus intelligere licet. Est autem genus aliud artis quae- 10.
rendi et possessionis augendae, quam appellant maxime et (Vlg. C. 6.)
meritissimo artem pecuniae quaerendae, propter quam nullus videtur divitiarum et rei familiaris finis esse: quam unam et eandem esse atque eam, quae a nobis modo dicta est, multi existimant, propter similitudinem ac vicinitatem. Sed neque eadem est atque ea, quam diximus, neque longo ab illa distat intervallo. Constat autem earum altera natura, altera non natura, sed usu quodam potius et arte tractatur, atque exercetur. Atque de ea disputandi exordium hinc sumamus. Uniuscuiusque rei, quae paratur ac possidetur, duplex 11.
usus est. Uterque autem per se quidem est, verum non similiter per se: sed alter rei accomodatus ac proprius, alter alienus neque proprius: verbi gratia, calceum induere, et calce-

um permutare. Utroque enim modo calceo uti licet. Nam etiam qui calceum numo aut victu permutat cum eo, qui eget calceo, utitur ille quidem calceo, qua ratione calceus eſt: ſed non ex uſu proprio. Non enim permutationis cauſa factus calceus eſt. Idemque de aliis rebus, quae parantur ac poſſidentur, ſentiendum. Nam permutandi ratio omnibus in rebus locum habet: eaque primum quidem duxit initium ex eo, quod eſt naturae conſentaneum; quia homines aliarum rerum maiorem aliarum minorem copiam, quam ſa-
12. tis eſſet, habebant. Ex quo licet intelligere, cauponariam, quam profitentur atque exercent ii, qui ab aliis emunt, quod pluris revendant, non eſſe partem artis pecuniae quaerendae natura. Nam quoad eis ſatis eſſet, eatenus rerum commutationem neceſſario fecerunt. In prima igitur ſocietate, haec autem eſt domus, perſpicuum eſt, commutatione non opus eſſe, ſed tum denique, cum jam maior ſocietas facta eſt; inter illos enim eorundem omnium erat communio: hi autem ſegregati multis aliis indigebant, quae pro cuiusque egeſtate neceſſe erat inter ſe impertiri, quemadmodum etiam nunc multae faciunt barbarae nationes; ipſa enim utilia cum utilibus commutant, nihil amplius; ut vinum pro frumento dan-
13. tes et accipientes; et unumquidquid aliud tale. Talis igitur permutandi ratio neque averſa a natura eſt, neque ulla eſt artis pecuniae quaerendae ſpecies: ad ſupplendam enim copiam neceſſariam, ſufficientemque uſibus et naturae conſentaneam valebat. Ex hac tamen nata illa eſt convenienter rationi. Cum enim ſubſidium illud fieret magis ac magis externum ac longinquum, partim ſupportandis iis, quibus egebant, partim exportandis, quibus abundabant: neceſſario numi uſus repertus et introductus eſt. Non enim facilis eſt ad portandum unaquaeque earum rerum, quae ſunt neceſſa-
14. riae natura. Quapropter ad res contrahendas tale quiddam de communi ſententia conſtituerunt inter ſe dare et accipere, quod cum eſſet e numero rerum utilium, uſum haberet tractabilem ac facilem ad vitam degendam: quale eſt ferrum et argentum, et ſi quid tale aliud eſt: primo quidem ſimpliciter magnitudine et pondere definitum: ad extremum vero

etiam ab iis nota ſignatum, ut labore metiendi ac ponderandi defungerentur. Nota enim impreſſa eſt ad quantum ſignificandum. Numo igitur ex neceſſaria permutatione compa- 15.
rato ac ſuppeditato, alia ſpecies artis pecuniae quaerendae orta eſt, mercatura cauponaria: quae initio quidem fortaſſe ſimpliciter factitabatur: poſtea vero propter uſum et peritiam callidius jam atque artiſicioſius, cum quaereret, unde et quomodo permutando plurimum lucri faceret. Quocirca videtur ars quaerendi et rei familiaris augendae maxime circa numos verſari, et ejus eſſe munus, unde maxima vis pecuniae ſuppetat, videre ac diſpicere poſſe. Exiſtimatur enim divitiarum et pecuniarum cauſa efficiens eſſe. Divitias enim 16.
ſaepenumero ſtatuunt numorum multitudinem, propterea quod ars pecuniae quaerendae, et mercatura cauponaria in hac re verſentur. Interdum vero contra nugatorium quiddam videtur eſſe numus, et lege prorſus conſtare, nullus autem natura; quia, ubi qui eo utuntur, eum immutarunt, nihil eſt, neque ad ullam rem neceſſariam parandam eſt utilis, et ſaepe evenire poteſt, ut is, qui numis circumfluit, rebus ad victum neceſſariis egeat. Atqui abſurdum eſt tales eſſe divitias, quibus qui abundat, fame periturus eſt: quemadmodum Midam illum fabulantur, cum omnia, quae ei apponebantur, propter votum inexplebile aurea fierent. Quo- 17.
circa alias faciunt divitias, aliamque pecuniae quaerendae rationem, qui rectius rem inquiſiverunt. Alia enim pecuniae quaerendae ratio eſt, aliaeque divitiae, nempe naturae congruentes et conſentaneae. Atque haec quidem ad rationem rei familiaris tuendae pertinet: illa autem cauponaria eſt, quae pecuniae effectrix eſt, non omni modo ſed pecuniae permutatione: et videtur haec in numo verſari. Numus enim elementum et extremum eſt permutationis. Hae igitur divitiae ſunt infinitae, quae ab hac pecuniae quaerendae ratione proficiſcuntur. Quemadmodum enim medicina ſanandi, et unaquaeque ars finem ſuum expetit et proſequitur in infinitum: quam maxime enim illum conſequi et efficere vult. Ea autem, quae ad finem pertinent, non perſequitur infinite: omnibus enim artibus finis eſt extremum.

Ita et huius rationis pecuniae quaerendae finis nullum habet extremum; finis autem eius ſunt tales divitiae et pecunia-
18. rum poſſeſſio. Rationis autem tuendae rei familiaris, non rationis pecuniae quaerendae, aliquod eſt extremum. Non enim eſt hoc rationis tuendae rei familiaris munus, rem augere. Quapropter ſic quidem neceſſarius videtur eſſe omnium divitiarnm terminus: ſed in iis, quae in vita quotidiana fiunt, contrarium videmus uſu venire. Omnes enim ii, qui pecuniae quaerendae ſtudent, numum augent infinite. Cauſa autem huius rei eſt, quaeſtuum illorum inter ſe affinitas. Alternat enim ejusdem rei uſus, cum ſit utriusque rationis ad pecuniam quaerendam pertinentis. Ad eundem enim uſum pertinet (bonorum poſſeſſio,) verum non eodem modo: ſed huius quidem alius finis eſt, (ipſa nempe poſſeſſio) illius autem amplificatio. Itaque videtur quibusdam hoc eſſe rationis tuendae rei familiaris munus: et in hac ſententia perſeverant, ut ſervari aut augeri infinite copiam
19. numariam oportere putent. Cauſa autem huius affectionis eſt, quod vivendi ſtudio ducantur, non bene vivendi. Cum ſit igitur infinita cupiditas illa, fit ut etiam ea, quibus vitam conſervari exiſtimant, infinita concupiſcant. Quicunque autem etiam ad bene vivendum curam ſuam conferunt, quaerunt unde ſuas cupiditates explere, et voluptatibus corporis perfrui poſſint. Itaque quoniam hoc in bonorum poſſeſſione ineſſe videtur, omnis eorum opera atque adeo tota aetas in pecunia quaerenda conſumitur; et propter hanc cauſam altera pecuniae quaerendae ratio introducta eſt. Nam cum fruendae voluptatis nullus ſit modus, rationem, quae efficiat immoderationem voluptatum fruendarum, conquirunt. Quod ſi per artem ipſam pecuniae quaerendae comparare non poſſunt, alia experiuntur via, unaquaque facultate ad quaeſtum abu-
20. tentes. Fortitudinis enim eſt non pecuniam conficere, ſed fiduciam gignere: neque artis imperatoriae aut medicinae: ſed illius quidem victoriam, huius autem bonam valetudinem ſeu ſanitatem efficere. Homines autem has omnes virtutes ac facultates cogunt quaeſtui ſervire ſuo, proinde ac ſi hic ſit finis, ad finem autem omnia referri oporteat. De ratione

igitur pecuniae quaerendae tum non neceſſaria, quae ſit, et quam ob cauſam eam requiramus: tum de neceſſaria, hanc quidem eſſe ab ea diverſam: eam autem, quae ad rem familiarem tuendam pertinet, quaeque in rebus ad victum neceſſariis parandis occupata eſt, eſſe naturae conſentaneam, neque ut illam, interminatam atque infinitam, ſed finitam ac terminatam, dictum eſt. Perſpicuum autem eſt etiam il- 21.
lud, de quo initio quaerebatur, utrum ars pecuniae quae- (Vlg. C.7.)
rendae ſit hominis ad rem familiarem adminiſtrandam apti, et viri reipublicae adminiſtrandae periti, necne: nempe hoc oportet ſuppetere ac praeſto eſſe: (quemadmodum enim homines non procreat ſcientia reipublicae adminiſtrandae, ſed iis a natura acceptis utitur; ita et victum natura ſubminiſtret oportet, nempe terra aut mare aut aliud quippiam) quomodo autem haec ſint procuranda et tractanda, ad partes eius, qui rem domeſticam adminiſtrat ac procurat, pertinet. Non eſt enim artis textoriae, lanam facere, ſed ea uti, et praeterea qualis ſit bona et apta, qualisve mala atque inepta, cognoſcere ac judicare. Etenim dubitare poſſit aliquis, quam 22.
ob rem ars pecuniae quaerendae quidem rei domeſticae adminiſtrationis particula ſit, medicina autem non ſit. Atqui bene valere oportet eos, qui domi ſunt, quemadmodum vivere, et aliud quippiam neceſſarium. Quoniam autem aliquo modo eſt eius, qui rem domeſticam adminiſtrat, et ejus qui civitati praeeſt, etiam bonae valetudinis ſuorum curam habere, aliquo modo non eſt, ſed medici: ſic et videre, ut pecunia ſuppetat, aliqua ratione eſt ejus, qui rem familiarem tuetur atque adminiſtrat, aliqua ratione non eſt, ſed artis miniſtrae et ſubſervientis. Maxime autem, quemadmodum ante dictum eſt, eam praeſto eſſe oportet natura. Naturae enim munus eſt, victum ei, quod procreatum eſt, praebere. Omni enim eius, unde oritur, reliquum victus eſt. Quare ea pecuniae quaerendae ratio naturae conſentanea omnibus eſt, quae eſt a fructibus et animalibus. Cum ſit autem ea du- 23.
plex, quemadmodum diximus, et altera quidem ſit cauponaria, altera ad rem familiarem tuendam pertinens: et haec quidem neceſſaria ſit, et laudetur: illa autem, quae in per-

mutatione numi conſiſtit, merito vituperetur, (non enim naturae conſentanea eſt, ſed in ea alter ab altero lucrum aucupatur,) optima ratione omnibus in odio eſt ratio foeneratoria, quod ab ipso numo quaeſtus fiat, et non ad quam rem paratus eſt uſurpetur. Permutationis enim gratia factus eſt: foenus autem eum auget, et multiplicat: unde etiam apud Graecos hoc nomen reperit, (τόκος enim a pariendo, quod illi dicunt τίκτειν, manavit: et apud Latinos foenus a foetu.) Similia enim ſunt ea, quae pariuntur, iis quae gignunt et procreant. In foenere autem pecunia pecuniae partus ac foetus eſt. Quapropter maxime omnium quaerendae pecuniae rationum abhorret haec a natura.

Caput IV. (Zuingero et Lambino 11.)

Quoniam autem, quae ad ſcientiam pertinent, ſatis explicavimus ac diſtinximus: quae ad uſum referuntur, perſequi nos oportet. Omnia porro haec huiusmodi cognitionem quidem et contemplationem habent liberalem, peritiam vero neceſſariam. Sunt igitur rationis pecuniae quaerendae partes utiles hae, primum uſu atque experientia didiciſſe, quales res poſſeſſae ſint utiliſſimae atque opportuniſſimae, et ubi, et quomodo: verbi gratia, equorum aut boum aut pecorum qualis ſit poſſeſſio, itemque ceterorum animalium. Oportet enim uſu didiciſſe, et quaenam horum inter ſe comparata ſint utiliſſima, et qualia qualibus in locis: aliorum enim aliis in locis ubertas et proſperitas eſt. Deinde de agricultura cognoviſſe, eaque tum nuda, tum conſita: et de apum curandarum, aliarumque animantium aut aquatilium aut volatilium, ex quibus aliquid opis aut adjumenti con-
2. ſequi licet, ratione. Artis igitur pecuniae quaerendae, nobis conjunctiſſimae maximeque propriae hae ſunt primae partes, primaque primordia. Eius autem pecuniae quaerendae rationis, quae in permutatione poſita eſt, pars prima et maxima eſt mercatura. Atque huius partes ſunt tres, una quae fit navibus: altera, quae plauſtris aut jumentis: tertia, quae ſine labore aut periculo vecturae, iisdem in locis, ubi merx nata eſt, factitatur, quam παράστασιν vocant Graeci. Diſſe-

runt autem hae inter ſe; quod aliae ſint tutiores minusque periculoſae, aliae maiorem fructum ferant. Secunda pecuniae quaerendae rationis pars eſt foeneratio: tertia operae locatio, ſive opera mercenaria. Huius autem duae ſunt partes, altera artium ſordidarum atque illiberalium: altera earum, quae ſunt artis expertes, et corpore duntaxat utiles ſunt. Tertia autem rationis pecuniae quaerendae ſpecies inter hanc et primam interjecta eſt. Habet enim et partem aliquam ejus, quae conſentanea naturae eſt, et ejus, quae permutatione conſtat. Eam dico, quae pecuniam e terra atque ex iis, quae terra nata ſunt, quaerit, fructu carentibus quidem illis, ſed tamen utilibus: qualis eſt ſylvae ſive materiae (alias ſaxorum) exciſio, et ars omnis, quae ad metallorum effoſſionem pertinet. Haec autem multa jam complectitur genera: multae enim ſunt earum, quae e terra effodiuntur, rerum formae, multaeque ſpecies. De unaquaque porro harum dictum qui- 3.
dem eſt univerſe etiam nunc: ſubtiliter autem et tenuiter ſingulas partes perſequendo de iis disputare utile illud quidem eſt ad opera et uſum, ſed in iis immorari, ineptum ac putidum. Sunt autem ea opera artificioſiſſima, in quibus minimum fortunae relictum eſt loci: ſordidiſſima vero, in quibus corpora maxime deformantur et corrumpuntur: ſerviliſſima porro, in quibus corporum plurimus eſt uſus: ignobiliſſima denique, in quibus minimum praeterea virtutis requiritur. Quoniam autem his de rebus a nonnullis ſcri- 4.
ptum eſt, ut a Charete Pario et ab Apollodoro Lemnio de agricultura tum nuda tum arboribus conſita, itemque ab aliis de aliis: haec quidem ex his cognoſcat, cui ea ſcire curae eſt: praeterea vero etiam quae paſſim narrantur, quibus aliqui pecuniae quaerendae ſtudentes rem ſuam bene et ex ſententia geſſerunt, ea colligere oportet. Haec enim omnia iis utilia ſunt, qui ſtudium pecuniae quaerendae magni faciunt. Cuius modi eſt etiam illud Thaletis Mileſii (nam hoc inventum quoddam acutum eſt ad pecuniam quaerendam acconmodatum, quanquam illi quidem id propter ſapientiam attribuunt: verumtamen aliquod eſt generale praeceptum.) Cum enim ei paupertatem vitio verterent atque

exprobrarent, tanquam ſapientiae ſtudium inutile ſit: aiunt eum, cum ex aſtrologia intellexiſſet olearum ubertatem fore, hyeme nondum exacta, paucorum numorum copia inſtructum, omnes molas et cellas olearias, quae Mileti et in Chio eſſent, datis arrhabonibus parvo conduxiſſe; quippe cum licitator nullus, qui mercedem augeret, exſtitiſſet. Ubi autem tempus venit, cum multae ſimul et ſubito quaererentur molae, illis ſuo arbitratu, et quanti vellet, elocatis et traditis, multas pecunias coegiſſe, atque ita oſtendiſſe, facile eſſe philoſophis, ſi velint, diteſcere: ſed hoc non eſſe id, in
6. quod ſtudium ſuum conferant. Thales igitur hoc modo dicitur ſapientiae ſuae ſpecimen edidiſſe. Eſt autem, quemadmodum diximus, univerſe hoc tale genus ad pecuniam faciendam accommodatum, ſi quis poſſit privo ſibi rei vel mercis vendendae facultatem comparare. Quare et nonnullae civitates hac ratione pecuniae parandae, cum eius indigent, utuntur: ſibi enim vindicant privatim rerum venalium venden-
7. darum facultatem. In Sicilia autem quidam numis apud eum depoſitis ferrum omne ex ferrariis officinis coemit. Poſtea, ubi ex emporiis convenerunt mercatores, ferrum omne ſolus vendebat, non ita immoderate aucto pretio: verumtamen ta-
8. lentis quinquaginta expenſis, centum lucri fecit. Quod cum audiſſet Dionyſius, pecuniae quidem ſecum exportandae ei poteſtatem fecit, verum Syracuſis eum excedere juſſit, tanquam qui vias pecuniae faciendae reperiſſet ſuis rebus ac rationibus inutiles. Thaletis quidem inventum, et hoc, de quo proxime locuti ſumus, idem eſt; uterque enim callide excogitavit, quo pacto ſolus vendendi poteſtatem haberet. Utile autem eſt haec cognoſcere etiam civitatum rectoribus: multis enim civitatibus opus eſt hac et huius modi pecuniae faciendae ratione, quemadmodum et domui, atque adeo magis. Quapropter nonnulli ex iis, qui rempublicam gerunt, haec duntaxat provident ac procurant.

Caput. V. (vulgo C. 8.)

Quoniam autem tres partes rationis tuendae rei familiaris esse diximus: unam, rationem herilem, seu ad imperium domini in servos pertinentem, de qua antea dictum est: alteram patriam, quae spectat ad auctoritatem patris in liberos: tertiam nuptialem, quae refertur ad principatum viri in uxorem. Etenim vir in uxorem et in filios imperium habet; atque in utrosque sane, ut in personas liberas, verum non eodem genere imperii: sed in uxorem quidem civili, in filios vero regio. Nam et mas ad principatum obtinendum aptior est, quam foemina, natura: nisi forte ita comparatus est, ut a natura desciverit: et natu grandior, etiam adultus atque aetate corroborata, quam junior et adolescens aetate immatura. In civilibus igitur magistratibus mutatur, 2.
atque alternat id, quod imperat, et quod imperio paret. Civis enim aequalis debet esse natura, nihilque differre. Veruntamen cum aliud imperat, aliud imperio paret, postulant, ut inter se differant et vestitu et sermonibus et honoribus: quemadmodum is, quem habuit Amasis de vase, in quo lavabantur pedes, sermo declarat. At mas ad foeminam semper hoc modo se habet. Imperium autem in liberos est regium. Nam quod procreavit, tum amoris abundantia, tum temporis antiquitate debet imperare: quod est regii imperii genus. Quocirca praeclare Homerus Jovem hoc nomine appellavit, his verbis:

hominum pater atque deorum;

qui horum omnium rex est. Regem enim natura quidem differre oportet, sed genere eundem esse; quod accidit grandiori natu cum eo, qui junior sit, comparato, et ei, qui procreavit, cum filio. Perspicuum igitur est, domus administratio- 3.
nem plus studii ponere majoremque diligentiam adhibere debere in hominibus, quam in inanimorum possessione: et in horum virtute, quam in possessionis, quas divitias appellamus; et in liberis, quam in servis. Primum igitur de servis dubitare possit aliquis, sitne servi virtus aliqua alia praeter eas, quae ad instrumenta, et quae ad ministeria pertinent,

his honoratior: verbi gratia, temperantia et fortitudo et juſtitia et aliquis ex aliis talibus animi habitibus: an vero nulla ſit, praeter miniſteria, quae corporis uſu continentur. Dubitationem enim habet, utrumcunque dixeris. Nam ſive eſt, quid a liberis different? ſive non eſt, cum ſint homines,
4. et rationis participes, dictu abſurdum eſt. Propemodum autem idem eſt, quod quaeritur in uxore et filio, utrum etiam horum ſint virtutes, et oporteatne uxorem eſſe temperantem et fortem et juſtam: et utrum puer ſit intemperans et temperans, necne. Et univerſe hoc eſt conſiderandum de eo, qui paret imperio natura, et eo, qui praeeſt atque imperat, utrum ſit eadem utriusque virtus, an alia. Nam ſi utrumque oportet praeſtantis probitatis eſſe participem, quid eſt, cur oporteat modis omnibus et perpetuo hunc praeeſſe, illum imperio ſubjectum eſſe? Neque enim fieri poteſt, ut eo inter ſe differant, quod magis et minus probitatis ſint participes. Parere imperio enim et imperare, ſpecie differunt:
5. magis et minus autem nihil ſpecie differunt. Quod ſi alterum quidem probitatis eſſe participem oportet, alterum non oportet: dictu mirum. Nam ſive is, qui debet imperare, non erit temperans et juſtus, quomodo bene imperabit? Sive qui imperio ſubjectus eſſe debet, non erit, quomodo imperio bene parebit? Si enim intemperans et nequam, nihil faciet eorum, quae facere convenit. Perſpicuum igitur eſt, neceſſario utrumque virtutis participem eſſe debere: ſed ejus eſſe quasdam differentias, quemadmodum ii, qui praeſunt natura, et ſubiecti ſunt imperio, natura inter ſe differunt. Atque hoc ſtatim in animo promtum atque explicatum eſt. In eo enim alterum eſt, quod praeſit natura: alterum, quod imperio ſubjectum ſit: quorum virtutes diſpares inter ſe ac diſſimiles eſſe dicimus, videlicet eius, quod rationis eſt compos, et eius, quod ratio-
6. nis expers eſt. Licet igitur intelligere, ita rem ſe habere etiam in aliis. Quare complura imperant natura, et imperio parent. Alio enim modo liber ſervo praeeſt, et mas feminae, et vir puero: et in omnibus inſunt animi particulae, ſed diſſimili modo inſunt. Servus enim omnino et univerſe non habet conſultandi facultatem: femina habet illa quidem,

ſed irritam et imbecillam: puer habet ille quidem, ſed imperfectam. Similiter igitur et in virtutibus moralibus rem 7.
ſe habere neceſſe eſt: atque exiſtimandum eſt, omnes quidem earum participes eſſe oportere, verum non eodem modo, ſed quantum quisque opus habet ad munus ſuum obeundum. Quapropter eum quidem, qui praeeſſe debet, virtute morali perfecta praeditum eſſe oportere: (is enim munere fungitur ſimpliciter et abſolute, qui aliis praecipit ac praeſcribit quod faciant: ratio autem praecipiendi et praeſcribendi ius obtinet:) aliorum vero unumquemque tanta, quanta in eos cadit. Itaque perſpicuum eſt, ad eos omnes, 8.
qui a nobis dicti ſunt, virtutem moralem pertinere: neque eandem mulieris et viri eſſe temperantiam, neque fortitudinem, neque juſtitiam, quemadmodum putabat Socrates: ſed hanc quidem fortitudinem eſſe ad imperandum accommodatam, illam ad parendum ac miniſtrandum. Similiter porro ſe res habet et in aliis. Hoc autem iis erit in promtu et patebit, qui ſingillatim potius et per partes rem conſiderabunt. Nam qui univerſe dicunt, virtutem eſſe bonum animi habitum, aut recte faciendi rationem, aut aliquid tale, ii ſe ipſi fallunt. Contra multo rectius, qui virtutes enumerant, quemadmodum Gorgias, quam qui hoc modo definiunt. Quapropter exiſtimare oportet, quemadmodum de muliere dixit poeta, item rem ſe habere de omnibus:

affert decus omni feminae ſilentium:

ſed non hoc idem viro etiam convenit. Quoniam autem 9.
puer imperfectus eſt, huius virtus ſcilicet non in ipſo ad ipſum relata cernitur, ſed ad perfectum ſeu adultum, et eum, qui ei praefectus et cuſtos appoſitus eſt: itemque virtus ſervi ad dominum refertur. Poſuimus autem, ſervum ad res neceſſarias eſſe utilem: ex quo intelligere licet, ei exigua virtute opus eſſe: nimirum tanta, quanta fretus neque propter intemperantiam neque propter ignaviam munus ſibi a domino aſſignatum defugiat, aut minus cumulate expleat. Dubitare autem poſſit aliquis, ſi id, quod a nobis 10.
eſt dictum, verum eſt, utrum etiam artifices virtute praeditos eſſe oporteat, necne. Saepenumero enim propter intem-

perantiam minus accurate munus ſuum explent. An plurimum inter hos intereſt? nam ſervus quidem vitae ſocius eſt: ille autem diſtat longius, et tantum ad eum virtutis attinet, quantum et ſervitutis. Nam ſordidus et illibera is artifex definitam et terminatam quandam ſervit ſervitutem. Tum ſervus ex eorum numero eſt, quae natura conſtant. At nullus ſutor, neque quisquam alius artifex, natura eſt arti-
11. fex. Perſpicuum igitur eſt, talis virtutis effectorem et cauſam ſervo dominum eſſe oportere; non quenquam, qui habeat ſcientiam quandam herilem, ad docenda munera ſervilia accommodatam. Quapropter non recte dicunt, qui ſervos omni colloquio privant, et dominum tantum imperio uti volunt: monendi enim ſunt ſervi multo magis quam pueri. Sed haec quidem hoc modo diſtincta atque explicata ſint. De uxore autem et viro, de liberis et patre, et cuiusque eorum virtute, et quomodo alter cum altero verſari et congredi debeat: quid pulcre, quid non pulcre fiat: et quo pacto virtutem quidem perſequi, vitium autem fugere oporteat, in eis, quae ad rerumpublicarum formas pertinent, neceſſe erit
12. disputare atque explicare. Quoniam enim domus quidem omnis pars civitatis eſt, haec autem domus: partis autem ad totius virtutem intueri oportet: neceſſe eſt ad civitatis ſtatum intuentes, pueros et mulieres erudire: ſiquidem refert ad id, ut civitas bona et bene morata ſit, tum pueros bonos eſſe, tum mulieres bonas. At neceſſario refert. Nam mulieres quidem hominum liberorum pars dimidia ſunt. Ex pueris vero participes et ſocii ſiunt reipublicae et civitatis. Quare quoniam de his quidem explicatum ac diſtinctum eſt, de reliquis autem in aliis libris dicendum eſt: omiſſa hac disputatione, tanquam abſoluta atque ad finem perducta, aliud dicendi initium faciamus: et primum eorum, qui aliquid de optimo reipublicae adminiſtrandae genere dixerunt aut tradiderunt, ſententias videamus.

Libri ſecundi Caput I.

Quoniam conſilium noſtrum eſt, de ſocietate civili conſi-
derare, quaenam ſit omnium optima iis, qui poſſunt quam
maxime ex ſententia vivere: oportet nos etiam alias reipu-
blicae adminiſtrandae formas inſpicere, et quibus utuntur
nonnullae civitates, quae bene moratae bonisque legibus
temperatae dicuntur, et ſi quae forte aliae ab aliquibus ex-
cogitatae et dictae ſint, quae videntur eſſe bonae: primum
ut et id, quod rectum, et id, quod utile eſt, ſit in promtu,
atque in oculis omnium poſitum: deinde ut aliquid ab iis
diverſum quaerere, non prorſus hominum ſapientiam et in-
genium ſuum oſtentare volentium eſſe videatur: ſed propter-
ea, quod hae, quae nunc ſunt, minus bonae ac rectae ſint,
iccirco hanc disputationem ſuscepiſſe atque inſtituiſſe vi-
deamur. Sumendum autem initium eſt, quod eſt huius dis- 2.
putationis maxime proprium natura. Neceſſe igitur eſt, aut
cives omnes omnium rerum eſſe participes ac ſocios, aut
nullius, aut quorundam eſſe, quorundam non. Atque ut
nullius quidem rei inter eos ſit communio, fieri non poſſe,
in promtu eſt. Civitatis enim et civis notio communione
quadam continetur et ſocietate. Ac primum ſane neceſſe eſt,
loci inter eos eſſe communionem. Locus enim unius civi-
tatis unus eſt. At cives unius urbis ac civitatis participes et
ſocii ſunt. Sed utrum praeſtat, quorumcunque communitas
eſſe poteſt, ea omnia eſſe communia in ea civitate, quae ſit
bonis inſtitutis uſura, civesque bonos ac beatos habitura,
an aliqua eſſe, aliqua non eſſe communia, melius eſt? Fieri
enim poteſt, ut liberi et uxores et poſſeſſiones ſint civibus
inter ipſos communes, quemadmodum in republica Platonis.
Ait enim ibi Socrates, oportere liberos et uxores et rei fa-
miliaris facultates ac fortunas eſſe communes. Hoc igitur
utrum, ut nunc uſurpatur, ita eſſe melius eſt, an ad legem

3. in libris Platonis ſcriptam accommodate? Cum multas autem alias habeat difficultates uxorum inter omnes cives communitas, tum id, propter quod ait oportere Socrates huiusmodi legem eſſe latam, non efficitur neque evenit ex rationibus ibi poſitis. Praeterea ad eum finem, quem ait civitatibus propoſitum eſſe oportere, quemadmodum nunc quidem dictum eſt, hoc inſtitutum nullo modo pervenire poteſt. Quomodo autem hoc ſit diſtinguendum, quove modo intelligendum, nihil eſt definitum neque explicatum. Dico autem eum finem, quem civitati putat longe eſſe optimum, ut una ſit tota civitas. Hoc enim ſupponit, et a ſe ſuppoſitum
4. ſumit Socrates. Atqui perſpicuum eſt, civitatem longius progreſſam, et magis ac magis unam effectam, ne civitatem quidem futuram. Multitudo enim quaedam eſt civitas natura. Quod ſi magis fiat una, ex civitate domus, et ex domo homo exiſtet. Domum enim magis unam, quam civitatem, et hominem magis unum, quam domum dixerimus. Itaque quamvis poſſit aliquis hoc efficere, non eſt faciendum tamen. Civitatem enim tollet. Non enim ſolum ex pluribus hominibus conſtat civitas, ſed etiam ſpecie, id eſt, ordine et fortuna et inſtituto vitae differentibus. Nam non fit civitas ex ſimilibus. Aliud enim eſt belli ſocietas, aliud civitas. Illa enim magnitudine et numero utilis eſt, etiam ſi ſpecie ſit eadem: auxilii enim cauſa belli ſocietas comparata eſt natura: quemadmodum in ſtatera maius pondus
5. plus trahit et deprimit. Tali autem re differet et civitas a gente, ubi unius gentis multitudo non per vicos diviſa erit, [ſed] Arcadum more. Ex quibus autem rebus unum fieri oportet, eae res ſpecie inter ſe differunt. Quapropter aequalitas mutua et reciproca civitates tuetur et conſervat incolumes, quemadmodum in libris de Moribus antea dictum eſt: quoniam et in liberis hominibusque aequalibus neceſſe eſt hoc ineſſe. Fieri enim non poteſt, ut ſimul omnes gerant magiſtratus, ſed aut ſinguli annuos, aut alio quodam ordine aut tempore. Atque hoc modo evenit, ut omnes reipublicae praeſint, gerantque magiſtratum: quemadmodum ſi ſutores et fabri inter ſe permutarent vices, et non ſemper ſu-

tores essent et fabri. Quoniam autem praestat artifices omnes 6.
ita esse, ut sunt: in iis quoque, quae ad societatem civilem pertinent, nimirum satius est, eosdem semper praeesse, si fieri possit. Apud quos autem hoc fieri non potest, (quia omnes sunt aequales natura: simulque quia justum est, sive bonum sive malum sit, reipublicae praeesse et magistratum gerere, omnes eius esse participes:) apud eos praestat aequalitatem imitari introducta vicissitudine, ut aequales vicissim cedant novis magistratibus, similiter atque ii, qui initio praefuerunt, aliis concesserunt; alii enim gerunt magistratum, alii parent vicissim, veluti alii facti. Ad eundem igitur modum eorum, qui reipublicae praesunt, alii alios magistratus gerunt. Licet igitur ex his intelligere, neque civitatis natu- 7.
ram ferre, ut ita fiat una, quemadmodum dicunt quidam: et id quod ab illis tanquam maximum bonum civitatis praedicatur, civitatem perdere ac delere. Atqui cuiusque rei bonum unamquamque rem conservat. Perspicuum etiam ex alia ratione est, operam inutilem dare, qui studet civitatem plus nimio unam facere. Domus enim res quaedam est suis ipsa copiis magis contenta, quam homo unus: civitas quam domus. Et vero videtur tum demum propric civitas esse, cum evenit, ut multitudinis societas suis ipsa opibus et copiis cumulata atque contenta vivat. Si igitur quod suis ipsum opibus magis contentum est, optabilius eo est, quod est minus: ergo et quod minus est unum, eo, quod est magis, optabilius est. Neque porro, si demus hoc esse optimum, 8. (vulgo C. 2.)
societatem esse quam maxime unam, hoc ea ratione videtur demonstrari, si omnes simul dicant meum, et non meum. Hoc enim signum atque argumentum esse putat Socrates, civitatem perfecte esse unam. Nam vox Omnes, duobus modis intelligi potest. Si igitur ita accipiatur, ut singuli seu unusquisque, fortasse magis id fuerit, quod vult efficere Socrates. Unusquisque enim filium suum dicet eundem, et uxorem suam eandem: et de facultatibus ac fortunis, deque iis, quae hominibus evenire solent, similiter sentiet. Nunc 9.
autem non ita dicent, qui communibus uxoribus et liberis utuntur: verum omnes quidem dicent, sed non singuli: item-

que rem familiarom omnes quidem ſuam eſſe dicent, ſed
non unusquisque eorum ſingulatim. Eſſe igitur fallacem ra-
tiocinationem in voce Omnes, apparet. Omnes enim, et utrum-
que, et paria et imparia ſunt, propterea quod dupliciter di-
cuntur: et in disputationibus ac ſermonibus rationes gignunt
litigioſas ac fallaces. Quapropter omnes dicere eandem-
que vocem mittere, uno quidem modo praeclarum eſt, ſed
non eſt fas: altero autem modo nihil valet ad concordiam
10. conciliandam. Praeterea aliud malum ineſt in eo, quod a
Socrate dicitur. Nam quod plurimorum commune eſt, in
eo procurando minima diligentia adhibetur. Rerum enim
propriarum maximam curam habent, communium aut mi-
norem, aut quanta ad quemque attinet. Nam praeter alias
cauſas, eo ſunt in rebus communibus negligentiores, quod
eas aliis curae eſſe exiſtiment: quemadmodum evenire ſolet
in miniſteriis vernalibus ac ſervilibus. Multi enim famuli
interdum deterius famulantur ac miniſtrant, quam pauciores.
11. Fiunt autem unicuique civi mille filii: atque hi non ut unius-
cuiusque filii ſunt, ſed cuiuslibet quilibet aeque filius eſt.
Itaque omnes ſimiliter liberos negligent. Praeterea unusquis-
que civem ſive bene rem ſuam gerentem ſive male, quotus-
cunque numero ſit, filium ſuum eſſe dicet, verbi gratia, hic
filius meus aut illius eſt: atque hoc modo appellat unum
quemque ex mille civibus, aut quotquot civibus conſtat ci-
vitas: idque dubitans et haeſitans. Obſcurum enim eſt,
cui contigerit, ut procrearetur ab eo filius: et cum procrea-
12. tus eſſet, etiam ſervaretur. Atqui utrum melius eſt, ita meum
dicere unumquemque idem appellantes, quod ſit unum de
duobus aut decem hominum millibus, an potius ut nunc in
civitatibus meum dicunt? Alius enim filium ſuum, alius
fratrem ſuum eundem appellat, alius patruelem ſeu conſo-
brinum, aut alio quodam cognationis ſeu propinquitatis no-
mine, vel ex ſanguine vel ex alia coniunctione et affinitate
primum ſua, deinde ſuorum. Praeterea alium curialem aut
tribulem. Satius eſt enim aliquem mihi privum ac propri-
13. um conſobrinum eſſe, quam hoc modo filium. Veruntamen
ne hoc quidem effugi poteſt, quin nonnulli videantur ſibi
agnoſ-

agnoſcere ſuos fratres et filios et patres et matres. Ex ſimilitudinibus enim filiorum cum parentibus neceſſe eſt eis fidem fieri mutuae cognationis ac propinquitatis. Quod etiam fieri narrant quidam eorum, qui terrae circuitus et deſcriptiones ſtudioſe conſcribunt. Eſſe enim quibusdam ſuperioris Libyae gentibus communes uxores tradunt: filios porro natos dividere inter ſe ex formarum ſimilitudine. Sunt autem nonnullae etiam aliarum animantium feminae, ut equae et vaccae, quae valde ſimiles patribus filios edere ſolent ſuapte natura: quemadmodum equa illa Pharſalica, quae Juſta appellata eſt. Praeterea etiam huiusmodi incommoda et no- 14.
xas non eſt facile vitare iis, qui hanc communitatem introducunt: verbi gratia, verberationes et caedes, alias invite admiſſas, alias ſponte, rixas et verborum contumelias: quorum aliquid fieri in patres et matres, et eos qui non longe abſunt a cognatione et communione ſanguinis, nefarium eſt, non item in eos qui longius remoti ſunt. Quin etiam neceſſe eſt huiusmodi facinora eſſe crebriora apud eos qui inter ſe ignorant, quam apud eos qui inter ſe noti ſunt. Et cum admiſſa ſunt, apud eos quidem, qui inter ſe noti ſunt, natura rerum fert, ut expiationes et ſatisfactiones uſitatae legibusque ac moribus receptae fiant: apud eos vero, qui inter ſe ignoti ſunt, nulla. Abſurdum vero etiam eſt, eum qui filios fecit 15.
communes, concubitum ſolum amantibus ademiſſe: neque amandi licentiam, et alios uſus aliasque conſuetudines patri cum filio, fratrique cum fratre et ſorore, omnium maxime indecoras, quoniam et amare ſolum turpiſſimum eſt, vetuiſſe ac prohibuiſſe. Abſurdum illud quoque, concubitum quidem ademiſſe nullam aliam ob cauſam, quam quod vehemens nimis ex re venerea naſcatur voluptas: ceterum utrum hic ſit pater, aut filius, utrum hi fratres inter ſe, necne, nihil referre exiſtimans. Videtur porro expedire agricolis potius communes eſſe inter ipſos uxores et liberos, quam cuſtodibus. Minus enim contrahetur inter eos amicitia, ſi communes ſint liberi et uxores. At tales oportet eſſe eos, qui imperio ſubjecti ſunt, ut pareant, et ne rebus novis ſtudeant. Omnino autem neceſſe eſt contrarium earum re- 16.

rum, quarum effectrices convenit eſſe leges recte conſtitutas, contrariumque eius cauſae, propter quam cauſam Socrates putat oportere ea, quae ad liberos et uxores pertinent, ita eſſe edicenda ac ſtatuenda, ex tali lege evenire. Nam et amicitiam bonorum maximum eſſe civitatibus arbitramur. Sic enim ad ſeditionem faciendam minime impelluntur: et civitatem eſſe unam maxime vult Socrates: quod et videtur, et ille dicit, amicitiam efficere: quemadmodum in ſermone amatorio ſcimus dicere Ariſtophanem (in Platonico Convivio) amantes, propterea, quod vehementer amant, cupere coaleſcere, et ambos ex duobus unum effici. Neceſſe igitur eſt,
17. hic quidem vel ambos vel unum interire: in civitate vero amicitiam quaſi nimia aqua dilutam eſſe, propter talem communionem: minimeque dicere aut meum filium, patrem: aut meum patrem, filium. Quemadmodum enim exiguum dulce ad multam aquam admixtum, temperationem efficit vix percipiendam ſenſu: ſic evenit, ut propter conjunctionem et propinquitatem mutuam ex his nominibus proficiſcentem, minimam curam habeat in tali reipublicae adminiſtrandae forma aut pater tanquam filiorum, aut filius tanquam patris, aut fratres tanquam fratrum: cum ſit hoc tamen neceſſarium. Duo enim ſunt, quae homines ad curandum atque amandum maxime impellunt, proprietas et amor: quorum neutrum iis ſuppetere poteſt, qui in republica ita
18. inſtituta verſantur. Jam vero de filiis, qui naſcuntur, aliis quidem ab agricolis et opificibus ad cuſtodes, aliis autem a cuſtodibus ad opifices transferendis, magnam habet confuſionem ac perturbationem, quonam modo hoc ſit futurum. Tum neceſſe eſt eos, qui tradunt ac transferunt, quibus quos tradant non ignorare. Praeterea quae jam pridem dicta ſunt, in his magis eveniant neceſſe eſt, nempe verbera, contumeliae, caedes, amores. Non enim amplius fratres et liberos et patres et matres appellant ii, qui aliis civibus traditi ſunt, puto cuſtodibus: neque rurſus ii, qui apud cuſtodes nati ſunt aliis civibus traditi: ut vereantur aut caveant, ne quid tale admittant propter cognationem. De liberorum igitur et uxorum communione hoc modo explicatum ſit.

Caput II. (vulgo C. 3.)

Sequitur deinceps, ut de civium bonis ac facultatibus rei familiaris videamus, quomodo eas constitui oporteat iis, qui optima reipublicae administratione usuri sunt, utrum communes necne. Possit autem haec aliquis etiam seorsum ab iis, quae sunt de liberis et uxoribus lege Socratis sancita, considerare: ea dico, quae ad facultates et fortunas pertinent: utrum etiam, si propria et separata sint illa de uxoribus et liberis, quemadmodum nunc sunt apud omnes, possessiones et usumfructum communes esse melius sit; verbi gratia agros et fundos seorsum possideri, fructus autem in commune collatos consumi: (quod nonnullae nationes faciunt) an contra, agros quidem esse communes, et arari communiter, fructus autem dividi ad proprios cuiusque usus: (dicuntur autem nonnulli barbari etiam hoc modo inter se res communicare) an et fundos et fructus esse communes. Si igitur alii sint, qui agros colant, alius modus fuerit, isque facilior atque expeditior. Sin ipsi sibi colant, et laborem perferant in iis, quae ad agros et ceteras possessiones pertinent, plures hoc afferet difficultates. Nam cum in fruendo, et in opere faciendo, laboreque sufferendo non est aequalitas, sed inaequalitas, necesse est criminationes et querelas oriri adversus eos, qui fruuntur quidem multis, aut percipiunt multa, parvos autem labores capiunt, ab iis, qui pauciora quidem percipiunt, plures autem labores sufferunt. In summa vero, cum una vivere, et rerum omnium humanarum communionem habere difficile sit, tum maxime talium; id quod declarant eorum, qui una peregrinantur, communitates. Propemodum enim plurimi diffidentes de rebus ante pedes positis et parvis, graves inter se offensiones atque inimicitias suscipiunt. Praeterea vero e famulis maxime offendunt ii, quorum opera ad ministeria quotidiana plurimum utimur. Bonorum igitur, quae possidentur, communicatio et has et alias habet difficultates. Quomodo autem nunc vivitur, hoc si et bonis moribus ornatum, atque in ordinem adductum, et rectis le-

(Margin section numbers: 2. beside "communicare) an et fundos…"; 3. beside "percipiunt, plures autem…"; 4 beside "difficultates. Quomodo autem…")

gibus temperatum fuerit, non paulo praeſtiterit. Habebit enim id, quod ex utroque proficiſcitur, commodi. Commodum autem ex utroque proficiſcens dico, et quod ex bonorum communione, et quod ex proprietate oritur. Oportet enim bona quodammodo eſſe communia, ſimpliciter et universe propria. Curationes enim bonorum diviſae criminationes et querelas inter eos non gignent: ſed potius illae amplificabuntur et crescent, cum unusquisque rei propriae aſſiduam curam impendet. Propter virtutem vero ad utendi facultatem bona, ut eſt in proverbio, amicorum erunt com-
5. munia. Eſt autem jam nunc in quibusdam civitatibus huiuscemodi conſuetudinis informata deſcriptio, quo fit manifeſtum, hoc non fieri non poſſe: tum vero maxime in civitates, quae bene gubernantur, partim huiuscemodi vivendi conſuetudo introducta eſt, partim introduci poſſit. Proprio enim quisque et privato jure bona poſſidens partim ea fruenda permittit amicis, partim iis utitur, ut communibus: veluti Lacedaemonii etiam et ſervis utuntur alter alterius, ut ſuis, et praeterea equis et canibus et penu, ſi quis forte rure in agris opus habeat. Perſpicuum igitur eſt, eſſe commodius ac praeſtabilius, bona quidem eſſe propria, uſum autem eorum communem. Quomodo autem cives ſic animati reddi
6. poſſint, hae ſunt partes latoris legum. Praeterea nemo dicendo conſequi poſſit, quantum referat ad voluptatem, exiſtimare, aliquid eſſe proprie ſuum. Non enim fruſtra ipſe erga ſe amicitiam unusquisque gerit: ſed hoc a natura eſt inſitum. Eſſe autem ſui amantem, quem dicunt Graeci φίλαυτον, merito vituperatur. At non eſt hoc ſeipſum amare, ſed magis, quam oportet, amare: quemadmodum pecuniae eſſe amantem. Namque amant fere omnes unumquidque talium rerum. Verum etiam munificentiam conferre in amicos, iisque opem ferre, aut hospitibus, aut ſodalibus, jucundiſſimum eſt: quod tum fit, cum bona proprie a ſingulis poſſidentur. Haec igitur ſunt ea quae conſequentur, ſi quis cum Platone civitatis nimiam unitatem efficere conetur. Praeterea tolluntur etiam duarum vitutum munera; quod ad uxores quidem attinet, temperantiae: honeſtum enim et pulcrum eſt,

ab aliena uxore propter temperantiam abſtinere: quod ad fortunas autem, liberalitatis. nam neque apparebit, quis ſit liberalis, neque ullam actionem expromet liberalem. In uſu enim bonorum, quae poſſidentur, liberalitatis munus ſitum eſt. Huius igitur legis rogatio ſpecioſa quidem et humana 8.
videri poſſit: nam qui eam audit, libenter et cupide amplectitur atque approbat, exiſtimans, admirabilem quandam omnibus inter omnes amicitiam futuram: praeſertim ſi quis mala, quae nunc ſunt in his reipublicae adminiſtrandae formis, accuſet, quaſi ex eo naſcantur, quod non ſint omnium civium facultates communes: dico autem lites et controverſias inter ipſos de rebus contractis, et falſorum teſtimoniorum iudicia, et divitum aſſentationes; quorum nihil ſit propterea quod bonorum non ſit communicatio, ſed propter improbitatem. Nam etiam eos qui bona communiter 9.
poſſident atque inter ſe communicant, multo magis inter ſe diſſidere videmus, quam qui ſeorſum facultates habent. Sed paucos conſpicimus ex communicatione bonorum inter ſe diſſidentes, cum multis proprie ſibi rem familiarem poſſidentibus comparantes. Praeterea aequum eſt, non ſolum quot malis carituri ſint, qui bonorum communicationem fecerint: ſed etiam quot bonis, exponere. Videtur autem prorſus fieri non poſſe, ut haec vitae ratio conſiſtat. Cauſam autem et originem fraudis atque erroris Socrati fuiſſe exiſtimare oportet id, quod ab eo ſuppoſitum eſt, quaſi verum ac rectum, cum aliter ſit. Debet enim quadam ex parte et quodammodo una eſſe et domus et civitas, ſed non omni ex parte, neque omnibus modis. Futurum enim eſt aliquo modo, ut longius progreſſa non ſit civitas: aliquo modo erit illa quidem civitas, ſed cum parum ab eo abfuerit, ut non ſit civitas, deterior erit civitas: quemadmodum ſi quis concentum ex multis vocibus conſtantem, quam ſymphoniam vocant Graeci, eo redigat, ut ſit unius vocis ſonus: et rhythmum ad unam baſin deducat. Verum oportet civitatem, cum ſit mul- 10.
titudo, quemadmodum antea dictum eſt, diſciplina et inſtitutione communem atque unam efficere. Et vero eum, qui diſciplinam ſit introducturus, exiſtimans eius opera atque

adjumento civitatem bonam futuram abſurdum eſt ſperare, ſe talibus inſtitutis eam corrigere et meliorem facere poſſe, et non moribus et philoſophia, et legibus: quemadmodum quae ad fortunas et rem familiarem pertinent, Lacedaemone et in Creta conviviis ac ſodalitiis introductis legislator communia fecit. Ne hoc quidem ignorare oportet, ad longum tempus et ad multos annos animum eſſe attendendum; quibus haec, ſi bene et recte fieri poſſent, non latuiſſent. Omnia enim propemodum reperta ſunt, quanquam alia non ſunt in unum
11. collecta; aliis etiam cognitis et notis non utuntur. Maxime autem tota res in promtu ſit, ſi quis talem reipublicae adminiſtrandae formam re ipſa inſtitui et ad uſum hominum deduci cernat. Non enim poterit, niſi [bona] partiatur et ſeparet, partim in ſodalitia et convivia publica, partim in curias et tribus, facere civitatem. Itaque eveniet, ut nihil aliud lege Socratis ſit inſtitutum, niſi ut ne cuſto des agros colant; quod et nunc Lacedaemonii facere conantur. Verum enimvero quis totius reipublicae adminiſtrandae modus ſit futurus bona omnia inter ſe communicantibus, neque expoſuit Socrates, neque facile explicari poteſt. Atqui completur fere tota civitas e multitudine civium reliquorum, (agricolarum, opificum et cet.) de quibus nihil diſtinctum neque deciſum eſt, utrum etiam agricolis inter ipſos communes eſſe facultates oporteat, an privim proprias: et praeterea, utrum uxores et
12. liberos eſſe proprios, an communes. Nam ſi eodem modo communia erunt omnium omnia, quid agricolae different a cuſtodibus? aut quomodo compenſabitur obſequium agricolarum erga ipſos, aut qua diſciplina adducentur, ut maneant in officio? niſi forte aliquid tale callide excogitent, quale Cretes. Illi enim caetera eadem ſervis concedentes ac permittentes, duntaxat iis exercitationum uſu et armorum poſſeſſione interdixerunt. Quod ſi qualia in aliis civitatibus, talia etiam apud illos erunt, quis erit communionis modus? In una enim civitate duas eſſe civitates erit neceſſe, easque ſibi contrarias. Facit enim cuſtodes quidem veluti praeſidiarios milites et propugnatores; agricolas autem et artifices et reliquos cives. Criminationes autem et querelae et iu-

dicia ſeu actiones, et quaecunque alia in civitatibus haerere mala dicit, ea omnia his etiam civibus inerunt. Atqui ait idem Socrates, ſuis civibus paucis omnino legibus opus futurum propter disciplinam atque inſtitutionem: verbi gratia, aedilitiis et forenſibus, et aliis talibus, cum diſciplinam cuſtodibus tantam aſſignaverit. Praeterea vero agricolas bonorum et poſſeſſionum ſinit eſſe dominos, dummodo vectigal impoſitum penſitent. At multo probabilius eſt, eos magis aſperos et ſuperbos fore, quam apud Lacedaemonios Helotes, apud Theſſalos Peneſtae, et ſimilia apud alios ſervitia. Sed enim 14.
utrum ſint haec aeque neceſſaria, necne, nunc quidem nihil ab eo definitum eſt. Tum neque de caeteris proximis et deinceps ſequentibus, quae ſit horum reipublicae adminiſtrandae ratio et diſciplina, quae leges. Neque eſt autem ad inveniendum facile, neque parum refert, quomodo ſint conformati, ut cuſtodum communitas conſervetur. Jam porro ſi mulieres quidem faciet communes, poſſeſſiones autem et facultates proprias, (etiamſi ſint communes agricolarum poſſeſſiones atque uxores) quis rem familiarem domi adminiſtrabit ac procurabit, quemadmodum ruri eam viri adminiſtrant? Ab- 15.
ſurdum autem etiam eſt, facta cum beſtiis comparatione probare, eadem ſtudia ſequi eademque munera obire mulieres atque viros oportere: cum ad beſtias nullam rei domeſticae ſtudium attineat. Periculoſa porro eſt etiam magiſtratuum creandorum ratio, quomodo quidem Socrates creat. Perpetuo enim vult ab eisdem obtineri magiſtratus. At hinc ſeditionis cauſa oritur etiam apud homines contemtiſſimos atque abjectiſſimos: multo magis apud animoſos et bellicoſos viros. Neceſſe autem habuit perpetuos et ſemper eosdem facere magiſtratus, quoniam non interdum horum, mox illorum animis admiſtum eſt aurum illud divinum. ſed ſemper iisdem. Ait enim Deum aliis ſtatim naſcentibus aurum admiſcuiſſe, aliis argentum: aes autem et ferrum iis, qui futuri ſunt artifices et agricolae. Praeterea vero cum beati- 16.
tudinem cuſtodibus adimat, ait latorem legis totam civitatem efficere beatam oportere. Atqui fieri non poteſt, ut tota civitas ſit beata, niſi aut plurimi, ſi non omnes, aut nonnul-

li beatitudinem sint consecuti. Non enim est beata vita ex earum rerum numero, quarum est numerus par. Contingere enim potest, ut totum quidem aliquod numero pari constet, neutra tamen ejus pars; sed ut totum aliquod sit beatum, partes autem ejus non sint beatae, fieri non potest. At si custodes non erunt beati, quinam alii erunt? Non enim artifices et opificum illiberalium ac sordidorum multitudo. Respublica igitur illa, quam exposuit Socrates, tales habet dubitationes ac difficultates inexplicabiles, et his alias non pauciores.

Caput III. (vulgo C. 4.)

Propemodum autem similiter se habet res de Legibus posterius scriptis: quapropter et de republica hic descripta a Platone pauca disserere convenit. Nam in libris de Republica de paucis omnino decidit Socrates, nempe de uxorum et liberorum communione, quomado se res tota habere debeat, et de facultatibus communicandis, et de tota republica ordinanda. Dividit autem in duas partes habitatorum multitudinem, alteram agricolarum, alteram propugnatorum: tertiam ex his eam, quae consultat, quaeque totius civitatis dominatum et potestatem obtinet. De agricolis autem et artificibus, utrum nullius magistratus, an alicuius sint participes: et utrum hos quoque arma gestare, et belli gerendi communiter onus sustinere oporteat, necne, his de rebus nihil distincte explicavit: sed mulieres quidem existimat una cum viris belli munus sustinere, et ejusdem atque custodes institutionis participes esse oportere: caeteroqui sermonibus a re alienis disputationem totam refersit, et qualis debeat esse custodum disci-
2. plina, exposuit. Libri autem de Legibus maxima ex parte leges continent: pauca in eis de reipublicae administrandae ratione verba facit: atque hanc dum vult communiorem et usitatis nunc civitatum formis similiorem efficere, paulatim eam ad alteram reipublicae formam circumagens detorquet. Excepta enim uxorum et liberorum et facultatum communione, caetera eadem utrique reipublicae attribuit. Namque cum utrique adscribat eandem disciplinam, tum immunitatem neces-

ſariorum dat operum, vitamque ab omni operis functione vacuam, et de conviviis ac ſodalitiis eodem modo ſtatuit: niſi quod in hac ait mulierum quoque ſodalitia eſſe oportere. Et in illa quidem mille homines, qui arma gerant, eſſe vult: in hac quinque millia. Exquiſitum igitur quiddam habent 3.
omnes Socratis ſermones, comtumque et politum et novitatis plenum, et cum ſubtilitate quaerendi et diſputandi conjunctum: verum ut omnia recte in iis traderentur, fortaſſe fieri non potuit. Etenim quod ad illam, quae nunc a me inde dicta eſt, multitudinem attinet, nemini obſcurum eſſe debet, tot hominibus agro Babylonio aut aliquo alio immenſo opus futurum, unde quinque millia virorum otioſorum alantur, et praeter hos cetera mulierum et famulorum turba multoties major. Oportet igitur optatum quoddam ſupponi, nihil tamen ejusmodi, quod fieri non poſſit. Dicitur autem 4.
ab eo, latorem legis in ſcribendis et ferendis legibus duo ſpectare debere, locum et homines. Praeterea vero par eſt addere etiam loca finitima ac vicina, ſi civitas civilem vitae cultum retinere debet. Non enim neceſſe ſolum eſt, eam talibus ad bellum gerendum armis uti, quae in domeſticis finibus utilia ſint: verum etiam quae in externis locis. Quod ſi quis talem vitae rationem neque privatam neque publicam et communem civitatis probat, nihilominus tamen formidoloſos et horribiles eſſe oportet hoſtibus, non ſolum in proprios fines incurrentibus, ſed etiam poſteaquam diſceſſerunt. Tum multitudinem bonorum et magnitudinem rei familiaris 5.
videndum eſt num quid melius fuerit aliter definire, hoc eſt, planius atque apertius. Tantas enim cuique rei familiaris facultates ſuppetere dicit oportere, ut modeſte et frugaliter et temperanter vivere queat: proinde ac ſi quis diceret, ut bene vivere queat. Hoc enim magis univerſum eſt, et latius patet. Praeterea vero licet vivere modeſte et frugaliter, et tamen aerumnoſe. At melior erat definitio, ut modeſte et liberaliter vivere queat. Utrumque enim ſeparatim poſitum, alterum quidem luxuriam, alterum egeſtatem vel moleſtiam ſequetur. Namque hi ſoli habitus animi in uſu rei familiaris ſpectantur; verbi gratia, re familiari non licet leniter uti aut

fortiter: temperanter vero et liberaliter licet. Quare et hos
6. uſus in facultatibus et pecunia verſari neceſſe eſt. Abſurdum porro eſt, cum aequationem bonorum introducat, de iis, quae ad civium multitudinem pertinent, nihil ſtatuere, ſed liberorum procreationi neque modum conſtituere, neque finem certum imponere: proinde quaſi futurum ſit, ut ſatis exaequetur cum eadem multitudine, quae initio fuerit, propter orbitates, aut propter liberos non ſuſceptos, quantumvis multi nascantur; quia hoc videtur etiam nunc in civitatibus uſu venire. Sed deberet haec res longe juſtioribus et accuratioribus menſuris in civitatibus definiri, ſervata lege Socratis, quam nunc. Nunc enim nemo egeſtate laborat, quia bona multitudini diviſa ſunt, quantacunque illa ſit. Tunc autem, cum divisa non fuerint, neceſſe eſſet eos, qui praeter numerum, et extra ordinem acceſſiſſent, nihil habere, ſive paucio-
7. res eſſent numero, ſive plures. Exiſtimarit autem aliquis debuiſſe procreandis liberis certum modum conſtitui magis, quam facultatibus, ut ne quis plures filios procrearet. In hac autem multitudine praefinienda et varios mortis caſus conſiderandos ac ſpectandos eſſe, ſi qui forte eorum, qui procreati ſunt, moriantur, et aliorum civium orbitatis habendam eſſe rationem. Hoc vero ſi cuique relinquatur liberum, ut ſit plerumque, paupertatis cauſam civibus afferat neceſſe eſt. At paupertas ſeditionem generat, et maleficium. Itaque Phidon Corinthius, lator legum cum primis antiquus, et domos aequales permanere oportere exiſtimavit, et multitudinem civium: quamvis omnibus ab initio ſortito obtigiſſent partes bonorum magnitudine inaequales. At in his legibus contrarium eſt. Sed his quidem de rebus, quonam modo ſe melius
8. eſſe habituras arbitremur, poſterius erit diſſerendum. Omiſſa ſunt porro in his legibus et ea, quae ad magiſtratus pertinent, quomodo iis, qui ſub imperio ſunt, praeſtituri ſint. Ait enim quemadmodum ex alia lana ſit ſtamen, quam ſubtegmen: ſic et magiſtratus et reipublicae praefectos ab iis, qui imperio ſubjecti ſunt, differre oportere. Quoniam autem rem omnem familiarem amplificare permittit uſque ad quincuplum, cur non hoc idem in terra valeat aliquatenus? Tum vero verendum etiam

eſt, ne areae aedificiorum non ſatis utiliter aut accommodate
ad rei domeſticae adminiſtrationem diviſae ſint. Binas enim
aedium areas cuique tribuit, ſeorſum diviſas ac diſtinctas.
At difficile eſt, binas domos unum habitare et curare. To- 9.
ta autem reipublicae deſcriptio videtur eo referri, ut neque
ſit poteſtas popularis, quam democratiam appellant Graeci,
neque paucorum principatus, quem oligarchiam: ſed harum
media reipublicae adminiſtrandae forma, quam peculiariter
politiam nominant ſive rempublicam; conſtat enim graviter
armatis civibus. Si igitur hanc reipublicae adminiſtrandae
rationem, ut ceterarum omnium maxime civitatibus commu-
nem probat, fortaſſe recte dixit: ſin ut omnium optimam ſe-
cundum primam, non recte. Fortaſſe enim aliquis Laconicam
reipublicae adminiſtrandae rationem, aut aliquam aliam, in
qua magis optimatium principatus vigeat, praetulerit. Qui- 10.
dam igitur dicunt optimam reipublicae adminiſtrandae for-
mam omnibus reipublicae adminiſtrandae generibus permix-
tam ac temperatam eſſe oportere. Idcirco Lacedaemoniorum
rempublicam laudant. Alii enim aiunt, eam ex paucorum
potentatu ſeu oligarchia, et unius dominatu ſeu monarchia,
et populi poteſtate ſeu democratia conſtare. Regum enim
poteſtatem cum ~~oligarchia~~ monarchia, ſenatorum auctoritatem cum oli-
garchia, ephororum autem magiſtratum cum democratia ſeu
populari imperio comparant; ephori enim e plebe ſumun-
tur. Alii autem ephororum magiſtratum cum tyrannide
componunt, populi poteſtati autem imperioque eos ſub-
jectos eſſe per ſodalitia et convivia publica reliquamque
vitam quotidianam. Contra in libris his de legibus ſcriptum
eſt, optimam reipublicae adminiſtrandae formam ex populi
poteſtate et tyrannide compoſitam eſſe debere, quas aut om-
nino reipublicae adminiſtrandae formas eſſe negaveris, aut
omnium deterrimas eſſe pronuntiaris. Dicunt igitur ii rec- 11.
tius, qui plures inter ſe permiscent. Ex pluribus enim tem-
perata reipublicae adminiſtrandae forma praeſtabilior eſt.
Deinde Socratica iſta reſpublica nihil, quod ad monarchiam
ſeu unius dominatum pertineat, habere reperitur, ſed omnia
oligarchiae, h. e. paucorum principatus, et democratiae h. e.

popularis poteſtatis propria: et tum ad paucorum principatum magis propendere videtur natura. Quod ex magiſtratuum conſtituendorum ratione intelligere licet. Nam electionem ad ſortem revocari, electosque ſorti permitti, utriusque commune eſt. Sed locupletioribus neceſſe eſſe, concionibus intereſſe, et magiſtratus renunciare ac declarare, aut aliud aliquod munus civile obire, ceteros autem eſſe ab his muneribus liberos ac ſolutos, hoc paucorum potentatus proprium eſt. Hoc etiam ad paucorum potentatum pertinet, quod vult operam dari, ut major pars eorum, qui civitati praeſunt, ſumatur ex locupletibus, et ut iis, quorum cenſus eſt maximus,
12. magiſtratus ampliſſimi mandentur. Facit vero et ſenatus electionem paucorum principatui conſentaneam. Eligunt enim omnes quidem neceſſario, ſed primum ex primo cenſu: deinde iterum aequales numero ex ſecundo: deinde ex claſſe tertii et quarti cenſus: niſi quod non iis omnibus, qui ſunt tertii aut quarti cenſus, impoſita neceſſitas eſt eligendi, ſed iis, qui ſunt quarti cenſus, primis tantum et ſecundis. Deinde ex his parem ex unoquoque cenſu efficere numerum ait oportere. Erunt igitur plures ex maximis cenſibus, et meliores, quia nonnulli ex popularibus non eligunt: non eligunt autem, quia non eſt iis impoſita neceſſitas eligendi. Talem igitur reipublicae formam ex populari poteſtate et unius principatu ſeu monarchia conſtare, non eſſe dicendum, cum ex his perſpicuum eſt, tum ex iis, quae poſterius dicentur, intelligere licebit, ubi de tali reipublicae adminiſtrandae forma erit conſiderandi et diſputandi locus. Jam vero illud, quod ad electionem magiſtratuum pertinet, ubi electos ad aliam electionem revocat, periculo non vacat. Si qui enim vel mediocri numero coire et conſpirare volent, ſemper ex eorum voluntate et pro eorum arbitratu eligentur. Quae igitur ad rempublicam in libris de legibus expoſitam pertinent, huiusmodi ſunt.

Caput IV. (vulgo C. 5.)

Sunt autem quaedam praeterea reipublicae adminiſtrandae formae, aliae a privatis hominibus, aliae a philoſophis et a

viris et in republica administranda versatis inventae atque institutae: quae quidem omnes propius, quam hae ambae Socraticae, ad eas, quibus nunc utuntur, accedunt. Nullus enim neque novum istud de communione liberorum et uxorum, neque alterum de sodalitiis et conviviis mulierum commentum adhibuit, sed a necessariis ordiuntur potius. Videtur enim quibusdam esse maximum, ea quae ad facultates rei familiaris pertinent, bene esse ordinata: de his enim seditiones inter omnes maxime oriri dicunt. Quapropter Phaleas Chalcedonius hoc induxit primus. Ait enim, civium bona aequa- 2.
lia esse oportere. Atque hoc quidem eo statim tempore, quo primum urbes conduntur et habitantur, facere non difficile esse existimabat: conditis autem jam urbibus et constitutis civitatibus, majoris hoc quidem fore negotii, sed tamen celerrime facultates civium ad aequalitatem redactum iri, si divites quidem filias suas collocantes dent dotes, ipsi vero uxorem ducentes non accipiant: et contra pauperes non dent, accipiant ipsi. Plato vero, cum leges scriberet, quodamtenus existimabat facultates augere sinere oportere: amplius autem augere atque amplificare quaerendo, quam ut essent quincuplae minimarum, nemini ex civibus licere, quemadmodum et antea dictum est.
Non debent autem hoc ignorare, qui tales leges ferunt, quod 3.
ignorare videntur, eos, qui facultatum magnitudinem praefiniunt, etiam liberorum numerum praefinire debere. Si enim facultatum magnitudinem superet liberorum numerus, primum lex antiquetur necesse est: deinde praeter legis antiquationem, multos ex divitibus pauperes fieri malum est. Fieri enim vix potest, quin tales homines res novas moliantur.
Bonorum igitur aequalitatem vim aliquam habere ad socie- 4.
tatem civilem, nonnulli ex veteribus videntur intellexisse: cuiusmodi et Solon legem composuit: et apud alios lex extat, quae vetat tantum agri comparare, quantum quisque velit. Itemque rem suam familiarem vendere leges vetant: quemadmodum apud Locros lege sancitum est, ne quis patrimonium suum vendat, nisi manifestam calamitatem sibi ostendat accidisse. Praeterea vero jubet patrimonia, quae cuique sortitione facta obvenerunt, servari. Hoc autem Leu-

cade convulſum ac ſublatum Leucadiorum rempublicam nimis popularem reddidit: non enim jam amplius eveniebat, ut ex cenſibus praeſinitis ac deſcriptis ad magiſtratus accederent.
5. Sed fieri poteſt, ut bonorum quidem ſit aequalitas: verum haec aut ſint nimis multa, ut profuſe ac luxuriose vivant: aut nimis pauca, ut tenuiter et ſordide. Perſpicuum igitur eſt, non ſatis eſſe latorem legis bona civium aequare, ſed medium animo eſſe deſtinandum. Praeterea vero etiam ſi quis certas omnibus rei familiaris facultates deſcripſerit ac praeſinierit, nihil proficiet. Cupiditates enim exaequandae ſunt potius, quam facultates. Hoc autem eſſe non poteſt, niſi cives tantum, quantum ſatis eſt, fuerint a legibus eruditi atque inſtituti.
6. Sed fortaſſe dicat Phaleas, haec a ſe ipſo commemorari ac provideri. Exiſtimat enim horum duorum civitatibus aequalitatem eſſe oportere, poſſeſſionis et inſtitutionis. Sed primum quae ſit futura inſtitutio, dicendum erat. Deinde nihil prodeſt unam et eandem eſſe. Fieri enim poteſt, ut una quidem et eadem ſit, ſed haec ſit talis tamen, ut ex ea facile conſilium capiant appetendi ſibique arrogandi vel pecunias, vel honores, vel utraque juſto ampliora.
7. Praeterea ſeditionem ſolent facere cives propter inaequalitatem non ſolum bonorum, verumetiam honorum: ſed contrario utrumque modo. Vulgus enim propter fortunarum et rei familiaris inaequalitatem concitatur: politiores et venuſtiores homines de honoribus contendunt et concertant cum vulgo, ſi ſint aequales. Ex quo et illud,

Fortis et ignavus parili afficiuntur honore.

Non ſolum autem propter res ad victum neceſſarias homines injuriam faciunt: cuius remedium eſſe putat fortunarum aequalitatem, ut ne quem frigore aut fame coacti veſtitu bonisque ſpolient: verum etiam propter voluptatem ac dolorem ex cupiditate manantem, ut et voluptatibus perfruantur, et doloribus cupiditatum careant, libidinesque ſuas expleant. Nam ſi cupiditatem majorem habeant, quam res neceſſariae poſtulent, ut huic cupiditati medeantur, injuriam facient. Neque propter huius cupiditatis medicinam tantum ad injuriam inferendam adducuntur, verum etiam ſi concupiſcant,

ut voluptates percipiant dolorum expertes. Quodnam igitur horum trium malorum remedium? Illis quidem rem familiarem exiguam habere, et ex labore atque opera quaesitum facere; alteris autem temperantia: tertium porro remedium, si qui per se gaudere velint, non est quod aliunde quam a philosophia requirant. Nam caeterae voluptates sine hominum opera contingere non possunt. Enimvero maximas injurias inferunt homines propter cupiditates immoderatas, et non propter res necessarias: verbi gratia, tyrnannidem occupant, populumque impio dominatu opprimunt, non ut ne algeant, sed ut suas libidines impune expleant. Idcirco magna praemia proposita sunt non ei, qui furem, sed ei, qui tyrannum occiderit. Quare ad parvas levesque injurias repellendas et defendendas solum vim habet reipublicae administrandae modus a Phalea inventus. Praeterea multa ex iis, quae ab eo excogitata et inducta sunt, eo spectant, eoque referuntur, ut cives quidem inter se civitatem habeant bene constitutam: sed oportebat etiam adversus finitimos et externos omnes. Nimirum necesse est, omnem reipublicae administrandae formam ita esse descriptam atque ordinatam, ut viribus et copiis bellicis instructa sit: de quibus ille ne verbum quidem fecit. Similiter vero et de facultatibus rei familiaris. Non enim satis magnas suppetere oportet ad usus civiles tantum, verum etiam ad pericula externa. Quapropter neque tanta bonorum copia praesto esse debet, ut ea finitimi quidem et potentiores concupiscant, qui possident autem, ab injuria incurrentium hostium defendere non possint: neque tantae angustiae, ut bellum sustinere non queant, ne a paribus quidem et similibus illatum. Ille igitur de his nihil definivit. At obscurum esse non debet, quantae rei familiaris cuiusque civium copiae civitati conducant. Fortassis igitur definitio fuerit earum optima haec, ut finitimorum potentiorum non intersit, propter facultatum magnitudinem immensam bellum his inferre, sed potius abstinere ab iis, quippe quorum depraedatione ne belli quidem sumtus sustinere aut compensare possint. Quemadmodum Eubulus, cum Autophradates Atarnea obside-

8 (margin, beside line 1)
9 (margin, beside "Praeterea multa")
10 (margin, beside "At obscurum esse")

re atque oppugnare cogitaret, ſuaſit ei, ut complexus animo temporis ſpatium, quod in urbe capienda conſumturus eſſet, huius temporis ſumtus rationem ſubduceret. Minore enim pecunia accepta velle ſe relinquere et tradere Atarnea. Hac oratione fecit, ut Autophradates, re diligenter conſiderata, urbis oppugnandae finem faceret conſiliumque abjiceret. Ali-
11. quantum igitur utile eſt, facultates rei familiaris civibus inter ipsos aequales eſſe, ne ſeditionem inter ſe faciant; non tamen admodum magna haec utilitas eſt, ut id, quod ſentio, dicam. Nam politi homines et qui dici ſolent optimates, hoc indigne ferent, et querentur, quaſi digni ſint bonis amplioribus, non aequalibus. Quapropter etiam eos ſaepe videmus in alios cives invadere, et ſeditionem excitare. Praeterea vero inexplebile quiddam eſt hominum improbitas: et primum ſatis habent duos obolos duntaxat accipere: ubi autem hoc patrium et avitum fuerit, ſemper eo amplius deſiderant, donec in immenſum progreſſi fuerint. Infinita enim et immenſa eſt cupiditatis natura: ad quam explendam plerique homines omne ſtudium atque adeo omnes vitae rationes conferunt.
12. Talium igitur malorum medela multo melior, quam ſi bona civium exaequare conemur, haec eſt, ut eos quidem, qui natura modeſti et boni ſunt, tales efficiamus, ut plus juſto habere nolint: malos autem et improbos, ut non poſſint: non poterunt autem, ſi et numero vel poteſtate ſint inferiores, et non afficiantur injuria. Sed ne hanc quidem bonorum aequationem recte expoſuit. Nam in agrorum poſſeſſione duntaxat bona vult aequari. Atqui et in servis et in pecoribus et in numis divitiae conſiſtunt: ſunt et in multo ſupellectilis, quae appellatur, apparatu, multoque inſtrumento. Aut horum igitur omnium quaerenda aequalitas eſt, aut haec in aliquem ordinem moderatum et juſtum redigenda ſunt, aut
13. omnia ſunt praetermittenda. Apparet autem ex legibus ab eo poſitis, parvam eum civitatem efficere voluiſſe, ſi quidem opifices omnes erunt ſervi publici, neque partis ullius, qua expleatur civitas, locum obtinebunt. Quod ſi publicos eſſe oportet eos, qui communia artificia exercent, debet hoc ita ſe habere, ut Dyrrachii, et ut aliquando Diophantus Athenis inſtituit.

instituit. De Phaleae igitur republica, aliquid ne ille recte dixerit, an secus, propemodum ex his intelligere licet.

Caput V. (vulgo C. 6.)

Hippodamus autem Euryphontis filius, Milesius, qui et oppidorum divisionem reperit, et Piraeeum partitus descripsit, vir cum in reliqua vita propter ambitionem aliquanto plus, quam satis esset, elegans atque exquisitus, usque adeo ut nonnullis lautius et splendidius vivere existimaretur, tum capillo denso ac promisso, ornatuque vestis satis quidem vilis [sed calidae,] qua non solum per hiemem sed aestate etiam utebatur; hic igitur Hippodamus, cum alioqui in totius naturae explicatione eruditus esse vellet, primus eorum, qui rempublicam non administrarunt, conatus est aliquid de optima reipublicae administrandae forma dicere. Civitatem autem ita componebat, ut ex decem mil- 2.
libus hominum numero constaret, in tres vero partes esset divisa. Unam porro partem efficiebat ex artificibus, alteram ex agricolis, tertiam ex propugnatoribus et armatis hominibus. Jam vero agrum tres in partes secabat, unam sacram, alteram publicam, tertiam privatam; eam quidem, unde sacra legitima et consuetudine recepta diis immortalibus fierent, sacram: eam autem, unde civitatis propugnatores viverent, communem et publicam: eam denique, quae agricolis esset attributa, propriam ac privatam. Existimabat autem etiam tria legum genera duntaxat esse oportere. Nam quibus de rebus lites intenduntur et judicia fiunt, eas res numero tres esse, contumeliam, damnum injuria illatum, mortem. Lege autem sua etiam unum judicum consessum facie- 3.
bat, cuius summa esset potestas, et ad quem referri oporteret eas res, quae minus bene judicatae viderentur. Hunc autem constituebat ex quibusdam senibus selectis. Sententias porro in foris judicialibus non per calculos ferri debere existimabat, sed dari unicuique tabellam, in qua scriberet, si plane condemnaret: si absolveret, inanem relinqueret: sin neque damnaret, neque absolveret, aut partim damnaret, partim absolveret, hoc ipsum scriptura declararet. Nunc enim hoc

non recte legibus eſſe inſtitutum: cogi enim judices peiera-
4. re, cum aut hanc aut illam ferre ſententiam jubentur. Legem etiam tulit de iis, qui aliquid utile civitati inveniſſent, ut honore ac praemio afficerentur: et ut liberis eorum, qui in bello occubuiſſent, de publico victus praeberetur; quia ſcilicet nondum haec lex apud alios eſſet lata. Nunc autem et Athenis, et in aliis civitatibus poſita eſt. Tum ut magiſtratus omnes a propulo eligerentur. Populum autem faciebat tres illas partes civitatis. Deinde ut qui lecti eſſent, curam haberent et rerum civitatis communium, ſeu urbanarum ſeu extranearum, et earum, quae ad pupillos pertinerent. Haec igitur maxima ex parte ſunt et commemoratu digniſſima,
5. quae Hippodamus de republica ordinanda expoſuit. Vocare autem in dubium poſſit aliquis primum quidem civium multitudinis partitionem. Nam et artifices et agricolae et qui arma gerunt, omnes reipublicae ſunt participes: ſed ita, ut agricolae quidem ſint inermes, artifices autem et ſine armis ſint et ſine agris. Quo fit ut propemodum ſervi ſint eorum, qui arma tenent. Quare omnium honorum participes eſſe non poſſunt. Neceſſe enim eſt ex iis, qui arma tenent, creari et imperatores et civium cuſtodes, quos appellant Graeci politophylacas, et ſummos, pene dicam, ampliſſimosque magiſtratus. Qui autem reipublicae non ſunt participes, qui fieri poteſt, ut ii benevolo et amico in rempubli-
6. cam ſint animo? Jam vero ſuperiores ſint viribus neceſſe eſt ii, qui arma tenent, utraque parte. Hoc autem non eſt factu facile, niſi multi ſint. At ſi hoc erit, quid attinet alios rempublicam participare, et creandorum magiſtratuum poteſtatem habere? Praeterea agricolae qua in re civitati ſunt utiles? Nam artifices quidem eſſe neceſſe eſt. Omnis enim civitas artificibus eget: et poſſunt ex artificio ſuo vitam tolerare, quemadmodum in aliis civitatibus. Agricolae vero, ſi civibus arma tenentibus victum ſuppeditant, non immerito in partibus civitatis numerentur: nunc autem proprios agros habent, et hos privatim colunt.
7. Praeterea, ſi communes agros, ex quibus civitatis propugnatores victum ſument, ipſi milites arabunt, non differet pars

civitatis militaris ab ea, quae agris colendis praepoſita eſt. At vult lator legis duas diſſimiles eſſe partes. Quod ſi alii quidam erunt praeter eos, qui privatos agros colunt, et civitatis propugnatores, quarta rurſum haec erit pars civitatis, nullius rei particeps, ſed a reipublicae ſtatu aliena. Quod ſi quis eosdem eſſe ponet, et qui proprios agros colunt, et qui publicos et communes: tunc fructuum copia immenſa erit opus, ut ex iis quisque victum duabus familiis ſubminiſtrare poſſit. Tum quamobrem non ſtatim ex eadem terra, et ex iisdem agris, qui ſorte cuique obtigerint, et ſibi victum ſument, et bellatoribus praebebunt? Haec igitur omnia magnam habent confuſionem. Ne lex qui- 8.
dem ea, quae eſt de ſententia a judice pronuncianda, admodum probanda eſt: poſtulat enim, ut actione ſimpliciter inſtituta atque intenta, in judicando ſententiam dividat, fiatque ex judice arbiter. At hoc in arbitrio etiam pluribus de compromiſſo facto diſceptantibus facere licet, et contingere poteſt: inter ſe enim de ſententia ferenda communicant. In judiciis vero non poteſt: quin etiam multi legum ſcriptores, contra atque hic, dant operam, ne judices inter ſe communicent. Deinde vero nonne erit haec judicatio turbulenta et 9.
confuſa, ſi judex quidem deberi petitori arbitretur, ſed non tantum, quantum petitor ſibi debere dicit? hic enim minas viginti petit, ille autem decem adjudicat: aut hic quidem plus, ille vero minus, alius autem quinque, alius porro quatuor: atque hoc ſcilicet modo ſummam pecuniae divident, aliique omni ex parte contra petitorem ſententiam ferent, alii nulla ex parte. Quis igitur erit modus ſententiarum diſcernendarum? Praeterea vero nemo cogit eum peierare, qui ſimpliciter abſolverit, aut damnarit, ſi lis ſimpliciter, ut debet, fuerit intenta. Non enim qui reum abſoluit, nihil eum debere judicat, ſed viginti minas non debere. Verum ille jam peierat, qui non putans reum debere viginti minas, nihilominus eum damnat. De praemio autem et honore 10.
aliquo iis decernendo, qui aliquid utile civitati repererunt, non eſt tutum legem ferre: ſed eſt auditu plauſibile et ſpecioſum tantum. Habet enim calumnias, et reipublicae, ſi ita

cadat, commutationes et converſiones. Incurrit autem in aliam quaeſtionem et diſputationem. Dubitant enim quidam, utrumne detrimentoſum an utile ſit, leges patrias movere et mutare, ſi qua ſit alia melior. Itaque non eſt facile ei, quod dictum eſt de praemio iis decernendo, qui aliquid ex uſu civitatis invenerint, aſſentiri et concedere, ſi non expedit reipublicae quicquam immutare. Evenire autem poteſt, ut aliqui ſuadeant vel legum abrogationem, vel reipublicae adminiſtrandae formae commutationem, tanquam commune bo-
11. num. Sed quoniam in hunc ſermonem incidimus, praeſtiterit etiam pauca hac de re diſputare. Habet enim, ut diximus, dubitationem. Et videri poſſit ſane ſatius eſſe commutare. In aliis enim ſcientiis hoc profuit: ut medicina commutata a patriis inſtitutis, et ars corporum exercendorum, quam gymnaſticam Graeci appellant, omnes denique artes et facultates mutatae magnas rebuspublicis utilitates attulerunt. Quare quoniam et civilis prudentia in his numeranda eſt, nimirum de ea quoque neceſſario idem eſt ſentiendum. Argumentum eorum, quae dicimus, ex factis et eventis ſumere poſſit aliquis. Leges enim antiquas valde ſimplices eſſe et barbaricas. Nam cum armis incedere, et uxores alter ab altero eme-
12. re Graeci tunc ſolebant. Superſunt etiam nunc antiqua quaedam inſtituta, ſtolida prorſus et ſtulta; verbi gratia, lex eſt Cumis de caede, ſi quis accuſator aliquem teſtium numerum produxerit, qui ſibi cognati ſint, reum caedis poena teneri. Praeterea quaerunt omnes non quod eſt patrium, ſed quod bonum. Et veriſimile eſt, primos illos homines, ſive terrae filii et terrigenae erant, ſive ex calamitate et interitione aliqua ſalvi et incolumes evaſerant, ſimiles fuiſſe hominum, qui vulgo nobis occurrunt, et inſipientium ac ſtultorum: quemadmodum de terrigenis dici ſolet. Quare abſurdum ſit in horum decretis permanere. Praeterea ne leges quidem ſcriptas relinquere immutabiles atque immotas praeſtiterit. Quemadmodum enim ſe res habet in aliis artibus, ſic et in prudentia civili, fieri non poſſe, ut omnia, quae ad ordinationem et deſcriptionem reipublicae adminiſtrandae pertinent, ſubtiliter et perfecte ſcripta ſint. Univerſe enim ſcripta ſint

neceſſe eſt. At actiones in ſingularibus verſantur. Ex his igitur perſpicuum eſt, et aliquas leges et aliquando eſſe mutandas. Contra vero ſi alio modo rem conſideremus, multae 13.
cautionis eſſe videtur. Ubi enim utilitas quidem, quae ad mutandas leges adducit, parva eſt, aſſuefacere autem cives legibus facile mutandis, malum: procul dubio nonnulla peccata et latorum legis et magiſtratuum ferenda, atque intacta relinquenda ſunt. Non enim tanto erit ei mutaſſe leges emolumento, quanto aſſueviſſe magiſtratibus non parere detrimento.
Praeterea fallax et captioſum eſt illud ab artibus et ſcientiis 14.
ſumtum exemplum. Non enim ſimile eſt artem atque legem commutare. Lex enim nullam vim habet ad parendum impellentem, niſi eam quam a more accepit. Hic autem non niſi ex temporis longinquitate annorumque multitudine naſcitur. Itaque a legibus receptis et uſitatis ad alias et novas leges facile migrare, vim legis infirmare ac debilitare eſt. Praeterea, ſi demus eſſe mutandas, utrum et omnes, et in omni republica necne? et utrum a quolibet mutandas, an a quibusdam, et a quibusnam? Magnum enim inter haec diſcrimen eſt. Quapropter nunc quidem hanc quaeſtionem omittamus, atque in aliud tempus magis proprium reſervemus.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

De Lacedaemoniorum autem et Cretum republica et fere etiam de ceteris duo ſunt videnda: quorum unum eſt, ſitne aliquid in eis recte, an ſecus, ad optimam reipublicae adminiſtrandae deſcriptionem legibus conſtitutum; alterum, ſitne aliquid convenienter reipublicae propoſito et modo
conſtitutum, an ei repugnet? Ei igitur civitati, cuius admi- 2.
ſtratio recta ſit futura, a neceſſariorum ad vitam ſuſtentandam cura vacationem eſſe oportere convenit inter omnes: ſed quomodo hoc poſſit effici, non eſt facile excogitare. Nam et Theſſalici peneſtae ſaepe in Theſſalos invaſerunt, itemque Helotes in Lacedaemonios. Nam perpetuo veluti caſibus eorum adverſis inſidiantes imminent. Cretenſibus autem nihil dum tale accidit. Cauſa autem huius rei fortaſſe eſt, quod nulla finitimarum civitatum, quamvis inter ſe bellum gerant,

praebeat ſe belli ſociam, auxiliumve ferat ſervis in dominos conſpirantibus, et a civitate deficientibus: ideo quod non ſibi expediat illis auxilium ferre, ut quae etiam ſimiles ſervos habent, quos perioecos vocant. Lacedaemoniis autem finitimi omnes erant inimici atque infeſti, Argivi, Meſſenii, Arcades. Nam et Theſſalis initio ſervi deſciverant, propterea quod bellum etiam tum cum accolis Achaeis, Perrhaebis, Magne-
4. tibus gerebant. Videtur autem etſi nihil aliud, certe rectio atque inſpectio horum hominum magni negotii eſſe, magnae prudentiae, quomodo ſe adverſus eos gerere oporteat. Nam ſi agatur cum iis liberalius ac remiſſius, petulanter exultant, et cum dominis de dignitate contendunt: ſin tractentur aſperius, vivantque laborioſe et miſere, in dominos perniciem moliuntur, eosque oderunt. Ex his igitur intelligere licet, eos, qui in haec mala incidunt propter ſervitium, quam Elotiam appellant, non optimo modo vacationem a cura neceſ-
5. ſariorum ſibi procuraſſe. Praeterea vero remiſſio et indulgentia in mulieres, et ad conſilium reipublicae et ad beatudinem civitatis inutilis ac damnoſa eſt. Quemadmodum enim domus partes ſunt vir et mulier: ita ſcilicet et civitatem exiſtimare oportet in duas partes aequales eſſe diviſam, in virorum et mulierum multitudinem. Quare quibuscunque in rebuspublicis disciplina mulierum male habet, in iis dimidium civitatis exiſtimandum eſt non eſſe legibus temperatum: quod illic evenit. Nam cum totam civitatem lator legum vellet ad tolerandos et perferendos labores eſſe fortem ac robuſtam, in viris quidem perſpicue quod volebat aſſecutus eſt: in mulieribus vero negligentem ſe praebuit. Vivunt enim intemperanter et luxurioſe, ad omne ſcilicet intemperantiae genus
6. ſolutae atque effuſae. Itaque neceſſe in tali reipublicae forma plurimi fieri divitias, maxime ſi viri ſub poteſtate mulierum ſint: quemadmodum multae militares et bellicoſae nationes, praeter Celtas, et ſi qui alii palam conſuetudinem et concubitum cum maſculis comprobarunt. Videtur enim is, qui primus fabulam compoſuit, non temere cum Marte Venerem copulaſſe et conjunxiſſe. Aut enim ad maſculorum congreſſum aut ad foeminarum tales homines videntur eſſe

proclives. Idcirco hoc apud Lacedaemonios locum obtinebat, 7.
et multa, quamdiu Graeciae imperium obtinebant, a mulieribus administrabantur. Atqui quid interest, utrum mulieres reipublicae praesint atque imperent, an reipublicae praefecti mulierum arbitratu rempublicam gerant? Idem enim utrinque mali proficiscitur. Cum autem audacia ad nullam rem quotidianam atque usitatam sit utilis, sed, si forte, in bello usui esse possit, etiam in rebus bellicis maximo damno fuerunt Lacedaemoniorum foeminae: idque in incursione Thebanorum declararunt. Nam utilitatem quidem nullam attulerunt, quemadmodum in aliis civitatibus: sed trepidationem
et tumultum civitati incusserunt maiorem, quam hostes. Initio igitur non immerito hanc licentiam videntur Lacedaemonii mulieribus permisisse. Nam procul a domo propter militiam peregrinabantur, nunc bellum Argivum, nunc rursus Arcadium et Messeniacum gerentes. Otium autem et pacem nacti, seipsos quidem propter vitam militarem latori legis quasi praeparatos et flexibiles facilesque praebebant. Multas enim virtutis partes continet illa vita. Foeminas autem aiunt Lycurgum sub legum jugum adducere conatum, cum illae reclamarent, et contra niterentur, ab incoepto destitisse. 8.
Eorum igitur, quae acciderunt, causa haec fuit: quare etiam 9.
huius peccati scilicet. Nos autem non hoc quaerimus, cui sit ignoscendum, cui non: sed quid sit recte, quid secus institutum. Verum ea, quae ad foeminas pertinent, non bene instituta videntur, ut et antea dictum est, ipsa per se non solum rempublicam dedecorare, et macula quadam adspergere,
sed etiam ad immoderatum pecuniae studium conferre. Nam 10.
praeter ea, quae dicta sunt, bonorum inaequalitas etiam reprehendi potest. Accidit enim, ut eorum alii rem familiarem amplissimam possideant, alii tenuissimam atque angustissimam. Quapropter ad paucos redactus est ager Spartanus. Hoc autem etiam legibus constitutum est perperam. Fecit enim lator legis, ut patrimonium aut suum vendere, aut alienum emere haberetur non honestum: atque hoc recte. Donandi autem et testamento relinquendi potestatem licentiamque permisit, qui vellent. Atqui idem evenire necesse est et hoc

11. et illo modo. Jam vero ex quinque totius agri partibus duae fere ſunt mulierum, tum quia multae puellae orbae fiunt, ad quas omnium paternorum bonorum pervenit haereditas, tum quia magnae ſunt puellarum nubentium dotes. Atqui praeſtabat vel nullam vel exiguam vel mediocrem dotem eſſe praefinitam. Nunc autem et patri filiam paternorum bonorum haeredem futuram, cuilibet in matrimonium collocare licet: et ſi pater mortuus ſit inteſtatus, aut non expreſſerit teſtamento, cui filiam ſuam collocari velit: quem haeredem reliquerit, hic cui velit collocat. Itaque cum poſſit ager Spartanus mille et quingentos equites et triginta millia gravioris armaturae peditum alere, ne mille quidem
12. numero erant. Re autem et eventu planum factum eſt, hoc ab iis perperam eſſe inſtitutum. Non enim unam plagam haec civitas ferre potuit, ſed ea funditus interiit propter hominum penuriam. Dicuntur autem ſuperioribus regibus regnum obtinentibus jus civitatis civitatibus impertiviſſe peregrinis, ut ne in hominum penuriam inciderent, diuturnis bellis conflictati: aiuntque quondam Spartae cives fuiſſe vel decies mille. Veruntamen ſive haec vera ſunt, ſive ſecus, praeſtat urbem eſſe frequentem, et refertam civium multitudine per bono-
13. rum aequationem. Jam vero lex, quae ad liberorum procreationem pertinet, huic correctioni adverſatur. Nam cum vellet lator legis quamplurimos eſſe Spartiatas, invitavit atque allexit cives ad quamplurimos liberos procreandos. Eſt enim lex apud eos, ſi quis tres filios procrearit, eum vacationem habere militiae: ſi quatuor, ab omnibus publicis muneribus immunem eſſe. Atqui perſpicuum eſt, ſi multi naſcantur, cum ager ita ſit diviſus, neceſſario multos pau-
14. peres futuros. At porro etiam ea, quae ad Ephoriam pertinent, minus bene ſe habent. Cum enim imperium Ephororum ipſum poteſtatem habeat rerum maximarum, Ephori omnes de plebe creantur. Itaque ſaepenumero homines valde pauperes atque egentes inſperato ad hanc poteſtatem provehuntur, qui propter egeſtatem numarii et venales erant. Cum autem ſaepe antea hoc declararint, tum vero etiam nuperrime in Andriis: corrupti enim pecunia nonnulli

Ephori, quantum in iis fuit, totam civitatem perdiderunt.
Et propterea, quod hic magiſtratus erat admodum potens et
cum tyrannide comparandus, etiam reges eorum benevolen-
tiam blanditiis et aſſentatione colligere atque aucupari coge-
bantur: usque adeo, ut hinc quoque respublica detrimento
afficeretur. Populi enim potentatus ex optimatium principa-
tu exſiſtebat. Reipublicae ſtatum igitur continet hic ma- 15.
giſtratus. Quiescit enim populus, propterea quod maximi
imperii eſt particeps. Itaque ſive latoris legis conſilio, ſive
fortuito hoc evenit, rationibus civitatis conducit. Oportet
enim eam rempublicam quae ſit ſalva et diuturna futura,
velle omnes civitatis partes et eſſe et manere easdem. Reges
igitur propter honorem, quo ornati ſunt, ita animis affec-
ti ſunt: honeſti autem et boni viri, propter ſenatoriam dig-
nitatem. Praemium enim virtutis hic magiſtratus eſt. Po-
pulus vero propter Ephoriam: ex omnibus enim fiunt
Ephori. At hunc magiſtratum delectu habito deferri opor- 16.
tebat ex omnibus quidem, ſed non eo quo nunc modo: valde
enim puerilis eſt. Praeterea rebus maximis judicandis prae-
ſunt, cum ſint homines forte oblati, et nihil ab aliis diffe-
rentes. Quocirca non ſuo arbitratu melius erat eos judicare,
ſed ex praeſcripto juris ſcripti et legum. Tum Ephororum
vita et victus non conſentit cum voluntate civitatis. Is
enim valde diſſolutus eſt: in aliis autem duritie et aſperitate
modum ſuperat, ita ut eam tolerare non poſſint, ſed clam a
legibus transfugientes corporis voluptatibus cupide perfru-
antur. Jam vero neque ea, quae ad ſenatorum magiſtratum 17.
pertinent, videntur bene eſſe iis inſtituta. Nam ſi ſint viri
boni, et tantum, quantum ſatis eſt, ad honeſtatem cum pro-
bitate conjunctam eruditi, fortaſſe quis eos e re civitatis eſſe
dixerit: quamquam eos per totam vitam rerum maximarum
judicandarum eſſe dominos, ambigi poteſt, utrum ſit utile,
necne. Eſt enim ſua, ut corporis, ſic et mentis ſenectus. Sed
cum ita ſint inſtituti, ut lator ipſe legis iis non omnia cre-
dat, tanquam non bonis viris, non eſt hoc tutum. Reperiun- 18.
tur autem qui hunc magiſtratum conſecuti ſunt, multa ad rem-
publicam pertinentia et pretii et gratiae cauſa deferere ac

prodere. Quocirca ſatius erat eos non eſſe immunes a rationibus factorum ſuorum reddendis, uti nunc ſunt. Videtur autem Ephororum poteſtas omnes magiſtratus ad judicium referendarum rationum apud ſe ſubeundum adigere. Magnum vero hoc Ephoriae munus datum eſt: et negamus hoc modo reddere rationes oportere. Praeterea vero ipſa electio ſenatorum et modus judicandi puerilis èſt: tum eum, qui omnium judicio dignus magiſtratu futurus eſt, petere magiſtratum, non eſt rectum. Oportet enim eum, qui dignus eſt magiſtratu, ſive velit, ſive nolit, magiſtratum ge-
19. rere. Nunc autem id, quod et in reliqua civitatis adminiſtrandae ratione, lator legis hic facere reperitur. Cives enim ambitioſos efficit, iisque utitur in ſenatoribus eligendis. Nemo enim magiſtratum petat, qui non ſit ambitioſus. Atqui earum injuriarum, quae ſponte inferuntur, plurimae aut propter immoderatum honoris ſtudium, aut propter avaritiam
20. et pecuniae cupiditatem ab hominibus inferuntur. De regno autem, utrum non praeſtet civitates regibus parere, an praeſtet, alius ſane erit diſputandi locus. Veruntamen ſatius fuerit non, quemadmodum nunc ſit, ſed ex ſuis factis et vita unumquemque regum ſpectari regnumque obtinere. In promtu autem eſt, ne ipſum quidem latorem legis putaviſſe, poſſe ſe eos efficere viros omni virtute praeſtantes. Iis enim diffidit, neque omnia credit, ut non ſatis bonis viris. Quapropter una cum rege legatos mittere ſolebant eos, qui cum eo inimicitias gererent: et ſalutare civitati eſſe exiſtimabant,
21. reges inter ſe committere et concitare. Ne id quidem, quod ad ſodalitia ſeu convivia, quae Phiditia appellantur, pertinet, ab eo, qui conſtituit primum, recte inſtitutum eſt. Oportebat enim ſumtu publico potius conventum illum fieri, quemadmodum in Creta. Apud Lacedaemonios autem unumquemque conferre oportet, etiam ſi nonnulli valde pauperes ſint, neque hunc ſumtum facere poſſint. Ita contrarium evenit latori legis, atque conſilium ejus eſt. Vult enim concoenationem et conviviorum inventum ad formam reipublicae popularem ſeu democratiam pertinere. Sed ſit minime formae reipublicae populari conſentaneum, ita a latore legis

institutum. Non enim facile est valde pauperibus ea parti-
cipare. Hic autem reipublicae finis et quasi terminus patri-
us atque avitus constitutus est, ut is, qui hoc vectigal pen-
sitare non potest, ne sit ejus particeps. Jam legem de navi- 22.
um praefectis, quos navarchos appellant, alii quoque repre-
henderunt, idque merito: seditionis enim causa exsistit.
Classis enim praefectura regibus, qui sunt belli duces atque
imperatores sempiterni, addita, ~~alterum~~ propemodum reg-
num evadit. Et vero etiam ipsum propositum latoris legis
reprehendat aliquis: quod quidem et Plato in libris de Le-
gibus fecit. Tota enim legum descriptio ad unam virtutis
partem, artem militarem, refertur. Haec enim ad potiundum
rerum utilis est. Itaque salvi quidem erant bellum gerentes,
interibant autem imperium adepti: quia otiari et quiescere
non didicerant, neque ullam aliam artem militari praestabi-
liorem exercuerant. Hoc autem peccatum non levius, quod 23.
cum bona hominibus maxime omnium exoptata virtute po-
tius quam vitio parari putent, et recte quidem, tamen male
haec ipsa virtuti praeferunt. Tum ea, quae ad pecuniam pu-
blicam pertinent, perperam sunt apud Lacedaemonios consti-
tuta. Nam neque aerarium est apud eos, et cum civitas
magna bella gerere necessitate cogatur, tributum male con-
ferunt. Nam propterea quod Lacedaemonii maximam agro-
rum partem possident, quantum quisque tributi conferat,
non admodum accurate inter se exquirunt neque explorant:
et hoc modo contrarium evenit latori legis, atque civitati
expedit. Civitatem enim fecit nudam atque egenam, cives
autem et privatos pecuniae cupidos atque avaros. De Lace-
daemoniorum igitur republica hactenus dictum sit. Haec
enim sunt, quae quis maxime in ea reprehendat.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Cretensium autem respublica ad hanc proxime quidem accedit: sed cum habeat pauca quaedam non deteriora, tum plurima habet minus exculta, minusque expolita. Videtur enim, et vero ita dicitur, Lacedaemoniorum respublica plerisque in rebus Cretensem esse aemulata. Antiquitas autem

ut plurimum minus eſt elaborata et perfecta, quam recentiora inventa ſolent eſſe. Aiunt enim Lycurgum, cum relicta Charilai regis tutela peregre abiiſſet, plurimum temporis in inſula Creta commoratum eſſe propter cognationem. Coloni enim erant Lyctii a Lacedaemoniis profecti. Repererunt autem ii, qui in coloniam deducti ſunt, incolas tum legibus et inſtitutis utentes, quibus res eorum primus Minos ordinaverat: quocirca etiam nunc vicini eodem modo iis utun-
2. tur. Videtur autem inſula et ad imperium Graeciae facta natura et commode admodum ſita. Omni enim mari propinqua imminet, et Graeci fere omnes circa mare ſedes fixerunt. Abeſt enim hac parte quidem non longe a Peloponneſo, illa autem ab Aſia, et regione quae eſt circum Triopium, et Rhodo. Quapropter et maris imperium obtinuit Minos, et inſulas alias cepit, alias colonis frequentavit. Ad extremum autem bello Siciliae illato, illic ad Camicum ex-
3. ceſſit e vita. Cretenſis autem reipublicae deſcriptio atque ordinatio Laconicae proportione quadam respondet. Agros enim colunt his quidem Helotes, illis autem Perioeci, quos appellant: et convivia publica fiunt apud utrosque. Ac priſcis ſane temporibus nominabant illa Lacones non Phiditia, uti nunc, ſed Andria, quemadmodum Cretenſes: ex quo etiam perſpicuum eſt, ab his orta eſſe. Praeterea et reipublicae adminiſtrandae deſcriptio. Ephori enim eandem Lacedaemone poteſtatem obtinent, atque in Creta ii, qui dicuntur Cosmi: niſi quod Ephori numero ſunt quinque, Cosmi decem: Senatores autem ſenatoribus, quos Cretes bulan, hoc eſt, conſilium appellant, numero ſunt pares. Jam vero regibus antea Cretenſes paruerunt: poſtea regalem poteſtatem ſuſtulerunt, et Cosmi in bello principem locum imperiumque ob-
4. tinent. Concionis porro omnes ſunt quidem participes, ſed penes illam nullius rei gerendae poteſtas eſt, praeterquam earum rerum, quae ſenatoribus et Cosmis decretae ſunt, ſuffragio comprobandarum. Jam vero quod ad convivia publica attinet, melius illa ſunt inſtituta apud Cretenſes, quam apud Lacones. Lacedaemone enim confert quisque per capita id, quod praefinitum ac praeſcriptum eſt: quod ſi non

fecerit, per legem reipublicae esse particeps non potest, quemadmodum et ante dictum est. Cretenses vero communius id est popularius. Nam ex omnibus fructibus, et pecoribus natis, et ex vectigalibus reipublicae et tributis, quae perioeci pensitant, pars certa praesinita est ad res divinas faciendas et publicorum munerum functiones; altera ad convivia publica, ita ut de publico omnes et mulieres et pueri et viri alantur. Jam vero ad victus parsimoniam cibique paucitatem, ut rem utilem, et ad foeminarum disjunctionem, ne nimis multos filios pariant, masculorum consuetudine introducta (recte, an secus, alius erit disputandi locus,) multa sapienter et acute excogitavit lator legis. Quod igitur attinet ad convivia publica, 5.
melius ea esse descripta atque ordinata apud Cretenses, quam apud Lacedaemonios, perspicuum est. Sed quae ad Cosmos spectant, ea etiam deterius habent, quam Ephororum institutio. Nam quod mali in inest Ephororum imperio, hoc inest etiam in horum potestate: creantur enim homines forte oblati: quod autem illic ad reipublicae statum utile est, hic non est. Illic enim propterea, quod electio fit ex omnibus, populus, qui imperii maximi fit particeps, rempublicam manere studet. Hic autem non ex omnibus eliguntur Cosmi, sed ex quibusdam generibus: senatores autem ex iis, qui Cosmorum munere functi sunt. De quibus eadem quis di- 6.
cere possit, ac de iis, qui Lacedaemone creantur. Nam rationum referendarum judicio non teneri, et per totam vitam gerere magistratum, major est honos, quam pro eorum dignitate: eumque non ex praescripto juris scripti imperare, sed suo arbitratu magistratum gerere, periculosum est. Quod autem quiescit populus, etiamsi huius magistratus non sit particeps, nullum est argumentum reipublicae bene ordinatae. Nam neque ulla Cosmis, ut Ephoris, quaestus faciendi ex magistratu facultas datur, ut qui in insula longe absint ab iis, qui corrupturi sint. Quam autem adhibent ad hoc erratum corrigendum ac sanandum medicinam, cum absurda sit, tum ne civilis quidem est, sed potentiae unius aut paucorum consentanea. Saepenumero enim nonnulli aut ex 7.
collegis aut ex privatis coitione facta Cosmos ejiciunt. Li-

cet etiam iis ante tempus abdicare ſe magiſtratu. Haec igitur omnia praeſtat fieri ex lege, quam ex hominum voluntate: non eſt enim tuta haec regula. Omnium autem remediorum peſſimum eſt magiſtratus huius ampliſſimi vacuitas, quam ſaepenumero potentes inducunt, cum judicium ſubire aut poenas dare nolunt. (Alii: quam ſaepenumero inducunt, cum potentum judicia ſubire nolunt.) Ex quo intelligere licet, in hac reipublicae adminiſtrandae deſcriptione aliquid eſſe politiae, quanquam haec non eſt politia, ſed potius paucorum potentatus aut dynaſtia. Conſueverunt autem populo in partes diſtracto et aſſumtis amicis ſub unius imperium totam rempublicam ſubjungere, et ſeditionem excitare, et inter
8. ſe digladiari ac decertare. At quid hoc aliud eſſe dicas, niſi per aliquod tempus civitatem plane tollere et civilem ſocietatem diſſolvere? Eſt autem tum periculo proxima ſic affecta civitas, cum qui volunt in reipublicae ſtatum invadere, ii etiam poſſunt. Sed, quemadmodum dictum eſt, natura loci eam tuetur et ſervat: inſulae enim longinquitas peregrinos melius arcet, quam lex apud Lacedaemonios. Itaque Perioeci manent in officio apud Cretas: Helotes vero ſaepenumero a Lacedaemoniis deſciſcunt. Nam neque cum ullo imperio externo habent commune quidquam Cretes: et non ita pridem bellum externum in inſulam translatum eſt, quod infirmitatem legum, quae ibi ſunt, patefecit. De hac igitur republica hactenus a nobis dictum ſit.

Caput VIII. (vulgo C. 9.)

Exiſtimantur autem etiam Carthaginienſes reipublicae adminiſtrandae ratione uti recta, et multis in rebus eximia atque egregia, ſi cum aliis comparetur: in nonnullis autem Lacedaemoniorum reipublicae conſimili, et pene gemina. Hae enim tres respublicae cum inter ſe quodammodo ſint ſimiles, tum aliis longe praeſtant: Cretenſis, inquam, et Laconica, et tertia Carthaginienſis. Multaque eorum, quae apud Carthaginienſes conſtituta ſunt, praeclare ſe habent. Argumento autem eſt, hanc rempublicam bene eſſe deſcriptam, quod cum populum habeat rerum compotem, maneat in deſcriptione et

ordinatione reipublicae, neque aut seditio unquam in ea coorta sit, memoratu quidem illa digna, aut tyrannus exstiterit. Habet autem haec Laconicae reipublicae similia: primum so- 2.
dalitiorum convivia, Phiditiis: deinde centum et quatuor virûm imperium Ephororum potestati, et melius quidem institutum. Illi enim e vulgo sunt, hi autem ad hoc imperium eliguntur, ut quisque virtute et dignitate praestat. Postremo reges et senatum habet Lacedaemoniorum regibus et senatui respondentes. Et vero reges quidem rectius creant, neque ex eodem perpetuo genere neque ex quovis fortuna oblato, sed ex aliquo praestanti. Senatores etiam electio, non aetas facit. Nam magnarum rerum domini et compotes effecti, si sint vulgares homines atque abjecti, nulliusque pretii, magna damna inferunt, et magna jam intulerunt Lacedaemoniorum civitati. Plurima igitur eorum, quae reprehendi possunt 3.
propter declinationem a recta republica, communia huic fuerunt cum aliis rebuspublicis, quas commemoravimus. Eorum autem, quae optimatium principatum et politiam finem sibi propositum habent, partim quidem ad populi potentiam, alia vero ad paucorum dominatum magis declinant. Reges enim cum senatoribus potestatem habent aliud ad populum deferendi, aliud non deferendi, si quidem omnes inter se consenserint; sin minus, penes populum arbitrium et potestas est. Quae autem hi afferunt ad populum, non modo renunciant populo, ut audiat quae fuerint a principibus civitatis decreta, verum etiam cuivis de populo contra ea, quae afferuntur, dicere licet: quod non fit in aliis rebuspublicis. Quod autem pentarchiae, id est, quinqueviratus, qui sunt multarum magnarumque rerum compotes atque arbitri, et a se ipsi leguntur, et centumvirûm magistratum, qui amplissimus est, eligunt: praetereaque quod pentarchae, seu qui pentarchiarum nomine magistratum gerunt, diutius gerunt magistratum, quam caeteri (nam et extra et domi manentes magistratum gerunt) hoc ad potentatum paucorum pertinet. Quod autem sine mercede et sine sortitione fiunt, hoc ad op- 4.
timatium principatum pertinere statuendum est, et si quid simile aliud est. Tum lites et controversias omnes ab iis, qui

magiſtratum gerunt, diſceptari, non alias ab aliis, quemadmodum Lacedaemone, hoc quoque optimatium principatum attingit. Deflectit autem maxime ab optimatium principatu ad paucorum potentatum Carthaginienſium reipublicae conſtitutio ex quadam cogitatione et opinione vulgi. (alii a multis probata.) Non enim virtutem ſolum, verum etiam divitias in eligendis magiſtratibus putant ſpectari oportere. Fieri enim non poſſe arbitrantur, ut is, cui deſunt rei familiaris facultates, otio neceſſario fruatur et recte fungatur magiſtratu. Si igitur magiſtratuum electio e cenſu facta ad paucorum potentatum pertinet: ex virtute vero, ad optimatium principatum: haec tertia fuerit reipublicae adminiſtrandae ratio ac deſcriptio, qua Carthaginienſes utuntur. In eligendis enim magiſtratibus, iisque maximis, regibus ſcilicet et imperatori-
6. bus, haec duo ſimul ſpectant. Haec autem ab optimatium principatu declinatio latoris legis peccato culpaque accidiſſe exiſtimanda eſt. Nam ſtatim ab initio hoc in primis provideri debet, ut viri optimi otiari poſſint cum aliqua dignitate, aut certe ſine ſpecie deformi atque indecora: idque non ſolum quamdiu publicam perſonam ſuſtinent, magiſtratumque gerunt, verum etiam cum vitam privatam degunt. Quod ſi otii gratia etiam ad facultates et copias rei familiaris attendendus animus eſt, ſummos magiſtratus tamen, regnum et imperium bellicum, eſſe venales, malum eſt. Efficit enim haec léx, ut maiore in pretio atque honore ſint divitiae, quam virtus, et ut tota civitas immoderato pecuniae ſtudio ſit de-
7. dita. Quicquid autem honoratum principes civitatis exiſtimarint, idem et reliquis civibus tale videatur neceſſe eſt. Qua autem in republica non maximo in honore pretioque virtus eſt, haec reſpublica ad ſtabilem optimatium principatum nullo modo pervenire poteſt. Conſentaneum eſt porro eos, qui magiſtratus emerunt, cum impenſam fecerint in magiſtratum, aſſueſcere quaeſtum facere. Omnium enim minime probabile eſt, ſi quidem pauper, ſed tamen vir bonus, quaeſtus faciendi voluntatem habeat, hominem deteriorem, qui ſumtum fecerit, lucrari nolle. Quapropter oportet eos, qui optime praeeſſe reipublicae poſſunt, hos praeeſſe. Praeſtabat autem, etſi vi-

rorum

rorum bonorum indigentiae nullam curam legislator habuerit, at certe magiſtratuum otio conſulere ac proſpicere. Malum autem eſſe videtur etiam hoc, eundem hominem plures magiſtratus gerere: quod quidem apud Carthaginienſes honorificum et glorioſum eſt. Nam unum opus ab uno optime perficitur. Oportet vero latorem legis, ut hoc fiat, operam dare: non ut idem et tibia canat et ſutoriam faciat, negotium dare. Itaque ubi non eſt parva civitas, civilius eſt, plures eſſe magiſtratuum participes, et magis populare. Nam cum hoc communius ſit, quemadmodum diximus, tum unaquaeque res et melius fit a ſingulis et citius. Licet autem hoc cernere in rebus bellicis et nauticis. In his enim utrisque per omnes fere pervadit imperandi jus et parendi neceſſitas. Cum autem eorum reipublicae adminiſtrandae ratio ſit oligarchica, optime tamen hoc incommodum effugiunt eo, quod ſemper aliquam partem populi ditant in oppida (minora) emittentes. Hac enim re medentur huic malo, et reipublicae ſtatum ſtabiliunt. Sed hoc fortunae acceptum referendum eſt. At oportebat eos a ſeditione tutos eſſe conſilio et opera latoris legis, non beneficio fortunae. Nunc autem, ſi quid adverſi acciderit, et paulo maior numerus civium imperio ſubjectorum defecerit ac discordarit, nullum eſt in legibus tranquillitatis et quietis retinendae praeſidium. De Lacedaemoniorum igitur reipublicae adminiſtrandae forma et de Cretenſi et Carthaginienſi, quae quidem merito ab omnibus laudantur, haec habui, quae dicerem.

Margin: 8 (at "Malum"), 9 (at "Cum autem")

Caput IX. (vulgo C. 10.)

Eorum autem, qui de republica aliquid pronunciarunt, quidam nullis omnino muneribus civilibus functi ſunt, ſed vitam privatam perpetuo traduxerunt: de quibus fere omnibus, ſi quid eſt ſermone dignum, dictum antea a nobis eſt. Quidam vero latores legum fuerunt partim ſuis civitatibus, alii externis quibusdam populis, ipſi quoque in republica adminiſtranda verſati. Atque horum alii quidem legum auctores fuerunt duntaxat, alii etiam reipublicae adminiſtrandae rationem et formam deſcripſerunt, ut Lycurgus et Solon.

Hi enim et leges condiderunt, et reipublicae formam infti-
2. tuerunt. De Lacedaemoniorum igitur republica a nobis dictum eft. Solonem autem nonnulli quidem latorem legis fuiffe bonum putant; nam et paucorum dominatum fuftuliffe, qui erat immoderatus: et populum fervientem liberaffe: et democratiam patriam, bene inter fe permiftis variis reipublicae adminiftrandae generibus, conftituiffe. Senatum enim Areopagiticum ad paucorum principatum pertinere: magiftratus electione creari more ariftocratiae, judicia vero effe popularia. Videtur autem Solon illa quidem, quae ante fuerant, non fuftuliffe, fenatum et magiftratuum electionem populi vero libertatem de integro conftituiffe, rerum judican-
3. darum omnibus civibus, fi fortiti effent, poteftate facta. Quapropter etiam reprehendunt eum nonnulli: alteram enim reipublicae partem diffolviffe atque enervaffe, ad judicium, quod forti permittitur, omnium rerum auctoritate ac poteftate delata. Pofteaquam enim hoc valuit, populo, tanquam tyranno, gratiae caufa omnia largientes atque indulgentes, reipublicae ftatum in eam, quae nunc eft, populi potentiam redegerunt. Et fenatum quidem Areopagiticum Ephialtes et Pericles vi fua atque auctoritate fpoliarunt; judicia autem mercenaria reddidit Pericles. Atque hoc fane modo unusquisque ex blandis populi ductoribus, populi majeftatem augens, ad eum, qui nunc eft, popularis potentiae ftatum promovit ac provexit. Videtur autem hoc non ex confilio Solonis factum
4. effe, fed potius cafu eveniffe. Nam quod populus imperii et victoriae navalis caufa bello Perfico fuiffet, majores folito fpiritus fumfit, et improbos oratores ac magiftros amplexus eft pro bonis et moderatis adminiftratoribus. Nam Solon quidem maxime neceffariam populo poteftatem tribuiffe videtur magiftratuum eligendorum, et rationum ab eis reposcendarum. Si enim ne huius quidem rei poteftas fit penes populum, praeterquam quod fervus, etiam hoftis eft. Magiftratus autem omnes ex illuftribus et locupletibus civibus creavit, nempe ex iis, qui quingenta medimna quotannis ex agris fuis perciperent, et ex iis, qui Zeugitae dicuntur, et ex equeftri ordine, qui tertii cenfus et tertiae claffis eft. Quar-

tae autem claſſis cives, mercenarii et operarii, ſunt nullius magiſtratus participes. Latores porro legum fuerunt Zaleucus Locris Epizephyriis, et Charondas Catanaeus ſuis civibus et aliis Chalcidicis per Italiam et Siciliam civitatibus. Conantur porro quidam multis argumentis collectis demonſtrare, Onomacritum primum fuiſſe in legibus ſcribendis callidum ac ſollertem; eum autem in Creta exercitatum eſſe, cum Locrenſis eſſet, in eaque inſula peregrinus commoraretur propter divinandi ſcientiam: hujus autem amicum et ſodalem fuiſſe Thaletem: Thaletis auditorem Lycurgum, et Zaleucum: Zaleuci Charondam. Sed cum haec inconſideratius loquantur, tum tempora repugnant. Fuit et Philolaus Corinthius Thebanis legum auctor. Erat autem Philolaus ex Bacchiadarum genere: ſed cum Dioclis eius, qui vicit Olympia, amator eſſet: ille autem inſanum matris Halcyonae amorem aſpernatus ac deteſtatus urbem reliquiſſet, Thebas una cum eo profectus eſt, ibique ambo mortui ſunt: atque etiam nunc eorum ſepulcra oſtendunt, ita poſita, ut alterum quidem ex altero facile conſpici poſſit: ſed Corinthiorum agro alterum ſit in conſpectu poſitum, alterum non ſit. Fabulantur enim, eos ita ſua ſepulcra fieri ac locari juſſiſſe: Dioclem quidem propter odium caſus infandi, ut ne ex ſepulcri aggere ager Corinthius proſpici poſſet: Philolaum autem ut poſſet. Habitabant igitur propter talem cauſam apud Thebanos. Leges autem iis ſcripſit Philolaus, cum de quibusdam aliis rebus, tum de adoptione liberorum, quas vocant illi leges adoptivas. Atque hoc proprie legibus illis conſtitutum eſt, ut bonorum, quae cuique forte obtigiſſent, numerus ſervaretur. Charondae autem legum nihil proprium eſt, praeter quam falſorum teſtimoniorum judicia. Primus enim falſi teſtimonii actionem inſtituit. Subtilitate autem et diligentia legum ſcribendarum latoribus legum iis, qui hodie ſunt, cultior ac politior fuit. Philolai autem propria eſt bonorum et rei familiaris adaequatio. Platonis uxorum et liberorum et rei familiaris communitas, et publica mulierum convivia. Praeterea lex ad compotationes pertinens, ut ad ſobrios conviviorum magiſterium transferatur, et lex de

exercitatione rerum bellicarum, ut aequimani (ambidextri) ſiant meditando: quoniam oporteat utramque manum eſſe
9 utilem, neutram inutilem. Draconis autem leges quidem ſunt aliquae, ſed illae conſtitutae jam reipublicae datae. Proprium autem in his legibus nihil eſt, quod quidem commemoratione dignum ſit, praeter ſaevitiam et poenae magnitudinem. Fuit autem et Pittacus legum quidem opifex, ſed non reipublicae adminiſtrandae. Lex autem eius propria eſt, ut ſi quid ebrius peccaverit, graviores poenas det, quam ſi ſiccus. Propterea enim quod frequentior temulentorum atque ebriorum petulantia et contumelia ſit quam ſiccorum et ſobriorum, non tam ignoscendi rationem ab ebrietate repetendam ſpectavit quam utilitatem. Androdamas etiam Rheginus Chalcidenſibus Thraciis leges condidit, veluti de caedibus et de puellis orbis, ad quas venit omnis paterna haereditas. Nihil tamen quisquam eius proprium referre poſſit. Quae igitur ad respublicas pertinent tum eas, quae hodie ſervantur ratae, tum eas, quae a quibusdam expoſitae et traditae ſunt, hoc modo ſint a nobis disputata.

Libri tertii Caput I.

Ei, qui de republica, quae et qualis ſit, conſiderat, primo fere loco quidnam ſit civitas videndum. Nunc enim ambigunt et in controverſiam vocant, dum alii rem a civitate actam ac transactam eſſe dicunt, alii non a civitate, ſed a paucis potentibus aut tyranno. Hominis autem regendae civitatis periti et legum ſcriptoris curam atque operam omnem videmus in civitate conſumi. Jam vero reipublicae ſeu civitatis adminiſtrandae ratio, quam politiam Graeci appellant, eorum, qui urbem incolunt, deſcriptio atque ordinatio eſt.
2. Quoniam autem civitas compoſitum et concretum quiddam eſt, quemadmodum et aliquod aliud totum ex multis partius conflatum; nimirum quaerendum ante omnia de cive eſt.

Civitas enim civium multitudo quaedam est. Quare quis ci-
vis appellari debeat, et quis sit civis, videndum. Etenim
de cive saepenumero ambigitur: nec omnes eundem esse ci-
vem consentiunt. Est enim aliquis, qui cum in civitate li-
bera seu republica populari civis sit, in paucorum principa-
tu saepenumero non est civis. Atque ii quidem, qui aliquo 3.
alio modo hanc appellationem consecuti sunt, veluti civitate
donati, missi faciendi sunt. Civis autem non eo, quod ur-
bem aliquam incolat, civis est: etenim inquilini et servi ha-
bitationis sunt participes: neque ii, quibuscum jura ita com-
municata sunt, ut et judicium accipere necesse habeant, et li-
tem intendere atque in jus vocare possint, cives sunt: hoc
enim tribuitur etiam iis, qui vel ex foedere vel ex pacto con-
vento inter se jura habent communia, et res contrahunt. Quin
saepenumero neque inquilini horum plane sunt participes,
sed coguntur auctorem sibi sumere aliquem civium. Quam-
obrem imperfecte et quodam modo talis communitatis sunt
participes. Verum quemadmodum pueri, qui nondum per 4.
aetatem in numerum civium adscripti sunt, et senes, qui va-
cationem consecuti sunt a muneribus civilibus, dicendi qui-
dem sunt aliquo modo cives: non plane tamen simpliciter et
absolute, sed cum adjectione, illi quidem imperfecti, hi au-
tem confecti, aut simili alia ratione: nihil enim refert, quan-
do planum est quod dicimus: quaerimus enim eum, qui sit
civis simpliciter, sine ulla exceptione aut vitio. Nam etiam
de iis, qui ignominia notati civitatis jus amiserunt, et de ex-
sulibus talia quaedam dubitari possunt, ad quae eadem est re-
sponsio. Civis igitur simpliciter dicendus nulla alia re defi-
nitur magis, quam quod sit judiciorum et magistratuum par-
ticeps. Magistratuum autem alii quidem tempore sunt di-
stincti ac divisi: itaque nonnullos bis eidem gerere omnino
licet: aut certis ac praefinitis temporibus licet: alii vero non
definiti: exempli gratia judex et qui in concione deliberat
et consultat. Fortassis autem dixerit aliquis, nec magistratus 5.
dicendos esse tales cives, neque propterea imperii participes
esse. Atqui ridiculum sit iis, qui in civitate maxime domi-
nantur, plurimumque possunt, imperium denegare. Sed sta-

tuamus nihil interesse: de nomine enim agitur: ea enim potestas, quae judici cum suasore, eove, qui in concione deliberat, communis est, nomine vacat; nec satis est in promptu quo nomine communi haec duo civilia munera sint appellanda. Esto igitur, distinctionis causa, magistratus non definitus. Eos itaque, qui ita reipublicae sunt participes, cives statuimus. Quare civis definitio, quae ad eos omnes, qui cives
5. appellantur, maxime quadrare possit, talis fere est. Nemini autem obscurum esse debet, quibus in rebus subjecta specie differunt, ita ut eorum aliud sit primum, aliud secundum, aliud deinceps subsequens, earum rerum aut nihil prorsus esse commune, qua ratione sunt tales, aut perquam tenuiter et anguste. At respublicas differre inter se specie videmus; et earum alias esse priores, alias posteriores. Eae enim, quae depravatae sunt, quaeque deflexerunt a recto, rectis minimeque depravatis posteriores sint necesse est. Degressas autem a recto quomodo dicamus, posterius planum fiet. Ergo etiam civis in quaque republica sit alius ac dissimilis necesse est. Quare is, qui supra a nobis dictus est, in civitate libera, in qua penes populum potestas est, maxime civis est: in aliis
7. vero evenire potest, ut sit, non tamen necesse est. Nonnullae enim civitates neque populum habent, neque concionem usu receperunt, sed conventum civium convocatorum: et lites controversiasque alias alii cognoscunt ac disceptant: ut Lacedaemone lites de rebus contractis dirimunt et dijudicant Ephororum alii alias, senatores autem judicia de caedibus ac parricidiis exercent, alius porro aliquis magistratus fortassis alia. Idemque fit Carthagine; certi enim magistratus re-
8. bus omnibus judicandis praesunt. Sed enim correctionem habet civis definitio. Nam in aliis rebus publicis non magistratus infinitus consultator et judex est, sed pro genere imperii definitus. His enim omnibus aut nonnullis eorum permissa est consultandi ac judicandi potestas aut de rebus omnibus aut de quibusdam. Quis igitur sit civis, ex his perspicuum est. Qui enim potest magistratus ad consultandum et judicandum pertinentis esse particeps, eum jam huius civitatis dicimus esse civem: civitatem autem, ut simpliciter

dicam, talium hominum multitudinem tantam, quanta satis sit ad copiam plenam nihilque foris requirentem rerum ad vitam degendam necessariarum. Definiunt autem quidam ci- 9.
vem ad usum vitae communis, qui ex utroque parente cive natus est, non ex altero tantum, velut ex patre aut matre. Alii autem etiam longius progressi requirunt verbi gratia avos duos aut tres aut plures. Cum igitur cives sic definiuntur civili more, et pingui Minerva, dubitant nonnulli de tertio illo, aut quarto, (majorum retro) quomodo civis futurus sit. Gorgias igitur Leontinus, partim fortasse dubitans, dissimulanter loquens dicebat: quemadmodum mortaria sunt, quae a mortariorum opificibus effecta sunt: sic et Larissaeos eos esse, quos Larissaei fecerint: esse enim aliquos Larissaeorum opifices. Sed nihil habet quaestio difficultatis, sed simplex est responsio. Si enim ex ea definitione, quam exposuimus, participes erant reipublicae, cives sane erant: sin minus, non erant cives. Nam ne fieri quidem potest, ut definitio illa civis, qui sit ex cive patre aut matre natus, ad eos, qui primi urbem aliquam habitarunt aut condiderunt, accommodetur. Sed fortasse magis de his dubitari potest, qui 10.
reipublicae fuerunt participes, cuius deinde status fuit mutatus: cuiusmodi est id, quod fecit Clisthenes post tyrannos exactos. Multos enim peregrinos et servos et inquilinos in tribus adscripsit. Controversia autem, quae de his est, non est de nomine sed potius de jure, utrum sic factus civis juste an injuste sit civis. Atqui de hoc quoque praeterea dubitaverit aliquis, utrumne, qui juste non est civis, non sit civis: quoniam idem valet injustum ac falsum. Verum videmus, nonnullos etiam injuste magistratum aut imperium gerere, quos magistratum tamen gerere fatebimur, sed non juste: civis autem imperio quodam definitus est: nam qui talis imperii particeps est, civis est, ut diximus: in promptu igitur est etiam hos dicendos quidem esse cives, quaestio autem de jure ad controversiam ante a nobis expositam pertinet. Dubitant enim quidam, quando civitas aliquid egisse dicenda sit, quando non civitas: verbi gratia, cum ex paucorum imperio aut tyrannide populi potestas exstiterit. Tunc enim neque ea, quae

ex pactis conventis debentur, ſolvere volunt, quaſi non civitas, ſed tyrannus pecuniam acceperit: neque multa alia huiusmodi ſervare: proinde quaſi nonnullae respublicae poteſtate atque imperio unius vel plurium non
11. utilitate communi conſtent. Si qui etiam in populari ſtatu vivunt, (ſubito vero deinde mutatio reipublicae facta eſt) propter eandem rationem ſimiliter dicendum eſt,
(vulgo huius rei publicae acta eſſe, uti oligarchiae et tyrannidis. Vi-
C. 2). detur autem diſputatio haec pertinere ad eam dubitationem, cum quaeritur, quomodo tandem eadem civitas ſit dicenda, aut non eadem, ſed alia. Cuius quaeſtionis explicatio ea quidem, quae maxima ſit in promptu, de loco et hominibus eſt. Evenire enim poteſt, ut locus et homines disjungantur, et hi quidem alium, illi autem alium locum incolant. Haec igitur quaeſtio facilior ſtatuenda eſt. Nam cum civitas multis
12. modis dicatur, ad explicandum promta eſt ratio. Item cum de hominibus eundem locum incolentibus quaeritur, quando unam eſſe civitatem exiſtimare oporteat. Non enim muris communibus definienda una civitas eſt. Licet enim totum Peloponneſum muro complecti. Talis autem fortaſſe eſt Babylon, omnisque quae gentis potius, quam urbis aut civitatis circumſcriptione continetur: qua quidem tertium jam diem capta, partem quandam urbis non ſenſiſſe dicunt. Verum de hac quidem dubitatione utilius erit disputationem ad aliud tempus reſervari. Nam de magnitudine civitatis, quanta debeat eſſe, et utrum gentem unam, an plures eſſe
13. expediat, hominem politicum ignorare non oportet. Sed iisdem hominibus in eodem loco habitantibus, utrum, quamdiu ſit idem genus hominum in urbe habitantium, eadem civitas dicenda eſt, quamvis aliis intereuntibus, aliis naſcentibus: quemadmodum et fluvios eosdem dicere ſolemus et fontes eosdem, quamvis alia ſemper aqua affluente alia effluente; an homines quidem iidem eſſe dicendi ſunt propter talem cauſam, civitas autem alia? Nam ſi civitas ſocietas quaedam eſt, in qua cives reipublicae et vitae civilis communionem inter ſe habent: ubi civitatis adminiſtrandae ratio ſpecie ſit dispar ac diſſimilis, neceſſe eſſe videtur etiam civi-

tatem non esse eandem: quemadmodum chorum nunc comicum nunc tragicum vocamus, aliumque esse dicimus, cum saepenumero iidem homines sint. Similiter autem quamlibet societatem aliam dicere debemus, si compositionis species sit alia: veluti harmoniam dicimus aliam Doricam, aliam Phrygiam, quamvis ex iisdem sonis compositam. Si igitur hoc modo se res habet, perspicuum est, eandem civitatem maxime esse dicendam, spectata civitatis administrandae ratione: nomine autem vel alio vel eodem licere eam appellare, et iisdem in ea habitantibus hominibus, et prorsus aliis. Sitne autem justum necne, id quod ex conventione debetur, dissolvere, cum in aliam reipublicae administrandae formam civitas traducta sit, non est hujus loci disputare. 14.

Caput II. (vulgo C. 3.)

Iis porro, quae nunc exposita sunt, proximum est, ut videamus, utrum eandem esse virtutem viri boni et boni civis statuere debeamus, necne. Verum enim vero si hoc anquirendum est, civis virtus primum, rudi quadam imagine informata, cognoscenda est. Quemadmodum igitur nauta unus quidam est ex sociis navigationis, sic et civis est membrum societatis civilis. Quamvis autem nautae sint inter se vi et facultate dissimiles: alius enim est remex, alius gubernator, alius prorae praefectus, alius alio nomine a munere appellatur: perspicuum tamen est uniuscuiusque eorum subtilissimam ac perfectissimam definitionem e virtute cuiusque propriam fumi: similiter autem et communem aliquam ad omnes apte quadrantem. Nam salus navigii eorum omnium commune opus et munus est. Hanc enim, tanquam finem, nautarum unusquisque expetit. Sic igitur et civium cuius- 2.
que quantumvis inter se dissimilium salus id est, quod societatis communitate efficere conantur. Societas autem civili vita continetur: quocirca virtus civis ad vitam civilem et rempublicam referatur necesse est. Si igitur plura sunt reipublicae administrationis genera, nimirum fieri non potest, ut boni civis virtus sit una aliqua eaque perfecta. At virum bonum a virtute perfecta appellamus. Evenire igitur posse,

ut, qui sit bonus civis, eam virtutem non sit consecutus, a
3. qua vir bonus appellatur, ex his intelligere licet. Veruntamen etiam alio modo eandem rationem pertractare et concludere licet, si de optima reipublicae administrandae forma quaerimus. Si enim fieri non potest, ut ex omnibus bonis viris constet civitas: suo autem quemque munere probe fungi oportet: hoc autem a virtute proficiscitur: quandoquidem nefas est cives omnes inter se esse similes, una boni civis et boni viri virtus esse non potest. Nam boni quidem civis virtus in omnibus inesse debet: sic enim civitas necessario futura est optima. Boni viri autem virtus in omnibus inesse nequit: si non necesse est omnes viros bonos esse, qui
4. sunt in bona civitate cives. Praeterea quoniam ex dissimilibus constat civitas: quemadmodum, verbi gratia, animans ex animo et corpore, animus humanus ex ratione et appetitione, domus ex viro et uxore; (rei familiaris) possessio ex domino et servo: eodem autem modo et civitas tum ex his omnibus, tum praeterea ex aliis dissimilibus generibus concreta est: necesse est non unam esse omnium civium virtutem, quemadmodum nec in choro praesultoris et eius, qui ei pro-
5. ximus adstat. Boni viri igitur et boni civis virtutem non esse eandem, ex his cognoscere licet. Sed utrumne alicuius boni civis et boni viri eadem virtus erit, necne? Dicimus utique bonum magistratum esse virum bonum et prudentem. Virum autem civitatis regendae facultate praeditum necesse est esse prudentem. Tum quidam dicunt ejus, qui civitati praeest, institutionem ab institutione privatorum diversam esse oportere: quemadmodum regum filios arte equestri et militari erudiri cernimus: et Euripides.

Ne mi ista gloriosa, sed quae civitas desiderat.

6. Proinde quasi aliqua sit futuri rectoris disciplina. Si igitur boni principis seu magistratus et boni viri virtus eadem est: et si is etiam, qui paret imperio, civis est: non eadem simpliciter et absolute fuerit civis et viri virtus, sed tamen alicuius civis: non enim eadem est ejus, qui civitati praeest, et civis. Atque idcirco fortasse Jason se dicebat esurire, quando non regnaret, utpote qui privatus esse non didicerat.

Verumtamen laudatur sane posse et imperare et imperio parere: tum probi et spectati civis esse perhibetur, posse et imperio bene praeesse et imperio recte parere. Si igitur boni quidem viri virtutem ad imperandum aptam esse ponimus, boni civis autem ad imperandum et parendum: non fuerit utrumque similiter laudabile. Quoniam igitur interdum utrumque horum laudatur, et quoniam videtur non necesse esse, ut eadem discat is, qui imperat et is qui paret: civem autem utrumque scire oportere, tum praeesse, tum imperio parere, atque utriusque facultatis participem esse debere, quid hinc consequatur, intelligere licet. Est enim imperium aliquod domini proprium, quod supra herile appellavimus: hoc dico, quod versatur in iis, quae necessaria dicuntur: quae scire facere eum, qui civitati praeest, necesse non est, sed uti potius: facere vero, id est ministrare et operas serviles praestare, mancipiis convenit. Servorum autem genera plura esse dicimus: operae enim serviles sunt plures. Unum genus est eorum, qui operarii et opifices dicuntur a Latinis, a Graecis chernetes: hi autem sunt, quemadmodum et nomen significat, qui manibus vitam tolerant: in quibus etiam illiberalis numeratur artifex. Quocirca apud quosdam priscis illis temporibus magistratuum non erant participes opifices, antequam democratia haec novissima exstitisset. Opera igitur et munera talium civium imperio subjunctorum neque virum bonum, neque hominem ad regendam civitatem idoneum, neque bonum civem discere oportet, nisi forte sua ipsius causa, et ut aliquando sibi ipse utatur. Non enim jam amplius inter dominum et servum res agitur, sed est genus imperii, quod in similes genere et liberos homines exercetur. Hoc enim civile imperium esse dicimus: quod oportet eum, qui civitati praeest, parendo didicisse: veluti qui equitatui praeesse vult, antea magistro seu praefecto equitum paruisse, qui dux exercitui esse, miles imperatori paruisse debet. Quapropter dicitur hoc quoque praeclare, non posse quenquam bene imperare, qui non paruerit. Horum autem virtus quidem diversa est. Sed oportet bonum civem et scire et posse tum imperio parere, tum imperare:

Marginal section numbers (beside the lines where they begin): 7 (Verumtamen laudatur…); 8 (…Est enim imperium); 9 (…Opera igitur); 10 (…qui non paruerit. Horum).

et haec civis virtus eſt, imperium liberorum ſcire in utranque partem. Tum viri boni eſt utrumque: quamvis ſpecie differat temperantia et juſtitia ea quae ad imperandum pertinet: eius enim boni viri, qui paret imperio, ſimulque liber eſt, in promtu eſt non poſſe eſſe unam eandemque virtutem: verbi gratia, juſtitiam: ſed eam duas formas habere, quarum altera ad imperandum, altera ad parendum facta eſt: quemadmodum viri et mulieris diversa temperantia et fortitudo eſt. Vir enim ignavus eſſe videatur, ſi ſit ita fortis, ut mulierem fortem eſſe decet: et mulier loquax, ſi ſit ita temperans et modeſta, ut vir is, qui bonus eſt. Nam et administratio rei familiaris alia eſt viri, alia uxoris: illius enim
11. munus eſt quaerere, huius cuſtodire. Prudentia autem ejus, qui praeeſt, ſola virtus propria eſt: ceteras enim, ut apparet, neceſſe eſt eſſe communes et imperio ſubjectorum et imperantium. Eius autem, qui ſub imperio eſt, virtus non eſt prudentia, ſed opinio vera. Nam qui eſt ſub imperio, eſt tanquam tibiarum artifex: qui praeeſt autem, tanquam tibicen, qui tibiis utitur. Utrum igitur eadem ſit virtus boni viri et boni civis, an alia et diversa, et quomodo ſit eadem et quomodo diversa, ex his cognoscere licet.

Caput III.

Sed quod ad civem attinet, dubitatio quaedam reliqua eſt, utrum revera civis ſit, qui magiſtratum capere poteſt, an etiam ii, qui artes illiberales et ſordidas exercent, cives numerandi ſunt. Si igitur etiam ii, qui honorum non ſunt participes, cives numerandi ſunt, fieri non poteſt, ut omnium civium eadem ſit virtus. hic enim civis eſt. Sin horum nullus civis eſt: quo in loco quisque locandus atque habendus eſt? Neque enim inquilinus neque peregrinus eſt. An prop-
2. ter hanc rationem nihil inde abſurdi effici dicemus? Nam neque ſervi neque liberti quicquam eorum, quae diximus, ſunt. Hoc enim verum eſt, non omnes in numero civium eſſe habendos, ſine quibus civitas non poteſt conſiſtere. Nam ne pueri quidem eodem modo ſunt cives, atque viri: ſed hi quidem ſimpliciter, illi autem ex conditione et cum adjecti-

one. Sunt enim cives quidem illi, ſed imperfecti. Priscis igitur temporibus apud nonnullos opifices illiberales aut peregrini aut ſervi erant: quocirca etiam nunc plurimi tales ſunt. Optima autem civitas non faciet artificem illiberalem ac ſordidum civem. Quod ſi etiam hic civis eſt, attamen virtus ea, quam commemoravimus, dicenda eſt eſſe non cuiuslibet civis, nec liberi tantum, ſed eorum, qui ab operibus neceſſariis vacui ac ſoluti ſunt. Eorum autem qui ope- 3.
ribus neceſſariis operam dant ii quidem, qui unius commodis inſerviunt, ſervi ſunt: qui multorum et publicis, opifices illiberales et mercenarii. Id vero, quod ex iis, quae jam diximus, conſequitur, ſi paulo diligentius conſideremus, ſtatim manifeſtum fiet, quomodo de hoc genere civium ſtatuendum ſit. Res enim ipſa, tantummodo verbis prolata, per ſe apparet et quaeſtionem explicat. Quoniam enim plures ſunt reipublicae adminiſtrandae formae, etiam civis genera ſint plura neceſſe eſt, et maxime ejus civis qui imperio paret. Itaque in aliqua reipublicae adminiſtrandae forma artificem illiberalem et mercenarium cives eſſe neceſſe eſt: in aliquibus non poteſt fieri ut ſint: exempli gratia, ſi qua eſt, quam ariſtocraticam vocamus, in qua ex virtute et dignitate honores deferuntur. Non enim fieri poteſt, ut is, qui vitam colit illiberalem aut mercenariam, in ea, quae ſunt virtutis, ſtudium conferat. In paucorum potentatu autem ut mercenari- 4.
us ſit civis, contingere non poteſt: nam ex magno et amplo cenſu magiſtratus imperiaque obtinentur: artifex autem illiberalis poteſt: pleriquе enim artifices ſunt locupletes. Thebis autem lex erat, ne, qui non decem annos foro rerum venalium abſtinuiſſet, magiſtratum capere poſſet. In multis autem rebuspublicis lex etiam peregrinos ad civitatem allicit atque invitat; nam qui ex matre cive natus eſt, in nonnullis democratiis civis eſt. Eadem autem apud multos ſpuriorum, et eorum, qui ex juſtis nuptiis procreati non ſunt, ratio eſt. Veruntamen quoniam civium germanorum penuria coacti tales homines cives efficiunt: nam propter hominum paucitatem talibus legibus utuntur: ubi primum turba abundare coeperunt, paulatim de civitate circumcidunt at-

que amputant primum eos, qui ex ſervo aut ancilla, deinde eos, qui ex feminis, non etiam e viris civibus nati ſunt: atque ad extremum eos duntaxat, qui ex utroque parente ci-
6. ve orti ſunt, cives faciunt. Cum plura igitur civis eſſe genera ex his intelligere liceat, tum etiam hoc, eum maxime dici civem, qui honorum eſt particeps, quemadmodum et Homerus Achillem loquentem fecit:

Tanti ab eo factus, quanti advena honoribus expers.

Eſt enim tanquam inquilinus atque advena, qui honorum particeps non eſt. Verum ubi res celatur, id fit eorum, qui una habitant, fallendorum gratia. Utrum igitur alia an eadem virtus ſit habenda, ex quo vir bonus et bonus civis eſt, ex iis, quae dicta ſunt, perſpicuum eſt: et alicuius civitatis eundem eſſe bonum civem et bonum virum: alicuius alium ac diverſum: illumque non omnem, ſed eum, qui civitatis adminiſtrandae ſcientiam habeat, et penes quem reipublicae adminiſtrandae ſit poteſtas, aut poſſit eſſe poteſtas, aut ſolum aut cum aliis.

Caput IV.

Poſtquam autem haec explicata ſunt, deinceps videndum eſt, utrum una civitatis adminiſtrandae forma ſtatuenda ſit, an plures: et ſi plures, quae et quot, et quae ſint earum differentiae. Eſt autem reipublicae adminiſtrandae forma, quam Graeci politiam nominant, ordinatio et deſcriptio cum aliorum civitatis imperiorum, tum eius maxime, quod poteſtatem atque auctoritatem in civitate habet omnium maximam. Adminiſtratio enim et gubernatio civitatis ubique poteſtatem atque auctoritatem obtinet. Civitatis autem adminiſtrandae forma adminiſtratione ſeu gubernatione civitatis continetur: verbi gratia in democratiis ſumma imperii poteſtas penes populum eſt: in oligarchiis contra penes paucos: et dicimus horum rempublicam eſſe aliam ac diverſam. Eadem eſt
2. ratio de ceteris formis. Supponendum autem primum eſt, cuius rei gratia conſtituta fuerit civitas, et quot ſint imperii genera ad hominem et ad vitae ſocietatem pertinentis. Dictum igitur eſt etiam primo libro, in quo de ratione tuen-

dae rei familiaris et herili imperio explicavimus, hominem animal quidem esse ad civilem vitae cultum factum a natura: quo sit, ut, etiamsi mutuo auxilio non egeant, nihilominus societatem et communitatem vitae appetant. Veruntamen com- 3.
munis etiam utilitatis ratio eos congregat ad bene beateque pro sua cuiusque parte vivendum. Hic igitur maxime propositus finis est et communiter omnibus et proprie singulis. Conveniunt autem etiam eius ipsius rei causa, ut vivant: et civilem societatem continent atque conservant: videtur enim in ipsa per se vita pars beatitudinis inesse, nisi res adversae in vita valde modum superent. Perspicuum enim est, plerosque homines, vivendi cupiditate captos, multas aerumnas patienter ferre, quoniam quaedam in vivendo dulcedo naturalis inest. Jam vero imperii modos, qui dicuntur esse plures, di- 4.
stincte explicare facile est. Nam etiam in exotericis libris saepenumero iis de rebus dilucide ac definite disseruimus. Domini enim imperium, quamvis re vera natura servo et natura domino idem expediat, nihilominus tamen domini utilitatem spectat per se, servi autem ex eventu. Fieri enim non potest, ut servo intereunte imperium domini sit salvum. Im- 5.
perium autem patris in liberos et in uxorem et in omnem domum, quod appellamus oeconomicum, aut eorum, quibus imperatur, gratia est, aut communem quandam utrorumque utilitatem spectat. Per se quidem eorum, qui parent imperio, gratia, quemadmodum et alias artes videmus, verbi gratia, artem medendi et artem corporum exercendorum, quae quidem ex eventu etiam ipsorum gratia esse possunt. Nihil enim obstat, quo minus is, qui puerorum corpora exercet, unus sit interdum etiam ipse ex iis, qui exercentur: quemadmodum navis gubernator semper unus est e numero nautarum. Paedotriba igitur aut gubernator eorum, qui imperio parent, bonum intuetur: cum autem ipse unus ex horum numero est, communis etiam utilitatis et salutis ex eventu fit particeps: hic enim simul nauta est: paedotriba autem eorum, qui exercentur, fit unus. Quapropter et civilia im- 6.
peria, cum civitas juxta aequalitatem et similitudinem civium constituta est, aequum esse putant se vicissim ge-

rere. Atque olim quidem pro rei natura aequum eſſe exiſtimabant ſe pro ſua virili parte muneribus fungi, et contra aliquem alium ipſius bonum procurare, quemadmodum ipſe antea, magiſtratum gerens, illius utilitati conſulebat. Nunc autem propter emolumenta, quae ex republica et imperio proficiscuntur, perpetuo cupiunt magiſtratum gerere, quaſi eveniret, ut, qui magiſtratum gerunt, ſemper bene valerent, ſi ſint infirma valetudine: tum enim fortaſſe (merito) imperia
7. et magiſtratus conſectarentur. Perſpicuum igitur eſt, quaecunque reſpublicae communem utilitatem ſpectant, eas rectas eſſe, et ei juri, quod ſimpliciter dicitur, conſentaneas: quaecunque vero imperantium duntaxat utilitati conſulunt, omnes eſſe depravatas, et a recta forma detortas. Sunt enim dominorum in ſervos imperio ſimiles, cum civitas ſit liberorum ſocietas. His autem explicatis, conſequens eſt, ut civitatis adminiſtrandae formas conſideremus, quot ſint numero, et quae ſint: et primum rectas videamus: his enim explicatis, eae quae a rectis deflexerunt, erunt in promtu.

Caput V.

Quoniam autem civitatis adminiſtrandae forma et ratio idem ſignificant: civitatis autem adminiſtrandae ratio eſt id, quod in civitatibus dominatur, neceſſe autem eſt dominatum obtinere aut unum aut paucos aut multos: ubi quidem aut unus aut pauci aut multi, qui praeſunt civitati, ſpectant utilitatem communem, has quidem reſpublicas rectas eſſe neceſſe eſt: ubi vero vel unius vel paucorum vel multitudinis utilitas ſpectatur, hae a vero deflectunt. Nam aut cives dicendi non ſunt, qui ſunt unius civitatis participes, aut utili-
2. tatis inter eos debet eſſe communitas. Conſuevimus autem appellare unius principatum eum, qui utilitati communi conſulit, regnum: poteſtatem autem paucorum virtute praeditorum quidem, ſed plurium una, ariſtocratiam, hoc eſt optimatium potentatum, vel quia optimi viri reipublicae praeſunt, vel quia ita praeſunt, ut omnia ad id, quod eſt civitati, iisque quibuscum ea communicatur, utile, referunt: ubi vero multitudo civitatis adminiſtrationem ad communem

utili-

utilitatem confert, communi omnium civitatis administrandae formam nomine appellatur graece politia. Hoc autem 3.
probabili ratione evenit. Nam ut unus aut plures virtute excellant, fieri potest: plures vero perfecto omni virtute instructos esse, difficile est: sed si qua, maxime bellica valent: haec enim in multitudine nasci atque inesse solet. Quocirca in hac reipublicae administrandae forma maxime dominatur ea pars civitatis, quae pro reliquis civibus propugnat: maximeque ejus sunt participes, qui arma tenent. Di- 4.
gressiones autem ab iis, quae dictae sunt, reipublicae administrandae formis, sunt tyrannis quidem a regno, oligarchia autem ab aristocratia, democratia vero a politia. Tyrannis enim monarchia est ad eius, qui solus imperat, utilitatem spectans: oligarchia ad commoda divitum: democratia ad egentium: reipublicae utilitatem autem nulla earum habet sibi propositam. Jam vero oportet paulo pluribus verbis, quae sit unaquaeque harum rerumpublicarum, exponere: habet enim haec res difficultates quasdam. Ei autem qui disciplinam aliquam philosophiae tractat, neque ad vitae usum solum cogitationes suas confert, convenit acriter rem, de qua agitur, intueri, neque quicquam praetermittere, sed inquirere ac patefacere id quod in quaque re verum inest. Est igi- 5.
tur tyrannis quidem imperium unius herile, quemadmodum dictum est, in societatem civilem; oligarchia autem, cum ii, quorum res familiaris ampla est, auctoritatem et dominatum obtinent in republica. Democratia contra, cum ii, quibus non ampla sed angusta et tenuis est res familiaris, rempublicam administrant. Prima autem dubitatio ad superiorem distinctionem pertinens est haec, quod, si plures, qui sunt locupletes, dominatum in civitate obtineant: democratia autem est, ubi multitudo dominatum in civitate obtinet: similiter vero, si forte contra alibi eveniat, ut inopes numero sint locupletibus pauciores, et tamen, cum viribus praestent, dominatum in civitatis administratione obtineant; ubi autem exigua multitudo dominatum obtinet, oligarchiam esse dicunt: non recte videri possunt reipublicae administrandae formae esse definitae. At porro si quis etiam copulata quidem cum abun- 6.

dantia rei familiaris hominum paucitate, cum anguſtiis autem et inopia bonorum externorum civium multitudine, ita nomina rebuspublicis imponat, et oligarchiam quidem appellet in ea civitate, in qua imperia gerunt pauci numero locupletes: democratiam autem, qua in civitate egentes atque inopes numero multi reipublicae adminiſtrandae praeſunt: aliam haec res difficultatem habet. Quas enim dicemus eas, quae modo a nobis commemoratae ſunt, reipublicae adminiſtrandae formas, eam dico, in qua plures ſunt locupletes, et eam, in qua egentes pauciores, dominatum autem in republica adminiſtranda utrique obtinent? ſi quidem nulla alia eſt reipublicae adminiſtrandae forma praeter eas, quas diximus.
7. Videtur igitur diſputatio haec planum facere, majorem vel minorem numerum eorum, qui dominatum in civitate obtinent, eſſe e rebus accidentibus potius, quam pertinere ad vim et naturam oligarchiae et democratiae; propterea quod locupletes quidem pauci, pauperes autem multi ſunt ubique gentium. Quare neque ex his efficitur, ut ſint illae, quae dictae ſunt, diverſitatis cauſae: ſed eae res, quibus rebus oligarchia et democratia inter ſe differunt, ſint paupertas et divitiae. Ac neceſſe quidem eſt, ubi magiſtratus gerunt propter divitias, ſive ſint pauciores, ſive plures, hanc eſſe oligarchiam: ubi vero egentes, democratiam. Sed e rebus accidentibus eſt, quemadmodum diximus, ut illi quidem ſint pauci, hi vero multi. Abundant enim rei familiaris copiis pauci: libertatis autem ſunt participes omnes: propter quas cauſas vindicant ſibi utrique reipublicae adminiſtrationem.
8. (vulgo C.6.) Explicandum autem eſt primum quos fines et quaſi terminos oligarchiae et democratiae conſtituant, et quod ſit jus oligarchiae et democratiae proprium. Omnes enim juris aliquam partem aliquatenus obtinent, ſed non omne jus nec verum dicunt. Verbi gratia, jus videtur eſſe aequalitas: et vero eſt, verum non omnibus, ſed aequalibus. Tum inaequalitas jus videtur eſſe; et vero eſt: verum non omnibus, ſed inaequalibus: hi vero ſublato perſonarum diſcrimine male judicant. Cuius rei haec cauſa eſt, quia de ſe ipſis judicant: fere autem plurimi de rebus ſuis

mali sunt judices. Quare quoniam justum aliquibus est justum, eademque distinctio adhibenda est in rebus atque in personis, quemadmodum antea a nobis dictum est in libris de Moribus: rei quidem aequalitatem concedunt, personarum vero in controversiam vocant: maxime quidem propter caussam antea dictam, quia res suas male judicant secundo loco vero etiam propterea, quod, cum utrique juris aliquam partem obtineant, existimant se jus omne ac simpliciter obtinere. Hi enim, si aliqua re sint inaequales, verbi gratia pecunia, putant se omnino esse inaequales: illi vero si qua re sint aequales, veluti libertate, se prorsus esse aequales. Sed jus, quod caput rei est, praetermittunt. Si enim bonorum et facultatum gratia societatem coierunt, tam sunt participes civitatis, quantum et facultatum rei familiaris habent. Itaque eorum, qui paucorum imperio favent, ratio valere videtur: non enim justum esse, aequam partem ferre centum minarum eum, qui unam minam attulit, atque eum, qui reliquum omne contulit, neque eorum, quae in societatem initio collata sunt, neque eorum, quae postea accesserunt, et lucri facta sunt. Sin non solum vivendi gratia convenerunt, sed potius bene vivendi: (esset enim alicqui servorum etiam et aliorum animantium civitas: nunc autem non est, quia non sunt beatitudinis, neque vitae ex consilio degendae participes:) neque belli societatis causa, ut ne a quoquam injuste laederentur: neque ut res inter se contraherent et commutarent, neque ut mutua consuetudine atque opera uterentur: nam Tusci et Carthaginenses et omnes, quibus sunt inter se commercia, essent tanquam unius civitatis cives: 11.
sunt enim eis pacta de rebus importandis, sunt et conventa de non inferenda inter se injuria, et foedera in tabulas publicas relata de belli societate. Verum neque magistratus idcirco creati sunt omnibus inter ipsos communes, sed alii apud utrosque: neque quales alteros esse oporteat, alteri laborant, neque ut nequis eorum, qui communibus pacis et foederibus continentur, injustus sit, et ne ullo vitio sit affectus, solliciti sunt: sed hoc tantum iis curae est, ut ne afferis ab alteris injuria inferatur. Atqui de virtute et vitio civium diligenter cogitant, qui sibi vigilandum esse putant, ut

civitas bonis legibus temperetur. Ex quo etiam intelligere licet, civitatem eam, quae re vera nominetur civitas, et non ita dicatur verbotenus, virtutis curam habere debere. Alioqui civium ſocietas ſit belli gerendi ſocietas, ab aliis belli ſociis longe diſtantibus loco tantum differens. Tum lex foedus eſt, quemadmodum dixit Lycophron ſophiſta, quo ſpondetur eis inter ipſos jura ſervatum iri: ſed non poteſt cives efficere viros bonos
12. et juſtos. Ita autem rem ſe habere perſpicuum eſt. Si quis enim loca inter ſe disjuncta etiam in unum contrahat, ut urbs Megarenſium urbem Corinthiorum moenibus tangat: non erit tamen una civitas; ne ſi connubii quidem jura inter ſe pepigerint. Atqui genus hoc communionis, quae ſit per connubia, civitatibus eſt peculiare. Similiter vero neque ſi qui ſeorſum quidem habitarent, non tamen ita longe, ut inter ſe non cummunicarent, sed ſi eſſent iis leges, ne inter ſe injuria afficerent in rerum permutationibus et communicationibus: verbi gratia, ſi alius quidem eſſet faber, alius agricola, alius ſutor, alius aliud quippiam tale, numero autem eſſent decies mille: non tamen quicquam aliud inter ſe commune haberent praeter permutationem et belli ſocietatem, ne ſic
13. quidem eſſet una civitas. Cur tandem? Non enim propterea, quod non ſit propinquitas et conjunctio communionis. Nam etiam ſi unum in locum convenirent ita communicantes, et adverſus eos, a quibus injuria laceſſerentur, auxilio alter alterum juvarent tantum, tanquam belli ſocietate et foedere conjuncti: unusquisque tamen domo ſua tanquam civitate uteretur: ne ſic quidem civitas eſſe acriter et acute intuentibus videbitur, ſi quidem ſimiliter una inter ſe communicarent et congrederentur congregati atque disparati. Perspicuum igitur eſt, civitatem non eſſe loci communionem, ſecuritatis mutuique auxilii atque uſus cauſa initam; ſed haec quidem praeſto ſint neceſſe eſt, ſi quidem civitas futura eſt: non tamen etiamſi haec omnia adſint, jam civitas eſt; ſed ea demum ſocietas civitas eſt, quae bene vivendi, et tum domibus ſeu familiis, tum generibus ſeu gentibus, vitae perfectae et omnibus bonis cumulatae ſuisque rebus per ſe contentae gratia, comparata eſt.
14. Non eſt autem hoc futurum, niſi unum et eundem locum

incolant, et connubiis utantur. Quapropter et anſſinitates in civitatibus inſtitutae ſunt, et curialium ſodalitates et ſacriſicia, quae ſunt aliae vitae ſocialis conſuetudines et oblectationes. Haec autem omnia amicitia efficit; conſilium enim una vivendi amicitia eſt. Finis igitur civitatis eſt bene vivere: haec autem finis gratia ſunt. Civitas porro eſt, quando inter genera ſeu gentes et vicos eſt communio vitae perfectae et bonis omnibus neceſſariis inſtructae. Hoc autem eſt, ut dicimus, beate et bene vivere. Statuendum igitur eſt ſocietatem civilem actionum honeſtarum, non una vivendi cauſa, eſſe comparatam. Quocirca quicunque in talem ſocietatem plurimum conferunt, hi plus civitatis participant, quam qui libertate quidem et genere ſunt pares aut majores, virtute vero civili impares: aut qui divitiis quidem ſunt ſuperiores, virtute vero inferiores. Omnes igitur eos, qui de reipublicae adminiſtrandae formis inter ſe ambigunt et litigant, partem aliquam juris dicere, ex iis, quae dicta ſunt, perſpicuum eſt.

Caput VI. (vulgo C. 7).

In hoc autem dubitatio eſt, quos oporteat dominationem ac ſummam auctoritatem in civitate obtinere: nam aut multitudinem aut divites, aut viros bonos et aequos, aut unum omnium optimum, aut tyrannum. At haec omnia videntur habere difficultatem. Quid enim, ſi pauperes propterea quod ſint plures, bona divitum inter ſe diſtribuant? nonne hoc ſit injuſtum? At enimvero viſum eſt civium parti ei, quae dominatum obtinet, juſte hoc fieri. Quo igitur nomine extrema injuria appellanda eſt? Rurſus ſi ex omnibus civibus plures bona paucorum inter ſe partiti fuerint, perſpicuum eſt, eos perdere civitatem. Atqui neque virtus ei rei, in qua ea eſt, interitum afferre ſolet: neque jus perdendae aut exſtinguendae civitatis vim habet. Quare intelligere licet etiam hanc legem juſtam eſſe non poſſe. Preterea res omnes, quae 2.
a tyranno actae ſunt, neceſſe eſt injuſtas eſſe. Nam cum ſit potentior ac valentior viribus, vim affert reipublicae, quemadmodum multitudo divitibus. Utrum igitur pauciores et

divites imperare juſtum eſt? Si igitur illi eadem faciant, et boni civium diripiant, et facultates multitudinis auferant, hoccine eſt juſtum? At ſi hoc, ergo et alterum. Haec igi-
3. tur omnia eſſe male et non juſta, in promptu eſt. At viros bonos oportet imperare et omnium rerum dominos eſſe. Ergo alii omnes honoris expertes et ignominia notati ſint neceſſe eſt, cum civilibus magiſtratibus non ornentur: honores enim dicimus eſſe magiſtratus. Ubi autem iidem ſemper gerunt magiſtratus, alios honoris expertes et ignominia notatos eſſe neceſſe eſt. At unum virtute praeſtantiſſimum reipublicae praeeſſe atque imperare melius eſt. Sed hoc etiam magis ad oligarchiam pertinet. Honoris enim expertes ſunt plures. Verum dixerit fortaſſe quiſpiam, omnino hominem dominatum in republica obtinere non debere, qui quidem eos affectus habeat, qui in hominis animum cadunt, ſed legem. At ſi lex quidem ſit, ſed lex ad imperium paucorum aut ad populi potentiam accommodata, quod ad ea attinet, de quibus dubitatum eſt, quid intererit? Nam quae ante dic-
4. ta ſunt, ſimiliter evenient. De aliis igitur erit alibi ſermo. Multitudinem autem dominatum atque auctoritatem debere obtinere potius, quam optimates quidem illos, ſed tamen paucos, hoc veluti problema ſolvendum videtur; et nonullam habere quidem dubitationem, fortaſſe vero etiam veritatem. Fieri enim poteſt, ut multi, quorum unusquisque vir non bonus eſt, tamen congregati et congreſſi paucis illis ſint meliores, non ut ſinguli, ſed ut univerſi: quemadmodum coenae, in quas ſinguli ſymbolam contulerunt, iis, quarum ſumtus ab uno ſuppeditatus eſt, ſunt copioſiores et lautiores. Nam cum ſunt multi, ſuam quemque virtutis et prudentiae partem habere, iisque congregatis, multitudinem illam fieri tanquam unum hominem multorum pedum et multarum manuum eſt multis ſenſibus inſtructum, itemque multis moribus et cogitationibus praeditum. Quapropter etiam de muſicorum et poetarum operibus melius judicat multitudo: alii enim de
5. alia aliqua particula, omnes autem de omnibus. Verum hoc antecellunt viri boni et virtute praeſtantes unicuique de multis, quemadmodum pulcros a non pulcris differre dicunt, et

picta ex arte a veris: eo nempe, quod disperſa et ſeparatim poſita in unum collecta ſint. Nam ſeorſim huius quidem oculus picto poteſt eſſe pulcrior, illius autem alia quedam pars. Utrum igitur in omni populo atque in omni multitudine poſſit evenire haec differentia multorum a paucis virtute praeditis, obſcurum eſt: videtur tamen mehercule in nonnullis locum habere non poſſe. Eadem enim etiam in feras ratio conveniret. Atqui nonne videmus quosdam homines nihil pene a feris differre? Veruntamen in aliqua multitudine nihil obſtat, quin id, quod dictum eſt, verum ſit. Quo- 6.
circa et eam, quae antea expoſita eſt, dubitationem poſſit quis his rationibus ſolvere atque expedire, et eam, quae eſt huic proxima quarum rerum penes liberos et multitudinem civium poteſtatem eſſe oporteat: eos dico, quicunque neque divites ſunt, neque ullam virtutis dignitatem habent. Hos enim imperia obtinere maxima, non eſt tutum: namque et propter injuſtitiam et propter imprudentiam partim injuriam facerent, partim peccarent. Nullos autem iis mandare magiſtratus, periculoſum eſt. Cum enim multi honoris expertes et pauperes ſunt, plena hoſtium ſit civitas neceſſe eſt. Reliquum eſt igitur, ut conſultandi et judicandi ſint participes.
Quocirca et Solon et nonnulli alii latores legum eos comi- 7.
tiis magiſtratum creandorum, et rationibus ab iis, qui gesſerunt magiſtratus, repetendis praeficiunt; gerere autem magiſtratum per ſe et ſolos non ſinunt. Omnes enim collecti et congregati ſatis multum ſenſum habent, et permixti cum melioribus proſunt civitatibus: quemadmodum victus non purus cum puro conjunctus totam efficit utiliorem pauco: unusquisque autem ſeorſum in judicando imperfectus et mancus
eſt. Sunt autem in hac reipublicae adminiſtrandae ordinatione 8.
dubitationes duae: quarum haec prima. Videtur enim eſſe ejusdem hominis de medici cura judicare, cuius et mederi, aegrumque morbo liberare. Hic autem medicus eſt. Atque hoc ſimiliter etiam in aliis facultatibus longo uſu partis atque artibus locum habet. Quemadmodum igitur medicus apud medicos judicium rationum referendarum ſubire debet: ſic et alii artifices apud artis peritos. Medicus autem eſt et

is, qui alio praeſcribente medicinam facit, et is, qui docet ac praeſcribit, quomodo medicina ſit facienda, et tertius, artis medicae intelligens. Sunt enim tales quidam in omnibus, pene dicam, artibus. Tribuimus autem judicandi auctoritatem nihilominus intelligentibus artium, quam eruditis
9. ac ſcientibus. Praeterea et in eligendo eodem modo ſe res habere videtur. Etenim recte eligere niſi docti et ſcientes non poſſunt, verbi gratia, geometram niſi geometriae periti; gubernatorem, niſi qui artem gubernandi tenent. Etſi enim de quibusdam operibus et artibus judicandi facultatem habeant nonnulli etiam idiotae et imperiti, at non majorem, quam qui ſciunt. Itaque ex hac ratione comitiorum et rationum repetendarum poteſtas multitudini non fuerit man-
10. danda. Verum fortaſſe non omnia haec recte dicuntur, tum propter rationem illam, quam multo ante expoſuimus, niſi multitudo ſit admodum ſervilis: erunt enim ſinguli quidem judices ſcientibus deteriores, omnes vero congreſſi aut meliores, aut non deteriores: tum quod de nonnullis rebus neque ſolus neque optime judicat artifex, qui eas efficit: eos omnes dico artifices, quorum opera judicant etiam ii, qui artem ignorant: verbi gratia, domum judicare non ſolum eius eſt, qui fecit, ſed etiam eo melius is, qui ea utitur, judicabit: utitur autem is, qui domum adminiſtrat, ſive paterfamilias: et de gubernaculo melius judicabit gubernator navis, quam faber: et de epulis convivae melius, quam coquus. Hanc igitur dubitationem fortaſſe aliquis ſat bene ſic expe-
11. dire ae diſſolvere queat. Altera porro eſt huic proxima. Videtur enim abſurdum eſſe, penes malos atque improbos rerum majorum auctoritatem et arbitrium eſſe, quam penes viros bonos et aequos. At rationum referendarum judicia et magiſtratuum creandorum comitia ſunt maximi monenti: quae in quibusdam rebuspublicis, quemadmodum dictum eſt, populo tribuunt. Concio enim talium rerum omnium auctoritatem atque arbitrium habet. Atqui concionis quidem ſunt participes et conſultant et judicant ii, quibus eſt cenſus exiguus, et cuiusvis aetatis homines: aerario autem publico et exercitibus praeſunt, et ampliſſimos maximosque magiſtratus

gerunt ii quibus magnus cenſus eſt. Similiter autem aliquis 12.
etiam hanc dubitationem ſolverit. Fortaſſis enim haec quo-
que recte ſunt inſtituta. Non enim judex neque ſenator,
neque is, qui in concione deliberat et conſultat, praeeſt aut
imperat: ſed conſeſſus judicum et senatus et populus. Eo-
rum autem, qui dicti ſunt, unusquisque horum particula eſt:
particulam dico ſenatorem, deliberatorem concionalem et ju-
dicem. Quare non immerito penes multitudinem majorum
rerum poteſtas atque auctoritas eſt: ex multis enim conſtat
populus et ſenatus et judicium. Et vero cenſus horum om-
nium amplior eſt, quam eorum, qui vel viritim vel cum
paucis collegis maximos magiſtratus gerunt. Haec igitur hoc
modo diſtincta atque explicata ſint. Ea autem quae primo 13.
loco expoſita dubitatio eſt, declarat nihil aliud ita ratum et
firmum eſſe oportere, ut leges rectas ac ſalutares: penes eum
autem, qui praeeſt reipublicae, ſive ſit unus ſive plures, iis
de rebus ſtatuendi arbitrium et poteſtatem eſſe, de quibus
leges accurate loqui non poſſunt, propterea quod non ſit fa-
cile univerſe omnia aperte perſequi et complecti. Quales
porro eſſe oporteat leges rectas, nondum planum factum eſt:
ſed etiam nunc manet id, quod ſupra multo ante dubitatum
eſt: veruntamen hoc certe perſpicuum eſt, leges accommoda-
te ad reipublicae formam poſitas eſſe oportere. At ſi hoc ve-
rum eſt, non eſt obſcurum, eas quidem leges, quae ſunt rei-
publicae formis rectis conſentaneae, neceſſario eſſe juſtas: eas
autem, quae depravatis ac perverſis conveniunt, non juſtas.
[Enimvero neceſſe eſt, leges malas aut bonas eſſe, et juſtas
aut injuſtas ſimiliter atque reipublicae formas.]

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Quoniam autem in omnibus quidem ſcientiis atque artibus, finis bonum eſt; maximum autem bonum et maxime eſt in ea, cujus eſt omnium maxime auctoritas: haec autem eſt politica ſcientia; jus porro eſt bonum civile: hoc autem eſt, quod communiter omnibus expedit. Omnibus autem jus videtur eſſe aequalitas quaedam: et aliquatenus conſentiunt et congruunt ſermonibus philoſophorum, in quibus [de iis, quae ad mores per-

tinent,] explicatum eſt, quid jus et quibus ſit jus; et aequalibus aequale eſſe oportere dicunt: qualium autem rerum ſit aequalitas, qualiumque inaequalitas, non eſt ignorandum: hoc enim habet dubitationem et pertinet ad philoſophiam civi-
2. lem. Fortaſſis enim dixerit aliquis ex omnis boni praeſtantia magiſtratus et imperia tribui inaequaliter oportere, ſi caeteris rebus omnibus nihil inter ſe differant, ſed ſint ſimiles: iis enim, qui inter ſe differunt, et jus et dignitatem diverſa eſſe. At ſi hoc verum eſt, ergo et ex coloris praeſtantia et ex proceritatis et ex qualiscunque boni ii, qui rebus illis praeſtabunt, plus jurium civilium obtinere debebunt. An hoc perſpicue falſum eſt? declarant autem aliae ſcientiae et facultates. Nam ex tibicinibus, qui ſint inter ſe arte pares ac ſimiles, non ſunt nobilioribus dandae tibiae meliores: nihilo enim melius tibia canent. Oportet autem ei, qui opus efficit melius, etiam inſtrumentorum praeſtantiam tribuere.
3. Quod ſi nondum ſatis planum eſt quod dicitur: paulo longius exemplum id proſequentibus erit manifeſtum. Si quis enim exiſtat, qui arte quidem tibia canendi excellat, nobilitate autem aut pulcritudine ſit inferior, etiam ſi unumquodque bonorum illorum maius bonum ſit, quam ars tibia canendi, (dico autem nobilitatem et pulcritudinem) et quamvis illa arti tibia canendi proportione praeſtent plus, quam ille arte tibia canendi caeteris antecellit: huic tamen dandae ſunt tibiae praeſtantiores. Oportet enim ad opus conferre et valere praeſtantiam et divitiarum et nobilitatis: at nihil con-
4. ferunt. Praeterea hac ratione omne bonum cum omni bono comparari poſſet. Nam ſi magis eſt tale, quod aliqua magnitudine tale eſt, quam illud, quod aliis rebus praeſtat, ergo et omnino magnitudo contendat cum divitiis et cum libertate. Quare ſi hic magnitudine praeſtat plus quam illae virtute, et ſi omnino virtuti magnitudo antecellit, omnia inter ſe comparari poſſint. Si enim tanta magnitudo major eſt tan-
5. ta magnitudine, licet intelligere, tantam aequalem fore. Quoniam autem hoc fieri non poteſt, perſpicuum eſt, homines etiam in rebus civilibus probabili ratione non ex omni inaequalitate de magiſtratibus et imperiis contendere. Nam ſi

alii quidem tardi ſint, alii celeres, nihilo plus oportet idcir-
co hos quidem plus habere, illos vero minus: ſed in cer-
taminibus quidem gymnicis huic praeſtantiae tribuitur ho-
nos: quibus rebus vero conſtat civitas, his de rebus controver-
ſiam eſſe neceſſe eſt. Quapropter probabilem cauſam habent
nobiles et liberi et divites, quamobrem honorem ſibi arrogent.
Oportet enim in civitate eſſe homines liberos et locupletes,
qui pro cenſu tributum conferant. Non enim ex omnibus egen-
tibus conſtare poſſit civitas, quemadmodum neque ex ſervis. 6.
At porro ſi his opus eſt civitati: et juſtitia ſcilicet et bellica vir-
tute opus eſt: nam nec ſine his urbs habitari atque adminiſtrari
poteſt: veruntamen ſine prioribus quidem illis non poteſt om-
nino eſſe civitas; ſine his bene adminiſtrari vero non poteſt.
Ad hoc igitur, ut ſit civitas, aut haec omnia aut nonnulla
certe ex his merito conferre videntur: ad vitam honeſtam
vero doctrina et virtus plurimum, quemadmodum et antea
dictum eſt. Quoniam autem neque omnium rerum aequalem
partem ferre debent, qui ſunt una quadam re tandum ae-
quales, neque inaequalem, qui ſunt una re inaequales, neceſſe
eſt tales omnes reſpublicas a rectis deflectere ac deerrare.
Dictum autem eſt etiam antea, omnes quodammodo jure am- 7.
bigere: ſimpliciter vero et abſolute non omnes jure. Divi-
tes quidem, quia agri terraeque plus eis ſuppetit: at ager com-
munis eſt: preterea in rebus contrahendis magnam partem
ſunt ſideliores. Liberos autem et nobiles, ut inter ſe finiti-
mos. Magis enim cives ſunt generoſi, quam humili genere
et obſcuro loco nati: nobilitas autem apud ſingulas nationes
domi eſt honorata: praeterea quia veriſimile eſt, eos, qui
ex melioribus nati ſunt, eſſe meliores: nobilitas enim gene-
ris virtus eſt. Similiter igitur dicemus etiam virtutem jure 8.
ambigere: virtutem enim dicimus ad omne genus ſocietatis
accommodatam atque utilem eſſe juſtitiam, quam neceſſario
caeterae ſubſequantur. Quin et plures cum paucioribus non
in[illegible] contendunt. Nam etiam potentiores et ditiores et
meliores ſunt, ſi plures ita ſumantur, ut cum paucioribus
comparentur. Utrum igitur, ſi iſti omnes eſſent in una civi-
tate, boni inquam et divites et nobiles, et praeterea alia mul-

titudo civilis, controverſia aliqua inter hos et multitudinem fu-
9. tura eſt, quos reipublicae praeeſſe oporteat, necne? In unaquaque igitur earum rerumpublicarum, quae ante dictae ſunt, incontroverſum judicium eſt, quos reipublicae praeeſſe oporteat. Illarum enim inter ſe differentia ex eorum, qui dominationem in civitate obtinent, differentia naſcitur: verbi gratia, alia quod penes divites ſumma ſit poteſtas, alia quod penes viros bonos: idemque de unaquaque aliarum ſentiendum. Veruntamen videbimus, cum uno eodemque tempore haec praeſto ſunt, quomodo ſint definienda. Si igitur ii, qui virtute praediti ſunt,
1 pauci ſint omnino numero, quaenam diſtinctio adhibenda eſt? an paucitas ex opere ſpectanda eſt, poſſintne hi adminiſtrare civitatem? an tot numero eſſe debent, ut ex his poſſit conſtare civitas? Dubitatio autem quaedam eſt in omnibus iis, qui de civilibus honoribus inter ſe contendunt. Videntur enim nullam juſtam cauſam afferre, qui ſe propter divitias imperare poſtulant: itemque qui propter genus. Apparet enim, ſi quis rurſus unus caeteris omnibus ditior ſit, propter eandem rationem ſcilicet fore, ut unus in omnes imperium habeat: ſimiliterque ſi quis generis nobilitate excellat, iis im-
11. peret, qui propter libertatem de imperio ambigunt. Hoc idem autem fortaſſe eveniet etiam in ea republica, in qua optimi viri rerum potiuntur; nam ſi quis unus aliis omnibus, qui in adminiſtratione reipublicae boni ſunt, virtute antecellat et ſit optimus, penes hunc eſſe poteſtatem oportet eodem jure. Ergo ſi etiam penes multitudinem ſummam poteſtatem eſſe oportet, propterea quod multi plus poſſint quam pauci: conſequens eſt, ut, ſi unus, aut plures quidem uno, ſed pauciores multis, plus poſſint, quam alii, penes hos potius, quam penes multitudinem, ſummam poteſtatem eſſe oporteat.
12. Haec igitur omnia videntur planum facere, harum terminationum nullam eſſe rectam, ex qua ii ſe quidem reipublicae praeeſſe et imperare, alios autem omnes ſuo imperio ſubjectos eſſe poſtulant. Nam ad eos, qui virtutis nomine poſtulent ſe in republica adminiſtranda dominatum obtinere, ſimiliter et ad eos, qui ob divitias, poſſit plebs et multitudo rationem quandam juſtam opponere. Nihil enim obſtat, quo minus

interdum multitudo paucis et melior ſit et locupletior, non ut ſinguli, ſed ut conferti et univerſi. Quocirca etiam ad dubitationem et quaeſtionem, quam proponunt quidam, licet hoc modo reſpondendo occurrere. Dubitant enim nonnulli, 13.
utrum ſcriptor legis, qui leges optimas ferre velit, in legibus ſcribendis utilitatem meliorum an plurium intueri debeat, cum id, quod dictum eſt, evenit. Rectum autem aequaliter accipiendum eſt: quod vero eſt aequaliter rectum, id ad totius civitatis utilitatem et ad ad communem omnium civium pertinet. Civis porro eſt communiter quidem is, qui imperandi et parendi eſt particeps; in unaquaque autem republica alius ac diverſus eſt: in optima vero is, qui poteſt et vult et parere et imperare, propoſita ſibi vita ex virtute degenda.

Caput III. (vulgo C. 9.)

Si quis autem unus, aut plures quidem uno, non tamen ita multi, ut juſtam civitatis magnitudinem explere poſſint, tantopere aliis antecellant praeſtantia atque exſuperantia virtutis, ut aliorum omnium neque virtus neque potentia civilis, ſi ſint plures, cum illorum virtute et potentia ſit comparanda; ſin unus cum illius tantum: non jam hi ſunt in partibus civitatis numerandi: injuria enim afficientur, ſi aequalia mereri judicabuntur et non ampliora, qui tantopere ſint virtute et potentia civili inaequales ac ſuperiores. Talis enim quaſi deus aliquis inter homines eſſe videri debet. Ex 2.
quo intelligere licet, et totam rationem legum ferendarum ad aequales et genere et potentia referri ac pertinere: in tales autem viros legem non eſſe: ipſi enim ſunt lex. Etenim ridiculus ſit, qui conetur in eos leges ferre: dicerent enim fortaſſe, quod Antiſthenes ait leones dixiſſe in concione, ubi lepores aequalitatem rerum omnium oratione introducere conabantur. Quapropter et decernunt oſtracismum eae civitates, in quibus populus rerum potitur, propter hujusmodi cauſam: hae enim maxime omnium aequalitatem perſequi videntur. Itaque qui videbantur potentia excellere propter divitias aut amicorum multitudinem aut alias aliquas vires civiles, eos

exſilio per teſtae jactum e patria pellebant, et ad definitum
3. tempus e civitate ſummovebant. Fabulantur autem etiam Argonautas Herculem propter talem cauſam reliquiſſe: noluiſſe enim Argo navim eum cum aliis vehere, ut longe ceteros vectores ſuperantem. Quocirca et ii, qui tyrannidem conſiliumque, quod dedit Periander Thraſybulo, vituperant, non ſunt exiſtimandi ſimpliciter id recte reprehendere. Aiunt enim Periandrum nihil illum quidem ei nuncio, qui miſſus fuerat, de eo, quod conſuleretur, reſpondiſſe; ſed ſpicas eminentes demendo ſegetem adaequaſſe, ex quo, cum facti cauſam nuncius ignoraret, id autem, quod accidiſſet, renunciasſet, intellexiſſe Thraſybulum, viros ſupereminentes de medio
4. eſſe tollendos. Hoc enim non ſolum tyrannis expedit, neque hoc tyranni tantum faciunt, ſed ſimilis etiam in oligarchiis et democratiis ratio locum habet. Nam oſtracismus idem valet quodammodo atque decurtare ſupereminentes viros eosque ſolum vertere jubere. Idem autem faciunt etiam in civitatibus et gentibus ii, penes quos ſumma eſt poteſtas: exempli gratia, Athenienſes in Samiis et Chiis et Lesbiis. Nam ubi primum imperii compotes fuerunt, contra pacta eos humiles reddiderunt ac depreſſerunt. Jam rex Perſarum Medis et Babyloniis et nonnullis aliis, qui quidem majores ſpiritus gerebant, eo quod aliquando imperium obtinuiſſent, ſae-
5. penumero vires imminuit atqua amputavit. Quaeſtio autem a nobis poſita univerſe ad omnes respublicas rectas pertinet. Nam eae ſane, quae a rectis deflexerunt ac deerrarunt, utilitatem privatam ſpectantes hoc agunt; veruntamen in iis etiam, quae utilitatem reipublicae intuentur, eodem modo ſe res habet. Licet autem hoc intelligere etiam in aliis artibus ac ſcientiis: nam neque pictor pedem eſſe majorem ſinat, quam partium inter ſe commenſus poſtulat, ne ſi pulchritudine quidem excellat: neque navium opifex puppim aliamve navis partem reliquis juſto majorem eſſe patiatur: neque chori magiſter eum, qui vocis ſonum majorem et meliorem quam
6. chorus univerſus edat, in chorum recipiat. Itaque nihil obſtat, quo minus monarchae hac quidem de cauſa cum civitatibus concordent, ſi, cum propium eorum imperium civi-

tatibus utile sit, hoc faciant. Quocirca in excellentiis incontroversis civilis quadam juris specie defendi potest ostracismi ratio. Praestat igitur latorem quidem legis statim ab initio rempublicam ita instituere, ut non opus sit tali remedio: sin minus, peccatum tali quodam remedio adhibito emendandum est. Quod in civitatibus factum non est, quoniam reipublicae utilitatem non spectabant, sed seditiose ostracismis utebantur. In rebuspublicis igitur iis, quae a recta forma deflexerunt, hoc privatim expedire et justum esse, perspicuum est. Fortasse vero etiam non simpliciter esse justum, ne hoc quidem obscurum est. Sed in aristocratia mul- 7.
tam habet difficultatem, non si sit in aliquo aliorum bonorum excellentia, verbi gratia, virium et divitiarum et amicorum multitudinis, sed si quis virtute aliis praestet, quid sit opus facto. Non enim jam dixerint, talem virum esse e patria exterminandum. Neque vero tali viro imperandum: simile enim fuerit, atque si imperia partientes se Jovi imperare postularent. Reliquum igitur est, quod videtur ita comparatum esse natura, ut omnes huic ultro pareant ac libenter: itaque tales viri in civitatibus perpetui reges esse videntur.

Caput IX. (vulgo C. 10).

Fortasse autem his expositis alio transire, et de regno considerare convenit. Hanc enim reipublicae formam in rectis numerandam esse dicimus. Videndum autem est, utrum expediat et civitati et regioni, in qua futurum est ut omnes bene et beate vivant, regis imperio parere, an alia aliqua potius reipublicae forma uti: an aliquibus regali imperio parere conducat, aliquibus non conducat. Sed primum videndum, utrum eorum genus unum sit, in plura genera diversa. Facile igitur hoc quidem est intelligere, complura esse regno- 2
rum genera, neque omnium imperii modum esse unum. Reipublicae enim Laconicae regnum videtur quidem esse omnium maxime legitimum, verum penes regem non est summa rerum omnium potestas: sed ubi extra fines Lacedaemonios prodierit, dux et princeps est eorum, quae ad bellum perti-

nent: praeterea rerum divinarum cura regibus mandata eſt. Hoc igitur regnum inſtar eſt ſummi et perpetui imperii militaris. Necis enim poteſtatem non habet, niſi in expeditionibus bellicis, ſi quem manu ſua occiderit: quemadmodum apud antiquos factum eſt: quod declarat Homerus. Agamemnon enim maledicta et contumelias verborum patienter audiebat in concionibus: extra concionem autem etiam necandi poteſtatem liberam atque integram habebat, ſic enim ait:

Quem longe a pugna ad naves discedere cernam,
Non tamen ille ideo volucres fugiſſe, canesque
Se putet; et alibi:
Mortis me penes arbitrium eſt, et ſumma poteſtas.

3. Hoc igitur unum regni genus eſt, imperium bellicum per totam vitam. Atque horum alia ſunt haereditaria et quaſi gentilia: alia optiva. Aliud eſt praeter hoc monarchiae genus, cujusmodi regna ſunt apud nonnullos barbaros. Habent autem haec omnia vim et poteſtatem tyrannico imperio perſimilem, veruntamen legi ſunt conſentanea et paterna. Nam propterea quod et barbari moribus ſunt ſervilioribus, quam Graeci, et Aſiani, quam Europaei, herile imperium patienter ferunt. Sunt igitur haec regna tyrannica, propter talem cauſam: et tamen ſtabilia, tum quia ſunt patria atque
4. avita, tum quia legitima. Et vero cuſtodia regia eſt, non tyrannica, propter eandem cauſam. Reges enim ſepti ſunt armis civium, tyranni externorum. Illi enim ex lege et hominibus ſponte parentibus, hi praeter legem et invitis imperant. Itaque illi quidem a civibus acceptam, hi autem in cives comparatam habent corporis cuſtodiam. Duo igitur ſunt haec monarchiarum genera. Aliud porro fuit, apud priscos Graecos, quos Aeſymnetas appellabant. Eſt autem hoc monarchiae genus plane tyrannis optiva, quae a barbarica tyrannide differt non eo, quod non ſit legi conſentanea, ſed eo tantum, quod non ſit patria neque avita. Hoc autem imperium obtinebant alii per omnem vitam, alii usque ad praefinitum tempus et ad certas res gerendas: verbi gratia, optarunt quondam Mitylenaei Pittacum adverſus exſules, quo-
5. rum duces erant Antimenides et Alcaeus poeta. Declarat

autem

autem ipſe Alcaeus in quodam carmine ſcolio Pittacum a Mitylenaeis tyrannum eſſe ſumtum; iis enim vitio vertit, quod perniciofum Pittacum, laudibus in coelum ferentes, univerſi afflictae et infelici civitati tyrannum impoſuerint. Hae igitur monarchiae et ſunt et erant tyrannicae, propterea quia ſunt herili in ſervos imperio ſimiles; ſed quia ſunt optivae, et quia in voluntarios uſurpantur, regio imperio ſimiles.
Quartum autem genus monarchiae regalis complectitur illas, 6.
quae temporibus heroicis floruerunt, quibus populi ſponte ſua parebant, quaeque erant avitae et patriae et legitimae. Quia enim primi de multitudine bene meriti fuiſſent vel tradendis artibus, vel bellis gerendis, aut quia dispersos congregaſſent, aut quia ſolum agrumque praebuiſſent, reges a voluntariis creabantur, regnumque id ſuis liberis ac poſteris tradebant. Erat autem penes eos et imperii bellici, et ſacrificiorum, quae modo ad ſacerdotum partes non pertinebant, arbitrium ac poteſtas: tum praeterea controverſias disceptabant. Hoc autem faciebant alii jurati, alii injurati. Jusjurandum porro erat ſceptri ſublatio. Reges igitur, qui priscis 7.
temporibus fuerunt, et domi et foras perpetuum imperium gerebant; poſterius autem partim ſponte ſua dimittentibus regibus, partim plebe detrahente, in aliis quidem civitatibus ſacrificia duntaxat regibus relicta ſunt: in iis vero, in quibus merito regnum appellari poterat, extra regni fines rei militaris duntaxat principatum obtinebant.

Caput X. (vulgo C. 11.)

Regni igitur haec ſunt genera, quatuor numero: unum quod viguit heroicis temporibus. hoc autem in eos quidem valebat, qui ſponte ſua parebant: ſed ad res certas ac praefinitas. Rex enim erat imperator, et judex, et rerum divinarum arbiter et procurator. Secundum barbaricum: hoc autem gentile imperium eſt, herili quidem ſimile, ſed legitimum. Tertium, quod aeſymnetiam nominant: hoc autem eſt tyrannis optiva. Quartum eſt Laconicum; hoc autem eſt, ut paucis dicam, imperium militare perpetuum. Haec igitur hoc modo inter ſe differunt. Quintum autem regni genus eſt, 2.

cum penes unum omnium rerum eſt poteſtas, quemadmodum unaquaeque gens et unaquaeque civitas reipublicae compos et domina eſt: quod regnum rei familiaris adminiſtrandae rationem deſcriptione et ordine imitatur. Quemadmodum enim rei familiaris tuendae procuratio regnum quoddam domus eſt: ſic regnum civitatis et gentis unius aut plurium tuendarum atque adminiſtrandarum ratio eſt. Duo igitur fere ſunt regni genera, de quibus conſiderandum ſit: hoc, et Laconicum. Alia enim pleraque inter haec ſunt interjecta. Nam aut pauciorum rerum penes reges eſt poteſtas, quam in regno perfecto, aut plurium, quam in Laconico. Quare in duobus propemodum omnis quaeſtio poſita eſt: quorum unum eſt, utrum expediat civitatibus imperatorem ſeu belli ducem eſſe perpetuum: et hunc utrum ex ſtirpe et genere, an virtute: an non expediat. Alterum, utrum utile ſit penes unum rerum
3. omnium eſſe poteſtatem, necne. De tali igitur belli imperio conſiderare, ad legum rationem potius, quam ad aliquam reipublicae adminiſtrandae formam pertinet. In omnibus enim reipublicae formis hoc fieri poteſt. Quare in praeſens hoc omittamus. Alter autem reliquus regni modus reipublicae ad miniſtrandae genus eſt. Itaque de hoc conſiderandum eſt, et dubitationes, quae in eo inſunt, percurrendae ac pertractandae ſunt. Caput autem et principium quaeſtionis eſt hoc, utrum utilius ſit ab uno eoque optimo viro civitatem ſeu
4. gentem gubernari, an ab optimis legibus. Igitur qui arbitrantur civitatibus expedire a rege gubernari, ii exiſtimant legem univerſe tantum de rebus loqui, et non accommodate ad ea, quae eveniunt, jubere. Itaque in quavis arte e ſcripto imperare, ſtultum eſſe. Et in Aegypto poſt diem quartum movere licet medicis: quod ſi ante id tempus facere conentur, ſuo periculo faciunt. Perſpicuum igitur eſt, non eſſe illam optimam reipublicae adminiſtrandae rationem, quae litteras et leges ſequitur, propter eandem cauſam. Veruntamen etiam univerſa illa ratio iis, qui civitates moderantur, ſuppetere debet. Melius autem eſt id, in quo nulli inſunt animorum affectus, quam id, cum quo una nati ſunt. At enim vero animus humanus omnis hos habet neceſſario;

quod in lege contra est. Sed fortasse dixerit aliquis, virum 5.
bonum de rebus singularibus melius consultaturum, quam leges. Necesse igitur esse, eum latorem legum esse, et leges esse scriptas, in promtu est, non tamen ratas, qua ex parte a recto aberrant: nam quod ad alia attinet, in iis oportet esse ratas. Quaecunque autem lex non potest aut omnino aut bene dijudicare, utrum arbitrio et imperio unius eiusque optimi viri, an omnibus permittenda sunt? Nunc enim congregati disceptant et consultant et judicant. Omnia autem haec judicia sunt de rebus singularibus. Unusquisque igitur per se, quisquis fuerit, si cum multis comparetur, fortasse deterior est. At civitas ex multis constat, eoque pluris est: quemadmodum convivii apparatus multiplex, et in quem multi symbolam contulerunt, elegantior ac splendidior est, quam unus et simplex. Iccirco multo melius judicat hominum coetus, quam unus, quisquis sit. Praeterea tutior est a 6.
periculo corruptionis multitudo: et quemadmodum uberior aqua minus facile corrumpi potest, sic et multitudo paucitate incorruptior est. Jam vero unius illius, si ab ira aut ab aliqua tali animi perturbatione superetur, judicium corrumpi necesse est. Illic autem fieri vix potest, ut omnes ira occoecati peccent. Fingamus autem esse multitudinem civium liberorum, qui nihil agant praeter legem, nisi quibus de rebus ei aliquid deesse necesse est. Quodsi hoc non est facile reperire in multis, sed si plures sint boni et viri et cives, utrum unus reipublicae moderator incorruptior est, an potius plures quidem numero, boni autem omnes? An perspicue plures? At hi quidem discordant inter se: quod ab uno illo abest. Verum responderi potest fortasse, plures illos (omnes)
animo integro ac sano esse, similiter atque ille unus. Si 7.
igitur plurium quidem imperium, eorumque omnium bonorum virorum, aristocratiam esse statuere oportet: unius autem viri boni regnum: optabilius quiddam sit civitatibus aristocratia, quam regnum, sive cum potestate (praesidio) sive sine potestate sit imperium, si plures similes sibi viros bonos legere liceat. Atque idcirco fortasse sub regibus antea vivebant, quia raro reperire licebat viros plures longe caeteris

virtute praeſtantes, praeſertim cum etiam tunc in parvis urbibus habitarent. Praeterea vero ob beneficentiam reges creabant: quod virorum bonorum munus eſt. Poſteaquam vero multi virtute ſimiles exſiſtere coeperunt, ferre jam regum dominatum non potuerunt, ſed commune quiddam
8. quaeſiverunt, politiam inſtituerunt. Ubi autem deteriores effecti quaeſtum e republica facere coeperunt, hinc probabile eſt natam eſſe oligarchiam. Habebant enim in honore divitias. Ex his autem in tyrannidas primum mutarunt: ex tyrannidibus vero in democratiam. Nam cum propter turpis lucri ſtudium rempublicam ſemper ad pauciores redigerent, multitudinem robuſtiorem ac validiorem reddiderunt, ita ut
9. ea imperium tandem arripuerit, et democratia nata ſit. Poſteaquam autem accidit, ut civitates amplificatae atque auctae ſint, fortaſſe ne facile quidem eſt aliam exſiſtere reipublicae formam, quam democratiam. Si quis autem civitatibus optimum eſſe ſtatuat a regibus gubernari, quid fiet eorum filiis? an etiam genus ac ſobolem regnare oportet? Atqui ſi naſcentur filii patri diſſimiles ac degeneres, pernicioſum eſt eos regnare. At non relinquet rex tales filios regni ſucceſſores, cum ſit in ejus poteſtate poſitum hoc facere. At
10. hoc non jam facile eſt ei credere. Difficile enim eſt, et majoris virtutis, quam capere poſſit humana natura. Ineſt autem etiam in hoc dubitatio, quod ad poentiam regiam attinet, utrum eum, qui regnaturus eſt, aliqua vi ſuccinctum ac ſeptum eſſe oporteat, qua poterit imperium reſpuentibus et obtemperare recuſantibus vim afferre: aut quomodo ei imperium adminiſtrare licebit? Nam etiam ſi penes eum ſumma ſit poteſtas ex lege, nihilque lex ſua voluntate praeter legem agat, potentia tamen, qua leges cuſtodiat, ei ſuppetat neceſſe eſt. Fortaſſe igitur, quod ad talem regem attinet, non eſt difficile hanc quaeſtionem definire. Oportet enim ei vim quidem praeſto eſſe, ſed talem, ut validior ſit quam ſinguli et unus et complures, imbecillior tamen quam univerſa multitudo. Quod faciebant olim, ſi quem civitatis aſymnetem, quemadmodum appellabant, aut tyrannum creabant: item Syracuſanis, Dionyſio cuſtodes petenti tot numero quidam ut darent, ſuadebat.

Caput XI. (vulgo C. 12.)

Sequitur nunc de eo rege, qui omnia ſuo nutu atque arbitratu gerit, ut diſpiciamus. Nam qui ex lege imperat et rex appellatur, is non efficit, ut diximus, reipublicae adminiſtrandae peculiarem aliquam ſpeciem. In omnibus enim rebuspublicis contingere poteſt, ut ſit imperium belli perpetuum, veluti in democratia et ariſtocratia: et multi uni totius rei bellicae adminiſtrandae poteſtatem deferunt. Tale enim quoddam imperium habet civitas Epidamniorum, et Opuntiorum, aliqua tamen ex parte anguſtius. Verum id 2.
regnum, quod ſuis omnibus partibus abſolutum παμβασιλεία graece appellatur, (hoc autem eſt, ubi rex omnia ſuo arbitratu moderatur) exiſtimant aliqui non eſſe naturae conſentaneum, ut unus omnium civium ſit dominus, ubi ex ſimilibus conſtat civitas. Iis enim, qui ſunt ſimiles natura, idem jus eandemque dignitatem eſſe neceſſe eſt natura. Quare ſi, quemadmodum victum et cultum aequalem hominibus inaequalibus tribui, laedit corpora: ita et de honoribus exiſtimandum eſt: ſimiliter igitur et aequalibus inaequales tribui perniciofum eſt. Quocirca nihilo magis eos imperare, 3.
quam imperio parere juſtum eſt. Viciſſim igitur imperare, ſimiliter et parere juſtum eſt. Hoc autem jam lex eſt. Ordinis enim deſcriptio lex eſt. Legem igitur imperare optabilius eſt, quam unum aliquem civem. Atque ex hac ipſa ratione, etiamſi aliquos imperare praeſtet, hi tamen faciendi ſunt legum cuſtodes ac miniſtri. Magiſtratus enim eſſe aliquos neceſſe eſt: ſed hunc unum eſſe, juſtum eſſe negant, ſi quidem ſint omnes ſimiles. Verum enim vero quaecunque non 4.
videtur poſſe lex definire, homo autem dignoscere queat, haec lex univerſe et ſtudioſe cum docuit, reliqua mandat magiſtratibus inſtitutis ſententia ac mente juſtiſſima judicanda atque adminiſtranda. Praeterea vero quicquid hominibus periculum facientibus melius, quam leges ſcriptae, viſum fuerit, corrigere permittit. Qui igitur legem praeeſſe atque imperare jubet, is deum et mentem tantum imperare videtur velle: qui vero hominem jubet, addit et feram. Huic enim ſimilis eſt cupiditas; atque

iracundia viros etiam optimos, cum imperium habent, de-
5. pravat. Quocirca lex mens eſt appetitione vacans. Exemplum porro ab artibus ſumtum falſum videtur eſſe, velut aegros curare ex praeceptis et libris, qui de arte medendi ſcripti ſunt, nihil juvare atque adeo nocere: quin contra optabilius eſſe peritos medicos adhibere. Hi enim nihil, quod a ratione abhorreat, propter amicitiam faciunt, ſed aegris ſanatis mercedem accipiunt. At qui magiſtratus civiles gerunt, multa praeter legem et per gratiam agere ſolent. Nam et medicos ſi ſuspicentur ab inimicis inductos non ſalutem ſed interitum afferre propter quaeſtum, tum ex praeceptis et li-
6. bris curari maluerint. Atqui medici cum aegrotant ipſi, alios medicos arceſſunt; et paedotribae cum ipſi exercentur, alios exercendi magiſtros adhibent, quaſi verum judicare atque examinare non poſſint, tum quia de ſua re judicant, tum quia perturbate judicant. Itaque perſpicuum eſt, eos, qui jus quaerunt, medium quaerere: lex enim medium eſt. Praeterea majorem auctoritatem habent et ſunt de rebus majoribus leges in moribus poſitae, quam leges ſcriptae: quare homo, qui reipublicae praeeſt, minus ille quidem labitur, quam leges ſcriptae, ſed non quam leges moribus comparatae et
7. confirmatae. Jam vero ne facile quidem eſt unum multa inſpicere et curare. Plures igitur magiſtratus ab eo conſtitui oportebit. Quare quid intereſt, utrum hoc ſtatim ab initio inſtituatur, an unus hoc modo plures alios rebus agendis praeficiat? Praeterea ſi vir bonus, quod et antea dictum eſt, quia aliis melior eſt, dignus eſt qui imperet: uno autem viro bono duo viri boni ſunt meliores, (hoc enim eſt, quod ait Diomedes apud Homerum;

Namque duo cum una carpunt iter:

Et quod optat Agamemnon apud eundem;

O ſi conſilium ſocii bis quinque mihi eſſent tales.)

etiam ita perſpicuum eſt, unum imperare non debere. Sunt autem etiam nunc magiſtratus, penes quos eſt arbitrium, quemadmodum penes judicem, iis de rebus judicandi, quas lex non poteſt definire; quia lex optime imperare et judicare nequeat. Nam quas res lex definire poteſt, de his nemo am-

bigit, quin optime judicare et imperare valeat. Sed quoniam 8.
alia quidem legibus comprehendi possunt, alia non possunt, haec sunt, quae dubitationem et quaestionem afferunt, utrum praestabilius sit legem optimam, an virum optimum imperare. Nam quibus de rebus consultant homines, de iis rebus lex ferri non potest. Nemo igitur contradicit, quin necesse sit, hominem esse, qui de talibus rebus judicet: verum unum solum esse nolunt, sed multos. Bene enim quisque magistratus judicat, a lege eruditus. Absurdum vero 9.
fortasse videatur, quenquam duobus oculis acutius videre, et duabus auribus acrius audire judicantem, et melius agere duobus pedibus duabusque manibus nitentem, quam multos multis. Nam etiam nunc monarchae dant operam, ut multos habeant oculos et multas aures, et multas manus, et multos pedes. Nam qui eorum imperio et iis sunt amici, hos imperii collegas faciunt. Si igitur amici non sint, non erunt eorum facta monarchae consilio consentanea; si amici, erunt et ejus imperio amici. Amicus autem par et similis est. Quare si hos imperare putat oportere, pares et similes similiter imperare putat oportere. Quae igitur quidam ab aliis dissentientes contra regnum disputant, haec fere sunt. Sed fortassis 10.
haec in nonnullis vera sunt, in aliis non item. Est enim aliquod genus hominum ad imperium domini ferendum aptum natura, aliud ad regium, aliudque ad politiam: et cuique horum aliud est jus, aliudque utile. Tyrannicum autem non est naturae consentaneum, neque ulla aliarum reipublicae formarum, quae a recto deflexerunt. Haec enim fiunt praeter naturam. Verum ex iis, quae dicta sunt, perspicuum est, inter similes et aequales neque utile esse neque justum, penes unum esse omnium rerum potestatem, neque si non sint leges, sed ipse sit tanquam lex, neque si sint leges; neque penes unum virum bonum bonorum, neque penes unum non bonum non bonorum; neque denique si virtute caeteris praestet, nisi certo quodam modo. Quis autem sit hic modus, exponendum est: quanquam dictum est quodammodo jam a nobis antea. Sed definiendum est primum 11.
genus, quod sit aptum ad imperium regium, quod ad aristo-

craticum, quod ad politicum. Apta igitur eſt ad imperium regium ſubeundum multitudo huiusmodi, quae ſic eſt comparata natura, ut genus ferre poſſit virtute praeſtans ad civilem principatum. Multitudinem autem appello ariſtocraticam, ſi qui, ut liberi, comparati ſunt ita a natura, ut ferre poſſint imperium hominum virtute ſuperiorum et quaſi ad principatum civilem natorum. Politica autem multitudo eſt, in qua ſolet eſſe natura etiam una multitudo militaris et bellica, quae poteſt parere atque imperare ex lege, pro dignitate et
12. meritis imperia et magiſtratus egenis tribuente. Cum igitur acciderit, ut aut genus totum aut etiam aliorum aliquis unus exoriatur, ita caeteris virtute praeſtans, ut illius virtus aliorum omnium virtuti antecellat, tunc juſtum eſt hoc genus eſſe regium, et in omnes poteſtatem obtinere, et hunc unum regem eſſe. Quemadmodum enim antea dictum eſt, non modo ſic ſe res habet ex ratione juris ejus, quod proponere ſolent ii, qui respublicas inſtituunt, tum qui ariſtocraticas, tum
13. qui oligarchicas, et rurſum qui democraticas; (omnes enim pro ratione praeſtantiae honores et magiſtratus cenſent eſſe deferendos: non tamen praeſtantiam eandem omnes dicunt) ſed etiam eo jure, quod ante dictum eſt. Nam neque talem virum interficere, neque in exilium pellere, neque oſtraciſmo e civitate exire jubere, neque, ut viciſſim et pro virili parte imperio pareat, poſtulare decet ſcilicet. Non enim natura comparatum eſt, ut pars totum ſuperet. At ei, cuius tanta praeſtantia eſt, hoc contigit. Quare reliquum eſt tantum, ut tali viro ceteri pareant, et penes hunc ſit arbitrium rerum omnium ac poteſtas, non pro virili parte aut viciſſim, ſed ſimpliciter. De regno igitur quot ſint eius differentiae, et utrum conducat civitatibus nec ne, et quibus conducat, et quomodo, ſit a nobis definitum ita atque explicatum.

Caput XII. (vulgo 13.)

Quoniam autem tres dicimus eſſe rectas reipublicae adminiſtrandae formas; harum autem eam neceſſe eſt optimam eſſe, quae ab optimis viris adminiſtratur, talis autem eſt ea, in qua contigit, ut vel unus aliquis univerſis, vel genus to-

tum, vel multitudo virtute praestet, ex qua multitudine alii parendi alii imperandi facultatem habent, eo consilio, ut optime vivant: libris autem superioribus demonstratum est nobis, eandem necessario esse viri boni virtutem et boni civis in civitate optima: perspicuum est, eodem modo iisdemque artibus et fieri virum bonum et civitatem constitui posse vel aristocraticam vel regiam, id est, quae paucorum optimatium ac virtute praestantium potestate administretur, sive quae regis imperio pareat. Quare et eadem fere institutio et iidem 2.
mores erunt, quae virum bonum efficient, et quae politicum et ad regnandum aptum. His autem definitis, de optima jam reipublicae administrandae forma dicere conandum est, et quonam pacto oriri soleat natura, et quomodo institui. Necesse igitur est, qui de ea convenienter, et ita ut res postulat, disputare vult . . . .
. . . .

Libri quarti Caput primum.

In omnibus artibus et scientiis, quae non in parte aliqua haerent, sed in uno aliquo genere versantur et sunt perfectae atque absolutae, unius eiusdemque doctrinae est, quid cuique generi conveniat, videre: verbi gratia, qualis exercitatio quali corpori conducat, et quae sit optima: ei enim, qui optime sit natura informatus, et maximis adiumentis instructus, necesse est optimam convenire: et quae plerisque una omnibus conducat. Etenim hoc artis gymnasticae proprium est. Praeterea etiam si quis neque habitum justum atque in summo perfectionis gradu positum concupiscant, neque perfectam scientiam eorum, quae ad artem gymnasticam pertinent, expetat, nihilominus tamen paedotribae et exercitiorum magistri est, etiam hanc facultatem posse tradere. Atque hoc simi- 2.
liter et in scientia medendi et in arte navium aedificandarum et in ea, quae ad rem vestiariam pertinet, in omni alia de-

nique arte videmus evenire. Quare perſpicuum etiam eſt, eiusdem eſſe ſcientiae, et quae ſit optima reipublicae adminiſtrandae forma, et quae qualisve maxime ſit optabilis, nulla re externa impediente, et quae quibus apta, pervidere. Multis enim optimam conſequi fortaſſe nefas eſt. Quocirca nec eam, quae ſimpliciter eſt praeſtantiſſima, nec eam, quae pro rebus ſubjectis eſt optima, ignorare debet lator legum, quique vere moderandae civitatis peritus, et, ut Graeci appellant, politicus eſt. Poſtremo ne eam quidem oportet ei eſſe ignotam, quae ex conditione atque, ut ita dicam, ſuppoſitione, hoc eſt, quae cuilibet ſini propoſito ſit conſentanea. Oportet enim etiam datam quamcunque videre poſſe, et quomodo ab initio conſtituatur, et quomodo conſtituta diutiſſime conſervetur. Dico autem verbi gratia, ſi cui civitati contigit, ut neque optima adminiſtrandae reipublicae forma utatur, neque ſit inſtructa rebus neceſſariis, neque talem adminiſtrationem reipublicae adhibeat, qualem rerum, quae praeſto ſunt, natura fert, ſed aliquam deteriorem. Praeter haec
3. omnia autem eam, quae omnibus civitatibus maxime apta eſt, cognoſcere oportet. Nam plurimi ex iis, qui de civitatis adminiſtratione aliquid prodiderunt, etiamſi cetera praeclara dicant, attamen ab utilitate aberrant. Non enim videnda eſt optima tantum ſed etiam ea, quae poteſt eſſe: ſimiliter vero et quae facilior eſt, atque omnibus communior. Nunc autem alii quidem reipublicae adminiſtrandae formam in ſummo praeſtantise gradu poſitam et multo apparatu egentem quaerunt: alii communem aliquam commemorantes potius, ceteras, quae uſu receptae ſunt, reipublicae adminiſtrandae formas tollentes, Laconicam aut aliam aliquam laudant. Atqui ea deſcriptio atque ordinatio ſuadenda hominibus eſt, quam facile poſſint et velint pro copiis praeſentibus recipere, et ad uſum communem transferre. Nam non minoris operis eſt, reipublicae formam corrigere, quam ab initio novam aliquam inſtituere: quemadmodum et dediſcere difficilius quam a principio diſcere. Quocirca praeter ea, quae dicta ſunt, etiam rebuspublicis, quae ſunt uſu receptae, debet mederi poſſe homo politicus, quemadmodum et ante dictum eſt.

Hoc autem is praeſtare non poteſt, qui ignorat, quot ſint reipublicae adminiſtrandae genera. At nunc unam democratiam quidam eſſe putant, unamque oligarchiam; ſed non eſt ita. Quare ignorare non oportet, quot ſint formarum differentiae, 5.
et quot modis componantur. Cum hac autem eadem prudentia etiam leges optimae et unicuique reipublicae formae convenientes cognoſcendae ſunt. Nam pro reipublicae rationibus leges et ferendae ſunt, et ab omnibus feruntur: non pro legibus reipublicae forma inſtituitur. Reipublicae enim adminiſtrandae ratio deſcriptio ordinis eſt in civitatibus, ad magiſtratus pertinens, quomodo diſtributi ſint, et quid ſit id, quod in reipublicae adminiſtratione ſummam poteſtatem atque auctoritatem obtineat: quis denique cuiusque ſocietatis ſit finis. Leges autem, ex quibus magiſtratus reipublicae praeeſſe, et eos, qui contra leges committunt, coercere debent, ſeparatae ſunt ab ea norma, quae reipublicae adminiſtrandae formam definit et declarat. Quare perſpicuum eſt, 6.
neceſſe eſſe etiam ad leges ſcribendas, cuiusque reipublicae adminiſtrandae formae et differentias et numerum earum tenere. Non enim fieri poteſt, ut eaedem leges neque oligarchiis neque democratiis omnibus ſint utiles, ſi plura ſunt earum genera, et ſi non eſt una duntaxat democratia neque oligarchia.

Caput II.

Quoniam autem in diſputatione ſuperiore de reipublicae formis tali partitione uſi diſſeruimus, ut tres reipublicae adminiſtrandae formas rectas poneremus, regnum, ariſtocratiam et politiam, et tres ab his degreſſiones, a regno quidem tyrannidem, ab ariſtocratia oligarchiam, a politia democratiam: et de ariſtocratia quidem et regno dictum eſt; (nam de optima republica commentari, idem eſt atque de his nominibus conſiderare; debet enim utraque convenienter virtuti, rebus neceſſariis inſtructae, eſſe conſtituta) praeterea vero quid inter ſe differant regnum et ariſtocratia, et quando regnum ſit exiſtimandum, antea explicatum eſt: reliquum eſt, ut de politia diſſeramus ea, quae communi nomine ſic appellatur, et de aliis reipublicae adminiſtrandae formis, oligarchia et

2. democratia et tyrannide. Perſpicuum igitur eſt, etiam harum degreſſionum a rectis adminiſtrationibus quaenam ſit peſſima, et quaenam ſecunda. Neceſſe eſt enim declinationem a prima et diviniſſima eſſe deterrimam. Regnum autem neceſſario aut nomen habet tantum, aut propter magnam eius, qui regnat, excellentiam conſtat. Quocirca et tyrannis, quae deterrima eſt, a reipublicae adminiſtrandae forma longiſſime diſtat. Secundo loco longe abeſt oligarchia. Nam ariſtocratia longe diſtat ab hac reipublicae forma. Moderatiſſi-
3. ma autem democratia eſt. Jam quidam ex iis, qui ante nos ſcripſerunt, in eadem ſententia fuit, non tamen idem atque nos ſpectans. Ille enim cenſuit, omnium reipublicae adminiſtrandae formarum, quae bonae ſunt, qualis eſt oligarchia laudabilis (ſive ariſtocratia) et aliae ſimiles, earum peſſimam
4. eſſe democratiam, malarum autem optimam. Nos autem omnino has depravatas eſſe dicimus; et meliorem quidem eſſe oligarchiam aliam alia, neque convenit dicere, neque rectum eſt, ſed minus malam. Verum de tali quidem ſententia omittamus in praeſenti dicere. Nobis autem primum diſtinguendum eſt, quot ſint reipublicae adminiſtrandae formarum differentiae, ſiquidem plura ſunt et democratiae et oligarchiae genera: deinde quae ſit communiſſima, et quae maxime optabilis poſt optimam reipublicae formam: et ſi qua alia reipublicae adminiſtratio eſt ariſtocratica et bene ab initio inſtituta, et plurimis civitatibus apta, quaenam ſit. Deinde et aliarum quae quibus ſit expetenda: fortaſſe enim his quidem magis neceſſaria democratia quam oligarchia eſt, illis
5. autem haec magis quam illa. Deinde vero, quonam modo has reipublicae formas inſtituere oporteat eum, qui hoc facere velit; dico autem unumquodque genus democratiae et iterum oligarchiae. Poſtremo, ubi de his omnibus ita, ut res poſtulat, breviter expoſuerimus, conandum nobis erit perſequi, et quae res ſint rebuspublicis letales et quae ſalutares cum communiter tum ſeparatim ſingulis; et quibus de cauſis maxime haec evenire ſoleant.

Caput III.

Cur igitur plures ſint reipublicae adminiſtrandae formae, cauſa eſt, quod omnis civitatis plures ſunt numero partes. Primum enim civitates omnes ex domibus videmus conſtare: deinde rurſum huius multitudinis alios eſſe locupletes neceſſe eſt, alios inopes, alios medios. Et locupletium vero atque egentium alios eſſe armis gravibus inſtructos, alios inermes; et de populo alios eſſe agricolas videmus, alios mercatores et in foro occupatos, alios artifices illiberales et operarios. Nobilium quoque ſunt differentiae tum ex divitiis et amplitudine rei familiaris: verbi gratia, ex facultate equorum alendorum: hoc enim non facile eſt iis facere, qui non ſint locupletes. Quocirca priſcis illis temporibus, quibus civitati- 2.
bus potentia in equitatu conſiſtebat, apud has erant oligarchiae. Utebantur autem equis in hoſtes quos habebant finitimos: verbi gratia Eretrienſes et Chalcidenſes, et Magnetes, qui Maeandrum accolebant, et multi alii Aſiae populi. Tum praeter eas, quae in divitiis conſiſtunt, differentias, alia eſt ex genere, alia ex virtute, et ſi qua talis alia pars civitatis eſſe dicta eſt in diſputatione de ariſtocratia. Illic enim expoſuimus, quot ex partibus neceſſariis conſtet omnis civitas. Harum enim partium interdum omnes ſunt reipublicae adminiſtrationis participes, interdum pauciores, interdum plures. Perſpicuum igitur eſt, neceſſario plures eſſe reipublicae ad- 3.
miniſtrandae formas genere inter ſe differentes. Etenim hae partes genere differunt inter ſe. Nam civitatis adminiſtratio magiſtratuum deſcriptio atque ordinatio eſt. Hanc autem diſtribuunt omnes aut ex vi et potentia eorum, qui ſunt huius ordinationis participes: dico autem, verbi gratia, egentium aut locupletium: aut ex aliqua eorum aequalitate communi ambobus. Neceſſe igitur eſt tot eſſe reipublicae adminiſtrandae formas, quot ſunt ordines ſeu ordinationes pro exſuperantiis, et pro differentiis partium. Videntur autem duae 4
eſſe maxime; quemadmodum ventorum alii dicuntur eſſe aquilonares, alii auſtrales, alii vero horum degreſſiones. Sic et reipublicae formarum duae, democratia et oligarchia. Ari-

ſtocratiam enim oligarchiae ſpeciem ponunt, quaſi ſit oligar-
chia quaedam, et eam, quae politia dicitur, democratiae:
quemadmodum in ventis Favonium quidem Aquilonis, Vul-
turium autem Auſtri partem eſſe volunt. Similisque harmo-
niarum ſeu concentuum ratio eſt, ut aiunt quidam: nam
etiam illic duo earum genera faciunt, Dorum et Phrygum:
caeteros modos ut ex his temperatos, earum nominibus ap-
5. pellant Doricos vel Phrygios. Hoc igitur modo de reipubli-
cae adminiſtrandae formis conſueverunt maxime exiſtimare.
Sed verius et melius eſt ita dicere, quemadmodum partientes
expoſuimus, aut duas aut unam eſſe reipublicae adminiſtran-
dae formam recte inſtitutam: unamque harmoniam rectam
et perfectam, ceteras eſſe a rectis aberrationes ac deflexiones,
has quidem ab harmonia bene temperata, illas vero ab op-
tima reipublicae forma: oligarchicas eas, quae ſunt contenti-
ores et domini imperio ſimiliores: populares eas, quae ſunt
6. remiſſiores et molliores. Non oportet autem democratiam
ſtatuere ita ſimpliciter, ut nunc ſolent quidam, eam, in qua
penes multitudinem arbitrium et auctoritas eſt: nam etiam
in oligarchiis et ubique penes majorem partem poteſtas eſt:
neque oligarchiam, ubi penes paucos reipublicae poteſtas eſt.
Si enim eſſent univerſi cives mille trecenti, et ex his mille
divites, neque imperii participes facerent trecentos et paupe-
res, quantumvis liberos et caetera ſimiles, nemo hos dixerit
popularem reipublicae adminiſtrandae formam uſurpare.
Itemque ſi pauperes pauci eſſent, et tamen locupletibus plu-
ribus ſuperiores ac potentiores, nemo hanc reipublicae for-
mam oligarchiam appellarit; neque hanc talem, in qua ho-
7. nores cum aliis, qui divites eſſent, communicarentur. Dicen-
dum igitur potius eſt, democratiam eſſe, cum penes liberos
ſumma rerum poteſtas eſt: oligarchiam, cum penes divites.
Quod autem illi multi ſunt, hi pauci, hoc ita forte evenit.
Nam liberi quidem homines multi, locupletes autem pauci.
Etenim ſi pro magnitudine et proceritate corporis manda-
rentur honores, ut in Aethiopia aiunt quidam fieri ſolere, aut
pro pulcritudine, eſſet oligarchia: exiguus enim pulcrorum
8. et procerorum numerus eſt. Veruntamen neque his tantum

has reipublicae formas definiri ſatis eſt; ſed quia particulae plures democratiae et oligarchiae ſunt, praeterea diſtinguendum et ſtatuendum eſt, neque ſi liberi, qui pauci ſint, in plures et non liberos imperium obtineant, democratiam eſſe; quod genus eſt Apolloniae ad mare Jonium, et Therae. In utraque enim harum civitatum florebant honoribus qui nobilitate praeſtabant, quique primi colonias occuparant, cum hi eſſent pauci, alii multi. Neque ſi divites praeſint, propterea quod numero ſint ſuperiores, democratiam ſimiliter eſſe habendam: quemadmodum olim in Colophone; illic enim, antequam bellum adverſus Lydos ortum eſſet, major pars civium magnas facultates poſſidebat. Sed democratia quidem eſt, cum liberi et pauperes, numero ſuperiores, imperii et ſummae rei ſunt compotes; oligarchia, cum divites et nobiliores, numero pauciores. Plures igitur eſſe reipublicae for- 9.
mas, et quam ob cauſam ſint plures, expoſitum a nobis eſt. Plures autem eſſe, quam quae expoſitae ſunt, et quae, et quam ob cauſam, nunc dicamus, repetito eodem, quod antea ſumſimus, principio. Convenit enim, civitatis omnis non unam ſed plures eſſe partes. Quemadmodum igitur, ſi conſilium cepiſſemus ſpecies ſeu formas animalis deſcribere, primum quidem id omne ſecerneremus, quod neceſſario omne animal habet, ut quaedam ſenſus inſtrumenta, et partes eas, quae valent ad conficiendum aut recipiendum alimentum, ut os et ventriculum; deinde quibuscunque particulis unumquodque animal movetur. Si igitur ponamus has eſſe dunt- 10.
axat partium ſpecies et non plures, ſed tamen ſint aliquot harum differentiae, verbi gratia, oris et ventriculi, et ſentiendi inſtrumentorum plura quaedam genera: praeterea vero et partium, quae movendi vim habent; harum partium copulationis numerus plura neceſſario animantium genera efficiet. Non enim fieri poteſt, ut in eodem animali plures inſint oris differentiae: neque item, ut aurium. Quare ubi ſumtae fuerint omnes, quae eſſe poſſunt, harum partium conjugationes: tot ſpecies animalis conſtituent, quot ſunt partium neceſſariarum copulationes. Sic et de iis reipublicae formis, quas di- 11.
ximus, ſentiendum. Nam et ciuitates non ex una, ſed ex

multis partibus conſtant, quemadmodum ſaepenumero a nobis dictum eſt. Atque una ſane pars eſt ea, quae in alimento parando occupata, multitudo eſt, qui aratores ſeu agricolae nominantur; altera ea, quae appellatur ſedentaria et illiberalis. Eſt autem haec, quae artes eas exercet, ſine quibus urbs habitari et coli non poteſt. Harum porro artium alias neceſſario ſuppetere oportet; aliae ad delicias et luxum aut ad bene vivendum pertinent. Tertia eſt forenſium ſeu eorum, qui forum terunt. Eos dico, qui in vendendo et emendo, in mercatura, et in redimendis mercibus, quas pluris revendant, verſantur. Quarta eſt mercenariorum. Quinta natio militum et eorum, qui propugnaturi ſunt: quam nihilominus, quam has quas diximus, praeſto eſſe neceſſe eſt, niſi volunt ciues alienigenis atque exteris bellum inferentibus ſervire. Fortaſſe enim fieri nullo modo poteſt, ut civitas natura ſerva ciuitatis nomen mereatur. Civitas enim ſuis ipſa viribus pollet, ſuisque bonis contenta eſt. At quod ſervum eſt, non
12. eſt ſuis ipſum bonis contentum. Quapropter in libris Platonis de republica ſcite hoc quidem, ſed anguſte dictum eſt, cum Socrates ait, ex quatuor generibus hominum maxime neceſſariis civitatem conſtare. Dicit autem hos, textores et agricolas et ſutores et fabros lignarios: rurſumque addit, quaſi hi non ſint ſatis, fabros aerarios ac ferrarios, et praeterea eos, qui pecoribus neceſſariis praefecti ſunt, praeterea vero mercatores et caupones. Atque haec omnia valent ad explendam primam civitatem; tanquam civitas omnis neceſſariarum rerum, et non potius boni et honeſti cauſa initio inſtituatur et conſiſtat, quaſique ſutoribus aeque atque aratori-
13. bus egeat. Partem autem propugnantem non prius civitati repraeſentat, quam agri ſinibus propagatis et ad finitimorum agros uſque perductis, ad belli ſuſcipiendi neceſſitatem redacti fuerint. Jam vero et in quatuor hominum generibus, et in quamlibet multis ſociis, neceſſe eſt aliquem intercedere, qui jus ſuum cuique tribuat, rebusque judicandis praeſit. Si quis igitur et animum animalis partem facere debet potius quam corpus, ergo et huiusmodi partes, nempe militaris, juſtitiaeque judicialis particeps, civitatis partes exiſtimandae

ſunt

ſunt potius, quam quae ad uſum neceſſarium pertinent. Ad quas accedere etiam debet ea, cuius eſt conſultare de rebus ad totam civitatem pertinentibus; quod munus eſt prudentiae atque intelligentiae civilis. Atque haec utrum inſint ſeparatim in quibusdam, an in iisdem, ad diſputationem nihil refert. Nam ſaepenumero evenit, ut iidem et gravioris armaturae ſint milites, et in agris colendis verſentur. Quare ſi 14.
et has et illas civitatis partes numerare convenit, perſpicuum eſt, id genus hominum, quod armis inſtructum eſt, partem civitatis eſſe neceſſariam. Septima eſt ea, quae facultatibus rei familiaris munera et onera publica ſubit, quos locupletes appellamus. Octava eſt ea, quae rempublicam adminiſtrat, quaeque in gerendis magiſtratibus reipublicae dat operam; ſi quidem ſine magiſtratibus civitas conſtare non poteſt. Neceſſe igitur eſt, aliquos eſſe, qui poſſint imperare, quique in gerendis magiſtratibus civitati ſerviant aut aſſidue aut alternis. Tum reliquae partes praeſto eſſe debent, de quibus paulo ante diſtincte explicavimus; eam dico, quae conſultandi munere fungatur, eamque, quae litigantibus jus dicat. Si igitur oportet haec ſuppetere civitatibus, et ſi recte juſteque adminiſtrari debent: neceſſe eſt aliquos eſſe, qui ea virtute, quae ad res civiles pertinet, quaeque virorum politicorum propria eſt, ſint inſtructi atque ornati. Multi igitur 15.
poſſe contingere exiſtimant, ut aliae facultates iisdem ſuppetant, verbi gratia, ut iidem ſint propugnatores civitatis et agricolae et artifices: praeterea ut iidem conſultent et judicent. Tum vero virtutem (paulo antea dictam) ſibi omnes vindicant atque arrogant, plurimosque magiſtratus ſe gerere poſſe autumant: ſed ut iidem ſint pauperes et divites, fieri non poteſt. Quapropter hae partes maxime videntur eſſe civitatis, locupletes et egentes. Praeterea quia fere illi quidem pauci ſunt, hi vero multi, hae potiſſimum partes videntur eſſe contrariae ex omnibus partibus civitatis. Itaque et reipublicae adminiſtrandae formas pro harum partium exſuperantiis conſtituunt: duaeque videntur eſſe civitatis adminiſtrandae formae, democratia et oligarchia. Eſſe igitur plures reipublicae adminiſtrandae formas, et quas ob cauſas ſint

plures, dictum eſt antea: nunc autem et democratiae et oligarchiae plura eſſe genera oſtendamus.

Caput IV. (vulgo adhuc C. 4.)

Licet vero hoc intelligere etiam ex iis, quae dicta ſunt. Plura enim genera ſunt et populi et eorum, qui clari nobilesque dicuntur: verbi gratia, populi genus unum conſtituunt agricolae, aliud artifices, aliud caupones et forenſes, qui in emendo et vendendo vitam conterunt: aliud, qui in mari aſſidue verſantur. Atque huius generis alii ſunt militares, alii pecuniae faciendae ſtudio dediti: alii portitores ac trajectores, alii piſcatores. Multis enim in locis horum generum ſingulorum magna turba eſt, ut piſcatorum Tarenti et Byzantii, hominum in triremibus occupatorum Athenis, mercatorum in Aegina et Chio, traiectorum et portitorum in Tenedo. Praeter hos autem ſunt ii, qui operis et manibus ſuis victum parant vitamque tolerant, et quorum ita tenuis res familiaris eſt, ut non liceat eis otioſam vitam degere. Praeterea aliqui ſunt non ex utroque cive liberi, et ſi quid tale aliud multitudinis genus eſt. Nobilium autem et clarorum virorum alii ex divitiis claritatem conſecuti ſunt, alii ex praeſtantia generis, alii ex virtute, alii ex doctrina et ſimilibus, quae ex ea-
2. dem differentia dicuntur. Democratia igitur prima eſt ea, quae ex aequalitate maxime ſic appellatur. Aequalitatem enim edicit lex ea, quae huiusmodi democratiae eſt, nempe ut nihilo plus imperent locupletes quam egentes, neutrique habeant ſummam poteſtatem, ſed utrique ut ſimiles ſimiliter. Nam ſi libertas in democratia eſt maxime (quemadmodum quidam exiſtimant) et aequalitas: hac maxime ratione fuerit, ſi inter omnes pariter fuerit reipublicae adminiſtratio communis maxime. Quoniam autem populus multitudine et numero ſuperat: id autem, quod a pluribus decretum eſt, ratum eſt, hanc eſſe democratiam neceſſe eſt. Unum igitur de-
3. mocratiae genus hoc eſt. Aliud eſt, ubi magiſtratus ex cenſibus, qui tamen ſint anguſti, deferuntur. Oportet autem ei, qui cenſum juſtum acquiſiverit, magiſtratum gerere licere: qui amiſerit, non obtinere. Aliud genus democratiae, ubi

cives omnes, qui modo ab omni culpa et vitio liberi ac soluti sint, reipublicae administrationis sunt participes, ita tamen ut lex dominetur. Aliud genus, ut omnibus, si quis modo sit civis, jus sit obtinendi magistratus, ita tamen, ut lex imperet. Aliud genus, ubi caetera quidem sunt eadem, penes multitudinem vero summa est rerum potestas, non penes legem. Hoc autem fit, cum multitudinis decreta rata sunt, 4.
non lex. Atque hoc propter oratores populares, quos demagogos Graeci nominant, evenit. Nam in civitatibus, quae ex lege a populo obtinentur ac reguntur, demagogus non existit, sed optimus quisque civis principem in republica locum obtinet. Ubi vero leges non sunt ratae neque summam auctoritatem habent, hic exoriuntur demagogi. Fit enim monartha populus unus ex multis concretus et conflatus. Nam penes multos summa reipublicae potestas est, non ut singulos sed ut omnes. Qualem porro dicat Homerus non esse bonam multorum dominationem, utrum hanc, an ubi plures sunt, qui imperant ut singuli, obscurum est. Talis 5.
igitur populus, utpote qui sit monarcha, studet solus imperare, quia legum imperio non paret; et tale sibi jus imperiumque assumit in totam rempublicam, quale dominus in servos. Itaque assentatores apud eum honorati sunt: et talis populus proportione ex monarchiis tyrannidi respondet. Quocirca et iidem sunt mores, et uterque domini imperium in meliores usurpat; et hic sunt psephismata velut illic edicta; et demagogus et assentator sunt iidem et proportione inter se respondent. Et vero utrique apud utrosque valent plurimum, assentatores apud tyrannos, demagogi apud tales populos. Quam ob rem autem rata sint psephismata et non le- 6.
ges, hi causam sustinent, qui omnia ad populum referunt. Evenit enim, ut crescant et magni fiant, propterea quod populus quidem omnium rerum sit dominus, hi vero populi opinionis. His enim fidem habet et obtemperat multitudo. Praeterea qui magistratus criminantur, populum judicare dicunt oportere: hic autem libenter provocationem recipit: quo fit, ut magistratus omnes infirmentur atque enerventur. Merito autem videtur reprehendere, qui dicit, hanc talem 7.

eſſe democratiam, non civitatis adminiſtrationem. Ubi enim leges non imperant, non eſt civitas vel politia. Oportet enim legem quidem civibus omnibus imperare, magiſtratus vero de ſingularibus, et rempublicam judicare. Quare, ſi democratia in reipublicae adminiſtrandae formis numeranda eſt, perſpicuum eſt, talem reipublicae ſtatum, in quo pſephismate omnia adminiſtrantur, ne democratiam quidem eſſe proprie. Contingere enim non poteſt, ut ullum pſephisma univerſum complectatur. Democratiae igitur genera hoc modo ſint explicata ac diſtincta.

Caput V.

Oligarchiae autem genera cum ſint plura, unum eſt, in quo magiſtratus mandatur ex cenſibus tam magnis, ut pauperes atque egentes, numero plures, eorum participes non ſint, ſed ei, qui tantam rem acquiſiverit, reipublicae adminiſtrationis participi eſſe liceat. Aliud, cum ex amplis cenſibus creantur magiſtratus, et ipſi eos, qui deſunt, cooptant. Si igitur ex his omnibus, qui cenſu ſunt aequales, hoc faciant, videtur hoc eſſe potius ariſtocraticum: ſi vero ex quibusdam certis, oligarchicum. Aliud autem oligarchiae genus eſt, cum filius in locum patris ſuccedens magiſtratum capit. Quartum, cum et id, quod nunc dictum eſt, uſurpatur, et magiſtratus imperant, non leges: atque hoc genus in oligarchiis altera ex parte veluti tyrannidi reſpondet in monarchiis, et ei democratiae, de qua poſtremo loco diximus in democratiis; talemque oligarchiam dynaſtiam, id eſt potentatum, appellant. Oligarchiae igitur et democratiae tot ſunt genera.

2. Ignorare autem non oportet, multis in locis evenire, ut reipublicae adminiſtrandae ratio conſentanea cum ſuis legibus non ſit illa quidem popularis, ſed propter mores et vitae rationem populariter civitas adminiſtretur. Itemque rurſus apud alios, ut adminiſtratio civitatis, quae conſentiat legibus, ſit aliquantum popularis, inſtitutis vitae et moribus ſit oligarchia potius. Evenit autem hoc maxime mutatis reipublicae adminiſtrandae formis. Non enim ſtatim conſueverunt homines immutari et in alios mores migrare; ſed ſatis

habent primo, si pauca alii ab aliis, quasi plus habere cupientes, detrahant sibique assumant. Itaque leges quidem manent, quae erant antea, sed superiores sunt, qui reipublicae administrandae formam immutarunt. Tot autem esse demo- 3. (vulgo C. 6.)
cratiae et oligarchiae genera, ex iis ipsis, quae dicta sunt, intelligere licet. Necesse enim est, aut cum omnibus illis populi partibus, quae a nobis commemoratae sunt, reipublicae administrationem communicari; aut cum his communicari, cum illis non. Cum igitur pars ea, quae agriculturae operam dat, quaeque mediocres rei familiaris facultates possidet, in sua potestate positam habet reipublicae administrationem, ex legum praescripto rempublicam administrant: habent enim unde vitam tolerare queant opere rustico faciendo, neque tamen iis otiosis esse licet. Itaque lege adhibita, concionem, ubi postulat necessitas, advocant, in eaque de rebus necessariis deliberant. Aliis autem ad rempublicam patet aditus, ubi acquisiverint censum a legibus praestitutum. Quapropter iis omnibus, qui rem habent, ad rempublicam gubernandam patet accessus. Omnino enim non omnes esse reipublicae administrationis participes, oligarchiae proprium est. Otiandi autem licentia constare non potest, nisi reditus suppetant. Hoc igitur unum democratiae genus est propter has causas.
Alterum est [propter eam, quae deinceps sequitur, eligendo- 4.
rum magistratuum rationem. Fit enim,] ut liceat omnibus, quos modo generis exceptio non repellat, ad rempublicam accedere, si quidem otiari possint. Quocirca in tali democratia leges imperant, quia vectigal non suppetat. Tertium genus est, ubi licet omnibus, qui modo liberi sunt, ad rempublicam administrandam accedere, sed non administrant rempublicam propter eam causam, quae ante dicta est. Quare etiam in hac legem imperare necesse est. Quartum democratiae genus est ea, quae postrema omnium in civitatibus nata
est. Nam propterea quod civitates omnes multo majores 5.
factae sunt, quam erant ab initio, et quia vectigalium copia abundare coeperunt, patet quidem omnibus ad rempublicam administrandam aditus propter ingentem multitudinem, in societatem autem et communionem reipublicae gerendae re-

cipiuntur etiam pauperes, propterea quia otiari poſſunt, dum mercedem accipiunt. Et vero maxime otiatur talis multitudo: non enim eos impedit rei familiaris procuratio: at divites impedit. Quare ſaepenumero neque in conciones cum reliquo populo conveniunt, neque judicandi munere communiter cum aliis civibus funguntur. Ex quo in multitudinis egentium poteſtatem reicpublicae adminiſtratio redigitur, non in legum. Democratiae igitur genera tot et talia ſunt propter has neceſſitates.
6. Quod ad oligarchiae autem genera attinet, ubi plures rem habent, ſed anguſtiorem neque admodum amplam, hoc primum oligarchiae genus eſt. Faciunt enim poteſtatem reipublicae adminiſtrandae ei, qui rem acquiſiverit amplam. Et propterea quod multi ſunt reipublicae adminiſtrationis participes, neceſſe eſt, non penes homines ſed penes legem reipublicae ſummam eſſe poteſtatem. Quanto enim longius abſunt a monarchia, neque tantas facultates habent rei familiaris, ut omni cura ſoluti otiari poſſint: neque rurſum ita tenues, ut eos alere debeat civitas; neceſſe eſt iis aequum videri, legem imperare, non ipſos.
7. Quod ſi ſint pauciores, qui rem habeant, quam qui prius dicti ſunt, ſed ampliorem habeant, ſecundum fit oligarchiae genus. Nam quia plus valent, ſuperiora omnia habere volunt. Quapropter ex aliis civibus ipſi legunt, qui rempublicam ſint geſturi; propterea autem quod nondum ita opibus valent, ut ſine lege imperare poſſint, talem legem ferunt.
8. Quod ſi magis etiam ſuam potentiam intendant, eo quod, cum ſint pauciores, ampliores rei familiaris copias habeant, tertium oligarchiae fit incrementum: in quo per ſe quidem magiſtratus obtinent, ſed ex lege tamen, quae jubet magiſtratuum filios in patrum demortuorum locum ſuccedere. Ubi vero jam et rei familiaris copiis et amicorum multitudine ſupra modum aucti fuerint, ad monarchiam talis potentatus prope accedit; et tum penes homines, non penes legem, civitatis et ſummae rei poteſtas eſt. Atque hoc eſt quartum oligarchiae genus, quod ultimo democratiae generi altera ex
9. parte respondet. Praeterea vero praeter democratiam et oli-
(vulgo C. 7.) garchiam duae ſunt reipublicae formae, quarum alteram om-

nes commemorant, et ex quatuor reipublicae adminiſtrandae formis haec quarta numeratur, unumque genus eſt. Quatuor autem has dicunt monarchiam, oligarchiam, democratiam, et quartam eam, quae ariſtocratia nominatur. Quinta autem eſt ea, quae communi omnium nomine appellatur politia. Sed quia non ſaepe uſurpatur, ignoratur ab iis, qui reipublicae formas et genera enumerare conantur: igitur quatuor duntaxat numerant, quemadmodum Plato in libris de republica.
Ariſtocratia igitur merito appellatur ea, de qua ſupra diſpu- 10.
tavimus. Ea enim reipublicae adminiſtrandae forma, quae conſtat ex optimis viris ſimpliciter et ex virtute, non ad aliquem ſibi propoſitum finem bonis, ſola appellanda ariſtocratia eſt. In hac ſola enim ſimpliciter idem eſt vir bonus et bonus civis. At qui in aliis boni ſunt, hi ſpectata eorum ipſorum reipublicae forma boni ſunt. Verumtamen nonnullae ſunt reipublicae formae, quae et a civitatibus paucorum imperio parentibus differunt, et ab ea, quae communi nomine appellatur politia: atque hae ariſtocratiae nominantur. Ubi enim magiſtratus leguntur et creantur habita non ſolum divitiarum verum etiam virtutis ratione, haec reipublicae adminiſtrandae forma et a duabus illis differt, et ariſtocratica
appellatur. Nam etiam in iis civitatibus, in quibus non eſt 11.
publica virtutis cura, ſunt tamen aliqui, de quibus bene exiſtimant reliqui cives, et qui habentur viri boni. Ubi igitur reipublicae adminiſtrandae ratio ſpectat et ad divitias et ad virtutem et ad populum, ut Carthagine, haec optimatum potentiae ſeu ariſtocratiae convenit: etiam ea, quae ad duo tantum, virtutem et populum, ut Lacedaemoniorum civitatis adminiſtrandae ratio. Horum enim duorum Lacedaemone confuſio eſt, democratiae et virtutis. Ariſtocratiae igitur praeter illam primam, optimam nempe omnium reipublicae adminiſtrandae formam, haec duo genera ſunt. In tertio genere locandae ſunt quaecunque ab ea reipublicae forma, quae politia nominatur, deflectentes ad oligarchiam magis propendent.

Caput VI. (vulgo C. 8.)

Reliquum nobis est de eâ, quae politia vulgo nominatur, disserere, et de tyrannide. Hoc autem ordine politiam posuimus, quia, tametsi neque haec videatur declinatio a recta republica, neque eae, quae paulo ante expositae sunt; tamen, si verum fateri volumus, omnes deerrarunt a rectissima reipublicae forma. Praeterea cum his numerantur, etsi sunt [earum] degressiones, quemadmodum initio diximus. Ad extremum autem ut de tyrannide mentionem faciamus, ratio postulat, propterea quod, quamvis haec minime omnium sit reipublicae administrandae forma, a nobis tamen suscepta sit civitatis administrandae institutio. Quamobrem igitur talem ordinem secuti simus, dictum est. Nunc autem quae ad po-
2. litiam pertinent, demonstranda sunt. Explicatis enim iis, quae ad oligarchiam et democratiam pertinent, planior et apertior vis eius futura est. Politia enim, ut simpliciter dicam, cinnus quidam ex oligarchia et democratia est. Solent autem eas, quae ad democratiam magis inclinant, politias appellare: quae vero ad oligarchiam, aristocratiam potius; quia doctrina et generis amplitudo magis comitatur locupletiores. Praeterea vero eas res locupletes videntur habere, a quibus homines invidi et mali ad injuriam alteri inferendam impelluntur. Ex quo hos viros bonos atque honestos et cla-
3. ros homines appellant. Quoniam igitur hoc aristocratiae proprium est, ut civium optimis egregia et summa omnia tribuat, idcirco et oligarchias magis ex viris bonis atque honestis constare dicunt. Videtur autem unum quiddam esse ex iis, quae fieri non possunt, civitatem, quae ab optimatibus gubernetur, [quasi ab improbis regatur,] bonis legibus non uti, neque bonis legibus parere; itemque, quae bonis legibus nec utatur nec pareat, ab optimatibus gubernari. Non est porro status rerum bene legibus ordinatus, ubi leges quidem sunt bene scriptae, sed legibus bene scriptis non paretur. Quocirca unus quidem modus status legibus bene ordinati est existimandus ille, ubi legibus parent: alter vero, ubi bene scriptae sunt eae leges, quas servant. Nihil obstat enim, quominus etiam legibus male

latis pareant. Hoc autem duobus modis contingere poteſt. Parent enim legibus aut omnium, quas talis reipublicae forma capere ac ferre poteſt, optimis, aut ſimpliciter optimis. Videtur porro ariſtocratia quidem illa eſſe maxime, ubi ho- 4.
nores ex virtute deferuntur. Ariſtocratiae enim terminus ac finis eſt honos, oligarchiae divitiae, democratiae libertas: id autem valere et ratum eſſe, quod pluribus probetur, hoc in omnibus reipublicae formis ineſt. Etenim in oligarchia et in ariſtocratia et in democratia quod viſum fuerit majori parti eorum, qui reipublicae adminiſtrationis ſunt participes, hoc ratum eſt. In plurimis igitur civitatibus reipublicae adminiſtrandae forma politiae, quae generis nomine appellatur, ſpeciem quandam habet: confuſio enim et permiſtio ex locupletibus et pauperibus divitias et libertatem tanquam ſignum propoſitum intuetur tantum. Nam fere apud plerosque virorum bonorum atque honeſtorum locum videntur obtinere locupletes. Quoniam autem tria ſunt, quae de reipublicae adminiſtrationis aequalitate ambigunt et contendunt, libertas, divitiae, virtus; (quartum enim, quod nobilitatem vocant, comitatur duobus: nam generis praeſtantia ſeu nobilitas nihil aliud eſt, quam divitiae antiquae et virtus) perſpicuum eſt, cinnum ſeu permiſtionem locupletium et pauperum politiam dici debere: temperationem autem ex tribus ariſtocratiam maxime ex aliis eſſe appellandam, praeter illam veram et primam. Eſſe igitur alia reipublicae adminiſtrationis genera praeter monarchiam et democratiam et oligarchiam, dictum eſt; tum qualia haec ſint, et quid inter ſe differant ariſtocratiae, et quid politia ab ariſtocratia; et non longe admodum has inter ſe diſtare perſpicuum eſt.

Caput VII. (vulgo C. 9.)

Quonam autem modo praeter democratiam et oligarchiam fiat ea, quae politia nominatur, et quomodo eam conſtituere oporteat, deinceps poſt ea, quae ante dicta ſunt, exponamus. Simul autem planum fiet, quibus rebus definiantur democratia et oligarchia. Harum enim primum ſumenda partitio eſt: dein ex his, ab utraque veluti ſymbolum (dimidi-

2. um) accipientes, componere oportebit. Sunt autem tres compoſitionis et permiſtionis termini. Nam vel ambo illa ſimul ſumenda ſunt, quae utraque reipublicae forma lege inſtituit, verbi gratia, de rebus judicandis. In oligarchiis enim multam locupletibus irrrogant, niſi judicandi munus obeant, pauperibus nullam mercedem conſtituunt. At in democratiis pauperibus quidem mercedem decernunt, locupletibus vero nullam multam irrogant. Commune autem et medium horum eſt, hoc utrumque junctum; quapropter et politicum ſeu politiae conveniens. Ex ambobus enim temperatum eſt.
3. Unus igitur hic eſt copulandi et conjugandi modus. Alter ut medium ſumatur eorum, quae utraque forma inſtituit: verbi gratia, habet hoc inſtitutum altera, ut ad concionem pateat aditus civibus aut nullius cenſus aut perquam exgiui: altera, ut iis ſolis, qui magnum habent cenſum. Commune eſt autem neque hoc neque illud, ſed quod medium eſt inter utrumque horum [cenſuum. Tertius eſt, ut ex duobus duarum reipublicae formarum inſtitutis fiat una reipublicae adminiſtrandae forma: nempe partim ex lege oligarçhica, partim ex democratica: verbi gratia, videtur democratiae eſſe proprium, magiſtratus ſortito capi: electione vero creari, oligarchiae convenire: et democratiae proprium eſt, non ex cenſu magiſtratus creari: oligarchiae, ex cenſu. Ariſtocratiae igitur eſt proprium et politiae ex utraque reipublicae forma utrumque ſumere; ex oligarchia, ut magiſtratus electione deferantur; ex democratia, ut ne ex cenſu. Permiſtionis igi-
4. tur modus hic eſt. Certus autem bene permiſtae democratiae et oligarchiae finis ac terminus erit, ubi licebit eandem reipublicae adminiſtrandae formam democratiam et oligarchiam appellare. Perſpicuum enim eſt, iis, qui ita loquuntur, id ex eo accidere, quod bene ſint permiſtae. Idem porro et medio accidit. In eo enim utrumque extremorum apparet:
5. quod evenit in Lucedaemoniorum republica. Multi enim eam eſſe democratiam dicere conantur, propterea quia huius reipublicae ordinatio multa habeat democratiae propria: verbi gratia, primum id, quod ad puerorum educationem pertinet: ſimiliter enim aluntur divitum liberi atque pauperum

filii; et eodem modo instituuntur, quomodo et pauperum filii erudiri possint. Similis vero ratio etiam in proxima aetate adhibetur, et cum robustiore corpore fuerint, atque ad aetatem virilem pervenerint, eadem. Nulla enim re illustrior aut insignior est dives quam pauper. Ita quae ad victum pertinent, eadem sunt omnibus in conviviis illis, quae phiditia apud eos nominantur. Denique tali veste utuntur divites, qualem quivis ex pauperibus parare queat. Deinde propterea, quod ex duobus maximis imperiis alterum quidem populus optat et legit, alterius vero est particeps. Nam senatores a populo leguntur; ephoratum populo licet obtinere. Nonnulli autem oligarchiam esse volunt, propterea quod multa habeat oligarchiae propria: verbi gratia, magistratus omnes electione mandari, nullum sortito obvenire: et penes paucos esse necis et exsilii potestatem, et alia multa huiusmodi. Oportet autem in reipublicae administrandae forma bene permista utrumque videri inesse et neutrum: tum eam per se et suis viribus servari, non extrinsecus: et per se servari, non quod plures sint extra, qui eam salvam esse velint, (hoc enim etiam malae reipublicae formae suppetat,) sed eo quod nulla prorsus pars civitatis ullam aliam reipublicae administrandae formam velit. Quonam igitur modo politia sit constituenda, itemque eae, quae aristocratiae nominantur, nunc expositum est.

6. (margin, beside "iusmodi. Oportet autem in reipublicae administrandae forma")

Caput VIII. (vulgo C. 10.)

De tyrannide autem nobis reliquum erat dicere, non quod longus de ea sermo habendus sit, sed ut suam huius institutionis partem consequatur, quoniam etiam hanc in reipublicae administrandae formis numeramus. De regno igitur in libris superioribus explicuimus, in quibus de eo, quod maxime regnum dicitur, commentabamur, cum quaerebamus, utrum sit inutile an expediat civitatibus: et quem regem et unde et quomodo constituere oporteat. Tyrannidem porro, quo loco de regno disputabamus, in duas partes divisimus, propterea quod utriusque harum vis ac potestas similitudinem quandam habet cum regno: idque quia hoc utrumque

imperium legitimum eſt. Nam et apud nonnullas babarorum nationes principes, penes quos ſolos ſumma ſit omnium rerum poteſtas, eliguntur: et olim apud priſcos Graecos fiebant hoc modo quidam principes, ſoli imperium obtinentes, quos aeſymnetas appellabant. Differunt autem haec imperia nonnihil inter ſe. Ac propterea quidem, quod lege vigebant ac valebant, et quia ſoli volentibus imperabant, erant regia: ſed propterea quod dominorum in morem imperabant
5. arbitrio ſuo, tyrannica. Tertium autem tyrannidis genus eſt id, quod maxime tyrannis videtur eſſe, cum ex altera parte regno abſoluto et ſummo reſpondeat. Talem autem monarchiam tyrannidem eſſe neceſſe eſt, quae cum referendarum rationum judicio non teneatur, imperium exercet in ſimiles eosque omnes meliores, ad ſuam ipſius utilitatem omnia referens, non ad eorum, qui parent imperio. Quapropter invitis imperat: nemo enim liber et ingenuus tale imperium aequo animo ferre poteſt. Tyrannidis igitur haec et tot genera ſunt, propter eas quas diximus cauſas.

Caput IX. (vulgo C. 11.)

Sed quaenam eſt optima reipublicae adminiſtrandae forma, et quaenam plerisque civitatibus et plerisque hominibus vita optima eſt, ſi quis neque cum virtute captum idiotarum ſuperante, neque cum doctrina et naturae bonitatem et adjumentum fortunae deſiderante, neque cum reipublicae forma optanda magis, quam ad uſurpandum facili, ſed cum vita ad communicandum expedita plerisque, et cum ea reipublicae forma, cuius bona pars civitatum poſſit eſſe parti-
2. ceps, haec conferre velit? Etenim quas ariſtocratias appellant, de quibus nunc diximus, partim a plerisque civitatibus ſunt remotiores; partim ei, quae politia nominatur, finitimae ſunt. Quocirca de ambabus ut de una dicendum eſt. Judicium autem de his omnibus ex iisdem elementis pendet. Nam ſi recte dictum eſt in libris de Moribus, vitam beatam eſſe, quae virtuti congruit non impeditae: virtutem autem mediocritatem: vita media optima ſit neceſſe eſt, ex ea, quam
3. quisque conſequi poteſt, mediocritate. Atque his iisdem fini-

bus et ciuitatis et reipublicae adminiſtrationis virtutem ac vitium terminari neceſſe eſt. Respublica enim vita quaedam civitatis eſt. In omnibus igitur urbibus tres ſunt partes civitatis: alii valde locupletes, alii egentiſſimi: tertii inter hos medii. Itaque quoniam convenit inter omnes, id quod eſt mediocre et medium, eſſe optimum; perſpicuum etiam eſt, rerum ſecundarum poſſeſſionem mediam omnium eſſe optimam. Facile enim adduci poteſt, ut rationi obtemperet. 4.
At qui pulchritudinis aut virium corporis aut nobilitatis aut divitiarum modum ſuperat, aut contra qui ſupra modum pauper aut ſupramodum infirmus aut inhonoratus eſt, difficile eſt eum rationi obſequi. Fiunt enim illi quidem petulantes et contumelioſi et inſigniter magnisque in facinoribus improbi: hi vero malitioſi ac fraudulenti et levibus in factis mali. At injuriarum aliae naſcuntur ex contumelia ac petulantia: aliae ex calliditate et malitia. Praeterea hi minime magiſtratus amant minimeque imperia ambiunt. Atqui hoc utrumque civitatibus eſt peſtiferum. Praeterea qui rebus ſecundis et viribus 5.
corporis et divitiis et amicis et aliis huiusmodi rebus excellunt, imperium ferre neque volunt neque ſciunt. Atque hoc malum domi natum ſtatim a pueris habent. Nam propter luxuriam et delicias ne in ludis quidem imperio magiſtri parere conſueverunt. At qui ſupra modum harum rerum penuria conflictantur, nimis ſunt humiles atque abjecti. Itaque hi imperare quidem neſciunt, ſed imperium ſervile ſubire ſciunt: illi nulli quidem imperio parere didicerunt, ſed ita imperare ſciunt, quomodo domini ſervis imperant. Fit 6.
igitur ſervorum et dominorum civitas, non liberorum: et hominum partim invidentium, partim contemnentium; quae ab amicitia et ſocietate communioneque civili diſtant plurimum. Societas enim et communio ad amicitiam pertinent: nam neque cum inimicis ſocietatem itineris inire volumus. Ea autem natura civitatis eſt, ut ex paribus et ſimilibus, quam maxime fieri poſſit, conſtare debeat. Hoc autem mediis ſuppetit maxime. Quare neceſſe eſt, hanc civitatem optime adminiſtrari, quae ex iis partibus conſtet, ex quibus conflatam conſtitutionem civitatis dicimus eſſe optimam natura.

7. Et vero ex civibus hi in civitatibus ſalvi ſunt maxime. Nam
neque ii, ut pauperes, aliena appetunt: neque rem horum
familiarem, ut rem divitum, pauperes concupiſcunt: et quia
neque inſidiis oppugnantur, neque aliis inſidiantur, ab omni
periculo tuti vivunt. Itaque praeclare optavit Phocylides:
Eſſe volo civis medius: namque optima multa ſunt mediis.
8. Perſpicuum igitur eſt, ſocietatem civilem illam eſſe optimam,
quae ex mediis conſtet; talesque civitates bene adminiſtrari
licere, in quibus media pars multa eſt, et plus poteſt, maxi-
me quidem quam ambae, ſecundo loco vero, quam alterutra.
Accreſcens enim aliquid momenti affert inclinationemque
quandam facit, et obſtat, ne accidant contrariae exſuperanti-
ae. Quapropter ſummae felicitatis eſt, eos, qui in civitatis
adminiſtratione verſantur, rem familiarem et mediocrem et
juſtam habere. Nam ubi alii valde amplam habent, alii
nullam, aut democratia ſit poſtrema et deterrima, aut mera
oligarchia aut tyrannis, propter utramque exſuperantiam.
Nam ex democratia acerrima et ex oligarchia naſcitur tyran-
nis: ex mediis vero et affinibus multo minus: cuius rei cau-
ſam poſterius in diſputatione de rerum publicarum mutatio-
9. nibus et converſionibus exponemus. Mediam autem reipu-
blicae adminiſtrandae formam eſſe optimam, perſpicuum eſt:
ſola enim ſeditionibus non eſt infeſta. Ubi enim late patet
id quod interjectum medium eſt, minime coitiones civium
et ſeditiones oriuntur. Atque ob eandem cauſam magnae
civitates minus ſunt ſeditionibus opportunae, nempe quia
id, quod medium eſt, late patet. In parvis vero cum facile
ſit omnes in duas partes dirimere, ut nihil relinquatur me-
dium, tum omnes fere aut egentes ſunt aut locupletes. Prae-
terea democratiae oligarchiis ſunt a ruinae periculo tutiores
et ad diuturnitatem ſtabiliores propter medios. Nam et plu-
res ſunt, et honorum ſunt participes in democratiis magis
quam in oligarchiis. Cum enim ſine his egentes multitudine
ſuperant, male rem ſuam gerit civitas, et in peſſimum locum
10. deducti cives cito intereunt. Argumento autem huic rei eſſe
exiſtimare oportet, quod optimi latores legum de mediocrium
civium grege fuerunt. Nam et Solon ex hoc numero fuit

ut declarat ipsius poesis; et Lycurgus, (non enim rex fuit) et Charondas, et fere plerique alii. Perspicuum autem etiam ex his est, quamobrem plurimae reipublicae administrandae formae sint aut democraticae aut oligarchicae. Propterea enim quod in his saepenumero quod medium est, exiguum est, semper utricunque excellant, sive locupletes sive plebecula, qui medium locum exsuperant, hi reipublicae administrationem secum trahunt. Itaque aut fit democratia aut oligarchia. Prop- 11.
terea vero quia seditiones et contentiones inter plebem et locupletes exsistunt, utriscunque acciderit, ut adversariis superiores evadant, ii non communem reipublicae administrandae formam constituunt, neque aequalem, sed exsuperantiam prioris reipublicae administrationis, tanquam victoriae praemium, accipiunt: et hi quidem democratiam, illi oligarchiam efficiunt. Praeterea vero et eorum, qui principatum Graeciae obtinuerunt, utrique ad reipublicae formam, quae apud se vigebat, intuentes, alteri democratias in civitatibus constituerunt, alteri oligarchias, non utilitatem civium spectantes, sed suam ipsorum: ita ut propter has causas aut nunquam media reipublicae forma existat, aut raro et apud paucos. Unus vir 12.
enim solus ex iis, qui olim fuerunt cum imperio, adductus est ut hanc reipublicae administrandae descriptionem redderet. Nunc autem apud eos, qui in civitatibus versantur, haec consuetudo serpere coepit, ut nolint aequalitatem, sed aut imperare studeant, aut victi aequo animo onus imperii subeant ac perferant. Quae sit optima reipublicae administrandae forma, et propter quam causam, ex his intelligere licet. Aliarum 13.
autem reipublicae formarum, (quoniam plures democratias et oligarchias esse dicimus,) quae prima sit locanda, quae secunda, et quae ad eundem modum deinceps proxima, quia alia sit melior, alia deterior, cum ea, quae optima est, distincta ac definita sit, non est difficile intelligere. Oportet enim necessario eam esse meliorem, quae ad hanc proxime accedit: deteriorem eam, quae a medio remotissima est, nisi quis in judicio faciendo finem civitati propositum intueatur. Dico autem finem civitati propositum, quia saepenumero, quamvis sit alia reipublicae administrandae forma optabilior ac

praeſtabilior, nihil obſtat tamen, quominus aliquibus magis expediat, aliam eſſe apud eos reipublicae adminiſtrationem.

Caput X. (vulgo C. 12).

Quae autem reipublicae adminiſtrandae forma quibus et qualis qualibus expediat, conſequens eſt deinceps iis, quae dicta ſunt, exponere. Primum igitur, quod idem univerſe de omnibus vere dicitur, ſumendum eſt. Oportet enim plus valere eam partem civitatis, quae vult reipublicae formam manere, quam quae non vult. Conſtat autem civitas omnis ex quali et quanto. Quale dico libertatem, divitias, diſciplinam, nobilitatem; quantum, multitudinis exſuperantiam.
2. Contingere autem poteſt, ut earum partium, ex quibus conſtat civitas, parti alteri adjunctum ſit quale, alteri quantum: verbi gratia, ut plures numero ſint homines obſcuri et humili loco nati, quam generoſi; aut plures egentes quam locupletes; non tam ſuperent tamen quanto, quam ſuperentur quali. Quapropter haec ſunt inter ſe comparanda. Ubi igitur egentium multitudo alteram partem ſuperat ea proportione, quam diximus, hic democratia oriri ſolet natura, et unumquodque genus democratiae pro cuiusque populi exſuperantia; verbi gratia, ſi agricolarum ſuperet multitudo, prima exſiſtit democratia: ſin artificum illiberalium et mercenariorum, poſtrema. Similiterque aliae inter has inter-
3. jectae. Ubi vero locupletium et nobilium multitudo magis ſuperat quanto, hic naſcitur oligarchia; et eodem modo unumquodque oligarchiae genus pro exſuperantia multitudinis oligarchicae. Oportet porro latorem legis ſemper in reipublicae adminiſtratione medios aſſumere. Nam ſive leges oligarchiae convenientes ferat, ad medios leges dirigere debet: ſive democratiae congruentes, hi legibus adjungendi ſunt.
4. Ubi vero mediorum multitudo ſuperat aut utrosque extremos, aut alterutrum tantum: hic fieri poteſt, ut reipublicae forma ſit firma et ſtabilis. Non eſt enim metuendum, ne unquam divites cum pauperibus in hos conſentiant et conſpirent; nam nunquam alteri alteris ſervire volent. Quodſi communiorem reipublicae adminiſtrationem quaerant, nullam aliam

aliam reperient hac communiorem. Nam viciſſim praeeſſe atque imperare non facile inducent animum propter diffidentiam, quae inter eos intercedit. Ubique gentium autem arbiter fidiſſimus eſt: at medius, arbiter eſt. Quanto autem melius reipublicae adminiſtratio miſta et temperata fuerit, tanto firmior et diuturnior eſt. Vehementer autem errant 5.
multi etiam ex iis, qui reipublicae adminiſtrandae formas ariſtocraticas efficere volunt, non in eo ſolum, quod plus tribuunt locupletibus, quam oportet, verum etiam quod populum circumveniunt. Neceſſe enim eſt, temporis progreſſu aliquando ex falſis bonis naſci verum malum. Nam immoderatae atque injuſtae divitum cupiditates rempublicam perdunt potius, quam populi. Quinque autem res numero ſunt, quas 6. (vulgo C. 15.)
in reipublicae adminiſtrationibus per ſpeciem quandam honeſtam callide excogitant in populum: ea quae verſantur in concione, in magiſtratibus, in judiciis, in armandis civibus, in exercendis. In concionibus quidem, licere civibus in concione deliberandi cauſa intereſſe: multam autem eſſe conſtitutam in locupletes, ſi non interfuerint in concione: eamque aut in ſolos locupletes, aut multo majorem. In magiſtratibus, non licere iis, qui cenſum habeant, ejurare magiſtratum: egentibus et tenuibus licere. In judiciis multam eſſe conſtitutam in locupletes, niſi judicandi munere fungantur: egentibus licere impune rebus judicandis non praeeſſe: aut in illos quidem gravem multam eſſe conſtitutam, in hos levem: quemadmodum in Charondae legibus. Alicubi autem 7.
licet quidem omnibus, qui modo profeſſi fuerint, in concione conſultandi gratia intereſſe, et res judicare: quod ſi poſteaquam profeſſi fuerint, neque in concionem veniant, neque judicandi munus obeant, magnae ſunt his poenae irrogatae, ut propter multae irrogationem profeſſionem fugiant, propterea autem quod nomen perſcribendum non dederint, judicandi munus non obeant, neque in concione deliberandi cauſa interſint. Eodem modo et de armis domi habendis et corporibus exercendis lege lata conſtituunt. Egentibus enim licet arma non habere: locupletes vero ſi non habeant, pecunia multantur; et illis licet impune corpus non exercere, his, ſi

corpus non exerceant, multa irrogata eſt: ut hi quidem propter multam corpori exercendo dent operam, illi propter impunitatem corporis exercitationem negligant. Haec igitur ſunt callida legum ferendarum artificia, ad oligarchiam accommodata.

9. In democratiis vero alias machinas excogitant, quas his opponant. Egentibus enim mercedem praebent in concionem deliberandi cauſa euntibus, et judicandi munus obeuntibus: locupletibus utrumque munus defugientibus nullam multam irrogant. Itaque perſpicuum eſt, ſi quis vult juſte permiſcere, quae ſunt apud utrosque, in unum eſſe conducenda: et illis quidem mercedem eſſe praebendam, his vero multam irrogandam. Sic enim omnes reipublicae adminiſtrationis fuerint participes: illo modo autem in alterorum poteſtatem venit respublica. Oportet autem reipublicae formam ex his ſane conſtare tantum, qui habent arma, cenſus vero magnitudine non licet ſimpliciter definiendo edicere tantam ſuppetere debere: ſed conſiderato, qualis et quantus ampliſſimus quadret ad id, ut ii, qui reipublicae adminiſtrandae ſunt participes, plures ſint iis, qui non ſunt participes, tantum praefinire ac praeſcribere oportet. Pauperes enim, etiamſi honorum non ſint participes, quieſcere non nolunt, modo ne quis eos contumelioſe vexet, neque de re

10. familiari quicquam detrahat. Sed hoc facile non eſt: non enim ſemper contingit, ut ſint ii humanitate politi, qui reipublicae adminiſtrationis ſunt participes. Et pauperes, ubi bellum ortum fuerit, ſolent eſſe tardiores, niſi alantur: quod ſi quis victum ſuppeditet, militiam non detrectant. Conſtat autem respublica apud nonnullos non ſolum ex iis peditibus, qui arma gerunt: verum etiam ex iis, qui geſſerunt. Apud Malienſes autem respublica quidem ex his conſtabat, magiſtratus vero ex iis, qui militabant, legebantur. Ac prima ſane reipublicae adminiſtrandae forma apud Graecos, poſteaquam regibus uti deſierunt, ex iis, qui arma ferebant, fuit: principio quidem ex equitibus: viribus enim belli ſuperabant, qui equitatu praeſtabant. Nam ſine arte inſtruendi diſponendique exercitus peditatus gravioris armaturae inutilis eſt. At talium rerum uſus et ordinis diſciplina non erat apud

veteres ita, ut in equitatu firmamentum et robur belli collocarent. Creſcentibus autem civitatibus, auctisque eorum, qui 11.
arma tractabant, viribus, cum pluribus reipublicae adminiſtratio communicata eſt. Quapropter quas nunc politias appellamus, majores noſtri democratias nominabant. Erant autem veteres reipublicae adminiſtrandae formae non ſine ratione oligarchicae aut regiae. Nam propter hominum paucitatem civitatumque infrequentiam non admodum multos habebant, qui medii eſſent. Itaque cum et numero pauci eſſent, et ordinis deſcriptione, magis imperium perferebant. Quam ob cauſam igitur reipublicae adminiſtrandae formae ſint plures, et quam ob rem praeter eas, quae commemoratae ſunt, aliae, (nam et democratia una numero non eſt, et de aliis idem ſentiendum) praeterea vero quid inter ſe differant, et quam ob cauſam hoc eveniat: et praeter haec, quae ſit optima reipublicae adminiſtrandae forma, ut univerſe dicamus; et aliarum reipublicae formarum qualis qualibus conveniat, expoſitum a nobis eſt.

Caput XI. (vulgo C. 14.)

Rurſus autem poſtquam univerſe de omnibus, et proprie de unaquaque explicavimus, de iis quae deinceps ſequuntur, dicamus, eorum principio apto et convenienti ſumto. Omnium igitur reipublicae adminiſtrandae formarum tres partes ſunt, quarum quid cuique expediat, bonum ſcriptorem legum diligenter attendere et conſiderare oportet: quibus partibus bene affectis, reipublicae formam bene affectam eſſe, et pro uniuscuiusque harum partium differentia reipublicae formas inter ſe differre neceſſe eſt. Harum autem partium una quaedam eſt, quae de republica conſultat: altera, quae in magiſtratibus verſatur, hoc eſt, quos magiſtratus eſſe, et quarum rerum poteſtatem eos habere, et qualem eorum electionem eſſe oporteat: tertia ad judices pertinet. Summam autem poteſtatem habet ea pars, quae de bello et pace, et de ſocietate et de foederibus et de legibus, et de morte et exſilio, et publicatione bonorum et de rationibus referendis conſultat. Ne- 2.
ceſſe eſt autem, vel civibus omnibus omnia haec judicia eſſe

tradita, vel nonnullis omnia: verbi gratia, uni cuidam magistratui, aut pluribus, vel aliis alia: vel nonnulla eorum omnibus, nonnulla vero nonnullis. Omnes igitur cives de omnibus rebus statuere, populare est; talem enim aequalitatem requirit populus. Sunt autem modi, quibus omnes de rebus omnibus statuant, complures: unus, ut singuli vicissim, non omnes simul, deliberent et statuant: quemadmodum fit in republica a Telecle Milesio instituta. (Et vero in aliis rebus publicis consultant magistratuum collegia congressa et in unum coacta; magistratus autem obtinent omnes vicissim cives ex tribubus et particulis civitatis prorsus minimis, donec ad omnes perventum sit:) conveniant autem omnes solum de legibus ferendis ac jubendis, et iis de rebus, quae ad reipublicae administrationem pertinent: et ut ea audiant, quae
4. a magistratibus edicuntur ac denunciantur. Alius modus, ut omnes conferti statuant, sed conveniant tantum comitiorum diebus, et ad magistratus creandos, et ad leges sciscendas, et cum de bello et pace agendum est, et ad rationes rerum in magistratu gestarum repetendas: de caeteris autem magistratus, ut cuique negotio propositi sunt, sive lecti ex omnibus, sive sortito capti, deliberent. Alius modus, ut cives ad magistratus creandos, et rationes a magistratibus repetendas conveniant, et cum de bello ac societate belli deliberaturi sunt: caetera a magistratibus transigantur: qui quidem magistratus a populo sint electi, tot, quot eliguntur rectius. Tales autem sunt ii, qui non nisi a scientibus et usu peritis geri
5. possunt. Quartus modus est, ut omnes de rebus omnibus congregati deliberent: magistratus vero nulla de re decernant: sed tantum sententiam suam anquirendi causa ante interponant, eamque ad populum postea referant: quo modo nunc ultima democratia gubernatur: quam et oligarchico potentatui et monarchiae tyrannicae proportione respondere dicimus.
6. Hi igitur omnes modi sunt democratici. Quosdam vero de omnibus statuere, oligarchiae proprium est. Habet porro etiam hoc differentias plures. Cum enim ex mediocribus censibus et deliguntur magistratus, et sunt plures propter census mediocritatem, neque quicquam eorum, quae vetat lex, mo-

vent, ſed legem ſequuntur ducem: et ei, qui cenſum lege praefinitum habeat, licet ad rempublicam accedere: oligarchia haec talis quidem eſt, ſed politiae ſimilis, quia modum ſervat. Cum vero non omnes conſilii publici ſunt participes, ſed eliguntur, et tamen ex lege imperant, hoc ita ut et ſuperius, ad oligarchiam pertinet. At cum ii, penes quos eſt conſultandi poteſtas, ſe ipſi legunt et creant, cumque filius in locum patris ſuccedit, et cum leges ſibi ſubiungunt, non ſe legibus: haec reipublicae ordinatio oligarchica ſit neceſſe eſt. Cum autem partitione quadam facta de nonnullis 7.
rebus ſtatuendi poteſtatem et jus habent nonnulli, verbi gratia, de bello et pace, et de rationibus repetendis omnes: de caeteris rebus magiſtratus, hique electi aut ſortito facti; haec quidem reipublicae forma ariſtocratia eſt. Sed ſi de aliquibus rebus ſtatuere poſſint magiſtratus electi, de aliquibus ſortito facti: et qui ſortito fiunt, vel ſimpliciter ſumantur ex omnibus, vel ex iis, qui ante meliores judicati ſunt: vel communiter et electione et ſorte fiant: haec reipublicae adminiſtratio partim ariſtocratia eſt, partim ipſa politia. Diſtinctum igitur ac diviſum hoc modo eſt id, quod in civitate conſultationi praeeſt, ſpectatis reipublicae adminiſtrandae formis: et gubernatur unaquaeque reipublicae forma, quemadmodum ſupra definitum atque explicatum eſt. Con- 8.
ducit autem ei democratiae, quae maxime hoc nomine digna videtur, huic noviſſimae nempe, (talem democratiam dico, in qua populus habet poteſtatem et dominium etiam in leges,) quo melius in ſenatu deliberent, facere id quod fit in oligarchiis de judiciorum ratione: multam enim iis irrogat, quos judicandi munere fungi volunt, ut eo fungantur: at democratia tenuibus et egentibus mercedem decernit: et hoc idem in concionibus facere. Melius enim conſultabunt, ſi conſultent omnes communiter: multitudo quidem cum optimatibus, hi vero cum multitudine. Expedit autem, eos qui conſultandi munus obibunt, aut ſuffragiis creari atque eligi, aut ſortito fieri aequaliter ex membris civitatis. Expedit porro illud quoque, ſi cives populares politicos longe numero ſuperent, aut non omnibus mercedem dare, ſed tam mul-

tis, quam multi cum multitudine nobilium commenſu quo-
9. dam comparari queant, aut plures ſorte eligere. In oligarchiis autem utile eſt aut nonnullos ex multitudine eligere, aut curiam aliquam conſtituere talem, qualis eſt in quibusdam rebuspublicis, quos probulos, id eſt praeconſultatores, et nomophylacas, id eſt legum cuſtodes, appellant: et de iis ſtatuere ac decernere, de quibus hi ante conſultarint. Sic enim populus erit conſultandi conſors et particeps, neque quicquam eorum reſcindere poterit, quae ad reipublicae adminiſtrationem pertinent. Praeterea aut eadem decernere populum, aut nihil contrarium iis decernere, quae ad eum referentur: aut cum omnibus quidem deliberationem in concione communicare, ſed ſolis magiſtratibus conſultandi poteſta-
10. tem facere. Et contrarium eius, quod fit in politiis, faciendum eſt. Populi enim in abſolvendo rata debet eſſe auctoritas, in condemnando non debet eſſe rata: ſed provocatio ſit ad eos magiſtratus, qui reipublicae praeſunt. Nam in politiis faciunt ordine converſo: paucorum enim, ſi quidem abſolverunt, rata eſt auctoritas: ſin condemnarunt, rata non eſt; ſed provocatio ſemper eſt ad quamplurimos. De ea igitur civitatis parte, quae conſultat, et de ea, penes quam eſt moderandae atque adminiſtrandae civitatis auctoritas ac poteſtas, ita ſit a nobis explicatum.

Caput XII. (vulgo C. 15.)

His autem proxime conſequens eſt magiſtratuum diſtincta atque explicata partitio. Inſunt enim in hac reipublicae adminiſtrationis parte multae differentiae, quot magiſtratus eſſe debeant, et quarum rerum penes eos poteſtas eſſe debeat: et de tempore, quam diuturnum quemque eſſe oporteat. Alii enim ſemeſtres, alii breviore temporis ſpatio circumſcriptos: alii annuos, alii diuturniores magiſtratus faciunt: et utrum magiſtratus perpetuos eſſe oporteat, an diuturnos, an neutrum, ſed ſaepe eosdem magiſtratum gerere: an non eundem
2. bis magiſtratu fungi, ſed ſemel duntaxat. Praeterea, quod ad rationem conſtituendorum magiſtratuum attinet, ex quibus fieri oporteat, et a quibus, et quomodo. Nam de his

omnibus oportet primum diſtinguere atque explicare poſſe, quot modis contingat, ut fieri poſſint: deinde videre, quales magiſtratus quibus reipublicae formis ſint utiles, et ſingulos ad ſingulas accommodare. Sed ne hoc quidem definire facile eſt, quales magiſtratus appellandi ſint: multis enim praefectis civilis ſocietas eget. Quapropter non omnes ii ſunt in magiſtratibus numerandi, neque qui ſuffragiis creantur, neque qui ſortito fiunt; ut primum ſacerdotes; hoc enim genus hominum aliud eſſe a civilibus magiſtratibus ſtatuendum eſt: deinde chororum duces ac magiſtri, et praecones; eliguntur et legati. Sunt autem curationes aliae civiles, et hae vel omni- 3.
um civium ad aliquam actionem: ut imperator iis omnibus, qui militant, praeeſt: vel partis civitatis, ut mulierum praefectus aut puerorum: aliae ſunt oeconomicae; ſaepenumero enim frumenti menſores leguntur: aliae in miniſterio conſiſtunt, quibus, ſi copia ſuppetat, ſervos praeficiunt. Maxime igitur, ut ſimpliciter et generaliter dicam, magiſtratus hi dicendi ſunt, quibus de aliquibus rebus conſultandi et judicandi et imperandi, et quidem huius rei maxime, munus aſſignatum eſt. Imperare enim magiſtratus proprium magis eſt, quam illa ſuperiora. Sed quibus nominibus haec appellentur nihil propemodum refert ad vitae uſum: nondum enim eorum, qui de nomine ambigunt, controverſia in judicium venit: verum habet aliam ſcientiae ipſi neceſſariam cognitionem. Quales autem magiſtratus, et quam multi ſint 4.
neceſſarii ad id, ut ſit civitas: tum quales non neceſſarii quidem ſint, ſed utiles ad bonam reipublicae formam: magis dubitare poſſit aliquis, cum in omni reipublicae forma, tum in parvis civitatibus. Nam in magnis fieri et poteſt et debet, ut unus magiſtratus uni rei praepoſitus ſit; fieri enim poteſt, ut multi accedant ad magiſtratus et imperia, quia multi ſunt cives: ita ut alios magiſtratus diu intermittere, alios ſemel gerere liceat. Tum praeſtat unicuique actioni curationem obtingere in uno negotio occupatam, quam multis diſtrictam. In parvis vero multos magiſtratus ad paucos 5.
homines conferre et contrahere neceſſe eſt. Nam propter hominum paucitatem et penuriam non eſt facile multos in

magiſtratibus eſſe. Qui erunt enim ii, qui his rurſum ſucceſſuri ſunt? Egent autem interdum iisdem magiſtratibus et legibus parvae civitates atque magnae. Hoc intereſt, quod hae quidem ſaepenumero egent iisdem: illis vero longo temporis ſpatio hoc evenit. Quapropter nihil obſtat, quo minus multae curationes uni ſimul mandentur; non enim ſibi erunt mutuo impedimento: et propter hominum penuriam neceſſe eſt, magiſtratus facere ſimiles inſtrumentis illis, quae candelabri et verriculi uſum praebent, obeliſcolychnia a Grae-
6. cis appellata. Si poſſimus igitur, quot omni civitati magiſtratus eſſe neceſſe ſit, et quot non ſit quidem neceſſe, ſed tamen eſſe utile ſit, dicere: facilius quis his cognitis contrahat, qui magiſtratus in unum contrahi commode poſſunt. Oportet autem ne hoc quidem ignorare, qualis magiſtratus pro ratione loci multarum rerum curam habere poſſit, et qualium rerum ubique penes unum magiſtratum auctoritas ac poteſtas eſſe debeat: verbi gratia, modeſtiae hominum in officio continendorum utrum in foro quidem penes aedilem, in alio loco penes alium, an ubique penes eundem: et utrum ex rebus facienda ſit diviſio, an ex hominibus: dico, utrum debeat unus eſſe praefectus disciplinae publicae, an alius pue-
7. rorum, alius mulierum. Et vero ex reipublicae formis, utrum in unaquaque etiam magiſtratuum genus differat, an nihil differat: verbi gratia, in democratia et oligarchia et ariſtocratia et monarchia utrum penes eosdem magiſtratus ſit ſumma poteſtas, ſed non ex paribus, neque ex ſimilibus, verum in aliis rebuspublicis penes alios ſit poteſtas: verbi gratia, in ariſtocratiis ex hominibus eruditis et bene inſtitutis: in oligarchiis ex divitibus: in democratiis ex liberis. An ſint reipublicae formae ipſi quaedam magiſtratuum differentiae conſentaneae: ſed alicubi tamen eosdem magiſtratus eſſe expediat, alibi utile ſit inter ſe differre: hic enim conve-
8. nit magnos eſſe magiſtratus, illic eosdem eſſe parvos. Veruntamen ſunt quidam et proprii, ut eorum, quos probulos Graeci dicunt, Latini praeconſultatores: Proviſores fortaſſis appellare licet. Hic enim magiſtratus democratiae non convenit, neque popularis eſt. Conſultatio vero ſenatus popu-

lare quiddam eſt. Oportet enim tales quosdam eſſe, quibus
ſit cura populo proſpicere et providere, ut ei liceat eſſe in
ſuis negotiis occupato. Quodſi erunt pauci numero, hoc ad
oligarchiam pertinebit. At praeconſultatores ſeu proviſores
paucos eſſe numero neceſſe eſt: quare hi oligarchiae proprii
ſunt. Ubi autem ſunt hi magiſtratus utrique, praeconſulto-
res conſultatoribus et ſenatoribus opponuntur, atque adeo im-
ponuntur. Nam conſultator ſeu ſenator populare quiddam
eſt: praeconſultator vero oligarchiae proprium. Frangitur 9.
autem atque interit etiam conſultationis publicae, id eſt ſenatus,
poteſtas in talibus democratiis, in quibus ipſe populus con-
gregatus omnibus de rebus agit et tranſigit. Hoc porro ſolet
evenire, cum vel copiis rei familiaris abundat populus, vel
iis, qui in concionem eunt deliberandi gratia, merces datur.
Nam cum otiantur ac negotiis ſoluti ſunt, ſaepe congrediun-
tur, et omnia ipſi diſceptantes decernunt. Puerorum praefec-
tus autem et mulierum, et ſi quis eſt alius magiſtratus, pe-
nes quem talis curationis ſit poteſtas, ad ariſtocratiam perti-
net, non ad democratiam. Quonam modo enim fieri poſſit,
ut pauperum uxores prohibeantur in publicum prodire?
Neque eum fert oligarchia: luxuria enim diffluunt pauco-
rum, qui reipublicae praeſunt, uxores. Sed de his quidem 10.
rebus hactenus dictum ſit: nunc quae ad magiſtratuum crea-
tiones pertinent, ab initio perſequi et pertractare conandum
eſt. Tribus autem finibus harum differentiae circumſcriptae
ſunt: qui ſi componantur, modos omnes comprehendi neceſſe
eſt. Horum autem trium unum eſt, qui ſint ii, qui magiſtra-
tus faciunt: alterum, ex quibus: tertium, quomodo. Unius-
cuiusque porro horum trium tres ſunt differentiae. Nam aut
omnes cives conſtituunt creantque magiſtratus, aut aliqui:
et aut ex omnibus, aut ex quibusdam certis ac definitis, ver-
bi gratia, aut a cenſu, aut a genere, aut a virtute, aut tali
alia re aliqua: quemadmodum Megaris ex iis, qui una ab
exſilio reverterunt, unaque adverſus populum decertarunt:
atque haec aut electione, aut ſorte. Rurſus haec duplicari 11.
poſſunt: hoc eſt, alios magiſtratus aliqui conſtituunt, alios
omnes; alios ex omnibus civibus, alios ex quibusdam; et

alios suffragiis, alios sorte. Harum autem differentiarum uniuscuiusque quatuor erunt modi. Aut enim omnes ex omnibus electione fiunt, aut omnes ex omnibus sorte: et aut ex universis, aut ex omnibus in partes distributis, verbi gratia, in tribus, aut pagos, aut curias, donec ad omnes cives perventum, et per omnes itum fuerit: aut semper ex omnibus, et partim hoc, partim illo modo. Bursum si certi aliqui sint, qui constituant vel ex omnibus electione, vel ex omnibus sorte: vel ex aliquibus electione, vel ex aliquibus sorte: vel partim hoc modo, partim illo: hoc est, partim ex omnibus electione, partim sorte. Itaque duodecim modi sunt, prae-
12. ter duas conjunctiones seu copulationes. Harum autem constituendi magistratus rationum duae sunt populares, nempe omnes ex omnibus aut suffragiis aut sorte fieri, aut utroque: alios quidem magistratus sorte, alios electione. Constitui porro non omnes quidem magistratus simul, sed tamen ex omnibus, aut ex quibusdam, aut sorte, aut electione, (aut utroque:) aut alios ex omnibus, alios ex quibusdam utroque, (dico autem utroque, alios quidem sorte, alios suffragio) hoc politiae est proprium. Et nonnullos magistratus ex omnibus constitui, partim electione, partim sorte, aut utroque, (hoc est, alios sorte, alios electione) oligarchiae proprium
3. est: et multo magis, si utroque. Alios vero ex omnibus, alios ex quibusdam, ad politiam pertinet cum aristocratia conjunctam: aut alios electione, alios sorte. At quosdam ex quibusdam electione fieri, oligarchiae convenit: et quosdam ex quibusdam sorte, et item quosdam ex quibusdam utroque. Quosdam vero ex omnibus fieri, non item oligarchiae convenit. At omnes ex quibusdam fieri electione, ad aristocratiam pertinet. Tot igitur numero modi sunt ii, qui in constitutione magistratuum vertuntur: et hoc modo pro reipublicae ratione et natura divisi ac distincti sunt. Quae porro quibus conducant, et quomodo constituendi sint magistratus, una cum eorum potestate, quae cuiusque sit, planum fiet. Dico autem potestatem magistratus, verbi gratia, si quis vectigalibus aut custodiae praesit. Non enim eadem sunt potestatis genera, quemadmodum nec eadem est eius, qui exercitui

praeest, potestas, atque eius, penes quem arbitrium est de rebus in foro contractis disceptandi.

Caput XIII. (vulgo C. 16.)

Reliqua est ex tribus civitatis partibus, ea quae rebus judicandis praeest; itaque nunc de judiciis differamus. Atque horum modi exquirendi sunt eadem methodo, qua sumus hactenus usi. Judiciorum autem differentia tribus finibus continetur, ex quibus, de quibus, quomodo. Ex quibus, hoc est, utrum ex omnibus, an ex quibusdam judices sumantur. De quibus, quot sint genera judiciorum. Quomodo, utrum sorte, an suffragio judices fiant. Ac primum sane exponamus, quot sint judiciorum genera. Octo igitur sunt numero; unum quidem, quod ad repetendas rationes a magistratibus pertinet: alterum, quod ad delicta publica, tertium, quod ad peccata in reipublicae statum: quartum, de controversiis et magistratuum et privatorum, cum ambigunt de multarum irrogationibus: quintum, de privatis rerum magnarum contractibus, et praeterea de caedibus, et de criminibus inter sicarios, et de peregrinis. Maleficiorum autem ad caedes pertinentium genera, sive apud eosdem judices res agatur, sive apud diversos, alia sunt sponte et consulto admissa, alia inconsulto atque invite: et alia conceduntur illa quidem, sed de jure ambigitur. quartum maleficium est, cuius crimen iis infertur, qui ob caedem non voluntariam exsulabant, ab exsilio revocatis, ut capitis causam dicerent: quale dicitur Athenis esse etiam id judicium, quod exercetur in Phreattone. Sed talia haec in omni aevo pauca eveniunt, eaque in magnis civitatibus. Judiciorum autem de peregrinis unum genus est, quo peregrinus cum peregrino litigat: alterum, quo peregrinus cum cive. Praeter haec autem omnia sunt et judicia de parvis contractibus, ab una drachma usque ad quinque, et paulo amplius. Oportet enim de his judicari, neque tamen cadunt in judicum multitudinem. Sed de his quidem judiciis, et de iis quae ad caedem pertinent, et de peregrinorum controversiis disputare omittamus: de civilibus vero dicamus: de qui-

bus, cum neque recte, neque ordine fiunt, ſeditiones excitantur, et ex iisdem turbae ac ſeditiones, denique reipublicae commutationes oriuntur. Neceſſe autem eſt aut omnes de omnibus illis, quae ſupra partite enumerata ſunt, judicare, vel ſuffragio vel ſorte: aut omnes de omnibus partim ſortitione, partim electione: aut de aliquibus iisdem alios ſortito factos, alios ſuffragio electos. Sunt igitur hi modi numero quatuor. Totidem autem ſunt alteri, cum judicia ex parte conſtituuntur. Rurſus enim aut ex quibusdam ſumuntur, qui de rebus omnibus judicent, electione: aut ex quibusdam qui de rebus omnibus judicent, ſortitione: aut partim ſortitione, partim electione: aut nonnulli ſunt judicum conſeſſus iisdem de rebus ex judicibus ſortito factis, et ſuffragio creatis. Hi igitur modi, quemadmodum
4. expoſiti ſunt, iis quos ſupra diximus, conſimiles ſunt. Praeterea vero haec eadem judicia duplicari et copulari poſſunt. Dico autem, verbi gratia, ſi alia quidem ex omnibus, alia ex aliquibus, alia ex utrisque: exempli cauſa, ſi eiusdem judicum conſeſſus alii ſint ex omnibus, alii ex quibusdam: aut ſortitione, aut electione, aut utroque modo. Quot igitur modis poſſint eſſe judicum conſeſſus, expoſitum eſt. Horum autem primi quidem ſunt populares, qui aut conſtant ex omnibus, aut ſunt de omnibus: ſecundi ad oligarchiam pertinent, nempe qui ex quibusdam ſumuntur, et de omnibus judicant: tertii ariſtocratiam et politiam attingunt, videlicet qui partim ex omnibus, partim ex quibusdam ſumuntur.

Libri quinti Caput I.

De aliis igitur rebus, de quibus disputare consilium cepimus, fere omnibus diximus. Quibus autem ex causis rerumpublicarum formae mutentur, et ex quam multis et ex qualibus, et quae sint cuiusque reipublicae pestes atque interitiones, et ex qualibus reipublicae formis in quales fiat conversio: praeterea quae res sint et communiter omnibus et seorsum singulis salutares: (*praeterea vero quibus maxime rebus unaquaeque respublica conservari possit;*) deinceps post illa, quae supra dicta sunt, considerandum. Primum autem 2.
existimare oportet, multas initio reipublicae administrandae formas exstitisse, cum inter omnes quidem conveniret de eo quod justum, et quod proportione aequale est, sed ab hoc aberrarent, quemadmodum et prius dictum est. Democartia enim orta ex eo est, quod qui una aliqua re pares essent, se simpliciter pares esse existimarent. Nam quia similiter liberi sunt, se simpliciter aequales esse putant. Oligarchia autem ex eo nata est, quod qui sunt una aliqua re inaequales et superiores, se omnino inaequales esse putant. Quia enim copiis rei familiaris alios superant, idcirco se simpliciter inaequales esse autumant. Inde fit, ut illi quidem proinde ac si sint aequales, omnia aequalia sibi tribui aequum esse censeant: hi proinde quasi sint inaequales, superiora omnia habere studeant. Nam quod superat, inaequale est. Habent 3.
igitur omnes hae reipublicae formae aliquid juris, sed simpliciter pravae sunt. Et propter hanc causam, cum utrique non pro sua opinione reipublicae administrationis sunt participes, seditiones inter eos commoventur. Cum autem omnium justissime seditiones excitent ii, qui virtute excellunt, tum minime hoc faciunt. Maxime enim rationi consentaneum est, hos tantum simpliciter esse inaequales. Sunt autem quidam, qui cum genere praestent, dignos se putant non aequa-

libus, ſed pluribus et amplioribus propter hanc inaequalitatem: videntur enim ii eſſe nobiles et generoſi, quibus maio-
4. rum virtus et divitiae ſuppetunt. Principia igitur haec ſunt fere ſeditionum, hi fontes atque hae cauſae, quibus impulſi ſeditiones concitant. Quocirca converſiones et commutationes reipublicae adminiſtrationum duobus modis fiunt. Aliquando enim ipſam reipublicae adminiſtrandae formam oppugnant, ut ex eo reipublicae ſtatu, qui nunc eſt, alium conſtituant: verbi gratia, ex democratia oligarchiam, aut ex oligarchia democratiam, aut ex his politiam, aut ariſtocratiam, aut has ex illis. Interdum non quod praeſentem reipublicae ſtatum immutare conentur, diſſident: ſed ſtatum reipublicae eum quidem qui nunc eſt, omnibus aliis anteponunt: verum ſe moderatores civitatis et adminiſtrationis reipublicae compotes eſſe volunt: verbi gratia, oligarchiae aut mo-
5. narchiae. Praeterea interdum certant de intendenda aut remittenda reipublicae adminiſtrandae forma; verbi gratia, ut, quae reipublicae adminiſtratio oligarchica eſt, ſit aut acrior, aut minus acris: aut, quae democratica eſt, vel intentior vel remiſſior fiat: itemque de reliquis reipublicae formis id pugnant, ut vel intentae ſint vel remiſſae. Praeterea contendunt partem aliquam reipublicae adminiſtrationis movere atque immutare, verbi gratia, magiſtratum aliquem conſtituere, aut tollere: quemadmodum aiunt quidam, Lyſandrum Lacedaemone regnum tollere eſſe conatum; et Pauſaniam regem
6. ephororum imperium. Et Epidamni mutata eſt reipublicae adminiſtrandae forma ex parte quadam. Nam pro phylarchis (tribunis plebis) ſenatum fecerant. Jam vero in Heliaeam neceſſe eſt etiam magiſtratus ex iis, qui in reipublicae adminiſtratione verſantur, venire, cum aliquis magiſtratus in demortui locum ſuffragio ſuſficiendus eſt. Oligarchiae autem conveniebat etiam praetor ſeu archon unus in hac republica: ubique enim propter inaequalitatem ſeu iniquitatem ſeditio oritur, ubi imparibus non tribuitur id quod proportione debetur. Regnum enim perpetuum inaequale et iniquum eſt inter aequales. Omnino enim homines aequale ſeu aequum quaerentes inter ſe diſſident et diſcordant. Eſt autem

aequale duplex: unum numero, alterum dignitate. Aequale
numero dico, quod eſt multitudine aut magnitudine idem
et aequale: dignitate, quod ratione; verbi gratia, aequali nu-
mero tria ſuperant duo, et duo unum: aequali vero ratione
quatuor duo, et duo unum: uterque enim numerus, qui ſu-
peratur, eorum numerorum, qui ſuperant, dimidius eſt.
Cum inter eos autem conveniat de eo, quod propter
aequalitatem juſtum eſt ſimpliciter, de eo, quod juſtum
eſt proportione, diſſident, quemadmodum ante dictum
eſt. Alii enim, ſi aliqua re ſint aequales, exiſtimant ſe eſſe
omnibus rebus aequales: alii, ſi aliqua re ſint inaequales
et ſuperiores, pluribus aut majoribus ſe dignos eſſe pu-
tant. Quapropter et duae reipublicae adminiſtrandae formae 8
maxime exſiſtere ſolent, democratia et oligarchia. Nobilitas
enim et virtus in paucis cernuntur: horum contraria autem
in pluribus. Nam nobiles quidem et viros bonos nusquam
gentium centum reperias: egentes vero (*et improbos*) multos
multis locis. Simpliciter autem et omni ex parte ex alter-
utra aequalitate ordinatam et conſtitutam eſſe reipublicae ad-
miniſtrationem, vitioſum eſt: quod ex eventu intelligere li-
cet. Nulla enim ex talibus reipublicae formis ad diuturni-
tatem ſtabilis eſt. Huius rei haec cauſa eſt, quod fieri non
poteſt, ut ex eo, quod primum et ab initio peccatum
eſt, non exſiſtat ad extremum inſigne aliquod malum. Quo-
circa oportet partim aequalitate arithmetica, partim geome-
trica, et ea quae eſt ex dignitate, uti. Veruntamen tutior et 9
a ſeditionum periculo munitior democratia, quam oligarchia
eſt. Nam in oligarchiis duo mala oriri ſolent, ſeditio pau-
corum potentium inter ipſos et praeterea adverſus populum.
In ſtatu vero populari cum paucorum duntaxat potentia diſ-
ſidetur: populus autem inter ſe aut nihil aut perparum diſ-
ſentit. Praeterea reipublicae adminiſtrandae forma ex medio-
cribus concreta, propius accedit ad democratiam, quam ad
paucorum imperium: atque haec omnium huius modi rerum-
publicarum tutiſſima eſt.

Caput II.

Quoniam autem quibus e rebus ſeditiones in civitatibus et commutationes rerumpublicarum oriantur, conſiderare inſtituimus, universe primum origines et cauſas earum intelligere nos oportet. Sunt autem fere numero tres, quae primum rudi quadam descriptione per ſe ſunt explicandae. Oportet enim explicare et quomodo affecti homines diſſideant inter ſe, et quarum rerum cauſa: et quod tertium eſt, quae ſint principia perturbationum civilium et ſeditionum inter cives ortarum. Quam ob rem igitur affecti ſint ipſi quodammodo ad mutationem, ea universe cauſa ſtatuenda eſt, de qua jam diximus. Alii enim aequalitatis cupiditate inflammati diſcordant inter ſe, ſi ſe putent deteriore eſſe conditione, cum ſint iis, qui superiora habent omnia, pares. Alii inaequalitatem et praeſtantiam concupiſcentes, ſi, cum ſint inaequales et ſuperiores, exiſtiment ſe non ferre partes priores, nec plus habere, quam
2. alios, ſed aequale aut etiam minus. Poteſt autem evenire, ut haec juſte expetantur: poteſt vero, et ut injuſte. Nam et cum ſint inferiores, ut ſint aequales, ſeditionem concitant: et cum aequales, ut ſint májores. Quomodo igitur affecti ſeditionem concitent, expoſitum eſt. Ea autem quorum cauſa diſſident, ſunt lucrum et honos, et quae his contraria ſunt. Nam ignominiam et multam ſeu damnum fugientes, quae vel ſe vel amicos attingat, ſeditiones in civitatibus commo-
3. vent. Cauſae autem et origines motuum, a quibus et ipſi hoc modo afficiuntur, et de rebus, quas ante diximus, diſſident, aliquo modo ſunt numero ſeptem, aliquo modo plures: quarum duae quidem ſunt eaedem atque eae res, quae a nobis commemoratae ſunt, ſed non eodem modo. Propter lucrum enim et propter honorem inter ſe excandeſcunt, non ut illa ſibi comparent, ut ante dictum eſt, ſed quod alios videant partim juſte partim injuſte his rebus magis auctos. Praeterea propter contumeliam, propter excellentiam, propter contemtum, propter incrementum a proportione averſum. Praeterea vero alio modo propter ambitum, propter negligentiam, propter parvitatem, propter diſſimilitudinem. Harum

rum autem rerum contumelia et lucrum, quam vim habeant,
et quomodo ſint ſeditionum cauſae, propemodum apparet.
Nam cum ii, qui magiſtratus gerunt, contumelioſi ſunt in
privatos, et plura atque ampliora omnia per injuriam et ava-
ritiam ſibi ſumunt: ſeditionem concitant illi tum inter ſe,
tum in eas reipublicae formas, quae hanc illis licentiam
praebent. Jam vero cupiditas atque avaritia interdum in res
privatorum, interdum in rem communem et publicam graſſa-
tur. In promtu etiam eſt et quid valeat honos, et quomo-
do ſeditionis ſit cauſa. Nam et cum ipſi ignominia afficiun-
tur, et cum alios honorari vident, diffident ac diſcordant.
Fiunt autem haec injuſte, cum praeter dignitatem aut hono-
re afficiuntur, aut dedecore infamiaque notantur: juſte, cum
ex dignitate. Propter excellentiam porro ſeditio oritur, cum
aliquis unus aut plures ampliores opes majoremque potenti-
am obtinent, quam pro ratione civitatis et virium reipublicae:
ex talibus enim rebus monarchia aut dynaſtia naſci ſolet.
Quocirca in nonnullis locis ſolent praeſtantiores viros oſtra- 5.
cismo (per teſtam) ad certum tempus relegare, ut Argis et
Athenis. Atqui praeſtat ab initio providere, ne viri tam ex-
cellentes poſſint in civitate exſiſtere, quam malo ex negli-
gentia nato poſterius mederi. Propter metum autem ſediti-
onem commovent et qui injuriam fecerunt, ne dent poenas,
et qui ſuſpicantur futurum, ut injuria afficiantur, volentes
antevertere atque occupare, priusquam injuſte laedantur:
quemadmodum Rhodi nobiles in populum coierunt et con-
ſpirarunt propter judiciorum et poenarum, quae intentaban-
tur, metum. Propter contemtum autem ſeditionem excitant, 6.
et impetu facto in alios invadunt, ut in oligarchiis, cum
plures ſunt ii, qui a reipublicae adminiſtratione excludun-
tur: meliores enim eſſe ſe putant: et in democratiis locuple-
tes contemta confuſione et perturbatione rerum imperiique:
cuiusmodi quiddam et Thebis accidit poſt pugnam in Oeno-
phytis (in vinetis) commiſſam: quo tempore, quod respubli-
ca male adminiſtraretur a populo, democratia funditus op-
preſſa eſt. Etiam Megarenſium democratia, cum propter ean-
dem rerum et imperii perturbationem ſuperati eſſent, dele-

ta eſt. Syracuſis quoque ante Gelonis tyrannidem: Rho-
7. di denique popularis ſtatus ante rebellionem. Oriuntur et propter incrementum quorundam a proportione averſum reipublicae commutationes. Quemadmodum enim corpus ex partibus conſtat, idque oportet proportione creſcere, ut maneat totius et partium commenſus: ſin minus, interit, cum pes quidem quatuor eſt cubitorum, reliquum vero corpus duorum palmorum: interdum vero etiam in alterius animantis figuram vertitur, ſi non ſolum quanto ſeu quantitate, verum etiam quali ſeu qualitate augeatur et creſcat praeter proportionem: ita et civitas ex partibus concreta et coagmentata eſt, quarum ſaepe aliqua occulte augeſcit: quemadmodum egentium multitudo in de-
8. mocratiis et politiis. Accidit autem hoc interdum et fortuito, ut Tarenti ſuperata et exſtincta magna parte optimatium ab Japygibus, non ita multo poſt bellum Medicum tempore, democratia ex politia facta eſt. Et Argis, cum ii, qui erant in Hebdoma, a Cleomene Lacedaemonio eſſent interfecti, coacti ſunt Argiui nonnullos ex vicinis imperio ſuo ſubditis, quos perioecos nominant, in civitatem aſſumere. Et Athenis, cum infeliciter terra pugnatum eſſet, optimates pauciores facti ſunt, quod ex delectu milites mittebantur, ſub bellum Lacedaemonium. Accidit autem hoc etiam in democratiis, ſed minus ſaepe: pluribus enim locupletibus exorientibus, aut copiis rei familiaris creſcentibus, mutantur in oli-
9. garchias aut dynaſtias ſeu potentatus. Mutantur porro reipublicae etiam ſine ſeditione per ambitum: quemadmodum in Heraea. Nam idcirco magiſtratus, qui antea ſuffragio deferebantur, ſortito mandari coepti ſunt: quia eligebant homines ambitu graſſantes. Etiam propter incuriam ac negligentiam ſeditiones oriuntur, cum eos, qui a reipublicae forma alieno ſunt animo, ad ampliſſimos magiſtratus pervenire ſinunt: quemadmodum Orei ſublata oligarchia eſt, eo quod Heracleodorus in praetorum collegium cooptatus fuerat: qui ex oligarchia politiam et democratiam fecit. Praeterea mutatio obrepit paullatim: dico autem paullatim, cum ſaepe fallit civium animadverſionem magna inſtitutorum

reipublicae mutatio quae ſit, dum in re parva connivent et negligentes ſe praebent: quemadmodum Ambraciae cenſus erat parvus eorum, qui reipublicae praeerant; ad extremum autem nullius cenſus homines ad magiſtratus provehebantur: proinde quaſi parvum cenſum habere proximum ſit, aut nihil plane differat ab eo, quod eſt nullum habere. Ad ſedi- 10.
tionem excitandam valet etiam diverſitas gentis et generis, donec animi conſenſerint. Quemadmodum enim non ex qualibet et fortuito oblata multitudine ſit civitas, ſic neque quovis tempore. Quapropter qui inquilinos aut advenas in civitatem receperunt, ii fere omnes aut certe plurimi ſeditionibus conflictati ſunt: exempli cauſa, cum Troezeniis Achivi Sybarim condiderunt atque incoluerunt: deinde Achivi numero aucti Troezenios ejecerunt: unde ſcelus ſeu piaculum Sybaritis conceptum eſt. Et Thuriis cum Sybaritae populos una ſecum habitantes et in civitatem receptos injuſte laederent, et majorem agri, tanquam ſui, partem, ſuperioraque adeo omnia ſibi aſſumerent, exacti ſunt. Et cum Byzantii advenas receptos ſibi inſidiari comperiſſent, eos praelio commiſſo ſuperatos exterminarunt. Et Antiſſaei Chiorum exſules in civitatem receptos, cum eos res novas moliri ſenſiſſent, ſignis collatis ejecerunt. Et Zanclaei, cum Samios in civitatem ſuam recepiſſent, ipſi ab eis victi et expulſi ſunt. Et 11.
Apolloniatae, qui in Ponto Euxino habitant, cum advenas quosdam invitaſſent, ſeditionem inter ſe concitarunt. Et Syracuſani poſt tyrannos exactos, peregrinis et mercenariis militibus civibus factis, diſſenſerunt inter ſe, donec ad pugnam ventum eſt. Et Amphipolitae, Chalcidenſium colonis receptis, ab his ejecti ſunt eorum plerique. Seditiones autem concitat in oligarchiis quidem plebs et multitudo, tanquam injuriam accipiens, quod aequalium non ſit particeps, cum ſit aequalis: quemadmodum ante dictum eſt. In democratiis vero optimates, quoniam aequalia conſequuntur, cum aequales non ſint, ſed ſuperiores. Seditiones oriuntur inter- 12.
dum in civitatibus etiam de ſedibus, cum loci natura parum eſt ad urbem et civitatem unam conſtituendam idonea: ut Clazomenis inter eos, qui Chytrum incolebant, et inſulanos:

et inter Colophonios et Notienſes. Quin etiam Athenis non ſimiliter ſunt omnes populares, ſed magis ſunt ii, qui in Piraeeo habitant, quam qui in urbe. Quemadmodum enim in bellis foſſarum vel minimarum tranſitus ordines militum diſtrahunt ac divellunt: ſic omnis diſſimilitudo ac diverſitas diſſidium parere videtur. Ac maxima fortaſſe diſſenſio eſt ea, quae eſt virtuti cum vitio: proxima divitiarum et paupertatis: et ita ſcilicet alia, quam alia, major diſſenſio eſt: quarum etiam una eſt ea, quae a nobis dicta eſt.

Caput III. (vulgo C. 4.)

Oriuntur igitur ſeditiones non de parvis rebus, ſed ex parvis: diſſident enim et ſeditiones excitant homines de rebus magnis, maxime tamen acres et validae ſunt etiam parvae, cum in iis, in quorum moderatione reſpublica vertitur, exiſtunt: cuiusmodi res olim accidit et Syracuſis. Mutata enim eſt reipublicae forma ex duobus juvenibus magiſtratus gerentibus, cum inter eos ex amoribus diſſenſio orta eſſet. Altero enim abſente quidam eius ſodalis puerum, eius delicias, ad ſe pellexerat. Ille autem reverſus, huic iratus, contra eius uxorem induxerat, ut ad ſe veniret: ex quo adiunctis ſibi qui in republica verſabantur, omnes cives ad ſeditionem
2. concitarunt. Quapropter talibus offenſionibus naſcentibus adhibenda cautio eſt: et duoum ac potentium diſcordiae componendae ac dirimendae ſunt: nam in principio peccatum conſiſtit. At principium dimidium totius eſſe dicitur. Itaque et quod peccatum in eo commiſſum parvum eſt, iis peccatis, quae in aliis partibus admittuntur, proportione reſpondet. Omnino autem optimatium ſeditiones totam civitatem contagione malorum contaminatam in eandem fraudem trahunt: quale illud eſt, quod Heſtiaeae accidit poſt bellum Medicum, nato inter duos fratres de bonorum paternorum diviſione diſſidio. Nam is, cuius res familiaris erat anguſtior, cum alter rem a patre relictam non exhiberet, neque theſaurum, quem pater invenerat, proferret, populares advocavit, ſibique adiunxit: alter rei familiaris copiis abun-
3. dans, locupletes. Et Delphis orta ex affinitate diſſenſio fons

et principium omnium, quae posterius coortae sunt, seditionum fuit. Sponsus enim nescio quid sinistri sibi portendi omine forte oblato auguratus, cum ad sponsam venisset, ea repudiata discessit. Illi vero, ut contumeliam acceptam ulciscerentur, interea dum ille sacrificaret, de supellectile sacra aliquid in canistra eius occulte conjecerunt: deinde eum, ut sacrilegum, necaverunt. Et Mitylenеis nata ex puellis orbis et patrum locupletium haeredibus seditio, multorum malorum et belli cum Atheniensibus suscepti, in quo Paches Atheniensium imperator urbem cepit, principium atque origo fuit. Nam cum Timophanes quidam, unus ex locupletibus, duas filias superstites reliquisset, Doxanderque, qui eas filiis suis uxores poposcisset, repulsam tulisset, seditionis auctor ac princeps fuit: et Athenienses contra patriam concitavit, quorum civitatis erat hospes. Et cum apud Phocenses ex puella patri 4.
diviti superstite inter Mnaseam Mnesonis patrem, et Euthycratem Onomarchi seditio coorta esset, haec seditio belli sacri Phocensibus origo fuit. Mutatus est et Epidamni reipublicae status ex causa nuptiali. Cum enim quidam filiam suam cuidam despondisset, et sponsi pater magistratum gerens multam ei irrogasset, ille alter tanquam injuria et contumelia affectus, eos adjunxit sibi, qui reipublicae administratione exclusi erant. Mutatur autem reipublicae status etiam in 5.
oligarchiam, aut in democratiam, aut in politiam, ex eo quod vel ii, qui reipublicae praesunt, vel aliqua pars civitatis opinionem virtutis praecipuam adepta vel viribus aucta fuerit: quomodo senatus Areopagiticus, cum magnam laudem adeptus esset temporibus belli Medici, visus est reipublicae rationem severiorem fecisse. Et rursus turba nautica, cum illius ad Salaminem victoriae, et ob victoriam illam et propter potentiam maritimam totius Graeciae principatus causa fuisset, democratiam roboravit. Et Argis optimates magna in praelio adversus Lacedaemonios ad Mantineam commisso parta gloria, conati sunt democratiam de medio tollere. Et Syracusis, cum in populo causa victoriae belli 6.
cum Atheniensibus gesti constitisset, politia in democratiam mutata est. Et Chalcide populus, cum Phoxum tyrannum

cum illuſtribus et claris viris ſuſtuliſſet, continuo ſe ad politiam contulit atque applicavit. Et Ambraciae rurſum eodem modo populus, Periandro tyranno una cum iis, qui primi invaſerant, exacto, ad ſe reipublicae adminiſtrationem pertraxit.
7. In ſumma intelligendum eſt, eos, per quos civitati potentia parta eſt, tum privatos, tum magiſtratus, tum tribus, partem denique et multitudinem quamlibet, quantacunque illa ſit, ſeditionem commovere. Nam aut qui his honorem habitum invident, ſeditionis initium faciunt: aut hi propter excellentiam aequali ſorte contenti eſſe nolunt. Mutatur etiam reipublicae forma, cum quae videntur eſſe inter ſe contrariae partes, exaequantur, ut divites et multitudo; medium autem aut nihil eſt aut admodum parvum. Quamdiu enim pars alterutra longe praeſtat, reliqua cum parte manifeſto ſuperiore non vult cum periculo contendere. Quapropter etiam qui virtute praeſtant, ſeditionem fere non faciunt: tales enim pauci ſunt, ſi cum vulgo comparantur. Univerſe igitur in omnibus rebuspublicis ſeditionum et mutationum prin-
8. cipia et cauſae hoc modo ſe habent. Movent autem rempublicam interdum vi, interdum dolo et fallacia. Vi, aut ſtatim ab initio, aut poſterius vim afferentes. Nam dolus quoque duplex eſt: aliquando enim dolis primum uſi, adverſariorum voluntate reipublicae ſtatum mutant; deinde poſterius iis invitis per vim retinent: exempli gratia, temporibus quadringentûm virûm, populum deceperunt, cum dicerent, regem Perſarum pecuniam ad bellum cum Lacedaemoniis ſuſceptum ſuppeditaturum, et per hoc mendacium rempublicam retinere in ſua poteſtate conati ſunt. Aliquando et ab initio perſuadent, et rurſus poſtea perſuaſis et libentibus imperant. Ex cauſis igitur memoratis in univerſum omnes respublicae mutari ſolent.

Caput IV. (vulgo C. 5.)

In unoquoque autem reipublicae genere oportet ex his facta partitione eventa conſiderare. Democratiae igitur mutantur maxime propter demagogorum ſeu aſſentatorum popularium inſolentiam atque improbitatem. Nam partim locu-

pletes privatim calumniando eos coire et conſpirare cogunt:
conciliat enim et coniungit vel inimiciſſimos communis metus:
partim publice plebem in eos incitant, quarum rerum exem- 3.
pla multis in civitatibus videre licet. Nam etiam in inſula Co
mutata democratia eſt, exortis in ea improbis demagogis: nobi-
les enim coiverunt: item Rhodi: reditus enim ad mercedem
(*plebi tribuendam*) transferebant, et triremium praefectis juſta
perſolvere vetabant. Illi autem judiciorum intentato metu co-
acti ſunt, coitione facta, populi potentiam evertere. Heracleae
quoque popularis ſtatus diſſolutus eſt ſtatim poſt coloniam
eo miſſam, culpa popularium ductorum. Nobiles enim inju-
ria affecti exire e civitate coacti ſunt: deinde qui ejecti fue-
rant, in unum conductis et contractis copiis, in civitatem 3.
ab exſilio reverſi, democratiam ſuſtulerunt. Similiter et quae
Megaris erat democratia, diſſoluta eſt: nam populi ductores,
ut bona privatorum publicare poſſent, multos nobiles e civi-
tate exterminarunt, uſque eo, donec magnum exſulum nu-
merum fecerunt. Illi autem in civitatem ab exſilio reverſi
ſignis collatis populum ſuperarunt, et oligarchiam ex demo-
cratia fecerunt. Idem porro et Cumis accidit; qua in urbe
democratiam Thraſymachus funditus delevit. Atque in aliis
etiam civitatibus, ſiquis animadvertere velit, rerumpublica-
rum converſiones et mutationes hoc eodem fere modo fieri
videre poteſt. Interdum enim, ut a populo gratiam ineant,
nobilibus injuriam inferentes, eos ad conſenſionem et coitio-
nem faciendam impellunt, dum aut eorum bona legibus agra-
riis populo dividunt, bonorumque aequationem inducunt,
aut vectigalia impenſis et ſumtibus munerum publicorum
exhauriunt: interdum columniando cauſam quaerunt bona 4.
locupletium publicandi. Priſcis porro temporibus, cum idem
demagogus ſeu populi ductor eſſet et imperator, democratia
in tyrannidem vertebatur: fere enim plerique tyranni antiqui
ex populi ductoribus facti ſunt. Cauſa autem quamobrem
tunc quidem hoc fieret, nunc vero non item, eſt, quod po-
puli ductores erant ex numero eorum, qui praeerant exer-
citui. Nondum enim eloquenia praeſtabant. Nunc autem
arte et facultate dicendi aucta, qui dicendo valent, fiunt de-

magogi; ſed cum ſint rei militaris imperiti, rempublicam non
5. invadunt, niſi ſicubi leviter quippiam tale tentatum eſt. Exſiſtebant autem tyrannides antea magis quam nunc, et quia magna imperia certis hominibus tradebantur: ut Mileti tyrannis ex prytania facta eſt: multarum enim et magnarum rerum penes prytanin poteſtas erat. Praeterea tunc urbes non erant ita magnae, ſed populus in agris commorabatur, in opere ruſtico occupatus: idcirco populi ductores, uſum rei militaris adepti, tyrannidem occupabant. Quod omnes faciebant, dum eis a populo fides haberetur. Fidem autem faciebat odium et inimicitiae, quas illi cum divitibus gerebant: quod Piſiſtrato Athenis accidit, ſimultates gerenti cum Pediacis, et Theageni Megaris, cum is locupletium pecora ad fluvium paſcentia et paſcuorum fines transgreſſa deprehendiſſet ac jugulaſſet: et Dionyſius, cum Daphnaeum et caeteros locupletes accuſaſſet, dignus tyrannide exiſtimatus eſt; propter inimicitias cum illis ſusceptas fidem apud populum con-
6. ſecutus, quaſi popularis eſſet. Fit autem etiam mutatio ex democratia patria et antiqua in noviſſimam: nam ubi magiſtratus per electionem deferuntur, non ex cenſibus, et populus eligendi jus habet, in iis ambitioſi homines populo aſſentantes eo rem deducunt, ut populus etiam legum ſit arbiter ac dominus. Quod malum ut ne accidat, vel minus accidat, remedium eſt in eo, ut magiſtratus a tribubus, non a populo univerſo creentur. Democratiarum igitur mutationes fere omnes propter has cauſas fiunt.

Caput V. (vulgo C. 6.)

Oligarchiae autem commutantur duobus maxime modis manifeſtiſſimis: uno quidem, ſi multitudini injuriam inferant. Quivis enim ad ducendum populum eſt idoneus, praeſertim ſi quis ex ipſis paucis imperantibus ſe ducem praebeat: quemadmodum in inſula Naxo Lygdamis, qui poſtea Na-
2. xiorum tyrannus fuit. Habet autem et ſeditionis principium ab ipſis paucis imperantibus profectum differentias quasdam. Interdum enim ab ipſis divitibus, non iis tamen, qui provecti ſunt ad magiſtratus, naſcitur oligarchiae interitus, cum

valde pauci sunt ii, qui honoribus fungantur: ut Massiliae et Istri et Heracleae et in aliis urbibus accidit. Nam qui magistratuum participes non erant, rebus novandis studuerunt, donec ipsi etiam participes facti sunt: fratres quidem maiores natu prius, posterius vero iterum minores. Non enim magistratum simul obtinent in nonnullis locis pater et filius: in quibusdam frater natu maior et minor. Atque illic quidem reipublicae administratio politiae similior facta est, Istri vero in democratiam evasit. At Heracleae a paucioribus potentibus ad sexcentos translata est. Mutata etiam in Cnido oli- 3.
garchia est, cum optimates ipsi inter se dissedissent, propterea quod pauci reipublicae administrationis participes erant: et, quemadmodum dictum est, si pater magistratum obtinebat, filius a magistratu excludebatur: et, si plures fratres erant, soli natu maximo aditus ad magistratus patebat. Nam cum populus eos inter se diffidentes occupasset, et ex optimatium numero ducem cepisset, impetu facto eos adortus profligavit, rerumque potitus est: imbecillum enim est id omne, quod discordat.
Et Erythris Basilidis (*regis Androcli posteris*) oligarchiam ob- 4.
tinentibus, priscis illis temporibus, quamvis rempublicam bene procurarent, indigne ferens tamen populus, quod paucorum imperio subjectus esset, reipublicae statum mutavit. Mutantur autem oligarchiae etiam ipsorum paucorum potentium culpa, cum per contentionem populo assentantur. Duplex autem popularis assentatio est: una, quae in ipsis paucis potentibus vertitur: exsistit enim demagogus, etiam si pauci admodum sint quibus blandiatur: verbi gratia, Athenis in triginta viris Charicles cum asseclis viguit ac valuit, dum triginta viris assentabatur; et in quadringentis Phrynichus eodem modo. Altera, cum plebi assentantur pauci dominan- 5.
tes; ut Larissae politophylaces (*civium custodes*), quia ipsi a plebe legebantur, multitudini blandiebantur. Quod etiam fit in iis omnibus oligarchiis, in quibus non hi legendorum magistratuum jus habent, ex quorum ordine sumuntur magistratus, sed magistratus quidem fiunt ex magnis censibus aut sodalitatibus, (*factionibus*), verum eligunt eos aut milites aut populus, quod Abydi contigit. Et ubi rebus judican-

dis non praeſunt ii, qui rempublicam adminiſtrant: colentes enim populum judiciorum gratia reipublicae ſtatum mutant:
6. quod et Heracleae, quae in Ponto eſt, accidit. Praeterea cum aliqui ipſam paucorum potentiam ad pauciores trahunt. Nam qui aequalitatem quaerunt, auxilium populi ſibi adſciſcere coguntur. Fiunt autem oligarchiae converſiones etiam, cum pauci, qui rempublicam moderantur, patrimonia conſumſerunt intemperanter vivendo. Etenim tales homines rebus novis ſtudent, et aut ipſi tyrannidem occupant, aut alium tyrannum parant: quemadmodum Hipparinus Dionyſium Syracuſis: et Amphipoli is, cui nomen erat Cleotimo, Chalcidenſium colonos in urbem adduxit, eosque in locupletes incitavit. Et in Aegina is, qui negotium prodendae urbis Chareti egerat, propter talem cauſam rempublicam mutare cona-
7. tus eſt. Interdum igitur aliquid novare conantur: interdum pecuniam publicam furantur, ex quo aut hi inter ſe diffident, aut qui his rempublicam depeculantibus adverſantur: quod Apolloniae Ponticae accidit. Conſentiens autem et conſpirans oligarchia non facile ex ſeipſa evertitur, argumento reipublicae Pharſalicae. Illic enim pauci in multos imperium
8. tenent, quoniam ſe ipſi pauci bene gerunt. Diſſolvitur etiam ſtatus hic, cum in oligarchiam alteram oligarchiam inducunt, quod ſit, cum, ad paucos contracta reipublicae adminiſtratione, ampliſſimorum magiſtratuum omnes pauci non ſunt participes; quod aliquando in Elide accidit. Nam cum respublica a paucis adminiſtraretur, pauci omnino ſiebant ſenatores; et quia perpetui erant, numero nonaginta, et quia electio erat dynaſtica atque ei ſimilis, qua ſenatores Lacedaemo-
9. ne leguntur. Fit porro etiam in bello et in pace oligarchiarum mutatio: in bello quidem, dum propterea quod populi fidem habent ſuſpectam, militibus externis coguntur uti: cui enim exercitum tradiderint, hic ſaepenumero tyrannus efficitur; quemadmodum Corinthi Timophanes. Quod ſi plures fuerint, hi ſibi dynaſtiam vindicant: interdum vero haec veriti, cum multitudine reipublicae adminiſtrationem communicant, propterea quod neceſſe habent populo uti. In pace autem, propterea quod mutuo fidem non habent, cuſtodiam

corporis externis militibus et principi inter eos medio committunt, qui ſit interdum utriusque partis dominus. Quod Lariſſae accidit, ex Aleuadarum familia Samo principatum obtinente: et Abydi, tempore factionum (*ſodalitiorum*), quarum una erat Iphiadae. Oriuntur etiam ſeditiones ex mutuis 10.
offenſis, quas pauci dominantes inter ſe exercent, dum matrimonii judiciorumve cauſa ſimultates per factiones ſuſcipiunt: verbi gratia, ex cauſa nuptiali ſeditiones, quas ante diximus, ortae ſunt. Oligarchiam porro Eretrienſem, quam equites obtinebant, Diagoras ſuſtulit, accepta injuria in negotio matrimonii. Seditio vero, quae Heracleae exarſit, ex judiciali ſententia orta eſt: et ea quae Thebis, ex eo quod ob crimen adulterii poenas juſtas quidem illas, ſed factioſe ſumſiſſent, Heracleenſes quidem de Eurytione, Thebani autem de Archia: odio enim ſuo pervicerunt ejus inimici, ut in foro vinctus numellae adſtringeretur. Multae denique oligar- 11.
chiae, quia nimis erant ſaevae, et dominorum in ſervos imperiis ſimiles, a quibusdam rempublicam communiter adminiſtrantibus, talem dominatum aegre ferentibus, everſae ſunt; quemadmodum in Cnido et Chio accidit. Fiunt etiam caſu mutationes cum politiae, quae vocatur, tum oligarchiarum, in quibus ex cenſu in ordinem ſenatorum et numerum judicum adſcripti, conſultandi et judicandi munere funguntur, aliosque magiſtratus gerunt. Saepenumero enim qui primo fuit cenſus praefinitus, et ad praeſentia tempora accommodatus, ut in oligarchia pauci, in politia medii magiſtratus obtinere poſſent, temporum felicitate propter pacem aut rebus proſpere geſtis contingit, ut eaedem poſſeſſiones pretio multo majore aeſtimentur, ita ut omnes omnium magiſtratuum participes fiant, mutatione modo paulatim ac latenter facta, modo celerius. Oligarchiae igitur convertuntur, et ſeditionibus jactan- 12.
tur propter tales cauſas. Omnino autem etiam democratiae et oligarchiae interdum non in oppoſitas reipublicae formas mutantur, ſed in alias, quae genere continentur eodem, verbi gratia, ex democratiis et oligarchiis legitimis fiunt dominantes, hoc eſt, quae in arbitrio nutuque paucorum et populi vertuntur, et ex his viciſſim illae.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

In ariſtocratiis porro ſeditiones exiſtunt, vel quia pauci honorum ſunt participes, quod etiam oligarchias movere dictum eſt, quoniam ariſtocratia quodammodo ſit oligarchia: in utraque enim pauci ſunt qui imperent: non tamen eadem ratione: [alioquin ariſtocratia videri poſſit eſſe oligarchia propter eandem cauſam.] Hoc autem maxime evenire neceſſe eſt, cum aliquantus eſt numerus hominum magnos ſpiritus gerentium, quaſi virtute ſimilium: quales fuerunt Lacedaemone, qui Partheniae dicebantur: ex ſimilibus enim orti erant: quos cum manifeſto comperiſſent reipublicae inſidiari,
2. Tarentum miſerunt in coloniam: vel cum aliqui viri magni et nihilo virtute inferiores indigne et cum dedecore ab honoratioribus tractantur, ut Lyſander a regibus; vel cum aliquis fortitudine praeſtans ad honores non admittitur, ut Cinado, qui, Ageſilao regnum obtinente, coitione facta in Spartiatas conſpiravit. Praeterea cum alii magna egeſtate premuntur, alii valde ſunt locupletes, quod maxime in bellis fieri ſolet. Accidit autem etiam hoc Lacedaemone ſub bellum Meſſeniacum; idque ex Tyrtaei poeſi, quae Eunomia appellatur, cognoſcere licet. Quidam enim bello attriti poſtularunt, ut bonorum aequatio fieret. Praeterea ſi quis magnus ſit, et qui major etiam fieri poſſit, ut ſolus reipublicae praeſit; quod molitus fuiſſe Lacedaemone videtur Pauſanias, qui
3. bello Medico dux fuerat, et Hanno Carthagine. Convelluntur autem et intereunt maxime cum politiae tum ariſtocratiae propterea, quod in ipſa republica jus violetur. Principium autem mali eſt, quod non bene mixtae ſunt in politia quidem democratia et oligarchia, in ariſtocratia vero haec duo et virtus: ſed haec duo maxime. Duo autem dico, populi et paucorum imperium: haec enim et politiae et multae ex iis, quae ariſtocratiae dicuntur, inter ſe miſcere co-
4. nantur. Nam ariſtocratiae a politiis, quae nominantur, hoc diſcrimine differunt: et propter hanc cauſam earum aliae ſunt minus firmae minusque permanentes, aliae ſtabiliores: eas enim, quae magis ad oligarchiam inclinant, ariſtocratias

appellant: quae magis ad multitudinem, politias. Quocirca tales aliarum omnium sunt stabilissimae. Nam et quod numero superat, potentius est: et homines, cum aequales partes obtinent, aequiore animo sunt, magisque praesenti reipublicae statu contenti. Locupletes autem, si caeteris in republica praeferantur, contumelias inferre et plus sibi vindicare conantur. Omnino in utramcunque partem reipublicae ad- 5.
ministrandae ratio inclinarit, in eam traducitur, utrisque partem suam augere conantibus; verbi gratia, politia quidem in democratiam, aristocratia vero in oligarchiam aut in contrarias, verbi causa, aristocratia quidem in democratiam, (nam egentiores quasi injuriam accipientes, rempublicam trahunt in contrarium): politia vero in oligarchiam: id enim solum confirmat stabilemque facit statum reipublicae, si pro dignitate paria tribuantur, et quisque sua retineat. Evenit autem 6.
id quod dictum est, in Thuriis. Nam quia magistratus deferebantur ex ampliore censu, res ad minorem redacta est, et ita ad plures magistratus. Jam vero quod nobiles totius regionis agros praeter legem coëmerant et possidebant, (nam eorum respublica ad oligarchiam inclinabat, atque idcirco facile poterant superiora omnia habere) populus armis belloque exercitatus, potentior praesidio factus est, donec ii omnes qui plura possidebant, agris cesserunt. Praeterea quoni- 7.
am omnes respublicae aristocraticae sunt oligarchicae, magis solent et possunt nobiles plura sibi vindicare: ut Lacedaemone patrimonia in paucorum possessionem redacta sunt: et nobilibus licet magis quicquid libet facere, et affinitatem cum quo velint contrahere. Quapropter et Locrorum civitas interiit ex affinitate cum Dionysio contracta: quod neque in democratia, neque in aristocratia bene mixta ac temperata contigisset. Maxime autem aristocratiae latenter et occulte mutantur, cum paulatim dissolvuntur, quod universe de omnibus rebuspublicis ante dictum est, exiguitatem mutationum esse causam. Cum enim aliquid eorum, quae ad rempublicam pertinent, neglexerint, postea etiam aliud paulo maius facilius mutant, donec omnem ordinem reipublicae evertant. Evenit hoc etiam 8.
in Thuriorum republica: nam cum lex esset, nequis exerci-

tui praeeffet, nifi quinquennio intermiffo: juvenes quidam bellicofi natura, et apud praefidiariam multitudinem virtutis opinionem nacti, contemtis iis, qui rebus gerendis erant praepofiti, et putantes fore, ut quod habebant in animo, facile obtinerent, hanc legem primum antiquare conati funt, ita ut iisdem liceret perpetuo exercitum ducere, cum populum viderent fibi libenter fuffragaturum. Magiftratus autem, qui rei huius curam gerebant, qui fymbuli, hoc eft confultatores feu confiliarii dicebantur, cum fe primum illorum conatibus oppofuiffent, cefferunt tamen exiftimantes fore, ut ii hac lege fublata a caetera republica fibi temperarent. Poftea vero, cum aliarum rerum mutationi vellent obfiftere, nihil profecerunt, fed totus ordo reipublicae in dominationem eorum, qui res novas moliti fuerant, tranfiit. Omnes
9. autem respublicae franguntur atque intereunt modo ex fe, modo extrinfecus, cum prope eft respublica contraria: aut procul quidem illa, fed potens: quod accidit Athenienfibus et Lacedaemoniis principatum Graeciae obtinentibus. Nam Athenienfes quidem ubique oligarchias tollebant, Lacones vero democratias. Unde igitur reipublicae mutationes et feditiones oriantur, fere dictum eft.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

De confervatione fequitur ut cum in genere tum feparatim uniuscuiusque reipublicae dicamus. Primum igitur perfpicuum eft, fi ea quae funt perniciofa reipublicae teneamus, ea quoque nobis effe nota, quae funt his falutaria. Contrariorum enim effectus eft contrarius. Interitus autem faluti contrarius eft. In rebuspublicis igitur bene temperatis cum videndum fit, fiquid aliud, nequid cives praeter inftituta et leges faciant: tum maxime cavendum, ne res parvae negligantur, neve in re parva peccetur. Obrepit enim legum violandarum atque inftitutorum civitatis negligendorum confuetudo: quemadmodum facultates rei familiaris parvi fumtus exhauriunt, fi faepe fiant. Non apparet autem mutatio, quia non fimul fit univerfa: decipitur enim ab iis rebus mens; cuiusmodi eft fophiftica ratio: fi unumquicque par-

vum est, ergo et omnia. Hoc autem est quodammodo verum, quodammodo secus. Totum enim et omnia non sunt res parvae, sed ex parvis componuntur. Huic igitur principio statim opponenda cautio est. Deinde ne fides habeatur commentis callide ad populum circumveniendum excogitatis, quippe quae rebus ipsis convincuntur. Quae autem commenta et sophismata rerumpublicarum dicamus, supra declaratum est. Licet autem animadvertere, nonnullas non 3.
solum aristocratias verum etiam oligarchias salvas manere, non quod stabiles et tutae sint respublicae, sed quoniam ii, qui magistratus obtinent, recte se gerunt tum adversus eos, qui sunt extra reipublicae administrationem, tum adversus socios reipublicae administrandae, dum eos, quibuscum respublica non communicatur, injuria non afficiunt, et ipsorum primarios (*vel* ad principatum aptos) ad reipublicae administrationem advocant, nec ambitiosos honore, nec multitudinem quaestu defraudant: ipsi vero qui rempublicam gerunt, inter se populariter tractant. Quam enim aequalitatem populares in multitudine quaerunt, hanc similes inter se tenere non modo justum est sed etiam utile. Quocirca si plures rem- 4.
publicam administrent, multa instituta popularia sunt utilia: (exempli gratia, ut semestres sint magistratus) ut cum omnibus, qui similes sunt, communicentur. Similes enim jam instar populi sunt. Quo fit, ut saepe demagogi inter hos exsistant, quemadmodum ante dictum est. | Deinde hoc pacto minus in dynastias oligarchiae et aristocratiae transeunt. Non enim similis est occasio malum aliquod moliendi, si brevi tempore, ac si diutius magistratibus praesint. Nam propter hanc causam in oligarchiis et democratiis tyrannides exsistunt: aut enim qui sunt in utraque republica maximi, in altera demagogi, in altera dynastae, aut qui maximos magistratus gerunt, cum diu imperium obtinent, tyrannidem invadunt. Servantur autem reipublicae admini- 5.
strandae formae, non solum cum procul absunt ab iis, quae perniciem afferunt, verum etiam interdum, quia prope sunt. Dum metuunt enim, statum reipublicae accuratius ambabus, ut ita dicam, manibus retinent. Itaque oportet eos, quibus

reipublicae ſtatus cordi eſt, terrores quosdam civibus injicere ut vigilantiores ſint, nec reipublicae cuſtodiam tanquam excubias remittant, et pericula quae procul abſunt, velut impendentia denuntiare. Praeterea ne contentiones ac diſcordias inter optimates oriantur, per leges oportet cavere, et eorum, qui a contentione ſunt alieni, priusquam eodem malo implicentur, occupare ac praemunire. Nam malum a principio oriens agnoſcere, non eſt cuiusvis hominis, ſed politicae
6. intelligentia praediti. Adverſus eam autem mutationem, quae propter cenſus ex oligarchia et politia fieri ſolet tum, cum manentibus quidem iisdem cenſibus ad honores obtinendos praefinitis augetur res nummaria, (ubertas et felicitas ſuccedit,) utile eſt cenſus communis ſeu publici magnitudinem cum praeterito cenſu conferre, in iis quidem civitatibus, in quibus quotannis: cives cenſentur, quotannis in majoribus vero tertio aut quinto quoque anno; et ſi cenſus multis partibus aut major fuerit aut minor, quam eo tempore, cum ratio cenſus ad capeſſendam rempublicam fuit inſtituta, legem ferri, qua cenſus vel augeatur vel minuatur cenſus ratio: augeatur, ſi praeſens cenſus antiquum ſuperet; minuatur, ſi de-
7. creverit, pro ratione factae acceſſionis aut deceſſionis. Nam hoc praetermiſſo, in oligarchiis et politiis accidet ut hic quidem oligarchia, illic vero dynaſtia naſcatur; altero vero modo eveniet, ut ex politia democratia, ex oligarchia politia aut democratia fiat. Cummune autem praeceptum eſt, et in democratia et in oligarchia et in monarchia, et in omni denique republica, ne quem augeant ultra commenſum, ſed curent, ut parvos et eosdem diuturnos honores potius, quam breves et magnos deferant. Depravantur enim his et corrumpuntur cives: nec cuiusvis hominis eſt ſecundam fortunam ferre. Quod ſi aliter factum ſit, ne, cum multos ſimul honores in unum aliquem effuderint, eosdem ſimul auferant, ſed
8. paulatim. Ac primum omnium magna cura legibus eſt providendum, nequis magnopere vel clientelis et amicitiis vel opibus potentior fiat: ſin aliter evenerit, eos exſilio vel legatione e civitate ſummovere. Quoniam autem etiam per vitam privatam res novas moliuntur, magiſtratum in urbe conſti-

tuere

tuere oportet, qui eos obſervet, quorum vita a reipublicae rationibus abhorreat, democraticae, oligarchicae in oligarchia: et in ceteris rebuspublicis eodem modo. Tum partem civitatis mutatis vicibus proſperitate vitae et ſecunda fortuna vigentem et florentem cavere propter easdem cauſas. Cuius mali primum remedium eſt, partibus civitatis contrariis rerum agendarum curam et magiſtratus tradere. Dico autem contrarios eſſe viros probos vulgo, egentes locupletibus. Deinde curandum, ut egentium multitudo cum locupletibus miſceatur, vel media pars augeatur. Haec enim dirimit ſeditiones ex inaequalitate orientes. Sed caput eſt in omni 9.
republica, ut legibus et reliqua inſtitutione civitatis domeſtica proviſum ſit, ne qua facultas quaeſtus faciendi magiſtratibus relinquatur. Atque hoc maxime in oligarchiis obſervandum eſt. Non enim tam moleſte fert multitudo, ſe magiſtratibus gerendis excludi, quin laetatur potius, ſi ſuis rebus vacare permittatur, quam ſi putet eos, qui reipublicae praeſunt, rempublicam depeculari et compilare. Tunc enim utrumque ei moleſtum eſt, quod neque honorum neque lucrorum particeps ſit. Uno autem modo con- 10.
tingere poteſt, ut ſit democratia ſimul et ariſtocratia, ſi quis hoc efficere ac praeſtare poſſit; fieri enim poteſt, ut et nobiles et multitudo quod volunt utrique habeant. Omnibus enim licere reipublicae praeeſſe, et gerere magiſtratus, populare eſt; nobilibus vero magiſtratus mandari, ariſtocratiae proprium eſt. Hoc autem erit, cum ex magiſtratibus quaeſtum facere non licebit. Egentes enim magiſtratus gerere nolent, eo quod nullum ex iis quaeſtum facere licet: ſed negotiis domeſticis inſervire malent. Poterunt autem locupletes, quia nulla pecunia publica praeter domeſticam egent. Ita fiet, ut egentes quidem operibus vacantes diteſcant, nobiles vero non ſint imperio vulgarium hominum ſubjecti. Ut ne igitur ae- 11.
rarium compiletur, pecunia publica tradatur praeſentibus civibus omnibus, et rationum exempla per curias et centurias et tribus deponantur. Ut autem ſine quaeſtu gerantur magiſtratus, iis quorum fides et induſtria fuerit probata et ſpectata, honores oportet lege lata eſſe decretos. Jam vero in

democratiis quidem locupletibus parcendum eſt non ſolum eorum fundis et praediis, ſed etiam fructibus non dividendis viritim; quod in nonnullis rebuspublicis occulta aliqua fit ratione. Quin contra ſatius eſt eos prohibere, quominus rem profundant in munera ſumtuoſa et inutilia, ut ſunt ludorum ſcenicorum, chori, lampadum certaminis cura, et ſi
12. quae alia huiusmodi ſpectacula. In oligarchia vero egentium maxima cura habenda eſt, hisque magiſtratus quaeſtuoſi mandandi ſunt: et graviore poena ſanciendum, ſi quis locupletium pauperibus, quam ſi quis ipſorum contumeliam inferat; et haereditates non donatione, ſed jure cognationis ad haeredes debent pervenire, neque ad eundem una plures haereditates. Sic enim erunt magis aequalia patrimonia, et
13. plures egentes poſſunt locupletes evadere. Utile autem eſt cum in democratia tum in oligarchia, iis qui reipublicae adminiſtrationis minus ſunt participes, aliarum rerum aut aequalitatem aut primas partes dare: in democratia locupletibus, in oligarchia egentibus: verumtamen omnia imperia, in quibus totius reipublicae conſiſtit auctoritas ac poteſtas, haec ſolis iis, aut pluribus ex iis in quorum poteſtate eſt
14. (vulgo C. 9.) respublica, committere. Tria autem debent habere ii, qui ſummos magiſtratus geſturi ſunt, primum in praeſentem reipublicae ſtatum benivolentiam; deinde eius magiſtratus, quem gerunt, munerum obeundorum facultatem maximam: tertio loco virtutem et juſtitiam in unaquaque republica cuiuſque reipublicae rationi accommodatam. Nam ſi non idem jus eſt in omnibus reipublicae formis, juſtitia quoque differat neceſſe eſt. Habet autem res dubitationem, cum haec omnia in eodem non concurrunt, qua ratione ſit electio facienda: verbi gratia, ſi quis ad ducendum quidem exercitum et rem militarem adminiſtrandam aptus ſit, ſed improbus, atque erga rempublicam non benevolus, alter vero et juſtus et benevolo in rempublicam animo, rei tamen militaris et exerci-
15. tus ducendi imperitus, quomodo facienda ſit electio. Duo igitur videntur eſſe intuenda: cuius rei ſoleant eſſe omnes homines magis participes, et cuius minus. Quare in imperatore deligendo peritia uſusque rei militaris potius, quam

virtus spectari debet: rariores enim exsistunt boni imperatores, quam viri boni. In custodia vero et quaestura, contrarium: majorem enim virtutem requirunt, quam qua vulgus hominum praeditum est. Scientia vero omnium communis est. Sed quaerat aliquis, si suppetat alicui muneris obeundi facultas, et studium reipublicae, quid opus est virtute? his enim duobus instructus, faciet quae sunt e republica. An quia evenire potest, ut, qui haec duo habent, sint incontinentes? Itaque quemadmodum quidam, quamvis sciant, et se ipsos ament, sibi tamen non consulunt, ita fieri potest, ut eodem modo nonnulli erga rempublicam sint animati. Ceterum universe quae legibus sancita, reipublicae commoda esse dicimus: his omnibus respublicae conservantur. 16.
Sed quod saepe dictum est, caput est providere, ut multitudo, quae praesenti statu reipublicae contenta est, potentior sit quam diversa. Sed praeter haec omnia non est ignorandum medium illud, quod nunc ignorant eae respublicae, quae a recto deflexerunt. Multa enim, quae popularia videntur, democratias labefactant: multaque, quae sunt oligarchiae consentanea, oligarchias. Qui vero hanc unam esse virtutem 17.
existimant, hi ad excessum trahunt, magno scilicet errore. Quemadmodum enim nasus, qui a pulcherrima rectitudine in aduncum aut simum deflexit, adhuc tamen pulcher est, et visu non injucundus; si quis autem immodice producat, primum mediocritatem partis sustulerit, ad extremum eo deducet, ut ne speciem quidem nasi habeat propter excessum et defectum contrariorum: eodemque modo de aliis partibus corporis se res habet. Ita igitur in omnibus rebuspublicis accidit. Etenim certo quodam modo fieri potest, ut oligar- 18.
chia et democratia sint tolerabiles, etiamsi discesserint ab optimo reipublicae statu. Quod siquis utramque earum magis intendat, primum quidem rempublicam deteriorem efficiet: ad extremum vero, ut nec respublica sit, efficiet. Quare non debet haec ignorare scriptor legum et vir politicus, quales res populares conservent, qualesque perdant democratiam: eodemque modo quales res oligarchiae convenientes, oligarchiam. Neutra enim earum potest sine locupletibus et plebe

conſtare neque permanere: ſed cum bonorum ſit aequatio, alia respublica ſit haec neceſſe eſt. Itaque qui (*alterutram partem*) legibus modum excedentibus evertunt, ii respu-
19. blicas evertunt. Peccant autem et in democratiis et in oligarchiis: in democratiis quidem, ubi multitudo legum domina eſt, demagogi: nam dum locupletes oppugnant, ex una duas civitates faciunt; cum contrarium facere conveniat, ut ſemper pro divitibus dicere videantur: et viciſſim pro populo in oligarchiis, qui ſtudent paucorum dominationi: atque hos, quos dixi, oligarchiae fautores, jusjurandum ei, quod nunc jurant, contrarium jurare. Nunc enim in nonnullis oligarchiis ita jurant: inimicus ero plebi, et in eam quicquid mali potero moliar: cum oppoſitum oſtentare atque ſimulare conveniat, ac jurejurando nullam ſe in plebem in-
20. juriam illaturos profiteri. Omnium autem eorum, quae dicta ſunt, ad rerumpublicarum diuturnitatem et ſtabilitatem maximum eſt, quod nunc omnes negligunt, puerorum nempe educatio reipublicae conſentanea. Legum enim vel utiliſſimarum et ab omnibus in republica viventibus comprobatarum nullus eſt uſus, niſi cives erunt eis aſſuefacti atque ad eas eruditi in republica, ſiquidem leges ſint populares, po-
21. pulariter, in oligarchia vero oligarchiae convenienter. Nam ſi in hominem cadit incontinentia, etiam in civitatem cadit. Educari autem et inſtitui convenienter reipublicae, non eſt ea facere, quibus delectantur pauci imperium obtinentes, aut ii, quibus democratia cordi eſt; ſed hoc, ea didiciſſe et agere poſſe, quibus poterunt illi oligarchiam obtinere, hi in democratia vivere. Nunc autem in oligarchiis eorum, qui reipublicae praeſunt, liberi deliciis et luxuria diffluunt: egentium vero filii exercitati et laboribus durati ſunt. Itaque eo
22. magis et volunt res novas moliri et poſſunt. In democratiis vero iis, quae maxime populares eſſe videntur, contrarium atque quod reipublicae conducit, inſtitutum eſt. Huius rei cauſa eſt, quod male definiunt libertatem. Duo enim ſunt, quibus democratia definiri videtur: tum eo, quod ſumma poteſtas penes majorem partem ſit: tum libertate. Nam quod juſtum eſt, id videtur eſſe aequum: aequum autem, ut

ut quicquid multitudini visum sit, id ratum sit; liberum autem et aequum, quicquid velis, facere. Itaque vivit unusquisque in talibus democratiis ut vult, et quo libido trahit, ut ait Euripides: quod vitiosum est. Nam vivere convenienter reipublicae, non servitus sed salus esse putari debet. Haec igitur sunt, universum ut loquar, quibus mutantur respublicae, et quibus intereunt, et quibus conservantur et permanent.

Caput VIII. (vulgo C. 10).

Reliquum est ut etiam de monarchia differamus, et quibus rebus soleat interire, et quibus conservari. Fere autem iis, quae diximus caeteris rebuspublicis evenire, similia sunt ea quae regnis et tyrannidibus accidunt. Nam regnum quidem aristocratiam aemulatur, tyrannis vero ex oligarchia ultima et democratia componitur. Quapropter etiam iis, qui sub imperio vivunt, perniciosissima est, utpote quae ex duobus malis concreta sit, et aberrationes et peccata utriusque
habeat. Utriusque autem monarchiae ortus statim ex con- 2.
trariis rebus est. Regnum enim ad bonorum perfugium ac praesidium adversus populi injuriam comparatum est: et constituitur rex ex viris bonis, vel qui virtute aut rerum virtute gestarum magnitudine praestat, vel qui tali aliquo genere antecellat: tyrannus vero ex populo et multitudine adversus nobiles, ne quam populus ab iis injuriam accipiat: at-
que hoc ex eventis intelligere licet. Nam plerique omnes 3.
fere tyranni ex demagogis facti sunt; qui nobiles calumniando, ut sibi a populo fides haberetur, sunt assecuti. Aliae enim tyrannides hoc modo extiterunt, auctis iam civitatibus: aliae antea ex regibus, qui moribus et institutis majorum violatis imperium dominio simile concupierunt. Aliae ex iis, quibus electione summi magistratus mandati fuerant: olim enim munera publica et reipublicae procurationes faciebant diuturniores. Quaedam ex oligarchiis, unum aliquem summi imperii compotem ad maximos magistratus electione promo-
ventibus. His enim modis omnibus tyrannidis occupandae, 4.
si modo vellent, facultatem habebant: quia aliis potestas erat

delata imperii regii, aliis honoris. Ita Phidon Argis, et alii alibi regnum, quod prius erat, in tyrannidem converterunt. Qui vero in Jonia fuerunt, et Phalaris ex honoribus summis ad tyrannidem evaserunt. Panaetius autem apud Leontinos, Cypselus Corinthi, Pisistratus Athenis, Dionysius Syracusis, et alii eodem modo, ex demagogis facti sunt tyranni.
5. Quemadmodum igitur diximus, regnum aristocratiam imitatur. Nam regnum dignitati, et aut propriae virtutis aut generis, aut beneficiorum, aut honorum simul atque potentiae meritis tribuitur. Omnes enim hunc honorem sunt adepti, quod civitates aut populos beneficiis vel demeruissent vel demerendi facultatem haberent: quidam depulso per bellum servitutis periculo, ut Codrus: alii patria liberata, ut Cyrus: alii aut urbe condita, aut propagatis imperii finibus, quemadmodum Lacedaemoniorum et Macedonum et Molossorum
6. reges. Regis autem est officium providere, ut nec divites injuria nec pauperes et plebs contumelia afficiantur. Tyrannis autem, quemadmodum saepenumero dictum est, nullam boni publici rationem habet praeterquam utilitatis privatae gratia. Proposita autem est tyranno quidem voluptas, regi vero honestas. Itaque velle pecuniarum copiis excellere tyrannicum est, honoribus vero magis regium. Item custodia regia ex civibus et suis constat: tyrannica ex peregrinis et
7. externis. Tyrannidi porro mala inesse et democratiae et oligarchiae, perspicuum est. Ex oligarchia habet tyrannis, quod sibi divitias tanquem finem proponit: aliter enim praesidium nec lautitia sustentari non potest; et quod multitudinem suspectam habet: quae causa est popularibus arma adimendi. Et plebem vexare, et ex urbe summovere et seorsim habitare cogere, commune est oligarchiae et tyrannidis. Ex democratia autem habet, bellum gerere cum nobilibus, eosque et occulte et aperte de medio tollere, et in exsilium pellere, tanquam aemulos, et dominatui suo obstantes. Ab his enim insidiae parari solent, dum quidam eorum ipsi imperare volunt, alii servire nolunt. Unde Periandri consilium Thrasybulo datum manavit, spicarum eminentium mutilatio, proinde quasi cives excellentes semper de medio tollere opor-

teat. Eadem igitur principia easdemque fere caufas mutationum eſſe in aliis rebuspublicis atque in monarchiis exiſtimare oportet, ut ſupra dictum eſt. Nam injuria, timor et contemtus magna ex parte ſubjectos ad conſpirandum in monarchias compellunt. Sed ex injuriis maxime contumelia, interdum tamen etiam, ſi quis fuerit fortunis ſpoliatus. Sunt autem iidem fines et tyrannidibus et regnis, qui et illis rebuspublicis propoſiti. Monarchis enim amplitudo divitiarum et honoris ſuppetit: quae omnes homines concupiſcunt. Con- 9.
ſpirationes autem quaedam in caput principum, aliae in principatum fiunt. Quae igitur a contumelia proficiſcuntur, hae in caput fiunt. Sed cum muliplex ſit contumelia, quaelibet eſt irae ſeu indignationis cauſa. Jam vero irati plerique fere omnes non praeſtantiae ſed ulciſcendae injuriae acceptae gratia in alterum invadunt. Nam conſpiratio quae facta eſt in Piſiſtratidas, inde orta eſt, quod Harmodii ſororem contumelia affecerant, Harmodium offenderant. Itaque Harmodium ſororis contumelia, Ariſtogitonem vero Harmodii injuria ad facinus impulerunt. Inſidiae etiam Periandro Ambraciae tyranno ſtructae ſunt propterea, quod inter compotandum, cum una eſſet puer, quem ille in deliciis habebat, quaeſiviſſet ex eo, eſſetne jam ex ſe praegnans? Jam Philippo a Pau- 10.
ſania idcirco via illata eſt, quia eum impune contumelia et dedecore affici ab Attalo eiusque amicis paſſus eſſet: et Amyntae cognomento parvo a Derda, quia in ejus pudicitiam glorioſe aliquid jactaverat: et Eunucho ab Evagora Cyprio. Nam propterea quod uxor ſibi ab illius filio ademta eſſet, eum interfecit, tanquam contumelia accepta. Multae etiam 11.
conſpirationes factae ſunt in monarchos, propter pudendas contumelias in corpus illatas, ut Crataei in Archelaum. Semper enim graviter ferebat veneream illius conſuetudinem: itaque vel levior cauſa ſatis idonea viſa eſt illa, quod nullam ſibi ex filiabus, ut erat pollicitus, in matrimonium dediſſet, ſed majorem natu quidem, bello, quod cum Sirra et Arrabaeo gerebat, implicitus, Elimeae regi deſpondit: minorem vero Amyntae filio, exiſtimans fore hoc pacto, ut minus ille diſſentiret ab eo qui fuerat ex Cleopatra natus: ſed alienatio-

nis origo fuit, quod graviter conſuetudinem ſtupri tuliſſet.
12. Una cum eo illum adortus eſt etiam Hellanocrates Lariſſaeus propter eandem cauſam. Ubi enim ſe ab illo, cui ſuae aetatis florem fruendum dederat, ab exſilio non reduci in patriam vidit, quod ille ſe facturum policitus erat, conſuetudinem illam non ab amatoria cupiditate ſed a voluntate inferendi contumeliam profectam fuiſſe putavit. Jam Paro et Heraclides Aenii Cotyn interemerunt, patris injuriam ulciscentes. Adamas autem a Coty defecit, tanquam contumelia accepta: quod puer ab eo exſectus fuiſſet. Multi porro etiam propterea quod corpore verbera pertuliſſent, irati, tanquam accepta contumelia, ſummos magiſtratus et principes cum regia poteſtate aut occiderunt aut adorti ſunt. Ut Mitylenis Megacles, facta cum amicis conſpiratione, Penthelidas, qui circumeuntes clavis obvium quemque caedebant, interemit. Et poſtea Smerdis Penthilum, plagis ab eo acceptis, et ab uxore extractus, necavit. Conſpirationis autem in Archelaum factae Decamnichus dux fuit, qui primus ceteros concitavit, iratus quod Euripidi poetae traditus ab eo fuiſſet verberandus. Euripides autem ſuccenſebat, quod ille neſcio quid de o-
14. re ejus graviter olente dixiſſet. Alii denique multi propter tales cauſas partim de medio ſublati ſunt, partim inſidiis excepti non longe a periculo abſfuerunt. Idem etiam fit propter metum: haec enim erat ex cauſis una, ut in rebus publicis ſic etiam in monarchiis. Ita Artabanes Xerxem adortus interemit, criminationem de Dario timens, quem iniuſſu Xerxis ſuſpenderat, putans tamen, ſe impune laturum, eo dante veniam, velut oblito propter coenam. Aliae fiunt conſpirationes contemtu, ut in Sardanapalum, cum quidam inter mulieres nentem conſpexiſſet: ſi vera ſunt haec, a fabularum ſcriptoribus tradita: ſin aliter, in alio tamen vere poteſt accidere. Et in Dionyſium poſteriorem Dion propter contemtum invaſit, cum et cives ita affectos, et ip-
15. ſum ſemper eſſe ebrium videret. Et vero nonnulli ex amicis adoriuntur propter contemtum: nam propterea quod ſibi fides habetur, tanquam improviſi facinus patrare valeant, contemnunt. Et qui putant fore, ut poſſint principatum occu-

pare et obtinere, quodam modo propterea quod contemnant, impressionem faciunt: quasi enim rem perficere valeant, periculum contemnentes propter potentiam sine timore aggrediuntur: ut faciunt belli duces in monarchas: quemadmodum Cyrus in Astyagem, dum ejus et vitam et exercitum contemnit: milites enim otium et inertia corruperat, ipse vero mollitia diffluebat. Et Seuthes Thrax cum esset imperator, in Amadocum. Alii pluribus caussis ad facinus impelluntur, exempli gratia, contemtu et quaestu, ut Mithridates in Ariobarzanem. Maxime autem propter hanc caussam adoriuntur ii, qui cum sint audaces natura, apud principes honore bellico funguntur. Fortitudo enim, potestatem nacta, audacia est: quibus ambabus rebus freti, tanquam facile victoria potituri, invadunt. Eorum autem, qui gloriae studio inflamma- 16.
ti aggrediuntur tyrannos, alius caussae modus est, ab iis, qui ante dicti sunt, diversus. Non enim, ut nonnullos, quaestus et magni honores tyrannicidis propositi impellunt, ita et gloriae cupidi periculum subeunt, tanquam aliud ingens facinus patretur, quo nobilitentur, fiantque apud ceteros illustres. Itaque monarchas, non ut sibi vindicent regnum, invadunt sed ut famam adipiscantur. Veruntamen perpauci nu- 17.
mero sunt, quos haec caussa ad facinus impellat. Oportet enim hos ita esse animatos, ut nisi facinus patraverint, vitam sibi acerbam esse putent: quocum comes esse debet Dionis opinio, quae non facile multorum animis innascitur. Ille enim cum parva manu adversus Dionysium se contulit, cum hoc animo se esse diceret, ut quocunque progredi daretur, eatenus actionem susceptam perducere satis esset habiturus: hoc est, praeclaram eam mortem non recusaturus vel si statim sibi mori accideret, modo terram illius ad breve tempus attigisset. Interit autem tyrannis uno quidem mo- 18.
do, ut alia quaeque respublica, extrinsecus, si qua contraria respublica potentior sit: voluntatem enim praesto futuram perspicuum est, propterea instituti diversitatem. Quae autem volunt, haec omnes, si facultas adsit, faciunt. Contrariae autem tyrannidi sunt respublicae, democratia quidem, *ut figulus figulo*, quemadmodum ait Hesiodus. Nam democratia

haec poſtrema tyrannis est. Regno vero aristocratia contraria eſt propter reipublicae contrarietatem: quare Lacedaemonii plurimas tyrannidas ſuſtulerunt, et item Syracuſani,
19. quo tempore rectum reipublicae ſtatum obtinebant. Alio vero modo evertitur tyrannis ex ſeipſa, per ſociorum ſeditionem: ut Gelonis et nuper Dionyſii. Nam Gelonis quidem tyrannis eo everſa eſt, quod Thraſybulus, Hieronis frater, Gelonis filium demagogorum more blanditiis deliniebat, et ad voluptates incitabat, ut ipſe imperaret: neceſſarii autem ita res compoſuerant, ut ne tyrannis funditus everteretur, ſed ſolus Thraſybulus: cives et populus occaſionem nacti, coitione facta, eos omnes exegeruut. Dionyſium autem Dion, ejus affinis, coacta militum manu, et populo ſibi adjuncto,
20. tyrannide dejecit et ipſe interfectus eſt. Cum ſint autem cauſae duae, propter quas potiſſimum in tyrannidas conſpiratur, odium et contemtus: horum quidem alterum, odium dico, tyrannis adeſſe neceſſe eſt: tamen ex contemtu tyrannides magna ex parte diſſolvuntur. Argumento, quod qui occuparunt imperia, eorum plerique eadem retinuerunt; qui vero tradita ab aliis acceperunt, hi ſtatim fere omnes amiſerunt. Nam cum ſe voluptatibus dedant, facile in contemtum veniunt, et multas ſe opprimendi occaſiones conantibus prae-
21. bent. Odii autem partem etiam iram ponere oportet: nam quodammodo earundem actionum cauſa eſſe ſolet. Quin ſaepenumero etiam ad agendum majorem vim habet, quam odium; vehementius enim inferuntur, quod perturbatio animi rationem in conſilium non adhibeat. Potiſſimum autem homines ob contumeliam irae indulgent: propter quam cauſam cum Piſiſtratidarum tyrannis ſublata fuit, tum multae aliae; ſed magis propter odium. Nam ira quidem cum dolore conjuncta eſt. Itaque uti ratione non eſt facile iratis; odium atque inimicitia ſine dolore eſt. Atque ut in ſumma dicamus, quot cauſas eſſe diximus et oligarchiae merae atque ultimae, et democratiae extremae evertendae, tot etiam tyrannidis ſtatuendae ſunt; quoniam formae illae reipublicae tyrannides
22. dividuae ſunt. Regnum autem minime omnium a cauſis externis interit. Quocirca et diuturnum eſt. Sed plurimae

pernicies intrinſecus exiſtunt, idque duobus modis, uno per regni ſociorum ſeditionem, altero, ſi reges conantur magis tyrannice rempublicam adminiſtrare, cum plura ſuo arbitratu ac praeter leges gerere volunt. Ceterum jam noſtris temporibus regna non conſtituuntur, ſed ſi quae monarchiae ſiunt, tyrannides potius exiſtunt, propterea quod regnum eſt imperium voluntarium, et rex majorum rerum ſummam habet poteſtatem, multi autem ſunt ei ſimiles, nec tantopere quisquam excellit, ut imperii magnitudinem et dignitatem exaequet. Itaque propter hanc cauſam homines ſponte quidem ſua regnum non ſufferunt: quod ſi quis dolo aut vi occupaverit, jam hoc tyrannis eſſe videtur. Regnorum autem eo- 23.
rum, quae ex genere ad poſteros perveniunt, interitionis hanc etiam cauſam, praeter ſupra dictas, ſtatuere oportet, quod multi ſuccedunt tales ut facile contemnantur, et qui, cum dominatum tyrannicum non ſint conſecuti, ſed honores regios obtineant, civibus contumeliam inferant. Tum enim facilis eſt regni everſio. Nam ſi nolentibus imperet, protinus deſinet eſſe regnum: tyrannus autem etiam invitis dominatur. Igitur monarchiae propter has et ſimiles cauſas evertuntur.

Caput IX. (vulgo C. 11.)

Servantur autem, ut univerſe dicam, contrariis: ſingulatim vero, regna quidem, ſi ad mediocritatem magis adducantur. Quanto enim pauciorum rerum penes principes eſt poteſtas, tanto diutius omnis principatus maneat neceſſe eſt. Nam cum ipſi minus ſiant dominorum in morem imperioſi, tum moribus efficiuntur magis ad aequalitatem propenſi, tum civibus minus ſunt invidioſi. Propter hanc cauſam enim et regnum Moloſſorum diu incolume permanſit: et regnum Lacedaemoniorum propterea, quod imperium et ab initio in duas partes diviſum fuit, et poſtea Theopompus cum multis aliis in rebus tum in hoc moderatione uſus, Ephororum magiſtratum regno oppoſuit. Imminuta enim regni poteſtate diuturnitatem auxit. Itaque id quodammodo non minus, ſed majus fecit. Quod ipſum ferunt uxori reſpondiſſe, qua exprobrante, quod minus regnum ſiliis tradere, quam accepiſ-

ſet a patre, ipſum non puderet: Minime vero, inquit; tra-
2. do enim diuturnius. Tyrannides autem duobus modis maxime contrariis ſervantur: quorum alter eſt is, qui traditus eſt, et quo plerique tyranni imperium adminiſtrant. Atque ex his pleraque inſtituiſſe Periandrum Corinthium ferunt: multa etiam ſimilia a Perſarum imperio ſumere licet. Sunt autem ea, quibus tyrannides quoad fieri poteſt conſervari diximus, viros praeſtantes deprimere, et qui ſunt elato animo de medio tollere, nec convivia publica ferre, neque ſodalitates, neque doctrinam, neque quicquam tale aliud permittere: ſed illa omnia, unde duo proficiſci ſolent, ſpiritus animique elatio et fides, cavere: et coetus vetare, et omnes alios otioſorum conventus prohibere: omnia denique facere, ut quam maxime inter ſe ignoti omnes ſint. Notitia enim mutua
3. fides firmatur. Et dare operam ut cives, qui non abſunt peregre, ſemper ſint ante fores atque in oculis; ſic enim et minime obſcurum erit, quid agant quidque moliantur: et ſervitute ſemper preſſi animos attollere non audebunt: et caetera quaecunque ſunt hujusmodi, Perſica et barbara, ſunt tyrannica. Omnia enim idem valent. Tum perficere, ut quid ſubjectorum quisque dicat et agat, non ignoretur, et exploratores habere, quales erant Syracuſis, qui potagogidae appellabantur, et otacuſtae, quaſi delatores et auſcultatores dicas, quos Hiero ſubmittebat, ubicunque civium coetus et conventus erat: quippe talium hominum metu minus audent libere
4. loqui, et ſi quid audent, minus latet. Utile etiam eſt tyranno inter cives calumniando ſerere diſcordias, amicos cum amicis, populares cum nobilibus, et divites inter ſe ipſos committere. Etiam cives ſpoliare bonis tyrannicum eſt, quibus praeſidium alatur, et ne ab operibus quotidianis otium iis ad parandas inſidias ſuperſit. Huius rei exemplum praebent pyramides Aegypti, Cypſelidarum Coloſſi, donaque diis conſecrata: et aedes Jovis Olympii a Piſiſtratidis aedificata, et opera publica Sami a Polycrate facta. Haec enim omnia eodem pertinent, ut cives nec otium habeant et pauperes red-
5. dantur. Quo item ſpectat tributorum exactio: ut Syracuſis, ubi tyrannidem obtinente Dionyſio civium opes quinque

annorum ſpatio tributi nomine collatae fuerunt. Eſt etiam tyrannicum bella ſuſcitare atque alere, ut ſint occupati cives et ſemper duce indigeant. Praeterea cum regnum quidem ſtudio et opera amicorum ſervetur, tyranni contra proprium eſt maxime amicis diffidere: nam omnes quidem tyrannidem evertere volunt, hi tamen maxime poſſunt.
Ea quoque tyrannica ſunt, quae in poſtrema democratia 6.
ſiunt; mulierum licentia et dominatus in domibus, ut virorum conſilia factaque enuntient: et ſeruorum licentia propter eandem cauſam. Nam nec ſervi nec mulieres tyrannis inſidiantur, et cum proſpero fortunae ſtatu fruantur, bene cupiant tyrannidi et democratiae neceſſe eſt. Nam etiam populus in democratia expetit eſſe monarcha. Itaque etiam adulatores apud utrumque ſummo in honore ſunt. Apud populum quidem demagogus; hic enim populi aſſentator eſt: apud tyrannos vero ii, qui ſe demiſſe in conſuetudine gerunt; quod eſt aſſentatoris. Nam etiam propter hanc cauſam tyrannis improborum amicitia jucunda eſt: gaudent enim aſſentatione tyranni. Hoc autem nemo fecerit, qui liberum animum gerat: nam viri probi aut amant, aut certe non blandiuntur. Tum improbi ad res improbas ſunt utiles: clavus
enim clavo truditur, ut in proverbio eſt. Praeterea tyranni- 7.
cum eſt conſuetudine viri gravis et liberi non delectari: ſe enim ſolum talem tyrannus eſſe poſtulat. Qui autem gravitate et libertate cum tyranno certat, is illud ipſum, quo tyrannis excellit, et dominatum eius tollit. Tales igitur homines oderunt, tanquam imperii ſui everſores. Praeterea peregrinos ad convivium et quotidianam vitae conſuetudinem adhibere potius, quam cives, tyrannicum eſt: quaſi hi quidem ſint hoſtes, illi vero nec aemuli nec adverſarii. Haec igitur et talia tyrannica ſunt quidem illa, et tyrannidem tuentia, quibus tamen nihil improbitatis abeſt. Sed haec om-
nia fere tribus generibus continentur. Tria enim ſunt quae 8.
tyrannis efficere conatur: primum ut ſubjecti demiſſos animos gerant. Nam qui anguſto et parvo animo eſt, is nemini parat inſidias. Deinde ne ſidem habeant inter ſe: non

enim prius evertitur tyrannis, quam aliqui in ſerſe fidem habeant. Idcirco viros probos tanquam hoſtes inſectantur, propterea quod obſint imperio, non ſolum quod dominationem recuſent, ſed etiam quia ſunt et inter ſe et erga alios fideles, nec ſe nec alios produnt aut accuſant. Tertium eſt, ut non habeant poteſtatem rerum agendarum. Nemo enim aggreditur ad eas res agendas, quae effici non poſſunt: ergo neque ad tyrannidem evertendam, ſi deſit agendi facultas.
9. [Hi ſunt igitur tres fines ad quos ſpectant tyrannorum molitiones. Omnia enim tyrannorum conſilia ad haec propoſita revocari poſſunt: partim ne cives fidem habeant inter ſe, partim ne quid poſſint, partim ne gerant animos elatos.] Hic
10. eſt igitur modus unus tyrannidem tuendi. Alter autem rationem et curam iis, quae diximus, contrariam habet, et poteſt ex interitu regnorum ſumi. Quemadmodum enim regni evertendi modus unus eſt, ſi fiat imperium magis tyrannicum, ſic tyrannidi eſt ſalutare, eam facere magis regiam, uno duntaxat retento, potentiam dico, non modo volentibus verum etiam invitis imperandi: quippe quo amiſſo tyrannis ipſa amittitur. Hoc igitur ut ſtabili fundamento jacto et conſervato, cetera partim facere debet, partim ſpeciem oſtentare, callide regiam adminiſtrationem ſimulans; primum quidem, ut reipublicae curam habere videatur, ne ſumtus faciat in eas donationes, quae multitudinem offendunt, dum tyrannus a civibus ſumit atque exigit, in opere et labore aſſidue verſantibus et tenuiter victitantibus, ſcortis autem et peregrinis et artificibus effuſe largitur. Item ut rationes acceptorum et expenſorum referat; quod nonnulli jam tyranni fecerunt. Sic enim rempublicam adminiſtrans, potius pater familias quam tyrannus eſſe videbitur. Non eſt autem metuendum, ne quando pecuniae eum deficiant, cum penes eum
12. civitatis ſit poteſtas. Immo vero tyrannis, cum domo diſceſſerint, hoc utilius eſt, quam congeſtas relinquere. Ita enim cuſtodes imperium minus invadunt, qui tyrannis abſentibus formidabiliores ſunt quam cives. Nam cives comites peregrinationis fiunt, cuſtodes remanent. Deinde tyrannum videri oportet tributa et exactiones ita imponere, ut providendi ac diſ-

penſandi gratia numos congerere videatur, cum bellum inciderit, ad uſum militarem. In ſumma ſic ſe comparare, ut tanquam publicae pecuniae non privatae cuſtodem et quaeſtorem agat. Ut non difficilis et ſuperbus, ſed gravis eſſe vi- 13
deatur, et praeterea talis, quem colloquentes non formident, ſed potius venerentur, quod tamen ei non facile contingit, qui talis eſt, ut facile contemnatur. Itaque curare debet, ut ſi non ceteris virtutibus, at certe civilibus ſit praeditus, et talem de ſe opinionem faciat: utque non ſolum ipſe ſed omnes eius domeſtici a ſubjectorum contumeliis puerorum puellarumque abſtinere videantur: atque ſuas mulieres eodem modo in officio contineant, ne ſint in alias contumelioſae. Nam propter uxorum contumelias multae tyrannides interierunt. De voluptatibus autem corporis contrarium eos face- 14
re oportet, atque nunc quidam tyranni faciunt; qui non ſolum ſtatim a mane et continenter per multos dies hoc agunt, ut voluptatibus perfruantur, verum etiam id notum ceteris eſſe volunt, ut ſe quaſi beatos et felices admirentur. Sed maxime in his rebus ſe moderate gerere debet, aut ſaltem de ſe ceteris facere opinionem temperantiae. Non enim is, qui ſiccus ac ſobrius eſt, ſui invadendi aut contemnendi praebet occaſionem, ſed qui ebrius: non vigilans, ſed ſomno deditus. Contrarium denique iis omnibus, quae ſupra dicta 15
ſunt, faciendum eſt. Urbem enim exaedificare atque exornare debet, tanquam ſit procurator, non tyrannus. Praeterea curandum eſt, ut deos religionesque ſemper egregie colere videatur. Nam minus injuriam homines a talibus hominibus metuunt, cum principem religioſum eſſe, ac deos vereri putant: et minus inſidiantur ei, qui deos auxiliares habere videatur. Talis autem citra ineptitudinem videri debet. Praeterea eos, qui aliqua virtute praeſtant, talibus honoribus afficere, ut non putent ſe unquam a civibus, ſi liberi eſſent, majores fuiſſe conſecuturos: et hos quidem honores ipſum tribuere: ſupplicia vero per alios magiſtratus et per judices irrogare. Eſt autem communis monarchiae omnis cautio, ne- 16
minem facere nimis magnum, aut certe plus quam unum facere: ipſi enim inter ſe, quid quisque agat, obſervabunt.

Quod ſi unum aliquem forte magnum facere oporteat, at ne eum, qui ſit ingenio et moribus audax: nam tales mores in cunctis actionibus maxime ſunt ad vim inferendam accommodati et proni. Et ſi cuius ſit minuenda potentia, paulatim
17. id faciendum eſt, non tota ſimul auferenda. Praeterea cum ab omni contumelia tyrannus debeat ſibi temperare, tum maxime a duabus, ut ne quem plagis caedat, nec cuiusquam aetatis flore contumelioſe abutatur. Maxime autem haec cautio eſt in hominibus ambitioſis adhibenda. Nam pecuniae cupidi injuriam ſibi per contemtum quendam illatam graviter ferunt, ſi detrimento, ambitioſi et probi homines, ſi dedecore ſive infamia afficiantur. Quare aut a talibus factis abſtinendum eſt, aut ſupplicia quidem videri oportet animo paterno irrogare, non per contemtum: conſuetudinem autem veneream adoleſcentium appetere propter amorem, non propter potentiae licentiam. Ad ſummam, ſi quid de honore detraxerit, debet id majoribus honoribus redimere atque ſarci-
18. re. Eorum autem, qui ipſam tyranni vitam et caput petunt, hi ſunt maxime horribiles, et plurimam accuratiſſimamque cuſtodiam deſiderant, qui modo tyrannum interficiant, nihil ſunt de ſalute ſua ſolliciti. Quocirca ii maxime cavendi ſunt, qui aut ſeipſos aut ſibi caros contumelia affectos eſſe putant: nihil enim ſibi parcunt, qui ab ira impulſi in alterum irruunt, auctore Heraclito. *Difficile eſt*, inquit *cum ira pugnare:*
19. *quippe quae anima redimitur.* Quoniam autem civitas ex duabus particulis conſtat, nempe ex egentibus et locupletibus, providere oportet, ut utrique ſemper imperium conſervari putent, nec alteri ab alteris injuria afficiantur: proxime vero, utri ſint potentiores, hos imperio maxime conciliare. Nam ſi res tyranni hoc modo fuerint compoſitae et firmatae, neque ſervos neceſſe habebit tyrannus ad libertatem vocare, neque civibus arma demere: pars enim altera adjuncta tyranni potentiae ſatis erit valida ad conatus impetentium ſuperandos. Sed ſupervacaneum eſt talia ſingula perſequi. In prom-
20. tu eſt enim, quid monarchae propoſitum eſſe debeat. Huc enim omnia redeunt, ut iis, qui ſub imperio ſunt, non tyrannum ſed patrem familias aut regem agere videatur, et rem non

non quasi dominus sed quasi procurator et praefectus administrare: tum in vita moderationem, nec quod nimium est consectari. Praeterea nobiles quidem consuetudine et sermonibus sibi conciliare, multitudinem vero populari oratione demulcere. Ex his enim necessario fiet, ut imperium non solum honestius ac fortunatius sit, quia melioribus imperat, nec animo dejectis, et ipse non erit civibus odio nec timori, sed etiam diuturnius. Praeterea probis moribus esse oportet, aut certe semibonis, et non malis, sed semimalis. Atque 21. (vulgo C. 12.)
ex omnibus rebuspublicis oligarchia et tyrannis citissime delentur. Diutissime enim stetit ea, quae Sicyone fuit Orthagorae liberorum et ipsius Orthagorae tyrannis: annos enim centum permansit. Cuius rei causa est, quod subjectos moderate tractabant, et plurimum legibus serviebant. Et Clisthenes, quia bellicosus erat, non fuit contemtui habitus: item populares indulgenter habebant, ipsorum rebus consulendo. Dicitur enim Clisthenes eum, qui victoriam ab ipso abjudicarat, corona donasse: nonnulli autem statuam illam in foro sedentem, eius, qui ita judicavit, simulacrum esse dicunt. Aiunt etiam Pisistratum, cum ei dies dicta fuisset, judicium ad Areopagum subiisse. Proxime diuturna fuit Cypselidarum 22.
tyrannis Corinthi: haec enim firma permansit annos nonaginta tres, et sex menses. Nam Cypselus annos triginta regnavit: Periander, quadraginta [quatuor], Psammetichus Gordiae filius, annos tres. Causae autem huius quoque sunt eaedem. Nam Cypselus quidem populum indulgenter tractabat, nec ab initio praesidio ad sui corporis custodium usus est. Periander vero fuit ille quidem tyrannicus, sed tamen bellicosus. Tertia Pisistratidarum Athenis, sed non fuit continua. 23.
Bis enim exsulavit Pisistratus, cum tyrannidem obtineret. Itaque ex annis tribus et triginta, decem et septem tyrannidem obtinuit: decem et octo eius filii: itaque anni omnes fuerunt quinque et triginta. Reliquarum autem maxime diuturna fuit Hieronis et Gelonis tyrannis Syracusis. Annos autem ne haec quidem stabilis permansit multos; sed anni sunt omnino decem et octo. Nam Gelo cum annos septem tyrannidem obtinuisset, octavo excessit e vita. Hiero decimo,

Thraſybulus undecimo menſe exactus eſt. Plurimae autem tyrannides breves omnes fuerunt omnino. Ac respublicae quidem et monarchiae quibus rebus intereant, et quibus rurſus conſerventur, dictum fere eſt de omnibus.

Caput X. (vulgo C. 12.)

In Platonis autem libris de Republica diſputatur quidem a Socrate de mutationibus rerumpublicarum, ſed minus recte. Nec enim optimae reipublicae et primae mutationem privatim exponit, qui cauſam eſſe tradit, quod nihil perpetuo maneat, ſed omnia certo quodam temporis ambitu ſpatioque mutentur. Horum autem eſſe principium ea, quorum radix ſeſquitertia numero quinario juncta, duas harmonias (*concentus*) efficit, id eſt, quando huius diagrammatis ſeu figurae numerus ſolidus factus fuerit. Naturam enim interdum gignere homines, quorum pravitas diſciplina emendari ac ſuperari nequeat. Atque hoc quidem ipſum ille fortaſſe non male dixit. Fieri enim poteſt, ut exſiſtant nonnulli, qui nulla inſtitutione erudiri, bonique viri fieri queant. Haec autem mutatio quid habet, cur eius reipublicae, quae ab illo dicitur optima, magis quam aliarum omnium, atque adeo re-
2. rum omnium, quae oriuntur, propria dici debeat? Tum quo temporis ſpatio dicit omnia mutari, etiam ea, quae non ſimul fieri coepta ſunt, ſimul mutantur: verbi gratia, ſiqua pridie converſionis facta ſunt, ergo ſimul mutantur. Praeterea quaenam cauſa eſt, quare ex hac republica in Laconicam fiat mutatio? cum omnes respublicae ſaepius in contrarias, quam in proximam mutentur. Eadem eſt ratio ceterarum, quas dicit, mutationum. Nam ex Laconica republica, inquit, in oligarchiam fit converſio: ex hac in democratiam, ex democratia in tyrannidem. Atqui etiam contraria ratione mutantur: verbi gratia, democratia in oligarchiam, atque
3. adeo magis quam in monarchiam. Praeterea vero neque ſi futura eſt tyrannidis mutatio, in quam formam mutatio futura ſit, exponit, neque ſi futura non eſt, hujus rei cauſam explicat. Ratio eſt, quia non erat ei facilis explicatio. Hoc enim totum incertum minimeque definitum eſt. Nam illius

quidem ſententia, eius commutatio in primam et optimam
ſieri deberet: ita enim continuum quiddam et circulus ſieret.
Verum ſaepenumero mutatur in tyrannidem tyrannis: quem-
admodum Sicyone a Myrone ad Cliſthenem translata eſt:
et in oligarchiam, ut in Chalcide, quam Antileon obtinuit:
et in democratiam, quemadmodum Syracuſana Gelonis: et in
ariſtocratiam, quemadmodum Charilai Lacedaemonia, et Car-
thaginienſis. Etiam in tyrannidem oligarchia vertitur; ut 4.
in Sicilia propemodum antiquae pleraeque, velut apud Le-
ontinos in Panaetii tyrannidem, Gelae in Cleandri, Rhegii
in Anaxilai, et in aliis multis item civitatibus. Abſurdum
etiam illud eſt, exiſtimare idcirco tyrannidem in oligarchiam
mutari, quia, qui imperia obtinent, pecuniae et quaeſtus cu-
pidi ſunt; et non potius quod ii, qui ſunt opibus multo ſu-
periores, non putant eſſe juſtum, ut egeni paria opulentis
habeant in civitate. Atque in multis oligarchiis non licet
quaeſtum e magiſtratibus facere, ſed leges ſunt, quae vetant.
Carthagine vero, quae civitas populariter adminiſtratur, quae-
ſtum faciunt; necdum tamen reipublicae ſtatum mutaverunt.
Jam vero etiam hoc abſurdum eſt, dicere civitatem, in qua 5.
pauci imperium obtinent, ex duabus civitatibus conſtare, al-
tera divitum, altera pauperum. Nam cur haec magis, quam
Laconica vel quaevis alia, ubi non omnes habent paria pa-
trimonia, vel non omnes ſimiliter ſunt viri probi? At, licet
nemo fuerit pauperior factus, tamen, ſi creverit egenorum
multitudo, in democratiam mutatur oligarchia; et viciſſim
in oligarchiam democratia, ſi locupletes fuerint plebe poten-
tiores: et alteri quidem negligentes, alteri vero vigilantiores
ſint. Et cum ſint multae mutandarum rerumpublicarum cau-
ſae, unam duntaxat commemorat, quod per ſumtus immo-
deratos et uſuras in egeſtatem redigantur: quaſi vero om-
nes aut plerique ab initio divites fuerint; quod falſum eſt.
Verum cum aliqui ex principibus bona diſſiparunt, ii res no-
vas moliuntur: cum vero alius, nihil eſt quod ſit magnope-
re inde metuendum: neque tunc magis commutatio ſit oli-
garchiae in democratiam, quam in aliam reipublicae formam.
Praeterea ſive honoribus excludantur, ſive injuriam accipiant,

ſive afficiantur contumelia, ſeditiones movent, et reipublicae ſtatum mutant, etiamſi patrimonia non abſumſerint. . . . . quia licet eis facere, quod volunt: cuius rei cauſam dicit eſſe nimiam libertatem. Denique cum ſint plura oligarchiae et democratiae genera, Socrates tamen ita de mutationibus diſſerit, quaſi unum duntaxat cuiusque genus habeatur.

Libri ſexti Caput primum.

Quot igitur et quae ſint differentiae ejus civitatis partis,
quae conſultandi munere fungitur, quaeque ſummam habet rei-
publicae poteſtatem, et magiſtratuum deſcriptionis atque or-
dinis, deque tribunalibus et quae cuique reipublicae conve-
veniant, ſupra diſſeruimus; praeterea de interitu et conſer-
vatione rerumpublicarum, ex quibus et propter quas cauſas
fiant, disputavimus. Quoniam autem plura ſunt democratiae
et aliarum item rempublicarum genera, non fuerit ab re, ſi-
mul de ipſis, ſiquid ſupereſt, diſſerere, ac proprium et cuique
accommodatum modum exponere, et item conjugationes et
2. copulationes omnium dictorum modorum explicare. Nam
quot modis haec inter ſe bina copulantur, tot pariunt rerum-
publicarum varietates, ita ut et ariſtocratiae ad oligarchias, et
politiae ad democratias magis declinent. Copulationes autem
ſeu conjugationes dico, de quibus diſſerere oportet, nec eſt hac-
tenus diſputatum, ſi conſilium et item magiſtratuum creando-
rum ratio oligarchiae convenienter ſit deſcripta atque ordi-
nata: tribunalia vero ariſtocratiae: aut haec quidem et con-
ſilium, oligarchiae convenienter: ratio vero creandorum ma-
giſtratuum ariſtocratiae: aut alio aliquo modo, ne cuncta
3. quae reipublicae propria ſunt, componantur. Qualis igitur
democratia quali civitati conveniat, atque eodem modo quae
oligarchia cui multitudini ſit accommodata, et e ceteris re-
buspublicis quae quibus conducat, ſupra eſt dictum. Verun-

tamen oportet non solum ex his rebuspublicis quae sit optima civitatibus, sed etiam quomodo sit constituenda, declarare. De his igitur ac ceteris rebuspublicis pauca disputemus, ac primum de democratia. Nam simul et ea, quae huic contraria est, quam nonnulli oligarchiam appellant, cognoscetur. Ad hanc autem differendi rationem sumenda sunt popularia 4. cuncta, et quae popularibus statibus videntur esse adjuncta. Ex his enim copulatis species democratiae existunt, efficiturque ut plures quam una sint et variae democratiae. Duae enim causae sunt, propter quas sunt plures democratiae. Prima quidem, quam supra memoravimus, quoniam populi diversi sunt. Est enim una multitudo agricolarum, altera opificum, alia mercenariorum; quarum si prima addatur secundae, et tertia rursum utrique, non solum in eo discrimen erit, quod democratia melior et deterior fiet, sed etiam in eo, quod non erit eadem. Secunda autem causa est ea, quam 5. in praesenti tractamus. Nam quae democratiis adjuncta et consentanea esse videntur, ea si alio atque alio modo componantur, dissimiles ac diversas democratias faciunt. Hanc enim pauciora comitabuntur, illam plura, aliam haec omnia: quorum singulorum cognitio cum ad constituendam, quam ex iis quis velit, rempublicam, tum etiam ad emendandam prodest. Nam qui respublicas constituunt, ii cuncta, quae propria sunt cuiusque, ad propositum finem collecta conferre nituntur: qua in re vehementer errant, ut supra in quaestione de interitu et salute rerumpublicarum declaravimus. Nunc autem postulata, et mores, et quae expetant, exponamus. Fun- 6. damentum igitur reipublicae popularis est libertas: sic enim (vulgo dici solet, in sola populari republica homines libertate frui. C. 2.) Huc enim spectare status omnis popularis dicitur. Jam vero unum libertatis argumentum est, si sit imperandi et parendi vicissitudo. Etenim jus populare est, ut aequalia quisque habeat numero, non dignitate. Hoc autem jure posito ac recepto necesse est, multitudinem esse dominum, et quicquid pluribus visum fuerit, hoc esse finem, et hoc esse jus. Nam civis quisque ut aequum habeat, oportere aiunt. Quo fit, ut in democratiis plus auctoritatis ac potestatis habeant egentes,

quam locupletes, quoniam numero plures ſunt. Ratum au-
7. tem eſt, quod pluribus viſum eſt. Hoc igitur eſt unum libertatis ſignum: quam quidem omnes popularis reipublicae definitionem ponunt. Alterum ſignum eſt, vivere ut quisque vult. Hunc enim libertatis effectum eſſe dicunt, cum ſervitutis argumentum ſit, ex alieno arbitrio vivere, non ex ſuo. Democratiae igitur terminatio haec eſt altera. Hinc autem natum eſt illud, nullius imperio parere velle, ſin minus hoc liceat, at viciſſim parere. Atque hac ratione ad libertatem confert eam, quae in aequalitate poſita eſt. His igitur ſuppoſitis et tali principio jacto, haec popularia ſunt, ut omnes magiſtratus ex omnibus conſtituantur: ut omnes imperium in ſingulos et ſinguli viciſſim in omnes teneant: ut magiſtratus ſorte mandentur vel omnes, vel certe quicunque uſum vel artem non requirunt: ut magiſtratus ex cenſu aut nullo aut minimo mandentur: ut nullum magiſtratum idem bis gerat, vel raro vel paucos, bellicis exceptis: ut breuis temporis ſint magiſtratus vel omnes, vel certe ii, quorum ratio id patitur: ut omnes judicia exerceant, vel ex omnibus vel de rebus omnibus, aut de plurimis et maximis, et in quibus vertitur ſumma rerum, verbi cauſa, de rationibus referendis, de ſtatu reipublicae, et de contractibus privatis: ut et conventus popularis ſummam rerum omnium poteſtatem, aut certe maximarum habeat, nullius autem magiſtratus arbitrio
9. quicquam vel quam pauciſſima permittantur. Ex magiſtratibus autem maxime populare eſt conſilium (ſenatus,) ubi non ſuppetit omnibus mercedis copia: hic enim huius etiam magiſtratus poteſtatem minuunt: quoniam populus mercede ſuppetente ad ſe cuncta judicia trahit, quemadmodum in diſputatione ſuperiore dictum eſt. Praeterea ut merces omnibus tribuatur, concioni, tribunalibus et magiſtratibus: ſin hoc minus licet, at ſaltem magiſtratibus, tribunalibus, conſilio, et concionibus principalibus, aut iis magiſtratibus, qui una cibum capere neceſſe habent. Praeterea cum oligarchia genere, divitiis, et doctrina definiatur, quae his oppoſita ſunt, ea popularia videntur eſſe, ignobilitas, paupertas, et ſordida
10. opificia. Eſt etiam populare, nullum eſſe magiſtratum per-

petuum: aut si quis ex antiqua reipublicae mutatae forma relictus sit, ut ejus potentia circumcidatur, utque ex suffragiis ad sortes revocetur. Haec igitur sunt democratiarum communia. Jam vero ex eo jure, quod democratiae proprium esse convenit inter omnes: hoc autem est, ut omnes aequale habeant secundum numerum; status is, qui maxime popularis dicitur et esse videtur, et populus existit. Aequale enim est, ut imperia nihilo magis locupletes teneant quam egeni, nec soli summam potestatem, sed omnes ex aequo, secundum numerum, non pro dignitate teneant. Sic enim demum reipublicae aequalitatem et libertatem adesse putant. Quaeritur 11.
nunc qua ratione futurum sit, ut aequalitatem hanc consequantur atque obtineant. (vulgo C. 3.) Utrum verbi gratia quingentorum civium census oporteat mille hominibus partiri, utque ipsi mille tantum quantum quingenti valeant? an non sit hac ratione aequalitas ex numero constituenda, sed facta in hunc modum partitione, totidem ex quingentis quot ex mille hominibus sumere conveniat, et his summam creandorum magistratuum et judicandi potestatem tradere? Utrum igitur haec respublica justissima est jure populari, an ea potius, quae multitudinem spectat? Populares enim aiunt hoc esse justum quod pluribus visum: at ii, qui oligarchiae student, id, quod ampliora patrimonia habentibus placuerit: ex amplitudine enim
opum judicium esse faciendum. Sed habet utraque res inaequali- 12.
tatem atque injustitiam. Nam si pro jure habendum est, quicquid pauci constituerint, tyrannis erit. Nam si quis unus plura quam ceteri divites possideat, is utique jure oligarchiae debet solus imperare. Sin autem quod pluribus numero, injuriam inferent, bonis divitum et paucorum publicandis, quemadmodum supra dictum est. Quaenam igitur sit aequalitas, de qua utrique consentiant, ex iis juribus, quae utrique definiunt, videndum. Dicunt enim quicquid majori
parti civium visum sit, id ratum esse oportere. Demus ita 13.
esse, non tamen omni ratione: sed cum duae sint partes, ex quibus constat civitas, divites et pauperes, id ratum sit, quod utrisque aut majori parti visum fuerit: sin contraria placuerint, id quod pluribus visum fuerit, et iis qui majorem

cenſum habent: exempli cauſa, ſunt hi quidem decem, illi vero viginti: et ex divitum numero ſex aliquid placuit, aliud quindecim ex pauperum multitudine. Acceſſerunt igitur ad pauperes quidem quindecim, divites quatuor: ad divites vero ſex pauperes quinque: utrorumcumque igitur cenſus ſuperaverit alterum, utrisque connumeratis, horum ſententia
14. vincat. Quod ſi forte pares fuerint, communis et ſimilis exiſtimanda haec dubitatio eſt, atque nunc, ſi concio aut judices in duas aequas partes ſcinduntur: aut enim ſorti res permittenda eſt, aut alia ratio ſimilis ineunda. Ceterum de aequo et jure quamvis verum invenire difficillimum ſit, facilius tamen id fortuna continget, quam iis, qui ſuperiores eſſe poſſunt, idem perſuadere. Semper enim aequum et juſtum quaerunt imbecilliores; potentiores vero minime id curant.

Caput II. (vulgo C. 4.)

Cum ſint autem democratiae quatuor, optima quidem eſt ea, quae eſt ordine prima, quemadmodum ſuperioribus libris expoſitum eſt. Et vero haec eadem omnium eſt etiam antiquiſſima. Primam autem appello, ut ſi quis populorum diviſionem faciat. Optimus enim populus eſt agricolarum. Itaque democratia conſtitui poteſt, ubi multitudo ex agricultura aut pecore paſcendo vivit. Nam propter rei familiaris tenuitatem ſemper in opere occupata conciones frequentare nequit. Quod vero caret rebus ad victum neceſſariis, in opere faciendo aſſidue verſatur, neque alienum appetit: ſed magis opere ruſtico faciendo, quam rempublicam vel magiſtratum gerendo, cum magiſtratus non ſunt admodum quaeſtuoſi, delectatur. Nam vulgus quaeſtui ſtudet magis quam
2. honori. Argumento, quod et olim tyrannidas ferebant, et ferunt etiam nunc oligarchias, ſi nec ab opere faciendo prohibeantur, nec ſpolientur re familiari. Sic enim fit, ut quidam eorum celeriter diteſcant, alii non opprimantur egeſtate. Praeterea ſi deligendi magiſtratus et rationum a magiſtratibus repetendarum poteſtatem habeant, hac ratione quod deeſt, ſi quid ambitione ducuntur, reſarcietur. Nam apud nonnul-

los populos etiamsi non habeant universi jus mandandorum magistratuum, sed aliqui per vices lecti, ut Mantineae: si modo penes eam consultandi sit potestas, hoc uno est contenta multitudo. Atque hanc figuram quandam esse democratiae oportet existimare, qualis erat olim Mantineae. Quapropter 3.
et utile est ei democratiae, quae antea exposita est, et solet hoc in ea servari, ut omnes quidem cives et magistratus eligant, et rationes a magistratibus reposcant, et exerceant judicia: maxima tamen imperia et magistratus a majore censu, prout major erit quisque magistratus, delecti gerant: aut nullo census habita ratione gerant, qui gerendi facultatem habent. Hac autem ratione recte rempublicam administrari necesse est: nam semper magistratus ab optimis quibusque volente populo, nec viris probis invidente, gerentur; et hoc ordine probos et nobiles viros contentos esse necesse est, quoniam nec suberunt deteriorum imperio, et ipsi juste fungentur magistratu, quia aliis gesti magistratus rationes reddere coguntur. Pendere enim ex aliorum judicio atque auc- 4.
toritate, et quicquid velint facere, iis non licere, utile est. Nam quidlibet agendi licentia non potest id, quod in unoquoque homine mali inest, cavere. Itaque necessario id, quod rebuspublicis utilissimum, fit, ut viri boni citra peccatum magistratus gerant, et sine ullo multitudinis detrimento. Hanc igitur democratiarum esse optimam, et propter quam causam perspicuum est: nempe quia populus certo quodam modo affectus atque animatus est. Ut autem populus ad agricultu- 5.
rae studium inducatur, utiles omnino sunt leges quaedam, quibus multi antiquitus utebantur, ut prorsus non liceat cuiquam agri plus certa mensura possidere, aut ne liceat a certo loco ad urbem et oppidum. Antiquitus etiam in multis civitatibus primae sortes lege vendi vetabantur. Est etiam lex, quam ab Oxylo latam esse dicunt, agrum foenori ad certam partem addicere vetans. Nunc autem etiam Aphytaeorum lege uti et prava instituta corrigere oportet: est enim ad id, quod agimus, utilis. Nam cum illi angustos fines pro multitudine hominum possideant, omnes tamen sunt agricolae: non enim censentur totas possessiones, sed per tantas partes,

7. ut poſſint etiam pauperes cenſibus ſuperare, dividunt. Poſt agricolas optimus eſt paſtorum populus et qui e pecore vivunt. Multa enim habet agriculturae ſimilia res pecuaria, et hi maximos per exercitationem habitus nacti ſunt bellicis muneribus accommodatos, et habent durata corpora, ut facile ſub dio manere poſſint. Ceterae multitudines, ex quibus aliae democratiae conſtant, his multo ſunt deteriores. Vita enim eſt ignava, nec cum virtute ſit opus ullum ex his, quae opificum et forenſium et mercenariorum hominum multitudo tractat. Praeterea quia hoc fere genus hominum in foro atque in urbe volutatur, facile conciones frequentat. Agricolae vero, quia ſunt per agros diſperſi, neque ad tempus concionibus occurrere poſſunt, nec iis perinde huiusmodi
8. conventus eſt cordi. Verumtamen ubi talis eſt regionis ſitus, ut agri procul ab urbe diſtent, hic facile eſt optimum democratiam et politiam conſtituere. neceſſe enim habet multitudo in agris procul habitare. Itaque in democratiis etiamſi turba forenſis adſit, tamen ſine agreſti concionem cogere non oportet. Quomodo igitur ſit optima et prima democratia conſtituenda, dictum eſt. Non eſt autem obſcurum quomodo ſint caeterae conſtituendae, Nam ratione conſentanea diſcedere oportet a primae norma, et ſemper deteriorem mul-
9. titudinem ſeparare. Poſtremam autem democratiam, in qua cives omnes reipublicae adminiſtrationis ſunt participes, neque cuiuſvis civitatis eſt ferre; neque ea facile conſervari poteſt, niſi legibus et inſtitutis bene ſit conſtituta. Ceterum quae res hanc et caeteras reſpublicas perdere atque evertere ſoleant, magna ex parte ſupra ſunt expoſitae. Ad conſtituendam autem hanc democratiam et populum validum efficiendum, ſolent populi duces quam plurimos adſciſcere non ſolum legitimos cives, ſed etiam nothos et ex alterutro parente cive procreatos, hoc eſt, ex patre aut matre. Omne enim genus hoc hominum ad talem democratiam magis accommodatum
10. eſt. Solent igitur demagogi haec excogitare et machinari: ſed oportet aſſumere uſque eo, dum multitudo nobiles et et medios ſuperet, nec tamen ultra procedere convenit. Nam ſi modum ſuperent, ſtatum reipublicae magis perturbant,

magisque nobiles ira incendunt, quo minus statum popularem ferant: quod Cyrenis causa fuit seditionis. Nam exiguum malum non animadvertitur: idem si fiat majus, magis in oculos incurrit. Praeterea ad talem democratiam utilia sunt 11.
talia commenta atque inventa, quibus Clisthenes Athenis usus est, cum democratiam amplificare atque augere vellet, et ii, qui Cyrenis democratiam constituerunt. Nam et aliae pluresque tribus et curiae faciendae sunt, et sacra privata in pauca et communia contrahenda sunt: omnia denique artificia adhibenda sunt, ut quam maxime omnes inter se permisceantur, pristinae autem consuetudines et societates disjungantur atque aboleantur. Praeterea vero et conmmenta 12.
tyrannica popularia videntur omnia: ut servorum licentia, (haec autem quademtenus fuerit utilis) et mulierum et puerorum; et sinere unumquemque ut velit, vivere. Ita enim magna erit tali reipublicae faventium multitudo. Nam vulgo dissoluta gratior est quam temperata et modesta vita.

Caput III. (vulgo C. 5.)

Est autem legumlatoris et eorum, qui talem quandam rempuplicam constituendam susceperint, neque permagnum neque unum opus eam constituisse, sed potius ut conservetur, videre. Nam unum aut alterum tresve dies qualemcunque reipublicas rationem conservari, non est difficile. Quapropter ex iis praeceptis, quae supra ad salutem vicissimque rerumpublicarum perniciem pertinentia dedimus, diligenter oportet praesidium, ut tutior sit respublica, comparare, vitandis iis, quae labefactare solent; et legibus cum scriptis tum non scriptis ferendis, quae res maxime rebuspublicis salutares contineant; nec id populare esse aut oligarchiae conveniens existimare, quod maxime faciet, ut civitas populi aut paucorum imperio pareat, sed quod ut diutissime pareat. At demagogi 2.
qui nunc sunt, ut a populo gratiam ineant, multorum bonorum publicationem tribunalium occasione moliuntur. Quapropter oportet eos, quibus cordi respublica est, his obviam ire, et lege sancire, ut damnatorum quae publicantur bona, non populo sed sacris adjudicentur. Nec enim minus homi-

nes ab injuria et peccato deterrebuntur, cum perinde mulc-
tentur, et turba popularis nullo quaestu proposito minus cu-
pide reos damnabit. Providendum est etiam, ut judicia quae
fiunt publica quam paucissima sint, maximis poenis in eos,
qui falso alterum accusaverint, constitutis: nec enim humiles
et populares homines, sed nobiles et illustres viros crimi-
nari atque in judicium vocare solent. Oportet autem ut ci-
ves omnes reipublicae sint amici, aut certe ne eos, penes
3. quos summa est potestas, hostili odio prosequantur. Sed quo-
niam postremae democratiae hominum frequentia ac multi-
tudine celebrantur, et sine mercede conciones obire difficile
est: quod quidem, ubi non suppetunt vectigalia, nobilibus est
perniciosum, cum hoc ex collatione tributorum et publica-
tione bonorum et judiciis falsis fieri sit necesse: quae res
multas jam democratias evertit: ubi igitur vectigalia non
suppetunt, raras conciones cogere, et judicia multis quidem
de rebus sed paucis diebus exerceri convenit. Hoc enim pro-
dest, ut ne divites sumtus extimescant, si merces non divi-
tibus sed egenis tribuatur. Valet etiam eo, ut causae melius
judicentur, quoniam divitibus diutius abesse a re sua famili-
ari molestum est, quod iidem paucis diebus non aegre fe-
4. runt. Ubi vero vectigalia suppetunt, vitari id debet, quod
nunc demagogi faciunt, qui quod superest, dividunt populo:
ille autem accipit, et rursus eget iisdem. Est enim dolium
pertusum talis ad auxilium egentibus ferendum comparata
largitio. Sed oportet eum, qui vere popularis est, ne multi-
tudo nimium egestate laboret, providere: haec enim causa est,
quare prava sit democratia. Excogitandum igitur aliquid, ut
iis diutius copia suppetat. Quod cum sit etiam locupletibus
utile, ea, quae ex vectigalibus supersunt, congerere et con-
gesta pauperibus distribuere convenit universa, praesertim si
tantum cogi possit, ut emendo agello sufficiat; sin minus,
quod ad mercaturae agriculturaeve instrumentum et praesidium:
et si cunctis non liceat, ut certe per tribus aut alias civita-
tis partes per vices fiat distributio. Atque interea locupletes
ad necessarias conciones habendas mercedem conferre debent,
sumtu et cura munerum inanium liberati. Huius modi qua-

dam ratione Carthaginienſes rempublicam adminiſtrantes po-
puli benevolentiam colligunt. Semper enim aliquos de ple-
be ad urbes circumiectas (*regendas*) mittentes locupletant.
Eſt autem hoc quoque intelligentium et prudentium nobi-
lium, egentibus inter ſe diſtributis ſuppeditato inſtrumento
atque adjumento pecuniae, eos ad opus et quaeſtum aliquem
excitare. Eſt etiam honeſtum Taurentinos imitari, qui poſ-
ſeſſionum uſu cum egentibus communicato multitudinis
benevolentiam ſibi comparant. Praeterea magiſtratuum om-
nium duo genera fecerunt, ut alii ſuffragio, alii ſortitione
mandarentur: ſortitione, ut plebs eorum eſſet particeps: ſuf-
fragio, quo melius reſpublica adminiſtraretur. Licet autem 11.
hoc facere etiam in eodem magiſtratu, partitione ita facta,
ut alii eum ſorte alii ſuffragio obtineant. Quomodo igitur
democratiae conſtituendae ſint, expoſitum eſt.

Caput IV. (vulgo C. 6.)

Quomodo autem oligarchiae conſtituendae ſint, ex his
fere intelligere licet. Ex oppoſitis enim quaeque oligarchia
conficienda eſt, ad contrariam democratiam ſpectantibus, prae-
ſertim quae probe temperata et prima eſt oligarchiarum.
Haec autem eſt, quae prope ad politiam vocatam accedit;
in qua cenſus partiri, et alios minores alios majores facere
oportet; minores, a quibus neceſſarii magiſtratus, majores a
quibus ſummi mandentur: et ut quicunque cenſum nactus
fuerit, huic aditus ad gerendam rempublicam pateat; et
eo numero populares per cenſum adſciſcantur, ut qui gerunt
rempublicam, reliquis ſint ſuperiores et potentiores. Semper
autem ex meliore populo reipublicae adminiſtrandae ſocii aſ-
ſumendi ſunt. Atque oligarchiam huic proximam ſimili ra- 2.
tione oportet conſtituere, parum ſcilicet intendendo. Ea au-
tem, quae democratiae poſtremae contraria eſt oligarchia,
quaeque dominio et tyrannidi ſimillima eſt, ut eſt omnium
peſſima, ita maxima cautione indiget. Quemadmodum enim
corpora firmae valetudinis, et nauigia recte nautis ad naui-
gandum inſtructa, plura errata citra interitum patiuntur: cor-
pora vero morboſa et nauigia fatiſcentia, et pravis inſtructa

nantis, ne parva quidem errata ferre poſſunt: ſic peſſima
3. quaeque respublica plurimam cautionem deſiderat. Omnino igitur democratias magna hominum copia conſervat: hoc enim oppoſitum eſt ei, quod eſt pro dignitate juſtum: oligarchiae contra in recti ordinis deſcriptione atque obſervatione ſalutem eſſe poſitam, perſpicuum eſt. Quoniam autem (vulgo C. 7.) quatuor ſunt in primis multitudinis genera, agricolae, opifices, forenſes ac mercenarii, et item quatuor bellis gerendis utilia, equites, pedites gravioris armaturae, ferentarii, et claſſici milites: ubi quidem ager campeſtris eſt et equitatui accommodatus, ſitus natura eſt ad validam oligarchiam conſtituendam idoneus, quoniam ſalus incolarum in equeſtri manu conſiſtit. Equos autem alere, niſi qui magna patrimonia poſſident, non poſſunt. Ubi vero ager eſt peditibus gravioris armaturae accommodatus, hic locus proxime oligarchiae conveniens eſt; quoniam gravis armatura locupletium potius quam egenorum eſt. Expeditorum autem et claſſicorum militum manus prorſus eſt democratiae conveniens.
4. Nunc igitur ubi talium hominum multitudo magna eſt, exorta ſeditione ſaepius deterius pugnant. Huic incommodo remedium a bellicis ducibus ſumtum afferre convenit, qui cum equitatu et gravioris armaturae peditibus convenientem ferentariorum numerum conjungunt: qua ratione in ſeditionibus populares locupletes vincunt. Nam quia ſunt expediti, cum equitatu et peditatu gravioris armaturae facile depugnant. Has igitur copias ex his comparare, eſt contra ſe comparare. Sed cum duplex ſit aetas, ſintque alii ſeniores, alii adoleſcentes, filios ſuos in aetate puerili ad leves et expeditas pugnas erudire convenit: poſtea vero quam e pueris exceſſerint, curare ut ſint militarium operum athletae. Communicari autem cum multitudine reipublicae adminiſtratio debet, aut quemadmodum antea dictum eſt, cum iis qui cenſum juſtum nacti fuerint, aut more Thebanorum cum iis, qui certo tempore ab opificiis et ſordidis artibus abſtinuerint: aut ritu Maſſilienſium, judicio dignorum facto, tum eorum, qui rempublicam adminiſtrant, tum eorum, qui a reipubli-
5. cae muneribus excluſi ſunt. Praeterea magiſtratibus iis, pe-

nes quos maximarum rerum eſt poteſtas, quosque gerere debent ii, qui in republica verſantur, adiungendae ſunt ſumtuoſorum munerum functiones, ut populus libenter huiusmodi magiſtratu careat, nec iis invideat, quibus tam magna mercede contingit. Convenit autem, ut ineuntes magiſtratus ſacrificia magnifica faciant, et in opus aliquod publicum aedificandum pecuniam inſumant, ut populus epularum et conviviorum particeps factus, et urbem ſtatuis, templis, et publicis aedificiis ornatam cernens, rempublicam ſaluam eſſe velit. Huc accedit, quod haec nobilibus facti ſumtus exſtabunt monumenta. Quod nunc tam longe abeſt ab eorum, qui nunc oligarchias tenent, conſuetudine, ut faciant etiam contrarium; quippe qui non minus quaeſtui ſtudent quam honoribus; ut recte has poſſis veras democratias nominare. Quomodo igitur democratiae et oligarchiae conſtituendae ſint, a nobis definitum atque explicatum eſt.

Caput V. (vulgo C. 8.)

Sequitur, ut recte de magiſtratibus, quot et qui ſint, et quarum rerum, ut ſupra dictum eſt, diſſeramus. Nam ut ſine magiſtratibus neceſſariis civitas conſtare nequit, ita ſine iis, qui ad recti ordinis] deſcriptionem atque obſervationem pertinent, civitas recte non poteſt adminiſtrari. Neceſſe autem eſt, in parvis quidem civitatibus pauciores, in magnis autem plures, eſſe magiſtratus, quemadmodum antea dictum eſt. Quales igitur magiſtratus in unum conferre, et quales ſejungere conveniat, ignorare non decet. Prima igitur ex neceſſariis procuratio eſt, quae in foro verſatur: cui muneri magiſtratum, qui commercia et decentiam diſpiciat, praeficere oportet. Nam fere omnibus civitatibus quaedam emere, alia vendere, ad mutuos rerum neceſſariorum uſus neceſſe eſt. Atque hoc in primis pertinet ad copiam bonis omnibus cumulatam atque inſtructam, cuius gratia in unam civitatem homines conveniſſe videntur. Altera autem huic proxima procuratio eſt rerum urbanarum cum publicarum tum privatarum, ut cum decente ornatu aedificia et viae conſerventur, et collapſa reficiantur, et limites communes ſine querimo-

nia teneantur, et cetera quae ſimilem curam attingunt. Appellant autem plerique talem magiſtratum apud Graecos aſtynomiam, apud Romanos aedilitatem, quae plures numero partes habet: atque harum alias aliis in urbibus magnis praeficiunt, ut quidam curandis moenibus, alii fontibus et ductibus aquarum praeſunt, nonnulli portubus tuendis. Alia eſt
4. neceſſaria, et huic conſimilis: eaſdem enim res procurat, per agrum tamen extra urbem: cui qui praeſunt agrorum praefecti, et ab aliis ſylvarum inſpectores: graece autem agronomi et hylori nominantur. Hae igitur harum rerum procurationes tres ſunt. Alius eſt magiſtratus, ad quem publica vectigalia referuntur, quique pecuniam publicam cuſtodit, et ad ſingulos reipublicae uſus depromit ac diſtribuit: hos autem receptores et quaeſtores appellant. Alius, apud quem contractus privati et ſententiae judiciales perſcribi debent: apud eoſdem litium intentiones atque introductiones perſcribi oportet. In nonnullis igitur civitatibus hic magiſtratus in plures dividitur; unus eſt tamen his omnibus praefectus, qui ſcribae et tabelliones (graece hieromnemones, epiſtatae, mnemones) et aliis ſimilibus vocabulis appellantur. Hunc deinceps ſequitur, qui idem et maxime omnium magiſtratuum neceſſarius eſt et difficillimus: cuius eſt poenas a damnatis expetere, et multas a multatis exigere, corpora noxiorum cuſtodia aſſervare. Itaque propter odium quod magnum incurrit, moleſtus eſt. Quamobrem ubi non eſt merces magna propoſita, hunc magiſtratum homines recuſant: nec qui ſuſceperunt, fungi munere ex legis praeſcripto volunt: eſt tamen neceſſarius. Fruſtra enim exercentur judicia, niſi ad finem perducantur. Itaque ſi judiciorum uſu ſublato ſocietas hominum conſtare non poteſt: ergo neque
6. ſi nemo quod judicatum fuerit, exequatur. Quare praeſtat hunc magiſtratum non eſſe unum, ſed alios ex aliis tribunalibus. Eodemque modo promulgationes eorum, qui ad aerarium delati ſunt, dividere convenit. Praeterea ut quaedam diverſi magiſtratus exequantur, et cauſas juniorum juniores potius magiſtratus; cauſas vero conſiſtentium, quos unus magiſtratus condemnaverit, alius exequatur: exempli gratia eos, quas

quae agoranomi seu annonae praefecti vel aediles judicaverint, astynomi seu aediles majores exequantur, et alii quae ab aliis fuerint judicata. Nam quo minus odii executores contraxerint, hoc magis executiones ad finem perducentur. Igitur si condemnantes iidem sint et exequentes, duplex odium contrahitur: si iidem de cunctis (*rebus judicia exequantur*), omnium hostile odium incurrunt. Multis autem in civitati- 7.
bus custodiarum praefectus diversus est ab executore, ut Athenis magistratus eorum, qui Undecimviri dicuntur. Quocirca praestat etiam hunc magistratum separare, et commentum aliquod callidum etiam in hoc excogitare. Nihilo enim minus hic necessarius est, quam qui proxime commemoratus est. Fieri autem solet, ut viri boni hunc magistratum maxime fugiant: improbis non recte committitur, qui custodiri magis ipsi debent quam alios custodire. Quapropter non oportet unum separatum huic negotio praepositum esse magistratum, neque perpetuo eundem geri: sed et ex juvenibus, ubi aliquis est epheborum seu puberum et praesidiariorum militum ordo, et ex magistratibus alios atque alios sumi, qui vicissim hanc provinciam gerant. Hi igitur magistratus, ut ma- 8.
xime omnium necessarii, primi statuendi sunt: sequuntur deinceps non minus illi quidem necessarii, sed in majore splendore collocati, majorisque auctoritatis, quoniam peritiam et fidem magnam requirunt: cuiusmodi sunt, qui custodiam urbis et usus bellicos attingunt. Nam cum in pace tum in bello praefectos esse oportet, qui portarum atque murorum custodiae simili modo praesint, et civium delectus habeant ipsorumque ordines constituant. Ad haec omnia munera admi- 9.
nistranda alibi plures creantur magistratus, alibi pauciores: verbi gratia, in parvis civitatibus magistratus unus omnibus his negotiis gerendis praeponitur. Tales autem appellant Graeci strategos et polemarchos, hoc est, duces exercitus seu imperatores, et belli principes. Praeterea vero si sint equites aut pedites expediti, aut sagittarii, aut classiarii milites, harum cuiusque manuum praefectus interdum constituitur, qui navarchi, hipparchi et taxiarchi nominantur, et per partes qui his subjecti sunt trierarchi, lochagi, phylarchi et quae-

cunque horum magiſtratuum partes ſunt. Univerſum autem harum rerum unum quoddam genus eſt, rerum bellicarum procuratio. Atque haec quidem eſt huius magiſtratus ratio.
10. Quoniam autem magiſtratus ſi non omnes, certe aliqui bonam partem pecuniae publicae tractant, unum aliquem eſſe neceſſe eſt, qui nihil aliud ipſe tractet, ſed rationes ab illis repetat, et de rebus ab illis geſtis cognoſcat: quos alii euthynos (*correctores*), quidam logiſtas (*ratiocinatores*), nonnulli exetaſtas (*quaeſitores*), interdum etiam ſynegoros (*cognitores* vel *procuratores*) appellant. Eſt et alius praeter hos omnes magiſtratus, qui potiſſimum ſummam omnium rerum poteſtatem habet: quoniam ſaepenumero penes eundem eſt auctoritas et exitus rerum, de quibus referendi jus habet: qui multitudini praeeſt, ubi res geritur arbitrio populi. Oportet enim aliquem eſſe, qui eos in unum cogat, qui ſummam habent reipublicae poteſtatem: qui magiſtratus apud alios probuli (*praeconſultores*) dicuntur, quoniam antea ipſi conſultant: ubi autem multitudo dominatur, potius bule (id eſt ſenatus ſeu conſilium) appellatur. Tot igitur fere ſunt civiles magi-
11. ſtratus. Aliud porro procurationis genus eſt, quae cultum deorum immortalium attingit, ut ſacerdotes et qui curam gerunt templorum atque aedium ſacrarum, ut ſarta tecta conſerventur, ruinoſa et labentia reficiantur, et cetera quae divini cultus ratio poſtulat, procurant. Quae procuratio apud quosdam una eſt, ut in parvis civitatibus: alibi multae, et a ſacerdotio ſeparatae, ut hieropoei, (*templorum aedificatores*) naophylaces, (*aeditui*), et ſacrarum pecuniarum quaeſtores. Huic proxima eſt procuratio ſacrificiis publicis ſeparatim deſtinata: ea dico, quaecunque lege non ſunt ſacerdotibus attributa, ſed iis, qui hunc honorem a communi civitatis foco et totius urbis lare habent, quos quidam archontes (*principes*),
12. alii reges, alii prytanes appellant. Neceſſariae igitur procurationes, ut eorum, quae diximus, ſummam faciamus, in his fere rebus verſantur, in divinis, in bellicis, in vectigalibus, in ſumtibus, in annona et rebus venalibus, in cura rerum urbanarum, portuum et agrorum: praeterea in rebus judicialibus, in rerum contractarum perſcriptionibus, in reumve

judicatarum executionibus, in cuſtodiis, in rationibus putandis, in delectibus, in rationibus a magiſtratibus repoſcendis, denique ii magiſtratus, qui conſilio publico praeſunt. Sed 13.
privatim in civitatibus, quae otio magis et proſperitate fruuntur, quaeque curam habent modeſtiae et decori publicam, hi quoque magiſtratus habentur, mulierum et puerorum praefecti, nomophylaces (*legum cuſtodes*), et gymnaſiarchi (*gymnaſiorum praefecti*): praeterea certaminum gymnicorum et ludorum ſcenicorum curatores, et ſi qua ſunt alia id genus ſpectacula. Horum autem magiſtratuum nonullos in promtu eſt non eſſe populares; ut mulierum et puerorum praefecturas. Tenuiores enim ſervorum inopia mulieribus et liberis, ut famulis uti coguntur. Cum ſint autem tres magiſtratus, ſumma auctoritate ac poteſtate praediti, quos quidam ſuffragio creant, legum cuſtodes, praeconſultores et conſilium, ariſtocratiae quidem conveniunt legum cuſtodes, oligarchiae praeconſultores, conſilium vero democratiae. Ac de magiſtratibus quidem fere omnibus ſummatim diſſeruimus.

Deſunt quaedam.

Libri ſeptimi Caput I.

Qui de optimo reipublicae ſtatu conveniente ratione diſputare vult, hic primum quae ſit vita maxime expetenda, ſtatuat oportet. Niſi enim hoc bene cognitum ſit, etiam optima reipublicae forma incognita neceſſario futura eſt. Optime enim vivere conſentaneum eſt eos, qui optimo ſtatu reipublicae pro ratione rerum ſuppetentium utuntur, niſi ſi quid praeter omnium opinionem et rationem accidat. Itaque primum omnium, quae vivendi ratio ſit maxime cunctis fere hominibus expetenda, conſtare debet: deinde num eadem publice ſit, quae privatim optima vita, an diverſa. Cum igitur multa ſint a nobis commode, ut exiſtimamus,

de optima vita in libris exotericis (*externis*) disputata, eadem hoc quoque in loco usui nobis esse debent. Nemo enim profecto, quod ad unam quidem divisionem attinet, in controversiam vocarit, quin, cum tria sint bonorum genera, externa, corporis et animi, haec omnia felicibus hominibus adesse debeant. Nemo enim beatum dixerit eum, qui fortitudinis, temperantiae, justitiae et prudentiae expers muscas circumvolitantes metuat, et si libido edendi aut bibendi eum incesserit, nullo probro abstineat; quique amicos carissimos propter quadrantem interimat: similiterque quod pertinet ad intelligentiam, si sit tam imprudens et mentis errore depra-
3. vatus, quam puer aut furiosus. Sed cum de his, quae modo diximus, inter omnes fere conveniat, tamen de modo et excellentia controversia est. Virtutis enim quantulumcumque adsit, hoc satis esse putant; divitias, opes, potentiam, gloriam sine fine quaerunt, atque his excellere nituntur. Quorum errorem facile nobis erit rebus ipsis convincere, cum non virtutes rebus externis, sed has virtutibus parare homines atque tueri videamus. Deinde ipsa vita beata, sive in voluptate ea hominibus posita sit, sive in virtute, sive in utraque, tamen iis, qui, cum morum probitate intelligentiaque excellant, externorum bonorum cupiditati temperant, magis adest, quam qui ex his plus habent, quam ad usus
4. satis est; illorum autem inopes habentur. Caeterum qui animum advertit, hunc idem ratio quoque facile docebit. Nam bona externa, tanquam instrumentum quoddam, suo fine terminantur. Nam quae res usui accommodantur, earum nimia magnitudo necessario aut nocet habentibus aut nihil prodest. Ex animi vero bonis quo magis quodque excellit, hoc habetur utilius, si haec non tantum honesta, sed etiam utilia nominare licet. Ad summam dubium non est, quin optimae rerum affectiones inter ipsas sequantur excessum et excellentiam, qua res differunt inter se, quarum rerum has affectiones esse dicimus. Quare si animus cum opibus tum corpore simpliciter, tum et nobis est potior, etiam optima cuiusque horum affectio eandem proportionem inter se habeat necesse est. Praeterea haec animi gratia, non animus illorum causa, expetuntur, et

a prudentibus cunctis expeti debent. Maneat igitur constitutumque nobis sit, quantum cuique virtutis et prudentiae, et quae ab iis proficiscuntur actionum adest, tantum felicitatis adesse: ut Deus ipse testis est, qui, cum beatus felixque sit, nullo tamen externo bono, sed per se, et quia talis est natura, beatus habetur. Nam etiam propter hanc caussam secunda fortuna a felicitate necessario differt: quia bona, quae extra animum sunt, casus et fortunae beneficio contingunt, justus autem et prudens nemo neque a fortuna est, neque propter fortunam. Quo fit, iisdemque rationibus concluditur, civitatem esse beatam, quae optima est et recte agit. Ut autem recte agant, qui recta non agunt, fieri non potest. Nulla vero bona actio neque hominis neque civitatis sine virtute et prudentia esse potest. Fortitudo autem et justitia et prudentia civitatis eandem vim et speciem habent, quam ea, quibus praediti singuli homines justi esse ac prudentes et temperantes dicuntur. Sed haec hactenus praefati sumus, quae ut praeterire non licuit, ita nec omnia, quae hanc quaestionem attingunt, cum huius loci non sint, explicare convenit. Nunc autem hoc positum sit, vitam optimam privatim singulis hominibus et publice civitatibus esse, quae cum virtute degitur, et hactenus est adjumentis bonorum instructa, ut virtutis officia possit obire. Iis autem, quorum est dubia sententia, si cui forte, quae diximus, non satis probantur, omissa hoc in loco disputatione, postea respondebimus.

5.

6.

Caput II.

Superest ut differamus, utrum eadem singulorum hominum et civitatis felicitas dici debeat, an secus; quod tamen constituere in promtu est. Omnes enim eandem esse uno ore consentiunt. Nam qui singulorum hominum beatam vitam opibus metiuntur, hi omnes civitatem, si fuerit opulenta, felicem esse confirmabunt. Qui vero vitam tyrannicam caeteris omnibus anteponunt, hi civitatem plurimis imperantem felicissimam esse confitebuntur. Si quis autem singularem hominem propter virtutem maxime probat, is civitatem, quo magis virtute praedita sit, hoc feliciorem esse asseverabit.

2. Sed haec jam duo sunt, quae considerationis indigent: primum, utra sit magis expetenda vita, quae in administratione reipublicae et civitatis communione versatur, an quae velut peregrini et hospitis vita est, et a civili communitate sejuncta. Deinde quae ratio reipublicae et status civitatibus optimus sit, sive omnibus reipublicae administratio expetenda sit, sive quibusdam non, plerisque tamen. Hoc enim intelligentiae et cognitionis civilis munus est, non quid singulis sit expetendum, videre: nos autem hanc disputationem nunc explicandam suscepimus. Ut igitur illud alienum a nostro instituto fuerit, ita huius commentationis hoc proprium munus habe-
3. tur. Haec igitur necessario est optima respublica, quae ita instituta atque ordinata ast, ut quisque optime agere et beate vivere possit. Quod uti non est dubium, ita inter eos ipsos, qui vitam, quae cum virtute degitur, maxime expetendam esse consentiunt, controversia est, utra sit magis expetenda, civilis et activa, an quae a rebus omnibus exterioribus sejuncta, hoc est contemplativa; quam solam nonnulli vitam philosopho dignam esse censent. Has enim duas vitae agendae vias fere qui virtutem maximo studio et ambitione colunt, tum priores tum etiam nostra memoria sequi et probare vi-
4. dentur, vitam dico civilem et philosophorum. Neque vero parvi refert, utri veriora dicant. Necesse enim est, ut, qui intelligentia prudentiaque valent, cum singuli homines privatim tum respublica communiter vitam instituant ad meliorem scopum spectantes. Quidam igitur sic existimant, finitimis imperare, si hoc dominorum more fiat, injustissimum esse: sin civiliter, abesse quidem injuriam, tamen impedimento esse, quominus liceat otio et prosperitate frui. Alii tanquam ex adverso solam activam civilemque vitam viro dignam esse putant. Nam quae cuiusque virtutis sunt officia et actiones, non magis ad privatos quam ad eos, qui rempublicam gerunt, per-
5. tinere. Sic igitur quidam existimant. Alii solam reipublicae administrandae rationem dominio similem et tyrannicam felicem esse dicunt. Quin etiam apud nonnullos hic est reipublicae finis, quo leges spectant, ut vicinis dominentur. Quapropter quamvis plurima plurimorum instituta inordinata

sint et confusa, sicubi tamen leges ad unum aliquid spectant, hoc petunt, ut victoria et imperio potiantur: quemadmodum Lacedaemone et in Creta cum educatio tum legum summa fere bellis accommodantur. Praeterea in cunctis nationibus, quae possunt esse facultate rei gerendae superiores, huiusmodi facultas in honore est, ut apud Scythas, Persas, Thraces et Celtas. Apud quosdam enim etiam leges quaedam sunt ad 6.
hanc virtutem excitantes, quemadmodum Carthagine ajunt annulorum ornatum cuique pro numero bellorum, quibus interfuerit, concedi. Et olim apud Macedones lex erat, ut capistro cingerentur, qui nullum hostem occidissent: et apud Scythas, qui nullum interemisset hostem, huic ex poculo, quod in solenni quodam epulo circumferebatur, bibere non licebat: et apud Hispanos, gentem bellicosam, tot numero obeliscos, (*verucula* vel *fastigiatas bases*) circum cuiusque tumulum defigebant, (*erigebant*) quot hostes interemisset: et multa huiusmodi alia apud alios partim legibus sancita, partim moribus atque institutis sunt recepta. Quanquam si considerare li- 7.
beat, perabsurdum fortasse videatur, hominis civili scientia instructi officium esse, praecepta dare posse, quomodo in finitimos volentes juxta et invitos imperium dominatusque obtineatur. Nam qui potest hoc aut politici viri aut latoris legum officio convenire, quod ne legitimum quidem est? Legitimum autem non est, non solum juste, verum etiam injuste imperare. Fieri autem potest, ut quis injuste vincat et superior evadat. At in caeteris scientiis hoc fieri 8.
non videmus. Neque enim medici aut gubernatoris munus est, ut hic nautis, ille aegrotantibus vel persuadeat vel vim inferat. Multi tamen rationem in servos dominandi scientiam civilem esse videntur existimare, et quod in se quisque neque justum esse neque utile dicunt, hoc idem eos in alios exercere non pudet. Ipsi enim inter se justum imperium quaerunt, in alios autem quid justum sit, non curant. Quod est 9.
absurdum, nisi est aliquid, quod natura factum est ad dominandum, aliud ad non dominandum. Quare, si ita se res habet, non est conandum in omnes dominari, sed in eos duntaxat, qui ad domini imperium ferendum a natura facti sunt:

quemadmodum ad epulas ſeu ſacrificium non homines, ſed quod eſt huic rei idoneum, venari oportet. Eſt autem idoneum animal ſilveſtre, menſis accommodatum. At ſieri poteſt, ut civitas una, quae recte ſcilicet adminiſtretur, ſeparatim ſita ſit. Quid enim prohibet, quominus alicubi ſeorſim habitetur, et juſtis legibus vivatur? cuius reipublicae ratio nec ad bellum nec ad ſuperandos hoſtes ſit accommodata.
10. Fingamus enim nihil adeſſe tale. Perſpicuum igitur eſt omnia bellica ſtudia honeſta quidem ſtatui oportere, verum non ut ſummum rerum omnium finem, ſed illa huius eſſe gratia. Eſt autem boni legum latoris civitatem ac genus hominum, et omnem aliam communitatem intueri, et quomodo recta vita et felicitate, quae in eos cadere poſſit, potiantur, conſiderare. Erit tamen in quibusdam legibus et inſtitutis differentia. Illud quoque legum latoris officium eſt, ſi qui finitimi ſunt, quo quique modo tractari debeant, et quae in quosque ſint officia ſervanda, diſpicere. Sed haec quidem quaeſtio ad quem finem optimam rempublicam dirigere oporteat, poſtea ſuo loco explicabitur.

Caput III.

In eos autem utrosque, qui cum vitam, quae ex virtute degitur, omnibus anteferendam eſſe confiteantur, de uſu tamen ejusdem diſſentiunt, nobis diſputandum eſt. Alteri enim civiles magiſtratus idcirco improbant, quoniam liberi hominis vitam a vita civili diverſam et maxime omnium expetendam eſſe putant. Alteri hanc cunctarum optimam eſſe contendunt. Nam fieri poſſe negant, ut is recte agat, qui nihil agit; felicititatem autem idem eſſe, quod recte agere confirmant. Dicimus igitur utrosque partim recte, partim perperam ſtatuere: quod enim alteri liberi hominis quam domini potiorem vitam eſſe dicunt, id a vero non abhorret: quoniam ſervo, qua ſervus eſt, uti, nihil habet gloriatione dignum: nam res ad uſum quotidianae vitae neceſſarias imperare nihil habet pul-
2. crum aut praeclarum. Errat tamen, ſiquis omne imperium dominatum eſſe putat: nec enim minus liberorum imperium a ſervorum dominatione differt, quam liberi hominis natura

a fervili: qua de re libris fuperioribus fatis explicatum eft. Errat autem, qui nihil agere potius effe dicit, quam agere. Felicitas enim eft in agendo; et juftorum ac temperantium actiones multarum honeftarum rerum finem fibi propofitum habent. Quibus rebus conftitutis exiftimabit forfitan aliquis, 3.
fummum bonum effe omnibus dominari. Sic enim fiet, ut plurimas honeftas actiones agendi poteftatem habeat, prorfus ut cui licet imperare, is imperium alteri concedere non debeat, fed auferre potius: ita ut nec pater filiorum, nec filii patris hac in parte, ad fummam, nec amicus amici rationem ducere debeat. Nam quod optimum eft, id effe maxime omnium expetendum: recte autem agere, optimum effe. Hoc 4.
igitur vere fortaffe dicunt, fi quidem futurum eft, ut qui alterum fpoliant et vim afferunt, id quod omnium maxime eft expetendum, confequantur. Sed id confequi poffe non videntur, et hoc perperam ponitur ab iis. Neque enim amplius honeftis actionibus fungi poteft, qui non tantum excellat, quantum vir mulieri, et pater liberis, dominusque praeftat fervis. Itaque qui femel a recto deflexit, non tantum poftea poterit recte agendo procedere, quantum jam a virtute receffit. Similibus enim honeftum et juftum in viciffitudine pofitum eft: hoc enim et aequum eft et fimile: non aequum autem inter pares, et non fimile inter fimiles, praeter naturam eft. Nihil autem eorum, quae a natura aliena funt, honeftum eft. Quocirca fiquis alius virtute et agendi facultate optimis etiam praeftet, huic obfequi honeftum, et huic parere juftum eft. Oportet tamen non folum virtutem, verum etiam facultatem, qua fit ad agendum inftructus, adeffe. Quae fi recte dicuntur, et felicitas in recte agendo con- 5.
fiftit, efficitur, ut vita actuofa cum publice civitatis cuiusque tum etiam fingulorum privatim optima fit. Verumtamen actuofam vitam ad alios referri, non eft, ut quibusdam videtur, neceffarium: nec eae tantum cogitationes actuofae funt, quae certarum actionum caufa et eventuum, qui actiones fubfequuntur, fufcipiuntur: fed multo magis illas contemplationes et meditationes, quae a mente profectae ad eam redeunt, per fe ipfas perfectas, et fua ipfarum caufa fufcep-

tas. Nam recte agere, ac proinde actio quaedam, finis est. Maxime autem eos dicimus agere, et externarum actionum dominos esse, qui mente et cogitationibus sunt archi-
6. tecti. Jam vero quae civitates seorsum sitae sunt, et vitam huiusmodi caeteris praetulerint, hos cessare et nihil agere non est necesse. Hoc enim per partes fieri potest, quoniam civitatis partibus inter ipsas multae communitates sunt: quod ipsum eodem modo in unoquoque homine fit. Alioquin vix ipse Deus et mundus universus bene praeclareque sese haberet, qui, praeter suas et proprias, actionibus externis nullis funguntur. Eandem igitur vitam cuique hominum et publice civitati atque hominibus optimam esse, haud dubie necessarium est.

Caput IV.

Haec postquam prooemii loco exposuimus, supra vero de ceteris rebuspublicis disputavimus, transeundum jam est ad reliqua, quorum initium hinc capiendum censemus, ut exponamus primum quae principia et quasi fundamenta civitatis ex animi sententia constituendae debeant esse. Non enim fieri potest, ut optima exsistat respublica, nisi copia rerum sit justa et convenienti instructa. Quocirca multa antea tanquam voto sumenda et supponenda sunt, quorum tamen nihil eiusmodi esse debet, ut fieri aut contingere non possit,
2. ut civium multitudinem et magnitudinem agri. Quemadmodum enim ceteris artificibus, ut textori et navium fabro, materia suppetat oportet operi conveniens, quae quo fuerit commodius praeparata, hoc artis opus necessario pulchrius existet: sic etiam homini politico legumque latori apta conveniensque materia adesse debet. Ad civilis autem rationis apparatum pertinet inprimis multitudo hominum, quot et quales natura adesse conveniat; deinde loci spatium, quan-
3. tum et quae conditio huius esse debeat. Plerique igitur felicem civitatem magnam esse oportere putant: quod si verum est, quae civitas magna quaeque parva sit dicenda, non intelligunt, habitantium numero civitatis magnitudinem metientes; cum tamen ad potentiam potius quam ad multitudinem

ſpectare oporteat. Eſt enim civitatis etiam quoddam opus,
quod quae maxime poteſt efficere, hanc maximam civitatem
exiſtimare convenit; quemadmodum Hippocratem non homi-
nem, ſed medicum majorem dixeris altero, a quo corporis
magnitudine ſuperetur. Verum etiamſi in aeſtimanda civitatis
magnitudine ſit multitudinis habenda ratio, non tamen opor-
tet quamcunque multitudinem ſpectari: nam fortaſſe in ci-
vitatibus magnum ſervorum, inquilinorum et peregrinorum
numerum adeſſe neceſſe eſt: ſed eorum multitudinem intue-
ri, qui pars civitatis ſunt, et ex quibus tanquam propriis par-
tibus civitas conſiſtit: quippe horum ingens multitudo mag-
nae civitatis eſt argumentum. Ex qua vero civitate opifices
complures numero, armati vero pauci prodeunt, haec non
poteſt eſſe magna. Nec enim magna civitas hoc eſt, quod 5.
civitas hominibus frequentiſſima. Hoc vero etiam res ipſa
declarat, difficile eſſe, fortaſſe vero ne ſieri quidem poſſe, ut
civitas nimium frequens hominibus bene legibus regatur.
Earum certe, quae recte adminiſtrari videntur, nullam eſſe
videmus in multitudinem effuſam. Hoc autem etiam ratio-
nibus demonſtrari et confirmari poteſt. Nam lex ordo qui-
dam eſt: et recta legum inſtitutio recta quaedam ordinatio
eſt. At numerus modum excedens ab ordine fere alienus
eſt. Hoc enim divinae potentiae, quae hoc univerſum conti- 6.
net, munus eſt. Quin etiam pulchritudo in multitudine et
magnitudine conſiſtere ſolet; quare etiam cui civitati cum
magnitudine memoratus multitudinis terminus adeſt, haec
eſt neceſſario pulcherrima. Sed ut ceterarum rerum, anima-
lium, ſtirpium, inſtrumentorum, ſic civitatis menſura quaedam
eſt et modus: horum enim quodque nec ſi valde exiguum ſit,
nec ſi magnitudine excedat, vim ſuam retinebit, ſed modo pror-
ſus naturam amittet, modo in ſtatum incommodum delabe-
tur. Ut navigium prorſus non erit, nec ſi unius palmi ſit, nec
ſi pateat ſtadiis duobus, ſed ad magnitudinem quandam pro-
greſſum, modo propter exiguitatem modo propter exſuperan-
tiam incommodam navigationem reddet. Eodem modo civi- 7.
tas, ſi ex admodum paucis conſiſtat, ſibi viribus ſuis non ſuf-
ficiet; quod tamen civitatis proprium eſſe dicimus; ſin au-

tem ex nimium multis, abundabit quidem neceſſariis adjumentis, ſed quaſi gens non civitas erit; nec enim facile eſt rempublicam adeſſe. Quis enim dux nimiae multitudinis erit, aut praeco, niſi Stentori ſimilis? Quare prima quidem civitas ea ſit neceſſe eſt, quae ex multitudine, quanta primum ſatis eſt ad recte vivendum in communitate civili, conſtat. Fieri autem poteſt, ut etiam ea civitas, quae hanc multitudinem ſuperat, [major] ſit civitas: hoc tamen ut diximus, non eſt infinitum. Quis autem ſit exſuperantis magnitudinis terminus, ex operibus intelligere in promtu eſt. Fiunt enim civitatis actiones, dum alii imperant, alii parent. Eſt autem imperantis munus praecipere et judicare. Ad judicandum porro de juſtis, et ad magiſtratus pro dignitate diſtribuendos, ut cives qualis quiſque ſit, inter ſe cognoſcant oportet; quod ubi fieri non poteſt, quae ad magiſtratus et iudicia pertinent, minus recte adminiſtrentur neceſſe eſt. In utrisque enim injuſtum eſt aliquid agere temere et inconſiderate: quod haud dubie in nimis frequenti civitate uſu
8. venit. Praeterea peregrini et inquilini haud magno negotio poſſunt ad rempublicam obrepere; quippe ubi latere propter nimiam multitudinem hominum non eſt difficile. Apparet igitur hanc eſſe civitatis optimam terminationem, ut maxima multitudinis exſuperantia ſit tanta, quae ſibi ſuis viribus ad vivendum ſufficiat, et inter ſe noſci poſſit. Sed de magnitudine civitatis hactenus.

Caput V.

Similis eſt regionis agrique ratio, de cuius qualitate non dubium eſt, quin maxime natura inſtructus et copioſus cunctorum approbatione ſit commendabilis: qualem eſſe neceſſe eſt rerum omnium feracem. Nam omnia ſuppetere, et nihil deſiderari, hoc demum eſt natura et viribus eſſe inſtructiſſimum. Multitudine autem et magnitudine tanta eſſe debet, ut incolae in otio et liberaliter et temperanter vivere poſſint. Hanc autem terminationem rectene an ſecus ponamus, poſtea erit accuratius conſiderandum, cum univerſe de poſſeſſionibus atque rei familiaris copiis mentionem faciemus, quo-

modo erga (*earum*) usum ipsum affectum esse oporteat. Haec enim quaestio multas habet controversias, propter eos, qui eum reifamiliaris usum in contrariam utrinque partem, hi ad nimiam parsimoniam, illi ad luxuriam trahunt. De forma 2.
vero regionis et agri non est difficile praecipere: sed nonnulla sunt, in quibus etiam rei militaris peritis habenda fides, qui aiunt eum esse debere hostibus quidem ad invadendum difficilem, ipsis autem ad eruptiones et excursiones faciendas facilem. Praeterea quemadmodum hominum multitudinem ejusmodi esse oportere diximus, quae facile conspici et cognosci possit, sic et agrum censemus; id est, ut facile et promte possit subsidium ferri. Urbis vero situm, si votis sumere licet, convenit habere vicini maris et ipsius soli seu loci opportunitatem. Cuius causa una jam dicta est; nam ad submittenda auxilia undique locis omnibus communem esse oportet: altera, ut commode fructus agri subvehi possint. Praeterea ut ligna seu materia, et si quid aliud id genus ager ferat, facile transferri possint. Maris autem communio utrum 3. (vulgo C. 6.)
civitatibus, quae bene legibus constitutae sunt, prosit an noceat, magna controversia est. Nam peregrinos in ea aliis legibus assuetos versari, rectae legum institutioni atque observationi nocere aiunt, et urbem nimis frequentem facere. Nam ex usu maris, exportandis et importandis mercibus, mercatorum turbam infundi, quod rectae reipublicae administrationi adversari contendunt. Quae incommoda si vitari possint, tutius 4.
omnino et ad rerum necessariarum copiam commodius esse, ut urbs communi terrae et maris usu fruatur, non potest dubitari. Nam et ad hostium incursionem facilius sustinendam, oportet eis, qui salvi esse volunt, utrinque et terra et mari auxilium in promtu esse: et ut hostibus invadentibus detrimentum inferre queant, si non utrinque at certe ex altera parte nocendi majorem facultatem habebunt, qui terrae simul et maris opportunitate fruuntur. Praeterea ex rebus necessariis, quae apud eos desiderantur, invectas accipere, et vicissim, quae de copiis nativis supersunt, has exportare licet. Sibi enim, non aliis civitas mercaturam exercere debet. Qui vero civitatem suam emporium commune omnibus prae- 5.

bent, lucri et quaeſtus gratia id faciunt. At in qua civitate tatis lucri cupiditas tolerari non debet, forum ejusmodi eſſe non oportet. Sed cum multis regionibus et oppidis eſſe videamus ſtationes et portus opportune ad oppida ſitos, ut neque idem oppidum occupent, neque tamen procul abſint, muris et aliis huiusmodi munitionibus ſepti et firmati, non dubium eſt, ſi commodum ex hac communione capitur, quin id bonum huiusmodi civitati ſit affuturum; ſin aliquid detrimenti, id facile erit legibus ferendis cavere et definire, quos
6. liceat et quos inter ſe verſari non oporteat. Ceterum copiarum navalium aliquem numerum ſuppetere civitati haud dubie maximam habet utilitatem: cum non ſibi ſolum ſed finitimorum etiam quibusdam praeſidium habere paratum et timori eſſe conveniat, ut terra, ſic item mari. De multitudine vero et magnitudine harum copiarum pro ratione vitae cuiusque civitatis ſtatuendum eſt: ſi enim bellicoſa principatum affectaverit, neceſſe erit etiam has ei copias rei navalis
7. ſuppetere, quae rebus gerendis ſint accommodatae. Ingens autem hominum multitudo, quae ex turba navali exiſtit, ut civitatibus adſit non eſt neceſſe. Nec enim hoc hominum genus pars civitatis eſſe debet; quoniam vectores claſſicique milites, qui principatum tenent, et in quorum poteſtate turba navalis eſt, liberi ſunt, et ex pedeſtribus copiis. Quod ſi accolarum et agros colentium multitudo adſit, nautarum etiam copiam abunde ſuppetere neceſſe eſt; ut hac quoque memoria quibusdam uſu venire novimus, ut Heracleotarum civitati, qui licet minorem aliis urbem habitent, multas tamen triremes complent. De regione igitur et portubus, [et urbibus,] et mari et copiis navalibus ad hunc modum diſſeruiſſe ſatis ſit. De civili vero multitudine, quis modus ei ſit conſtituendus, antea diximus.

Caput VI. (vulgo C. 7.)

Cuiusmodi autem cives eſſe debeant, deinceps exponamus. Quod, ſi quis Graecorum celeberrimas civitates atque orbem terrarum, et gentium, a quibus habitatur, diſcrimina conſideret, haud erit intellectu difficile. Homines enim qui frigi-

ad loca Europamque inhabitant, ſunt illi quidem animoſi, intelligentia tamen et arte minus ſolertes habentur. Itaque cum libertatem conſtanter tueantur, tamen a ſocietate civili et reipublicae ſunt alieni, nec finitimis imperare poſſunt. Qui vero Aſiam incolunt, ut ingenio et artificiis praeſtant, ſic parum animoſi ſunt. Itaque imperio ſemper ſubjecti ſunt et ſervitute preſſi. Graecorum autem natio, quemadmodum loca terrarum media inter illas gentes tenet, ita et ambarum naturae eſt particeps: quippe animo ſimul et intelligentia valet. Quamobrem in libertate perſiſtit, et optima reipublicae ratione utitur, et ſi unam in rempublicam coierit, utique cunctis hominibus poſſet imperare. Quanquam Graecorum 2.
gentes eandem inter ſe differentiam habent: quaedam enim una tantum facultate valent, aliae ad utramque bene temperatam habent naturam. Igitur ut legum latori faciles docilesque ſe ad virtutem praebeant, intelligentes haud dubie et natura animoſi eſſe debent. Nam quod quidam ſic cuſtodes affectos eſſe oportere aiunt, ut ſe notis amicos, ignotis autem infeſtos atque intractabiles exhibeant: animus eſt, qui amorem gignit amici, ignotis vero inimici atque infeſti: ardor animi eſt, qui vim amandi et bene volendi gignit. Haec enim eſt animae facultas, qua amamus. Argumento eſt, quod animus in familiares et amicos quam ignotos, cum ſe contemni putant homines, magis exaſperatur. Recte igitur Archilochus amicos incuſans cum animo ſuo colloquitur. *Tu enim* inquit, *propter amicos cruciabaris.* Item imperandi et libertatis amor ab hac omnino proficiſcitur. Animus enim *(iratus)* imperioſus et invictus eſt. Neque vero recte praecipiunt, qui difficiles atque aſperos ignotis eſſe oportere aiunt, cum erga neminem talem eſſe conveniat Nec magnanimi ſaevi atque aſperi ſunt natura, niſi in eos, a quibus injuria ſunt affecti: quod tamen in familiares et amicos, ut ſupra diximus, ſi qua injuria ab iis ſe affici putent, magis uſu venit; idque non ſine ratione. Quos enim ſibi beneficium debere 4.
exiſtimant, ab iis ſe praeter detrimentum fructu benificii et gratia fraudari arbitrantur. Ex quo illud dictum eſt. *Nam bella fratrum ſaeva, pugnaeque aſperae,* et, *Qui valde amarunt,*

odia gerunt acerrima. Cives igitur quot et quales eſſe natura, et regio quanta et qualis eſſe debeat, fere declaravimus: non enim eadem in iis, quae rationibus diſputantur, atque in iis, quae ſenſu et argumentis confirmantur, ſubtilitas poſcenda eſt.

Caput VII. (vulgo C. 8.)

Sed quomadmodum in rebus naturalibus, non ſunt hae totius compoſitionis partes, ſine quibus univerſum ipſum et totum conſiſtere non poſſit: ſic haud dubie ne civitatis quidem partes eſſe exiſtimari debent omnia, quae neceſſario civitatibus adſunt: nec alterius cuiuspiam communitatis, ex qua genus unum aliquod efficitur. Unum enim quiddam et commune et idem conſortibus adeſſe debet, ſive id aequaliter ſive inaequaliter cum iis communicetur: verbi cauſa, alimentum, ſive agri modus, ſive aliud id genus quidquam. Quarum vero rerum ea eſt conditio, ut haec illius gratia ſit, illa cuius gratia, in his nihil eſt commune, niſi quod haec facit, illa accipit. Ut inſtrumento et artifici nihil eſt cum opere, quod efficitur, commune. Nihil enim domui eſt cum fabro aut architecto commune: ſed fabrica domus gratia com parata eſt. Ita, cum opes civitatibus ſuppetere debeant ipſae tamen in civitatis partibus non numerantur. Complures vero res animatae divitiarum partes ſunt: civitas autem ſimilium (*hominum*) communio quaedam eſt, vitae, quoad ejus fieri poteſt, optimae gratia conſtituta. Sed cum ſummum bonum felicitas ſit, haec autem optio et virtutis uſus quidam perfectus, cuius quidam compotes ſunt, alii parum aut nihil participes: haec eſt perſpicue cauſa, cur genera et diſcrimina civitatum et rerumpublicarum exiſtant. Nam dum alii aliis modis aliisque viis hoc aucupantur, diverſa etiam vitae genera et rerum publicarum inde exiſtunt. Diſpiciendum autem, quam multa ſint ea, ſine quibus civitas eſſe non poteſt. In his enim neceſſario inſunt, quos civitatis partes eſſe dicimus. Ergo operum numerus capiendus eſt; ex his enim facile res intelligetur. Primum igitur alimentum, deinde artes ſuppetere debent: vita enim inſtrumentis indiget. Tertio loco arma deſiderantur. Nam qui reipublicae communionem

inierunt,

inierunt, hos armis cum ad tuendum imperium, ut id detrectantes coerceantur, tum ad vim, ſi quis injuriam extrinſecus inferre conetur, propulſandam, inſtructos eſſe neceſſe eſt. Praeterea pecuniarum copia quaedam ad uſus et civiles et militares adeſſe debet. Quinta eſt ea, quae primo loco ponenda fuit, rerum divinarum procuratio, quod ſacerdotium appellatur. Sextum, omniumque maxime neceſſarium, judicium de commodis reipublicae et de juribus, quae inter cives diſceptantur. Haec igitur fere ſunt opera, quae in om- 5.
ni civitate requiruntur. Civitas enim multitudo eſt non quaevis, ſed quae ſibi ſuis viribus ſufficit ad vitam degendam. Quod ſi quid horum forte deſit, fieri non poteſt abſolute, ut haec ſocietas plane ſibi ipſa ſufficiat. Cum igitur per has operationes civitatem conſiſtere oporteat, agricolarum multitudinem, qui in cibo parando ſunt occupati, artifices, milites, locupletes, ſacerdotes, denique commodorum et juſtorum judices civitatibus adeſſe neceſſe eſt.

Caput VIII. (vulgo C. 9.)

His autem conſtitutis, reliquum eſt, ut videamus, utrum haec omnia debeant omnium eſſe communia: fieri enim poteſt, ut omnes agricolae ſint et iidem artifices et conſultatores et judices: an unicuique operi et muneri, quod a nobis commemoratum eſt, alii atque alii praeficiendi ſint, an quaedam ex his propria, quaedam neceſſario ſint communia. Non tamen in omni republica hoc locum habet: quoniam, ut diximus, fieri poteſt, ut ab omnibus omnia, et non omnia ab omnibus, ſed quaedam a quibusdam obeantur: unde rerumpublicarum diverſitas exiſtit. In democratiis enim cuncta munera ab omnibus obeuntur, quod contra ſit in oligarchiis. Sed cum nos de optimo reipublicae ſtatu, id eſt, 2.
qui maxime omnium poſſit civitatem reddere felicem, diſſeramus: nec ſine virtute queat, ut ſupra declaravimus, felicitas contingere; ſatis intelligitur oportere, ut in civitate, quae optimo reipublicae ſtatu fruitur, et viros ſimpliciter atque abſolute non cum conditione juſtos poſſidet, civium vita nec forenſis ſit, nec in ſordidis artibus verſetur. Talis enim vita

parum ingenua et virtuti adverſaria eſt. Sed nec agricultores eſſe convenit futuros cives: otium enim cum ad virtutem ingenerandam tum ad civilia munera obeunda requiritur.
3. Quoniam autem ineſt in civitate etiam genus militare, et item eorum, qui de commodis reipublicae deliberant, et qui de juſtis civium cognoſcunt, quae duo genera civitatis partes in primis videntur eſſe: utrum etiam haec diverſa ſint ſtatuenda, an iisdem utrumque munus aſſignandum? quod tamen dijudicare non eſt difficile. Quodammodo enim iisdem mandari oportet, quodammodo diverſis. Nam quatenus utrumque munus diverſum virium genus deſiderat: alterum enim prudentiam, alterum virile robur requirit, hac quidem ratione diverſis mandari debent: quatenus autem fieri non poteſt, ut qui vim afferre et prohibere poſſunt, hi ſemper ſub imperio contineantur, hac ratione iisdem. Nam quorum in poteſtate ſunt arma, horum arbitrium eſt, maneat an non maneat respublica. Relinquitur igitur, ut utrisque et
4. iisdem haec utraque reipublicae pars, non tamen eodem tempore ſit committenda: ſed prout ratio naturae poſtulat, quae ut junioribus vires, ita ſenioribus prudentiam largitur. Ad hunc igitur modum utrisque tribuere et expedit et juſtum eſſe videtur, quoniam haec partitio rationem ſequitur dignitatis.
5. Quin etiam cum civibus ſit res familiaris neceſſaria, et ii ſint cives, penes hos ipſos opes eſſe neceſſarium eſt. Nam id genus hominum, quod artes illiberales exercet, non eſt particeps civitatis, neque ullum aliud, quod non eſt virtutis opifex. Hoc autem ex eo, quod poſitum eſt, planum ſit. Nam vita beata neceſſario cum virtute contingit: beatam vero civitatem non dicimus a parte aliqua, ſed ad cives omnes ſpectantes. Perſpicuum autem etiam ex eo eſt, horum poſſeſſiones eſſe oportere, ſiquidem neceſſe eſt, agricultores ſervos aut barbaros eſſe, aut accolas, quos Perioecos Graeci vo-
6. cant. Supereſt ex iis, quae ſupra recenſuimus, ſacerdotum genus, quorum deſcriptio nihil habet dubitationis. Nam cum deos immortales a civibus coli deceat, ſatis intelligitur, nec agricolam neque opificem ſacerdotem eſſe conſtituendum. Omnem autem civium multitudinem in duas partes diſtri-

buimus, quorum alteri armis, alteri consultationibus vacant: decet autem et diis immortalibus cultum exhiberi, et in his colendis qui aetate confecta sunt requiescere: his itaque videntur sacerdotia esse deferenda. Quae sunt igitur ea, sine quibus civitas non consistit, et quae civitatis partes, exposuimus. Nam agricultores et opifices et omne mercenariorum genus civitatibus adesse quidem debet, partes tamen civitatis milites et consultatores sunt; et horum quodque genus divisum est, aliud perpetuo, aliud per partes.

Caput IX. (vulgo C. 10.)

Neque vero nunc primum aut nuper hoc in eorum, qui de republica philosophantur, notitiam venisse videtur, civitatem per genera distingui, et militarem manum ab agricolis diversam esse oportere. Quippe hoc modo etiam nunc sese res habet cum in Aegypto tum in Creta, illic quidem ex
Sesostris, uti fertur, hic ex Minois instituto. Conviviorum 2.
etiam publicorum institutum antiquum esse videtur; in Creta quidem ab ipsis usque Minois regis temporibus usurpatur, in Italia vero multo vetustius est. Cuius gentis historiae Italum quendam Oenotriae regnum obtinuisse tradunt, a quo Itali nomine mutato pro Oenotriis fuerint appellati, et oram illam Europae, quae inter Scylleticum et Lameticum sinum dimidiati diei itinere distantes continetur, Italiam fuisse no-
minatam. Hunc igitur Italum ferunt Oenotros e pastoribus 3.
agricolas fecisse, et cum alias iis leges tradidisse, tum vero convivia publica primum instituisse. Itaque nonnulli e posteris illius concoenationibus etiam nunc et legibus quibusdam utuntur. Accolebant autem mare Tyrrhenum Opici, ut olim ita et nunc Ausones cognominati. Ad Japygiam vero et mare Jonium Chones Sirin vocatam incolebant. Chones
autem et ipsi genere erant Oenotri. Concoenationum igitur 4.
institutum hinc primum natum est. Multitudinis vero civilis per genera descriptio ex Aegypto. Sesostris enim regnum longo temporum intervallo regnum Minois antecessit. Ut igitur cetera fere longo tempore saepius ac potius saepissime

inventa fuiſſe exiſtimare convenit, (ratio enim vincit, res neceſſarias inveniendi magiſtram ipſam indigentiam fuiſſe: his autem ſuppetentibus, quae ad ornatum et uſus liberales pertinent, accreviſſe) ſic in iis rebus, quae reipublicae admi-
5. niſtrationem attingunt, accidiſſe probabile eſt. Eſſe autem omnia vetuſta ex Aegyptiis argumentum ſumi poteſt, qui vetuſtiſſimi eſſe videntur, quorum reſpublica legibus atque inſtitutis fuit ordinata. Quocirca iis quidem, quae ſatis exquiſita eſſe videntur, utendum eſt; quae vero praetermiſſa ſunt, haec ut exquirantur, curandum. Agros igitur ab iis, qui arma tenent, quique reipublicae ſunt participes, poſſideri oportere, et cur ab his agricolas diverſos eſſe conveniat, et quantus qualisque ager eſſe debeat, ſupra declaravimus.
6. De agri autem diſtributione et quos qualesque agricolas eſſe conveniat, primo loco dicendum eſt. Nobis enim nec bona, ut quidam cenſuerunt, communia eſſe, ſed per amicitiam uſu fieri communia, nec quemquam civium alimento et victu indigere placet. Tum de concoenationibus publicis conſentiunt omnes, eas eſſe civitatibus recte conſtitutis commodas: quam vero ob cauſam idem nobis quoque videatur, poſtea dicemus. Oportet autem inter omnes cives harum eſſe communionem. Sed egeni non facile de ſuo praefinitam partem in eas conferre et caeteros ſumtus rei familiaris ſuſtinere poſſunt. Praeterea vero ſumtus in deorum cultum faciendi totius civita-
7. tis ſunt communes. Neceſſe igitur eſt agros in duas partes eſſe diviſos, quarum altera publica, altera ſit privata: et harum partium utraque rurſus diviſam eſſe bifariam, ut publicae partis reditus partim in ſacrificia cultumque deorum, partim in concoenationum ſumtus impendantur. Ex privatorum autem agris altera pars in extremis finibus, altera ad urbem eſſe debet, ut cum binae portiones ſingulis fuerint
8. diſtributae, omnes ſint utriusque loci participes. Sic enim pari jure continebuntur, et erunt ad finitimorum bella magis concordes. Nam ubi res ſeſe aliter habet, alteri finitimorum inimicitiam parvi faciunt, alteri nimis ea et turpiter ſollicitantur. Quare qui finitimis ſunt vicini apud quosdam lege a conſiliis, cum de bello cum finitimis gerendo deliberatur,

excluduntur, quasi recte, dum suis rationibus prospiciunt, consultare nequeant. Agros igitur in hunc modum propter memoratas causas divisos esse oportet. Agrorum autem cul- 9.
tores ut servi sint, non tamen omnes eiusdem nationis, nec animosi, (sic enim et ad opus conficiendum commodi sunt, et periculum abest, ne quid novi moliantur) maxime optabile est: sin minus, ut barbari aut perioeci, (*accolae*) modo dictis natura similes, quorum privati in agris privatis sint, publici vero in agris publicis. Quomodo autem servis utendum sit, et quamobrem servis omnibus libertatis praemium esse propositum conveniat, postea exponemus.

Caput X. (vulgo C. 11).

Urbem porro terrae continenti marique et perinde, quoad fieri potest, omni agro communem esse oportere, supra demonstratum est. Situm vero ipsius urbis, ad ipsam relatum, talem optandum censemus, ut quatuor res spectentur. Primum quidem valetudo inhabitantium tanquam res plane necessaria. Urbes enim, quae in solem orientem vergunt, et ventis ab ortu flantibus expositae sunt, salubriores habentur. Proximae ab his, quae aquilonem secundum habent: hae namque hiemem commodius tolerant. Quod vero ad reliqua 2.
attinet, videndum, ut situs urbis sit ad civiles et bellicas actiones opportunus. Ad bellicas igitur, oportet ut oppidanis sit exitus facilis, hostibus aditus impeditus, difficulterque oppidum obsideri queat. Quod vero pertinet ad aquas et fontes, primum est, ut aquarum suppetat domestica et natiua copia; quod si non contingat, huic incommodo medendi ratio adhibenda est per cisternas imbribus excipiendis comparatas et capaces, ita ut oppidanos, si bello intra oppidum compulsi usu agri prohibeantur, aqua nunquam deficiat. Sed quoni- 3.
am incolentium valetudinis habenda ratio est, hoc autem primum in loci natura et situ, deinde in salubrium aquarum usu consistit: huius quoque rei cura est non negligenter adhibenda. Nam quibus rebus ad corporis curam et largissime et saepissime utimur, hae plurimum ad valetudinem conferunt. Cum igitur aquarum ventorumque vis talem naturam

obtineant, in civitatibus, quae prudenter adminiſtrantur, aquas, niſi omnes ſimiles ſint, nec fontium puteorumque copia ſuppetat, diviſas eſſe oportet, ut quae potui ſunt aptae,
4. ſeparatae ſint ab his, quae aliis uſibus accommodantur. Quod autem pertinet ad loca munita, non ſunt ea omnibus perinde reipublicae generibus accommodata: ut arces paucorum potentiae et unius principatui conveniunt: loci aequalitas ſtatui populari apta eſt: quorum neutrum in ariſtocratia, ſed loca natura munita plura deſiderantur. Privatarum vero domorum deſcriptio et diſpoſitio gratior et ad ceteros vitae uſus commodior habetur, ſi ſit directa more nunc recepto et Hippodamio: ad bellorum autem pericula diverſa et antiqua ratio tutior eſt, ut exitus hoſtibus externis difficiles, et latebras inexplicabiles civibus inſidiantibus habeat. Quapropter utramque rationem in aedificando adhiberi convenit: quod fieri poteſt, ſi quis ita aedificet, ut imitetur vitium juga earum quas ſyſtadas ruſtici appellant. Totam igitur urbem non convenit ad directum concidere, ſed per partes et loca: ſic enim et munitior et ornatior ſimul fuerit. Muris autem qui negant urbes virtutis opinioni ſtudentes cinctas eſſe oportere, hi nimis priſce ſentiunt; praeſertim cum earum civitatum, quae illo modo ſeſe jactant et oſtentant, errorem rebus ipſis
6. convictum eſſe videant. Et vero adverſus ſimiles, neque admodum numero ſuperiores velle ſeſe murorum praeſidio tueri turpe ſit; tamen quoniam accidit fierique poteſt, ut qui bellum inferunt tanto ſuperiores ſint, ut humana et paucorum virtute impetus eorum ſuſtineri nequeat, idcirco ſi ſaluti conſulendum eſt, et injuriae contumeliaeque vitandae, murorum praeſidium tutiſſimum et bellicis rationibus convenientiſſimum eſſe putari debet, praeſertim hoc tempore, cum reperta ſint telorum, tormentorum et machinarum genera ad
7. urbium oppugnationes exquiſitiſſima et perfectiſſima. Simile enim eſt, urbes muris non eſſe cingendas cenſere, et regionem quaerere incurſionibus hoſtium opportunam, editioraque loca demoliri: eodemque modo domibus privatis parietes non circumdare, quominus habitatores imbelles et ignavi fiant. Sed nec illud ignorare oportet, iis qui urbes incolunt

muris circumvallatas, utroque modo urbibus uti licere, quasi muros habentibus, et quasi non habentibus: quod, si muris careant, fieri non potest. Hoc cum ita sit, non solum moenibus urbes muniendae sunt, sed danda etiam opera, ut cum ad urbis ornatum, tum ad bellicos usus praesertim adversus machinas nuper inventas. Quemadmodum enim qui bellum inferunt, rationes quaerunt, quibus superiores evadant, ita quaedam inventae sunt, aliae quaerendae et solerter investigandae sunt his, qui bellum propulsant. Nam qui recte instructi sunt et habent parata praesidia, in hos ne suscipere quidem bellum animum inducunt. Quoniam autem civium multitudo per sodalitates et concoenationes publicas distributa, muri vero propugnaculis et turribus in locis opportunis intercepti esse debent, res ipsa admonere videtur, ut nonnullae concoenationes in his propugnaculis apparentur et constituantur. Atque haec quidem ad hunc modum disponenda atque ordinanda esse videntur.

8. (vulgo incipit hic C. 12.)

Caput XI. (vulgo C. 12.)

Aedes vero diis immortalibus dicatae, et praecipua magistratuum concoenationibus constituta conciliabula, locum opportunum et eundem habere debent, exceptis iis templis, quae lege aut aliquo Pythii Apollinis oraculo segregantur. Talis autem erit locus, si eminentiam probe ad virtutis situm accommodatam habeat, sitque adversus vicinas partes urbis munitior. Sub hoc autem loco forum constituere oportet ei 2.
simile, quod in Thessalia liberum appellant. Hoc autem est hujusmodi, ut nec rebus venalibus inquinari, nec opificibus aut agricolis et ceteris id genus patere debeat, nisi si quis fuerit a magistratibus accersitus. Qui locus gratus etiam atque jucundus erit, si seniorum exercitationibus destinata gymnasia adjuncta habuerit. Decet enim etiam hoc civitatis decus atque ornamentum pro aetatibus esse divisum ac distinctum: et apud adolescentiam quosdam magistratus, apud magistratus autem seniores versari. Magistratuum enim praesentia ob oculos versantium verum pudorem ingenerat, et timorem ingenuum. Forum autem rerum venalium ab hoc

diverſum eſſe debet et loco ſejunctum, et ad eas res, quae cum a mari advehuntur, tum ex agro mittuntur, colligendas
3. atque excipiendas opportuno. Jam vero cum civitatis multitudo in ſacerdotes et magiſtratus dividatur, locum ad coenam conveniendi ſacerdotibus juxta ſacras aedes conſtitutum eſſe decet. Magiſtratibus autem, quicunque rerum contractarum judiciis, cauſarum ſubſcriptionibus, in jus vocationibus, et talibus aliis procurationibus praeſunt, item aedilibus et urbanorum aedificiorum praefectis, conviviorum publicorum locus circa forum aut publicum aliquem conventum debet eſſe conſtitutus. Cuiusmodi eſt locus foro neceſſariarum rerum circumjectus: ſuperius enim forum otio de-
4. dicatum, hoc autem negotiis neceſſariis ſervire volumus. In agro autem memoratum ordinem imitari oportet, et ibi quoque magiſtratibus (quos quidam ſilvarum praefectos (graece *hyloros*), alii agrorum praefectos (*agronomos*) appellant, propugnacula et ad cuſtodiam idonea conviviorum publicorum loca ſuppetere neceſſe eſt. Fana quoque per agros eſſe debent, cum diis tum etiam heroibus diſtributa. Sed nunc tempus in his accuratius explicandis conterere otioſum eſt: nec enim talia excogitare et demonſtrare, ſed facere potius difficile eſt. Nam dicere optantis eſt opus, ut autem eveniat fortunae beneficium. De his igitur nunc plura dicere omittamus.

Caput XII. (vulgo C. 13.)

De ipſa autem republica, ex quibus et qualibus civitas conſtare debeat, ut ſit beata, et recte adminiſtretur, dicendum eſt. Duo ſunt, quibus omnium rerum laus et bonitas continetur: unum, ut ſcopus et finis actionum ſit recte conſtitutus: alterum ut actiones ad finem tendentes inveniantur: fieri enim poteſt, iſta ut diſſonent et conſonent. Interdum enim ſcopus quidem recte propoſitus eſt, ſed homines agendo ipſum non aſſequuntur. Modo cuncta, quae ducunt ad finem, faciunt, ſed finis, quem ſibi propoſuerunt, eſt malus. Interdum in utroque peccatur: ut in medicina nonnunquam nec recte quale corpus ſanum eſſe debeat judicant, nec ad eum, quem ſibi finem propoſuerunt, apta remedia reperiunt atque

adhibent. In artibus autem et fcientiis ambo haec obtineri debent, finis et ad finem tendentes actiones. Hoc igitur per- 2.
fpicuum eft, omnes et bene vivendi et beatitudinis cupiditate duci: fed alii eam affequi poffunt, alii non poffunt, obftante fortuna quapiam aut natura. Adjumenta enim quaedam ad recte et bene vivendum defiderantur, pauciora melius affectis et conftitutis, plura iis, qui deterius. Sunt etiam qui ftatim ab initio vitam beatam, facultate fuppetente, non recte quaerunt. Sed quoniam propofitum nobis eft rempublicam optimam confiderare, haec autem eft, ubi optime civitas adminiftratur; haec autem adminiftratur optime, ex qua civitati maxime felici effe contingit, fatis intelligitur, in quo vita beata pofita fit, exploratum effe oportere. Qua de 3.
re dicimus in libris de Moribus, (fi quid operae pretium in illis fecimus,) felicitatem contineri efficacitate atque ufu virtutis perfecto, eoque non cum conditione fed fimpliciter. Conditionem cum dico, neceffaria volo intelligi; fimpliciter vero, quod laudabiliter fiat: ut in actionibus juftitiae juftae animadverfiones et poenae proficifcuntur illae quidem a virtute, fed neceffariae funt, et honeftas ipfarum neceffitatem habet adjunctam. Satius enim erat ut neque finguli neque civitas quoquam horum indigeret. Quae vero pertinent ad honores et rerum copiam actiones, eae fimpliciter funt pulcherrimae atque honeftiffimae. Illud enim alterum eft malum tollere: hujusmodi vero actiones e diverfo praeparationes bonorum effectionesque funt. Ceterum licet vir probus 4.
paupertate morboque et alia quapiam adverfa atque gravi fortuna laudabiliter uti poffit, felicitas tamen in rebus contrariis fita eft. Nam et illud eft in libris de Moribus declaratum, virum probum effe, cui propter ipfius virtutem bona funt ea quae fimpliciter funt bona; ut intelligatur neceffarium effe, horum quoque bonorum ufus effe laudabiles atque honeftos fimpliciter. Quo fit, ut bona externa felicitatis caufam homines effe putent, perinde ac fi quis egregii citharistae laudem non artificio fed lyrae affignat. Ex dictis igitur quaedam fuppetere a natura, alia a legum latore comparari neceffe eft. Itaque urbis ac civitatis ex his rebus, quarum 5.

fortuna eſt domina, (eam enim dominam harum rerum nunc ponimus,) conſtitutionem precibus optamus: ut autem civitas probis moribus praedita ſit, jam non fortunae ſed ſcientiae opus eſt atque conſilii. Eſt autem proba civitas eo, quod cives omnes, qui reipublicae ſunt participes, probi ſunt. Nos autem rempublicam cum civibus omnibus communicamus. Hoc igitur eſt conſiderandum, quomodo vir probus fiat. Nam ſi fieri non poteſt, ut omnes ſint viri probi, non autem ut ſinguli aliqui: ſic eſt optabilius: ex hoc enim illud
6. ſubſequitur. Fiunt autem boni et probi tribus rebus, natura, moribus et ratione. Nam primum naſci oportet, id eſt hominem eſſe, non ex alio genere animantium; tum ut certo quodam modo corpore et animo ſit affectus. Atque naturae dotes nonnullae nil admodum faciunt; conſuetudine enim mutantur: cum quaedam ancipitis naturae ſint, quae per
7. conſuetudinem nunc in peius nunc in melius mutantur. Cetera igitur animantia ſic vivunt, ut naturam maxime ſequantur: quaedam nonnihil etiam aſſuetudinem: homo vero ducitur etiam ratione, qua ſolus ipſe praeditus eſt. Haec igitur inter ſe congruere et conſentire debent. Multa enim homines praeter conſuetudinem et naturam propter rationem faciunt, ſi ſibi aliter eſſe melius perſuaſerint. Quales igitur cives eſſe natura oporteat, ut tractabiles ſe docilesque legum latori praebeant, ſupra declaravimus: reliquum eſt, ut de disciplina educationeque diſputemus: homines enim quaedam aſſueſcendo quaedam audiendo diſcunt.

Caput XIII. (vulgo C. 14.)

Quoniam autem ſocietas omnis civilis ex imperantibus atque imperio ſubjectis conſtat: videndum eſt, num qui praeſunt et qui parent diverſos an perpetuo eosdem eſſe oporteat. Huic enim diviſioni conſentanea debet eſſe diſciplina. Si ergo alteri alteris tantopere praeſtarent, quanto dii heroesque hominibus excellere putantur, primum ipſo ſtatim corpore, deinde animo longe ſuperantes, ut indubitata eſſet manifeſtaque ſubjectis imperantium praeſtantia, haud dubie melius foret, eosdem ſemper imperare et eosdem ſemper eſſe ſub-

jectos. 2. Quando autem hoc fumere non eft facile, neque id ufu venit, quod ait Scylax apud Indos fieri, reges effe tantopere iis, qui fub eorum imperio funt, praeftantes: multis ex caufis neceffe effe intelligitur, ut cum omnibus fimiliter imperandi et parendi viciffitudo per partes communiciter. Aequum enim (*et jus*) idem eft fimilibus: et rempublicam quae fit praeter jus conftituta, difficile factu eft permanere. Cum fubjectis enim faciunt regionis (*agrorum*) incolae, quicunque funt rerum novarum ftudiofi: nec poffunt tot numero effe, qui rempublicam adminiftrant, ut his omnibus fint potentiores. 3. Verum enimvero quin ii, qui tenent imperium fubjectis antecellere debeant, nemo dubitare poteft. Quae qua ratione efficiantur, et quomodo fit refpublica communicanda, legumlatoris eft confiderare: qua de re ipfi quoque fupra memoravimus. Quippe ipfa natura delectum dedit ex eodem genere alios juniores alios feniores efficiens: quorum illos imperio fubeffe, hos autem imperare decet. Neque vero quisquam, quod propter aetatem fubjectus fit, indignatur, etiamfi fe potiorem effe cenfeat; praefertim qui fit vicem cum aetate permutaturus. 4. Quodam igitur modo iidem effe dicendi funt, qui imperant et qui parent, quodam modo diverfi: ac proinde difciplinam quodammodo eandem effe neceffe eft, alias diverfam. Nam qui recte imperium gefturus fit, eum aiunt prius imperio paruiffe debere. Sed imperium, ut fuperioribus libris memoravimus, alterum ad imperantis, alterum ad parentis commoda refertur: quorum illud domini in fervos, hoc liberorum effe dicitur. 5. Differunt autem quaedam imperata non ipfis operibus, fed fine. Itaque multa, quae fervilia opera effe videntur, honefte ab ingenuis adolefcentibus obeuntur. Actiones enim honefti atque inhonefti discrimine non tam per fe quam ex fine diftinguuntur. Quoniam autem civis et imperantis eandem virtutem effe ftatuimus quam viri optimi, eundemque parere prius oportere, deinde imperio fungi; hoc legumlatori providendum et confiderandum eft, quomodo et per quae ftudia et exercitationes viri boni fiant, et qui fit optimae vitae finis. 6. Duae autem animi partes diftinctae funt: quarum altera per fe

rationis eſt compos, altera per ſe quidem ratione vacat, poteſt tamen rationi parere: quarum partium virtutes eſſe dicimus, per quas vir bonus quodammodo dicitur. In utra autem parte potius finis poſitus ſit dubium eſſe non poteſt iis,
7. qui noſtram partitionem ſequuntur. Semper enim deterius melioris gratia eſt, ut licet cum in iis, quae arte ſiunt, tum in rebus naturalibus animadvertere. Eſt nempe potior pars rationis compos. Rationis porro duae ſunt partes, quomodo nos quidem dividere conſuevimus: quarum altera in agendo, altera in contemplando verſatur. Itaque hanc quoque partem (*animi rationis compotem*) eodem modo ſecari eſt neceſſe: et ſimilis eſt ratio actionum (*ejus*) dicenda: quarum quae ſunt partis natura melioris, hae ſunt iis qui omnes
8. aut duas aſſequi poſſunt, optabiliores. Semper enim id cuique maxime expetendum eſt, quo ſummo potiri poteſt. Praeterea omnis etiam vita in negotium et otium, bellum et pacem diviſa eſt. Et ex rebus agendis quaedam neceſſariae et utiles, quaedam honeſtae ſunt; quarum eundem eſſe neceſſe eſt, quem de partibus animi et earum actionibus, delectum, ut bellum pacis, negotium
9. otii, neceſſaria vero utiliaque honeſtiorum cauſa ſuſcipiantur. Ad haec igitur omnia quidem ſpectanti viro politico condendae ſunt leges cum per animi partes tum per ipſarum actiones, magis tamen ad meliora et fines ſpectare magis debet: eodemque modo vitae et rerum (*negotiorum, ſtudiorum*) diſcrimina et partitiones conſiderare. Facultas enim negotia atque bella gerendi adeſſe debet, magis tamen pace atque otio fruendi: item neceſſaria commodaque agendi, ſed magis quae honeſta ſunt obeundi. Ad hos igitur fines puerorum educatio et ceterarum, quae
10. diſciplina indigent, aetatum inſtitutio dirigenda eſt. Attamen qui ex Graecis optimam reipublicae formam his temporibus habere putantur, et legumlatores, qui has respublicas condiderunt, hi neque ad optimum finem earum rationem direxiſſe, nec ad omnes virtutes legibus diſciplinaque tradendas ſpectaſſe videntur, ſed ad eas inepte delapſi ſunt, quae utiles eſſe putantur, et ad vincendum accommodatiores.
11. A quorum errore poſterorum quorundam ſcriptorum ſenſus et praecepta non abhorrent, qui Lacedaemoniorum rempu-

blicam laudantes propositum legumlatoris probant, quod
omnia ad victoriam et bellum dirigendo constituerit. Quae
cum ratione facile coargui ac refelli possint, tum rebus ipsis
nuperrime convicta sunt. Nam quemadmodum plerique mor-
tales late dominari felicitatem esse putant, propterea quod in-
de magna rerum commodarum copia suppeditatur: sic Thi-
bro, et quicunque de Lacedaemoniorum republica scripserunt,
eorum legumlatorem laudant, quia, cum in periculis exer-
citati, multorum imperio sunt potiti. Quod si verum est, 12.
dubitari non debet, quin Lacones, postquam imperare desi-
verunt, nec amplius ipsi felices sint, nec probus legumlator.
Praeterea vero hoc dictu ridiculum est, Lacedaemonios in
ejus institutis manentes, nullaque re legum usum impediente,
rectam beatamque vitam amisisse. Sed neque de imperio
recte existimant, quod legumlator in honore habere videri
debet. Nam liberorum imperium quam dominatus in servos
honestius est et magis cum virtute conjunctum. Praeterea 13.
nulla causa est, cur civitas beata putari, aut legumlator com-
mendari debeat in eo, si finitimis imperandi gratia ad victoriam
exercuit; cum in his rebus magnum insit nocumentum. Haud
dubie enim suae cuique civitatis imperio, si facultas adsit,
eandem scilicet rationem secutis, potiri conandum est: quod
crimen Pausaniae regi, quamvis talem honoris gradum ob-
tinenti, Lacones objiciunt. Nulla igitur talis vel ratio vel
lex nec civilis est, nec utilis, nec vera. Haec enim eadem
privatim ac publice optima esse legumlator persuadere debet,
et talem opinionem in animis hominum ponere. Bellicas 14.
autem exercitationes non idcirco meditari homines debent,
ut in servitutem redigant ea conditione indignos; sed primum,
ne ipsi aliis serviant; deinde ut principatum quaerant, quo
subjectorum utilitati consulant, non ut in omnes dominatum
exerceant; tum ut servitute dignis dominentur. Legum au- 15.
tem latori id potius elaborandum esse, ut cum leges, quae
res bellicas attingunt, tum cetera instituta ad otium et pacem
referantur, res ipsae docent cum rationibus congruentes: quo-
niam tales civitates magna ex parte bellum gerentes conser-
vantur, eaedem imperio potitae perduntur. Nam pacem agen-

tes tanquam ferrum aciem perdit, idque legumlatoris culpa, qui rationem, qua quiescere poffint et otio frui, non docuerit.
16. Cum autem publice privatimque hominibus finis idem effe
(vulgo videatur, eodemque modo virum optimum quo rempublicam
C. 15.) optimam definiri fit neceffe, non dubium eft, quin virtutes ad otium facientes defiderentur. Ut enim faepe diximus, belli pax, otium negotii finis eft. Utiles autem funt ad otium et vitam liberalem virtutes, tum quibus in otio tum quibus
17. in negotiis utimur. Multae enim res neceffariae fuppetant oportet, ut otiofi effe poffint. Itaque temperans civitas et eadem fortis effe debet, et quae laboribus et calamitatibus non fuccumbat. Nam fervis, ut in proverbio eft, otium non fuppetit. Qui autem fortiter pericula fubire nequeunt, hi
18. fervi fiunt invadentium. Fortitudine igitur et tolerantia ad negotia, ad otium autem philofophia opus eft. Temperantia vero et juftitia utrisque quidem temporibus aptae funt, fed pacem agentibus et otiofis magis neceffariae. Nam bellum juftos et temperantes effe cogit: fecunda fortuna et otium
19. cum pace petulantes et contumeliofos magis reddit. Multa igitur juftitia, multaque temperantia iis opus eft, qui felices effe videntur, et rebus omnibus fruuntur, quae vitam beatam efficere putantur, ut fi qui funt, quales a poetis effe in Fortunatis infulis memorantur. His enim maxime philofophia, temperantia et juftitia opus eft, quo magis in talium rerum copia otiofe vivunt. Quamobrem igitur civitatem ad recte beateque vivendum his virtutibus praeditam effe oporteat, in promptu eft intelligere. Nam cum turpe fit bonis uti non poffe, tum multo turpius eft in otio non poffe uti: fed negotia bellaque gerentes probos effe videri, pacem autem
20. et otium agitantes mancipiorum vitam imitari. Quapropter non quomodo Lacedaemonii colere virtutem oportet: qui non eo differunt a ceteris, quod non idem quod alii fummum bonum effe exiftimant, fed quod id per unam aliquam virtutem parari putant. Cum autem haec fint majora bona, (quam quae bello contingunt,) hinc palam fit, his frui quam virtutibus bellicis praeftare, et horum fruitionem propter fe effe
21. expetendam. Sed quomodo et quibus id rebus contingat,

conſiderare oportet. Natura igitur et conſuetudine et ratione
opus eſſe ſupra diſſeruimus. Atque ex his tribus, quales na-
tura cives eſſe oporteat, ante eſt a nobis declaratum. Supereſt,
ut ratione prius an conſuetudine inſtituendi ſint, conſideremus.
Haec enim oportet inter ſe concinere quam accuratiſſime. Fieri
enim poteſt, ut et ratio ab optimo ſine aberret, et per con-
ſuetudinem ſimiliter ducatur. Perſpicuum igitur primum 22.
hoc quidem eſt, ut in ceteris ſic et hac in re generationem
a principio eſſe et finem a principio, quod eſt alterius finis.
At ratio et intelligentia homini ſunt naturae finis: itaque ad
has oportet generationem et conſuetudinis meditationem atque
exercitationem accommodare. Deinde quemadmodum ani- 23.
mus et corpus duo ſunt: ſic et animi duas eſſe partes vide-
mus, alteram rationis expertem, alteram rationis compotem:
et duos harum partium habitus. Harum partium altera eſt
appetitus, altera intellectus. Ut autem corpus prius gigni-
tur quam animus, ita et pars animi rationis expers, quam
compos: argumento, quod ira et voluntas itemque appeten-
tia pueris etiam ſtatim genitis adſunt, ratiocinatio autem et
intelligentia aetate progredientibus innaſci ſolet. Itaque ne-
ceſſario prior eſt corporis cura, quam animi; deinde appeti-
tionis: verumtamen appetitus cura ad intellectum, corporis
ad animum referri debet.

Caput XIV. (vulgo C. 16.)

Si igitur legumlatoris partes ſunt, ut alendorum opti-
ma corpora generentur, ab initio providere, nimirum prima
cura de matrimonio eſt adhibenda, quando et quales in ma-
ritalem conſuetudinem convenire debeant. Oportet autem
legumlatorem in hac ſocietate inſtituenda ad ipſos et vi-
vendi tempus ſpectare, ut aetatibus ad eandem temporis op-
portunitatem congruant et conveniant, nec diſcrepent facul-
tates, ut cum vir generare queat, uxor non poſſit, aut con-
tra: quae res diſcordias inter ipſos movent, et animos alie-
nant. Secundo loco ſpectanda eſt liberorum ſucceſſio: quo- 2.
niam liberi neque nimio aetatum intervallo ſubſequi paren-
tes debent, (nam ut parentes natu grandiores nullum beneficii

ſui fructum a liberis viciſſim percipere poſſunt: ita liberi a
parentibus nulla re juvari aut ſublevari queunt) nec rurſus
prope ad parentum aetatem accedere. Eſt enim hoc multi-
fariam incommodum, tum quia tales liberi minore verecun-
dia parentes velut aequales ſuos colunt, et aetatum propin-
quitas familiarem adminiſtrationem contentioſam facit. Prae-
terea ob id, unde huc digreſſi ſumus, ut corpora procrean-
3. dorum liberorum apta ſint legumlatoris voluntati. Quae
cuncta fere una proviſione contingent. Nam cum generandi
finis magna ex parte viris ſit annus ad ſummum ſeptuageſi-
mus, mulieribus quinquageſimus, debet et initium conjun-
4. ctionis et aetas conjugii in haec tempora congruere. Eſt au-
tem adoleſcentulorum conjunctio ad liberos procreandos in-
epta. Nam cum in omni animantium genere foetus novello-
rum imperfecti et feminei exiguaque forma ſint, eodem mo-
do in homine accidere neceſſe eſt; argumento, quod quibus
in civitatibus adoleſcentulis ſolent puellulae nubere, in his
homines imperfecti et corporibus exigui naſcuntur. Ad haec
in partu puellae adoleſcentulae magis laborant, et plures in-
tereunt. Itaque ob talem cauſam Troezeniis editum eſſe ora-
culum quidam interpretantur, proinde quaſi multae mulie-
res interirent, quia juniores nuptui traderentur, non propter
5. fructuum perceptionem (*intempeſtivam*). Ad temperantiam
quoque nuptui tradi grandiores conducit: nam quae adoleſ-
centulae rebus venereis uſae ſunt, hae minus temperantes
eſſe videntur. Marium quoque corporibus ad incrementum
obeſſe videtur, ſi coitus inter augeſcendum ſiat. Nam huius
rei determinatum eſt tempus quoddam, ultra quod augmentum
non progreditur. Itaque mulieres annos decem et octo, vi-
ros autem circiter triginta ſeptem natos matrimonio copula-
ri convenit. Sic enim conjunctio vigentibus florentibusque
corporibus fiet, et eodem tempore opportune filios procreare
deſinent: et illis ineunte aetatis robore filii, ſi ſtatim pro ratione
temporis generatio fiat, his aetate jam in annum ſeptuageſimum
7. deficiente ſuccedent. Ac conjunctio quidem maritalis quando
fieri debeat, explicuimus. Anni vero tempore uti oportet,
quo etiam nunc recte utuntur multi, hibernum tempus huic
conſue-

consuetudini destinantes. Ipsi etiam ad filios procreandos medicorum et physicorum philosophorum praecepta considerare debent. Medici enim corporum opportunitates bene docent, et naturales philosophi de ventis tradentes flatus aquilonios australibus anteponunt. Ceterum qualia corpora foetibus generandis maxime conducant, proprius erit disserendi locus, cum de puerorum praefectis disputabitur. Nunc rem summatim attigisse satis erit. Nam nec athletarum habitus ad rectam habitudinem civilem vel valetudinem vel filiorum procreationem utilis est, nec rursus imbecillus et delicatus, sed horum medius desideratur. Habitum igitur laboribus exercitatum habere oportet, sed non violentis, nec ad unum modo opus, ut athletarum habitus, sed ad liberorum hominum actiones accommodatis. Atque haec ad viros similiter et ad mulieres pertinent. Gravidis autem mulieribus 9.
corporum est adhibenda cura, ut neque desidia torpeant, nec cibo utantur tenuiore: quod facile fuerit legumlatori providere, si lege sanxerit, ut singulis diebus spatium aliquod deos, qui generationi praeesse putantur, venerandi gratia conficiant. Mentem contra quam corpus tranquillam magis securamque gerere convenit. Ut enim quae ex terra gignuntur, sic foetus ex praegnante matre bona malaque contrahunt, et contagione quadam afficiuntur. Abolendis autem alendisque 10.
foetibus esto lex, ut nihil alatur mancum et debile. Propter multitudinem autem liberorum, (*quosdam*) foetus abolere oportet, nisi gentis instituta id prohibeant: definitum enim esse oportet procreandorum liberorum numerum. Quod si quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortionem facere conveniet, antequam sensus et vita foetui accesserit. Quatenus enim fas sit progredique liceat, sensu et vita terminabitur. Sed quoniam aetatis initium viro et uxori, quando sit 11.
conjunctio maritalis ineunda, definitum est: illud quoque, quamdiu liberis procreandis operam dare conveniat, definiatur. Ut enim juniorum, sic et seniorum filii imperfecti cum corpore tum etiam mente: confectorum autem aetate imbecilli generantur. Cum igitur ad eam aetatem fuerit processum, qua mens et intellectus maxime viget, haec autem est

in plerisque (ut poetae quidam aetatem hebdomadibus meti-
12 entes tradiderunt) circa quinquagesimum annum; circa hanc igitur aetatem, quarto post vel quinto anno desistere a filiorum alendorum generatione tempestivum est. In posterum ita temperandum, ut valetudinis gratia vel ob aliquam huiusmodi causam consuetudinem cum uxore habere videantur. Cum alio vero vel alia consuetudinem habere, dum coniuges erunt et vocabuntur, in rebus turpissimis habeatur. Intra tempus vero filios procreandi si quis tale quicquam visus fuerit admittere, infamia notetur, prout criminis magnitudo postulat.

Caput XV. (vulgo C. 17.)

Liberis autem natis multum interesse existimandum est ad corporis vires, quali cibo alantur. Facile autem ex ceteris animalibus ac gentium consuetudine, quae bellicae habitudini semper student, si quis animum advertat, intelliget lactis copiosum cibum corporibus esse convenientissimum, sed
2. qui sit vini expers propter morborum pericula. Motibus etiam, qui cadere in hanc aetatem possunt, exerceri confert. Ceterum ne propter teneritatem membra torqueantur, nationes nonnullae quibusdam artificiosis instrumentis utuntur, quae tantillorum corpus tutum a torsionibus reddant. Est etiam utile et statim ab ineunte aetate frigoribus assuescere: hoc enim cum ad valetudinem tum ad munera militaria utilissimum est. Quamobrem multi barbari frigido flumine infantes mergere, alii parvis indumentis vestire con-
3. sueverunt, ut Celtae. Nam quibuscunque rebus fieri potest, statim ab ineunte aetate assuescere commodius est, paulatim tamen. Est autem habitus puerorum aptus natura propter calorem, ut frigore perferendo exerceatur. In prima igitur ae-
4. tate haec et huic similis cura adhiberi debet. Proxima vero aetas usque ad annum quintum, quam nec disciplinae convenit nec laboribus necessariis tradi, quo minus sint augescentibus impedimento, motu debet exerceri, sed quatenus modo corporis desidiam effugiat. Qui motus cum aliunde tum per ludos parandus est. Ludi vero nec illiberales, nec laboriosi, nec

dissoluti esse debent. Neque vero magistratibus, qui paedo- 5.
nomi nominantur, negligenda cura est, quales sermones et
fabulas audire huic aetati conveniat. Haec enim cuncta ex-
ordia posterioribus exercitationibus debent esse accommodata.
Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum re-
rum, quae serio postea sunt obeundae et tractandae. Puero- 6.
rum autem contentiones et ploratus qui legibus prohibent,
non recte faciunt: conferunt enim ad augescendum, quia sunt
quodammodo corporum exercitationes. Nam spiritus com-
pressio vires suggerit laborantibus; quod pueris voce et viri-
bus contendentibus contingit. Est autem paedonomorum
officium cum reliquam horum vivendi rationum non negli-
gere, tum providere, ut servorum consuetudinem vitent. Haec
enim aetas usque ad septimum annum domi alatur necesse est.
Ratio igitur postulat, ut, qui hac aetate sunt, ne quid illibe- 7.
rale vel audiant vel videant, prohibeantur. Ad summam,
ut cetera mala, sic debet legumlator sermonis turpitudinem
e civitate pellere, (nam facile turpia loquendo efficitur, ut
homines proxime ea faciant) maxime autem eam removere
a pueris, ne quid tale vel dicant vel audiant. Quod si quis
comperiatur dicere vel agere vetitorum quicquam, hunc opor-
tet, si quidem liber sit, nondum tamen ad convivia publica
admissus, ignominiae genere aliquo affici, et verberibus pu-
niri; sin autem hac aetate major, ignominia illiberali notari,
propterea quod se servorum similem moribus praebuerit.
Quoniam autem nequis talia proloquatur vetamus, perspi- 8.
cuum est, etiam picturas et fabulas turpes spectare non licere.
Dent igitur operam magistratus, ne qua sit nec ficta nec picta
imago vel pictura, quae tales actiones imitetur, praeterquam
apud deos quosdam, quibus lex irrisionem subobscenam at-
tribuit: apud quos lege pro se liberisque et uxoribus litare
iis, qui paulo sunt aetate provectiores, permittitur. Juniori- 9.
bus vero neque jambos (*tragoediam*), neque comoediam spec-
tare lege permitti debet, priusquam eam aetatem attigerint,
quae ad convivia publica et compotationes admittitur:
tunc enim educatio omnes ab huiusmodi rerum nocumentis
tutos reddet. Nunc igitur hanc disputationis partem obiter

attigimus; poſt autem accuratius erit diſputandum, oporteat an ſecus, et quomodo: nunc autem locus hic neceſſario fuit
10. praetereundus. Nam minime Theodorus erraſſe videtur in eo, quod nulli unquam ne poſtremo quidem actori, ut ante ſe in ſcenam prodiret, concedebat, propterea quod ſpectatorum animi et aures iis, quae prima audiunt, occupentur. Quod idem in hominum atque in rerum conſuetudine uſu venit. Nam prima quaeque magis delectant. Cuncta igitur mala, ſed ea maxime, quae pravitatem habent, vel odium pariunt, a pueris procul ſunt removenda. Poſt quinquennium vero duobus annis uſque ad ſeptem doctrinarum, quibus ali-
11. quando inſtitui debent, ſpectatores fiant oportet. Sunt autem aetates, in quas diſciplinam dividere neceſſarium eſt: poſt ſeptennium uſque ad pubertatem; et rurſus hinc ad annum unum et vigeſimum. Nam qui hebdomadibus aetates partiuntur, hi magna ex parte non recte praecipiunt. Sed naturae diviſione utendum eſt; omnis enim ars omnisque disciplina naturae defectus explere conatur. Primum igitur videndum erit, num quis ordo in puerorum inſtitutione ſit ſtatuendus: deinde publice an privatim, ut nunc in plerisque fit civitatibus, curam puerorum adhibere oporteat: tertio, qualem demum eam eſſe oporteat.

Libri octavi Caput primum.

Igitur nemo dubitaverit quin legumlatori plurimum operae ponendum ſit in puerorum educatione; hoc enim praetermiſſo reipublicae nocet. Vita enim civis ad reipublicae formam eſt dirigenda: cum ſui quamque mores et tueri et ab initio fundare ſoleant, hoc eſt, populares mores democratiam, et oligarchiam, qui ſunt huic generi accommodati: ſemper tamen optimi quique mores melioris reipublicae ſunt
2. cauſa. Praeterea cum ad omnes facultates et artes quaedam

ſint exordia doctrinae, et quibus antea aſſueſcere conveniat, ut earum cuiusque muneribus fungamur, dubium eſſe non poteſt, quin idem fieri debeat ad virtutis actiones expromendas. Quoniam autem unus eſt omnis civitatis finis, perſpicuum eſt, etiam unam et eandem omnium neceſſario eſſe educationem et diſciplinam, huiusque procurationem publicam eſſe debere, non privatam: quemadmodum nunc ſuorum quisque filiorum curam gerit, et eos privatim, prout viſum eſt, inſtituit, cum tamen communium communem eſſe exercitationem oporteat. Simulque civem neminem exiſtimare oportet, ſe ſuum, ſed omnes eſſe civitatis. Eſt enim unusquisque civitatis pars: cura vero cuiusque partis curam totius lege naturae ſpectare debet. Quo nomine laudandi ſunt 3.
Lacedaemonii, qui magnum ſtudium in pueros et magnam curam eamque publice conferunt. De educatione igitur leges eſſe ferendas, eamque publicam eſſe oportere, perſpicuum eſt. Quae ſit autem educatio, et quomodo pueri inſtitui debeant, cognitum eſſe oportet. Nunc enim de operibus ambigitur, cum non eadem omnes pueris diſcenda eſſe exiſtiment, neque ad virtutem neque ad optimam vitam comparandam. Sed neque illud ſatis conſtat, ad mores animi an ad intelligentiam potius inſtitutio ſit dirigenda. Tum huius rei conſideratio, ducta ex educatione uſitata, turbulenta, atque obſcura eſt; neque apparet, num rebus ad vitam utilibus, an iis, quae ad virtutem pertinent, an ſtudiis quibusdam exquiſitis (*rerum naturalium et mathematicarum*) exerceri debeant. Nam haec omnia quibusdam ſe judicibus tuentur. Nec vero magis de iis, quae virtutem attingunt, inter omnes convenit. Nam virtutem ſtatim non eandem colunt omnes: ut merito de ipſius exercitatione diſſentiant.

Caput II.

Ex operibus igitur utilibus neceſſaria eſſe diſcenda, certum eſt: ſed non omnia: ſunt enim partim liberalia, alia illiberalia. Itaque ea duntaxat ex utilibus tractanda ſunt, quae tractantem non ſordidum neque illiberalem ſunt redditura. Sordidum autem opus et ars doctrinaque ſordida putari de-

bet quaecunque liberorum hominum corpus vel animum vel intellectum inutiles ad uſus actionesque virtutis reddunt. Quamobrem quaecunque artes corpus in deteriorem habitum induount, mercenariasque operas ſordidas appellamus, prop-
2. terea quod mentem impediunt abjectamque reddunt. Sunt etiam quaedam e ſcientiis liberalibus, quibus operam et ſtudium quadamtenus impendere non eſt illiberale; ſed eos, qui nimis aſſidua cura in eas perdiſcendas incumbunt, iisdem damnis, quibus illiberales damnis afficiunt ſtudioſum. Multum autem intereſt, cuius rei gratia quis aliquid agat aut diſcat: ſua enim cauſa aut amicorum aut propter virtutem, non eſt illiberale: ſed qui hoc facit aliorum cauſa, is ſaepenumero mercenaria ſervilique opera fungi videri poteſt. Quae igitur nunc uſu receptae ſunt diſciplinae, quemadmodum ſupra dictum eſt, ancipites ſunt, et in utramque partem tra-
3. hi poſſunt. Quatuor autem fere ſunt, quibus inſtituere pueros ſolent, literae, palaeſtra, *muſica*; quarto loco nonnulli pictoriam artem addunt. Grammaticam quidem et artem pingendi, ut ad vitam aliosque uſus multifariam commodas, palaeſtram vero, ut ad fortitudinem utilem probant. Muſica vero in controverſiam venire poteſt, utpote cui plerique nunc dant operam voluptatis gratia, cum tamen initio in diſciplinae parte poneretur, propterea quod ipſa natura, ut ſaepe diximus, poſtulat, ut non modo negotia recte gerendi, ſed etiam otio honeſte fruendi facultas adſit. Haec enim omni-
4. um principium eſt, ut de hac iterum dicamus. Nam ſi utrumque adhibendum quidem eſt, otium tamen negotio eſt anteponendum, etiam in univerſum diſpicere debemus, quid ſit in otio faciendum; non enim ludendum: alioqui ludus nobis neceſſario finis eſſet vitae. Quod ſi fieri non poteſt, potiusque inter negotia ludis eſt utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem deſiderat: eſt autem ludus requieſcendi gratia: negotium vero cum labore et contentione geritur: quamobrem inducendi ſunt ludi occaſionem uſus obſervantibus, ut tanquam medicamentum adhiberi videantur: quoniam hic animi commoti remiſſio eſt, et propter volupta-
5. tem requies. Otio autem ipſo voluptas felicitasque et vita

beata contineri videtur: quae occupatis non suppetit sed otiosis. Nam qui in negotio est, is cuiuspiam finis gratia, tanquam is non adsit, negotiatur. Felicitas autem finis est; quam non cum dolore sed cum voluptate contingere omnes existimant. Ceterum hanc voluptatem non eandem omnes statuunt, sed pro suo quisque sensu atque habitu fingit: optimus autem quisque optimam probat et quae a rebus honestissimis proficiscitur. Quare perspicuum est, quaedam ad otium vitae liberalis esse discenda, atque has institutiones et disciplinas propter se, eas vero, quae ad negotia pertinent, ut necessarias, et aliarum rerum causa esse. Quocirca et mu- 6.
sicam majores nostri inter disciplinas pueriles numerarunt, non quod sit necessaria, (nihil enim habet hujusmodi,) neque quod sit utilis, quemadmodum literae sunt utiles ad rationem quaestuariam et rei familiaris administrationem, et ad doctrinam et ad opera multa civilia, (videtur enim ars pingendi ad rectius opera artificum intelligenda et judicanda valere) neque vero, ut gymnastica, valetudini viribusque confert: neutrum enim horum videmus a musica effici. Reliquum igitur est, ut musicae ad vitam in otio liberaliter degendam discenda sit, quo ipsam videmus a veteribus referri. Quam enim vitam liberorum hominum esse putant, huic musicam assignant. Itaque Homerus in carminibus ait: . . . . et alio in loco Ulysses eam vitam optimam esse confirmat, cum homines laetitia perfusi sunt,

Perque domum longa serie conviva residens
Cantorem auscultat:

Caput III.

Disciplinam igitur esse aliquam, qua non ut utili aut necessaria sed tanquam liberali atque honesta filii sint instituendi, perspicuum est. Ceterum una sit, an plures numero, et hae quae sint, et quomodo docendae, postea differemus. Nunc id tantum profecimus, quod nostram sententiam quodam veterum testimonio de disciplinis tunc in usum receptis confirmavimus. Hoc enim musica declarat. Nec dubitari potest, quin ex necessariis aliqua doceri pueros conveniat, ut

litteris erudiri, non ſolum propter utilitatem ſuam, ſed eti-
am quod multae aliae diſciplinae earum adjumento percipi
2. et comparari poſſunt. Similiter et ars pingendi tradenda eſt,
non quo minus in rebus privatis emendis errent, nec in ſu-
pellectilis aut veſtis emtione et venditione fallantur, ſed po-
tius quoniam hinc de corporum pulchritudine ſenſus et ju-
dicium acuitur. Ubique autem utilitatem quaerere et fru-
ctum conſectari, nec magnum animum decet nec ingenuum.
Jam vero cum ſit manifeſtum pueros moribus prius quam
ratione ſermoneque inſtitui debere, et corpore prius
quam mente exerceri, ex his palam ſit, oportere pueros
gymnaſticae et paedotribicae arti tradi, quarum altera cor-
poris membra conformat ad habitum aliquem, altera ad ope-
3. ra civilia et militaria corroborat. Nunc igitur civitates, quae
(vulgo curam in pueros maxime conferre videntur, aliae athletarum
c. 4.) habitum corporibus conciliant, quae res ſpeciem deformat et
obeſt corporum incremento. Lacones autem, licet hoc erro-
re non labantur, tamen laboribus feros et immanes reddunt,
tanquam hoc ſit ad fortitudinem accommodatum. Atqui,
quemadmodum ſaepenumero dictum eſt, nec ad unam virtu-
tem nec ad hanc maxime eſt ea cura referenda: et ſi ad hanc
referri debet, tamen qua id ratione fiat, Lacones non reperie-
runt. Neque enim in ceteris animantibus, neque in gentibus
fortitudinem comitem feritatis eſſe comperimus, ſed mitiores
4. et leonis ſimiliores mores affectari. Sunt autem multae na-
tiones ad caedes et ad humanarum carnium eſum proclives,
ut ex iis, quae Pontum accolunt, Achaei et Heniochi, et ex
mediterraneis gentes aliae quaedam his ſimiles, etiam imma-
niores, quae cum latrociniis deditae ſint, a fortitudine tamen
abhorrent. Praeterea Lacones ſcimus, quamdiu ſoli ipſi aſſi-
due laboribus exercebantur, aliis praeſtitiſſe; nunc autem et
gymnicis et bellicis certaminibus eſſe ceteris inferiores. Non
enim idcirco praeſtabant, quod pueros ad eum modum exer-
cerent, ſed eo tantum, quod adverſus non exercitatos exer-
5. cebant. Ad honeſtatem igitur primae partes deferri debent,
non ad feritatem. Non enim lupus nec alia ulla fera, ſed
vir probus aptus eſt honeſto periculo ſubeundo. Qui vero

pueros ad haec certamina valde effuse ferri sinunt, nec eos rerum necessariarum disciplina imbuendos curant, hi pueros revera illiberalibus opificibus similes reddunt, et ad unum tantum opus civili ratione utiles, idque ipsum, ut ratio docet, deteriores aliis. Oportet autem non ex superioribus factis judicium, sed ex praesentibus facere. Nunc enim adversarios disciplinae aemulos habent, antea non habebant.

Caput IV.

Utendum igitur esse gymnastica, et quomodo, convenit inter omnes: debent enim ad pubertatem usque levioribus exercitationibus tradi, victu violento et laboribus necessariis remotis, ne incrementum impediant. Quas res hoc malum parere posse, non parvo argumento est, quod inter Olympionicas duos tresve ad summum reperias, qui viri et iidem adolescentes fuerint victoria potiti, propterea quod juniores, dum se necessariis exercitationibus dedunt, vires exhauriunt. Sed cum 2.
tres annos a pubertate aliis disciplinis tribuerint, tunc conconvenit laboribus et certa ciborum necessitate proximam aetatem exercere. Nam simul mentem et corpus laboribus fatigare non convenit: quoniam hi labores contrarium uterque effectum habent. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori. De musica etsi quaedam jam su- 3.
pra dubitaverimus, non tamen erit alienum ulterius eadem repetentes procedere, ut quaestioni ab aliis ad liquidum perducendae quasi proludamus. Nec enim facile est musica quam vim habeat, nec cuius gratia sit assumenda, constituere, num ludi et requiescendi causa, ut somnus et largior vini potus. Haec enim per se non rebus honestis sed jucundis annumerantur, simulque sollicitudinem auctore Euripide excutiunt. Itaque musica in hunc ordinem redigitur, et his utuntur eodem modo, vino (*somno?*) et musica: saltationem quoque his rebus annumerant. An potius putanda est musica nonnihil 4.
ad virtutem facere, ut, quemadmodum gymnastica corpus habilius et robustius reddit, sic ipsa mores atque animum conformet, ut recte laetitia perfrui possit? An aliquid ad vi-

tam liberalem et prudentiam (*contemplationem, philoſophiam,*) confert? Hoc enim tertium eorum, quae memorata ſunt, ponendum eſt. Palam eſt igitur, pueros non eſſe ludi cauſa inſtituendos: nec enim diſcere ludus eſt: nam cum moleſtia diſciplina conjuncta eſt. Sed neque vitam liberalem pueris decet ac tali aetati tribuere, cum finis imperfecto non con-
5. veniat. At fortaſſe ſtudium puerile ludi cauſa, quo viri et perfecta aetate fruantur, inductum eſſe videri poſſit. Quod ſi ita eſt, quid tandem habent cauſae, cur ipſi doceantur, et non potius Perſarum Medorumque regum more per alios, qui id faciant, et voluptate atque diſciplina fruantur? cum ſit neceſſe melius id fieri opus ab illis, qui hanc ipſam artem profitentur, quam ab his, qui tantum temporis et operae in eo, quantum modo in diſcendo poſuerunt. Quod ſi ipſos in talibus rebus elaborare oportet, debent iidem ipſi etiam condiendorum opſoniorum artem negotiumque diſcere: quod
6. multum habet abſurditatis. Eadem eſt dubitatio, ſi ea vis muſicae eſt, ut mores meliores efficiat. Nam quid attinet ipſos diſcere, et non potius audire alios, ut recte et oblectentur et judicare valeant, Laconum more, qui quamvis non diſcant (*muſicam*), tamen, ut ferunt, recte poſſunt de modis et cantibus, qui boni ſint, qui non, judicare. Eadem eſt ratio, ſi ad jucundam liberalemque vitam adhiberi debet. Quid enim attinet ipſos diſcere et non aliis utentibus frui? Licet autem hoc conſiderare ex opinione, quam de diis habemus: neque enim Jupiter ipſe cantare aut citharam pulſare a poetis memoratur: quin ſordidos tales homines appellamus, atque actionem ipſam virum niſi ludentem aut bene potum decere non putamus. Sed de his rebus poſtea fortaſſis locus erit differendi.

Caput V.

Prima autem quaeſtio eſt, num muſica ſit ex diſciplinarum ordine rejicienda an ſecus? et ex tribus illis, quae in dubium vocata ſunt, cuius potiſſimum vim habeat, utrum diſciplinae, an ludi, an vitae liberalis atque beatae? Merito autem omnibus annumeratur, et omnium particeps videtur.

Nam ludus requietis eſt cauſa; requies autem neceſſario ju-
cunda eſt, cum ſit moleſtiae, quam labores inferunt, medici-
na. Et vitae beatae non ſolum honeſtatem ſed voluptatem
etiam ineſſe oportere, inter omnes convenit. Nam beatitudo
ex hac utraque conſtat. Muſicam vero de numero eſſe jucun-
diſſimarum rerum omnes conſentimus, tum ſimplicem, tum
eam, quae modulationem et cantum habet adjunctum. Quare 2.
Muſaeus *dulcius eſſe nihil cantu mortalibus* ait. Itaque non
temere muſica in hominum coetus et ad vitam beate degen-
dam adhiberi ſolet, quaſi vim habeat oblectandi. Unde etiam
exiſtimare poſſit aliquis, adoleſcentulos ac pueros eam diſcere
oportere. Nam quae ſunt abſque nocumento jucunda, haec
omnia non ſolum fini, ſed etiam remiſſioni et quieti con-
veniunt. Verumtamen cum raro homines in ipſo fine
verſentur, ſaepius autem requiescant et ludis utantur, efficitur,
ut non ſolum ob alia, ſed etiam propter voluptatem, commo-
dum ſit in jucunditatibus, quas muſica praebet, requieſcere.
Evenit autem ut homines ludos faciant ſibi finem; idcirco for- 3.
taſſis, quod fini voluptas quaedam ineſt, quanquam non vul-
garis quaeque. Hanc autem inquirentes pro hac illam acci-
piunt, propterea quod quaedam habet actionum fini ſimilia.
Nam ut finis nullius futurae rei gratia expetendus eſt, ſic
huiusmodi voluptates nullius rei futurae gratia petuntur,
ſed propter antecedentes, hoc eſt ob labores et moleſtiam.
Cur igitur felicitatem per has voluptates comparare ſibi ſtu-
deant, haec cauſa probabilis eſſe videtur. Quod attinet ad 4.
muſicae uſum referendum non ſolum ad hanc voluptatem,
ſed etiam ad requieſcendum, ut videtur, ... quae-
rendum eſt, utrum hoc ex accidente fiat, ipſius autem na-
tura reconditior et dignior ſit quam pro uſu antea memorato,
oporteatque non ſolum voluptate communi et vulgari ex
ipſa perfrui, cuius omnes habent ſenſum: (nam muſicae vo-
luptas quaedam naturalis ineſt, unde cunctis et aetatibus et
moribus uſus ejus eſt jucundus.) ſed etiam videre, num quid
ad mores quoque animumque pertineat. Quod facile intel-
ligetur, ſi per muſicam animus afficitur moresque finguntur.
Affici autem cum alia tum modi Olympi declarant, quibus

animos conſtat in furorem rapi. Furor autem affectio eſt morum in animo reſidentium. Praeterea qui audiunt imitationes (*affectuum*), ſimiliter iis afficiuntur etiam ſine numeris et modis ipſis. Sed quoniam accidit, ut muſica ſit e numero rerum jucundarum, virtus autem in eo ſpectetur, ſi quis recte gaudeat, amet et oderit; oportet haud dubie hoc diſcere, nec ulli rei aeque aſſueſcere atque ut recte judicemus,
6. et probis moribus honeſtisque actionibus oblectemur. In numeris autem et modis proxime ad veras naturas accedunt irae, lenitatis, praeterea fortitudinis et temperantiae imitationes, et omnium, quae his rebus contraria ſunt, ac ceterorum, quae mores attingunt. Atque hoc facta ipſa declarant: talibus enim audiendis animo mutamur. Cui autem res ſimiles moleſtae ſolent eſſe, ac viciſſim jucundae, hic prope eſt, ut eodem modo ſit ad res ipſas veras affectus. Si quis enim inſpicienda cuiuspiam imagine non ob aliam cauſam quam propter formam ipſam delectatur, huic neceſſe eſt jucunda
7. ſit ipſius, cuius imaginem intuetur, contemplatio. Natura autem ceterarum rerum, quae ſub ſenſum cadunt, ita fert, ut nulla illis inſit morum imitatio, velut in iis, quae in tactum guſtumque cadunt. Nam quae in aſpectum, in his exigua quaedam ineſt imitatio: tales enim ſunt figurae, ſed parum admodum; et omnibus eſt huiusmodi ſenſus communis. Praeterea haec non morum imitationes ſunt, ſed potius ſigna, figuras dico et colores, quibus mores referuntur, et haec (*ipſa*) in corpore affectibus expreſſa apparent. Ceterum, (*ſi cogitamus*) quantum in harum rerum contemplatione interſit, adoleſcentes non Pauſonis opera ſed Polygnoti, et ſi quis alius
8. pictor ſtatuariusve mores expreſſit, intueri debent. At in modis ipſis morum inſunt imitationes: de quo non poteſt dubitari: cum ipſa ſtatim concentuum natura tantum diſtet, ut audientes diverſis modis afficiantur, nec ſimiliter ad eorum quemque ſeſe habeant; ſed quibusdam ad fletum magis animo contracto moveantur, ut eo, qui dicitur mixolydiſti: aliis mente fiant molliores, ut remiſſioribus modis: alio concentu media et moderata et conſtanti ratione efficiantur: quod ex concentibus ſolus doricus efficere videtur: qui vero Phrygius appella-

tur, furorem infert. Haec enim recte traduntur ab iis, qui ſunt 9.
in hac diſciplina philoſophati: quippe ipſarum rerum teſtimoniis rationes confirmant. Nam in numeris eodem modo ſe res habet. Quidam enim mores habent magis conſtantes, alii mobiliores: et ex his quidam motus importunos concitant, alii magis liberales: quo plane intelligitur, vim muſicae inesse mores animi fingendi. Quae ſi hanc vim habet, dubium eſſe non debet, quin hac adoleſcentes inſtitui atque erudiri
deceat. Eſt autem ad huius aetatis naturam accommodata 10.
muſicae doctrina. Pueri enim propter aetatem nihil injucundum non inviti ferunt. Muſica vero ſuapte natura ſuavis eſt: et concentus atque numeri quandam (*cum homine*) cognationem habere videntur. Quocirca multi ſapientes animum concentum eſſe aſſerunt, alii concentum habere.

Caput VI.

Sed utrum ſic diſcere oporteat, ut ipſi canant et manus adhibeant, an ſecus, (quam quaeſtionem ſupra propoſuimus,) hic eſt locus diſſerendi. Neque vero dubium eſt, quin multum interſit, ut quodammodo animati ſimus, an ipſi opus tractemus. Nequaquam enim aut vix fieri poteſt, ut probi judices ſint operum, qui ipſi ea non obierint. Huc accedit, quod pueros oportet in re quapiam eſſe occupatos. Nec ſine cauſa inventum eſſe putare convenit Archytae, quod praebetur infantibus, crepitaculum, ut hoc utentes nihil ex rebus domeſticis frangant. Aetas enim puerilis quieſcere non poteſt. Hic igitur ludus infantibus convenit; grandioribus autem pro crepitaculo eſt diſciplina. Ex his igitur palam ſit, ſic muſica pueros eſſe inſtituendos, ut ipſi muſicae operibus fungantur.
Quid autem aetates deceat, quid non deceat, conſtituere, et 2.
quae contra dicuntur ab iis, qui ſordidum hoc ſtudium eſſe affirmant, non eſt difficile refellere. Nam primum, quoniam judicandi gratia fungi operibus oportet, idcirco dum juniores ſunt, operibus fungi, majores vero natu operibus quidem abſtinere debent, poſſe tamen, quae ſunt honeſta, diſcernere, et recte propter diſciplinam, qua in pueritia inſtituti
fuerunt, oblectari. Quod vero quidam muſicam eo nomine 5

vituperant, quod quaſi opifices ac ſordidos efficiat, non eſt eos refellere difficile, ſi ad civilem virtutem inſtituendis quatenus obeunda ſint opera conſiderabimus, et qualibus modis qualibusque numeris utendum, praeterea qualibus inſtrumentis diſcere conveniat. Nam qualibus id fiat, intereſſe probabile eſt. In his enim conſiſtit incuſationis confutatio. Nam fieri poteſt, ut modi quidam muſicae id quod dictum eſt efficiant.
4. Perſpicuum igitur eſt, oportere ejus ſtudium ac disciplinam neque futuris actionibus obeſſe, neque corpus ſordidum atque inutile ad bellicas et civiles exercitationes reddere: prius ad uſus, poſtea vero ad diſciplinas. Quod in doctrina continget, ſi non in iis elaboraverint, quae ad artificioſa certamina pertinent, nec in admirandis et exquiſitis operibus, quae nunc in certamina et ex his in diſciplinam proceſſerunt. Quin etiam in talibus tamdiu elaborandum, donec honeſtis modis et numeris oblectari queant, non ſolum communi muſicae (*genere? an ſenſu?*) frui, ut quaedam ceterorum animalium, itemque ſervorum et puerorum turbae.
5. Ex quibus rebus palam ſit, qualibus inſtrumentis uti oporteat: non enim tibiae ad disciplinam ſunt adhibendae, neque aliud artificioſum inſtrumentum, ut cithara, et ſi quod aliud eſt tale; ſed quae probos auditores (*judices*) muſicae vel alius disciplinae faciant. Praeterea tibia non ad mores inducendos, ſed ad orgiorum enthuſiasmum facit. Itaque iis temporibus utendum eſt tibia, in quibus ſpectaculum ad purgationem magis quam ad diſciplinam valet. Adde quod tibiae in uſu accidit id, quod diſciplinae contrarium eſt: nam ejus cantus uti ratione prohibet. Itaque merito ejus uſus a majoribus in adoleſcentibus et ingenuis hominibus fuit improbatus,
6. quamvis initio ipſi tibiarum cantu uſi fuiſſent. Quippe plus otii ex copia rerum ſuppeditante, et majorem animum ad virtutem nacti et ante bellum Medicum et poſt, cum ex rebus geſtis majores ſpiritus ſumſiſſent, omne genus diſciplinarum attigerunt, cuncta ſine dilectu conquirentes. Itaque tibiarum quoque cantum in diſciplinam (*puerilem*) induxerunt. Nam Lacedaemone quidam choragus ipſe tibia ſuccinit choro; et Athenis uſque adeo venit in conſuetudinem, ut magna

fere pars ingenuorum tibia disceret. Declarat hoc tabula a Thrasippo dicata, qui Ecphantidae (*poetae*) choro sumtus impenderat. Postea tamen ab expertis improbata est, cum melius possent, quae ad virtutem facerent, et contraria judicare. 7.
Eodem modo multa ex veteribus instrumentis rejecta sunt, ut pectides, barbiti, et quae pertinent ad voluptatem audientium eos, qui instrumentis utuntur, septangula (heptagona), triangula (trigona), sambucae, et quaecunque manuum operam scienter adhibitam postulant. Neque vero sine causa veteres fabulam de tibiis commenti sunt. Has enim ferunt Minervae inventum esse, ab eademque abjectas: quod factum ab ipsa non temere traditur oris deformitatem indignante: tamen probabilius est, id causae secutam fuisse, quod tibiae cantus nihil facit ad mentem et intelligentiam, cum scientiam et artem Minervae tribuere soleamus.

Caput VII.

Sed quoniam instrumentorum et usus disciplinam artificiosam improbamus; (artificiosam autem ponimus eam, quae ad certamina pertinet: ubi qui agit, non suae virtuti sed audientium voluptati atque huic importunae atque ineptae, studet; idcirco operis functionem non ingenuis hominibus dignam, sed mercenariam potius esse judicamus: et artifices ipsos illiberales fieri censemus. Nam finis, quem intuentur, malus et turpis est. Spectator enim indoctus et ineptus musicam mutare solet. Itaque et artifices, qui ad ipsum meditando se componunt, cum ipsos, tum corpora propter motus ad deteriorem modum conformat:) de concentibus igitur 2.
et modis disseramus, et utrum omnibus concentibus et modis ad disciplinam, an quibusdam cum delectu uti conveniat. Deinde utrum iis, qui in institutione puerorum elaborant, eandem terminationem ponamus, an tertiam quandam addere oporteat, cum musicam in cantus modulatione et numeris consistere videamus. Quorum utrumque quam vim habeat ad disciplinam, notum habere debemus: et utrum musica praeferenda sit bene modulata an bene numerosa. De qui- 3.
bus quoniam recte tum quosdam huius memoriae musicos,

tum etiam philoſophos doctrinae muſicae peritos praecepiſſe putamus, idcirco qui de ſingulis accuratius edoceri voluerint, ad auctores illos rejicimus. Nunc autem quaſi legem ferendo formulas duntaxat et rerum ſummam trademus. Quoniam
4. autem modorum partitionem, quam philoſophi quidam induxerunt, probamus, qui quosdam morales, alios activos, nonnullos inſtinctu divino mentem concitantes eſſe ſtatuunt, et concentuum naturam ad horum quodque, aliam ad aliam partem accommodant; nec unius ſed complurium commoditatum gratia muſica utendum eſſe dicimus: nam tum diſciplinaè tum purgationis gratia muſica utendum eſt: (quid autem purgationem appellemus nunc quidem ſimpliciter, ſed alio in loco dicemus apertius, cum de arte poetica differemus:)
5. tum tertio ad vitam liberalem, remiſſionem et requiem: haec igitur cum ita ſint, plane intelligitur, concentibus omnibus uti oportere, non tamen eodem modo, ſed ad diſciplinam iis, qui maxime faciunt ad mores; ad audiendum vero alios, qui manus ipſi adhibent, tum activis tum enthuſiaſticis. Nam affectus, qui quosdam animos vehementer commovet, cunctis animis ineſt, ſed eo differt, quod alios magis alios minus exagitat, ut miſericordia et metus, adde etiam inſtinctum divinum. Nam et huic motui nonnulli ſunt obnoxii, quos modis et carminibus ſacris ſedari videmus, cum modis animum furore levantibus uſi fuerint, velut medicina purgatos.
6. Quod idem accidere neceſſe eſt miſericordibus et timidis; ad ſummam iis, qui ſunt affectibus obnoxii: ceteris autem, prouti commotiones huiusmodi ad quemque attinent: et omnes purgari quodammodo, et affectu cum quadam voluptate levari. Simili vero ratione modi, quibus ineſt purgandi vis, innocuam hominibus jucunditatem afferunt. Quamobrem huiusmodi concentuum et modorum certamine committendi
7. ſunt hi, qui muſicam theatralem tractant. Sed quoniam ſpectator eſt duplex, alter ingenuus atque doctus, alter indoctus et ſtolidus, ex illiberalibus et mercenariis hominibus et huiusmodi aliis concretus et conflatus: his quoque certamina et ſpectacula ſunt ad requiem et remiſſionem animorum exhibenda. Nam ut ſunt ipſorum animi depravati

et

et averſi ab habitu naturali, ſic et concentuum et modorum
quaedam ſunt depravationes; modos dico vehementes et in-
fractos. Delectat autem quemque, quod proprium et aptum
eſt ipſius naturae. Itaque certantibus permittendum eſt, ut
ad talem ſpectatorem hoc muſicae genere utantur. Verum 8.
ad diſciplinam moralibus modis oportet, ut diximus, et ta-
libus concentibus uti. Talis eſt autem Doricus concentus,
ut ſupra memoravimus. Recipiendus etiam eſt, ſi quem ali-
um philoſophi muſicae periti probaverint. Socrates autem,
qui in libris de Republica diſſerit, non recte Phrygium con-
centum cum Dorico reliquit, praeſertim cum tibias ex in-
ſtrumentis rejecerit. Nam Phrygius ex concentibus eandem
vim habet, quam tibia inter inſtrumenta; quoniam utrisque
vis adeſt concitandi affectusque movendi, ut poeſis declarat.
Omnis enim Bacchica concitatio et ſimilis ei commotio in 9.
tibiis maxime inſtrumentis ineſt, ex concentibus autem modos
Phrygios decet: ut Dithyrambus ſine controverſia Phrygius eſſe
videtur. Quod qui ſe huic doctrinae dediderunt cum multis
aliis tum Philoxeni exemplo confirmant: qui Dorice dithyram-
bum, Fabulas [*Myſos?*] appellatum, canere conatus efficere
non potuit, ſed natura ipſa cogente ad Phrygium concentum
huic generi convenientem rediens aberravit. Doricum autem 10.
conſtantem eſſe et moderatum, et virilibus maxime motibus
aptum, omnes conſentiunt. Praeterea cum extremorum me-
dium commendemus atque expetendum affirmemus, et ejus
naturae Doricus ſit inter concentus, ſatis intelligitur decere,
ut adoleſcentes Doricis modis inſtruantur. Duo tamen ſpec-
tanda ſunt, quid fieri poſſit, et quid deceat. Nam quae quis-
que poteſt, et quae ipſum decent, tractare magis debet. Haec
autem aetatibus ſunt definita et diſtincta, ut qui ſunt affecta
aetate, hi contentis vehementibusque concentibus uti non fa-
cile queunt, ſed remiſſos huic aetati natura ſubjicit. Recte 11.
igitur muſicorum quidam in eo quoque Socratem reprehen-
dunt, quod remiſſos concentus ad diſciplinam improbaverit,
dum eos temulentiae convenire ſtatuit, non ſecundum temu-
lentiae vim et poteſtatem, quae potius Bacchicos motus con-
citare ſolet, interpretatus, ſed deficientes et languidos. Itaque

ad majorum natu futuram aetatem oportet tales concentus et modos adhibere. Praeterea ſi quis talis eſt concentus, qui decet puerorum aetatem, propterea, quod poſſit ornatum ſimul ac doctrinam afferre; qualis ex concentibus Lydius potiſſimum eſſe videtur. Manifeſtum igitur eſt, haec tria ad diſciplinam ſpectari oportere, ut medium teneatur, ut fieri poſſit, ut deceat.

Reliqua deſiderantur.

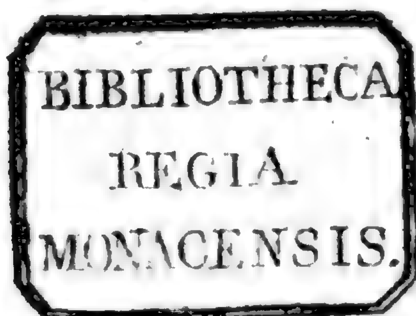

Das Kupferstechen ist die ganze Geschichte nach dem Grund des [illegible] [illegible] ermordet worden.